Görmedin mi Alişimi Tuna Boyunda

Halil Delice

halildelice.com

Görmedin mi Aliş'imi Tuna Boyunda?

HALİL DELİCE

Editör: Doğan Selçuk Öztürk

Birinci Bölüm: Al ve Yeşil Duvak

"Hayırvar ninem, 'Bu beşibiryerdeyi; gül yüzlü kızıma, gelinime, yüz görümlüğü diye tak! İnşallah, dünyada hep gülümser, son nefesini verirken cennetteki yerini görür yine gülümser. Her işi hayırlara vesile olur' diyerek emanet etti. Ona da dedem yüz görümlüğü diye takmış. Beşibiryerde altını, İslam'ın beş şartına ve evliliğin beş altın kuralına işaret edermiş. İslam'ın beş şartını yerine getirmek; kadını, dünya ve ahirette saadete kavuşturur dedi. Beşibiryerde; aile saadetinin, evliliğin beş altın kuralında, sabır, tevekkül, kanaat, gıybet etmeme ve kusuru her zaman kendinde görmede olduğunu anlatıyormuş. Yüz görümlüğü olarak bu beşibiryerdeyi kabul edip gül yüzünü görmeye izin verdin mi?"

Güller dillenmiş gibi bir ses geldi al duvağın altından, gül kokularında:

"Ettim efendim. İşaret ettiği manayla birlikte... Al ve yeşil duvağım altında aile saadetimi İslam'ın beş şartında ve evliliğin beş altın kuralı olan sabır, tevekkül, kanaat, gıybet etmeme ve kusuru kendinde görmede arayacağıma söz veririm..."

Al duvak altından gelen "Ettim efendim" sözü, dünyalar kendisine verilmiş gibi sevindirdi. Ne desin bilemedi, duadan başka...

"Allahü teâlâ, sizi iki cihanda aziz etsin! Bu garibe de, hakkınıza riayet etmeyi, sizi üzmemeyi nasip eylesin!"

Al duvaklı bu duaya amin mi desin, yoksa sussun mu bilemedi.

Bağladı beşibiryerdenin ipek şeridini, boynun üzerine düşen al duvak üzerinden geçirerek seven iki gönlü, ebedî güzelliklere uçuracak kanatları bağlarcasına... Bir ses kanatlandı al duvak altından, seher vakti bülbüllerin dillenmesi güzelliğinde:

"Efendim! Bu beşibiryerdeyi boynumdan hiç ayırmayacağım.

İkimizi, birlikte ebedî güzelliklere götüren kemend-i mahbub, Yüce Mevlâmızın kendine çeken kemendi bileceğim."

"Bu sözlerinle zaten senin olan Alişini esir eyledin. İznin var mı al duvağı kaldırmaya, gönlümü yakan gül yüzünü görmeye?"

"Duvak da duvağın altındaki da senin efendim..."

İzni alan heyecanlandı, eli ayağına dolaştı. Al duvağı kaldırdı. Şaşırdı gül yüzlüyü göremeyince... Al duvak altından bir duvak daha çıktı; cennet çayırlarının yeşilliğinde sevdiceğinin yüzünü kapatan, başından gül çehreye oradan da ak gerdana uzanan...

Gönül sultanının gül çehresiyle gözleri arasında yeşil duvak vardı. Al duvak çözülür, kocanın boynuna bağlanırdı eşi tarafından; vazifelerini bilsin, ömrü boyunca al duvağın işaret ettiklerini unutmasın diye... Yeşil duvak çözülür, gelinin boynuna bağlanırdı beyi tarafından; vazifelerini, yeşil duvağın işaret ettiklerini devamlı hatırlasın diye.

Gönlü çırpındı, o, al duvağı kaldırınca sevdiceğinin gül yüzünü, Tuna mavisindeki gözlerini göreceğini sanıyordu. Ama o gül çehreyle arasında yeşil duvak vardı. Yeşil duvağı unutmuştu. Gözler hariç, yüz belli belirsizdi yeşil duvak arkasında. Ama gözler, onlar yeşil duvak engelini dinlemiyor, gönüle işliyor, Aliş'i daha da yakıyordu. O gözler, gönüle pencere olan o gözler... Arada çelik duvarlar da olsa dinlemezdi. Onlar, kalpten kalbe yol olurdu sevgi için. Sevgiye açılan, sevgiyi ileten engel tanımazdı.

Al duvağı çözdü. Elleri titriyordu. Sabırsızlandı hemen yeşil duvağı da çözmek için. Ama önce al duvağı sevgilinin yüzünden kaldırmanın, çözmenin gereğini yapmalıydı. Rengini ay yıldızlı bayraktan, şehitlerin kanından, kırmızı gülden alan al duvak elini yakmıştı. Kor tutmuş gibi oldu. Al duvağı, yârinin, gönül kuşunun eline verdi. Kuğu süzülüşündeki elleri, boynuna uzandı. Al duvağı kement eyledi. Gönül erinin boynuna bağladı. Sevdiceğinin namusuyla, al bayrağın, bütün anaların, bütün bacıların namusunu bir bilsin... Tuna(1), serhat boylarında bir bacının ırzına, namusuna

el uzatıldığında kara sevdalısının namusuna el uzatılmış gibi bütün varlığıyla koşsun diye... Al duvak; Allah, din, namus, memleket, hak için şehit olmaya, kocanın vazifelerine işaretti. Al duvak bayraktı, şehitlerin kanıydı, kırmızı güldü, ebedî aşka; iki cihanın efendisi Peygamber Efendimize işaret eden gül...

Al duvağın boynuna sarılmasıyla(2) Niğbolu, Silistre, Rusçuk, Plevne, bütün Tuna, serhat boyunun, buralardaki anaların, bacıların, eşlerin yükü, omuzlarına binmiş gibi oldu.

Elleri boynuna, nefsine bağ, gönlüne kement, aklına, bileğine, yüreğine güç olacak; ölünceye kadar boynunda bileceği, en mukaddes emanet gibi saklayacağı al duvağa gitti; sevdiceği tarafından boynuna bağlanan, aşkın, kara sevdanın idam kemendi olan al duvağa... Yandı elleri, al duvağın ateşiyle, sıktı al duvak boğazını, nefessiz bırakırcasına, ne manaya geldiğini hiçbir zaman unutmaması gerektiğini hatırlatırcasına... Boğazını sıkan al duvak gücü oldu, gönlünü nice bin al güllerin açtığı cennet bahçesine çevirdi. Al duvaktan bütün bedenine anlatılmaz bir sıcaklık yayıldı.

Heyecandan titreyen elleri, al duvaktan uzandı yeşil duvağa... Sevdiceğinin gül yüzüyle arasında aşılmaz ağ olan, gücünü gül yüzden alan yeşilliğe... Yeşil duvağın altında sevdiceğinin yüzü belli belirsizdi. Yeşil duvak, anlatılmaz, esrarlı bir güzellik veriyordu.

"Zeynep!"

"Efendim!"

"Hakikaten sen misin?"

Şerbet lezzetinde, kudret pınarlarından gönüllere dökülen su sesinde bir ses aktı:

"Beşibiryerdeyi boynuma bağlamakla ben yokum artık. Yoluna kurban Zeynebin var."

Elleri, dokunsan dağılacak, kanatlanıp uçacak kelebeğe değer gibi yeşil duvağa dokundu, gül yüzle, gönlü ve gözleri arasındaki son perdeyi kaldırmak için. Yeşil duvak kanatlandı, gül yüzü, gün yüzüne çıkarmak için ama uçamadı...

"Gümm" diye bir ses geldi... Sanki gerdek odasına bir gülle

düşmüştü. Bunu, gülleden daha şiddetli bir gök gürültüsü takip etti:

"Yalan söylersin bre gâvur!"

Yeşil duvağı kaldırma gayretindeki eller durdu.

"Zeynebim. Ses babamın... Müsaaden var mı? Durumu anlayayım. Babam, kolayına bağırmaz..."

"Size, efendim dedim, gönlümün sahibi bildim. Arzun arzumdur, yolun yolumdur."

Aliş fırladı gerdek odasından... Murâd alınmadan gerdek odasından çıkılmaz diye düşünmeden. Düşünemedi... Çünkü bağıran babası Deli Hüsrev'di. Deli Hüsrev'i bağırtacak çok az şey vardı şu gök kubbe altında. Sesi ancak zulüm, vatan, namus, mazlumlar, garipler söz konusu olunca yükselirdi hem de susmamacasına...

Aliş, gerdek odasından çıkmasıyla beraber, korku içinde koşturan Hayırvar Ninesi ile yüz yüze geldi. Aliş'i gören Hayırvar Nine'nin yüzündeki korku daha da büyüdü.

"Aliş'im! Civan evladım. Senin ne işin var gerdek odası dışında?! Bilmez misin, murâd alınmayınca gerdek odasından çıkılmaz."

Aliş utandı, kızardı.

"Te be ninem! Bilmez olur muyum, bilirim tabi. Ama silah sesi... Arkasından da babam bağırdı. Onun bağırması her şeyi unutturdu."

Hayırvar Nine, vuracakmış gibi elini kaldırdı.

"Yok bir şey dedim ya akılsız oğlum. Babanı bilmez misin? Olur olmaz her şeye bağırır."

Aliş, Hayırvar Nine'nin iki yanağından birden öptü.

"Babamı iyi bildiğim için telaşlandım be ninem! Yoksa ben ister miyim gerdek odasından çıkmayı... Ne olur gerçeği söyle de ben de ne yapacağımı bileyim."

Hayırvar Nine, gerçeği söylemeden torunu Aliş'e söz geçiremeyeğini iyi biliyordu. Aliş de tıpkı babası gibiydi. O da bir

Deli Hüsrev'di, yeminli delilerdendi. Anlattı, Deli Hüsrev'in niçin dellendiğini:

"Komşu köyden Bulgar kopili Hristo geldi koşa koşa... Bilirsin babanla senelerdir kavgalıdırlar. Büyük bir sevinç içinde 'Bre Deli Hüsrev, artık dellenip horozlanamayacaksın! Ruslar geliyor, sizi buradan sürecekler. Tuna'yı geçtiler, Ziştovi(3) üzerinden' deyince baban hakikaten de dellendi. Silahına davrandı, bana mısın demeden tetiğe sarıldı. Mavzerin kurşunu Hristo'nun ayaklarının dibine saplandı. 'Eğer söylediklerin yalansa ölümün elimden olacak!' diyerek atına atlayıp gitti Deli Hüsrev baban, Ziştovi'ye... Ruslar, hakikaten de Tuna'yı geçti mi diye görmeye. Dört saatten önce dönemez. Hristo kahpesi de, deli gibi atını süren babanın arkasından pis pis sırıtarak 'Ya doğru çıkarsa ne yapacaksın Deli Hüsrev? Ruslar, Tuna'yı geçti diye beni mükâfatlandıracak mısın?' dedi, kanımı dondurdu. Öyle ya yalansa öldürecek, peki doğru çıkarsa ne yapacak baban, Hristo'ya?.. Tövbe tövbe, düşünmesi bile insanı fena eder. Haydi bakalım, sen doğru içeri... Gelin kızımızı daha fazla bekletme! Bu kadar hasretlikten sonra her saniye asır gelir insana. Hadi davran! Kendine de Zeynep gelinime de işkence etme..."

Aliş, gerdek gecesi, torununu belalardan uzak tutmak için çırpınan Hayırvar Ninesine baktı. Kendisine öyle nazar ediyordu ki, elinden gelse torununa, gelinine, bütün sevdiklerine, hatta bütün insanlara, canlılara gelecek felaketleri üzerine alacaktı. Davrandı, ninesinin sağ elini yakaladı ve öptü.

"Hayırvar Ninem, ne olur dualarını bizlerden esirgeme!"

Hayırvar Nine, selvi boylu torununu "Eğil bre!" diyerek kendine çekti ve iki gözünden öptü.

"Dualarım hep sizinle be koç yiğidim... Evliyaların, duası kabul olanların duası sizinle olsun! Haydi gelinimin yanına... Bir kelime daha konuşursan bastonu kafana yiyeceksin."

Aliş "Tamam ninem giderim, ne olur vurma!" diyerek neşeyle gerdek odasına doğru koştu. Az önce babasının sözleriyle

endişelenen Aliş "Haydi gelin kızımın yanına" deyince hemen neşelenmişti.

Hayırvar Nine, torununun arkasından bakakaldı. Yüreğinde anlatılmaz bir sıkıntı vardı. "Yüce Mevlâm, hakkınızda hayırlı olanı nasip eylesin. Sizleri imansız, vatansız bırakmasın! Birbirinizden hem dünyada hem de ahirette ayırmasın!" diye Aliş ve Zeynep için dua etti. Ama gönülceğizi yine rahatlamadı. Aliş ile Zeynep'in bir araya gelmesi için çok gayret etmiş, çok engeller aşmıştı Hayırvar Nine. Zeynep'in babası, "Ölürüm de kız vermem ben, Deli Hüsrev'in oğluna" demiş, başka bir şey dememişti. Zeynep'in babası Halil Ağa ile Aliş'in babası Deli Hüsrev arasında, gençlik günlerine uzanan bir gönül meselesi vardı. İkisi de aynı kıza gönül vermişler, bu gönül savaşını Deli Hüsrev kazanmıştı. Ama, Halil Ağa, bir türlü bunu kabullenmemişti. Gün gelip de kızı, Deli Hüsrev'in oğlu Aliş'i sevince delirmişti. Ama araya Hayırvar Nine girince, nice yıl uğraşmalardan sonra Aliş ile Zeynep'in evliliklerine razı gelmişti. Gelmişti ama düğün günü memleketi terk etmiş, düğün öncesi bir defa bile Deli Hüsrev ile karşı karşıya gelmemişti.

Hayırvar Nine, yerinden kıpırdamadı; çok sevdiği torunu Aliş'in gerdek odasının kapısından girdiğini görünceye kadar... Sanki Aliş, kapıya varmadan her an geri dönecekmiş gibisine geldi. İçeri girdiğini görmesine rağmen yine rahatlayamadı. Her an yeni bir şeyler olacakmış gibi tedirgindi, yüreciği çırpınmaktaydı. "Ya Rabbim! Sen torunum Aliş ve gelinim Zeynep hakkında hayırlı olanı nasip eyle!" diye dualara durdu. Gönlünü ve dualarını yeni evlilerin yanında bırakarak alt kata, konağın çıkış kapısına, cümle kapısına doğru yürüdü. Hristo'nun getirdiği haber, aklını ve gönlünü perişan eylemişti. Söylediklerinin gerçek olması akla yakındı. Aylardır Rus askerinin, Osmanlı topraklarına girmek için, Ziştovi'nin karşısında, Tuna'nın öbür kıyısında, Romanya topraklarında hazırlık yaptığı söyleniyordu. "İnşallah, Rus'un Osmanlı topraklarına geçtiği haberi gerçek değildir" duasında yürüdü, gerdek odasını geride bırakarak. Bunda da bir hayır vardır demek istiyordu ama diyemiyordu, sanki dili bağlanmıştı.

Nine, korkulara, endişelere yürürken; torun, rüyalara kanatlanıyordu. Aliş'in muradına nâil olmak için daha fazla bekleyecek hâli kalmamıştı. Zeynep'ine kavuşmak için senelerdir bekledikten sonra, al duvaktan sonra yeşil duvak engeline çarpmak, Aliş'i yalçın kayalara çarpmış gibi perişan eylemişti. Kapıdan gerdek odasına girmesiyle hemen sevdiceğinin yüzünü örten son örtüye, yeşil duvağa yürüdü, gül yüzü görebilmek ümidiyle... Eli yeşil duvağa uzandı; kaldırmak, uğruna canlar feda gül yüze kavuşmak için... Yeşil duvak altındaki gonca ağızdan gül kokusunda sözcükler kanatlandı:

"Efendim! Efendi babam niçin bağırmış? O silah sesi neyin nesiymiş?"

Zeynep, sual sözcükleri ok olup ağzından uçmasıyla vuruldu, eli ayağına dolaştı. Böyle bir şeyi nasıl yapmıştı? Gerdek gecesi, gelinin, hayat arkadaşına sual sorması iyi karşılanmazdı. "Sualler, gelini bütün hayatı boyunca bağlar, boynuna kement, ellerine kelepçe, ayağına bukağı olur, gönlüne acı verir" denirdi. "İnşallah, Aliş cevap vermez de sözlerimiz, hayatımız boyunca bizi bağlamaz" diye dualara durdu. Gözleri, Aliş'in dudaklarındaydı ve "Ne olur cevap verme Aliş!" feryadıyla yalvarıyorlardı. Fakat Aliş, hiçbir şeyin farkında değildi. Sevdiceğinin yüzünü kapayan son engel olan yeşil duvak, aklını başından almıştı. Zeynep'in sualini cevapladı, ne yaptığını bilmeden:

"Hristo gelmiş. Etekleri zil çalarak 'Bre Deli Hüsrev, artık dellenip horozlanamayacaksın. Ruslar geliyor, sizi buradan sürecekler. Ziştovi üzerinden Tuna'yı geçtiler' demiş. Bunun üzerine de babam 'Yalan söylersin. Ruslar, Tuna'yı geçemez!' diyerek Hristo'nun ayakları dibine kurşunu sıkmış. Atına atladığı gibi sürmüş, Ruslar hakikaten de Tuna'yı geçtiler mi diye görmek için..."

Aliş'in söyledikleriyle Zeynep'in ciğeri yandı. İşte sualleri, bir olmak için çırpınan iki gönlü bağlamaya başlamıştı bile... Yeşil duvağı kaldırmak için hareketlenen Aliş'in sağ elini tuttu.

"Lütfen durunuz efendim. Yeşil duvağı kaldırmayınız!"

Aliş şaşırdı.

“Hayır olsun Zeynebim, bir şey mi oldu?”

Zeynep, duyulmak için son çabasını sarf eden bir sesle konuştu:

“İnşallah sonu hayır olur. Rus askerinin Tuna’dan geçmiş olduğu sülenmiş üle mi?”

“Evet, Bulgar Hristo sülemiş.”

“Peki, geçip geçmediği kesin belli oldu mu?”

Zeynep’in sualleri karşısında Aliş’in aklı karıştı.

“Belli olmadı. Babam, durumu öğrenmek için gitmiş ama dört saatten önce dönmez.”

Zeynep, kurbanlık koyun gibi boyun büktü; söylemek çok zordu ama söylemeliydi:

“Efendim... Yüzümü örten yeşil duvağı açmamalısınız... Rus askerinin Tuna’yı geçerek memleketimize girmediği kesin belli oluncaya kadar...”

Aliş endişelendi.

“Zeynep’im niçin büle sülersin? Gül yüzünü görebilmek için canımı vermeye razı olduğumu bilmez misin? Rus’un Tuna’yı geçmesiyle yeşil duvağın ilgisi ne?”

“Bilirim efendim. Bildiğim için de büle sülerim. Al duvağın; hürriyete, al bayrağa, şehitliğe; yeşil duvağın, namusa, zevcenin vazifelerine, iffete işaret ettiğini; yeşil duvağı kaldırmanın ‘Namusun namusumdur. Korumam altındadır. Bunun için seve seve canımı veririm’ manasına geldiğini benden iyi bilirsin. Eğer Rus askeri Tuna’yı geçmişse, namusumu namusun nasıl bileceksin? Onu nasıl koruyacaksın? Büle bir yükün altına nasıl gireceksin? Bunun için Rus’un Tuna’yı geçmediği kesin anlaşılmadan yeşil duvağı kaldırma derim. Yine de sen bilirsin. İstersen hemen kaldırabilirsin. Arzun arzumdur, öleceğimi bilsem boyun bükerim.”

Aliş, Zeynep’in sözleriyle dondu kaldı. Yeşil duvağı tutan eli yana düştü. Nasıl da düşünememişti? Aklı başına gelir gibi olunca, donup kalışı, utanca dönüştü. Kıpkırmızı kesildi. Rus askerinin

Tuna'yı geçtiği söyleniyorken, o, yeşil duvağı kaldırma telaşına düşmüştü. Memleketi işgal edilenin; namusa, iffete işaret eden yeşil duvağı kaldırma hakkı olabilir miydi?

Zeynep, yeşil duvak altından Aliş'in yüzünün aldığı şekli gördü. Ne kadar acı çektiği, ne kadar utandığı her hâlinden belliydi. Yüreciği yavru kuş gibi çırpındı, sancıdı. "Her ikimizi bağlayan sözleri söylemekle yanlış mı yaptım?" diye pişmanlık duydu. Ama ok yaydan çıkmıştı. Karşısındaki bir yeminli deliydi, Deli Hüsrev'in oğluydu. Ölür de kaçınmazdı, sevdiceğinin gönlünden vuran sözlerinin gereğini yapmaktan, sonu ayrılık da olsa hakikate boyun eğmekten...

Aliş, Zeynep'i iki kolundan tuttu. Gözlerine baktı, fakat yeşil duvağın perdelediği gözleri göremedi. Şu anda sevdiceğinin gözlerini, o gözlerdeki ifadeyi görebilmek için sahip olduğu her şeyi vermeye hazırdı. "Sahi, Zeynep'in gözleri hangi renkteydi" diye düşündü. "Mavi" demişti ninesi, hem de Tuna mavisi... Kara sevdayla birbirlerini sevmelerine rağmen, şu ana kadar Zeynep'in gözlerine bakamamıştı. Sevinsin mi üzülsün mü bilemedi. Gönlü, "Sevin," dedi, "yeşil duvağı kaldırmadan önce gözlerinin rengini görmemen iftiharındır."

Zeynep, omuzlarını tutan ellerin titrediğini hissetti; sevdiceğinin, yoluna kurban yiğidinin gözlerinden iki damla gözyaşının aşağıya doğru süzüldüğünü gördü. Görmesiyle birlikte, konuşmakla yanlış mı yaptım endişesi fazlalaştı.

"Efendim, sözlerini sülenmemiş kabul et! Müsaade ederseniz yeşil duvağı ellerimle ben kaldırayım."

Aliş, büyük bir telaşla Zeynep'in yeşil duvağa giden ellerini tuttu, tutmasıyla elleri yandı, dayanamadı ve çekti.

"Sakın kaldırma! İyi ki süledin. Sülemekle, ölümle dahi silemeyeceğim bir yüz karalığından kurtardın. Deli İzzetoğulları kıyamete kadar affetmezdi beni... 'Düşman, Tuna'yı geçerken sevdiceğinin yüzünden yeşil duvağı kaldırmış, bu ne silinmez yüz karasıdır?' diyerek. Bizim düşünmemiz lazımdı, sen düşündün.

Noksanımızı kapattın. Gönül ışığımdın, aklıma, yüreğime de ışık oldun. Rus'un Tuna'yı geçip geçmediğini anlamak için babamın dönüşünü bekleyemem! Senin yanında bekleme zorluğuna dayanamam. İzin verirsen hemen çıkmak isterim; sana bir an önce kavuşabilmek için..."

Zeynep, ancak "İzin de sizin Zeynep de sizin efendim" diyebildi. Sonra söyleyen dili söylemez, gören gözü görmez, işiten kulağı işitmez oldu. Yere yığılmak üzereyken, Aliş'i ile paylaşmayı düşündüğü karyolaya tutundu. Kapıdan çıkan Aliş'in "Allah'a emanet ol!" sözünü duyamadı. Sonrası, bilinmez karanlıklardı...

* * *

"Hadi davranın bre! Ne eğleşirsiniz! Hani, Aliş nerede?"

Deli Hüsrev, sabaha karşı dönmüştü, Deli İzzetoğulları çiftliğine. Oğlu Aliş ile birlikte, atları çatlayacak, akılları başından gidecek hâlde... Aliş, babasına yolda yetişmişti, Ziştovi'ye varmadan. Deli Hüsrev, "Niçin geldin, niçin Zeynep'i gerdek odasında bıraktın? Burada işin ne?" dememişti. "Sür," demişti, "görelim bakalım Hristo'nun süledikleri nice gerçek?" Ve sürmüşlerdi Ziştovi'ye... Oradan da Tuna boyundan batıya, Romanya topraklarında kalan Zimneça'nın karşı kıyısına doğru...(4)

Deli Hüsrev, oğluna "Niçin Zeynep'i gelin odasında bıraktın?" diye sormamıştı ama Deli Hüsrevcesine bakmıştı oğluna, Aliş'ine dolunayın ışığında... "Aferin sana! Tam bir İzzetoğlu, yeminli deli gibi davrandın. Düşman, topraklarımıza girdi diye haber geldiğinde, karasevdasıyla gerdek odasında dahi bulunsa, bir an tereddüt etmeden koşmak yakışır yeminli deliye..." demişti. Babasının söyledikleri, Aliş'in, sevdiceğini yeşil duvak yüzünde bırakma acısını bir nebze olsun unutturmuştu. Baba oğul sürmüşlerdi atlarını Tuna boyunca, Zimneça'nın karşı kıyısına doğru. İnanamamışlardı burada gördüklerine... Rus askeri, bölük bölük, meşaleler ışığında, dubalar üzerine oturtulmuş sallarla Tuna'yı geçiyor, Osmanlı topraklarına ayak basıyordu. Ay ışığında Tuna'nın Osmanlı kıyısı Rus askeriyle kaynıyordu. Sanki Tuna nehri, Osmanlı'ya küsmüş, Osmanlı diyarına Rus askeri kusuyordu.

Rus askerleri, Osmanlı topraklarına, Tuna'dan geçenlerin güvenliğini sağlamak üzere mevzilenmişlerdi. Rus'a "Dur, bre burası Osmanlı toprağıdır, akıncılar diyarıdır, Tuna geçilmez!" diye heyheylenen tek bir ses yoktu. İnanılmaz ama gerçekti. Tuna'yı geçmek için elli bin zayiatı göze alan Rus Çarı'nın askerleri, elini kolunu sallayarak Osmanlı topraklarına ayak basıyorlar, arkasından da hemen dönmemek üzere yerleşiyorlardı.

Deli Hüsrev ve oğlu Aliş, akılları başlarından gitmiş hâlde Tuna'yı geçen Rus askerlerine bakıyorlardı. İlk davranan her zaman olduğu gibi Deli Hüsrev olmuştu. Silahına sarılmış, kurşunları Ruslar üzerine boşaltacakken, Aliş, mâni olmuştu. "Babam, vazifemiz, biz ölürsek emaneti yerine kim ulaştıracak?" demişti. Aliş'in sözleri Deli Hüsrev'in aklını başına getirmiş, "Haklısın evlat! Zaman ölmek zamanı değil, nice ölümlere mâni olmak, emaneti yerine ulaştırmak için diri kalmak zamanıdır. Burada bizim yapabileceğimiz bir şey yok. Sür atını çiftliğe!" diye figan edip hırsla kırbacı atının sağrısına yapıştırmıştı. Ruslara atamadığı kurşunu çok sevdiği doru atına atarcasına... Sahibinden böyle bir muameleye alışık olmayan doru at fırlamıştı; arkasında da Aliş'in atı, muradına eremeyen yeni damat sırtında olduğu hâlde...

Çiftliğe geldikten sonra Deli Hüsrev, fırtına gibi esmişti. Sabah namazını kıldıktan sonra, yediden yetmişe bütün çiftlik halkını avluda toplamıştı.

Son talimatlarını vermişti annesi Hayırvar Nine'ye... "Anam," demişti. "Biz, Aliş ile hemen ayrılıyoruz. Rus askeri, Tuna'yı geçince acilen yerine getirilmesi gereken bir görevi yapmak için... Buradakiler sana emanet. Akşama kalmadan alabileceğinizi alın, Plevne'ye doğru yola çıkın! Yarına varmaz Rus'un gelmesiyle cesaret bulan Bulgarlar çiftliğe saldırırlar."

İşte şimdi dellenmiş, "Nerede kaldı bu Aliş?" diye bağırıyordu. Güneş doğuyordu Tuna üzerinden; aydınlığını gönderiyordu İzzetoğlu çiftliğine... Ama kimse bilmiyordu, günün aydınlığında İzzetoğlu çiftliğinde neler yaşanacağını...

Hayırvar Nine dayanamadı, deli oğlunun, torununa bu kadar

yüklenmesine:

"Bre Allah'ın zır delisi! Dellenip de herkesin iki ayağını bir pabuca sokma! Şimdi Deli İzzet Dedenden yadigâr bastonu kafana yersin... Ne istersin torunumdan? Kolay mı sanırsın, gece yarısı gerdek odasında bıraktığı, üzüntüden yataklara düşen kara sevdalısından ayrılmayı?"

Deli Hüsrev baktı, Hayırvar Nine'nin niyeti ciddi; biraz daha heyheylenirse bastonu kafasına indirecek. Hazırlıkları kontrol etmek üzere çiftlik kâhyasının yanına doğru yürüdü. O da biliyordu Aliş'ini; sevdiceğine doyamayan yiğidini çabuk olmaya zorlamakla iyi yapmadığını, ama elinde değildi. Olmazlar olmuş, ihanet derecesinde bir gafletle Rus askeri Tuna'yı geçmişti. Rus'un gelmesini dört gözle bekleyen Bulgar çeteleri, her an Türk köylerine saldırabilirlerdi. Canı pahasına yerine getirmesi gereken görevleri vardı. Çabuklanması bundandı.

Gözleriyle kâhyanın yanına giden oğlu Deli Hüsrev'i takip eden Hayırvar Nine, ne yapsın bilemedi. Torunu Aliş, Ziştovi'den döndüğünde anlatmıştı, Zeynep ile aralarında geçen konuşmayı, bu nedenle yeşil duvağı kaldırmadığını, gecenin kalan kısmını Zeynep'in yanında geçirmediğini...

Hayırvar Nine'nin gönlü, Aliş'in ve Zeynep'in yanındaydı. Elinde olmadan, sevenleri muratlarına erdiremeyen gerdek odasına baktı. Aliş ile Zeynep, iki kara sevdalı ne konuşuyorlardı? Kavuşmadan ayrılmak nasıldı?

Aliş ile Zeynep, kavuştuk derken ayrılmanın ateşiyle yanıyorlardı. Kavuşmanın güzelliğini, gönüller yakan o şerbeti tatmasalardı, şimdi ayrılık bu kadar zor olmazdı. Tatmışlardı, gerdek odasında beş dakika olsun yalnız kalmışlar; al duvağın kaldırılma heyecanını, güzelliğini yaşamışlardı. Yastığına birlikte baş koyamadıkları yatağın üzerine oturmuşlardı. Aliş bakıyor ama yeşil duvağın altındaki gözleri, gül yüzü göremiyordu. Konuşacak, bir şeyler söyleyecek hâli yoktu. Ama konuşmalıydı. Vakit, ayrılık vaktiydi. Az önce Deli Hüsrev'in sesi gelmişti "Nerede kaldı bu

Aliş?" diye. Deli Hüsrev'di bu, yeminli deliydi, daha fazla bekletmeye gelmezdi. Ne yapacağı belli olmaz, elinde sopa "Davran bre! Ne o, süt çocukları gibi gelinin dizi dibinden ayrılmazsın!" diye bağırarak içeri girebilirdi.

Deli Hüsrev korkusu, Aliş'i harekete geçirdi, Zeynep'in elinden tuttu, bir koru tutarcasına eli yandı.

"Zeynebim, hem vallahi hem billahi... Yeşil duvağı, kaldırma şartları tamam olmadıkça kaldırmayacağım! Şartlar ne gösterir bilinmez. Bu gözler, senden başkasına 'gönül kuşum' gözüyle bakmayacak. Hakkını helal et. Kaderde, kavuştuk derken ayrılmak varmış."

Zeynep, duyulur duyulmaz bir sesle konuşmaya çalıştı:

"Helal olsun efendim! Her an dönüşünü bekleyeceğim. Gelemezsen, yanına gelmeye çalışacağım. Hem vallahi hem billahi, yeşil duvağı yalnızca senin kaldırmana rıza göstereceğim. Rabbime de her zaman 'Merhametlilerin en merhametlisi olan Allah'ım! Aliş'imden başka kimseye yüzümü gösterme!' diye dua edeceğim."

Zeynep'in duası, Aliş'i tepeden tırnağa titretti. Amin desin mi demesin mi bilemedi. Gönlünün sesine uydu ve "Amin!" dedi. Ayrılık vakti gelmişti, Zeynep'in elini bıraktı.

"Ben de boynuma bağladığın al duvağı sana kavuşuncaya kadar hiç çözmeyeceğim. Ona baktıkça seni, şehitleri, al bayrağı, kırmızı gülü, onun işaret ettiklerini hatırlayacağım. Ve bu hatırlamanın gereğini yerine getirmeye çalışacağım. Seni Allah'a emanet ediyorum. Hayırvar Ninem'in sözünden çıkmayasın. Çok görmüş, çok yaşamış, gönül gözü açık bir Osmanlı anasıdır. Hadi, Allah'a ısmarladık!"

Ve... Aliş yürüdü, gerdek odasının kapısına doğru. İçeride sevdiceği, kara sevdalısı vardı. Dışarıda, onu neler bekliyordu? Neler vardı? Düşman istilasına uğrayan güzel vatanı, mazlumlar, düşmanlar, iki sevgilinin bir araya geldiği odanın gerdek odası, gönüller yuvası olması için, yapılması gereken çok işler vardı...

Zeynep baktı, yiğidinin, gönlünün sahibinin arkasından. "Güle

güle, bahtın ak olsun, sen de her şeyin, zamanın, mekânın, akılların sahibi, sonsuz kudret sahibi Rabbimize emanet ol!" dedi. Ama Aliş duymadı. Zeynep, son defa bakmaya doyamadığı, bakmaya kıyamadığı sevdiceğinin yüzünü görebilmek için seslendi:

"Aliş'im!"

Aliş, kendisini hücre hücre bağlayan sesi, seslerin en güzelini duydu. Durdu, sese, sevdiceğine dönmek üzereyken vazgeçti. Dönerse, boynunu bükmüş Zeynep'ini görürse, gerdek odasının kapısından çıkamayacağından, kavuşmadan ayrılmaya isyan edeceğinden korktu. Yürüdü, arkasına bakmadan. Savaşa, ayrılığa, kavuşmaya açılan kapıya doğru.

Zeynep, gerdek odasının kapısından çıkan Aliş'e baktı, duyulur duyulmaz bir sesle "Aliş'im" dedi ve Aliş'iyle paylaşamadığı yatağa yığıldı.

Aliş, kendisini çeken gerdek odasına dönmemek için merdivenleri çifter çifter atlayarak konağı bir uçtan bir uca geçti. Konağın cümle kapısından çıktı. Kendisini ilk karşılayan, Tuna üzerinden kızıl bir elma gibi doğmakta olan güneşti. İzzetoğlu çiftliği, Tuna'ya, Tuna kenarındaki Ziştovi'ye iki saatlik mesafedeydi. Konak öyle bir yere kurulmuştu ki, buradan, güneşin Tuna üzerinden hem doğuşu hem de batışı çok güzel görünüyordu.

Kızıl elma gibi doğmakta olan güneşi gören Aliş mırıldandı: "Ecdadımın kızılelması hep Batı'da, Estergon(5), Budin(6), Viyana, Roma oldu. Yoksa benim kızılelmam doğuda mı olacak?" Aliş, gönlünün kızılelması Zeynep'in, Tuna üzerinde doğmakta olan kızıl elmayla karıştığını hissetti. Kızıl elma şeklinde doğan güneş, bir anda Zeynep'in gül çehresine döndü. "Ayrılalı daha beş dakika olmadan hayal görmeye başladım" diye kendi kendine kızan Aliş yürüdü, koca dut ağacının yanında konuşmakta olan ninesi Hayırvar Nine ile babası Deli Hüsrev'in yanına doğru...

Aliş'in geldiğini gören Deli Hüsrev, "Geldin mi? Hadi ninenle helalleş de atına bin, gidiyoruz" dedi. Dizginleri kâhyanın elinde olan kır atı işaret etti.

Aliş, Hayırvar Ninesinin kırış kırış olmuş elini öptü.

"Ninem hakkını helal et! Çok yaramazlıklar yapıp seni üzdüm. Seni, hem anne hem nine bildim. Zeynebim, önce Allah'a sonra sana emanet."

Hayırvar Nine, üç yaşındayken annesini kaybeden, kucağında büyüyen, kavuştum derken kara sevdalısından ayrı düşen torununu, göğsüne çekti, bir ana, bir nine gibi...

"Helal olsun bre Aliş'im! Bu nineciğinden söz sana. Yüce Mevlânın izniyle, ulaştıracağım Zeynebini, sen deli torunuma, istersen dünyanın öteki ucunda ol, yeter ki sen bizi bekle, hayatta kalmanın dayanılmaz yüküne katlan. Üzme kendini, Yüce Rabbimden gelene boyun bük! İşlerin bu hâle gelmesinde kusurumuz mutlaka var. Tövbe edelim. Rabbimden gelen her şeyde bir hayır vardır. Bunda da bir hayır vardır, biz bilemeyiz. Bize düşen hayırlı bildiğimize kavuşmak için çalışmak, sonra da boyun büküp "Ya Rabbi! Hayırlı bildiğimiz için çalıştık, hakkımızda neyin hayırlı olduğunu en iyi bilen sensin. Bize hakkımızda hayırlı olanı nasip et!" diye dua etmeliyiz. Anladın değil mi? Sakın ola isyana düşmeyesin tamam mı?"

Aliş, "Anladım, tamam ninem" diyerek gözyaşları içinde kır atına bindi.

Hayırvar Nine'nin "Bunda da bir hayır vardır" sözüne, "Te be anam, düşman, Tuna'yı aşmış. Bunun neresinde hayır var?" dememek için kendini zor tutan Deli Hüsrev, annesinin ellerine sarıldı, öpüp kokladı.

"Te be anam! Hakkın çoktur, helal edesin. Eğer bilmeden seni üzdümse deliliğime bağışlayasın! Delidir, ne yapmışsa yeridir diye hoş göresin. Bir emaneti vardır Tuna Baba'nın, Aliş ile birlikte İstanbul'a ulaştırmamız gereken... Belki Tuna, belki de Eski Zağra(7) üzerinden İstanbul'a ulaşmayı deneriz. Şimdi bilemem. Her şeyim, gelinim, evlatlarım, önce Allah'a sonra sana emanet. Bulgarlar, çok yakın zamanda burasını basarlar. Hristo'nun

beklediği gün geldi. Vakit kaybetmez. Hemen kayıkla Niğbolu'ya(8) doğru hareket edin. Eğer burası da tehlikeli olursa, Plevne'ye(9) gidin! Dayım Hikmet Dede'yi bulun! Küçük kardeşim deme, o ne derse yap! Asıl ismi unutulup boşuna Hikmet Dede dememişler ona. Gerçi sana da Hayırvar Nine diyorlar ama. Yine de Hikmet önce gelir. Bizim hayır gibi gördüklerimiz şer olabilir. Bunu da ancak hikmet sahibi kimse görebilir. Bilirim bunları söylediğim için bana kızar, 'Vay bizim deli oğlana bak, neler de bilirmiş?' dersin, ayıplarsın. Ama zaman kusura bakılacak zaman değil. Vaktimiz az. Vidin'de(10) Osman Paşa var. Çok yiğit bir Paşa'dır. Bizim Tuna Babayla tanışır. Rus'un Tuna'yı aştığını duyduğunda bir an kaybetmeyip koşacaktır. Yetişebilirse Niğbolu'yu tutacaktır, yetişemezse Plevne'de mevzilenecektir. Selamımı söylersiniz."

Hayırvar Nine, Zeynep'i Aliş'ine kavuşturacak olmanın omuzlarına yüklediği mesuliyet duygusuyla itiraz etti. O anaydı, o Hayırvar Nine'ydi, evladına itiraz hakkı vardı; canlarını, namuslarını koruması gerekenler vardı.

"A benim deli oğlum. Yolumuzu niçin yokuşa sürersin? Tırnova(11), Kızanlık(12) üzerinden Edirne'ye ulaşmak varken, niçin batıya gidin dersin?"

Deli Hüsrev dellendi, gözleri çakmak çakmak oldu.

"Anam, bunu nasıl sülersin? Edirne, İstanbul yollarına ilk düşen, Deli İzzetoğulları mı olmalı? Yeminli deliliğimize uygun düşer mi? Ceddimin kemikleri sızlamaz mı? Duyanlar, 'Yuh olsun!' demez mi? Silinmeyecek bir kara alnımıza sürülmez mi? Biz düşeriz İstanbul yollarına, emaneti ulaştırmak ve hemen geri dönerek, Rus'a, Bulgar'a dur demek üzere..."

Hayırvar Nine'nin yüreciği darlandı, deli oğlundan duyduklarıyla söylediklerine pişman oldu. Aliş ile Zeynep'in hâli, aklını bağlamıştı işte. Hemencecik Edirne yollarına düşmeyi düşünmüştü. Gözleri yaşlı, koca aslanını, Deli Hüsrev'i göğsüne bastırdı.

"Tövbe ettim bre deli oğlum! Şu Aliş ile Zeynep'in hâli, bende akıl mı bıraktı? Emirlerin başım gözüm üzere. Canım pahasına yerine getirmeye çalışacağım."

Anacığının, Hayırvar Nine'nin sözleri, Deli Hüsrev'in aklını başına getirdi.

"Anam, sözlerimi emir bilmen, bu deli oğlunu yaralar. Yoluna can kurban. En iyisini yine de sen bilirsin."

Aliş, içi yanarak bir ninesine bir babasına bakıyor, bir ninesinin bir babasının söylediklerine kulak veriyor, her ikisine de hak veriyordu.

Hayırvar Nine, Tuna gibi bir coşan bir sakinleşen deli oğlunu bir daha kucakladı.

"Gönül ışığım, varlığı gücüm olan deli oğlum. Sözlerin haktır. Bu topraklar, şehit kanlarıyla vatan olmuştur. Şehit kanlarıyla al renge bürünmeden terk edilmez. Kanın bedeli kandır. Gönlün rahat olsun. Hakkımı helal ettim, yerden göğe kadar. Haydi daha fazla beklemeyin. Sizi bekleyen vazifenize koşun! Biz de işimize bakalım."

Deli Hüsrev, gözyaşlarıyla anacığının elini tekrar tekrar öptü, bir daha "Hakkını helal et!" diyerek... Kimsenin yüzüne bakmadan, doru ata atladı ve yalnızca "Sür evladım!" dedi ve atını mahmuzladı. Arkasından da Aliş... Sürdüler atlarını bilinmez geleceğe...

Hayırvar Nine, Tuna üzerinde doğmakta olan; kızılelmaya dönüşmüş güneşe doğru kanatlanıp giden, ufukta kaybolmak üzere bulunan iki yiğidine baktı. Kendisine emanet edilen canları düşündü. Hangisine yansın bilemedi. Böyle bir gönül yükünü, ihtiyar bedeni daha fazla taşıyamadı, olduğu yere çöktü. Toprağa kavuşan ihtiyar bedeninin vatan toprağıyla güçlendiğini fark etti.

İkinci Bölüm: Bu Topraklar Terk Edilir mi?

"Olmaz derim bre olmaz. Ne laf anlamaz delisin sen be! Gidemem... Daha fazla üsteleme! Bu topraklar, benim her şeyim bre; canım, kanım, evladım, geçmişim, geleceğim. Bu topraklar bize emanet. Şehit kanlarıyla vatan kılınan bu diyarlar, can tendeyken terk edilir mi bre! Bu düpedüz kaçmaktır. Bana büle bir alçaklığı nasıl yakıştırırsın?"

"Bre Osman Agam! Niçin anlamazsın? Emir, karşı konulmaz yerden, Tuna Baba'dan. Benim çok mu hoşuma gider sanırsın? Rus, topraklarımıza girdiği bir zamanda, yollara düşmek... Beni de yakar büle bir zamanda, silah elde Rus ve Bulgar keferesine karşı çarpışmak yerine yollara dökülmek... Ama emir... Sonra senin gidişin mecburi bir gidiş... Terk etmek değil, daha sonra çok daha güçlü dönmek içindir."

Osman Molla sinirli sinirli güldü.

"Aha, şu Deli Hüsrev beyime bak! Silah kadar, büle süslü kelimeler sülemeyi de bilirmiş. Bre Deli Hüsrev! Sen de iyi bilirsin. Sözler gerçeği değiştirmez. Buralardan gidişimi kaçış olmaktan çıkarmaz. Bunun için olmaz derim bre olmaz. Sen ne dersen de, bu düpedüz kaçmaktır, gidişin dönüşü olmaz bre! Sen kimi avutursun, kimi kandırırsın?"

Bu kadar laf dinlemeye, laf söylemeye alışık olmayan Deli Hüsrev'in de delilik damarı kabarıyor, "Ya sabır" diyerek kendini tutmaya çalışıyordu. Sabretmeli, verilen görevi yerine getirmeliydi.

"Niçin üle sülersin be Osman Agam? İcap ettiğinde hicret edilir, göç yoluna düşülür. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) de Mekke'den Medine'ye göç etmedi mi, sonra da çok daha güçlü dönerek Mekke'yi fethetmedi mi?"

"Bre o göçle bunu niçin karşılaştırırsın? O göç, tarihin akışını değiştirdi. Bizimkisi üle mi? Kaçmaktır bre, düpedüz kaçmaktır. Üç tane ordumuzun bulunduğu, halkının yüzde yetmişinin bizden olduğu şehitler yadigârı nasıl terk edilir? Büle bir şeyi benden nasıl istersin? Kıyamete kadar gelecek torunlarımın bile silemeyeceği büle bir yüz karasına, nasıl razı gelirim? Niçin anlamak istemezsin? Kim benim göçüme karar veren, hele süle!"

Osman Molla, bir türlü ikna olmuyor, hayır diyor, başka bir şey demiyordu. Kızgınlıkla bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Çok iri yarı olan Osman Molla, yürüdükçe, ahşap konak zangır zangır titriyordu.

Tuna kıyısındaki Yıldırım Beyazıt yadigârı Niğbolu'da, buraya bir taş atımı mesafedeki Ahmetli Köyü'nde gece, bütün her şeyi kuşatmıştı; iyileri, kötüleri, çirkinleri ve güzelleri. Her şey gecenin elbisesi altındaydı. Gecenin şerrinden, tedbir alıp gecenin Yaratıcısına sığınmaktan başka elden ne gelirdi?

Ahmetli Köyü yöresindeki Türkler, gece için pek tedbir almaya alışık değillerdi. Çünkü gecelerden endişeleri yoktu. Ama artık geceler değişmişti.

Niğbolu'nun Ahmetli Köyü'nde Osman Molla çok kızgındı. Evindeki misafirin etrafında dört dönüyor, "Süle bre kimdir o, benim bu diyarları terk edip göç etmemi isteyen?" diyordu. Misafir çaresizdi.

"Otur bre Osman Molla hele otur! Madem o kadar ısrar edersin sülücem sana kim olduğunu. Sen de yakından tanırsın Tuna Baba'yı. Tuna içindeki Adakale'de(13) ikâmet eder. Bu emri bana o verdi. Ona da emir İstanbul'dan gelmiş. Çok ısrar edersen, sülememe izin verdi. Senin, aileni alıp tez zamanda İstanbul'a göç etmeni isteyenin adını vereceğim sana. Ama önce şüle yanıma bir otur!"

Osman Molla, hâlâ sakinleşmemişti; homurdana homurdana misafirin yanına oturdu.

"Süle bakalım Deli Hüsrev! Kimmiş bu benim göç etmemi, Niğbolu'yu bırakmamı isteyen?"

Osman Molla'nın zorladığı misafir, Hayırvar Nine'nin oğlu Deli Hüsrev'di. Hemen yanında da oğlu Aliş oturuyordu. Molla Osman ve Deli Hüsrev aynı yaşlarda, altmışa merdiven dayamışlardı. Gençlikleri beraber geçmişti. Birbirlerini ölesiye severlerdi. Ama, Deli Hüsrev'in getirdiği haber, Molla Osman'ı çıldırtmış, yıkılmaz arkadaşlığı unutturmuştu. Molla Osman, büyük bir kızgınlık içinde Deli Hüsrev'e bakıyor, cevap bekliyordu. Deli Hüsrev, isim vermek istemiyordu. Çünkü, Osman Molla'nın ailesiyle birlikte en kısa zamanda İstanbul'a göç etmesini isteyen kimse, mecbur olmadıkça isim verilmemesini istemişti. Ancak isim vermeden Osman Molla'yı göçe razı etmeye imkân yok gibiydi. Molla'nın bir türlü ikna olmaması Deli Hüsrev'i kızdırmıştı ve sertçe sordu:

"Bre laf anlamaz pelvan! Abdülfettah-ı Akri(14) hazretlerini hatırladın mı?"

Abdülfettah-ı Akri ismini duyan Osman Molla şaşırmıştı, bu ismi nasıl hatırlamazdı. 1862'nin Mayıs gecesiydi, Ruslar tarafından Osmanlı topraklarında ihtilal çıkarmak için yetiştirilen Bulgar ihtilalcisi Voyvoda Filip Totu, 35 kişilik çetesiyle Ziştovi'nin biraz aşağısından Tuna'yı geçmiş, Osmanlı topraklarına girmişti. Ancak çetesiyle birlikte, Lofça'nın(15) çevresindeki Ovacık, Söğütlüce, Eriklice, Yukarı Türklük, Aşağı Türklük, Dikili, İbrikli, Mihalsa, Tepeköy gibi nüfuslarının tamamı Türk köylerinin arasına düşüp kıskaca alınmıştı.

Bu çeteyi takip edenlerin arasında Osman Molla da vardı. Osman Molla, babadan dedeye âlim bir aileden geliyordu. O da Şumnu(16), daha sonra da İstanbul medreselerinde okumuş, ancak Bulgar çeteciler tarafından babası öldürülünce tahsilini yarım bırakıp köyüne dönmüş, işlerin başına geçmişti. Yörük Ali çetesinin elemanıydı. Can derdine düşen Bulgar çetesi, yalnız yakaladığı Müslümanları acımasızca katlediyordu.

Yanındaki üç kişiyle birlikte Bulgar çetesini takip eden Osman Molla, çetecileri, yolunu kestikleri bir arabanın yolcularını öldürmek üzereyken kıstırmıştı. Osman Molla ve yanındakileri gören çeteciler, yolculara bir şey yapamadan kaçmak zorunda kalmışlardı.

Haydutların arasında kalan ve kendisine çevrilmiş kara gözlü

namluların önünde ölümü bekleyen Abdülfettah-ı Akri hazretleriydi.

Abdülfettah-ı Akri hazretleri, kendisinin ve yanındakilerinin ölümden kurtulmalarına vesile olan Osman Molla'yı mükâfatlandırmıştı. Hem de nasıl? Osman Molla, o güne kadar tatmadığı lezzetleri tatmış, Yaradan, yaradılan, hayat ve ölüm gerçeğine ulaşmış, gönül gözü açılmış, yaradılış sebebini anlamıştı.

Vidin'e bir vazife ile gelen Abdülfettah-ı Akri hazretleri, dönüş yolunda bir hafta kadar, Osman Molla'ya misafir olmuştu. O günler, Osman Molla'nın hayatındaki en güzel günler olmuştu. Abdülfettah-ı Akri hazretleri, misafirken Osman Molla'nın bir oğlu olmuştu. Abdülfettah-ı Akri hazretleri "Çok sıkıntılı günler görecek Türk milletinin, nice güzel, sevinçli haberlere kavuşmasına vesile olur inşallah" diyerek yeni doğan çocuğun ismini; sağ kulağına ezan, sol kulağına da kamet okuyarak Beşîr(17) koymuş, üç defa Beşîr diye seslenmişti. Osman Molla, yeni doğan çocuğun, her seslenişte, Abdülfettah-ı Akri hazretlerine gülümsediğini görür gibi olmuştu.

Abdülfettah-ı Akri hazretleri, ayrılırken Beşîr'i kucağına almış, ona uzun uzun baktıktan sonra, babasına verirken, "Osman oğlum! İnşallah bu oğlun, İstanbul'da, Peygamber Efendimiz bayraktarı Ebu Eyyüp Ensari hazretlerine komşu olur. Burada, oğlunun soyundan gelecek kimse, zamanın en büyük âlimi ve evliyasıyla tanışır ve Türk milletinin, dünyanın dört bir yanındaki gariplerin, nice yüz binin güzelliğe kavuşmasına vesile olur. İşaret aldığın gün, ailenle tereddüt etmeden hemen İstanbul'a koş ve Eyyüp Sultan'a yakın bir yerlere yerleş!" demişti.

Demişti ama, daha o zaman vasiyet diye söylenenler, Osman Molla'nın bir kulağından girip diğerinden çıkmıştı. Bu sözleri, bir iltifat, iyi dilek olarak görmüş, ne hikmettir bilinmez hiç üzerinde durmamıştı.

Osman Molla'yı, daha hanesinden adımını dışarı atar atmaz, talikaya biner binmez, Abdülfettah-ı Akri hazretlerinin hasreti yakmış, kavurmuştu. Hemen arkasından koşmak istemişti ama gidememişti. Daha sonra her fırsatta İstanbul'a koşmuştu; tâ ki

1865 yılında Abdülfettah-ı Akri hazretleri vefat edene kadar. Vefatıyla nefes aldığı havayı kaybetmiş gibi olmuş, zaman içinde, hayatın gailelerine dalarak İstanbul'u unutmuştu.

Vefatından 12 sene geçtikten sonra şimdi şu Deli Hüsrev gelmiş, Abdülfettah-ı Akri hazretleri "göç etmeni" istiyor diyordu... Bu nasıl olurdu, o vefat etmişti?!

Abdülfettah-ı Akri hazretlerinin ismini duyunca, Osman Molla'nın nasıl dalıp gittiği, Aliş'in dikkatinden kaçmamıştı. Bu nasıl bir kimseydi ki isminin geçmesiyle poyraz gibi esen Osman Molla, sabah meltemine dönmüştü, ilk fırsatta babasına Abdülfettah-ı Akri hazretlerinin kim olduğunu sormaya karar verdi.

Babasının Osman Molla'yı ikna için gayreti Aliş'i şaşırttı. Deli Hüsrev gibi biraz değil tam deli olan birisi, sabırla nasıl da çalışıyordu Osman Molla'yı ikna için... Aliş'in bedeni, babası Deli Hüsrev'in yanındaydı. Ama gönlü geride, İzzetoğlu çiftliğinde bıraktıklarındaydı. Bunlar içinde de Zeynebindeydi. Ne yapmışlardı acaba? Bulgar hainleri çiftliği basmazdan önce yola çıkabilmişler miydi?

Zeynep'ten ayrılalı henüz 12 saat olmamıştı ama Aliş'e yıllar geçmiş gibi geliyordu. Zeynep'in yüzünden yeşil duvağı kaldırıp gül yüzünü görmek kısmet olmamıştı. Acaba tekrar bir araya gelebilecekler miydi? Rabbim isterse niçin olmasındı? Babasına ve kendisine, Rus'un Osmanlı topraklarına girmesiyle acilen yerine getirilmesi gereken bir görev verilmişti. Bu görev, Osman Molla'yı ve ailesini İstanbul'a ulaştırmaktı.

Yaşananları, Rusların elini kolunu sallaya sallaya Tuna'yı geçmelerini Aliş'in bir türlü aklı almıyordu.

1877'nin 26 Haziranı'nı 27 Haziran'a bağlayan gece büyük Rus kuvvetleri, Tuna'yı Romanya tarafındaki Zimneçi'den, Osmanlı topraklarındaki Rusçuk ile Niğbolu arasındaki Ziştovi'ye geçerek aşmaya başlamışlardı. Bataklık olduğu için Osmanlı ordusu buradan geçiş beklemiyordu. İlk geçenler de Rus Çarı'nın emriyle hemen Ziştovi ve çevresine saldırarak katliama başlamışlardı. Rus Çarı,

ordusuna; Bulgarlarla işbirliği içinde Türkleri göç ettirmek için her türlü katliamın yapılmasını, Tuna ve Edirne vilayetlerinde Türklerin mutlaka azınlık durumuna düşürülmesini istemişti. Rusların, Ziştovi üzerinden Tuna'yı geçmesi 27 Haziran'ı 28 Haziran'a bağlayan gece, karanlığa rağmen hâlâ devam ediyordu.

Rusların, Tuna'yı geçmelerine müsaade etmekle savaşı yarı yarıya kaybetmiş olduk. Çünkü Rumeli'de Tuna ile Balkan dağları, savunma için en elverişli iki hat idi. Ruslar, Tuna'yı geçerken 50 bin kaybı göze almışlardı, ancak Osmanlı kumandanlarının gafletiyle hiç kayıp vermeden ellerini kollarını sallayarak geçiyorlardı. Osmanlı kurmayları, Ziştovi'yi Rusların en son olarak geçeceği yer olarak görmüşlerdi. Aliş, böyle bir gafletin nasıl gösterildiğini bir türlü anlayamıyordu.

Aliş, geride bıraktıklarının, Rus'un Tuna'yı geçmesinin dayanılmaz bunaltısındayken, babası Deli Hüsrev, Osman Molla'yı ikna etme gayretindeydi. Aliş; ninesi, Zeynep'i, bütün ailesi dururken, Osman Molla'yı ve ailesini kurtarmak için niçin geldiklerini anlayamamıştı. Zeynep'i, geride bıraktıkları, Osman Molla ve ailesinden daha mı değersizdi? Aliş, anlayamıyor ama cevap için babasına da soramıyordu.

Deli Hüsrev, Osman Molla'nın bocalamasını görünce hedefe biraz daha yaklaştığını hissetti. Abdülfettah-ı Akri deyince deli dolu Osman Molla nasıl da yumuşamıştı. Ama belli ki hâlâ tereddütleri vardı. Osman Molla sordu:

"Te be Deli Hüsrev! Abdülfettah-ı Akri hazretlerinin haber gönderdiğini sülersin ama o vefat edeli 12 sene olmuş. Yoksa rüyada mı gördün?"

Deli Hüsrev gülümsedi.

"Osman Agam! Rüyadan çok öte, hakikatin aklı çaresiz bırakanı... Kendisi vefat ettiyse yerine bıraktığı, vekil ettiği kimse var. Oğlu Said Efendi, haber göndermiş, 'Babamın vasiyetidir. Ruslar, Tuna üzerinden Osmanlı topraklarına girdiği anda, Osman Molla, ailesini yanına alıp bir an beklemeyip hemen yola çıksın!'

diye. İşte mektup burada. Mektup, Tuna Baba tarafından bize ulaştırıldı. Biz de Rusların Tuna'yı geçmesiyle hemen harekete geçtik."

Deli Hüsrev, kuşağı arasındaki deri keseden bir mektup çıkardı ve Osman Molla'ya verdi.

"Buyur Agam! İşte mektup. Senindir, okuyabilirsin."

Mektubu alan Osman Molla, kor tutmuş gibi oldu ve şöyle bir mektuba baktı. Mektupta, Rus askerinin Tuna'yı geçmesiyle birlikte, ailesini, oğlu Beşîr'i yanına alarak, kendisini götürmeye gelenle İstanbul'a doğru yola çıkması isteniyor, bunun Abdülfettah-ı Akri hazretlerinin arzusu olduğu belirtiliyordu. Osman Molla boynunu büktü.

"Bre Deli Hüsrev! Burada yazılanlara karşı boynum kıldan ince. Savaş patladı patlayacak, böyle bir anda buraları terk etmek bana kaçmak gibi gelir."

Deli Hüsrev, Osman Molla'nın tereddütünün gitmek üzere olduğunu fark edip taarruza devam etti.

"Sizin gidişiniz emirledir, kaçmak değil! Daha güçlü geri dönmek içindir. Bulgar keferesi geldi gelecek. Bir an önce hazırlanman gerekir."

Osman Molla, hâlâ tereddütlüydü.

"Ne yapacağımı, nasıl hareket edeceğimi şaşırdım. Niçin bizi seçtiler onu da anlamış değiliz. Gerçi Abdülfettah-ı Akri hazretleri, bizim Beşîr ile ilgili; bu çocuğun neslinden gelenler Türk milletinin şanlı günlerine tekrar kavuşmasına vesile olacaklar demişti. Fakat yine de içim rahat değil. Bu savaş zamanı göç edersem, arkamdan teneke çalıp lanet ederler bre Hüsrev Agam."

Konuşulanlar, Aliş'in gönlündeki soru işaretlerine bir parça olsun cevap verir gibiydi. Osman Molla, "Abdülfettah-ı Akri hazretleri, bizim Beşîr ile ilgili, bu çocuğun neslinden gelenler, Türk milletinin şanlı günlerine tekrar kavuşmasına vesile olacaklar demişti" şeklinde söylemişti. Demek ki bütün bu telaş, Osman Molla'nın çocuğu Beşîr'i İstanbul'a ulaştırmak içindi.

Deli Hüsrev, Osman Molla'nın bu toprakları terk etmeme kararlılığı karşısında duygulandı, ayıplanma endişesine şaşırdı.

"A be Osman Aga! Bilirim, bu toprakları bırakmaya bir türlü gönlün razı gelmez. Ama şunu iyi bil; bu gidişin, terk ediş değil, daha güçlü dönmek içindir. Başkalarının ne süslediği değil, Hakk dostlarının ne dediği önemli... Allah göstermesin, üle dehşetli günler yaşanır ki kimsede kimseyi ayıplayacak hâl kalmaz."

Birden dışarıdan bağrışma sesleri geldi, kapı kırılırcasına vuruluyordu. Odadakiler endişe ve merakla birbirlerine baktılar. Gecenin bu vaktinde neler oluyordu?

Çığlıklar ve tüfek sesleriyle birlikte kapının kırılırcasına vurulması karşısında Deli Hüsrev ve Aliş ne yapacaklarını bilemediler. Her ikisi de hemen kuşaklarındaki piştova(18) sarıldılar, yeminli deli geleneği üzerine sırt sırta geldiler. Bakışları Osman Molla üzerindeydi. Ev sahibiydi, onun işaretini bekliyorlardı. Osman Molla, kapıya doğru yürüdü. Kapının arkasından çığlık çığlığa biri sesleniyordu:

"Baba! Benim, Beşîr... Kapıyı aç! Köye saldırdılar..."

Osman Molla hemen kapıyı açtı. Oğlu Beşîr karşısındaydı. Bu, 15 yaşlarında bıyıkları yeni terlemiş, babası gibi iri yarı, pehlivan yapılı bir delikanlıydı. Büyük bir telaş içindeydi, rengi bembeyaz olmuştu. Osman Molla, oğlunu şöyle bir sarstı.

"Bre Beşîr! Ne bu telaşın?"

Beşîr'in gözleri yuvalarından çıkmıştı.

"Baba! Bulgarlar, Ziştovi'den Tuna'yı geçen Ruslarla birlikte köye saldırmışlar. Ali Kâhya söyledi. Bütün köye yayılmışlar. Önlerine gelenleri öldürüyorlar. Katliam yapıyorlar!"

Osman Molla çıldırmış gibiydi. Beşîr'in yakasına yapışmış sarsarak bağırıyordu:

"Bre Ruslar, Ziştovi'den nasıl geçer? Ordumuz neredeymiş, uyuyor muymuş?"

Osman Molla, Deli Hüsrev'in anlattıklarını unutmuş gibiydi. Deli Hüsrev, Rusların Tuna'dan geçtiğini, bu sebepten kendisini ve ailesini götürmek için geldiklerini söylemişti. "Bulgarlar köye girdi" haberi aklını başından almıştı.

Babasından "sanki suçlu kendisiymiş" gibi bir tepki gören Beşîr şaşkındı.

"Bilmiyorum baba! Ben yalnızca Bulgarların bizim bu tarafa doğru geldiklerini ve her tarafı ateşe verdiklerini gördüm."

Deli Hüsrev, Aliş'e işaret etti; hemen Osman Molla'yı aralarına aldılar ve Deli Hüsrev, Osman Molla'yı sarstı.

"Bre Molla, kendine gel! Biz sana iki saattir ne anlattık? Rusların, Tuna'yı geçtiğini, Bulgarların her an buraya saldırabileceklerini söylemedik mi? Geldiler işte. Duracak zaman değil. Hemen çoluk çocuğunu hazır et! Olabilecek en kısa zamanda yola çıkıyorsunuz."

Baba oğul, Osman Molla'yı, zapt etmekte güçlük çekiyorlardı, isyanlardaydı.

"Bre Deli Hüsrev, sen ne dersin? Bulgar ve Rus gâvuru memleketime tecavüz ederken ben nasıl yola çıkarım bre! Nasıl terk ederim ata yurdunu, şehitler yadigârını?"

Deli Hüsrev, Beşîr'e seslendi:

"Beşîr, davran. Evdeki bütün silahları hazır edin!"

Osman Molla duruma müdahale etti.

"Bekle Beşîr!"

Deli Hüsrev dellendi ve Osman Molla'ya bağırdı:

"Sen ne yaptığını sanırsın? Biz buraya, ailemizi düşman namlusu önünde bırakıp çelik çomak oynamaya mı geldik? Yeter bre. Söz dinle. Bulgar, sizin konağı basmak üzere..."

Osman Molla, söylenenlere inanamıyordu.

"Ne dersiniz siz bre?"

Babasına cevap Beşîr'den geldi:

"Hüsrev Amcam doğru süler baba. Evin etrafı Bulgar ve Ruslar tarafından sarılmış!"

Hemen pencereye koştular, hakikaten de evin etrafında sağa sola koşturan üç beş Bulgar çapulcusu ve Rus askeri görünüyordu. Konağın hizmetçileri, içeri girmek isteyen asker ve çapulculara karşı koyunca çatışma başlamıştı.

Osman Molla, hemen çatışmaya giren hizmetçilerin yanına gitmek istedi, ancak Deli Hüsrev mâni oldu.

"Dur Osman Molla! Madem ki göç etmeyi kabul ettin, bundan sonra benim dediğimi yapacaksın!"

Deli Hüsrev'in sözleri, Osman Molla'yı iyice çileden çıkardı.

"Sen ne dersin bre gidinin delisi? Bulgar, köyüme saldırmışken ben kaçar gibi nasıl giderim? Git işine! Bir yere gittiğim yok. Ölürsem burada, şehitler yadigârı bu topraklarda şehit olarak ölürüm."

Osman Molla'nın gitmemekte direnmesi, Deli Hüsrev'in bütün cinlerini başına çıkardı. Osman Molla'yı yakasından yakaladı ve piştovu şakağına dayadı.

"Osman Molla! Biz buraya oyun oynamaya değil sizi götürmeye geldik. Sözüne karşı durulmazlar, gitmen için ferman vermişler. Benim işim, emrin yerine getirilmesi... Bu emri yerine getirirken karşıma çok sevdiğim, uğruna canımı seve seve vereceğim arkadaşım Osman Molla da çıksa acımadan vururum. Bize boşuna Deli Hüsrev denilmedi. Biz yeminli delileriz, yeminimizin gereğini; karşımıza çıkan anamız da olsa yerine getiririz."

Osman Molla, en sevdiği arkadaşı Deli Hüsrev'in gözlerinde ölümü gördü. Hayır dediği anda bir an duraksamadan tetiği çekeceğini anladı. Dediklerini yapar mı yapardı. O Deli Hüsrev'di, yeminli delilerdendi. Ölümünün, can arkadaşının elinde olmasını istemedi. Madem ki emir, Deli Hüsrev'i bu kadar bağlayan yerdendi, itaat edecekti.

"Tamam bre deli tamam. Giderim. Zannetme ki korktuğumdan

he dedim. Kanım bir arkadaşımın eline bulaşmasın; emre karşı geldi de öldürüldü denmesin, evlatlarım büle bir yüz karasıyla yaşamasın diye he derim."

Osman Molla'nın "Tamam" demesiyle rahatlayan Deli Hüsrev piştovu indirdi, gözümü kırpmadan seni öldürürüm dediği can arkadaşını göğsüne bastırdı.

"Bilirim bre Osmanım, bilmez olur muyum ölümden zerre kadar korkmadığını... Allah razı olsun, beni büle bir zor durumdan kurtardığın için. Bilirim, şehit olmak için can atarsın. Ama şimdi ölmemek için gayret etmeli, Beşîr'ini İstanbul'a ulaştırmalısın."

Osman Molla'nın gönlü, ölümle göç arasında incelmişti, gözyaşları içinde konuştu:

"Anlaşıldı bre deli herif, ne icap ederse yapalım."

Deli Hüsrev, kuvvetle omzunu sıktı.

"Şimdi hemen yukarı, konağın üst katına çıkacak, çoluk çocuğunu hazır edeceksin! Yükte hafif kıymette ağır ne kadar altın vesairen varsa yanına al. Yürüyerek yanınızda götürebileceğiniz kadar giyim ve yiyecek eşyası alın. Atlara yükleyin. Konağın arka kapısından hemen yola çıkın. Hiç oyalanmadan yola devam edin. Bir an önce Balkanlar'ı aşın, Eski Zağra'ya varın! Orada Eski Zağra Müftüsü, Rüşdiye Muallimi Hüseyin Raci Bey'i bulun! Ona tabi olun. O ne derse onu yapın. Edirne'ye oradan da İstanbul'a onun yardımı ile ulaşın!"

Aliş ve Beşîr, büyük bir şaşkınlık içinde iki can dostun arasında geçenleri izliyorlardı. Osman Molla çok huzursuzdu, hâlâ üzerinden "Vatan için mücadeleden, şehit olmaktan kaçıyorum" düşüncesini atamamıştı; bunun tedirginliğindeydi. Silahı eline alarak sokağa fırlayıp Rus ve özellikle de Osmanlı'ya ihanet eden Bulgarla göğüs göğse çarpışmamak için kendini zor tutuyordu. Ama söz vermişti, yapamazdı, Deli Hüsrev'e tabiydi. Sözlerinden anlaşıldığına göre Deli Hüsrev gelmiyordu, sordu:

"Bre deli! Sen gelmiyor musun, ne yapacaksın?"

Deli Hüsrev, tatlı tatlı gülümsedi, göz bebeklerinde anlaşılmaz

hasretler yanıyordu.

"Osman Agam, bizi düşünme! Bizim vazifemiz sizin sağ salim menzilinize, İstanbul'a ulaşmanızı sağlamaktır. Aliş de sizinle gelecek. Haydi sen şimdi oyalanma. Bütün aileni toparla. Bir an önce konağın arka kapısına in!"

Yarım saat kadar sonraydı. Osman Molla'nın konağının arka tarafı ana baba günüydü. Ön tarafta çatışma bütün şiddetiyle devam ederken, buradakiler, yüzlerce yıllık şehitler, akıncılar yadigârı, aile ocaklarını terk etmenin şaşkınlığında, sonsuz üzüntüsündeydiler. Evin küçük kızı Şeyma'yı, kedisi Samur'dan bir türlü ayıramıyorlardı. Ağlayarak "Samur'u bırakamam" diyor, başka bir şey demiyordu. Çaresiz, onu da almasına rıza gösterdiler.

Osman Molla, yaşlı gözlerle konağa bakıyor, yaşadıklarına inanamıyordu. Nice bin hatıralarla dolu bu toprakları, bu konağı, bu diyarları böyle mi bırakacaktı, kaçar gibi mi gidecekti? Konağına, ocağına, akıncı dedelerinin yadigârı bu eve, Bulgar ve Ruslar, onun cesedini çiğnemeden mi gireceklerdi? Kader böyleymiş... Acaba, hadiseler bu şekilde gerçekleşirken, onun kusuru var mıydı? Varsa, tevbeden, aynı hataya düşmemek için gayret etmekten başka elden ne gelirdi?

Deli Hüsrev, yaşlı gözlerle konağa, geride bıraktıklarına bakan Osman Molla'nın omzuna dokundu.

"Osman Agam! Bilirim buraları terk etmek istemez, şehit olmak için can atarsın. Bugün şehit olamıyorsun ama, inşallah senin soyundan gelecekler, senin binlerce şehit sevabına kavuşmana vesile olurlar."

Osman Molla, konuşacak hâlde değildi ancak mırıldandı:

"İnşallah Hüsrevim, inşallah."

Konağın ön tarafında silah ve bağırışma sesleri artarak devam ediyor, daha da yakınlaşıyordu. Deli Hüsrev, ufak bir şişeyi Osman Molla'ya verdi.

"Osman Agam, gönlü yaralı yiğidim. Bu, bizim derya dediğimiz Tuna'nın suyudur. Bu suyu evladına, onlar da evlatlarına teslim etsin, muhafaza etsinler. Nesilden nesile, mukaddes emanet olarak geçsin! Tuna boyundan, Urumeli'nden geldiklerini, buraları niçin terk etmek zorunda kaldığımızı sakın ola unutmasınlar, aynı hataya hiç olmazsa onlar düşmesinler. Sen de, senin soyundan gelecekler de sakın Tuna'yı, onun hatırlattıklarını unutmasınlar. Tuna, bizim için nehirden çok daha fazlasını ifade eder. O bizim kınalı gelinimizdir, Kızılelmamızdır."

Osman Molla, küçük şişeyi aldı. Şişe tarafından esir edildiğini hissetti. Küçücük şişenin içine binlerce yıllık Türk tarihinin, nice bin akının, gözyaşının, zaferlerin sığmış olduğunu gördü. Top sesleri, tüfenk atışları beynini ve gönlünü doldurdu. Sesler, Tuna boyundan mı yoksa çok yakından mı geliyor bilemedi. Bir ses geldi:

"Baba, konak yanıyor!"

Osman Molla, yanan neresi bilemedi; gönlü mü Tuna boyları mı, yoksa konağı mı? Osman Molla, Deli Hüsrev'in "Davran bre Osman Molla! Duracak zaman değil. Bizim için saniyeler asır değerinde" bağırışıyla içinde bulunduğu mekâna ve zamana döndü. Yanan gönlüydü. Ecdat yadigârı, terk etmek zorunda olduğu konak tutuşmuştu. Sanki ayrılık ateşiyle kavruluyordu. Gecenin karanlığında alev alev yanmaya başlamıştı. Çocuklarının ve ailesinin, korkuyla yanan konağa baktığını gören Osman Molla, konakla beraber ciğerlerinin de yandığını, nefes alamaz hâle geldiğini hissetti.

Vaktin daraldığını gören Deli Hüsrev, duruma müdahale etti, Osman Molla'nın boynuna sarıldı.

"Haydi Osman Agam. Ben hakkımı helal ettim. Siz de edin. Hemen davranın, duracak zaman değil!"

Osman Molla çaresizdi; yüreği, konağı, Tuna boyu, yüzlerce yıllık Türk yurdu, gönül ocağı, canlarından can, kanlarından kan katarak şenlendirdikleri diyarlar yanıyordu.

"Helal ettim bre deli yiğidim, yiğitlerin en hası. Sen ne yapacaksın? Bunlar kudurmuş."

Deli Hüsrev gülümsedi, gülümsemesinde; ötelerin ötesinde

gördükleri, onların hasreti, onlara kavuşma ümidi vardı.

"Sen beni düşünme! Düşünmen gerekenleri düşün. Haydi davranın!"

Alev alev yanan konağına baktıkça ciğeri yanan Osman Molla, düşünmesi gerekenlere, kendisine emanet edilenlere döndü. Ailesini atlara yerleştirdi. Deli Hüsrev'e, yüreği, ciğeri yana yana "Allah'a ısmarladık, hakkımı helal ettim, hakkını helal et!" dedi. Deli Hüsrev'in "Helal olsun yerden göğe kadar. İstanbul'a sahip çıkın. İstanbul varsa bir varız. İstanbul, dünden bugüne, bugünden yarına ışığımızdır" sözleriyle yola koyuldu, arkasında yüz binlerce hatırasını, ecdat yadigârı güzel vatanını, kuşları, çiçekleri, tavukları, koyunları, mezarları, çeşmeleri, meyvelerin en güzelini veren ağaçları, yediveren dutunu, çiçek açtığında mis gibi kokan iğdeyi, kudurmuş düşmana bırakarak yola düştü, onlarca yılda filizlenmesi beklenen nice umutlara doğru. Sürdü atını, 27 Haziran'ı 28 Haziran'a bağlayan 1877'nin gecesinde, karanlığın içine, karanlıktan sonra gelecek gündüzün ümidinde, yanında hâlâ ne olduğunu anlamayan ailesiyle birlikte.

Gidenlerin arkasından gözü yaşlı bakan Deli Hüsrev, emrini bekleyen Aliş'e seslendi:

"Aliş'im, yiğit evladım. Haydi sen de yola çık! Canın pahasına da olsa, Osman Molla'yı ve özellikle de oğlu Beşîr'i mutlaka İstanbul'a ulaştır. Senden tek istediğim budur... Tuna Baba'nın, Abdülfettah-ı Akri hazretlerinin oğlu Said Efendi'nin, babasının ve ondan öncekilerinin de... Gelinim Zeynep'i bul, kavuş, kavuştur..."

Aliş'in eli ayağı, yüreciği bir kuş gibi titredi sezdiklerinin etkisiyle...

"Yoluna kurban olduğum babam! Ya sen?"

Deli Hüsrev oğlunu kucakladı; Türkoğlu'nun yüzlerce yıllık geleceğini kucaklarcasına.

"Evladım. Bizim işimiz, sizin yolunuzu açmak, sizi menzilinize ulaştırmak... Sizden sonra geleceklerin ebedî güzellikler diyarına

kavuşması için...”

Binlerce yıllık geçmişini ve binlerce yıllık geleceğini kucaklar gibi oğlunu kucaklayan Deli Hüsrev, oğlunun, gönül ışığının sırtına doğrulmuş kara ağızlı namluyu gördü. Görmesiyle birlikte “Yere yat oğlum!” diyerek Aliş’i hızla itti, hemen yanlarındaki çukurun içine. İtmesiyle birlikte bir alev parladı Aliş ile arasında. Arkasından güm diye bir ses geldi ve sol omzunda dayanılmaz bir acı... “Allah” nidasıyla kendini asırlık bir çınarın gövdesi arkasına ancak atabildi. Yine arkasından ölüm kusan namlular susmadı, ölüm olup yağdılar Deli Hüsrev’in üzerine... Aldırmadı, sol omzundaki dayanılmaz acıya... Sarıldı martin tüfeğine. Başladı kendilerine doğru gelen karaltılara ateş etmeye.

Aliş, düştüğü çukurdan tüfek sesinden sonra babasının “Allah” sesini duymuştu. Doğrulup koşmak istedi babasının yanına doğru. Ama koşamadı, çiğnemesi imkânsız bir ses ulaştı Aliş’e:

“Dur oğlum! Sakın buraya gelme!”

Aliş, çaresizce bağırdı:

“Ama baba vuruldun... Müsaade et, yardım edeyim, seni oradan alayım.”

Deli Hüsrev’in sesi aşılmazdı:

“Sakın ha! Ben burada bu kefereleri durdururum. Siz gidin. Bir an bile eğlenmeyin!”

Aliş, bir şey yapamamanın çaresizliğiyle “Vurdular, babamı vurdular” diye ağlıyordu. Üç yaşında kaybettiği, kokusuna doyamadığı annesinden, gerdek gecesi bıraktığı Zeynep’inden sonra şimdi de babasından mı ayrılıyordu. Silah sesini duyan Osman Molla da sürünerek geri gelmişti.

“Aliş, baban nerede, ne oldu?”

“Vuruldu, Osman Amcam. Şu çınarın arkasında.”

Aliş ile Osman Molla’nın seslerini işiten Deli Hüsrev, olanca gücüyle bağırdı:

"Siz hâlâ ne durursunuz? Hemen gitmezseniz, kurşunları size göndereceğim."

Osman Molla ve Aliş "Seni bu hâlde burada bırakamayız" diye itiraz ettiler. Deli Hüsrev, cevabını silahıyla verdi, kurşun ikisinin başı üzerinden vınlayarak geçti.

"Hemen gideceksiniz, bu emirdir. Bana bolca mermi bırakın! Göstereyim bu keferelere, Deli Hüsrev'in ölmediğini..."

Aliş, yalvardı:

"Can babam, müsaade et, hiç olmazsa yaranı saralım."

Deli Hüsrev kararlıydı.

"Oğlum! Sizin bir an önce yola çıkmanız benim yaramdan çok çok önemli... Bırakın da yolculuğuma yaramdan kan aka aka çıkayım. Hadi durmayın! Bana ikinci kurşunu göğsünüze yollatmayın."

Deli Hüsrev'in dediğini yapacağını bilen Aliş ve Osman Molla, geride bıraktıkları atlara doğru süründüler.

Hemen yanlarındaki ağaca bir kurşun daha saplandı. Atlar huysuzlaşıyordu. Deli Hüsrev, bağırabildiğince bağırdı:

"Davranın derim bre, acele edin!.."

Aliş, atına bindi, Osman Molla da... "Hakkını helal et" diyerek bağırdılar ve atlarını sürdüler. Bulgar ve Rusların üzerine ateş olup yağan Deli Hüsrev cevap veremedi. Aliş ve Osman Molla, kendilerini bekleyen, birbirlerine sarılıp, yanan konağa bakıp ağlaşan kadın ve çocukların yanlarına geldiler ve hemen yola koyuldular; güneye, Eski Zağra'ya doğru... Arkalarında yaralı, gidişi şehitliğe olan Deli Hüsrev'i, yanan konağı, binlerce hatırayı, vatanlarını, Rus ve Bulgarların tüfenklerinden çıkan kurşunları bırakarak...

Aliş'in ağzı kurumuş, konuşamıyor, göz pınarları suyunu çekmiş, ağlayamıyordu. Arkasında babasını, kendisi için babadan çok öte olan bir arkadaşı, bir hoca olan kişiyi, can yoldaşını bırakmıştı, hem de şu dünyada bir daha görüşmemek üzere... Ya ahirette?.. Sevenler

sevdiğiyle olmayacak mıydı? O zaman ayrılıktan şikâyet niçindi? Aliş, yüz bin defa kırılmış bir billur bardak çatlamışlığındaki yüzle son defa baktı babasının olduğu yere; gözükmüyordu, yalnızca zaman zaman bir alev parlıyor, Aliş'e selam gönderiyordu. Aliş "İnşallah Cennette görüşürüz" diyerek atını sürdü, giden kafilenin ardından... İlk hedefleri Selvi'ydi(19).

Köyde tam bir katliam yaşanıyordu. Feryat eden insan sesleri, acı acı uluyan köpeklerin, ağıllarından ve damlarından çıkamadıkları için diri diri yanan sığırların, koyunların seslerine, tüfek gümbürtülerine karışıyordu. Havada ağır bir yanık kokusu vardı. Tam bir dehşet yaşanıyordu. Yanan evlerin kapıları önlerinde tek başına ağlayan çocuklar, kendilerini götürecek birilerini beklerken, anneler eşya kurtarma telaşındaydılar. Kimi anneler "Çocuğum, çocuğum içeride kaldı" diye feryat ediyor, ancak kimseye sesini duyuramıyordu.

Sokaklar vurulan, şaşkınca koşturan insanlarla doluydu. Şuursuzca kurşunlardan kaçmaya çalışanlar, kurşunların kucağına düşüyordu.

Yanan evler, yerde yatan masum insanlar, kan içici, katil Rus ve Bulgarlar arasından, yanındakilerle birlikte köyden çıkmaya çalışan Aliş ile Osman Molla, donmuş gibiydiler. Bu ana-baba gününde, diğer insanların yardımına koşamamanın acısında, utancı ve çaresizliğindeydiler. Şu anda ikisi de köyde kalıp çarpışarak şehit olmak için her şeylerini vermeye razıydılar. Ancak emir yüksek yerdendi, söz vermişlerdi, bir an önce Eski Zağra'ya ulaşmalıydılar. Zaman zaman Bulgar ve Ruslar, önlerini kesmek istemiş, martin tüfekleriyle kendilerine yol açmış, çok güç şartlarda, köyün hemen güneyinde başlayan ormana ulaşmışlardı. Orman, kendileri gibi katliamdan kaçanlarla doluydu. Kimsenin gözü kimseyi görmüyordu. Herkes canının derdindeydi.

Osman Molla, burada durursa katliam manzaralarına daha fazla dayanamayacağını anladı, kararını verdi.

Biraz daha beklerse, ölmek, şehit olmak için katillerin üzerine yürüyecek, bu şekilde de kendisine verilen vazifeyi yerine

getiremeyecekti. "Yürüyün, yolumuza devam ediyoruz" dedi. Gece karanlığında, yıldızların ışığında yürümeye, yol almaya çalıştılar, Selvi'ye, Şıpka'ya doğru.

Aliş ve beraberindekiler yürüdüler, arkalarında nice gözyaşı, nice feryat, yıkılmış, yanmış ocaklar, dün şen bugün ağıtta vatanlar, canice katledilen sevgililer bırakarak yürüdüler; karanlıkların içinde ışığa, yeniden dallanıp budaklanmaya, kök salmaya güç bulacakları diyara kavuşmak umuduyla...

Geride kalanlar için tek bir seçim vardı ölüm! Ya dövüşerek ya da boyun bükerek. Ahmetli köylüleri, dövüşerek ölümü seçmişlerdi.

Erkeklerle birlikte kadın, kız ve kızan da çarçabuk eline kaptığı balta, kazma, kürek, satırla köylerini, evlerini savunmak için koşmuşlardı. Karşılarında hepsi silahlı çok sayıda Rus ve Bulgar vardı.

Tam bir ölüm kalım savaşıydı. Ateş almayan ev yoktu. Alevler göğe yükseliyordu. Düşman, yanan köyü tamamen sarmış, kaçmak isteyen köylülerin üzerine kurşun yağdırıyordu.

Sabaha kadar Ahmetli köylülerinin tamamı katledildi, ayakta tek bir ev, tek bir bina kalmadı.

Daha savaşın ilk gecesinde, 26 Haziran'ı 27 Haziran'a bağlayan gece, sivil Türk insanını dehşete düşürmek, korkutarak yüzlerce yıllık vatanlarından kaçırmak için ne gerekirse yapılmış, kaçanlar kaçmış, kaçamayanlar acımasızca katledilmişti. Amaç, bu topraklarda tek bir Türk bırakmamaktı.

Rusların, Tuna'yı geçmeye başlamasını takip eden ilk iki gece yağma, yangın ve yıkımlar, Tuna kıyısının ticaret merkezi olan Ziştovi ve buraya yakın Lofça, Selvi ve çevrelerinde, bütün korkunçluğuyla sürdü. Varlıklı Türklerin evlerini çapulcu Bulgar rehberler, Ruslara göstererek katliam ve soygunu inanılmaz boyutlara çıkardılar.

Rus Çarı'nın, Slav milliyetçilerinin beklediği olmuştu. Savaşın ilk gecesinde, vahşet ve dehşet inanılmaz boyutlarda kendini

göstermişti. Bu vahşet, Türk halkı arasında korku, yılgınlık, panik meydana getirdi. Daha önce böyle bir şeyle karşılaşmamışlardı. Tuna'nın güney tarafında, Osmanlı'nın göbeğinde, böyle bir vahşetin yaşanacağını rüyada görseler bile inanmazlardı.

Cami, okul, medrese, kervansaray gibi her türlü Türk eserleri yakılıp yıkılıyor, kül ediliyordu. Çünkü Çar, "Yıkın, yakın! Osmanlı'ya ait ne varsa, canlı cansız, hiçbir şey kalmasın. İnsanlar dehşete kapılıp göç etsin, göç etmeyenleri katledin!" diyerek etnik ve dinî temizlik emretmişti. Osmanlı'nın Tuna ve Edirne vilayetlerini, Müslümanlardan temizleyip Ortodoks Bulgarlar için Rusya'nın uşağı bir Bulgaristan kurmakta kararlıydı Rus Çarı...

40 bin kişilik ilk Rus birlikleri Osmanlı topraklarına, General Zimmerman kumandasında, 1877'nin 21 Haziranı'nı 22 Haziran'a bağlayan gece, Maçin üzerinden Dobruca'ya(20) geçerek girmişlerdi. Ancak ilerlemeyerek orada kalmışlardı. Çünkü karşılarında karargâhı Şumnu olan Tuna cephesinin Şark ordusu vardı. Buna rağmen 23 Haziran'da Rus ordusunun geçtiği bölgelerdeki Tulça, İsakça ve Mecidiye'den(21) Varna(22) ve Şumnu'ya doğru göç başlamıştı.

27 Haziran gecesinde Osmanlı topraklarına giren Rus ordusuysa üç kola ayrılarak taarruza başlamıştı. Grandük Nikola emrindeki kol, bizim Şark ordusuna karşılık Rusçuk(23) üzerine, General Krüdner emrindeki kol batıya Niğbolu üzerine ve General Radetzi emrindeki kol ise güneye Balkan(24) geçitlerine saldırmışlardı. General Gurko, üçüncü kolun öncü kuvvetiydi.

27 Haziran'ı takip eden günlerde, dehşet dolu haberler, birbiri ardından gelmeye başladı. Avrupa topraklarını Türkoğlu'na vatan yapanların, fethedenlerin, nice güzelliklere açanların, şenlendirenlerin, akıncıların torunları evlâd-ı fâtihân, korku, dehşet ve panik içindeydi. Canını, ırzını kurtarmak derdine düşmüştü. Onları, bir yapıp vatan müdafaasına sevk edecekler, yönlendirecekler, paniği önleyecekler ise ortalıkta gözükmüyordu. Dehşet içindeki insanlar ne yapacağını bilemiyor; kendilerine

liderlik yapacak kişiler arıyor ama bulamıyorlardı. Onlar da mecburen birkaç parça eşya alıp panik içinde 'çare' diye yollara düşüyorlardı.

Üçüncü Bölüm: Ordu, Siyasete Batmıştı

Ziştovi üzerinden Osmanlı topraklarına giren Rus ordusunun mevcudu 125 bin kişi ve 80 toptu. Daha sonra bu orduya 50 bin kişilik Romanya ordusu katılmıştı.

Avrupa Türk Orduları Başkumandanı Serdar-ı Ekrem Çırpanlı Abdülkerim Nadir Paşa, Şumnu'da bulunuyordu. Süleyman Paşa, Hersek(25); Ali Salip Paşa, İşkodra(26) ve Mehmed Ali Paşa, Yenişehir(27) kumandanı idiler. Tuna cephesiyse üçe ayrılmış olup Rusçuk, Silistre(28), Şumnu ve Varna'da bulunan Şark ordusunun başında Ahmed Eyüp Paşa, Vidin'deki Garp ordusunun başında Tokatlı Osman Paşa, bu iki ordunun arasında bulunan Balkan ordusunun başındaysa Süleyman Hüsnü Paşa bulunmaktaydı. Tuna Cephesi'nde Osmanlı ordusunun mevcudu 186 bindi.

Rus'un, böylesine büyük bir kuvvetle, Osmanlı topraklarına girdiği böyle bir zamanda, Osmanlı ordusu, boğazına kadar siyasete gömülmüştü. Başkumandanla ordu komutanları arasında çekememezlik vardı. Bu ordu içinde Abdülaziz Han'ın şehit edilmesine karışanlar, yeni padişah Abdülhamid Han'a istediklerini yaptırmak, onu avuçlarının içine almak için bütün Osmanlı'yı feda etmekten çekinmeyen paşalar vardı. En önemlisi de yeni Padişah Abdülhamid Han, dizginleri tam olarak eline alamamıştı; amcasının şehit edilmesine karışan ordu mensuplarına karşı güvensizlik içindeydi. Kendisini hiç istemediği bir savaşın içinde bulmuştu.

Osmanlı Devleti, işte bu şartlar içinde tarihin en büyük savaşlarından birine girmişti, en önemlisi de bu sefer asıl düşman içerideydi. Hem ordu hem de sivil idareciler içinde gafil ve hainler vardı. En korkuncu da Osmanlı vatandaşı olan Bulgarlar, bağımsızlık ateşiyle yanıyor, Rus askerini Müslümanların üzerine

salmak, Müslümanları katlettirmek için her türlü hileye, tahrike başvuruyor, ellerinden ne gelirse yapıyorlardı. Daha Ruslar tarafından işgal edilmemiş yerlerdeyse Bulgarlar, gündüz külahlı, geceyse silahlıydılar.

* * *

"İzin yok Osman Molla, izin yok. Padişah efendimizden kesin emir gelmiş. 'Kimse bulunduğu yeri terk etmesin! Siviller de silahlansın, askerlere yardım etsinler' buyurmuş."

Eski Zağra Müftüsü Hüseyin Raci Efendi'nin bu sözleri, Osman Molla ve Aliş'in zaten canlarına minnetti. Osman Molla ve 23 yaşındaki Aliş, silaha sarılıp düşmana karşı koyma, Deli Hüsrev'in, Ahmetler Köyü'ndeki masumların intikamını Bulgar ve Rus'tan alma imkânı çıktı diye sevinmişlerdi. Osman Molla, Aliş'e sordu:

"Bize, Deli Hüsrev; 'Eski Zağra'ya vardıktan sonra, Raci Efendi'ye tabi olun, onun sözünden çıkmayın!' demişti. Biz, Raci Efendi'ye tabiyiz, ne sülerse onu yaparız, değil mi Aliş?"

Raci Efendi'nin sözleri, son yaşadıkları karşısında silah elde, canilere karşı savaşmak isteyen Aliş için de bayram müjdesiydi.

"Haklısın Osman Agam. Bana sorarsanız, kadınları, çocukları ve Beşîr'i burada bırakalım. Hemen Osmanlı ordusuna katılalım!"

Bu fikir, Osman Molla'nın da çok hoşuna gitmişti.

"Hay aklınla bin yaşa be Aliş, ne güzel süledin. Hemen yola çıkalım."

Aliş ve Osman Molla'nın söyledikleri karşısında Raci Efendi telaşlandı.

"Durun bre deli herifler! Ruslar, bize üç günlük mesafedeki Tırnova'ya girdi girmek üzere... Koca Balkana ulaştılar. Akıl almaz gelişmeler olmakta. Deli Hüsrev'in sözlerini unutmayın. Durumlar belli olmayınca bir yere gitmenize izin veremem! İlla bir şeyler yapmak isterseniz, buranın, Eski Zağra'nın savunması için çalışın!"

Raci Efendi'nin sözleri, bir an önce Rus ve Bulgar canileriyle hesaplaşmak için can atan Osman Molla ve Aliş'in bütün sevincini

almış götürmüştü. Başka zaman olsa dinlemez, hemen cepheye koşarlardı. Ancak Deli Hüsrev'e söz vermişlerdi, Raci Efendi'yi dinleyeceklerine, onun sözünden çıkmayacaklarına... Bu sebepten, idama gidenler gibi boyunlarını büktüler.

"Peki müftü efendi, dediğin gibi olsun."

Deli Hüsrev'i hatırlamak, hem Aliş'in hem de Osman Molla'nın ciğerlerini yakmıştı. Sabah ormandan çıkıp Ahmetli Köyü'ne baktıklarında köyün tamamen yakılıp yıkıldığını, taş üstüne taş kalmadığını görmüşlerdi. Osman Molla, oturup çocuk gibi ağlamıştı. Yanan yalnızca konağı, köyü değil, yüzlerce yıllık hatıralarıydı. Aliş de "Ah benim deli babam" diye diye gözyaşlarını saklamaya çalışarak için için ağlamış, ciğerini dağlamıştı. Ağlamaktan, Eski Zağra yoluna kaçar gibi düşmekten başka bir şey yapamamanın çaresizliğinde kendi kendini yemişti. Zeynebinin kınalı elleriyle bağladığı al duvağın boynunu sıktığını hissetmiş, "Bu başa gelenler niçin? Günahsız, suçsuz, savunmasız insanlar niçin ölüyor? Bundaki hikmet nedir?" gibi nice bin sual beynini kemirip durmuştu.

Arkalarında yanan evler, katledilmiş canlar bırakarak yola devam etmişlerdi.

"Rus geliyor. Geçtiği yerlerde bütün Müslümanları katlediyor. Bulgar haini içeriden vuruyor. Birlikte taş üstünde taş, beden içinde can bırakmıyorlar" haberi, geçtikleri yerlerdeki bütün Müslümanları dehşete düşürmüştü. Herkes, Balkanlar'ın güneyine, Kızanlık'a, Eski Zağra'ya ulaşmanın telaşındaydı. Sanki kıyamet kopmuştu. Yollar, insanlardan geçilmiyordu. Evlâd-ı fâtihân torunları can telaşındaydı, analar, evlatlarını göremez olmuştu.

Rusların acımasızca bombaladığı Rusçuk'tan ve yağmaladığı Ziştovi'den gelen göçmenleri gören Niğbolu, Bela, Tırnova, Elena, Selvi, Drenova ve Gabrova(29) halkı, Balkanlar'ı bir an önce aşmak için yollara dökülmüştü. Göçün başlamasıyla birlikte bir çift öküz ve arabası, tam bir servet olmuştu. Kimsenin aklına, direnip karşı koymak gelmiyordu. Tam bir panik başlamıştı.

Osman Molla, Aliş ve beraberindekiler, Selvi'ye geldiklerinde

aynı paniğin burada da yaşandığını görmüşlerdi.

Aliş, Osman Molla ve yanındakiler, Selvi'de bir tanıdıklarının yanında kalmışlar, ertesi günü hemen yola koyulmuşlar, Osman Molla'nın hanımı ve iki küçük kızı perişan olmuşlardı. Küçük yaşta yaşadıkları dehşetten sesleri solukları çıkmaz olmuştu.

Selvi ile Gabrova arasındaki bir konaklık yolu, bir günde zor aşmışlardı. Katliam korkusundan her şeylerini geride bırakarak yola çıkan Türkler, Selvi ile Gabrova arasında on binlere ulaşmışlardı. Yol üzerinde zaman zaman Bulgar çeteleri saldırmışlar, ancak Aliş, Osman Molla ve Beşîr'in martin tüfekleriyle karşılık vermeleri üzerine bir şey yapamamışlardı. Bulgar çetecilerini gören Aliş, deliler gibi üzerlerine saldırıyordu. Yanında çarpışan Beşîr'i görmek biraz olsun ihtiyatlı davranmaya zorluyordu onu. Beşîr, ona emanetti, onu İstanbul'a sağ salim ulaştırmak mecburiyetindeydi.

30 Haziran gecesi Gabrova'da kaldıktan sonra ertesi gün yola devam etmişler, akşam Balkanlar'ın zirvesindeki Şıpka Geçidi'ne(30) ulaşmışlardı. Haziran sonu olmasına rağmen, bütün gece burada titreyip durmuşlardı.

1 Temmuz'da, Balkanlar'ın güney eteklerinde, Tunca kenarına kurulmuş Kızanlık şehrine geldiklerinde, Yusuf'un ve beraberindekilerin aklı gidecek gibi olmuştu. Dünyada bu güzellikte bir şehir olamazdı. Tunca kenarında, gül bahçeleri arasında yükselen beyaz badanalı, kiremitli ikişer katlı evleri, konakları seyretmeye doyum olmuyordu. Bu güzel diyarları terk etmek zorunda kalacakları, bu diyarların Ziştovi, Rusçuk ve Ahmetli gibi yıkılıp yakılacağı düşüncesi, Aliş'i yaktı kavurdu. Bu güzelliklerin yok olmaması, hiçbir masumun zarar görmemesi için elinden geleni yapmak için bir daha yemin etti.

Her fırsatta Aliş'in kucağına koşan ve Kızanlık'a da onun kucağında ulaşan Osman Molla'nın küçük kızı Ayşegül bile büyük bir hayranlıkla Kızanlık'ı seyre dalmıştı. Aliş'in, Zeynep'ten ayrıldıktan, babasını kaybettikten, Rus ve Bulgar zulmünü gördükten sonra iyice sertleşen yüz hatlarına, zor gülen çehresine

rağmen, ne hikmettir bilinmez; küçük çocuklar, onu çok seviyor, yanakları üzerindeki iki küçük 'ben'e bayılıyorlardı.

Kızanlık'ta da bir gece kaldıktan sonra, 3 Temmuz 1878'de Eski Zağra'ya ulaşmışlardı.

Osman Molla, anne babasını, kardeşlerini ve diğer akrabalarını göremeden ayrılmanın suçluluk duygusunu yaşıyordu. Onları son olarak görememişti. 'Deli Hüsrev'in emri' deyip göç telaşına, bir an önce köyü terk etme derdine düşünce, hakikaten de Rus saldırısı da çok ani ve korkunç, kâbus gibi gelince, kimseye uğrayamamıştı. Acaba katliamdan kurtulan var mıydı, varsa bir daha görüşebilecekler miydi?

Deli Hüsrev deyince, hem Aliş'in hem de Osman Molla'nın dalıp gittiğini görmek, Raci Efendi'yi de çok üzdü.

Raci Efendi de çok severdi Deli Hüsrev'i. Zaman zaman bir araya gelir, görevli bulundukları bölgedeki durumu değerlendirirler, nasıl hareket edeceklerini kararlaştırırlar; durumu İstanbul'a, bildirilmesi gereken yerlere bildirirlerdi.

2 Temmuz 1877 akşamı, Deli Hüsrev'in selamıyla kendisine gelen Osman Molla ve Aliş, yaşadıklarını anlattıklarında, inanamamıştı. Osmanlı Devleti ve en önemlisi de Rumeli'deki akıncı torunları bu kadar gafil nasıl yakalanmıştı? Rus, bu kadar kolay Tuna'yı nasıl aşmıştı? Hemen kaymakamlığa koşmuş ve bütün anlatılanların doğru olduğunu görmüştü. Eski Zağra Kaymakamlığı'nda çok büyük telaş vardı, kimse ne yapacağını bilemiyordu. Rus zulmüyle dehşete düşmüş, katliamdan kurtulmayı başarmış Ziştovi, Selvi, Lofça, Niğbolu halkı tam bir panik içinde Eski Zağra'ya akın akın geliyordu. Bu akın, Eski Zağralıları da telaşa düşürmüş, onlar da göç için ayaklanmışlardı. Ancak İstanbul'un kesin emri üzerine göçe müsaade edilmemişti. Fakat insanlar diken üzerinde, tetikte bekliyorlardı. Tam bir panik havası hâkimdi.

Raci Efendi, karşısında duran, acıdan bir abide hâline gelmiş Osman Molla ve Aliş'e bakıyordu. İkisi de kendi iç dünyalarındaydı.

Aliş, geride bıraktıklarını, özellikle de Zeynep'i merak ediyordu. İzzetoğlu Çiftliği'nden ayrılışı çok ani olmuştu. Yeşil duvağı kaldıramadan, sevdiceği, kara sevdalısı Zeynep ile aynı yastığa baş koyamadan ayrılmıştı gerdek odasından... Acaba ne yapmışlardı? Bulgar saldırısına uğramadan çiftliği terk edebilmişler miydi? Hayırvar Nine başlarındaydı ama, ne de olsa kadındı. Plevne'ye ulaşabilmişler miydi? Babası Deli Hüsrev'in öldüğünü bir türlü kabullenemiyordu. Yeminli deli, dededen toruna deliler ocağının baş tacı bir sülalenin ferdi Deli Hüsrev'in ölüme teslim olacağına inanamıyordu. Gönülceğizi "O, bir kolayını bulmuş kurtulmuştur," diyordu. Ama aklı, "Kurtulsaydı hemen Eski Zağra'ya gelip bize katılmaz mıydı?" diye sorup bütün ümitlerini söndürüyordu.

* * *

Raci Efendi, Osman Molla ve Aliş, uzun uzadıya konuşarak alınacak tedbirleri kararlaştırmışlar, silahları hazır etmişler, göç ihtimalini uzak tutmayarak, bir çift güçlü kuvvetli öküzle öküz arabası temin etmişlerdi. Eski Zağra'daki herkes büyük panik içindeydi. Gelen haberler, birbirini tutmuyordu. Kimse tam olarak ne olduğunu bilmiyordu. Bir haber, düşman Şıpka Geçidi'ni zorluyormuş şeklinde geliyor, diğer bir haberse, düşmanın Tuna'ya döküldüğü müjdesini veriyordu. İnsanlar hangisine inanacaklarını bilemiyorlardı.

Ama kesin olan bir şey vardı, Plevne, Niğbolu, Tırnova, Lofça, Selvi, İsakça tarafından göçler; Eski Zağra, Şumnu, Varna ve Sofya tarafına devam ediyordu.

Müthiş haberler birbirini takip ettikçe Eski Zağra'da heyecan son haddini buldu. Aliş "Bir şeyler yapalım" dedikçe, Raci Efendi "Bekleyelim" diyordu ve bekliyorlardı bir şeyler yapamamanın çaresizliğinde!.. Ata yurtlarından dehşet içinde kaçanlar, Eski Zağra'ya geldikçe, on binleri buldukça çok daha fazla kahroluyorlardı.

Aliş, bir şeyi fark etmişti. Zulüm altında inleyenlere yardım edemeyip eli kolu bağlı kaldıkça, boynundaki al duvak, sanki boynunu sıkıyor, onu nefessiz bırakıyordu.

Aliş, yaşanan korkunç zulüm, göç eden çocuk, kadın ve dedelerin yüzlerindeki donuk ifadeyle yanıyordu. Gülen, ağlayan yüzler gülemez, ağlayamaz olmuş, dehşet gül çehrelerde donup kalmıştı. Aliş, babası Deli Hüsrev'in hasretinde, geride bıraktıklarından, Zeynep'inden; gözlerine bakamadığı, gözlerinin rengini bilemediği kara sevdalısından ufacık bir haber alabilmenin çabasındaydı.

Gelen herkese "Zeynebimi gördünüz mü?" diye sormak istiyor, ama soramıyordu. Bir tanıdık sima arıyordu, Zeyneplerin köyünden, Zeynep'i tanıyan birisini, Zeynep'i sorabilmek için. "Memleket elden gidip yüz binler, namus, can, mal derdindeyken, sen Zeynep'in derdindesin?!" diye kendi kendine kızıyordu ama elinde değildi; her anı Zeynep'le doluydu.

8 Temmuz'da acımasız Rus Generali Gurko'nun, Tırnova'yı işgal haberi geldi. Kendilerini Eski Zağra'ya cansız atan Tırnovalıların anlattıkları, dehşet vericiydi. Rus ordusu, önüne ne gelirse yakıp yıkıp öldürüp geçmişti. Çocuk, kadın, hayvan, tarladaki mahsul, cami, çeşme, konak dinlememişti. General Gurko, Türklerle ilgili ne varsa yok edilmesini istemişti. Eski Zağra'dakiler, Tırnova'nın acısıyla yanarken, Gabrova'nın düştüğü haberi gelmişti.

Eski Zağralılar, neye inanacaklarını bilemiyorlardı. Çaresiz insanlar, "Ordumuz, Padişahımız, Âli Osman nerede?" feryatlarındaydı. Düşman, Balkanlar'a, adım adım Şıpka geçidine ilerlerken, düşmana dur demesi gereken Osmanlı'nın Tuna ordusu neredeydi? Büyük bir gafletle düşmanın Tuna'yı geçmesine müsaade edilmişti, düşman, Balkanlar'ı da geçerse bir daha nerede durdurulacaktı? Balkan Dağlarından sonrası Edirne, ondan sonrası İstanbul demekti.

Dördüncü Bölüm: Aliş Türküsü Doğmuştu

Aliş, yüreğinde bozgun acısı, babasının hasreti, gönlünde Zeynep'in sevdası, ayrılık ateşi, alevler içinde yanan Rumeli'nin 9 Temmuzu'nda, ikindi vakti oturuyordu. Karadeniz'e doğru akan güneşe bakıyor, "Ne olur ya Rabbim, bu Aliş'ine acı! Yüzüne bakamadığım, gözlerinin rengini göremediğim, aynı yastığa baş koyamadığım Zeynep'imden bir haber alayım" diye gönlünce, hâlince dua ediyordu.

Bütün gün kuzeyden, Niğbolu, Tırnova, Gabrova ve Ziştovi'den gelenlerin yerleştirilmesiyle uğraşmıştı Aliş. Balkanlar'da doğup Zağra'nın hemen kenarından geçip Harmanlı'nın(31) yukarısında Meriç'e karışan Zağra deresinin yanına yerleştirmişlerdi, yüzlerce yıllık vatanlarından ayrılmak zorunda kalanları.

İlk başlarda, evlere misafir olarak dağıtmışlardı gelenleri. Her haneye birer ikişer aile vermişlerdi. Ama gelenler o kadar fazlaydı ki, evler yetmez olmuştu. Su kenarı, söğüt gölgeliği var deyip kaymakamlık gelenlerin dere kenarına yerleştirilmesini emretmişti.

Aliş, söğüt ağaçlarını çok severdi. Hayırvar Ninesi sevdirmişti. Söğüt ağacı, ona, gelin olan kızları, yavrusunu kanatları altına alan anaları, Osmanlı'nın kurulduğu Söğüt kasabasını hatırlatırdı. Osmanlı'nın, dünyanın en medeni devletinin kuruluşuna şahit olan söğütler, şimdi bir acıya, bir yüz karasına şahit oluyordu ki anlatılır değil.

Aliş, hemen yanından gelen "Aliş" seslenmesiyle irkildi. Kimdi acaba kendisine seslenen? Yoksa gaipten sesler mi duymaya başlamıştı? Sağına soluna baktı. Beş metre kadar yakınında bir ninecik vardı, başında üç torunuyla. Taşlar üzerine oturttuğu, altında cılız bir ateşin yandığı tencerede bir şeyler pişirmeye

çalışıyordu. Kokusuna bakılırsa herhâlde tarhana çorbası olmalıydı. Göç yolunda başka ne pişirilirdi ki? O, dar hane, dar, zor zaman çorbasıydı. Aliş diyen bu nine olabilir miydi? Mümkün müydü? Aliş'i nereden tanıyacaktı ki?.. Aliş'e doğru da bakmıyordu. Aliş, biraz dikkat edince ninenin gözyaşları içinde bir türkü söylediğini fark etti. Hiç ses etmeden dinledi; nine söyledi, yüzlerce yıl öncesinden gelen, nice sevinçleri, nice acıları içinde barındıran, nice sevdaları, nice hasretleri söyleyen, büyük bir ümitle beklediğini arayan sesiyle:

Ah Aliş'imin kaşları kare aman,

Sen açtın sineme yare,

Bulamadım derdime çare aman,

Görmedin mi ah civan Aliş'imi Tuna boyunda?

Ah evleri var hane hane aman,

Benleri var tane tane,

Bulamadım yane yane aman,

Görmedin mi ol civan Aliş'imi Tuna boyunda?

Ah evleri var yol başında aman,

Benleri var sol kaşında,

Saramadım genç yaşında,

Görmedin mi ah civan Aliş'imi Tuna boyunda?

Ninenin türküsüyle Aliş vuruldu. Nine, türküsünde "Benleri var tane tane" demişti. Aliş'in elleri yüzüne gitmiş, sol kaşı üzerindeki benleri yoklamıştı. Bu ninenin söylediği türkü kimi anlatıyordu? Yoksa gönlüne geldiği gibi miydi? Türküdeki "Görmedin mi civan Aliş'imi Tuna boyunda?" diyerek Aliş'ini, sevdiceğini Tuna boyunca arıyordu. Babası Deli Hüsrev çiftlikten ayrılırken "Ya Tuna üzerinden ya da Eski Zağra üzerinden İstanbul'a gideriz" demişti. Acaba bu türküde Aliş'ini Tuna boyunda arayan soran o muydu? O da saramamıştı sevdiceğini, aynı yastığa bir an dahi baş koyamamıştı.

Aliş daha fazla dayanamadı ve kalktı, yürüdü, üç torunuyla tencerenin başındaki ninenin yanına... Selam verdi, ninenin karşı

koymasına meydan vermeden yalnızca derinin tuttuğu elini öptü. Nine ve yaşları üç ila sekiz arasında değişen üç kız torunu merakla davetsiz misafire baktılar; 'bu davetsiz misafir nereden geldi?' der gibilerden. Küçük yaşta anlatılmaz acılara şahit olan çocuk bakışların, çok acı gören ama şimdiki gibisini yaşamayan yaşlı gözlerin karşısında Aliş'in eli ayağına dolandı, derdini anlatmaya çalıştı:

"Eli öpülesi, duası alınası ninem! Söylediğin türkü ciğerlerime işledi. Kimdir bu Aliş, Tuna boylarında aradığın, sorduğun?"

Nine'nin yaşlı gözleri çakmak çakmak oldu, yıldırımlar saçtı, kızgın kızgın konuştu:

"Kim olacak, Osmanlı! Bizim başka Aliş'imiz var mı ki? Âl-i Osman... Onu ararım. Bizi bu hâllere koyan, üç torunumla beni yollara düşüren Rus'a, Bulgar hainlerine karşı bizi korumayan Osmanlı'yı, padişahımızı; kırk evliya gücünde denen sultanımızı ararım... Onu sorarım. Zištovi'nin Karaağaç köyünde, şu torunlarımın babasını ve anasını şehit bıraktım. Bu ihtiyar hâlimle yollara düştüm. Beni bu hâllere düşüren, Rus'a, Bulgarlara karşı korumayan Osmanlı'yı ararım."

Yüzünde nice bin acının izleri belli ninenin söyledikleri Aliş'in yüreğini dağladı. Bütün Rumeli gibi o da Aliş'ini, Osmanlı'yı arıyordu. Ninenin söyledikleri, Aliş'in duymak istedikleri değildi. Bu türküyü nereden duyduğunu öğrenmeliydi.

"Güzel ninem! Bu türküyü nereden duydun?"

Nine, acı acı gülümsedi.

"Duymak mı? Ne duyması oğlum? Türküyü ben yaktım. Gönlüm acılarla yanıp kavrulunca, sevdalısının ayrılığıyla aklı başından giden bir kızımızı görünce bu türküyü yaktım; ciğerim yana yana... Herkes Aliş'ini arıyormuş ki bir anda dilden dile gönülden gönüle söylenir oldu."

Ninenin 'Sevdalısının ayrılığıyla aklı başından giden kızımızı görünce' sözü Aliş'i heyecanlandırdı. Acaba tahmin ettiği gibi miydi?

"Ninem nasıl oldu bu türkü yakma işi? Kimdi, sevdalısının

ayrılığıyla aklı başından giden?"

Nine, Aliş'in sualleriyle dertlendi, meraklandı.

"Ne o oğlum sende mi sevdalından ayrısın?"

Boyun büktü, hatırladıklarıyla gözyaşları göz pınarlarını terk etti.

"Kim sevdalısından, sevdiklerinden, ocağından ayrı değil ki? Yüzü yeşil duvakla örtülü bir gelindi. Gelinliği de hâlâ sırtındaydı."

"Yeşil duvaklı bir gelindi" sözü Aliş'in aklını başından aldı. Evet oydu, gerdek gecesi ayrıldığı Zeynep'iydi. Demek ki sağ salim çiftlikten ayrılabilmişlerdi. "Gelinliği hâlâ sırtındaydı" sözleri, Aliş'in ciğerini dağladı. Zeynep'i, sevdiceği gelinliği çıkarmamıştı ha? Gerdek odasında bıraktığı gibi duruyordu yaralı turnası... Gözlerini yaş bürüdü. Ninenin görmemesi için aceleyle sildi. Bereket, nine, kendisine bakmıyordu. Aliş, nerede gördün diye sormamak için kendini zor tuttu. Nine konuşmaya devam etti:

"Ziştovi'den yola çıkalı iki gün olmuştu. Plevne-Ziştovi yolu üzerinde rastladım kendisine... Her gördüğüne 'Civan Aliş'imi gördün mü Tuna boyunda? Kara gözlü, kara kaşlı selvi endamlı bir yiğitti. Yüzünde benleri vardı' diye soruyordu. Özellikle Tuna boyundan gelenlere... Sevdiceğini arayan, sırtında gelinliği koşturan, yüzünde yeşil duvağıyla Aliş'ini arayan gelinin hâli bana çok dokundu. 'Aliş'imi gördün mü Tuna boyunda?' suali; katledilen, yollara dökülen, kendilerini kurtaracak Alişleri arayan bütün Rumeli insanının feryadıydı. Gönüllerindeki ve dilindeki figandı be yiğidim! Herkes Aliş'ini arıyordu Tuna boyunda; herkes Aliş'in gelip kendilerini kurtarmasını bekliyordu.

Peçeli kadının 'Aliş'imi gördün mü Tuna boyunda?' diye sorması gönlümü alevlere kodu. Sordum, 'kimdir bu peçeli kadın?' diye. Yanındaki Hayırvar Nine isminde bir nine anlattı. Rusların Tuna'yı geçmesi sebebiyle gerdek gecesi, sevdiceğinden ayrılmak zorunda kalan, sevdiceğiyle aynı yastığa baş koymak kısmet olmayan bir kınalı gelinmiş. Peçe diye gördüğüm de yeşil duvakmış. Söz vermiş sevdiceğine, 'Sana kavuşuncaya kadar yeşil duvağı

kaldırmayacağım' diye; dua etmiş Rabbime, 'Ona kavuşuncaya kadar Aliş'imden başka hiçbir erkek yüzümü görmesin' şeklinde. Yeşil duvaklı gelinin hâli çok dokundu bana... Onlar, Plevne'ye, bizse Tırnova'ya doğru yola devam ettik. Gelinin hâli, gelinin sözleri gönlümden dilime geldi. İşte bu şekilde 'Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?' türküsünü yaktım."

Aliş, ninenin anlattıklarıyla babası Deli Hüsrev'e kavuşmuş gibi sevindi, heyecanlandı; elinde olmadan "Allah razı olsun ninem. Beni kırmayıp anlattın, Aliş türküsünün nasıl doğduğunu" diyerek tekrar ninenin ellerine sarıldı.

Nine, Aliş'in tekrar ellerini öpmesine şaşırdı. Aliş'e baktı. Gözleri, Aliş'in sol kaşı üzerindeki benlerde takıldı kaldı. Sordu:

"Evladım, adını bağışlar mısın?"

"Aliş, ninem."

Nine, Aliş'in yüzünü iki eli arasına aldı ve dikkatlice baktı.

"Sen, o musun?"

Aliş, bir genç kız gibi kızardı.

"Şeyy..."

Nine, içinde koyunların meleştiği gözlerle sevdi Aliş'i.

"Evet, o sensin, değil mi?"

Aliş, boyun büktü.

"Evet ninem."

"Yeşil duvaklı gelinin Aliş'i sensin ha? Maşallah maşallah! Aslan gibiymişsin. Zeynep kızım sana vurulmayıp da kime vurulsun? Gel seni doyasıya seveyim."

Nine yerinden doğruldu, Aliş de eğildi. Nine, en sevdiği torununa kavuşmuşçasına bağrına bastırdı.

"Yeşil duvaklı gelinin Aliş'ini gördüm elhamdülillah. Bu güzelliği yaşadım ya... İnşallah bu milletin Aliş'ini ve onun, bizi bu zilletten kurtardığını görmek de kısmet olur."

* * *

Süleyman Hüsnü Paşa kumandasındaki Balkan Ordusu, bölük pörçük olarak şuursuzca düşman önünde bir taraftan diğer tarafa koşturup durmuştu. Kumandanlar arasındaki Padişahçı-Mithat Paşacı çekişmesi, haberleşmenin zayıf olması, Osmanlı ordusunu perişan etmişti.

Eşref Paşa, Safvet Paşa, Eyüp Paşa, Aziz Paşa gibi koca koca paşalar, oradan oraya koşturup durdular, ancak düşman ilerlemesine devam etti ve Şıpka Geçidi'ne dayandı.

Tırnova ve Gabrova'nın Ruslar tarafından işgal haberinden sonra, Rus'un öncü kuvvetleri Kazakların, Kalofer ve Hayın Köyü taraflarında görüldüğü haberi, Eski Zağra'da büyük panik yaşanmasına sebep oldu. Hayın Köyü, hemen Şıpka Geçidi'nin yanındaydı. Kazakların buralarda gözükmesi, düşmanın Balkanlar'ı aşması demekti.

Bu haberler üzerine Eski Zağra şehrinin ileri gelenleri, göçe karar vererek, arabalarını hazır etmişlerdi. Fakat Kızanlık Kazası Kaymakamı Kıbrıslı Akif Efendi, durumu telgrafla Yıldız'a bildirmişti. Telgrafın başına bizzat Abdülhamid Han gelmiş, Eski Zağra halkına dualarını bildirerek göç etmemelerini irade etmişti. Bizzat padişahtan, bulundukları yerleri terk etmeme emri alan şehir ileri gelenleri de göç etmekten vazgeçmişlerdi.

Raci Efendi, Aliş ile Osman Molla'yı tutmakta güçlük çekiyordu. Mâni olmasa hemen kanatlanıp Şıpka Geçidi'ne doğru düşmanla çarpışmaya gideceklerdi. Aliş, nineden Zeynep'in yaşadığı haberini ve Aliş türküsünün doğuşunu öğrendikten sonra kanatlanmış, göğsü öyle genişlemişti ki, Rus askerinin tamamıyla yalnız baş edebilecekmiş gibisine geliyordu.

Raci Efendi, defalarca Aliş ve Osman Molla'yı "Ölümü en son düşünmelisiniz. Sizin vazifeniz her ne olursa olun Beşîr'i İstanbul'a ulaştırmaktır" şeklinde ikaz etmek zorunda kalmıştı.

Düşmanın, Hayın Köyü'ne kadar geldiği haberleri üzerine, araştırma yapmak için bir ekip oluşturuldu. Aliş ve Osman Molla da bu ekiple gitmek istedi, ama Raci Efendi müsaade etmedi.

Aliş, nineden Zeynep'in sağ olduğu haberini aldıktan sonra, eskisi gibi ölüme göğsünü açа açа koşmuyordu. Yolunu gözleyen, her gördüğüne onu soran Zeynep'i vardı. Artık, Recai Efendi'nin "Ölümüne koşmak, kolayı seçmektir. Zor olanı, hayatta kalıp vatana, millete, sevdiklerine hizmete devam etmektir" sözlerine hak veriyordu.

Topçu Mirlivası(32) Rasim Paşa ile Miralay(33) Mehmed Hulusi, süratle Şıpka'ya gönderildiler. 10 Temmuz 1877'de, Miralay Hulusi Bey, keşiften döndü. Hulusi Bey, rivayetlerin asılsız olduğunu söyledi. Eski Zağralılar(34), ne yapacaklarını, kime inanacaklarını bilemediler. Miralay'ın söyledikleriyle Tırnova ve Gabrova'daki katliamdan kurtulanların söyledikleri birbirlerini tutmuyordu. Her şeylerini bırakıp kaçan göçmenlerin gözlerinden ve yüzünden okunan dehşet haberlerine mi inansınlar, yoksa her şeyden haberdar havalarında son derece rahat konuşan Miralay'a mı? Durum, Miralay'ın dediği gibiyse Şıpka'ya çok yakın olan Gabrova nasıl düşmüş, düşman eline nasıl geçmişti?

Hulusi Bey, Şıpka Savunma İstihkâmlarını iki tabur askerle muhafaza etmenin mümkün olduğunu ve Hayın Köyü Boğazı'nın harp gerçeğine göre önemsiz bulunduğunu söyleyerek şöyle devam etti:

"Telaş edecek bir şey yoktur. Arkada, Şumnu'da koca bir ordu varken, Moskof budala mı ki Balkanlar'ı geçsin? Üç tabur asker Şıpka Geçidi'nin muhafazası için yeterli iken Cenab-ı Hakk, bize on iki tabur asker verdi. Niçin telaş etmeli? Eğer gelirse Rus askerini Şıpka uçurumlarına dökeriz."

Hulusi Bey'in bu sözleri, Eski Zağralıları sevindirmişti. Şıpka'nın geçilmez, Hain Boğazı'nın geçit vermez olduğuna inanmak istiyorlardı. Boğazın ismi Hain diye, hainlik yapıp Rus'a geçit verecek hâli yoktu ya... "Koca Osmanlı bu... Şıpka'nın geçilmesinin Edirne'nin düşmesi demek olduğunu bilmeyecek değildi ya! Rus Ordusu, Balkanlar'ı aşmaya uğraşırken, Balkanlar'ın kuzeyinde bulunan Osmanlı Balkan ordusu buna seyirci mi kalacaktı? Tabii ki Rus'un, Balkanlar'ı geçmesine müsaade etmeyecektir" diye

düşünüyorlardı.

Aliş, kafese kapatılmış aslan gibiydi. İnsanlar, bu kadar ızdırap çekerken, ne yapacağını bilmeden beklemek, ona ölüm gibi geliyordu. Vazifesini bir an önce bitirip Zeynep'ini bulmak, onun yanında savaşmak istiyordu. Kaç defa Raci Efendi'ye yalvarmıştı, "Bre Efendi! Ne olur, ya müsaade et, hemen Osman Molla ve ailesini İstanbul'a bırakıp geleyim ya da buradaki askerlere yardım edeyim" diye.

Ancak, Raci Efendi "Olmaz bre Aliş, olmaz! Bekleyeceksin... Şu anda Eski Zağra'dan göçe izin yoktur. İlla bir şeyler yapmak istersen göçmenlerin yardımına koş!" demişti. Aliş ve Osman Molla'ya da "Peki" deyip boyun bükmekten başka iş kalmamıştı.

Bundan sonra Aliş her fırsatta, Eski Zağra'da konaklamak zorunda kalan göçmenlerin yanına koşmuş, onların başına gelenleri dinlemiş, dinledikçe de Bulgar ve Rus'a, bu insanların bu hâle düşmesine sebep olan gaflet içindeki idarecilere, sorumlu kimselere karşı hıncı arttıkça artmıştı.

Aliş, inanılmaz bir şeyle karşılaşmıştı!.. Kuzeyden Tuna boyuna gelen bütün göçmenlerin dilinde aynı türkü vardı. Hepsi "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" türküsünü söylüyorlardı, hem de gözyaşları içinde. Bu türkü, bu kadar kısa zamanda herkes tarafından nasıl duyulmuştu? Akıl sır erecek şey değildi. Aliş "O türküde ismi geçen Aliş benim" diyerek ortaya atılmamak için kendini zor tutuyordu. Ya "Eğer Alişsen, bizi bu zulümden, yüzlerce yıllık ata yurdumuzu terk etmek zilletinden kurtar" derlerse ne cevap verirdi? Onların aradığı, yollarını gözlediği Aliş, Zeynep'in aradığı Aliş'ten farklıydı.

9 Temmuz 1877 günü gelen bir haberle Eski Zağra çalkalandı. Edirne'den gelip Şıpka Geçidi'ne sevk edilecek askerlerin ertesi gün (cumartesi günü) Eski Zağra'ya yakın geçeceği haberi gelmişti. Bütün kasabayı bir telaş aldı. 10 Temmuz Cumartesi günü, bütün Eski Zağra halkı yollara döküldü. Kasabaya üç saatlik mesafede, Edirne'den gelen askerleri karşıladılar. Karşılayanlar içinde Aliş ve

Osman Molla da vardı. Askerlerin hâlini gören Eski Zağralılar ağlamaya başladılar.

Temmuz sıcağında, üstlerindeki üç kat elbise, silah ve cephaneyle saatlerce yürüyen askerler, o dağ parçası yiğitler, sonbahar yaprağı gibi yollara dökülüp kalmışlardı. Bu hâli gören Eski Zağralıların yüreği dağlanmıştı. Rus gâvuruna karşı memleketlerini savunmalarını bekledikleri askerler yollarda dökülüp perişan olmuşlardı.

Açlık ve susuzluktan pek çok askerin yürüyecek hâli olmadığı anlaşılınca, kasabadaki Müslüman ve Yahudi ahali çoluk çocuk demeden yollara döküldü, testilerle su, torbalarla ekmek yetiştirdiler; askerleri, çanta ve tüfenklerini yüklenerek kasabaya getirdiler. O gece bütün kasaba, askerleri misafir etmek için yarıştı.

Eski Zağra'da gece, bir temmuz gecesiydi. Gece yine aynı geceydi ama örttükleri, gizledikleri değişmişti. Gece böceklerinin ötüşünden, tek tük köpek havlamasından başka bir ses duyulmuyordu.

Aliş bir türlü uyuyamıyordu; aynı odada kaldığı Beşîr'e, fark ettirmeden yatağından kalktı. Dışarı çıkacakken vazgeçti. Misafir bulunduğu bir konaktan, geceleyin, herkes uykudayken çıkması yanlış anlaşılabilirdi. Dışarı çıkamayınca camın önüne gitti. Yıldızları seyre daldı. Koca Osmanlı Devleti'nin, Türkoğlu'nun nasıl bu kadar gafil davrandığını, Rus'un Balkan dağlarına, Şıpka Geçidi'ne ulaşmasına nasıl müsaade edildiğini, suçsuz insanlara niçin kıyıldığını bir türlü anlayamıyordu. Akıncı torunlarının, tehlike karşısında birlikte hareket etmek yerine hemen kendi can ve mallarının derdine nasıl düştüğüne bir türlü akıl erdiremiyordu. Beyni çatlayacak gibiydi ama buna rağmen cevap bulamıyordu.

Uyuyamayan yalnızca Aliş değildi. Eski Zağralı dedeler, nineler, anne babalar, çocuklar ve torunlar da uyuyamıyorlardı. Tırnova ve Gabrova'dan sonra sıra Kızanlık'a ve de Eski Zağra'ya gelecek miydi? Bu cennet parçası kasabalar, Türkoğlu'nun canı, alın teri ve gönül ışığıyla şenlendirdiği bu yerler, Rus ve Bulgar çizmesiyle

kirlenecek, harabeye dönecek miydi?

Son günlerde uykuyla hiç tanışmayan biri daha vardı, İstanbul'da, Yıldız Sarayı'nda... Eski Zağra'da Aliş, 'Niçin böyle oldu, böyle zelil bir duruma nasıl düştük?' diye üzüntüsünden, çaresizliğinden, sivil halk, anne babalar, 'Ya Rus, Balkanlar'ı da aşıp Eski Zağra'yı da işgal ederse?' diye endişe ve korkusundan uyuyamaz, bir kısım idarecilerse "Rus, Balkanlar'ı geçemez" rahatlığında mışıl mışıl uyurken, İstanbul'da biri 27 Haziran'dan beri uyku diye bir şey bilmemişti. Çırpınıyordu, çözüm bulabilmek, bozguna 'dur' diyebilmek için, ama uzandığı dallar bir bir elinde kalıyordu.

Rus Savaşı'nı hiç mi hiç istememiş, bu savaşa mâni olabilmek için her çareye başvurmuştu. Savaşın kaçınılmaz olduğunu anlayınca da kazanmak için her şeyi yapmıştı. Ordu bir defa sefere gönderildikten sonra, ondan günlerce haber alınamadığını görünce çare düşünmüştü. Avrupalıların telgraf diye bir vasıta kullandığını görünce, Belçika'dan Jan Dikru isimli uzmanı getirtmiş, ona; 6 ay içinde, memleketin belli başlı yerlerinde telgraf hattını kurar, işleri yürütecek eleman yetiştirirse kendisine Osmanlı nişanı ve 2 bin altın vereceğini söylemişti.

Yıldız Sarayı'nda hemen bir okul açılmış, iki buçuk ay zarfında, gerek Anadolu gerekse Rumeli'nin belli başlı vilayetlerini merkeze bağlayan şebekeyi kendi başlarına idare edecek kabiliyette telgrafçılar yetiştirilmişti.

İstanbul uyurken uyumayan adam Abdülhamid Han, İstanbul Boğazı'nın suyunu Tuna'dan alan karanlık sularına bakarak, geçmişin muhasebesini yapıyordu. Savaşın kaçınılmaz olduğunu anlayınca Türk ordusunun en tecrübeli subaylarını toplayarak Harp Divanı (Meclis-i Askerî Âli Riyaseti) kurmuş; bu divan, Tuna Cephesi denilen ve Rusları sınırda karşılayacak üç ordudan meydana gelen kuvvetlerin başına Çırpanlı Abdülkerim Paşa'yı getirmişti.

Harp Divanı'nda, ordudaki subaylar arasında, Abdülaziz Han'ın

tahttan indirilmesi ve şehit edilmesi sebebiyle huzursuzluk ve görüş ayrılıkları olduğu, subayların "bizden ve sizden" diye gruplara ayrıldığı dile getirilince, sürtüşme ihtimali bulunan subayların durumu tartışılmıştı. Kendisi, bu çeşit subaylara, birbirlerinden uzak yerlerde görev verilmesini istemişti. Ancak uzun müzakereler sonucunda, harp öncesi subayların görev yerlerinin değiştirilmesinin çok zararlı olacağı kararına varılınca, kendisi de bu karara uymuştu. Kısacası, Harp Divanı'nda ne karar alınırsa kabul etmiş ve uygulamaya koymuştu.

10 Temmuz 1877'yi 11 Temmuz'a bağlayan gece, son iki haftadır yaşananları aklından geçiren Abdülhamid Han, kalbinin binlerce hançer saplanmış gibi sızladığını hissetti. Rus Ordusu Tuna'yı geçerek Osmanlı topraklarına girmiş; Lofça, Selvi, Tırnova ve Gabrova'yı işgal etmiş, binlerce masumu katletmiş, on binlercesini yerinden yurdundan etmişti. Harp Divanı'nın en dirayetli komutan dediği Abdülkerim Paşa, düşmanın Tuna'dan geçmesine mâni olamamış, üst üste bozgunlar yaşanmıştı. Acaba aralarında sürtüşme olan subaylar mı bu bozguna sebep olmuştu. Kişi, şahsi davası için bozguna evet diyebilir; vatanını, milletini satabilir miydi?

Balkanlar'daki yenilgi üzerine yine Divan'ın teklifi üzerine, 9 Temmuz'da Süleyman Hüsnü Paşa'yı görevden almış, yerine, amcasının öldürülmesi hadisesine bulaşmış Süleyman Paşa'yı getirmiş; hisleriyle, memleket işlerini birbirinden ayırmaya çalışmıştı.

Deliormanlı gencin getirdiği demir ayakkabıları tam yatağının karşısına asmıştı. 27 Haziran gecesinden beri, demir ayakkabılar devamlı terliyordu. Bunları getiren genç, "Efendim, bu ayakkabılar; Demir Baba'yı, onun güleşçiler için getirdiği kuralları temsil eder. Bu ayakkabılar terlediğinde bilesiniz ki tebaanız(35) zordadır" demiş, kendisinin sorması üzerine Demir Baba'nın koyduğu pehlivanlığın yedi şartının, ayaklara, bele, ele, dile, kulaklara, göze ve gönle sahip çıkmak olduğunu söylemişti.

İşte bu demir ayakkabılar devamlı terliyor, terledikçe de sanki Abdülhamid Han'ı nefessiz bırakıp boğuyorlardı. Koca Osmanlı'nın Sultanı Abdülhamid Han, tebaasının ölümüne, ata yurdunu terk

etmesine mâni olamıyordu.

Bir vatandaşın zarar görmemesi için her şeyini vermeye hazır Sultan, Rumeli'ndeki korkunç zulme, Rus askerinin ilerlemesine mâni olamıyor; çare diye sarıldıkları, bütün ümitlerini boşa çıkarıyordu. Koca Sultan, Boğaz'ın sularına baka baka çaresizlik içinde içli içli ağlıyordu.

Eski Zağra'da Aliş, İstanbul'da Sultan, "Niçin, bu Urus karşısında yaşanan bozgun niçin?" diyorlardı ama ikisi de cevap bulamıyordu.

10 Temmuz'u 11 Temmuz'a bağlayan gece uyuyamayanlar yalnızca Sultan ve Aliş değildi. Vidin'de, Osmanlı'nın Tuna cephesinin Garp(36) Ordusu karargâhında da gözüne uyku girmeyenler vardı, hem de kahırdan. Ordu Komutanı Tokatlı Osman Paşa, yardımcısı Galip Adil Paşa ve Kurmay Başkanı Adil Paşa ile birlikte Tuna Eyaletinin haritası başındaydı. Ziştovi, Tırnova ve Gabrova'nın düştüğü, General Gurko'nun Şıpka'ya dayandığı haberleri karargâha ulaşmıştı. Her üç Paşa'nın da ağızlarını bıçak açmıyordu. Mavi bir çizgi hâlinde Tuna Eyaleti boyunca Karadeniz'e doğru uzanan Tuna'ya, Tuna boyundaki Niğbolu'ya, Ziştovi'ye, Rusçuk ve Silistre'ye bakıyorlardı.

Osman Paşa'nın gözleri yaşlıydı. Gafletin, çekememezliliğin ihanet derecesine varan bu kadarını anlayamıyordu. Makam mevki hırsı, insanı bu kadar mı insanlıktan çıkarıyordu? Osman Paşa; Mayıs, arkasından Haziran ayı içinde defalarca, Rus'un Niğbolu yakınından Tuna'yı geçeceğine işaret ederek askerini Niğbolu'ya kaydırmak için izin istemişti. Ama buraları mevcut kuvvetlerin rahatlıkla savunacağı söylenerek müsaade edilmemişti. İşte söyledikleri bir bir gerçekleşmiş, Rus, Niğbolu'nun hemen dibinden Ziştovi'den Tuna'yı geçmiş, Ziştovi, Tırnova, Gabrova düşmüş, düşman Şıpka Geçidi'ne dayanmıştı. Niğbolu da düşmek üzereydi.

Osman Paşa, Kurmay Başkanı Tahir Paşa'ya döndü.

"Yaz Paşa hazretleri aynen yaz, bir kelimesini dahi değiştirmeden."

Tahir Paşa, divit, kâğıt ve hokkayı hazır etti. Osman Paşa söyledi:

"Serasker(37) Redif Paşa Hazretlerine,

Daha önce iki defa arz edilen maruzatımızın tekrar sunuluşudur. İşbu maruzat, telgraf marifetiyle, Meclis-i Askerî Âli Riyâseti'ne(38) ve Riyâsetin delaletleriyle Zât-ı Tâcidâr-ı Şahanelerine(39) de arz olunmak üzere çekilmiştir.

Bildiğiniz üzere Ziştovi, Tırnova ve Gabrova düşmüştür, Niğbolu da düşmek üzeredir.

Oldukça gecikmeli de olsa Tuna'nın sağ tarafından Niğbolu'ya doğru ileri harekâta geçilmesi hususunu yüce takdirlerinize sunar, ordumuzun böyle bir göreve hazır bulunduğunu bildirir, emirlerinizi bekleriz.

Osman Nuri Paşa, Garp Ordusu Komutanı."

Tahir Paşa, oldukça sert bir dille söylenmiş bu telgraf metnini yazdıktan sonra yüksek sesle okudu; Osman Paşa, biraz olsun yumuşatır niyetiyle.

Osman Paşa, Kurmay Başkanının niyetini anlamıştı.

"Tahir! Bizim devlete sadakatimizden, komutanlarımıza saygımızdan şüphen var mı?"

Tahir Paşa telaşla toparlandı.

"Estağfurullah kumandanım, o nasıl söz?"

Osman Paşa ağır ağır konuştu, birilerine hesap verir gibi:

"Biliyorum efendiler. Bu telgrafın, görevden alınmamıza sebep olacağını düşünüyorsunuz. Ben de aynı kanaatteyim. Lakin ne gam. Biz, bu topraklar için ölmeye yemin etmiş askerleriz. Osmanlı sancağı dalgalansın diye çöllere kan içirmiş, dağlara diz çöktürmüşüz. Devlet-i Âliyye, koca Osmanlı çatırdıyor. Koltuklarına sıkı sıkı sarılmış kimseler, Padişah efendimizin gerçekleri görmesini engelliyorlar, onun tahtta yeni olmasını fırsat biliyorlar. Haçlı gülleleri kulağımızın dibinde patlar, şehirlerimiz bir bir düşerken bize olduğunuz yerde bekleyin diyenler, iki cihanda da

günahkârdırlar. Bu telgrafın bir harfini değiştirmeden hemen çekin! Uyanamazsam nöbetçi sabah namazına kaldırsın. Allah hepinize rahatlık versin."

İki paşa, karargâh odasını terk eden Osman Paşa'nın arkasından bakakaldılar ve ancak "Size Allah rahatlık versin" diyebildiler, Paşanın uyuyamayacağını bile bile...

Bazıları için uykusuz geçen geceden sonra Tuna Vilayetinde ve İstanbul'da da sabah olmuş, ancak kimi gönüller hâlâ gecenin karanlığında çırpınıp duruyordu. Aliş de Osman Paşa ve Abdülhamid Han da(40) sevinçler üzerine doğan, zulümden uzak sabahın hasretindeydi.

Balkan Ordusu'nun komutanı değişmiş, Sırbistan-Karadağ'daki Süleyman Paşa komutan olmuştu, bakalım değişen bir şey olacak mıydı?

Geceyi Eski Zağralıların evlerinde misafir olarak geçiren askerler, 11 Temmuz Pazar günü gözyaşları ve dualarla Şıpka Geçidi'ne uğurlandılar.

İşgale uğrayan Tırnova'dan canını zor kurtaran Tırnova Naibi(41), aynı gün Eski Zağra'ya uğradı ve Raci Efendi'ye misafir oldu. Tırnova'nın teslimini, Ziştovi ve Selvi ahalisinin düşmandan gördükleri zulmü, katliamı anlattı. Eski Zağra'nın ileri gelenleri de oradaydı. Anlattıklarına inanmadılar ve Naib Efendi'nin korkaklığına verdiler... "Bu zamanda, Osmanlı memleketinin göbeğinde böyle zulüm olamaz!" dediler. Aliş ve Osman Molla müdahale ederek, Ahmetli'de yaşadıklarını, koca köyün nasıl katledildiğini anlattılar. Buna da inanmak istemediler. Eski Zağralılar, gerçekleri bir türlü görmek istemiyorlardı.

Öğleden sonra ortalık karıştı. Rus askerinin katliamından kaçan ve Osmanlı Tuna Cephesi'nin merkezi olan Şumnu'ya gitmek için yola çıkan Osmanpazarlı(42) ve Eskicumalı(43) 10 bin kişilik göçmen kafilesinin, Bulgar eşkıyalarının saldırısına uğradığı(44) haberi Eski Zağra'ya ulaştığında kimileri inanıyor, kimileriyse yalan diyordu. Bir kısım insanlar göç etmek istedi, ancak kendilerine

müsaade edilmedi.

Acı haberler üst üste Eski Zağra'ya ulaşıyordu. Eski Zağra'daki yedek askerler, silahaltına alınarak İslimye(45)'deki tabur merkezine gönderilmişlerdi. Yeni Zağra'da(46) halk tren istasyonuna hücum etmiş, vagonları ağzına kadar doldurmuş, bütün zorlamalara rağmen orayı terk etmiyormuş. Kaymakam büyük şaşkınlık içindeymiş. Hükümet avlusunda silah ve cephane sandıkları dökük saçık durumdaymış.

Meğer o sabah, Rus öncüleri, Yeni Zağra ovasında görülmüş. Ahali, Yeni Zağra'yı vuracaklar korkusuyla o telaşla çekmecelerindeki altın ve mücevherleri alamamışlar. İstasyona geldiklerinde durumu fark etmişler ama geri dönmeye cesaret edememişler.

Durum bu hâldeyken, Eski Zağra'dan giden yedek askerler; silahsız, ellerini kollarını sallayarak Yeni Zağra'ya varmışlar ve son derece de şaşırmışlardı. Çünkü silahlar orta yerde bekliyordu. Hemen bu sahipsiz silahlarla silahlanıp o gece hükümet merkezinde beklemiş, ertesi sabah da İslimye'ye gitmekten vazgeçerek, tehlikede gördükleri kendi vatanları Eski Zağra'yı savunmak, buradaki yakınlarına sahip çıkmak için geri dönmüşlerdi.

Müstahfızların anlattıkları, Eski Zağra'da heyecanı iyice arttırmıştı. Özellikle Aliş, kafesteki aslan gibiydi. Bir şey yapamadan beklemek, ona ölümden ağır geliyordu. Cepheye gitmek veya bir an önce Beşîr ve ailesini İstanbul'a götürmek için izin istediğinde, Raci Efendi, her zaman aynı cevabı veriyor, "Olmaz bre Aliş! Bekleyeceksin. Sana verilen görev var. Bilirim, bir an önce cepheye gitmek istersin. Ama, hayatta kalıp bu görevi yerine getirmen lazım. Eski Zağra'dan çıkışa da izin yok. Sen yeminli delisin. Yiğitliğin birinci şartının sabır olduğunu bizden iyi bilirsin." diyordu.

Müstahfızların, Yeni Zağra'daki durumla ilgili söyledikleri, Eski Zağra kasabasında büyük heyecana sebep olmuştu. Eşraf(47) ve kasabanın ileri gelenlerinin hükümet konağında toplanması

söylendi. Aliş, Osman Molla ve Raci Efendi de gittiler.

Toplantıda tam bir panik havası hâkimdi. Şehrin ileri gelenleri, hicrete karar vermişler, araba getirtmek için adamlarını çiftliklere göndermişlerdi. Kaymakamı ve resmî görevlileri kimsenin dinlediği yoktu.

Bütün ahali heyecan, korku ve dehşetten hâlsiz düşmüş, benizleri kül kesilmişti. İşin aslı, hâlin doğrusu nedir? Söyleyebilecek kimse yoktu. Durumu bilmesi gerekenler de bilmiyordu.

Herkesin dili tutulmuş, nefesleri kesilmiş, sanki kıyamet kopmak üzereydi. Her ağızdan bir ses çıkıyordu:

"Hayın Köyü ve civarındaki Eşekçi ve Yeni Mahalle ve diğer köyler yakılmış, ahaliden kaçamayanlar katledilmiş. Yeni Zağra, düşman eline geçmiş."

"Bulgar komiteleri ile bir fırka düşman akşama burasını vuracakmış."

"Hayır canım bunların aslı yok. Çoban Ali şimdi gelmiş. Hayın Köyü Boğazı'nda görülen altmış kadar Rusmuş, ahali karşılık verince Yeni Mahalle'yi bırakıp Balkan'a kaçmışlar."

Bazılarıysa bütün bu söylenenlerin hayal olduğunu, ahaliyi panikletmek için uydurulduğunu söylüyordu. Böyle zıt fikirler ve hareketler arasında ahali ne yapacağını şaşırmıştı. Ne maldan geçip göçe ne de her şeyi göze alıp kalmaya karar verebiliyordu.

Aliş çıldıracak gibiydi. Bir millet, nasıl bu kadar sahipsiz olabilirdi? Hem de düşmanın en acımasızı karşısında. En önemlisi de bir millet, bu kadar nasıl panikleyebilirdi? Her şeyi niçin devletten bekliyorlardı? Devlet yoksa, devlet kuran iradeleri neredeydi? Direnmek, bir araya gelmek, güç birliği yapıp birlikte hareket etmek varken kaçmak, göçmek niyeydi?

Eski Zağra içinde bir gürültüdür gidiyor, kimi hicrete, göçe hazırlanırken kimi de onları önlemeye çalışıyordu.

Kasabanın ileri gelenleri, araba hazırlayarak eşyalarını yüklemişti. Raci Efendi de, Aliş ve Osman Molla'ya hazır olmalarını, göç edeceklerini söyledi. İkisi de itiraz ettiler:

"Efendim, bozguncuların kasabayı savunmasız bırakmasına biz de mi yardımcı olacağız?"

Raci Efendi çaresizdi.

"Bre efendiler! Güzel sülersiniz. Ben hiç bu güzel vatanı terk etmek ister miyim? Ama görürsünüz, sahipsiziz, düşman dibimize gelmiş bizi kim koruyacak? Düşmanla çarpışmak için bizi kim teşkilatlandıracak? Tehlikede olan ırzımız, namusumuz ve de canımızdır. Başka çare yok. Keşke güzel yurdumuzu savunmak için kalabilseydik."

Aliş ve Osman Molla, Raci Efendi'nin bu haklı sözleri karşısında bir şey diyemediler ve Osman Molla'nın ailesinin hazırlanması için koşturdular.

Raci Efendi de, kasabanın ileri gelenlerinden ve hanedandan Tevfik Bey ile görüşmüş ve birlikte göç etmeye karar vermişlerdi.

Raci Efendi, göçe karar verince eve gelmiş, kendisi ve ailesi için ancak bir çuval eşya ve esvap alabilmişti. İki tekerlekli öküz arabasına ancak bu kadar eşya konabiliyordu. Evini ve kalan eşyasını, fırınlarını kira ile işleten Bulgar'a emanet etti. Bu sırada fırıncının karısı gülerek yanlarına geldi ve şu teklifte bulundu:

"Efendi, çocuklarinizi yaninizde götürmeyin! Yollarda irezil olirler. Bize birakiniz, onlara evladimiz gibi bakariz."

Bulgar fırıncı karısının bu teklifi, Raci Efendi'nin sanki kanını dondurdu, evlatları elinden alınmış gibi dehşete kapıldı, yine de terbiyesini bozmadı.

"Hanım efendi, sağ olun. Bütün bu telaş, çekilen sıkıntılar, onlar için. Onların daha güzel yarınlarda hür yaşamaları için... Canımız çıkmadıkça onlardan ayrılmayız."

Bulgar karısı, düşündüğünü gerçekleştirememenin sıkıntısıyla

“Siz bilirsiniz” dedi.

Raci Efendi ve beraberindekiler, gözyaşları içinde konakları terk ettikleri sırada, elleri silahlı atlılar önlerini kesti.

“Göç yasak. Kim gitmek isterse paralarız!”

Aliş ve Osman Molla da hemen martinlerine davrandılar.

“Siz ne dersiniz ba! Ölümünüze mi susadınız?”

İki tarafın da silahlarını ateşlemek üzere olduğunu gören Raci Efendi hemen ortaya atıldı.

“Durun bre! Rus, Bulgar kapımıza dayanmış, canımıza kasteder, bizse birbirimizle uğraşırız. Gücümüz ancak kendimize mi yeter?”

Zorbaların silahlarını indirmeye niyetleri yoktu.

“Emin Bey, Besim Bey ve Sinan Bey karar aldılar. Kimse Eski Zağra’yı terk etmeyecek, buraları Bulgar’a bırakmayız dediler.”

Bu isimleri duyan Raci Efendi’nin yüreği yandı; sayılan isimler, Eski Zağra’nın çiftlik sahipleriydi ve üçünün de çoluk çocuğu burada değil Edirne’deydi. Canın, ırzın değil malın derdindeydiler. Kendi mallarını kurtarmak için garip Zağralıları kalkan olarak kullanmak istiyorlardı. Zorbaların çevrelerini sardığını gördü, Osman Molla ve Aliş de ellerini silahlarından çekmemişlerdi; eğer mâni olmazsa kan gövdeyi götürecekti. Ne yapmalıydı? Kalsalar, her an Rus’un kasabayı işgal durumuyla karşı karşıyaydılar, gitmek isteseler karşılarında zorbalar...

Raci Efendi, fitne çıkmasın, Müslüman Müslümana silah çekmesin diye düşünerek, Aliş, Beşîr ve Osman Molla’ya silahlarını indirtti, kadın ve çocukları tekrar konağa gönderdi. Günlerdir Rus korkusuyla yaşayan, geceleri kâbuslarla uyanan, Rus ve Bulgar katliamları hakkında duyduklarıyla her an dehşet içinde yaşayan kadın ve çocuklar, ağlaşa ağlaşa, kurbanlık koyun gibi konağın harem kısmına girdiler. Boynu bükük içeri giren ailesine bakan Raci Efendi’nin yüreciği cız etti. “Ne olur ya Rabbi, milletimize bir daha bozgun yaşatma!” diye dualara durdu.

Ruslar, Tırnova'yı zaptedip Balkanlar'a yaklaştıklarında, önceden kararlaştırıldığı şekilde Bulgar komitacıları, hemen harekete geçtiler. Müslüman halkın, Osmanlı hükümet ve ordusunun her hareketini, işgal edilecek yerlerdeki Müslüman zenginleri, güzel kadınları tek tek tespit edip Ruslara bildiriyorlardı.

Bu sırada, Şıpka Geçidi'yle birlikte Balkanlar'a geçit veren Hayın Köyü Boğazı'nda bir şeyler oluyordu. Osmanlı ordusu, bütün dikkatini Şıpka Geçidi'ne verdiği için Hayın Köyü Boğazı'nda yaşananlar gözden kaçıyordu. Burada, yolu düzeltmekle uğraşan Rus kazmacılarını gören Çanakçı ve Ferdic köyü ileri gelenleri durumu, Yeni Zağra'daki yöre kumandanına bildirdiler. Ne yazık ki kumandan meseleyi ehemmiyetsiz görmüş, köylülere "Yol üzerindeki büyük ağaçları devirin, düşman geçmesin" demişti. Bir kumandan, böyle ehemmiyetli bir geçidin savunmasını bu kadar hafife nasıl alırdı? Gaflet, basireti bağlamaya görsün... Neler olurdu neler...

* * *

11 Temmuz 1877, akşam namazı sonrası... Osman Paşa, kurmay heyetiyle birlikte çadırında bir taraftan durum değerlendirmesi yapıyor, diğer taraftan da yorgunluk kahvesi içiyordu(48). Paşanın yaveri, çekinerek içeri girdi ve sert bir selam verdi.

"Paşa hazretleri! Serasker hazretleri, sizleri, İstanbul'da, telgraf başında bekliyorlar."

Osman Paşa, gözleri ümitle parlayarak kalktı ve kurmaylarından müsaade istedi.

"Müsaadenizle... İnşallah görüşmemiz, beklediğimiz şekilde neticelenir. Dua edin! Adil ve Tahir Paşalar gelsin. Diğerleri, her an hareket emri gelecekmiş gibi çalışmalarına devam etsin!"

Osman Paşa, beraberindekilerle birlikte telgrafhane olarak ayrılan barakaya geldi. Serasker Redif Paşa ile Tuna Garp Ordusu Komutanı Osman Paşa, biri Vidin'de diğeri İstanbul'da olduğu hâlde telgraf denilen aletle haberleşeceklerdi.

Osman Paşa, kulağında kulaklık, önünde maniple denilen aletle

haberleşmeyi sağlayacak onbaşıya emretti:

"Söylediklerimi karşıya aktar! 'Bendeniz Garp Ordusu Kumandanı Müşir Osman Nuri Paşa! Emirlerinize hazırım efendim.'"

Onbaşı titreyen parmaklarıyla maniple aletinin üzerinde oynamaya başladı. Maniple tıngırtıları Vidin'den İstanbul'a gidiyordu. Biraz sonra makine tıkırdamaya, onbaşı önündeki kâğıda çizgi ve noktaları birbiri ardı sıra koymaya başladı. Bir müddet devam etti ve durdu. Onbaşı, acele gelen işaretlere bakarak bir şeyler yazdı. Başta Osman Paşa olmak üzere herkes merak içinde bekliyordu. Osman Paşa "Okusana evladım! Ne diyor Paşa hazretleri?" dedi.

Onbaşı heyecan içinde "Aynen okuyorum" dedi ve okudu:

"Müşir Osman Nuri Paşa hazretlerine! İşbu emir, yalnızca Seraskerliğin emri olmayıp Meclis-i Askerî Âli Riyaseti emri ve Padişah efendimizin de iradesidir. Ve böylece biline ki kumanda ettiğiniz Garp Ordusu'na, Vidin müdafaasıyla, gerektiğinde civardaki düşman eline geçen önemli mevkilerin geri alınması vazifesi verilmiştir. Vatanperverliğiniz, gayret ve ataklığınız her türlü takdirin üstündedir. Allah yardımcınız olsun, vesselam."

Ayakta heyecanla bekleyen Osman Paşa, telgrafın okunmasıyla hemen yakınındaki sandalyeye oturdu. İşte yine beklediği emir gelmemiş, Vidin'den çıkışına, yardım bekleyenlerin yardımına koşmasına izin verilmemişti. Kararını verdi, inceldiği yerden kopmalıydı. Eli kolu bağlı Vidin'de, daha fazla bekleyecek hâli kalmamıştı. Onbaşıya seslendi:

"Aynen ve tek kelime kaçırmadan karşı tarafa aktar!"

Osman Paşa söyledi, onbaşı karşı tarafa iletti.

"Paşa hazretleri! Üçüncü defadır, ileri harekât izninin verilmemesini anlamış değilim. Bir asker olarak zât-ı âlileriniz de çok iyi bilirler ki, harp savunmayla değil taarruzla kazanılır. Acaba isteğimiz Padişah efendimize arz edilmiyor mu? Lütfen Paşa

hazretleri, bu dileğimizi Padişah efendimize arz edin! Bir şekilde yüce Padişahımıza ulaşmaya çalışacağım. Başka söyleyecek sözüm yoktur. Allahü teâlâ, hak yolunda yardımcımız olsun! Kalbî hürmetlerimle."

Osman Paşa'nın sözleri bittiğinde, Adil ve Tahir Paşa, ortalarına gülle düşmüş gibiydiler. Osman Paşa, onlara bakıp acı acı gülümsedi.

"Biraz ağır oldu değil mi? Kimseyle şahsi meselemiz yok. Arzumuzu Padişah efendimize doğru şekilde iletmiyorlar. İsteklerimiz, devletimizin ve milletimizin selameti için. Bu sefer artık vazifeden alırlar. Ne yapalım hayırlısı olsun!"

Osman Paşa, barakanın kapısına yürüdü, döndü ve paşalara seslendi:

"Sizler, karargâha dönüp her şeye rağmen hemen yola çıkacakmışız gibi çalışmalara devam edin! Atalarımız 'gün doğmadan neler doğar' demişler. Ben dışarıda, biraz asker evlatlarımın arasında dolaşacağım."

Barakadan çıktı ve ağır adımlarla Tuna kıyısına doğru yürümeye başladı. Ne zaman sıkılsa, asker evlatlarının arasında dolaşır, derdini unutmaya çalışırdı, unuturdu da. Bakalım aynı şeyleri yine yaşayabilecek, asker evlatları arasında iç sıkıntısını atabilecek miydi? Şurada burada topluca oturan neferler, Osman Paşa'yı görünce ayağa kalkıp toparlanıyor, selama duruyorlar, göremeyenleri "Paşa Baba geliyor!" diye ikaz ediyorlardı.

Osman Paşa, selama duran neferlere iltifat ederek, içindeki üzüntüyü belli etmeden şakalaşıp Trablus'tan Bağdat'a; Kars'a, Edirne'ye, Üsküp'e Osmanlı'nın dört bir yanından gelen Mehmetçiklere takılarak Tuna kıyısına indi ve bir taşın üstüne çıktı. Dalgın gözlerle kıvrıla kıvrıla akan Türkoğlu'nun nazlı Tunasına, zaman zaman üzerlerine gülleler gönderen karşı kıyıdaki Kalafat(49) şehrine baktı. Dün bizim olan, bizi söyleyen Kalafat'tan bugün Türkoğlu'nun üzerine gülle yağıyordu.

Osman Paşa, gönlünden Kalafat ve Tuna'ya seslendi:

"Ey Kalafat! Cihan önüme çıksaydı, seni yine Osmanlı

topraklarına katardım. Ama önüme cihan değil İstanbul çıktı, İstanbul'u aşamadım. Ey nazlı Tuna. Ne mutlu sana. Salına salına akıp gidiyorsun, ne önüne çıkan bir engel ne de ayaklarına pranga olan emir ve ferman var. Mehmetçikler, belki de 'Paşa babamız ne kadar korkak! Doğumuzda memleketimiz yanarken bizi burada tutuyor' diyorlar. Allah için söyle Tuna! Ben korkak mıyım? Eli kolu bağlı Tokatlı garip Osman ne yapsın?"

12 Temmuz perşembe günü, sabah namazından sonra Osman Paşa, çalışma masasının başına geçti. Eğer izin çıkarsa Niğbolu'ya doğru nasıl bir yol izleyeceklerini tayin edebilmek için... Ama beyni ona itaat etmiyor, koca Paşa, beynine söz geçiremiyordu. Uykusunu alamamıştı. Başı, ikide bir önüne düşüyordu. Gözleri, Tuna boyunu takip ediyor, bir türlü oradan ayrılamıyordu. Gerçekle rüya iç içe girmiş gibiydi. Harita üzerindeki Tuna'nın mavi çizgisi genişledi genişledi, derya gibi oldu, Osman Paşa'yı maviliğiyle kuşattı ve içine aldı. Osman Paşa nefessiz kaldığını hissetti. Boğuluyor muydu? Nazlı Tuna evlatlarını boğuyor muydu?

"Paşam kahvaltınız!"

Osman Paşa irkilerek gözlerini açtı. Karşısında gülümseyen emir eri Çotuk Selim'i gördü. O da gülümsedi.

"Sağ ol evladım! Beni Tuna'da boğulmaktan kurtardın."

Çotuk Selim, Paşa'nın sözlerini hiç yadırgamadı; sanki Paşa'nın gördüğü rüyayı biliyormuşçasına cevap verdi, Tuna akışında:

"Emir erlerinin işi, Paşalarını zor durumdan kurtarmaktır. Şartlar ne olursa olsun, kahvaltım saat sekizi geçmemeli demiştiniz. Saat sekiz, bunun için uyandırdım."

Paşa, Çotuk Selim'in yüzüne baktı. Herkesin yarı deli gibi baktığı bu delikanlının yüzünde binlerce yıllık mirasın, tecrübenin derin izleri vardı. "Ya Rabbim! İşinden sual olunmaz. Bu milletin delisiyle velisini karışık eylemişsin" duasında, evladı yerindeki Çotuk Selim'i omzundan tutarak sevdi.

"Allah razı olsun evladım! Uyandırmakla çok iyi yaptın. Hele getir kahvaltımızı. Bakalım, nasibimiz, rızkımız bizleri nereye

götürür!"

Paşa; zeytin, ekmek, çörek otu ve sütten ibaret kahvaltının başına oturdu. Gözü kahvaltıda, gönlü ise Tuna boyundan kalkmış, İstanbul'a ulaşmıştı.

Devlet, korkunç bir savaşın içine itilmişti. Savaşa sebep olanlar, savaşın kazanılmaması için ellerinden geleni ardına koymuyorlardı.

Savaşı istemeyen Sultan Abdülhamid Han'ın etrafı sarayın kalın duvarları ve kıskançlık, entrika çemberiyle çevrilmişti. Sultanın gerçekleri görmemesi için her türlü çareye başvuruluyordu.

Çok geniş bir coğrafyaya yayılmış imparatorluğun askerleri tek bir komuta altında değildi. Hele Ruslarla savaşın başlamasından sonra, Balkanlar'daki birlikler arasında olması gereken irtibat tamamen kopmuştu.

Komutanlar arasındaki kin ve kıskançlık, Saray'da kurulan ve savaşla ilgili son sözü söyleyen Meclis-i Askerî Âli Riyaseti üyelerinin birbirini tutmaz sözleri, Padişah'ı çileden çıkartmış, ne yapacağını bilemez hâle getirmişti.

Osman Paşa, telgraflarından Padişah'ın haberdar edilmediğinden adı gibi emindi. Bu sebepten son telgrafında, bir şekilde Padişah'a ulaşacağını söylemişti. Bu tehdit işe yarar, "Telgraftan Padişah'ı haberdar ederler" diye düşünmüştü.

Serasker Paşa'ya son telgrafı çektikten sonra, Osman Paşa, her an azil telgrafını bekliyordu. Osman Paşa, bu duygular içinde kahvaltısını yaptı ve karargâh odasına gitti. Burada çalışmalara, her an ileri harekât emri gelecekmiş gibi devam edilmesini istedi. Yardımcısı Adil Paşa ve Kurmay Başkanı Tahir Paşa'ya, "Eğer aciz şahsıma başka bir vazife verilip şimdiki vazifemden alınırsam; sizlerin yokluğumu hissettirmeyeceğinizden, ordumuzun Tuna boyu harekâtı için elinizden geleni yapacağınızdan eminim" dedi.

Osmanlı ordusunun Vidin karargâhında, Osman Paşasından erine herkes, zincire bağlanmış birer aslan gibiydi. Asker, komutanlarına "Tüfek elde daha ne kadar bekleyeceğiz?" diyordu

ve isyan noktasına gelmişti. Rus'un ilerleyişi ve katliamlarıyla ilgili kötü haberleri mümkün olduğunca askere duyurmamak için gayret ediyorlardı ama asker duyuyordu. "Kardeşlerimiz katledilirken biz burada niçin bekliyoruz?" feryatlarıyla isyan ediyorlardı. Askerin "Ne kadar bekleyeceğiz?" sualine Osman Paşa dâhil kimse cevap veremiyordu.

12 Temmuz'un öğle sonrası... Osman Paşa, karargâhında, kurmay heyetiyle bir ileri harekâtın detaylarını konuşurken telgraf geldi. Paşa'nın işaretiyle yaver yerinden fırladı. Osman Paşa'nın yüzüne acı bir tebessüm yayıldı. Telgraf haberi üzerine orada hazır bulunan subaylar ellerinde olmadan Osman Paşa'ya bakmışlardı. İşte beklenen azil haberi gelmişti. Son telgraftan sonra bütün subaylar, Osman Paşa'nın görevden alınacağına kesin gözüyle bakıyorlardı. Osmanlı ordu geleneğinde böyle bir telgraf yazmak; bırakın görevden alınmayı, askerlikten çıkarılmayı gerektirirdi.

Yaver, hiçbir şeyden haberi olmayan ve alışılmış tembel bir günü daha savmakla meşgul olan eratın arasından koşarak gittiği telgraf barakasında çok az bir müddet kaldıktan sonra yine koşarak ayrıldı ve hemen karargâha döndü.

Yaver, çizmelerinin topuklarına sert bir şekilde vurarak selam verdi. Başta Osman Paşa'nınki olmak üzere bütün gözler yaverdeydi. Yaverin yüreği, kartal pençesindeki bir serçe yüreği gibi çırpınıyordu. Yüzünden bir şey okumak mümkün değildi. Elindeki kâğıdı uzattı.

"Bir telgraf emri efendim! Seraskerlikten..."

Çadırın içindeki Temmuz sıcağı, bir anda buz gibi Ocak ayı Balkan havası oldu. Yardımcısı Adil Paşa, hissettirmeden baktı; Osman Paşa'nın yüzünde en ufak bir endişe ifadesi yoktu. Gayet rahat ve mütevekkildi(50).

"Getir evladım!"

Yaver, elindeki kâğıdı saygıyla kumandanına uzattı.

"Buyrun kumandanım. Bana bir emriniz var mı?"

Osman Paşa, gözleri kâğıtta olduğu hâlde cevap verdi:

"Allahü teâlâ razı olsun evladım. Vazifenin başına dönebilirsin."

Yaver "Emredersiniz kumandanım" diyerek sert bir topuk selamı verdi ve çadırdan çıktı.

Osman Paşa, kâğıdı okuduktan sonra ağır ağır sandalyesinden kalktı. Yüzünde hiçbir değişiklik yoktu. Çadır kapısıyla masa arasındaki birkaç adımlık mesafede birkaç defa gitti geldi.

Adil, Ahmet, Ömer ve Tahir Paşalar ile diğer Erkân-ı Harp(51) üyeleri, büyük bir merak içindeydi. Askerî edep olmasa hemen hemen "Bre Paşamız, okusanız ya şu kâğıdı, bize daha fazla işkence çektirmeyin!" diyecek hâldeydiler.

Çadır içindeki gezintisine ara veren Osman Paşa, masanın az ilerisinde durdu. Bir elindeki kâğıda, bir de merakla kendisine bakan kumandanlarına baktı. Bezgin, küskün ve üzgün bir sesle konuştu:

"Ba'de harâbe'l Basra(52)!.. Bizim için çok önemli ve stratejik bir mevki olan Zişţovi gittikten... Onca yığınağımızın bulunduğu Tırnova ve Gabrova düştükten... Niğbolu, bugün yarın düşecek hâle geldikten sonra..."

Paşalar şaşırdı, ne söylüyordu Osman Paşa? Paşa, elindeki kâğıdı masanın üzerine bıraktı.

"Sonunda akılları başlarına geldi. Daha doğrusu, konuyu bir şekilde 'Padişah efendimize ulaştıracağım!' gözdağı işe yaradı. Demek ki son telgrafımızdan Padişah efendimize bahsettiler ki ileri harekât için izin çıktı."

Paşalar "Şükürler olsun ya Rabbi!" diyerek yerlerinden fırladılar. "Hayırlı mübarek olsun; Yüce Mevlamız utandırmasın!" dualarıyla Osman Paşa'yı tebrik ettiler.

Yapılacak işleri sıraya koymak için hemen harekete geçtiler. Bir saniye bekleyecek zaman değildi. Saniyeler bile çok mühimdi. Ertesi gün (13 Temmuz Cuma) sabah namazından sonra yola çıkmaya karar verdiler. Hedef, Plevne idi. Yapılan müzakereler

sonucu General Schuldner'in Sofya'yı arkadan kuşatmak için Plevne'ye yürüyeceğini, bu sebeple bir an önce Plevne'ye ulaşılması gerektiğini karar altına aldılar. Karara göre, Vidin'de bulunan 32 bin askerden önce 12 bini bu sefere çıkacak, geri kalan askerler Adil Paşa komutasında her an harekâta hazır olarak bekleyeceklerdi. Önlerinde hazırlıkların bitmesi için yalnızca on beş saatleri vardı.

Harekâta hazırlık koşuşturmaları içinde akşam oldu. Osman Paşa, güneşin Tuna üzerinde batmasını seyretmeyi çok severdi. Mavi Tuna kıpkırmızı olmuş yanıyordu. Osman Paşa, özellikle de Tuna'nın al bayrağın rengine bürünmesine doyamıyordu. İşte bu zaman Tuna ile birbirlerini daha iyi anladıklarını hissediyor; Tuna ile dertleşiyor, bağrında sakladığı nice bin hatıradan haberler soruyor; Tuna'nın Türkoğlu için anlamını çözmeye çalışıyordu.

Osman Paşa, Tuna'nın yanına geldiğinde kırk beş yaşlarında gösteren bir redif askeri(53) koşarak geldi. Selam bile vermeden Osman Paşa'nın eline sarıldı, gözyaşları içinde defalarca Osman Paşa'nın elini öptü.

"Allah sizden razı olsun Paşam."

Osman Paşa şaşkındı. Böyle koşarak yanına gelen, kendisini öldürmek isteyen biri de olabilirdi. Çok ihtiyatsız davranmıştı. Nasıl bir tehlike içinde olduğunu anlamanın sıkıntısıyla sordu:

"Hayır olsun evladım, bu dua niye?"

"Niye olsun Paşam? Az kalsın burada ölecektik."

"Niçin ölecektin? Aç mıydın, susuz muydun?"

Paşanın suali, askerin yüzünü kıpkırmızı eyledi ve aceleyle mahcup bir şekilde cevap verdi:

"Haşa Paşam! Allah, devlete, millete zeval(54) vermesin. Karnımız tok, sırtımız pek. Burada beklemekten, kardeşlerimiz kırılırken elimiz kolumuz bağlı durmaktan ölecektik. Ne olur benim de harekâta katılmama müsaade edin!"

Osman Paşa, bu saf köylü yiğidi daha da çok sevdi. Beklemekten, ölmekten bahsediyordu; ancak gittiği yerde de ölüm vardı.

“Evladım, gittiğimiz yerde de ölüm var, savaşa gidiyoruz. Oraya gidince de ölmeyecek misin?”

Mehmetçik, Osman Paşa’ya, “Nasıl bilmezsin, bunu nasıl söylersin?” der gibilerden baktı.

“Paşam, savaş meydanındaki ölümle buradaki ölüm bir mi? Savaşta ölürsem şehit olur, mertebelerin en yücesine kavuşurum. Ya burada beklerken ölürsem... Bu benim için yüz karası olur. Ne olur Paşam, müsaade et! Ben de ileri harekâta katılayım. Katılayım da şu Moskof kâfirine göstereyim, Osmanlı topraklarına girmek neymiş?!”

Osman Paşa, redif askeri karşısında dondu kaldı. Ölüme, şehitliğe karşı bu ne arzuydu? Moskof’a karşı bu ne hınçtı? Paşa, gözleri dolu dolu askerin alnından öptü.

“Evladım adın ne senin?”

“Sadık, Paşam! Deli Sadık derler bana.”

“Hakikaten de yediğin ekmeye, mirasına sadıkmışsın” diye düşünen Paşa tembihte bulundu:

“Hemen bölüğüne git Deli Sadık! Kumandanına, ‘Müşir babam emretti, ben sefere gidenlere dâhilim, zinhar beni Vidin’de kalanlara yazma’ diye söyle! Şimdi hemen bölüğüne koş, yoksa burada kalır ölürsün.”

Sadık “Emredersin Paşam!” diyerek kaşla göz arasında Osman Paşa’nın elini öptü ve koşarak bölüğüne gitti.

Osman Paşa, nemli gözlerle, Sadık’ın hareketiyle Tuna gibi genişlemiş, coşmuş gönlüyle koşan Mehmetçiğin arkasından bakakaldı. Tuna gurubunda, kızıllık kaybolmuş, yerini laciverte bırakmıştı. Tuna, ufak dalgalarla Vidin kıyılarına, Osmanlı toprağına vuruyor, sanki öpüyordu. Bu öpücükler, hoş geldin mi yoksa veda öpücükleri miydi? Bunu zaman gösterecekti.

Beşinci Bölüm: Eski Zağra'nın İşgal Günleri

13 Temmuz 1877 Cuma.

Vidin'de güneş ışıkları Tuna'ya kavuşmadan, kızıllık gökyüzüne yayılmadan bütün ordugâh ayaktaydı.

Gecenin geç saatlerine kadar hazırlık sürmüş, ayrım yapılmadan koyulan ölçülere göre ilk etapta ileri harekâta katılacak 12 bin asker belirlenmişti. Ama asıl mesele, orada kalan 18 bin askerin teskin edilmesiydi. Sefere çıkacak askerler, büyük bir sevinç içindeyken, geride kalanlar, "Paşa bizi sevmiyor! O, sevdiklerini birlikte götürüyor" diyerek ağlaşıyorlardı.

Ortalık ağarırken, sefere çıkacak birlikler hazır hâle geldi. 54 top, erzak ve cephaneleri götürecek yüzlerce kağnı, bini süvari on iki bin Mehmetçik, hazır ol vaziyetinde, Osman Paşa'nın "İleri!" emrini bekliyorlardı.

Mehmetçik, pirinç çorbası ve birer taze tayından ibaret kahvaltısını yapmış, haşlanmış patates ve peksimetten oluşan on günlük kumanyasını almıştı.

Ömer Paşa'nın komutasında yola çıkacak 1.700 kişilik öncü birlik, yürüyüş durumuna geçti. Öncülerin arkasında ana kuvvet, en arkada da bataryalar ile kağnılar yer almıştı.

Osman Paşa, Hemedani atıyla seyyar kale gibiydi. Sağında Ahmet Paşa, solunda Kurmay Başkanı Tahir Paşa vardı, her ikisi de atlıydı. Onların arkasındaysa yaverler yer alıyordu.

Vidin'de kalan birliklerin başında Adil ve Ali Paşalar vardı. Kalan birlikler, Osman Paşalarına son veda selamı için dizilmişler, sefere çıkan birlikler de komutanın kılıncının kalkmasını, hareket borusunun çalmasını bekliyorlardı.

Osman Paşa, atını Vidin'de kalan birliklere doğru sürdü. Adil Paşa, Osman Paşa'nın kendilerine doğru ilerlediğini görünce "Garp Ordusu! Dikkat!" diye gürledi. Sonra da atını Osman Paşa'ya doğru sürdü. Arada bir at boyu mesafe kalınca, her iki komutan da atlarının dizginlerini çektiler ve talimli atlar da birer asker gibi çakılıp esas duruşa geçtiler. Ve Adil Paşa gür sesiyle tekmil(55) verdi:

"Garp Ordusu emir ve görüşlerinize hazırdır kumandanım."

Osman Paşa, yıllardır görmediği yavrusuna kavuşan bir baba şefkatiyle, çelik bir tabya gibi önünde sıralanan askerlere baktı.

Paşalardan bölük komutanlarına bütün kumandanlar ve erler, selam vaziyetine geçen kılıçlarla bütünleşmiş gibiydiler. Ne bir titreme ne de bir kımıldama... Sanki bütün askerler, cansızdı, nefes almıyorlardı. Kirpikler donmuş, gözler Osman Paşa'nın gözlerine düğümlenmişti.

Hiçbir komutan aldığı tekmil sonrası selamı bu kadar geciktirmezdi. Osman Paşa, tek bir vücut gibi duran askerlere bakıp dalıp gitmişti. İp gibi kilometrelerce uzanan askerlerin Balkanlar'ı aşıp Anadolu'ya oradan Türkistan'a uzandığını, Oğuz Kağan'ın askerlerini denetlediğini görmüştü. Osman Paşa, Oğuz Kağan'a bakıyor, asker, nefes almadan bekliyordu. Paşalar dâhil kimse, tekmil alma, selam verme zamanının uzadığını belirtecek hiçbir hareket yapamıyordu. Yalnızca kıpırdamadan bekliyorlardı. Paşa'dan ere on binlerin yapamadığını Osman Paşa'nın atı yaptı. Tekmil sonrası, Osman Paşa'nın "Merhaba asker!" seslenişine alışık asil hayvan, beklediği ses gelmeyince, kişneyip ön sağ ayağını şiddetlice yere vurdu. Osman Paşa, atın kişnemesiyle dalıp gittiği âlemden kurtuldu, içinde bulunulan zamana döndü ve kılıncını kaldırdı.

"Merhaba asker!"

Aynı anda, on sekiz bin yiğidin hançeresinden harlayan bir ses gürledi:

"Sağoool!"

Bu sesle sanki gök yere inmişti. Sesin yankıları bir süre Tuna'nın

karşı kıyısında, Kalafat sırtlarında yankılandı ve durdu. Durmasıyla da Kalafat tabyalarından top atışları başladı. "Sağ ol" sesini, Türk tabyalarının top atışı sanmışlardı. Düşman korkmakta haklıydı, bu ses, on binlerce topa bedeldi.

Birliklere rahat emri verildikten sonra Osman Paşa konuştu:

"Asker arkadaşlarım! Sizlerle birlikte askerlik yapmak benim için şereflerin en büyüğü. Bizimle birlikte gelmek için nasıl yandığınızı biliyorum. Burada fazla kalmayacaksınız! Biz keşif koluyuz. Belki bir haftaya kalmaz sizlere gelin derim. Siz şimdi maneviyatınız yüksek, gönlünüz huzurlu, gözünüz düşmanda, kulağınız gel emrimde ve her an çağırılacakmış gibi eğitiminize devam edin. Sizler hepiniz benim öz evladımdan ilerisiniz; bana emanetsiniz. Baba, evlatları arasında ayırım yapabilir mi? Merak etmeyin çok yakın zamanda siz de Rus keferesinden öcümüzü almak fırsatını bulacaksınız. Günü gelince kavuşmak için can attığınız o yüce rütbe size, Mevlâmız tarafından ihsan edilecektir. İnşallah zafer ve şeref bizlerle olacaktır. Ben yerden göğe hakkımı helal ettim. Sizler de helal edin!"

On sekiz bin kişinin "Helal olsun" nidası gökleri aşıp arşa ulaştı.

Osman Paşa "Yüce Rabbim yardımcımız olsun! Allah'a ısmarladık" diyerek sözlerini bitirdi. Askerin "Sağ ol" cevabı, Paşa babalarına sevgilerinin yürekten ifadesiydi. Osman Paşa, yanında Adil ve Ahmet Paşalar olmak üzere bütün birliklerin önünden geçti. Her birlikten o birlik adına mutlaka biriyle konuştu, gönüllerini aldı. Osman Paşa, sanki sefere çıkan bir komutan değil de hacca giden 18 bin oğul babası bir Anadolu köylüsüydü.

Denetleme bitince Osman Paşa, Adil Paşa'nın elini sıktı ve kılıncını kaldırdı. Aynı anda hareket boruları çalmaya başladı. Birliklere hareket emri verildi. Önde süvariler, en arkada erzak ve cephane taşıyan kağnılar ile top arabaları... Plevne'ye doğru yürüyüş başladı. Kağnıların çıkardığı sesler; tanıdık, bildik seslerdi. Bu ses, Orta Asya'dan başlayan, binlerce yıldır devam eden bir sesti ve kıyamete kadar devam edecekti. Bu ses, Türkoğlu'nun göç sesiydi, yeni vatanlara yürüyüşü, yeryüzünü şenlendirme sesiydi.

Türk ordularının sefere çıktığı, düşmanla karşı karşıya geldiği bir mübarek Cuma günü, Osman Paşa'nın birlikleri Plevne'ye doğru yola koyulmuşlardı.

Sefer birlikleri, zahmetli bir yolculuktan sonra sıcak bir Temmuz akşamı ilk molayı verdiler. Osman Paşa, Ömer ve Tahir Paşa ile kurmay heyetini çadırına çağırdı. Vidin ile Plevne arasındaki mesafenin ne kadar olduğunu sordu. Bir kurmay binbaşı cevap verdi:

"İzleyeceğimiz güzergâha göre tam yüz doksan sekiz kilometredir kumandanım!"

Osman Paşa, yardımcısı Ömer Paşa'ya döndü.

"Paşam, bütün şartları zorlayarak kaç gün içinde Plevne'de oluruz?"

Ömer Paşa, gözlerini kısıp çok kısa süren bir hesap yaptı.

"Bir yayanın günlük ortalama yürüyüş mesafesi talimnamede belirtilmiştir. Ancak cephane, erzak ve topların yürüyüşümüzü yavaşlatacağı düşünülürse..."

Osman Paşa sabırsızlandı, kızar gibi oldu; Paşa'nın sözünün gelişinden günün uzayacağının anlaşılmasından...

"Bre Paşam! Sabırsızlığımızı hoş gör. Hele söyle, kaç günde ulaşırız Plevne'ye?"

"Biz talimnamenin dışına çıkıp cebri yürüyüş yapar, uygun arazide gece de yürürsek on günde ulaşırız."

Osman Paşa, diğer komutanlarına döndü.

"Siz ne dersiniz, kaç günde ulaşırız?"

Kurmay Başkanı Tahir Paşa, elindeki kâğıda bir şeyler yazdı çizdi, düşünceli düşünceli cevap verdi:

"Ben de Ömer Paşa ile aynı fikirdeyim kumandanım. Çünkü..."

Osman Paşa'nın mazeret arayan 'çünkü' kelimesine canı sıkıldı ve "Çünkülerle uğraşılacak, arkalarına sığınılacak, mazeret aranacak zaman değil" dedi. Yüzüne belli belirsiz bir öfke yayılmıştı.

“Bre Paşa! Çünküleri geç!.. Hele söyle... Son istihbarat raporlarına göre en yakın düşman kuvvetinin Plevne’ye mesafesi ne kadar?”

Tahir Paşa, Osman Paşa’nın niçin öfkelendiğini anladı. Ama söylemeliydi, uğruna canını seve seve vereceği Paşası kızsa da gerçeği söylemek onun göreviydi. Çünkü o, kurmay başkanıydı. Gözlerini önündeki kâğıttan ayırmadan bir iki hesap daha yaptı.

“Bizden daha yakındalar... 150 kilometre mesafedeler. Başlarında Alman General Schilder-Schuldner...”

General Schilder-Schuldner ismini duyan Osman Paşa’nın yüzünü tiksinti çizgileri kapladı. “Daha yakın mesafedeler” sözüyle midesi kasıldı. Tiksintinin yerini yeni bir öfke dalgası kapladı. Tiksinmek çare değildi. Çare... Çare bulunmalıydı. Konuştu, her sözü bir top güllesi habercisiydi:

“Arkadaşlar! Cebri yürüyüşten(56) bahsediyorum. Söyleyin, cebri yürüyüşle kaç gün sonra orada oluruz?”

Paşaların, Erkân-ı harplerin önündeki kâğıtlar hışırdadı. Kâğıdı pörsük Fransızca haritaların üstüne tekrar eğildiler. Uzun tartışmalardan sonra bir Miralay cesaretle cevap verdi:

“Bugün hariç sekizinci günün akşamı Plevne’de oluruz kumandanım! Bu süreden öncesi ulaşılması mümkün değil! Dünyanın hiçbir ordusu, bu güzergâhta(57), bu arazide, bu ağırlıklarla ve bu sıcakta, bu mesafeyi daha kısa zamanda aşamaz Paşam!..”

Osman Paşa, elini masaya vurdu. Paşalar ve Erkân-ı Harp üyeleri şaşırdılar. Bugüne kadar Osman Paşa’nın masaya vurduğuna şahit olmamışlardı. Paşa gürledi, gözleri çakmak çakmaktı.

“Kader arkadaşlarım! Bahis konusu olanın Osmanlı ordusu, binlerce yıldır en zor şartlar içinde, en inanılmaz şeyleri başaran Türk ordusu olduğunu unuttunuz herhâlde. Sizin kurmayca yaptığınız hesaplar doğru, ama başka ordulara göre... Ben size, ‘Türkistan’dan kalkarak üç yüz yıl içinde Viyana kapılarına dayanan Türkmenlerden, Oğuz Kağan’ın evlatlarından meydana gelen ordu,

kaç günde Plevne önlerine gider?' diye sorarım. Sakın aklınızdan çıkarmayın!.. Bizden kırk kilometre daha Plevne'ye yakın Rus ordusundan en az bir gün önce oraya varmaya mahkûm olduğumuzu..."

Bir sessizlik oldu Osman Paşa'nın sözlerinden sonra... Osman Paşa'nın en yakın arkadaşı Ömer ve Tahir Paşalar dâhil hiç kimse, şu kadar günde gideriz diyemiyordu. Herkes birbirine, sonra da çekinerek Osman Paşa'ya baktılar ve şaşırdılar. Az önce öfkeyle konuşan Osman Paşa, gülümsüyordu. Osman Paşa sözlerini tamamladı:

"Yürüyecek ordunun Osmanlı ordusu olduğunu görürseniz hesaplar değişecek. Vidin'den hareket eden şu yiğitlere göre yapın hesabınızı. Buna göre yaptığınız hesapta bugün hariç beş gün içinde Plevne'ye ulaştığımızı göreceksiniz."

Erkân-ı Harp Başkanı olarak Tahir Paşa, önündeki kâğıda birtakım hesaplar yapar gibi bir şeyler çizdi ve tekmili verdi:

"Paşam, haklıymışsınız. Hesabımızı Osmanlı ordusuna göre yapınca beş gün çıkıyor. Beş gün sonra Vidin'de oluruz."

Osman Paşa, tebüssüm ederek diğerlerine döndü.

"Siz de yeniden baktınız mı hesaplara?"

Orada hazır bulunanların hepsi sanki gizli bir kumanda verilmiş gibi ayağa kalktılar ve "Hesapladık Paşam; beş gün" cevabını verdiler bir ağızdan.

Osman Paşa, derdini ve muradını anlayan çadırdakilerin hepsine sevgiyle baktı, böyle bir ekip nasip ettiği için Yüce Rabbine şükretti.

"Ya Allah! Ya Fettah(58)! Hayırlı olsun. Yüce Mevlâm utandırmasın! Haydi davranın, yola devam ediyoruz. Yürüyelim Allah aşkına... Eminim ki General Schilder-Schuldner, bizden önce Plevne'ye varmak için geride kalanları kurşuna dizdiriyordur. Sübhane Rabbike... El-fatiha.(59)"

Ve yürüdüler... Akşam olduğu için mola veren birlikler üç saat istirahatten sonra yürüdüler, geceleyin Plevne'ye doğru... Rus

birliklerinden önce varmak, başarılmaz denileni başarmak için, atının dizginleri elinde "Askerim yürürken ben atta gidemem!" diyen Osman Paşalarına güvenerek, onun ardında...

* * *

Osman Paşa'nın ordusunun Niğbolu'ya doğru hareket ettiği 13 Temmuz Cuma günü, Tırnova'yı tamamen boşaltan Türkler, Osman Pazarı yoluna dökülmüşlerdi. Tırnova'dan Razgırad'a gitmek için yollara dökülen göçmenlerin yolu Bulgar tarafından kesilmiş ve tamamına yakını katledilmişti.

Osman Paşa ve ordusunun Plevne yollarında olduğu 14 Temmuz Cumartesi günü bütün Eski Zağralıları dehşete düşüren haber geldi. Şıpka Geçidi'nde beklenen Rus askeri, Bulgarların yardımcı olması ve yol göstermesiyle Hain Boğazı'ndan(60) geçmişti. Böylece "geçilmez denilen" geçilmişti. Edirne'den İstanbul'a Osmanlı mülkünün en kuvvetli, tabii savunma hattı Balkan Dağları, Şıpka Geçidi'nden değil, Hain Boğazı'ndan aşılmıştı. Bu boğaza "Hain Boğazı" diyenler sanki yüz yıllar öncesinden bugünleri görüp bu ismi vermişlerdi. Osmanlı orduları, Balkanlar'ın kuzeyinde bulunduğu için, Balkanlar'ın güneyindeki Yeni Zağra, Kızanlık, Eski Zağra gibi şehirlerdeki siviller, Rus ve Bulgar canileriyle baş başa kalmıştı.

Osmanlı Türkü, hiç beklemediği yerden vurulmuştu. Düşmanın, Şıpka Geçidi'ni zorlaması beklenirken; Ruslar, hain Bulgarların yardımıyla ve Osmanlı idarecilerinin gafletiyle Hain Boğazı'ndan geçmişlerdi. Evet bu boğaza "Hain Boğaz" diyenlerin hangi sebepten böyle dedikleri bilinmiyordu, ama bu boğazdan düşmanın geçişi hain ve gafillerin yardımıyla olmuştu. Hain olan boğaz değil, büyük gafletle Rus'un buradan geçmesine sebep olanlardı. Rus, buradan Balkanlar'ı geçtiğinde, Hain Boğazı'ndan "ağlama" sesleri geldiği, Eski Zağralılar arasında günlerce söylendi. Kim bilebilirdi Yüce Mevlamızdan başka? Hain Boğazı, belki kendisine böyle bir ismin yakıştırılmasına, belki de Rus'un toprağını çiğneyerek nice bin masumun kanını dökmek üzere Balkanlar'ı aşmasına ağlamıştı.

Rus'un Hain Boğazı'nı geçmesi üzerine, Başkumandan Abdülkerim Nadir Paşa görevden alındı ve yerine Mehmed Ali Paşa(61) atandı.

Rus'un, iki tabii savunma hattı Tuna ve Balkanlar'ı aşmasına mâni olamayan Abdülkerim Nadir Paşa görevden alınmış ve yargılanmak üzere İstanbul'a getirilmişti, ancak olanlar olmuştu. Şimdi Osmanlı orduları arasına Balkanlar girmişti. Abdülkerim Nadir Paşa'nın yerine atanan yeni Serdar-ı Ekrem, Başkomutan Mehmet Ali Paşa, Macar asıllıydı. Yeni kumandanın Macar asıllı olması Osmanlı'nın Tuna cephesinde subaylar arasında zaten var olan fitneyi, çekememezliği, bölünmüşlüğü iyice arttırmıştı. Eğer, bu subaylar vazifelerini tam yapsalardı, Rus, ne Tuna'dan ne de Balkanlar'dan geçebilirdi.

14 Temmuz günü, Hain Boğazı yoluyla Balkanlar'ı aşan Rus askerleri, Boğaz'a yakın Yeni Mahalle'yi ve Eşekçi Köyü'nü vurup yaktı.

Bu haberler, birbirine zıt şekillerde Eski Zağra'ya tam bir kâbus gibi ulaştı. Ahali, top ve tüfek seslerini duyuyor ama ne olduğunu bir türlü anlayamıyordu. Kimisi, düşmanın üç bin, kimisi de otuz bin olduğunu söylüyordu. Çaresiz insanlar, Rauf Paşa'nın Yeni Zağra tarafında, on beş tabur asker ve Çerkez süvarileriyle düşmana karşı koyduğu, Hain Köyü tarafında görülen askerlerin onun askeri olduğu söylentilerine sarılıyor, bunlara inanıyordu.

Gerçek durumun anlaşılması için Yeni Zağra ve Hain Köyü taraflarına iki kol süvari jandarması gönderilmesi lazım geldi. Fakat zabıta başsızdı, bir nefer bile bulunamadı. Bunun üzerine ahaliden gönüllü süvari temin edilmesine çalışıldı, bunda da başarılı olunamadı.

Aliş ve Osman Molla, çıldıracak gibiydiler. Koca kasaba, bu kadar sahipsiz nasıl olabilir, Müslüman ahali bu kadar kendi canlarının derdine nasıl düşebilirdi? Bilmezler miydi felaket, düşman geldiğinde ayırım yapmazdı. Bilmezler miydi bu acizlik ve tedbirsizlik, korkunç akıbetin habercisiydi.

Aliş, Eski Zağra'daki durumu gördükçe, Zeynep'ini ve beraberindekileri düşünüyor, onun "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" feryadının çok korkunç, çok utanç verici bir gerçeği meydana çıkardığını anlıyordu. Milletin aradığı Aliş, Tuna boyunda da yoktu, Balkanlar'da da... Zeynep'in Alişi, Eski Zağra'daydı ama o da bir şey yapamamanın, çaresizliğin yüküyle kahroluyordu.

Zeynep'in Aliş'i Eski Zağra'daydı; ya milletin Aliş'i? O nerede, hangi bilinmezlerde, hangi Kaf Dağı'nın ardındaydı?

Aliş, Osman Molla ve Beşîr, Hain Köyü tarafında olan biteni anlamak için gönüllü gitmek istediler, ancak Raci Efendi "Sizlere verilen vazife var. Tehlikeden uzak durmalısınız." diyerek izin vermedi. Onlara kalsa Raci Efendi falan dinlemeyip hemen cepheye koşacaklardı. Ama Deli Hüsrev "Raci Efendi'nin sözünden çıkmayın!" demişti.

Eski Zağra'yı düşünen yoktu. Aliş ve Osman Molla'nın gayretleriyle 15 kişilik gruplar oluşturuldu. Bunlar, ellerindeki eski tip tüfeklerle, kasabanın belli başlı girişlerinde devriye gezmeye, nöbet tutmaya başladılar.

Kasabanın savunması için defalarca asker istenmiş, gönderilmemiş; hicrete, göçe izin talep edilmiş, müsaade edilmemişti. İşte şimdi Ruslar, kasabaya birkaç saatlik mesafeye gelmişlerdi.

Aliş, çıldırmış gibiydi. "Vazifemiz, Beşîr'i İstanbul'a ulaştırmaksa bugüne kadar niçin bekledik; elimiz, kolumuz bağlı daha ne kadar bekleyeceğiz?" diyor, başka bir şey demiyordu. Raci Efendi de "Oğlum, hadiseler bizim dışımızda gelişir. İki defa göç etmek istedik, birinde devlet, ötekinde de zorbalar müsaade etmedi. Meydana gelende, vaki olanda hayır vardır... Hele sabret!" diyerek Aliş'i sakinleştirmeye, Aliş de meydana gelendeki hayrı anlamaya çalışıyordu.

Aliş, sakinleşecek gibi değildi. Tam manasıyla kafese kapatılmış aslan gibiydi. Eski Zağra'da ahalinin ve yetkililerin perişan durumunu görüp de bir şey yapamamanın çaresizliğiyle, odasında bir duvardan diğerine gidip geliyordu. Aynı duygular içinde

çırpınan Osman Molla da bir şey demiyordu.

Aliş'in "kendileriyle niçin geldiği" konusunda annesinden şöyle böyle bir şeyler işiten, ancak kendisini kurtarmak için niçin göç ettiklerini anlayamayan, bu konuda babasından da bir şey öğrenemeyen Beşîr ise şaşkın şaşkın bir babasına bir de Aliş Ağası'na bakıyor, "Bu iki yiğidin ayağının prangalanmasına ben mi sebep oldum?" üzüntülerine gark oluyordu.

Bir yıl önce Bulgarların Filibe isyanında şahit olduklarından sonra, bu sene Ahmetli'de yaşadıkları ve buradan Eski Zağra'ya göç ederken gördükleri, Eski Zağra'da karşılaştıkları deli gibi yapmıştı Aliş'i... Zeynep'ten, sevdiklerinden ayrılmak zorunda kalmış, babası şehit olmuş, bütün bunların üzerine Eski Zağra'da yaşadıkları binmişti. Bıraksalar tek başına Bulgarların ve Rusların üstüne yürüyecekti.

Zeynep ile açan gönlündeki güllerden kan sızmaya başlamıştı. Beynindeki cevapsız suallere nasıl cevap bulacak, gönlünde sızlayan yaralar nasıl şifaya kavuşacaktı? Masum kanlarıyla boyanan Rumeli'nde onun yeri neresiydi?

Aliş düşünüyor, ancak cevap bulamıyor, Raci Efendi'ye de soramıyordu. Edirne'ye doğru yollara dökülen, yol boyunca Bulgar ve Rus zulmüyle kırılan yüz binler feryat ediyor, "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" diyerek, yardımlarına gelmesi gereken Aliş'lerini arıyorlardı. Aliş bu düşüncelerle kıvranır, yüz binler Tuna boyunda, Balkan dağlarında, beş yüz yıllık Türk yurdu Rumeli'nde Aliş'lerini ararken, bütün Osmanlı mülkünün, milyonlarca insanın yükü omuzlarına binmiş, İstanbul Yıldız Sarayı'ndaki Aliş de çaresizdi. 'Çare' diye oradan oraya koşturuyor, ancak çare diye sarıldıkları daha çok dert oluyordu. İşte Harp Divanı'nın, başkomutan olmasını istediği Abdülkerim Paşa, Rus'un Tuna ve Balkanlar'ı geçmesine mâni olamamıştı. Yerine yine Divan'ın arzusuyla Mehmet Ali Paşa'yı tayin etmişti. Ama ondan da umutsuzdu. Subayların içine bir defa fitne ateşi girmiş ve siyasete bulaşmışlardı.

14 Temmuz 1877'de Osmanlı topraklarına girmekle birlikte, Rusçuk'u korkunç bir top ateşine tutan Ruslardan kaçmak için yollara dökülen Rusçuk ahalisi, Rusların çete kuvvetleri olan Kazakların saldırısına uğradılar ve imha edildiler.

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard, 14 Temmuz 1877'de, İngiliz Dışişleri Bakanı Derby'ye çektiği 268 nolu telgrafta, "Rus işgalinden Varna'ya doğru kaçan 200 Müslüman kadın ve çocuk, Rus süvarileri tarafından korkunç şekilde öldürüldü" bilgisini verdi.

İngiltere Edirne Konsolosu Blunt, İngiliz İstanbul Büyükelçisi Layard'a 14 Temmuz 1877 tarihinde çektiği telgrafta, "Rus zulmünden kaçan ve Edirne'ye ulaşan göçmenler, dehşet içinde... Tırnova'ya bağlı Balvan ve Malkoç köylerinde; Tırnova, Drenova ve Glena köylerinde, Balkan Dağları'nda, katliamların olduğunu söylediler.

Kızanlık'ın köylerinden Yeni Mahalle ve Eşekçi'den ve Yeni Zağra'dan gelenler, Ruslar'ın Hain Boğazı'ndan geçerek Türk köylerini yaktıklarını, ahaliyi öldüklerini feryat ile anlattılar" diyerek Batı devletlerinin duruma çare bulmasını istedi.

14 Temmuz günü Eski Zağra'da yaşayan ve Kazaklarla birlikte hareket eden Bulgarların niyetlerinin fitne çıkarmak ve kasabayı tahrip etmek olduğunu anlayan Eski Zağra ileri gelenleri, ahaliden olan yedek askerlerden birlik kurarak savunma için çalışmaya başladılar. Bununla birlikte son durum, kasabadaki hükümet yetkilileri tarafından livaya(62) ve doğrudan doğruya Yıldız Sarayı'na telgrafla bildirilmişti. Saraydan, Mahmud Celaleddin Paşa imzasıyla gelen cevaplarda, "On beş gün sabır ve sebat ediniz, düşmana karşı koyunuz" deniyordu.

Fakat köhne silahlarla, başsız, kumandansız perişan ahalinin, yeni silahlarla donanmış muntazam, kalabalık bir düşmana nasıl karşı koyacağının cevabı verilmiyordu. "Dayanın!" deniyordu ama nasıl? Bu da Saray'ın gelişmeler karşısında ne kadar çaresiz kaldığını gösteriyordu.

14 Temmuz 1877 tarihinde Şıpka istihkâmlarına gitmek üzere yola çıkan yüz yirmi topçu askeri ve bir top, Eski Zağra'ya geldi.

Bunları Şıpka'ya götürmek için yedek askerlerden elli kadar asker ve ahaliden bir miktar gönüllü harekete geçirildi ve Şıpka'ya yollandı.

Raci Efendi, bütün ısrarlarına rağmen Aliş'in Şıpka için yola çıkanlarla birlikte gitmesine müsaade etmemişti. Raci Efendi'yi dinlemeyip gidecekken Osman Molla araya girdi, Aliş'e bir şey söyledi ve itaatsizlikte bulunmasına mâni oldu.

Kızanlık tarafından devamlı top sesleri geliyordu. Tunca Nehri'nin(63) şifalı olduğu söylenen sularının doğduğu Balkan eteklerinden şimdi, yüreklere acı salan top sesleri geliyordu. Tunca, şimdi şifa değil acı getiriyordu. Suyu, şehit kanlarıyla al renge bulanmıştı. Eski Zağra'ya ulaşan top sesleri, yavru kuşlar gibi analarının kucaklarına sığınmış çocukların içlerinde patlıyor, çocuklar kesilecek kuzular gibi meleşerek bekliyorlardı.

Kızanlık Kaymakamı, Rus'a karşı koymak amacıyla Eski Zağra, Çırpan(64), Hasköy(65) kazalarından imdat istemişti. Bu imdat çağrısına uyan piyade ve atlı yüz civarında insan; ekserisi çoluk çocuk küçük topluluk, Kaymakamlık önünde toplanmıştı. Bütün ısrarlarına rağmen, Raci Efendi, Aliş'in bu topluluğa katılmasına müsaade etmemişti. Aliş çıldıracak gibiydi. Onun yapısında, yeminli deli olan birisi için, görev gereği de olsa, elleri bağlı beklemek ölümden beterdi. Asıl pehlivanlığın ve deliliğin böyle bir zamanda, Raci Efendi'ye itaat ederek beklemek olduğunu daha iyi anladı.

Topçuların arkasından bu gönüllüler de Kızanlık'a doğru yola çıktılar. Kasabada heyecanlı bir bekleyiş başlamıştı.

Eski Zağralılar, 14 Temmuz akşamüstü, gördükleriyle bir defa daha vuruldular. Sabah yola çıkan topçu erleri ve gönüllüler geri döndüler, ama nasıl? Kimisi gazi, kimisi şehit olarak...

Bunlar, Derbend Köyü sırtlarında, düşmanın evvelce pusuya yatırdığı bir miktar Rus askerinin ateşine maruz kalmışlardı. Gaflet içinde Şıpka ve Kızanlık'a yürürlerken, yaylım ateşiyle paniklemişler, üç şehit ve beş yaralı verince dağılmışlardı.

Askerlerin başındaki yüzbaşı da yaralananlar arasındaydı.

Top ve cephane arabaları Ruslar tarafından zaptolunmak üzereyken gönüllüler arasındaki Eski Zağra'nın Aladağlı Köyü'nden Abdülkadir Efendi, yanındaki iki Çerkez ve bir şehirli delikanlı ile sebat gösterip, düşmanı durdurmuşlar, şehit, yaralı, top ve mühimmatı kurtarmışlardı.

Abdülkadir Efendi, zamanın âlimlerinden Tikveşli Hoca Hafız Yusuf Efendi tarafından fen ve dinî ilimlerde yetiştirilmiş, tasavvufi terbiye almış, gönül ehli, âlim bir zattı. Şehir hayatını pek sevemediği için İstanbul'da kalamamıştı. Doğduğu yer Aladağlı Köyü'ne dönerek ziraatle ve civar köylerin ahalisine dinin gereklerini öğretmek gibi çok mübarek bir işle meşgul oluyordu. Evvelce Sırp Muharebesi'nde yedek askerler binbaşılığında bulunmuştu.

Aynı gün Eski Zağra ahalisine silah ve yirmişer fişek verildi. Ne yazık ki tüfeklerin ekserisine fişekler uymamıştı. Bu tüfekler, Kızanlık ahalisi için Edirne'den gönderilmişti. Fakat yollarda emniyet kalmadığından, daha doğrusu bunları Kızanlık'a ulaştıracak memur bulunamadığından bin tanesi Yeni Zağra'da, bin sekiz yüz tanesi de Eski Zağra'da dağıtılmıştı.

Böyle her saniyenin, her silahın, her eli silah tutanın, her merminin, her iş bilenin çok kıymetli olduğu bir zamanda, resmî görevlilerin beceriksizliği anlaşılır gibi değildi.

Sabah giden asker ve gönüllülerin akşamüstü perişan bir vaziyette gelmesi, ahaliyi iyice dehşete düşürdü. Göçe mâni olanlar dahi "Keşke göç etseydik, göçe mâni olmasaydık" demeye başlamışlardı.

Raci Efendi, Abdülkadir Efendi'nin çok yakın dostuydu. Raci Efendi, yanında on iki silahlı ve atlı adamıyla kasabada bulunan Abdülkadir Efendi'ye, Osman Molla ve kendi ailesinin, Edirne'ye giden trenin durduğu en yakın istasyon Karapınar'a götürülmesinde yardımcı olmasını istemiş, o da severek kabul

etmişti. Ancak "Gelince kaza daralır feza"(66) hükmünce, kasabayı kuşatan çiftlik sahipleri adamlarının müsaade etmemesi sebebiyle çoluk çocuk ne gündüz ne de gece Eski Zağra dışına çıkarılamadı. Aliş'in, çarpışalım teklifini de, Raci Efendi "Kardeş kardeşi vurmasın!" diye kabul etmedi. Bu başıbozuk takımı "Eski Zağra'yı savunacağız. Nereye gidersiniz? Gitmek isteyeni paralarız" diyerek misafirlerin dahi çıkışına müsaade etmiyorlardı.

14 Temmuz günü olanlar, telgrafla Liva'ya bildirilmek istenmişti, ancak telgraf çalışmıyordu.

Telgraf hatlarının çalışmaması üzerine, Eski Zağra'daki son durum, resmî yazıya dökülerek idare meclisi üyelerinden üç kişiyle Yeni Zağra'daki merkez kumandanlığına bildirildi.

Eski Zağra'dan giden heyet evvela Mirliva Dağıstanlı Mehmed Muhlis Paşa'ya ve sonra da bunun vasıtasıyla Ferik(67) Selim Paşa'ya ulaştılar. Eski Zağra'nın muhafazası için üç tabur asker ve birkaç top gönderilmesini yana yakıla rica edip, bu askerin bir müddet için bakımını da taahhüt ettiler.

Uzun uğraştan sonra üç tabur askerle iki topun seher vakti Eski Zağra'ya gitmesine müsaade edilmişti. Durum, hemen telgrafla Eski Zağra'ya bildirildi.

Ancak 15 Temmuz 1877 Pazar günü sabahleyin ne olduysa, Selim Paşa, asker verme fikrinden vazgeçmişti. Ne kadar yalvarıldıysa da para etmemişti. Ricacılar, büyük bir üzüntüyle Eski Zağra'ya dönmek üzere yola koyuldular. Yolda, Kızanlık'ın Ruslar tarafından istila edildiği ve ahalinin katledildiği haberini aldılar. Bu haberle vuruldular, hem de nasıl? Ricacılar, duydukları haberlerle perişan hâlde Eski Zağra'ya döndüler. Ahali ise, üç tabur askerin geleceğini bildiren akşamki telgrafın sevincindeydi.

Ahali "Asker ve toplar geliyor, asker için üç bin tayın ekmeği ısmarlanmış" diyerek testilerine; gelen askerlere vermek için su doldurmuşlar ve Yeni Zağra yoluna çıkmışlardı.

Ricacılar, gerçeği söyleyemediler. Selim Paşa insafa gelir de asker göndermeme kararından vazgeçer diye... Onlar da hakikaten asker gelecekmiş gibi Yeni Zağra yolunu gözlemeye devam ettiler. Ancak

ne gelen vardı ne de bir haber... "Ağla ey gözlerim ağla/Ne gelen var ne giden" diyerek gözleri Yeni Zağra yolunda bekleşen Eski Zağralılar, gözyaşları içinde geri döndüler.

Yeni Zağra'dan asker gelmedi, ancak acı haber geldi. Acı haber tez gelirmiş... Perişan, gözleri yaşadığı dehşetten göz çukurlarına kaçmış Kızanlıklılar, acı haberi verdiler. Kızanlık, düşman eline geçmiş, Bulgarların kışkırtmasıyla Ruslar, Kızanlık'a girer girmez, şehri savunanlar için darağacı kurmuş; boyunları, merhametlerine terk edilmiş sivilleri sallandırmaya başlamışlardı. Acı haberler bu kadar da değildi...

Evet, acı haber, yalnızca Kızanlık'ta yapılan katliam ve Rusların, Hain Boğazı'ndan geçmesi değildi. Bunlardan da acısı, Ruslar Eski Zağra'ya doğru ilerliyordu, onlara dur diyen de yoktu. Şıpka Köyü'ndeki Osmanlı askeri bozulmuş, dört top düşmanın eline geçmişti. Rusların, Şıpka Geçidi'ndeki istihkâmlara tırmandığı, burada çok şiddetli çarpışmalar olduğu ve Kalofer(68) cihetine ilerlediği, Tırnova, Ziştovi, Osmanpazarı tarafından Razgırad'a(69) göç edenlerin Bulgarların saldırısına uğradığı haberi de Eski Zağra'ya ulaşmıştı.

Eski Zağralı Müslüman ahali, çare diye yine Kaymakamlık binası önünde toplanmıştı. Aliş, Osman Molla, Raci Efendi ve Beşîr de oradaydı. Kasabanın Bulgar ahalisinin, belli etmek istemeseler de Rusları karşılamak için hazırlık içinde oldukları görülüyordu. Başka zaman olsa Türkler, böyle bir hazırlık içinde olan Bulgarları dayaktan geçirirlerdi. Ancak şimdi can derdine düşmüşlerdi, gözleri Bulgarları görmüyordu. Hatta göçü düşünmeyen bazı Türkler, komşuları Bulgarlara "A be çorbacı, bu kadar senedir komşuyuz. İyi komşuluk yaptık, bizden size bırakın zararı çok iyilik dokundu. Ruslar geldiği zaman ne olur bizi koruyun! Ne isterseniz veririz" diyorlardı. Bulgar komşuları da "Komşi bunun lafi mi olur? Tabiki sizi koruruz" şeklinde cevap veriyorlardı.

Müslüman ahali, hükümet binası önünde toplanmış fakat ortada söz geçirecek, tedbir alacak, sözü dinlenir yetkili yoktu. Söz ayağa

düşmüş, küçük büyüğü tanımaz olmuştu. Her kafadan bir ses çıkıyordu:

"Ordu nerede, asker nerede?"

"Yetkililer bir çare bulsun!"

"Padişah efendimiz niçin bize sahip çıkmaz?"

"Bir an önce göç edelim. Rus girdiği yerde her şeyi yakıp yıkar, Müslümanları acımasızca katleder."

"Göç edelim. Başka çare yok."

Ahalinin büyük kısmı göçten yanaydı. Ancak bugüne kadar göç edememişlerdi. İşte Rus, kasaba kapısına dayanmıştı. Fakat çiftlik sahiplerinin adamları silahlarını ahaliye çevirmiş, "Göç edilmeyecek, gidenleri paralarız" diyorlardı. Bu çiftlik sahiplerinin çoluk çocuğu Edirne'deydi. Herkes can derdindeyken, onlar mal derdindeydi. Göç olursa mallarının ellerinden çıkacağı korkusundaydılar.

Hatta bu çiftlik sahiplerinin adamlarından Karaçor İsmail namındaki biri, arkasına bir bölük baldırı çıplak almış, "Bre korkak! Bu memleketi bırakıp nasıl göç etmekten bahseder, ahaliyi nasıl göçe teşvik edersin?" diyerek kasabanın ileri gelenlerinden ve meclis üyelerinden Edhem Bey'in yakasına yapışmıştı. Aliş ve Osman Molla, Edhem Bey'i ellerinden zor kurtardılar.

Diğer tarafta, herkesin saygı göstermesi gereken iki din adamı Raci Efendi ve Müftü Efendi birbirlerine sarılmış ağlaşıyorlardı. Çünkü, Deli Hüseyinoğlu Süleyman isminde bir baldırı çıplak da Müftü Efendi'ye yakışıksız sözler söylemiş, yakasından tutup hırpalamıştı.

Aliş'in sabrı taşmış, deli damarı kabarmıştı. O, Deli Hüsrev'in oğlu, Deli İzzet'in torunuydu ve yeminli deliydi, martinini çekti.

Aliş martinini çekmesiyle birlikte, baldırı çıplaklara doğrulttu.

"Yeter bre! Utanmaz mısınız? Müslüman Müslüman'a bunları yapar mı? Siz kimden yanasınız? Bulgar'dan mı Rus'tan mı? Burada kalıp da Rus gâvuru bizi koyun gibi boğazlasın, kadınlarımızın

ırzına geçsin üle mi? Bir adım atarsanız mıhlarım sizi...”

Aliş’in bu sözleri, martininden daha fazla tesir yapmış, zorbalar şaşırıp kalmışlardı. Bu sırada diğer bir zorba tam arkadan ateş edecekken soğuk bir şeyin boynuna değmesiyle kıpırdayamadı.

“Dur bre soysuz! Arkadan ateş etmek mertliğe sığar mı? Sizin yaptığınızı Rus gâvuru yapmaz bre!”

Yardıma gelen Osman Molla’ydı. Aliş’e arkadan silahını doğrultmuş zorbanın boynuna martinini dayamıştı.

Aliş, Raci Efendi’ye seslendi:

“Efendi Baba! Davran, göç ederiz. Göç etmemize mâni olsunlar da görelim. Kimse bizi yolumuzdan alıkoyamaz!”

Raci Efendi, Aliş’in birdenbire böyle ortaya atılması ve kontrolü ele alması karşısında ses çıkaramadı, “Aman Aliş, fitne çıkmasın, kardeş kardeşi vurmasın” diyerek mâni olamadı. O da tam manasıyla ne yapacağını şaşırmıştı. Aliş’in sözünü dinledi. Müftü Efendi ile birlikte konağa doğru yollandı, arkalarından da silahları zorbalara dönük vaziyette Aliş ve Osman Molla... Fakat yola devam edemediler.

Meydana, dörtnala giren bir atlı yollarını kesmişti. Büyük bir telaşla atından atlayan süvari, hem Hükümet Konağı’na doğru koşuyor hem de “Rus Karapınar(70) yolunu kesmiş” diye bağırıyordu.

“Rus Karapınar yolunu kesmiş” sözleri, yürüyen ayakları yürümez eyledi. İşte acı gerçekle karşı karşıya gelmişlerdi. Raci Efendi çaresiz bir şekilde Aliş’e döndü, çok üzgündü.

“Bre Aliş’im! Her şey kısmete bağlı. Bugün, her şeyi göze alıp seni dinleyelim dedik. Bu sefer de düşman yolu kesmiş. Kader... Kader karşısında elimizden ne gelir? İbrahim Hakkı Hazretleri, ‘Hak şerleri hayreyler/Arif anı seyreyler/Mevlâ görelim neyler/ Neylerse güzel eyler’ buyurmuş. Hele bekleyelim, Mevlâm neyler...”

Aliş de bir şey diyemedi. Boynunu büktü, beklemekten, yeni

durumda yeni çareler aramaktan başka şimdilik yapacak şey yok gibiydi. Zaten tek yaptıkları beklemek değil miydi? "Beklemeyip bir şeyler yapsaydık, şimdi beklemek zorunda kalır mıydık?" diye mırıldandı. Raci Efendi duydu ama bir şey demedi. Aliş "Bizi kimse yolumuzdan alıkoyamaz" demişti ama işte alıkoymuştu. Hem de Rus askeri...

"Rus, Karapınar yolunu kesmiş" sözü, Kaymakamlık binası önündeki herkesi dehşete düşürmüştü. "Göçmek isteyenleri paralarız" diyerek ahaliyi, Eski Zağra'yı savunmaya zorlayan zorbalar, yeni haberi duyunca hemen ortalıktan kaybolmuşlardı. Savunma yerine kaçmayı tercih etmişlerdi, insanlar ne yapacağını şaşırmıştı.

"Herkes tüfeğine sarılsın, kasabayı savunalım."

"Koca Rus ordusuna karşı neyle, kiminle savaşacağız?"

"En iyisi teslim olmak."

Hükümette yapılan uzun tartışmalar sonunda Ruslara teslim olmaya karar verdiler.

Bu sırada Kızanlık'taki üç tabur asker, Yaykınlı ovasında Ruslara karşı durdular. Ancak Ruslar ve onlara yardım eden Bulgarlar, sayıca Osmanlı askerinin birkaç misliydi. Ruslar karşısında tutunamadılar; kademe kademe Kızanlık yakınlarındaki Karadere'ye kadar çekildiler, fakat burada da tutunamayıp Şıpka Köyü üzerindeki istihkâmlara sığındılar.

Ruslar, Kızanlık'ı işgal ettikten sonra Şıpka Geçidi'ne saldırdılar. Kızanlık ve Şıpka muharebelerinden yaralı kurtulmayı başaran askerlerden bir kısmı, 15 Temmuz akşamı Eski Zağra'ya ulaşmıştı. Yaralı askerleri gören ahali, Rus canavarının ne kadar yakında olduğunu bir daha anlamıştı, dehşetle bekliyordu, Rus'un gelmesini, kendilerini katletmesini...

Rus, Kızanlık'ı işgal etmiş, Eski Zağra kapılarına dayanmıştı ama, çaresiz Eski Zağralılar, söylentilerle teselli buluyorlardı. Özellikle Eski Zağralı Bulgarlar, ahalinin göç etmemesi için her türlü teminatı veriyorlar, Rusların sivil halka son derece iyi davrandığını

söylüyorlardı. Göç etmesinler de bizim elimize kalsınlar der gibi bir hâlleri vardı.

Bu arada saraydan gelen Mahmut Celaleddin Paşa imzalı telgrafta, Eski Zağra çevresinde, Orta Balkan havalisinde bir haftaya kadar yüz yirmi bin askerin toplanacağı ve Hersek'ten hareket eden Süleyman Paşa'nın çok yakın zamanda Dedeağaç'tan(71) trene bindirdiği askerlerle Eski Zağra'da hazır olacağı bildiriliyordu.

Bu habere, Eski Zağralılar çok sevinmişlerdi. Rus askerleri, kasabalarını işgal etmeden önce Osmanlı askerinin yetişmesi için dua ediyorlardı.

Ancak 9 Temmuz'da hareket emrini alan Süleyman Paşa'nın, koca kolorduyu, tâ Hersek'ten Eski Zağra'ya, kuş uçuşu 22 konaklık(72) mesafeyi, 7 gün içinde getiremeyeceğini düşünemiyorlardı.

15 Temmuz'u 16 Temmuz'a bağlayan gece, İsranbul'dan bir telgraf daha geldi. Bu telgrafta, halkın düşmana bir hafta karşı koyması, bu da olmazsa, kadın ve çocukların Karapınar'a gönderilerek eli silah tutanların son ana kadar kasabayı savunmaları, Rus'u kasabaya sokmamaları isteniyordu.

Kadın ve çocukların Karapınar'a gönderilme imkânı kalmamıştı. Çünkü bu yol Ruslar tarafından kesilmişti. Aliş, hiç olmazsa kasabanın savunulması, bunun için elden gelenin yapılması için koşturmaya, çabalamaya başladı. Ama faydasızdı... Herkes tam bir panik içindeydi. Rus geldiğinde ne yapacaklarının telaşına düşmüşlerdi; kimse "Kasabayı nasıl muhafaza ederiz?" gayretinde değildi.

Aliş çıldıracak gibiydi. Akıncı torunları, evlâd-ı fâtihânın soyundan gelenler, en ufak bir bozgun, panik ve zorlukta bu hâllere mi düşeceklerdi? Vatanlarını, canlarını, ırzlarını korumak için hiç mi gayret etmeyeceklerdi? Aliş, Eski Zağralıları anlamakta güçlük çekiyordu. Ona kalsa, şimdi çoktan Şıpka'da asker yanında savaşa katılmıştı. Ancak verilen bir görev vardı ve ona Raci Efendi'nin

emriyle hareket etmesi söylenmişti. Kasabanın savunması için hiçbir şey yapamadan, perişan bir hâlde konağa geldi; aklını kaçıracak gibiydi.

Aliş'in hâlini gören Raci Efendi korktu.

Raci Efendi, Aliş'e, ne olduğunu sordu, o da anlattı başına gelenleri; yaşadıklarını, Eski Zağralıların, nasıl can derdine düştüğünü, birkaç kişi hariç kimsenin İstanbul'dan gelen emre uymadığını, kasabayı savunmak için harekete geçmediğini, evlâd-ı fâtihân(73) torunlarının bu hâllere nasıl düştüğünü anlayamadığını...

Raci Efendi, Aliş'i omzundan tuttu, yaşlı gözlerle uzun uzun yüzüne baktı ve ağır ağır konuştu:

"Aliş'im, oğlum. Üle düşünme! Hepsi vatanlarını çok sever. Ama şaşkınlık içindeler. Rus ve Bulgarlar, çok acımasızca, ırz, can ve mallarına saldırınca panikledilerler. Bizim insanımız baş ile hareket etmeye alışık. Baş olmayınca şaşkın koyun gibi oldular. Atalarımız, "Yeri basan, tutan dağdır/Halkı basan, tutan Han'dır" demişler. Hakikaten baş olmayınca bizim insanımız ne yapacağını şaşırır. Sonra buraların ahalisi işgale alışık değil. Hiç olmazsa birkaç tabur asker olsaydı, onlarla beraber ahali de silah başına koşardı. Bekle dediler bekledik. Devlete güvendik, göç etmedik. Ah bir de bizi derleyip toplayacak bir başımız olsaydı. Sonra, burda Bulgarlarla birlikte yaşarız. Kendimizi içimizde yaşayanlara karşı nasıl koruruz?"

Raci Efendi'nin sözleri karşısında Aliş'in yüreği cız etti. Eski Zağralıları da Deliormanlılar gibi görmek istemişti. Deliorman ve Tuna serhat boyuydu; devamlı düşman ile yüz yüzeydi. Eski Zağralılar ise yüzlerce yıldır en ufak bir düşmanla karşılaşmamıştı. Deliormanlılar, Rus geliyor denince hemen silaha sarılmış, Eski Zağralılar ise ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Raci Efendi'ye hak veriyordu. Bu insanlara baş, rehber lazımdı.

Aliş, Raci Efendi'nin sözünü dinleyip bugüne kadar göç etmediğine yanıyordu. Eğer Ahmetli'den ayrıldıktan sonra Eski

Zağra'da vakit kaybetmeselerdi, şimdi çoktan İstanbul'a varmışlardı. Ama babası Deli Hüsrev, "Eski Zağra'ya gittikten sonra Raci Efendi ne dese onu yapın!" demişti.

Aliş tam olarak anlayamamıştı... Tecrübeli, ilim sahibi bir kimsenin sözlerine, her zaman kayıtsız itaat edilmeli miydi? Yoksa dinî konular dışında, zaman ve zemin icabı hareket, cesaret, çabukluk gerektiren hâllerde yine onlara danışarak ama onlardan bağımsız harekette bulunulmalı mıydı? Hangi âlime, kayıtsız şartsız ne zaman, hangi hâllerde itaat edilirdi? Bütün bunlar Aliş için cevapsız suallerdi.

Aliş, cevapsız suallerine cevap bulacağı, Osmanlı'nın, devletin kuruluş günlerindeki aşk ve gayrete, Kanuni zamanındaki sistem ve hukuka kavuşacağı günlerin hasretindeydi. O günleri, Osmanlı'nın bugünkü zelil durumdan kurtulacağı günleri, tekrar yakalamak nasıl mümkün olurdu? Bu konuda Aliş'e düşen görev neydi?

Aliş, gördüklerinden, yaşadıklarından, düşündüklerinden, beynine ve gönlüne hücum edenlerden yorgundu. Son bir yılda yaşadıkları sanki onu birdenbire yaşlandırmıştı.

1877'nin 15 Temmuzu'nu 16 Temmuz'a bağlayan gece, Eski Zağra'da, 3 yaşındaki çocuktan 70 yaşındaki ihtiyara kimsenin gözüne uyku girmiyordu. Herkes endişe içinde, kasaplık koyunlar gibi Rusları bekliyordu.

Raci Efendi'nin konağında da kimse uyumuyordu. Raci Efendi, Osman Molla ve Aliş, Rus askeri gelirse nasıl hareket edeceklerini tartışıyorlardı, ancak bir karara varamadılar.

Aliş, "Bir saniye beklemeden çoluk çocuğu alıp hemen yola çıkalım. Burada, Rus'un, Bulgar'ın insafına kalıp, sahipsiz kuzular gibi boğazlanmaktansa, yolda çarpışarak ölelim. Hiç olmazsa hayatta kalmak için mücadele etmiş oluruz. Dağ taş demeden Rus'a uzak yerlerden geçer, Karapınar'a ulaşırız. Altı üstü bir konaklık yol" dedi.

Ancak, Raci Efendi "Oğlum, göç etmek için çok geç. Rus, yolda

yakaladığını katledermiş. Yerinde kalanlara dokunmuyormuş. Hem Süleyman Paşa'nın ordusu da bugünlerde beklenir. Hele biraz daha sabredelim" şeklinde konuşup Aliş'in gidelim teklifine razı gelmedi.

Osman Molla da Aliş'in fikrindeydi. Fakat Deli Hüsrev, Raci Efendi'ye tabi olun dediği için ses çıkarmıyordu. Aliş, Raci Efendi'nin "bekleyelim" sözlerine çok kızıyordu. Elinden gelse Raci Efendi'yi yaşına başına bakmadan dövecekti. Bugüne kadar, Eski Zağra'da kalışlarından Raci Efendi'yi sorumlu tutuyordu ama bir şey yapamıyordu. Babası Deli Hüsrev, onun emrinden çıkmamasını söylemişti.

Üzüntü, şaşkınlık ve hayrete batmış olan Eski Zağra ahalisi "Şıpka istihkâmları, siperleri çok sarptır, aşılmaz. Rusları çok meşgul eder, Ruslar, Şıpka'yı bırakıp Eski Zağra'ya gelemezler" şeklinde konuşarak birbirlerini teselli ediyorlardı.

Bu sırada, Eski Zağra'da ve etrafta yaşayan Bulgarlar da boş durmuyorlardı. Rus'un kılavuz ve casusları olan Bulgarlar, ahali içinde gezip Müslümanların, Osmanlı Devleti'nin en gizli sırlarına vakıf olarak düşmana bildiriyorlar, bununla da kalmayıp çok ateşli sözler ve "Hristiyan ahali, Müslümanlar ve Osmanlı askerleri tarafından katlediliyor" yalan haberleriyle Kızanlık'taki Rus Generali Gurko'ya(74) gidip Eski Zağra'yı bir an önce almasını istiyorlardı.

Öte yandan, bazı gafil Osmanlı Ordusu kumandanları hâlâ Bulgarlardan haberci ve casus kullanmaya devam ediyorlardı.

16 Temmuz günü güneş, Zağra'ya yine dünkü yerinden doğdu ve dünkü gibi gülümsedi. Ama Eski Zağralılar güneşe gülümseyemediler.

Eski Zağralı Müslümanlar, sabahleyin, kasabadaki iki Bulgar kilisesinin acı acı çalan çanlarıyla şaşırdılar. Bu çanlar, vakitsiz niçin çalıyorlardı böyle? Günlerden pazar da değildi. Müslümanlar büyük bir endişe içindeydi. Günlerdir büyük bir korku içinde bekledikleri an gelmiş miydi?

Bu çanlar neyin habercisiydi, kimin beklediği geliyordu? General Gurko mu, yoksa Süleyman Paşa mı? Çanlar kimin için çalıyordu, Müslümanlar mı yoksa Bulgarlar için mi?

Çan sesinden, haberin kimin için sevinçli kimin için hüzünlü olduğu anlaşılmıyordu. Müslümanlar, "İnşallah bu çan sesleri, Süleyman Paşa'nın gelişini haber veriyordur" duasındaydılar.

Biraz sonra mesele anlaşıldı. Hakikat ortaya çıktı, gerçek acıydı. Eski Zağralı Bulgarlar büyük bir sevinçle sokaklara fırlamışlar ve "Ruslar geliyor, kurtarıcılarımız geliyor" diye bağırıyorlardı.

Çanlar, Bulgarlar için çalıyordu. Çanlar, Bulgarlar için sevincin, intikam fırsatının, Müslümanlar içinse üzüntülerin, acının ve de utancın en büyüğüydü. Dün çorbacı diye önemsemedikleri, bugün başlarına cellat kesilecekti.

Zağra sokaklarındaki bütün Müslümanlar "cenaze" kesilip evlerine çekildiler.

Sokaklar, Bulgarlara kalmıştı. Bulgarlar, bayramlık elbiselerini giyinip, ellerinde şarap ile kebap, demet demet çiçekler, yağlı güllü ekmek ve çörekleriyle, iftihar ve sevinç içinde Rus'u karşılamaya koşuyorlardı.

Bu koşular, hançer olmuş Zağralı Türklerin yüreğine yüreğine saplanıyordu. Zağralılar, düştükleri zelil duruma bir türlü inanamıyorlardı. Bu topraklara Rus girecek, Bulgarlar sevinçten göbek atacak, akıncı torunları korkarak evlerine kapanacaktı ha! Çok değil bir ay önce bunu rüyalarında görseler inanmazlardı ama işte olmuştu.

Bulgarların "Yaşasın Rusya, yaşasın kurtarıcımız" çığlıklarını duyan Aliş çıldırdı. Eline silahını alıp konaktan fırlarken zor tuttular.

Raci Efendi'nin "Oğlum, bizi, Beşîr'i, sana emanet edilenleri kime bırakıp gidersin? Vazifeni unutma. Sabret!" sözleriyle olduğu yerde sallandı; Raci Efendi'ye bir şeyler söyleyecekti söyleyemedi, oturdu ve sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. Ağlıyordu Aliş, bir şey

yapamamaktan, çaresizlikten, Osmanlı'nın, Türkoğlu'nun düştüğü zelil durumdan...

Çanların, can alırcasına dehşet veren sesi, sanki baykuş gibi; memleketin harap olacağını, Müslümanların zulüm ve haksızlık altında inim inim ezileceklerini haber veriyordu. O güzel şehir, baştan başa keder bulutları ile kaplandı. Bu beyin tırmalayıcı sesler, Müslümanları yürüyen ölüler hâline soktu.

Müslümanların içinde az da olsa bir ümit vardı. Müslümanlar, "Rusya, koca bir devlet, imparatorluk. Sivil halka karşı katliam, yağma, ırza tecavüz gibi insanlık suçlarının işlenmesine müsaade etmez. İngiltere, Almanya, Fransa gibi devletlerden çekinir, Bulgarları başıboş bırakmaz. Sonra bu Bulgarlarla da senelerce aynı yerde yaşadık, komşuluk yaptık. O kadar iyiliklerimizi gördüler. Hem bize kötülük yapamazlar, hem de Rus askerinin kötülük yapmasına mâni olurlar" diye düşünerek teselli buluyorlardı.

Endişe ve korkudan aklı başından giden, konağın içinde dolanıp duran ve Aliş'i zapt etmekte zorlanan, kasaplık kuzular gibi boyun bükmüş bekleşen kadın ve çocukları gördükçe ne yapacağını şaşıran, üzüntüden sabahtan beri ağzına bir şey koymayan Raci Efendi, acele kaymakamlıktan çağrıldı. Çoluk çocuk ağlaşmaya başladılar. Çağıran Ruslar mıydı? Raci Efendi'yi niçin çağırıyorlardı, öldürmek için mi? Raci Efendi de endişelendi, Osman Molla ve Aliş'e "Çoluk çocuk size emanet. Bana bir şey olursa her ne olursa olsun, onları İstanbul'a ulaştırın!" dedi. Gözleri yaşlı, ağlaşma sesleri ve gözyaşları arasında kaymakamlığa yollandı. Kasabanın bütün ileri gelenlerini orada buldu; tam bir ana baba günüydü. Mesele anlaşıldı. General Gurko, ileri gelenleri istemişti.

Raci Efendi, mesele anlaşılınca sevindi, sevindiği için de çok üzüldü. Memleketleri işgal edilmişti, o ise can derdine düşüyor, canını şimdilik kurtardığı için seviniyordu.

Öğle vaktinde Ruslar, Kızanlık yönünden gelip Eski Zağra boğazını tutarak, şehrin kuzeyindeki Bademlik denen mesire yerinde karargâh kurmuşlardı. Rus Kumandanı General Gurko,

kasabanın ileri gelenlerinin Bademlik Köşkü'nde yanına getirilmesini istemişti. Bu telaş onun içindi.

Kasabadaki hükümet erkânı ve eşraf, Gurko'nun yanına hemen alınmadı. İçeri girdiklerinde sırmalı apoletler içindeki generalin bir koltuğa oturduğunu gördüler. Küçümser bir ifadeyle onlara bakıyordu. Etrafında, kasabanın zengin Bulgarları vardı, kendilerine sırıtarak bakıyorlardı. Bu bakışlar, zehirli bir hançer olup yüreklerine saplandı. Bu hâllere nasıl düşmüşlerdi?

Eski Zağralılar, ne yapacaklarını bilemediler. Memleketlerini işgal eden kimseye hoş geldin mi desinler, yoksa gidip toka mı yapsınlar? Boyunlarını büküp, ellerini göbek üzerinde birleştirip beklediler.

General, yanındaki Eski Zağralı Bulgar'a bir şeyler söyledi, o da büyük bir zevkle ağzı kulaklarına vara vara tercüme etti:

"İki saat içinde bütün silahlar, kaymakamlık önüne getirilcek. Silah namine tek bi bıçak bile kalmicek."

Kaymakam vekili endişeyle sordu:

"Peki kasabamızda yaşayan Bulgarların silahları ne olacak?"

Bu soru, Gurko'ya tercüme edilince çok kızdı.

"Ne demek ne olacak? Tabii ki ellerinde kalacak. O silahlarla kendilerini koruyacaklar. Yüzlerce yıldır, silah zoruyla bu insanların kanını emdiğiniz yetmedi mi? Biz buraya onlara hürriyetlerini sağlamak için geldik, topraklarınız da silahlarınız da onlara verilecek."

Eski Zağralı Müslümanlar, dehşetle titrediler. Kendileri silahsız, Bulgarlar silahlı, bu tam bir facia sebebiydi. Bunu, Gurko'ya anlatmaya çalıştılar ama dinlemedi; bir an önce silahların teslim edilmesini istedi.

General Gurko'nun yanından boynu bükük ayrılan Zağralılar, Bulgarların, nice bin iftirayla Rusları, Müslümanlara karşı kışkırttıklarını anladılar, Rus işgali altında kendilerini bekleyen

şeyleri düşünmek dahi istemediler. Bin bir korku içinde, evlerine dönmekte olan Müslümanlar, Kızanlık'a giderlerken Eski Zağra'da konaklayan Osmanlı askerine su ve ekmek götüren Yahudilerin, şimdi de Rus askerine aynı ikramı yaptıklarını gördüler ve acı acı güldüler.

Çanlar çalmaya devam ediyordu. Herkes evlerine sığınmış, Müslüman mahallelerindeki sokaklarda kimse gözükmüyordu. Raci Efendi acele eve döndü. Onun sağ salim geri geldiğini gören ev halkı, sevinçten ne yapacağını şaşırdı. Raci Efendi, hiç kimsenin evi terk etmemesini, kati surette kimseye kapı açmamalarını sıkı sıkıya tembihledi. Raci Efendi, bir türlü yerinde duramıyordu. Kapana kısılmışlardı. Bundan sonra beklemekten, Rus'un insafına sığınmaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı. Raci Efendi, Aliş'le göz göze gelmemeye çalışıyordu. Aliş, bir an önce göç etmek için çok ısrar etmişti, ancak olmamıştı işte.

Diğerlerine evden ayrılmamalarını söyleyen Raci Efendi, Aliş'i alarak çıktı, evdekileri endişe içinde bırakarak...

Aliş, Raci Efendi'ye nereye gittiklerine dair hiçbir şey sormadı. Rus'un işgal haberiyle yıkılmış, başta Raci Efendi olmak üzere tedbir almayan, karşı koymak için gayret etmeyen, kendisinin de elini koluna bağlayan herkese küsmüştü.

Raci Efendi gizlice, hemen konağın yakınındaki Rüştiye Mektebi'ne(75) gitti. Burası, onun öğretmenlik yaptığı okuldu. Üst katta, sokağı iyi gören bir odaya çıktılar ve pencereden dışarısını gözetlemeye başladılar.

Rus askeri, Kızanlık Kapısı'ndan beş on süvari Kazak, Bulgar komitacılar ve birkaç bin Balkanlı Bulgar çapulcu ile şehre girdi. Önde, Gurko'dan başka bir General vardı. Bulgarlar "Yaşasın Skobelev" diye bağırıyorlardı. Bu manzarayı gören Raci Efendi, gözyaşına mâni olmadı. Fethedildiğinden bu yana düşman girmeyen Eski Zağra, bugün düşman çizmeleriyle çiğneniyordu. Aliş de gelenlere dikkatle bakıyordu. Rus askerlerinin yanındaki komitacılar dikkatini çekti. Ne de olsa bir yıl önce onlarla savaşmıştı.

Aliş, bir anda göğsüne şifa bulmaz bir kılıç yarası almış gibi titredi. Şaşkınlıkla Raci Efendi'yi kenara iterek cama iyice yaklaştı.

"Bu o! Bu o!"

Raci Efendi de şaşırmıştı; hem Aliş'in konuşmasından hem de kendini itip cama yaklaşmasından.

"Oğlum, kim o?"

Aliş, çıldırmış gibiydi.

"Nikofski, efendi baba, Nikofski! Geçen yılki Bulgar ihtilalinde binlerce Müslümanın ocağını söndüren azılı komitacı Nikofski!"

Aliş, hemen merdivenlere atılınca Raci Efendi bağırdı:

"Oğlum, nereye?"

"Nikofski'yi öldürmeye."

Raci Efendi, ihtiyar hâline bakmadan koştu.

"Dur bre oğlum. Beni bekle!"

Aliş, istemeyerek durdu ve Raci Efendi'yi bekledi. Nefes nefese Aliş'in yanına gelen Raci Efendi, onu kolundan tuttu.

"Bre evladım, delirdin mi? Nikofski'yi şimdi öldürmenin, hem senin hem bizim hem de kasabadaki binlerce Müslümanın ölmesi demek olduğunu bilmez misin? Sen hep büle düşünmeden mi hareket edersin?"

Aliş, Raci Efendi'nin söyledikleri karşısında şaşırdı.

"Te be siz niçin ölecekmişsiniz? Yalnızca ben ölür, onu da öldürürüm. Bu şekilde de işgal altında yaşamak zilletinden, utancından kurtulurum. Merak etmeyin size bir şey olmaz."

Raci Efendi, yaşından umulmayan bir kuvvetle gitmek üzere olan Aliş'i tuttu.

"Dur bre deli oğlum! Sen nasıl yeminli delisin üle. Aklın ve gönlün ile değil de hep hislerinle mi hareket edersin? Size büle mi öğrettiler? Bir yere gidemezsin. İşgal kuvvetlerinden bir kişinin öldürülmesi demek, işgal edilen beldenin yağma edilmesi demektir.

Sonra yeminli deli olan kolayı seçer mi?"

Aliş, şaşırdı.

"Kolay olanı mı? Ölüme gitmek, kolay olanı mı seçmek?"

Raci Efendi, öyle der gibi kafasını salladı.

"Bugünkü şartlarda, Eski Zağra'da ölüm, kolay olanıdır. Zor olanı hayatta kalıp buradaki binlerce insanın hayatı için mücadele etmektir. Oğlum, ölüm, neticesi şehitlik için olursa güzeldir. Senin şu anda yaptığın şehitliğe değil intihara benzer. Sonra sana verilen vazife var... Bu vazifeni de ancak hayatta kalarak yapabilirsin. Bu süylediklerimden sonra şimdi serbestsin, istersen git Nikofski'yi öldür, kendin de öl!"

Gitmekle gitmemek arasında bocalayan Aliş, söylenenlere hak vererek gitmemekte karar kıldı ve Raci Efendi'nin yanına döndü. Hiçbir şey demeden, caddeden geçenleri seyretmeye devam etti.

Bu sırada Bulgar mektebi kızları, hepsi aynı renkte elbiseler giyinmiş, başları rengârenk kurdele ve çiçeklerle süslenmiş olarak geldiler. Ellerindeki deste deste çiçekleri ve hususi yapılmış simit ve ekmekleri General Skobelev'in atının üzengisini öperek verdiler; General de gülümseyerek aldı.

Gördükleri, Aliş'i kızdırıyor, hırslandırıyor ancak elinden bir şey gelmiyordu. Çaresizdi...

Aliş küskün, Aliş şaşkın, Aliş çaresizdi. İnandıkları, öğrendikleri ve güvendikleri; içinden geldiği gibi hareket etmesine mâni olmuştu. Ona kalsaydı daha Ahmetli'de şehitlik mertebesine kavuşurdu. Ona kalsaydı, Nikofski'yi ihtilalde öldürmüştü. Ona kalsaydı şimdi çoktan İstanbul'a ulaşmış, kendisine verilen vazifeyi yerine getirmişti. Ama ona kalmamıştı. Son sözü, bilgisine, gönlüne güvendiği kimseler söylemişti. O da uymuştu.

Aliş, donmuş gibi bir hâlde dışarıda olanları seyrediyordu. Mektebin yanındaki cami meydanında, Zağralı Müslümanların teslim ettiği silahlardan meydana gelen tepe yükseldikçe

yükseliyordu. "Düşmana ateş kusması gereken silahlar şimdi düşmana teslim ediliyor. Şu silahlarla düşmana karşı konulsaydı, düşman bugün elini kolunu sallaya sallaya buraya girebilir miydi? Şehit kanlarıyla fethedilmişti, şimdiyse tek bir kurşun atılmadan gözyaşlarıyla düşmana teslim edildi" diye düşünen Aliş, yaşadıklarını anlamakta zorlanıyordu.

Silah tepesinin önü birden hareketlendi. Askerler, Müslümanların getirdiği silahları, Bulgarlara verdiler. Raci Efendi "Büle de olmaz. Bizden aldıkları silahlar bizi öldürmek için fırsat kollayan Bulgarlara verildi. Büle bir şey nasıl yapılır? Bu açıkça bizim katliamımız demek" diye feryat etti ama kime?

Aliş hiç ses çıkarmadı. Raci Efendi ve Osman Molla silahlarını teslim etmiş, Aliş ise bunu "Size bir şey olursa, bana emanet edilenleri korumam lazım" diyerek reddetmişti. Raci Efendi de daha fazla üstelememişti.

Bu sırada mektebin dış kapısı açılır açılmaz hemen camdan gözükmeyecek şekilde yana çekildiler. Birkaç Eski Zağralı Bulgar delikanlısı içeri girdiler. Cennet bahçesine benzeyen mektebin bahçesinden birkaç demet çiçek, gül topladılar; herhâlde Rus Generali'ne vereceklerdi. Çiçekleri toplayan Bulgar gençleri, tam kapıdan çıkarken içlerinden birisi bir şey söyledi. Bunun üzerine de Bulgar gençleri gülüşerek geri döndüler. Raci Efendi, kendilerini gördüler zannederek korktu. Gençler geldiler ve o güzelim güllerin tamamını yolup bahçeyi talan ettiler.

Aliş ve Raci Efendi, gençlerin çiçeklere karşı tavrına şaşırmışlardı, bu nasıl düşmanlıktı ki Türklerin diktiği güllere bile tahammül edemiyorlardı.

Türkoğlu'nun düştüğü zelil durumu bütün acılığıyla gösteren manzaralar, Aliş ve Raci Efendi'nin gözleri önünde birbiri ardına devam ediyordu.

Kızanlık telgraf hattını parçalamış olan Bulgar gençleri, ellerinde kangal kangal telgraf telleriyle naralar atarak hükümet tarafına geçtiler. Büyük küçük bütün Bulgarlar, gençleri alkışlıyor, onlar da kasıla kasıla geçiyorlardı. Müslüman ahaliden ise

kimsecikler ortalıkta gözükmüyordu.

Raci Efendi, gördüklerine daha fazla tahammül edemeyeceğini anladı. Aliş'le birlikte gizlice konağa döndüler ve kapıları sıkı sıkı kapadılar. Dönüşleri, konaktaki kadın ve çocukları sevindirmişti, hepsi korkudan sonbahar yaprağı gibi titriyorlardı.

Hükümet binasını talan eden, kırılmadık bir şey bırakmayan Bulgarların yeni hedefi camilerdi. Camilerden de ilk hedef, Eski Cami'ydi. Bu cami, Eski Zağra'daki en eski Osmanlı eseriydi, buranın Osmanlılar tarafından fethini hatırlatıyordu. Bu sebepten ilk hedefti.

Bulgarlar, bu mübarek camiyi soyup soğana çevirdiler. Kandillerini kırdılar, kilim ve halılarını talan ettiler. Kur'ân-ı Kerim ve diğer kitapları parça parça edip çiğnediler. Ruslar, yağmalama işlerini Bulgarlara yaptırıyorlar, sonra da yağmalanan eşyaları paylaşıyorlardı.

Bulgarlar hemen minarelere çıktılar. Edepsiz sözleri, ezan kelimesinin sözleriyle karıştırıp alay ettiler. Minarelerden, sokakta ve evlerinin bahçesinde gördükleri Müslümanlara ateş ettiler.

İşgalin birinci günü, yağmalama bütün hızıyla devam etti. Kasabanın her tarafından tüfek sesleri geliyordu. Kapı ve kepenk kırılma çatırdısı, ırzlarına saldırılan kadın ve kızların feryadı ayyuka çıkmıştı.

Raci Efendi'nin konağında da çoluk çocuk bir köşeye sinmiş, 'sıra ne zaman bize gelecek' diye korku içinde bekliyordu. Aliş ise Raci Efendi'nin "Evladım, mecbur kalmadıkça silaha sarılmak yok!" demesine rağmen bir an olsun elini silahından ayırmıyordu.

Aliş hariç, evdekiler, Bulgarlar her an konağı basıp canlarını alacakmış gibi büyük korku içindeydiler.

Yatsı namazından sonra Aliş'in bir ara içi geçmişti. Konağın selamlık kısmında bir kenarda uyuyakalmıştı. Bağrışmalarla uyandı ve hemen silahına sarıldı. Komşu konağa, Rus çapulcuları Kazaklarla birlikte, intikamcı Eski Zağralı Bulgarlar saldırmıştı.

Zağralı Bulgarlar, zenginlerin evlerini Kazaklara gösterdikten sonra, silah saklıyorlar gibi çeşitli bahanelerle saldırıyorlardı.

Raci Efendi'nin konağında çok büyük telaş başlamıştı. Ev halkı ağlaşıp titreşiyor, kimi kadınlar can korkusuyla bayılıyordu, kimisi de daha önce Bulgar ve Rusların, kadınların ırzlarına tecavüz ettiğini, onlara çok çirkin işler yaptıklarını ve işkence ettiklerini işittikleri için konağın arka bahçesindeki kuyuya koşuyordu. İntihar etmek, çirkin saldırılarla karşı karşıya kalmamak için...

Raci Efendi ve Osman Molla ne yapacaklarını şaşırmış, kadınları zapt etmekte güçlük çekiyorlardı. Aliş, hemen davranarak onlara yardımcı olmaya koştu. Acı kuvvetiyle, kuyuya koşan kadınlara mâni oldu. Bütün kadın ve çocukları toplayıp samanlığa götürdüler ve burada çavdar saplarının içine sakladılar.

Kendileri de dış kapının önünde mevzilendiler ve saldırıyı beklediler. Aliş'in "Rus'a güven olmaz... Onlardan fayda gelmez, Bulgarla birlikte hareket ederler" demesine rağmen Raci Efendi, "Rus da olsa, bunların bu kasabayı idare edecek görevlileri var. Gidip durumu anlatayım" diyerek konağın arka kapısından çıkarak hükümet konağına doğru koştu.

İçine düştükleri durum, Aliş'e ölümden ağır geliyordu. Osmanlı Türkü, kendi memleketinde böyle durumlara mı düşmeliydi? Hemen yanlarındaki konaktan kadınların bağrışmaları geldiği hâlde yardıma gidemiyorlardı. Herkes kendi derdine düşmüştü.

Komşu konaktaki gürültü ve silah sesleri fazlalaşıp acı acı kadın ve çocuk sesleri geldi. Aliş ve Osman Molla, komşuya yardıma gidip gitmeme konusunda tartışırlarken, Osman Molla'nın samanlıkta, sapların içine sakladıkları çocuklarından biri koşarak geldi. "Yetişin, anam öldü" diye gözyaşları içinde çırpınıyordu.

Osman Molla, Aliş'e kapıdan ayrılmamasını söyleyerek samanlığa koştu. Komşu konaktan gelen kadın ve çocuk bağrışmalarını duyan çaresiz anne, bu acıya daha fazla dayanamamış ve kendini kaybetmişti; can korkusu içindeki diğer

kadınlar öldüğünü zannetmişlerdi. Osman Molla, kadını zor zar ayıltmıştı.

Hemen bitişiklerindeki konaktan çığlıklar gelirken, imdada koşamamak Aliş'i çıldırtacak hâle getirmişti, "Şu Bulgarlara bizim konağa saldırsalar da onlara kadın, çoluk çocuğa, savunmasız insanlara saldırmak nasılmış göstersem?" diye bağırıp çağırıyordu. Osman Molla, Aliş'i bin bir güçlükle yatıştırdı.

Bir müddet sonra komşu konaktan gürültü kesilince, kadınları samanlıktan çıkardılar. Raci Efendi'yi göremeyen kadınlar, ağlaşmaya başladılar. Yarım saate yakın zaman geçmesine rağmen Raci Efendi dönmemişti. Başına bir şey mi gelmişti? Büyük bir merak içinde bekleşirlerken, konağın arka kapısının çalındığını duydular ve hemen koştular. Gelen Raci Efendi'ydi. Büyük bir korku içinde, yüzü bembeyaz kesilmiş Raci Efendi'yi içeri aldılar. Yaşadıklarını gördüklerini anlattı, onlar da dinlediler. Hükümet Konağı'na ulaşamamış, Bulgar komitacılar, yolda yakaladıklarını acımasızca öldürüyorlarmış. Raci Efendi'yi de yakalamışlar, tam kurşuna dizerlerken, komşuları Bulgar Kosta, oradan geçiyormuş. Onun rica etmesiyle, komitacıların elinden kurtulmuş. Ondan, komşu konaktakilerin de hemen bitişikteki Bulgarların evine sığınarak çetecilerden kurtulduğu haberini almış, böylece hem kendi canının hem de komşularının kurtulduğuna sevinip tam kapıdan girerken, bu sefer Rus askerlerine yakalanıyormuş, kendini içeri zor atmış, işte bu sebepten korkudan bembeyaz kesilmiş.

Raci Efendi, kadınların samanlıktan çıktığını görünce telaşlandı; hepsini samanlığa götürdü ve gürültü duymaları hâlinde sapların içine saklanmalarını tembihledi.

Kendisi de kadınların yanında kaldı. Sabaha karşı herkesin içinin geçtiği bir anda Raci Efendi'nin "Kurtulduk, kurtulduk... Yeni Zağra'dan Rauf Paşa'nın ordusu geliyor" sesiyle sıçradılar. Raci Efendi, on bin asker şiddetle muharebe ediyormuş gibi bir gürültü duymuş, bunun bir çatışma olduğunu tahmin etmiş ve Rauf Paşa, Eski Zağra'yı kurtarmaya geliyor diye düşünmüş, bu sevinçle koşa koşa gelmiş.

Evdekiler de heyecanlanmışlardı. Hakikaten Rauf Paşa mı gelmişti?

Raci Efendi'nin "Rauf Paşa'nın ordusu geliyor" çığlığıyla ümitlenen konak halkının sevinci kısa sürmüştü. Heyecanla dışarı koşan Aliş, durumu kısa zamanda öğrenmişti. Meğer Raci Efendi'nin Türk ordusunun kasabaya giriş gürültüleri zannettiği şey, yağma edilen dükkân ve evlerin kırılan kepenk ve kapı gürültüsüymüş.

Durumu öğrenen Raci Efendi çaresizlikten, yaşadığı hayal kırıklığına daha fazla dayanamadı, koca adam, ak sakalından yaşlar süzüle süzüle ağlamaya başladı.

Göç etmelerine izin vermeyip bugün işgal altında, Rus ve Bulgar zulmüyle karşı karşıya, zalimlerin insafına kalmış olarak yaşamalarına sebep gördüğü Raci Efendi'yi ağlarken görmek Aliş'e dokundu, üzüldü. "Suçlamakla haksızlık mı yapıyorum?" diye düşündü; o da suçsuzdu, yetkililerin emrine uymuş, onların sözüyle hareket etmişti.

Raci Efendi konağında yaşayanlarla birlikte Eski Zağra'daki bütün Müslümanlar, en ufak bir çıtırtıda, Bulgar ve Ruslar evimizi bastılar endişesiyle sabahlamışlar, bu şekilde 16 Temmuz gecesinden 17 Temmuz'un sabahına geçmişlerdi.

16 Temmuz 1877'de, gazeteci Gay, İstanbul'dan Londra'daki Daily Telegraph'a çektiği telgrafta "Tırnova'da yüzlerce Türk, Ruslar tarafından kurşuna dizildi. Osmanpazarı ve Eskicuma tarafından Şumnu'ya, Rus ve Bulgar katliamından kaçan 5 bin arabalık göçmen geldi" diyordu.

Eski Zağra, Tırnova, Osmanpazarı ve Eskicuma'da da 17 Temmuz günü sabah oluyordu. Tıpkı İstanbul'da, tıpkı Mekke'de olduğu gibi... Ama bu Rumeli şehirlerinde güneş acılar üzerine doğuyordu. 16 Temmuz günü, Tırnova'da camilere sığınan insanlar acımasızca, diri diri yakılmış, yüzlerce Müslüman erkek kurşuna dizilmişti. Rus yetkililer, suçluları yakalayacaklarını söylediler, suçlular belliydi. Rus Kazakları ve Bulgar komitacılar... Ama yapılan

işlerden Rus komutanlar da haberdardı. Çünkü Rus Çarı Nikola "Şu veya bu şekilde mutlaka ve mutlaka Tuna ve Edirne vilayetleri, Müslümanlardan temizlenmeli, göçmeyenler katledilmeli!" emrini vermişti. Rus komutanların söyledikleri, bizim haberimiz yok ifadeleri, Batılı gazetecilere karşı göz boyamaydı.

Yine 16 Temmuz'da, 300 arabalı göçmen kafilesi, Şumnu'ya göç ederken yok edilmişti. Şumnu, Osmanlı ordusunun merkezi olduğu için, Ruslar tarafından işgal edilememişti. Katliamdan kaçanlar, ya Edirne'ye ya da Şumnu'ya doğru yola çıkıyorlardı.

Eski Zağra'da yüzlerce yıldır, güller, güzellikler üzerine doğan güneş, 17 Temmuz'da acılar üzerine doğuyordu. Eski Zağralılar uyandıklarında, "Gördüklerimiz rüya mıydı?" diye düşündüler. Dün yaşadıklarına inanmak istemiyorlardı, rüya olması için dua ettiler. Hemen pencerelerden dışarı baktılar, ne yazık ki gördükleri rüya değildi. Dışarısı, kırılan kapı, kepenk ve pencerelerle doluydu, Bulgar evlerinde Rus bayrakları asılıydı. Sokaklarda Rus askerleri ve Bulgar komitacıları, çetecileri, sarhoşları geziyordu.

Eski Zağralılar büyük hayal kırıklığı yaşadılar, gördüklerinin rüya olmadığını anlayınca... Gerçekler acıydı. Osmanlı toprağında, Bulgar destekli Rus işgali de acıların en acısıydı.

Sokaklara çıkmak imkânsızdı, kimse evinden çıkmaya cesaret edemiyordu. Bütün Müslümanlar şaşkındı. Bulgar serserileri, akşam kafaları çektiğinden, sabah sabah sarhoş vaziyette sokaklarda, Müslüman evlerine laf ata ata geziyorlardı.

Raci Efendi'nin konağında, pencereden bunları gözleyen Aliş ve Raci Efendi, dışarıdan gelen feryatlarla irkildiler; yine ne olmuştu?

Konağın dış kapısı acı acı vuruluyordu. Hemen aşağı koştular. Kapının açılmasıyla birlikte komşu evlerdeki kadın ve çocuklar, "Kapıları kırıyorlar, hanelere saldırıyorlar" feryatlarıyla Raci Efendi'nin konağına doluştular. Komşuların gelmesiyle zaten her an ölüm korkusuyla yaşayan, dünden beri bu korkuyla ölüp ölüp dirilen konak halkı iyice panikledi. Raci Efendi'nin ayaklarına kapanarak "Ne olur bizi Emin Paşa'nın Konağı'na götür" diye yalvarmaya başladılar.

Raci Efendi çaresizdi. Emin Paşa denilen adamı hiç sevmezdi. Bu kimse, Bulgarlarla çok iyi geçinirdi. Paşa denirdi ama paşalıkla hiç ilgisi yoktu. Zavallı kadınlar, Bulgar ve Rusların, Emin Paşa'nın konağına sığınanlara hiçbir şey yapmadıklarını işitmişlerdi. Can tatlıydı. Emin Paşa'dan medet umuyorlardı.

"Denize düşen yılana sarılır" diye boşuna dememişler. Raci Efendi, o kadar bunalmıştı ki, kadınların yalvarmaları karşısında dayanamadı; çare diye onları, Emin Paşa Konağı'na götürmeyi düşündü.

Osman Molla ve kendi ailesini topladı, komşularla birlikte yola düştüler. Sokaklar, eşkıyaya kalmıştı. Ne ileri gidebiliyor ne de geri dönebiliyorlardı. Saklana saklana, en ufak bir seste ölüm korkusuyla titreşerek Paşa'nın konak kapısına vardılar. Güç bela kapıyı açtırıp konağa girdiler. Konak buraya sığınanlarla dolmuştu.

Emin Paşa'nın konağı yanındaki ahırlardan onlarca at, Rus Kazakları tarafından götürülüyordu. Kasabanın işgalinden önce devlet ve millet hizmetinde kullanılmak üzere bütün kasabada, sekiz on beygir bulunamamışken, işgalden sonra Ruslar tarafından yedi yüzden fazla at toplandı. Bu durumu gören Aliş, sinirinden ne yapacağını şaşırdı. Demek ki başa gelenler boşuna değildi. Dosttan esirgenenleri düşman zorla almıştı.

17 Temmuz'da Eski Zağra'da zengin konaklarının yağmalanması, Müslüman kadınlarına saldırı sürdü. Emin Paşa'nın konağına dahi saldırdıklarında, işin ciddiyeti daha iyi anlaşıldı. Kasabadaki Rus idaresinden bin bir rica ile alınan birkaç asker ve birkaç Bulgar ileri gelenin araya girmesiyle Raci Efendi ve Emin Paşa konaklarının talan edilmesi ve buralara sığınanlara saldırılması önlenmişti.

Kasabanın Müslüman halkına teminat vererek ve "Kılınıza zarar gelirse bizi asın!" diyerek göç etmekten alıkoyan Bulgarların ileri gelenlerinden Hacı Gospodin, Minçu ve Hacı Andon çorbacılar, bu yağma hadisesi üzerine Emin Paşa Konağı'na çağrıldılar ve onlara şikâyette bulunuldu.

"Bre çorbacılar! Bu nasıl iştir? Hani sivil halka, bizlere hiçbir

kötü muamele olmayacaktı? Kılımıza zarar gelmeyecekti?"

Çağrılan Bulgar çorbacılar hakikaten üzgün gibiydi.

"Te be kusurimize bakmayin. Elimizde bi şey yok. Yanilmişiz. Fenalıklarin önü alınmıyeri. Bunnarin kanuninde bi yer alinince 24 saat yağma itmek varmiş. Yine yağmaya mâni olmak için çalişiyeriz... Korkmayin."

Çorbacılardan bazıları ağladı. Hacı Gospodin, Rusya'dan bahsedildiğinde "Allah belasini versin! Bizim başimize bütün bunnari açan o. Bizi Osmanliden koparmaye çalişen, bizi kullanan o!" şeklinde tepkisini dile getirdi.

Hakikaten de bu çorbacılar, 1876 Bulgar isyanı sırasında, Osmanlı Devleti'ne sadakat göstermişler, Padişah tarafından rütbelerle mükâfatlandırılmışlardı. Ama devir, onların değil Rusya'nın maşası, ayrı bir devlet kurmak ve yeni bir Bulgar milleti meydana getirmek için her şeyi göze alan Bulgar komitacıların devriydi.

17 Temmuz 1877'de işgal altındaki Eski Zağra'da Müslümanlar, can derdinde, hiç olmayacak çarelere başvururken, Osmanlı'yı seven Bulgarların ve Rus hükümet yetkililerinin, yabancı gazetecilerin gözünü boyamak için gönülsüz de olsa çabalarıyla az çok saldırılardan kurtulurken, kasabaya bağlı köyler bu kadar da şanslı değildi. Bu köyler tamamen korumasızdı. Buralarda, Kazaklara ve Bulgar çetecilere dur diyecek, görünüşte de olsa onlardan hesap soracak kimse yoktu.

Müslüman köyleri ve çiftlikleri ateşe verilmiş, cayır cayır yanıyordu. Yakın köy ve çiftliklerin dumanı kasabaya kadar geliyordu. Ortalığı siyah bir duman kapladı. Kasabalılar, siyah dumanda kendi geleceklerini görüyorlardı. Kimse kimsenin yardımına koşamıyordu, herkes kendi canının derdine düşmüştü.

Raci Efendi, ailesinin Bulgar ve Ruslarla çok içli dışlı bir kimse olan Emin Paşa'nın yanında kalmasını uygun görmeyerek tekrar evine götürdü.

Aynı gün, Bulgar ve Rus zulmünden kaçan ilk göçmen kafilesi Edirne'ye ulaşmıştı. Edirneliler, göçmenleri bağırlarına basmışlar, onların acılarını bir nebze olsun azaltmak için ellerinden gelen gayreti göstermişlerdi. Edirneliler, göçmenlerden dinledikleri zulüm hadiseleri karşısında dehşete kapıldılar.

18 Temmuz Çarşamba günü, General Gurko, Raci Efendi'nin de dâhil olduğu kasabanın ileri gelenlerini topladı. Yeni Zağra'da isyan ettikleri için asker tarafından vurulan Bulgar eşkıyanın katillerini istedi. "Orası başka kazadır, biz oradan mesul değiliz" haklı cevabı karşısında konuyu değiştirdi; parmağını, Eski Zağralıların gözüne gözüne sallayarak konuştu; tercüman, söylediklerini tercüme edince, Zağralılar dehşetle titrediler.

"Her kimde silah var ise yarin öğleye kadar muhakkak hükümete teslim itmeli. Sonra kuyular ve hela çukurleri aranecek. Ekmek bicağinden başka silaha dair herhangi bir şey çıkan hane halkinin tamami öldürülecek ve daha sonra kasaba, askere yağma ittirilecek."

Bu sözler, bütün kasabanın idam fermanı, katliam emriydi. Ufak bir silahın bulunması koca kasabanın yağma edilmesine neden olacaktı. Bulgarların hainliğini düşünen Zağralı Müslümanlar, dehşetle titrediler. Bulgarlardan biri, Müslümanların bahçesine silah saklarsa, sonra dertlerini nasıl anlatırlardı? Ama kimse bir şey diyemedi.

Rehin olarak eşraftan eski Rüsumat Müdürü(76) Rıza Bey, Derviş Beyzade Arif Bey ve Debbağ Hacı Hafız Halil Efendi, hükümette alıkondular. Ötekiler de bu emrin yerine getirilmesi için geri gönderildiler.

Müslümanlara edilen eza ve cefanın gitgide arttırılmasından ötürü Raci Efendi, aşırı üzüntü ve kedere boğulmuş, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu, Aliş'in ağzını bıçak açmıyordu.

Pek çok kimse iyice silahlarına kıyamayıp hela çukurlarına atmıştı, Gurko'nun tehdidi üzerine herkes paniklemişti. Halk birbirini şikâyet ediyordu, bellerine kadar hela çukurlarına girip silahları çıkarıyorlardı. Akıncı, evlâd-ı fâtihân torunları için ne yüz karası bir durumdu!

Raci Efendi, Aliş'ten silahlarını teslim etmesini söyledi. Aliş "Ben yeminli deliyim! Yeminli deliler ölür de silahlarını teslim etmezler. Bana bu vazifeyi veren babam bu konuda bir şey söylemedi. Benim vazifem, Osman Molla ve ailesini sağ salim Edirne'ye ulaştırmak, silahlarımı teslim edersem bunu nasıl başarırım?" diyerek kabul etmedi.

Raci Efendi şaşırmıştı.

"Evladım, sen ne dediğini bilir misin? Bir tane silahın bulunması, koca kasabanın katledilmesi demek."

Aliş, acı acı güldü.

"Bulamayacaklar, efendi baba bulamayacaklar."

Raci Efendi daha da şaşırdı.

"Oğlum, nasıl bulamazlar? Her yeri arayacaklar."

"Silahları saklamayacağım. Benim yanımda olacak."

General Gurko'nun tehditlerini hatırlayan Raci Efendi çıldıracak gibi oldu.

"Oğlum, sen ne dersin? Üzerinde silah yakalarlarsa hepimizi keserler."

Aliş, Raci Efendi'ye daha fazla işkence çektirmemek için açıkladı:

"Efendi baba! Beni yakalayamayacaklar. Çünkü burada olmayacağım."

"Burada olmayacak mısın? Nerede olacaksın?"

Aliş, Raci Efendi'nin ellerine sarıldı.

"Efendi baba! Müsaade edersen, kaçak olarak tek başıma hareket etmek isterim. Bu şekilde konakta kalmakla her an ölümle karşı karşıyayız. Bize emanet edilen Beşîr'i İstanbul'a götürememe tehlikesi var. Ama kaçarsam, kasaba dışında meydana getireceğim beş on kişilik çeteyle, sizi uzaktan korurum. Zaten kasabaya yakın yerde Türk birlikleri var. Süleyman Paşa'nın da yakında buralara gelmesi beklenir."

Aliş'in söyledikleri, Raci Efendi'ye de uygun gelmişti. Şu anda

koyun gibi kesilmeyi beklemekten başka bir şey yaptıkları yoktu. Aliş kaçarsa, hiç olmazsa bir ümitleri olurdu. Aliş'i bağrına bastı.

"Süleđiklerini kabul ederim Aliş, ama bir şartla. İntikam için Nikofski'nin peşine düşmek yok. Asıl vazifenin sağ salim Beşîr'i ve ailesini İstanbul'a ulaştırmak olduğunu bir an bile aklından çıkarmayacaksın! Tamam mı?"

Aliş, Raci Efendi'nin bu kadar çabuk izin vereceğini zannetmiyordu, sevinçle cevap verdi.

"Tamam efendi baba!"

Aliş, daha sonra konaktakilerle vedalaştı ve ikindi sonrası konağın arka kapısından çıkarak kasabadan uzaklaştı.

Altıncı Bölüm: Plevne Osman Paşasına Kavuştu

Aliş'in, Bulgar'a ve Rus'a esir olmamak için Eski Zağra'yı terk ettiği saatlerde, birileri de Plevne'ye girmek üzereydi... Rusların burayı işgalini önlemek, vatan toprağının bedelini ödemek ve ödetmek için.

Anlayamadı, yolunun üzerine çıkan kalabalığı ve kalabalıktan gelen gürültüyü. Onları bu kadar kendinden geçirten neydi? Osmanlı'nın Tuna Cephesinin kocaman Garp Ordusu'nun öncü birlikleri yürümüştü. Büyük bir gürültü içinde yanlarından geçmiş, bu kalabalık, başını çevirip merak edip de bakmamıştı.

Onları bu kadar dış dünyadan koparan neydi?

Gözleri, yola taşmış kalabalıktan ayaklarını kaldıracak gücü kalmamış, sürünür gibi yürüyenlere kaydı. Endişeliydi. Başarabilmişler miydi acaba? Evladından fazla sevdiği ana kuzularını, kınalı kuzuları, Vidin'den Plevne'ye hiç mola vermeden altı gün yürütmesi işe yaramış mıydı?

Yıl, 1877 idi. Sırtlanların parçalamak için, ihtiyar aslan Osmanlı'nın yere düşmesini beklediği yıl... Osmanlı'nın tam anlamıyla yıldığı yıl... Sultan Abdülaziz'in şehit edilmesinin üzerinden bir yıl geçmişti. 1877 Temmuzu'nun 18'inde güneş batmak üzereydi. Güller diyarı Kızanlık'ta da güneş batmak üzereydi ama burada hilalli bayrağın değil Rus bayrağının üzerine batmaktaydı; güller beldesi işgal edilmişti.

Plevne önlerinde, yorgun ama ümitle bekleyen adam, batarken kızıl elma şeklini alan güneşe baktı. Batmakta olan güneşin kızıl elma şeklini almasındaki hikmet neydi? Güneş, hangi umut, korku ve endişelerin üzerine batıyordu? Batan güneş, endişelerinin mi yoksa ümitlerinin üzerine mi geceyi getirecekti? "Ya Rabbi, bu ne

cilve? Batan güneşi Türkoğlu'nun ebedilik rüyası kızılelmaya benzettin?" diye hayretlerdeydi gönlü...

Kalabalık ve ordunun geçişinden kurtulmayı bekleyen adamın gözleri endişeyle doğuya, güneşin doğuş istikametine bakıyordu. Hep sevinçli, güzel, insanları ebedî güzelliklere götüren haberlerin, müjdelerin geldiği doğudan, güneşin batış vaktinde, doğuya yolculuk ettiği şu anda nasıl bir haber gelecekti acaba?

"Geliyor Paşa bubam, yaveriniz geliyor..."

Ses, Paşa'nın evladı gibi sevdiği, biraz yarım akıllı, bu yüzden de 'Paşa buba' demesine ses çıkarmadığı emir eri Çotuk Selim'indi.

Paşa, doğuya baktı, atını çatlatırcasına süren yaverini fark etti. Gönülceğizi pır pır etti, "Ya Rabbim! İnşallah, gelişi hayırlı, güzel haberlerledir" niyazına, duasına durdu. Yaver, hız kesmeden yaklaştı; bilmeyenlerin çok şaşıracağı bir duruşla Paşa'nın yanında birdenbire durdu ve atından atladı, selam verdi. Selamında, Rumeli'yi vatan kılan alperenlerin izleri var gibiydi.

Paşa merak içindeydi.

"Oğlum, rahat! Hele deyiver, neler gördün? İnşallah gördüklerin, Osmanlı'nın, Rumeli'nin rahatlığına, bizim yüz akımıza olur."

Yaver, selamdan rahata geçti.

"Haberim müjdelidir Paşam... Plevne'nin doğu yakasında ve daha doğuda Rus birliklerine, öncülere dahi rastlanmadı. Niğbolu tarafından gelenler, Rus ordusunun dokuz on saat öncesinden buraya ulaşamayacağını söylediler."

Paşa "Elhamdülillah. Sana şükürler olsun ya Rabbim" dedi ve hemen atından atladı. Şehit kanlarıyla sulanmış, vatan kılınmış Rumeli toprağına şükür secdesine kapandı ve secdede uzun müddet kaldı; yaver, koca Paşa'nın toprağa karıştığını, toprakta kaybolduğunu zannetti. Sanki toprakla Paşa, binlerce yıldır birbirlerine hasretmiş gibi kucaklaşmışlar, bir olmuşlardı. Doğrulduğunda Paşa'nın gözlerinde yaşlar vardı.

"Evladım! Ruslardan önce Plevne'ye gelmek çok önemliydi. Plevne çok stratejik bir mevki. Elhamdülillah, Ruslardan önce buraya gelmek nasip oldu. Allahü teâlâ, asker evlatlarımdan razı olsun, ıh demeden altı gün yürüdüler. Gayretleri kitaba sığmaz."

Yaver "Paşam, ya sizin fedakârlığınız... Askerim yaya diye siz de yaya yürüdünüz. Rahatsızlananları kendi elinizle atınıza bindirdiniz. Günde üç saatten fazla uyumadınız" diyemedi. Çünkü Paşa, kendisinin övülmesinden çok rahatsız olurdu. Yaver, bunları söyleyemedi ama başka bir şey söyledi:

"Bir de üzücü haber! Evvelki gün Niğbolu, Rusların eline geçmiş. Çoluk çocuk kılıçtan geçirilmiş..."

Paşa sarsıldı, oğlu ölseydi bu kadar üzülürdü ancak.

"Tuna'nın nazlı kuğusu Niğbolu, Urus çizmeleriyle çiğnendi ha? İnanılır gibi değil. Yıldırım Beyazıt yadigârı şimdi Urusun elinde öyle mi?"

"Evet, Paşam, öyle imiş."

Paşa, duyduklarına inanamıyordu.

"Bu nasıl olur? Urus'un, en önemli savunma hattımız Tuna'yı, elini kolunu sallaya sallaya geçmesine, sonra da Niğbolu'yu işgal etmesine nasıl müsaade edilir? Aklım duracak gibi!.."

Paşa, yaverine tembihledi:

"Binbaşım!.. Tahir ve Ömer Paşalara bir an önce ulaş! En kısa zamanda Plevne'de yerleşmek, müdafaa tedbirlerini almak için gerekli hazırlıkları yapsınlar!"

Ordu, daha önce kararlaştırdığım gibi hemen yerleşmeye başlasın! Gece demeden istihkâmlar kazılıp tabyalar inşa edilecek. Siviller de gece demeden; çoluk çocuk, ihtiyar, genç, kadın erkek ayırt etmeden yardıma çağrılacak. Kurmay zabitlere ve Miralay ve yukarısı kumandanlara haber ilet! Bir saat sonra Hükümet Konağı'nda hazır bulunsunlar! Eşraftan sözü dinlenir kimseler; müftü efendi ve onun uygun gördüğü kimseler de gelsin!"

"Emredersin Paşam!"

Paşa, hızla uzaklaşan yaverinin arkasından bakakaldı. Binbaşının gayretine hayrandı. Ne zaman yatar, ne zaman kalkar bir türlü anlayamamıştı. Ne zaman ihtiyacı olsa onu yanında ve ayakta görürdü.

Paşa, yaveri gittikten sonra kalabalığa baktı. Koca ordu yanlarından geçmiş ama biri bile dönüp bakmamıştı. Paşa, adamakıllı meraklanmıştı. Kalabalığı bu kadar kendinden geçiren, dünyayı unutturan neydi? Atını kalabalığa doğru sürdü. İstememişti, yayan yürüyen askerlerinin yanında atına binmek... Ama yardımcıları, halk üstünde tesirli olması için binmesinde ısrar etmişlerdi. Onlara hak vermiş, Plevne gözüktüğünde evladı gibi sevdiği küheylana binmişti.

Paşa, mâni oldu, bir kısmı yola taşan ve ordunun geçişini zorlaştıran kalabalığa müdahale etmek isteyen zabite... Öncü birlikler, kalabalığın bulunduğu yerde kavis çizerek yollarına devam ettiler.

Paşa, ordunun yerleşmesiyle ilgili gerekli talimatları verdikten sonra atından indi, dizginleri emir erine verdi ve kalabalığa yaklaştı. Kalabalığı yarıp, neye baktıklarını görmek istedi. Ama ne mümkün? Kalabalık o kadar sıkı sıkıya kenetlenmişti ki mümkün olmadı. Paşa, bütün paşalığına rağmen aralarına girmeyi başaramadı. Geçilmez denen, toplarla desteklenen düşman tabyalarını yarmış, nice zaferlere imza atmış ve bu sebeple bir yıl önce, son zaferiyle Bosna-Hersek cephesinde Sırpları bozguna uğrattığı için müşir(77) olmuştu. Ama şimdi Tokatlı Osman Nuri Paşa aciz kalmış, hipnotize edilmiş gibi dış dünyadan tamamen kopmuş kalabalığı yarıp bir adım bile ilerleyememişti. Kalabalığın neye baktığını görmek için tek çare, tekrar ata binmekti.

Paşa, emir erine gülümsedi.

"Bre Çotuk Selim! Sırp tabyalarını yarmayı başardık ama burada bir adım gidemedik. Ne dersin, bizim beyaz küheylana binip

kılıcımızı çekelim mi?"

Emir eri, küheylanı hemen Paşa'nın yanına getirerek atıldı.

"Çekelim Paşam! Öğrensinler, görsünler Paşa bubama yer açmamanın ne demek olduğunu?"

Paşa güldü.

"Sen çok yaşayasın emi Çotuk! Kılıcımızı çekeceğiz, ama Ruslara... Hele şu küheylanın zirvesine ulaşalım ve yükselelim de görelim... Şu Plevneliler, kendinden geçmiş ne seyrederler?"

Çotuk Selim, Paşa'nın ata binmek yerine "ata yükselelim" demesine bir türlü alışamamıştı. Paşa, ona anlatamamıştı, ata binilmeyeceğini, ancak yükselineceğini...

Osman Paşa, emir erinin yardımına fırsat vermeden biraz zorlanarak da olsa atına yükseldi, yüce dağın zirvesine ulaşmış gibi... Zorlanmıştı... Çünkü üzerinde altı gündür yayan yürümenin yorgunluğu vardı, zorlanmıştı; çünkü ata kolay kavuşulmazdı. Ata yükselen Paşa'nın ufku genişlemiş ve kalabalığı kendinden geçiren şeyi görmüştü. Paşa, gördüğüyle gülümsedi.

"Bilmeliydim... Rus'un, kapılarına dayandığı böyle bir zamanda, akıncı torunlarına, ancak böyle bir şeyin dünyayı unutturacağını..."

Çotuk Selim, ayaklarının üzerine yükselebildiğince yükseliyor ama yine de göremiyordu. Paşa da söylememişti. Acaba tahmin ettiği gibi miydi? Nasıl olacak, tabii ki tahmin ettiği gibiydi. Osman Paşa, Çotuk Selim'in hâlini fark etti ve hafifçe güldü.

"Selim evladım, söyle bakalım! Kalabalık, kendinden geçmiş hâlde neye bakıyor?"

Çotuk Selim, hiç düşünmeden cevap verdi:

"Pelvanlara..."

Paşa dondu kaldı.

"Bre Çotuk, bunların ne yaptığını daha önce gördün mü?"

"Hayır Paşa bubam!"

"Peki nasıl bildin öyleyse?"

Çotuk Selim'in cevabı tam kendine göreydi:

"Bu kadar dikkatle başka neye bakılır ki?.."

Osman Paşa, Çotuk Selim'e ne desin bilemedi. Bu milletin delisi ve velisi çoktu. Hafife almaya gelmezdi. Kalabalığı kendinden geçiren, dünyayı unutturan iki çocuktu. Ama herhangi iki çocuk değildi. Bu iki çocuk, Türkoğlu'nun rüyalarını, efsanelerini süsleyen bir işle meşgullerdi.

Yolun hemen kenarındaki çayırlıkta güreşiyorlardı. Hem de kıran kırana, alt alta üst üste... Paşa'nın bir şey dikkatini çekti. Çocukların biri on, diğeriyse on üç yaşlarında gösteriyordu. Aralarında büyük boy ve kilo farkı vardı. Ancak güreş kıran kıranaydı. Küçük pehlivan, büyük farka rağmen rakibini zorluyordu. Paşa, hayretler içinde kalmıştı.

Seyirciler at üzerindeki Paşa'nın farkında değillerdi. Kendilerini güreşe tam manasıyla kaptırmışlar, küçük pehlivanı gayrete getirmeye çalışıyorlardı:

"Muzaffer(78), bacaklarına dikkat et bre!"

"Biraz eğilerek güleş be evlat. Kavak gibi ne dikilirsin?"

Küçük pehlivan seyircilerin bütün ikazlarına rağmen bildiği gibi güreşiyor, bacaklarını korumuyordu. Az da olsa yorulmuş gibiydi. Hatta kızgındı. Küçük pehlivanın durumu seyircilerin dikkatinden kaçmadı.

"Te be bizim Muzaffer kızdı. Baksana tedbiri hepten de elden bıraktı. A be ismim Muzaffer diye zafer, galibiyet hep benim diye bilir bu kızan."

"Üle oldu be Kâzım Aga? Muzaffer bu... Ona boşuna mı Pelvan Muzaffer demişler? Hemen zafere ulaşmak ister. Güleş fazla uzadı diye kızdı."

"Tövbeler olsun! Bu çocuk kendini hepten de ne sanır? Karşısındaki ondan üç yaş daha büyük. Güleşin uzamasından daha

normal ne olabilir?"

"Doğru sülersin ama bunu ona anlatamazsın! Bu Muzaffer üle bi kızan ki bu yaşta başpelvanla güleşse niçin yenemedim diye kızar, hırslanır. Ne de olsa yeminli delilerin yakınında büyümüş."

Ve olanlar oldu... Eğilerek bacaklarını korumayan küçük pehlivan, yaptığı işin gereğine uymamanın cezasını çekti. Rakibi, yıldırım hızıyla bacaklarına daldı. Muzaffer'in boyunduruk yetiştirmesine fırsat vermeden yapacağını yaptı. İki bacağını birden yakalayıp yüklenmesiyle birlikte küçük pehlivan sırt üstü gitti. Seyirciler Muzaffer'e yüklendiler:

"Te be Muzaffer, sesimize kulak vermezsen işte büle kabak gibi yenilirsin?"

"A be sen ne dikkafalı kızansın üle! Büyük sözü dinlesene!"

Sırtüstü giden Muzaffer, hemen ayağa kalktı. Kalkmasıyla da gitti, soluk soluğa kalmış, yüzü kıpkırmızı olmuş, göbeği demirci körüğü gibi inip kalkan rakibinin ensesine yapıştı. Güreşi idare eden aksakallı ihtiyar müdahale etti:

"Muzaffer, kızanım, güleş bitti."

Muzaffer; yalvaran, içinde nice bin renk oynaşan, yenilgiyi kabul etmeyen ceylan gözlerle baktı ve karara itiraz etti:

"Sülman dedem, yenilmedim. Göbeğim yıldız görmedi."

İhtiyar amca gülümsedi.

"Te be Pelvan Muzaffer, göbeğin daha nasıl yıldız görecek? İstersen şu dut ağacındaki leyleğe soralım!"

Muzaffer, iddiasından vazgeçmiyordu:

"Sülman dedem, gökte yıldız yok ki, daha güneş batmadı. Ben nasıl olsa gökte yıldız yok deyip büle güleştim."

İhtiyar amca ve seyirciler, Muzaffer'in sözlerine güldü.

"Muzaffer, kızanım. Sen yıldız görmeyi ne sanırsın? Göbeğin gökyüzüne döndüğünde yıldız görmüş demektir."

“Hadi bırak bakalım rakibini!”

Muzaffer, “Hayır, güleşimiz bitmedi, göbeğim yıldız görmedi” diyerek rakibini zorlamaya başladı. Süleyman Dede, kızar gibi yaparak Muzaffer’i kulağından yakaladı ve rakibinden ayırdı.

“A be sen ne inatçı kızansın büle! Güleş bitti dedik ya... Göbeğinin yıldız gördüğüne inanmazsın... Şimdi sana bir tokat çakarım. Bak o zaman nasıl yıldız görürsün.”

Süleyman Dede’nin sözleri seyircileri güldürdü.

Paşa, Muzaffer ile Süleyman Dede arasındaki konuşmaya bayılmıştı.

Seyircilerin gülüşmesi, Muzaffer’i çileden çıkardı. “Yenilmedim işte yenilmedim” diyerek yere çömeldi, başını göğsüne yasladı, yüzünü kapadı ve ağlamaya başladı.

Muzaffer’in ağlamaya başlamasıyla birlikte, nereden geldiği belli olmayan yüzü yeşil duvakla örtülü, sırtında solmuş gelinlik elbiseleriyle bir kadın ortaya çıktı. “Kim ağlattı Muzaffer’imi, hem yetim hem öksüzümü?” diyerek çocuğu kucakladı. Çocuk da yeşil duvaklı kadına sarıldı. “Abla! Göbeğim yıldız görmediği hâlde beni yenik ilan ettiler” diye şikâyet etti. Yeşil duvaklı kadının ortaya çıkmasıyla birlikte, Muzaffer’in çevresinde kimse kalmadı. Güreş seyredenler, korkuyla karışık saygıyla kadından uzaklaştılar.

Paşa, tam manasıyla şaşırmıştı. Gözlerini yeşil duvaklı kadından alamıyordu. Sanki efsanelerden, masallardan çıkmış, hayal mi gerçek mi olduğu anlaşılmayan bir varlıktı. Vücudunu, anlayamadığı bir tedirginlik kapladı. Korku dese değildi, daha çok saygıya benziyordu. Kalabalığın da onun ortaya çıkmasıyla dağılmasından, yeşil duvaklı kadından çekindiği, ona saygı duyduğu belli oluyordu.

Güreşin bitmesiyle dış dünyaya dönen, geçen orduyu ve atı üzerindeki Paşa’yı gören Plevneliler, çok mahcup oldular ve suçlu suçlu “hoş geldiniz” deyip acele dağıldılar.

Plevneliler, mahcup oldular çünkü, Osmanlı'nın Müşir Paşası'na, ordu komutanına fena yakalanmışlardı. Bir mübarek akşam vakti, işlerinin başında olunması gereken zamanda, iki küçük çocuğun güreşini seyretmişlerdi, hem de kendilerinden geçercesine... Koca ordu yanlarından geçmiş, farkında bile olmamışlardı.

İşte bu sebepten çok mahcuptular. Ama ellerinde değildi. Güreş olunca; çocuklar tarafından dahi yapılsa, her şeyi unutuyorlardı. Sonra bu güreş, herhangi bir güreş değildi. Pehlivan Muzaffer'in güreşiydi. Henüz on yaşında olmasına rağmen on iki yaşındaki çocuklara meydanı dar getiren, koca koca insanlara meydan okuyan Muzaffer'in güreşiydi. Ah Paşa'ya bunları bir anlatabilseler; emindiler ki, o da o zaman onlara hak verecekti.

Kalabalık hızla dağılınca yenilen küçük Muzaffer ve ona sarılan duvaklı kadın ortada kalakalmıştı.

Muzaffer, duvaklı kadının kolları arasında ağlıyor, kadın "Öksüz yiğidim" diye onu seviyor; Osman Paşa komutasındaki Garp Ordusu yanlarından geçiyordu. Vidin'den Plevne'ye altı gün aralıksız yürümekten tabanları patlamış askerler kendi derdindeydi. Muzaffer'i ve yanındakini görmeden geçip gittiler. Ama biri görmüştü...

"Evladım, niçin ağlıyorsun?"

Kızgınlıkla "Hayır ağlamıyorum" diyen Muzaffer, kadının kolları arasından sıyrıldı ve başını kaldırdı. Osman Paşa'yı görünce ayağa fırladı ve hazır ol vaziyetine geçerek selam verdi.

"Emredin Paşam!"

Kadın, gökten inen melekleri görmüş gibi Paşa'ya bakıyordu. Kadını görmemiş gibi davranan Paşa, Muzaffer'in hareketine güldü.

"Hakikaten de ağlamıyormuşsun. Paşa olduğumu nereden bildin?"

Muzaffer, aynı ciddiyetle cevap verdi:

"Sırmalarınızdan efendim."

Paşa, şaşırmış gibi yaptı.

"Sırmalarımdan ha? Demek ki bu sırmaları kestirmem lazım. Herkes gitti, sen niçin buradasın, neye küstün?"

Muzaffer, gözbebeklerinde nice güreş yapılan ceylan gözlerle masum masum baktı.

"Göbeğim yıldız görmedi ama beni mağlup ilan ettiler."

Duvaklı kadın bir kenarda durmuş, dikkatle Paşa'ya bakmaya devam ediyor, Paşa ile Muzaffer arasındaki konuşmayı dinliyordu. Paşa, Muzaffer'in saçlarını okşadı.

"Otur evladım. Nasıl oldu bu iş anlat hele?"

Muzaffer, Paşa'ya güreş sonrası yaşadıklarını, nasıl mağlup ilan ettiklerini, kendisini nasıl savunduğunu anlattı. Osman Paşa'ya heyecanla derdini anlatmaya çalışırken kızgınlığı falan geçmişti.

Osman Paşa, altı günlük yorgunluktan sonra, Muzaffer'in anlattıklarına doyasıya güldü ve ona "Göbeğin yıldız görmesinin ne demek olduğunu" izah etti. Fakat Muzaffer hâlâ tatmin olmamıştı ama Paşa'ya itiraz edemiyordu; karşısında koca Osmanlı Paşası vardı. Osman Paşa, Muzaffer'in ikna olmadığını fark etmişti, dikkatini başka şeye çekmeliydi; yoksa sabaha kadar küskün duracaktı.

"Evladım! Baban kim senin, eviniz nerede?"

Muzaffer boynunu büktü.

"Efendim, anne ve babam şehit oldu. Bulgar ve Ruslar üç hafta önce evimizi bastığında... Evimiz, Ziştovi'nin Kemaller köyündeydi."

Muzaffer'in sözleri, hançer olup Paşa'nın ciğerine saplandı. Pehlivanlık iddiasındaki bu küçük yürek, anne baba acısını çok erken tatmıştı.

"Ne mutlu sana evladım! Şehit oğlu olmuşsun?.. İnşallah cennette onlara kavuşursun. Burada ne yapıyorsunuz?"

Muzaffer, Paşa'nın "ne mutlu sana" sözüyle ne demek istediğini

anlayamadı ama üstünde de durmadı.

"Hikmet Dede var, onda kalıyoruz."

Osman Paşa, Pelvan Muzaffer'e şaşırtan suali sordu:

"Benim askerim olmak ister misin?"

Küçük Muzaffer, duyduklarına inanamadı. Koca Paşa, kendisiyle dalga mı geçiyordu? Hemen doğrulup hazır ol vaziyetine geçti.

"İsterim Paşam. Ama Hayırvar Nineme sülemem lazım."

Paşa güldü.

"Tabii ki ninene söyleyeceğiz. Evlatlar, büyüklerinin rızasını almadan bir şey yapmamalı. Akşam, seni ninenle birlikte Hükümet Konağı'na bekliyorum. Oraya gelince şunu nöbetçiye verirsin. Seni bana ulaştırırlar."

Paşa, Muzaffer'e sarı lira büyüklüğünde bir şey verdi.

"Peki Paşam."

Paşa, Muzaffer'i yüzünü okşayarak sevdi, emir eri Çotuk Selim'in yardımıyla atına bindi. Atını sürmek istedi ama at yürümedi. Atın dizginlerine bir elin yapıştığını gördü. Elin sahibi, kenarda, sessizce, çocukla konuşmalarını bekleyen yeşil duvaklı ve gelinlik giymiş kadındı. Tedirgin oldu. Emir eri "Bre kadın, çek ellerini!" diye bağırdı. Ama kadın hiç duymamış gibiydi. Paşa "Evladım, müdahale etme!" dedi. Yüzü, yeşil duvak altında hayal meyal seçilen kadına baktı.

"Buyur bacım. Bir isteğiniz mi vardı?"

Bahar rüzgârı esmesinde bir ses, yeşil duvak altından yükseldi ve kanat çırptı.

"Paşa babam! Aliş'imi gördün mü?"

Paşa şaşırdı, babam diyen sahiplenişe, suale ve sese...

"Bacım, hangi Aliş? Bizim ordumuzda Aliş çok."

Kadın, Paşa'nın Aliş'i tanımamasına şaşırmış gibiydi.

“Benim Aliş’imi, eşimi... Sol kaşının üzerinde benleri var. Çok güçlü, attığını vurur, selvi boyluydu. Tuna boyuna gitti. Görmedin mi Aliş’imi Tuna boyunda?”

Paşa boyun bükmüş, sesinin her nefesiyle kendisinden “Aliş’ini gördüm” haberini bekleyen esrarengiz kadına baktı. “Görmedim” diyemedi. Gördüm diyerek ümit de veremedi. Ne yapsın bilemedi. Mitralyözler, makineli tüfekler, toplar, on binlerce düşman askeri karşısında bir an bocalamayan Paşa, şimdi çaresizdi.

“Gelin kızım, rahat bırak Paşamızı! Görseydi söylerdi.”

Paşa, imdadına yetişene nice bin dua bakışıyla döndü. Nefes nefese gelen seksen yaşlarında gösteren bir nineceğizdi. Nineyi gören gelin de toparlandı, ama sesi isyanlardaydı:

“Hayırvar Ninem! O, Osmanlı Paşası... Bir sürü sırması var. O bilmezse kim bilecek Aliş’imin nerede olduğunu?”

Paşa, gelin kızın sözleriyle vuruldu. Öyle ya o, Osmanlı paşasıydı, bir sürü sırmaları vardı, bilmeliydi Alişlerin nerede olduğunu. Alişlerle sevdiklerini kavuşturmalı, Osmanlı topraklarında gönül huzurunu sağlamalı, ağlayan gözler, feryat eden diller bırakmamalıydı... Bütün bunları yapamayacaksa Osmanlı Paşası olmak, sırmaları göğsünde taşımak niyeydi?

Hayırvar Nine, Paşa’nın gelinin son sözleriyle daha da bunaldığını fark etti. Gelin kızı elinden tuttu ve Muzaffer’i işaret etti.

“Kınası solmamış gelinim. Sen kardeşin Muzaffer’le şu çeşmeye git! Pelvanımız güreşirken toz duman içinde kalmış. Üstünü başını temizle! Ben de Paşa ile Aliş’ini nerede bulabileceğimizi konuşayım.”

Gelin kız “Peki ninem!” diyerek Pehlivan Muzaffer’i elinden tuttu ve çeşmeye doğru uzaklaştı. Paşa, Hayırvar Nine’nin, meseleyi çözüş şekline hayran oldu. Nasıl da tereyağından kıl çeker gibi kendisini zor durumdan kurtarmıştı! Hayırvar Nine, Paşa’nın atının dizginlerini tuttu. Nice bin buğday başağının rükuya durduğu gözlerle baktı.

“Paşam, hakkını helal edesin! Bir garip kara sevdalıdır gelinim...

Sevdiceğinden gerdek gecesi, bir yastığa baş koyamadan ayrılmıştır. Sevdiceği, bir görevle Tuna boyuna gittiğini söylemişti. Şimdi her gördüğüne, Aliş isimli kara sevdalısını Tuna boyunda görüp görmediği sorar."

Paşa, eli öpülesi nineyle at üzerinden konuşmaktan rahatsız oldu. Hemen atından indi ve yol kenarında bir kütüğün üzerine oturmasını işaret etti.

"Ninem hele otur şuraya! Sen otur ki biz de oturabilelim. Anlat yeşil duvaklı kızımızın hikâyesini!"

Hayırvar Nine oturdu, Paşa da hemen karşısına... Nine anlattı, Aliş ile Zeynep'in Bulgar ve Rusların saldırdığı gece nasıl ayrıldıklarını... Zeynep'in "Düşman istilası olduğu sürece can, namus ve din emniyette değildir" diyerek Aliş'in yeşil duvağı kaldırmasına nasıl mâni olduğunu... Sonra da Zeynep'in aklının nasıl karıştığını, kınalı gelinin bütün dünyasının nasıl Aliş ile dolduğunu ve her gördüğüne Aliş'ini Tuna boyunda görüp görmediklerini sorduğunu, Aliş'in ayrılığıyla aklının başından gittiğini, yarı mecnun hâle geldiğini...

Paşa'nın yüreği sancıdı, Aliş ile Zeynep'in hikâyesinde; Osmanlı'nın Avrupasında yaşanan destanı, dramı, akıncı torunlarının içinde bulunduğu çıkmazı görerek... Yüzlerce yıllık ata yurtlarından sürülenler, yollara düşenlerin hepsi Alişlerini sormuyorlar mıydı? Aramıyorlar mıydı Alişlerini Tuna boylarında? Alişlerini Tuna boylarında aramak, yüzlerce yıllık şanlı geçmişin, akıncı destanlarının gereği değil miydi? Tokatlı Osman Nuri Paşa, Aliş ve Zeynep'in inanılmaz hikâyesini dinledikten sonra, omuzlarındaki ve gönlündeki yükün binlerce defa daha da ağırlaştığını hissetti. Keşke Alişlerini arayanlara "Aliş burada" diyebilseydi. Demeliydi... Onun vazifesi "Aliş burada" demek değil miydi? Osmanlı, onun için onu Paşa yapmamış mıydı? Bugünler için bu diyarlara göndermemiş miydi?

Hayırvar Nine, söyledikleriyle Paşa'nın dalıp gittiğini gördü, üzüldü; Paşa'nın derdine dert eklemekten... Hiç olmazsa biraz olsun gönül yükünü alabilseydi. Soracaklarının yükünü daha da

arttıracağını hissetti. Buna rağmen sormalıydı, üzerinde emanet vardı.

"Siz, Vidin'deki Osman Paşa mısınız?"

Osman Paşa, Alişlerini arayanlardan bir parça kurtularak konuştu:

"Evet ninem! Rus'u Plevne önlerinde durdurabilmek için geldik. Altı gündür yollardayız. Elhamdülillah, Rus'tan önce gelmeye muvaffak olduk."

"Oğlum Deli Hüsrev'in selamı var."

Deli Hüsrev deyince, Paşa canlanır gibi oldu ve Hayırvar Nine'nin kaçırmasına fırsat vermeden elini öptü.

"Aleykümselam. Getiren gönderen sağ olsun. Deli Hüsrev'in anası benim de anamdır. Kendisiyle Sırp cephesinde birlikteydik. Orada yaptıkları hâlâ destan gibi anlatılır. Yiğit, deli kardeşim nasıldır?"

Hayırvar Nine bir anaydı, gözleri nemlendi.

"Bilemem bre Paşa oğlum! Ayrılalı üç haftayı geçti. Rus'un Tuna'yı geçmeye başladığının ertesi günüydü. Yapılması gereken çok acil bir görevi varmış. Torunum Aliş ile birlikte Tuna boyuna doğru gittiler. Ondan sonra bir daha haber alamadık kendilerinden... Giderken "Bir an önce Plevne'ye ulaşın! Osman Paşa da oraya gelse gerektir. Ona selamımı söyleyin, onun sözünden çıkmayın!" dedi. Bütün ailesi katledilen gelinle kardeşi Muzaffer'i de yanıma aldım. Çiftlik halkından on beş kişiyle buraya sığındım. Kardeşim Hikmet burada oturur, onun yanına geldik. Artık sen ne dersen onu işleriz."

Paşa, ayağa kalktı.

"Sizler, Deli Hüsrev kardeşimin emanetisiniz. Sizin ve kardeşiniz Hikmet Dede'nin Plevne'de bulunması, gücümüze güç katacak. Plevne'yi çok zor günler bekler. Akşam, Hükümet Konağı'nda toplantı yapılacak. Gelinin Zeynep, Pehlivan Muzaffer ve Hikmet Dede'yle birlikte sizleri de mutlaka bekliyorum. Akşama görüşmek

üzere, Allah'a ısmarladık. Bizleri de dualarınızdan unutmayın!"

Paşa, atına bindi ve Plevne'ye doğru uzaklaşan birliklerine yetişmek üzere topukladı.

Hayırvar Nine, bir anda gözden kaybolan Osman Paşa'nın arkasından bakakaldı, gönlünde dualar, yüreğinde acılarla...

* * *

Herkes, hayretle Osman Paşa'nın yanında duranlara bakıyordu. Bunca Paşa dururken, Osman Paşa yanına, bunları niçin almıştı?

Osman Paşa'nın sağ yanında ak sakallı bir ihtiyar, solundaysa küçük bir çocuk, yüzü yeşil duvakla kaplı gelinliği yıpranmış bir gelin, onun yanında da seksen yaşlarında bir nine vardı.

Kalabalık büyük bir şaşkınlık içindeydi. Osman Paşa ne yapmak istiyordu?

Paşa, hükümet konağının Meclis salonunda toplanan kalabalığa baktı. Bekledi, sanki merak ve ilginin daha da artmasını istiyor gibiydi. Bir tarafta yüksek rütbeli zabitler, diğer tarafta da Plevne kasabasının ileri gelenleri vardı. Bu gece çok önemliydi. İçinde bulundukları şartları, derdini ve maksadını bu insanlara iyi anlatabilmeliydi. Sivili, askeri, suyu, toprağı ve havasıyla Plevne'de bir vücut gibi hareket edebilmeli, tek vücut olabilmeliydiler.

Osman Paşa anlattı, Plevne'nin önemini, karşı karşıya bulundukları şartları... Ve sözlerini bağladı; gönülleri bağlayan, akılları tek bir hedefe kilitleyen kelimelerle:

"Efendiler! Sebepler âlemindeyiz. Askerliğin gerektirdiği bütün sebeplere sarılacağız, her türlü tedbiri alacağız. Ama bu yeterli değil. İşin manevi tarafını unutmamalıyız. 'Allahü teâlâya itaat edene canlı cansız her şey itaat eder, yardımcı olur.' buyurulmaktadır. Hazret-i Ömer efendimiz, bir savaşta netice alınamayınca, askerlerini toplayıp 'İçinizde dinimize aykırı bir iş işleyen var mı? Herkes kendisine baksın! Böyle bir hâl varsa tövbe etsin!' dedi. Bir müddet sonra bir asker ağlayarak gelip 'Ya Halife! Namazımı,

misvak kullanmadan aldığım abdestle kıldım. Şimdi bu hâlimden tövbe ediyorum' açıklamasında bulundu ve daha sonra yapılan hücumla zafer kazanıldı. İslam tarihinde buna benzer nice misaller vardır. Mute Harbi'nde 3 bin kişilik İslam ordusu, yüz bin kişilik Bizans ordusuna galip gelmiştir.

'Günahtan sakınamam' diyen varsa, Sofya yolu açık iken şimdiden aramızdan ayrılsın! Sivillerden kasabayı terk niyetinde olan varsa her türlü kolaylık gösterilecek, yardım edilerek, Osmanlı ordusunun elindeki yerlere ulaşması temin edilecektir.

Herkes tercihini yapsın, kararını versin. Şimdi gidenlere bir şey denilmeyecek. Ama kalıp da savaşın gereğini yerine getirmeyenlerin gözünün yaşına bakılmayacak. Savaş hâlinin kuralları uygulanacak. Emirlerin dışına çıkan en yakınım da olsa gereken yapılacak.

Gün; taşı, toprağı, suyu, havayı bizimle birlik eyleme, yanımıza alma günüdür. Tuna Nehri bizim için akmalı, düşmana geçit verme dediğimiz zaman taşmalı. Toprak, düşmana set ol dediğimizde düşmanı durdurmalı. Rüzgâr bizim için esmeli."

Osman Paşa'nın sözleri, orada bulunanlara garip geldi. Taşa, toprağa, suya, havaya söz geçirmek nasıl olurdu? Osman Paşa, dinleyenlerin tereddütünü sezmiş gibi konuşmaya devam etti:

"Eğer bizler, Rabbimizin emrine itaat edersek, taş, toprak, hava, su, bizimle olur... Bundan kimsenin tereddütü olmasın! Allahü teâlâya itaat edene her şey itaat eder.

Yediden yetmişe, asker sivil, kadın erkek, hepimiz, el ve gönül birliğiyle kenetlenmeliyiz. Çok zor günler geçirebiliriz. Burada kalanlarımız, insanın kavuşabileceği rütbelerin en yücelerine, şehitlik veya gaziliğe kavuşacak. Hiçbirimiz hain veya gafil olmayacağız."

Osman Paşa, sağındaki ak sakallı ihtiyarı, ak yaşmaklı nineyi, yüzü kapalı kadını ve solunda bulunan çocuğu işaret etti:

"Yediden yetmişe herkese büyük iş düştüğüne misal için buradalar. Şu seksen yaşındaki Hayırvar Nine, yanındaki de yetmiş

beş yaşındaki Hikmet Dede... Yaşı küçük ama bileği ve yüreği büyük Pehlivan Muzaffer... Ve bu da kızımız yeşil duvaklı Zeynep Gelin. Onun sevdiceği Aliş'in boynuna bağladığı al duvak hepimizin boynuna bağlanmış demektir. Al duvak, al bayrağa, şehitliğe, kırmızı gül hürriyete işarettir. Yüzünden kaldırmadığı yeşil duvağı iffetin, namusun işareti... Zeynep kızımız, 'İşgal altındaki vatanda namus, iffet korunamaz' diyerek, Aliş'in yeşil duvağı kaldırmasına razı gelmemiş, Aliş de bunu kabul etmiş. Biz Plevneliler olarak, hem al duvağın hem de yeşil duvağın gereğini yapmalı, Aliş'e ve nice Alişlere yeşil duvağı kaldırma gücü verecek şartları hazırlamalıyız."

Osman Paşa, Hikmet Dede'ye döndü ve karşı koymasına fırsat vermeden Hikmet Dede'nin elini öptü.

"Bu ak sakallı amcayı, Plevneliler iyi tanıyor. Kumandanlarımın da iyi tanımasını istiyorum. Plevne'nin Hikmet Dedesi'dir. Asıl adını, kendisi dahi unutmuş. Akılların şaştığı işlerde, 'Bunda da bir hikmet var' dediğinden, görünenin arkasındaki görünmeyen sırları söylediğinden ismi Hikmet Dede'ye dönmüş. Biz de Hikmet Dede'nin dili ve gönlüyle, bu savaşta, Plevne'yi mekân tutuşumuzda nice bin hikmet vardır, diyoruz. Bize düşen; sebeplere sarılıp çok çalışmak... Rabbimizin, gönül erlerinin yardımına kavuşmak, taşı toprağı, Tuna'yı, ateşi yanımızda görmek için; günahtan, isyandan, emirlere karşı gelmekten uzak kalmak... Öyle değil mi Hikmet Dede?"

Hikmet Dede boynunu büktü.

"Siz daha iyi bilirsiniz Paşam."

Osman Paşa, Hikmet Dede'nin avucunda bulunan sol elini daha da sıktı.

"Dedem, bilmek sizden yapmak bizden... İstemek sizden yerine getirmek bizden..."

Osman Paşa, Hayırvar Nine'ye döndü.

"Hayırvar Nine'ye gelince... Biz de onun diliyle konuşalım! Şu anda gelini Zeynep ile birlikte burada bulunmasında nice hayırların olduğuna inanırız. Zor günlerimizde ninelerimize, analarımıza ve bacılarımıza da hastanelerde, cephane hazırlanmasında, hatta

istihkâmların yapılmasında çok iş düşecek. Kadınlarla bizim aramızdaki irtibatı Hayırvar Nine sağlayacak. Onların kumandanı mevkiinde olacak."

Osman Paşa, yönünü Zeynep'e çevirdi.

"Zeynep gelinimize gelince... Onun işi; şimdi yaptığını, Yüce Mevlâmın ona verdiği görevi yapmak... Ona müdahale yok. O bildiğince gezecek. Ve her gördüğüne 'Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?' diye soracak. O sorunca biz de kendimizi Aliş bileceğiz, Aliş'in yerine koyacağız. Buradaki, Plevne'deki herkes birer Aliş'tir. Bizler, İstanbul'daki Sultanımızın, Aliş'imizin vekilleriyiz. Vekil, asil gibidir buyurulmuş. Vekil olarak, bu diyarları al ve yeşil duvağın işaret ettiği manayı yaşanır kılmak, düşman çizmesi altında çiğnetmemek, bayrağımızı, namusumuzu, canlarımızı ayaklar altında ezdirmemek için gayret edeceğiz."

Osman Paşa, Hikmet Dede'nin elini bırakmadan, sol eliyle Muzaffer'inin sağ omzundan tutup iyice kendisine yasladı:

"Bu da Pehlivan Muzaffer... Biz ona Pehlivan Muzaffer dedik. Dedem Korkut'un dediği gibi: 'İsmini ben verdim, bahtını Rabbim ak eylesin!' Pehlivan olmak, pehlivan olarak anılmak kolay değil. Bakmayın onun on üç on dört yaşında gösterdiğine... Daha onunda... Zişţovi'den akıncılar, pehlivanlar diyarından... Zeynep gelinin kardeşi... Hem babası hem de annesi şehit olmuş.

Ona, bu savaşta çok iş düşecek. Muzaffer, kendisi gibi yiğit; sekizden on üç yaşına kadar kırk kişi seçecek. Bizim haberleşme ağımız olacaklar, özellikle de bacılarımızla bizim aramızda... Bu ayakta kalma kavgasında, cihadında, bacılarımızın yükü ağır... Onlar; öncelikle hastane, mutfak ve çamaşırhanelerde görev alacaklar, cephanenin hazır edilmesinde çalışacaklar. Bütün bu işlere koşturan bacılarımız ve analarımızla haberleşmeyi Muzaffer ve onun ekibi sağlayacak. Kadınlarla ilgili vazifesinde Hayırvar Nine'nin emrinden çıkmayacak."

Muzaffer Pehlivanı, hazır bulunanlara tanıtan Osman Paşa seslendi:

"Bre Çerkez Müsellim!"

Nereden çıktığı belli olmayan, göğsünde çapraz fişeklikler dizili iki metre boyunda, levent endamlı, burma bıyıklı birisi hemen Paşa'nın yanında beliriverdi.

"Emredin Paşam!"

Osman Paşa, Muzaffer'i işaret etti.

"Bak Çerkez Müsellim! Bu Pehlivanın eti de kemiği de senin. İşini iyi öğret! Haberleşmede bir aksama olursa hesabını senden sorarım. Bu akşam ablasının yanında son defa kalacak. Bundan sonra senin ayrılmaz bir parçan olacak. Anladın mı?"

"Anladım Paşam."

"Peki, çekilebilirsin."

"Emredersin Paşam."

Çerkez Müsellim, nasıl birdenbire ortaya çıktıysa birdenbire de ortalıktan kayboluverdi.

Paşa, elleri, Hikmet Dede ve Muzaffer'in omuzlarında, kalabalığa döndü.

"Efendiler! Bizi çok zor günler bekler. Osmanlı'nın ayakta kalması, bizim burada ayakta kalmamıza bağlı. Ölüm, en son düşündüğümüz şey olacak. Bize diri insanlar lazım. Ölümümüz şehitliğe olacak. Ölümü hak etmemiz, olabildiğince pahalıya almamız lazım.

İşaretimiz 'Hilal ile gül'dür. Şüpheli durumlarda 'hilal' diye bağırılacak, cevap 'gül' diye gelmezse ateş edilecek. Plevne'de şartlar çok ağırlaşacak. Disiplini, dayanışmayı, birliği katiyen kaybetmemeliyiz. Şu andan itibaren Plevne'de askerlik, serhat boyu kanunları geçerlidir. Kurallara uymayan en yakınım da olsa müsamaha gösterilmeyecek. Gül ağacından yapılmış hilali taşıyanlar, benim adıma konuşacak, emir verecek, haberimi getirecek kişilerdir. Gayrisine itibar edilmeye!

Şimdilik bu kadar... Yapılacak işlerle ilgili emirler hemen bu

akşam sizlere ulaştırılacak. Söz değil iş zamanıdır. Hakkınızı helal edin! Yüce Mevlâm yardımcımız olsun.

Hikmet Dede ve Hayırvar Ninemiz, toplantıdan sonra çıkmayıp beklerlerse kendileriyle ayrıca görüşmek isterim."

Herkes dağıldıktan sonra, Hikmet Dede ve Hayırvar Nine, Osman Paşa'nın bulunduğu odaya geçtiler. Paşa, büyük bir hürmetle onları oturttu ve bin bir özürle söze başladı:

"Hakkınızı helal edin! Sizi alıkoydum. Çok önemli bir mesele var. Kendi başıma karar vermeye cesaret edemedim."

Hikmet Dede ve Hayırvar Nine, Paşa'yı böylesine zor durumda bırakan şeyi merak ettiler. Hikmet Dede, Paşa'ya yardımcı olmak gayretiyle konuştu:

"Paşam, bizim işimiz size yardımcı olmak, işinizi kolay kılmak, söylemek sizden, yapmak ise bizden."

Hikmet Dede'nin sözleri Paşa'yı rahatlattı.

"Allah razı olsun Hikmet Dedem! Yeşil Duvaklı Gelin, Zeynep... Onu konuşmak istedim."

Zeynep deyince Hayırvar Nine'nin yüreği sancıdı. Paşa devam etti:

"Zeynep Gelinimizin 'Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?' diyerek Aliş'ini araması Yüce Rabbimizin bir işaretidir derim. Düşman saldırısıyla karşı karşıya kalan bütün Osmanlı milletinin fert fert, kendilerini Aliş; dinimizin, namusumuzun, vatanımızın savunucusu olarak bilmeleri için bu büyük bir fırsat. Zeynep'in bu sözleri, yalnız Plevne'de değil işgal altında bulunan, düşmanla karşı karşıya kalınan her yerde; Niğbolu'da, Ziştovi'de, Rusçuk'ta, Silistre'de, Gabrova'da, Tırnova'da, Sofya'da, Rumeli'ndeki bütün Osmanlı şehirlerinde efsane gibi söylenmeli. Herkes kendisini bu toprakların Aliş'i bilmeli, bu toprakların düşman çizmesi altında çiğnenmesinden sorumlu tutmalı...

Zeynep gibi biz dâhil herkes, her gördüğüne 'Görmedin mi

Aliş'imi?' diye sormalı, 'Bu toprakların Aliş'i sensin' diye cevaplamalıyız diye düşünürüm, ne dersiniz?"

Hikmet Dede ve Hayırvar Nine, saygı dolu ve hayran bakışlarla Osman Paşa'ya baktılar. Onun yüzünde; zaferlerin, yeni bir efsanenin doğuşunu gördüler.

* * *

Osman Paşa'nın ordusunda hizmet veren Avustralyalı Tabip Binbaşı Charles Ryan, hatıra defterini önüne almış, dalgın dalgın yazıyordu:

"18 Temmuz Çarşamba 1877, saat 23.15 - Plevne...

Bu satırları, Tuna'nın hemen kıyısındaki sahra çadırımda yazıyorum. Bir türlü aklım ermiyor yaşadıklarıma. Osman Paşa ile Vidin'den Plevne'ye hiç istirahat etmeden yürüyen, yürümekten tabanları patlayan ve bir defa olsun of demeyen Türk askerini anlayamıyorum. Bu gücü nereden alıyorlar, bilemiyorum.

Kesinlikle eminim... Daha önce Sırbistan'da, Osman Paşa'nın kumandası altında savaşırken gördüğüm askerden daha cesur bir askerin Avrupa kıtasında bulunmadığına... Bu askerin, Plevne'de de nice inanılmaz kahramanlıklar ve başarılar göstereceğine inanıyorum.

Nice kahramanlıklarına şahit olduğum Türk askerinin muhteşem vücudunun ve gürbüz bünyesinin başlıca iki sebebi var: Birincisi, Türk eri asla alkole elini sürmez. İkincisi, Türk sosyal, aile hayatı ve kadınlar üzerinde mevcut şiddetli himaye ve vesayet... Bunlar, onları, başka Avrupa milletlerine tesir etmiş olan korkunç zührevî hastalıklardan, ahlaki yıkıntılardan korumuştur.

Niş'te Mehmed Ali Bey adında bir Türk binbaşısı tanıdım. Aleksinaç üzerine son Türk taarruzunda 7 Sırp'ı kılıcıyla öldürmüştü. Ben bütün hayatımda bu kadar muhteşem bir vücuda rastlamadım. Bu subay, son derecede yakışıklılığından başka, insanı şaşırtan bir beden düzgünlüğüne ve kuvvetine sahipti. Ona tesadüfümden üç gün önce öyle bir kahramanlık göstermişti ki,

Niş'te herkesin dilindeydi.

Başkumandan Abdülkerim Nadir Paşa, bir sabah cepheyi teftiş ederken, karşısındaki asi Sırp askerinden bir esir almak istemişti. Paşa'nın sözünü işiten Mehmed Ali Bey, atını ileri sürdü; başkumandanı selamlayarak bir esir almak için iznini istedi. Abdülkerim Paşa hayret ederek izni verdi.

Mehmed Ali Bey, tek söz söylemeksizin atını çark ettirip üzengileri hayvanın böğrüne saplayarak Türklerin önünden geçti ve en yakında bulunan Sırp ileri karakol erinin bulunduğu yere doğru atıldı.

Mehmed Ali Bey, Sırp hatlarına yaklaşırken, altı yedi tüfek patladı. Sırp ileri karakolları, onu at üzerinde vurup düşürmek ümidiyle ateş açmışlardı. Fakat atını zikzak ile süren Mehmed Ali Bey, dörtnala ilerledi. Sırp nöbetçisi tüfeğini bu pervasız süvarinin üzerine boş yere boşalttı. Kurşunu bitince de içeriye doğru kaçmaya başladı.

Mehmed Ali Bey, Sırp erinin üzerine, serçeye hücum eden bir şahin gibi süzüldü ve eğerin üzerinden eğildi. Sırp'ı demir pençesiyle yakasından kavradı. Kendisini hiç sakınmadan herifi kaldırıp eğerinin üzerine, kendi önüne attı. Atının boynuna doğru eğilerek düşman kurşunlarından korunuyordu. Kurşun ıslıkları arasında dörtnala geriye döndü.

Şaşırıp kalmış esiri, Türklerin sevinç gösterileri arasında, başkumandanın önünde yere bıraktı. Bu fevkalade kahramanlığı yapan Türk kurmay binbaşısı Mehmed Ali Bey, sonra Tuna kıyısındaki Lom'a gitti ve Müşir Mehmed Ali Paşa'nın kurmay heyetine dâhil oldu. Mehmed Ali Bey'in içgüdüsü de hayrete şayandı. Düşmanın ne harekette bulunacağını önceden anlayıp ona göre taktik değiştiriyordu.

Vidin'den Plevne'ye aralıksız yürüyüş yapan asker ayakta uyur hâle geldiğinden bu durumu Müşir Osman Paşa'ya bildirdim.

Gazi Osman Paşa, 'Oğlum, bir asker ne zaman uyuyabilirse o

zaman uyur. Çünkü bir daha nerede ve ne zaman uyuma fırsatı bulabileceği belli değildir. Hedefimiz, her ne olursa olsun bir an önce Plevne'ye ulaşmak... Yolda kalanlar, arabalarla getirilsin!' dedi.

Plevne'ye doğru, hiç durmadan yürüdük. Önde 1.700 kişilik Türk ileri birliği yürüyordu. Son hızla ilerleyerek Plevne mevzilerini tutması emri verilmişti. Osman Paşa önce Plevne'ye değil Niğbolu'ya gitmek istiyordu. Fakat Niğbolu'nun Rus kuvvetleri tarafından sarıldığını telgrafla haber alınca vazgeçti. Bu sırada Velçiderma Köyü'nde idik. Osman Paşa, gelen haber üzerine 69 mil mesafede bulunan Plevne'ye gitmeye karar verdi.

Oh! Bu yürüyüşün hiç değişmeyen korkunçluğu ve meşakkati nasıl dile getirilebilir? Yeniden yola çıkmak emrini aldığımız zaman, zaten ölü gibi yorgunduk. Asker, bütün gece, önünü ardını görmeden, karanlıklar içinde düşe kalka yürüyordu. Yakınlarda bulunması muhtemel Rus keşif birliklerine, mevcudiyetimizi sezdirmemek için değil türkü söylemek, fısıltıyla konuşmak bile yasak edilmişti. En ileride giden alay, uykusuzluk, açlık, hastalık ve susuzluktan baygın hâldeydi. Askerlerin tamamının yürümekten ayak tabanları patlamıştı.

Ertesi akşam asker o kadar yorulmuştu ki, açık ovada iki saatlik mola vermek mecburiyetinde kaldık. Bunu yapmak zorundaydık. Askerin artık yürümeye takati kalmamıştı.

Sonraki gün güneş çarpmasından 6 kişiyi kaybettik. Âdeta hiç su içmiyorduk. Askerin çektiği azap korkunçtu. Birçok erin ayak derileri soyulmuş, kızıl bir et parçası hâline gelmişti. Böylesine cebri bir yürüyüştü. Ayaklarında çarık olan erlerin durumu daha iyiydi fakat ayakkabılı olanların ayaklarında hayır kalmamıştı.

Yürüyüşün korkunçluğu üzerine fazla şey söylemek istemem, ancak şu misali vermek yeter. En önde giden alay 1.700 kişi olarak yürüyüşe başlamış, Plevne'ye varıldığı zaman 1.300 kişi kalmıştı. 400 kişi Plevne yolunda dökülüp kalmış, arkadan gelen ana kuvvetin arabaları tarafından yollardan toplanmıştı.

Osman Paşa'nın tek gayesi vardı ve buna ulaşmak için

yapmayacağı şey de yoktu. Gayesi, bir an önce, Ruslar ele geçirmeden Plevne'ye erişmekti. O akşam İsker deresini atladık. Su, askerin omuzlarına kadar yükseliyordu. Asker, tüfekli ellerini havaya kaldırarak dereyi geçti. Tüfekler her şeyden önemliydi.

Ben, önde giden alayda idim. En büyük ızdırabı çeken birlikte... Ah bu Vidin-Plevne yürüyüşü! Vidin'den çıktığımızın altıncı günü idi ve 120 mil yol yürümüştük. Bunun son 70 milini 3 gece 2 gün âdeta hiç durmadan yürümüştük. Askerî tarihin kaydettiği en büyük cebri yürüyüştü.

Bu yürüyüşte asker, günde yalnızca iki peksimet yemişti ve su çok azdı. Her erin sırtında bir tüfek, 70 fişek ve tam teçhizat vardı. Teçhizatını, yürüyüşte kolaylık sağlamak için bırakmanın cezası, kurşuna dizilmekti. Osman Paşa'nın emri bu idi.

Altıncı günün sonunda askerin hepsi hâlâ güleryüzlü idi. Türk askerini anlamak ne kadar zor. Hiçbirinden, kendilerini altı gün nefes aldırmadan yürüten komutanları hakkında en ufak bir şikâyet duymadım.

Temmuzun 18. gününün öğle vakti Vid deresi üzerindeki köprüden geçmeye başladık. Çok sevinçliydik. Yıllardır görmediğimiz ana babamıza, yakınlarımıza kavuşmuş gibiydik. Nihayet, 3 mil uzakta Plevne'nin narin minareleri görünüyordu. Kimsede tek adım atacak takat kalmamıştı. Köprüyü geçen, yerlere seriliyordu. Bir müddet dinlendik. Plevne'de 3 taburluk bir piyade alayı ile sair birlikler bizi bekliyordu. Plevne kumandanı Atıf Paşa, emri altında bulunduğu Osman Paşa'nın ilk alayının şehre girişini heyecanla bekliyordu.

İlk alay girince müsterih oldu. Artık Rusların taarruzla Plevne'yi düşürmesi zorlaşmış ve büyük kuvvetlere ihtiyaç gösterir hâle gelmişti. 18 Temmuz günü saat 06.00'da Plevne'ye girdim. Bu güzellikte bir kasabayı rüyamda görseydim inanmazdım. Ama gerçekti, rüya değildi; sanki cennetten bir köşeydi. Nazlı nazlı akan Tuna'ya bakan bir yamaca kurulmuş güzeller güzeli bir gelin gibiydi.

Bütün evler bahçe içindeydi. Sarmaşıklar içinde renk renk

çiçekler, bütün harem duvarlarına, ikişer katlı cumbalı evlere ve köprülere sarılmıştı. Ben yüksek harem duvarlarından göremedim. Osman Paşa söyledi, her evin bahçesi, bahçe içinde de bir havuzu varmış.

Plevne'ye geldiğimiz gibi doğru bir hana inip hanın hamamında Türk usulü hamam yaptım. İyice bir keselendim.

Osman Paşa, Plevne'nin askerî birlikler hariç 17 bin nüfuslu küçük bir şehir olduğunu söyledi. 8 camisi ve 2 Ortodoks kilisesi varmış, Türk imparatorluğunda bir kaza merkeziymiş. Bu küçük mevkiin adını, şimdiye kadar kimse işitmemişti.

Alman Mareşal Von Moltke'nin, Türk imparatorluğunun savunma durumunu inceleyen kitabında bile Türk kaleleri arasında adı geçmez. Zira gerçekte Plevne'de kale yoktur. Toprak tabyalar vardır. Bugün Plevne adını kimse bilmez.

Ama inancım o ki, yakın zamanda Plevne adını bütün dünyada okul çocukları bile bilecek.

Şu yeryüzünde, Plevne adının söylenmesi, vatan savunmasının ne demek olduğunu hatırlatacak ve her duyanın tüylerini ürpertecek. Bunu neye dayanarak mı yazıyorum? Çünkü ben, Osman Paşa'yı tanıdım, çünkü ben biraz olsun Türk askeriyle birlikte savaşa katıldım. Elini kolunu sallaya sallaya Plevne'ye gelen Çar'ın ordusu öyle çetin bir kayaya toslayacak ki ne olduğunu anlayamayacak.

Çar ve ordusu; eğer Osman Paşa, Plevne'ye yerleşmeden vuramazlarsa, bundan sonra onu Plevne'den atmak için akla gelmez fedakârlıklara katlanacaklar; on binlerce ölü verecekler ama yine de başaramayacaklar. Yeter ki Osman Paşa, cephanesiz, ilaçsız ve yiyeceksiz kalmasın!

Sırp cephesinde, onun komutası altında savaşan bir askerin, yüz düşman askerine bedel olduğunu gördüm. Yalnız askerler mi? İnanılmaz ama dağın, taşın, ırmağın, rüzgârın da Osman Paşa'ya yardım ettiğini gördüm. Nasıl mı? Kaleme sığmaz, anlatmak mümkün değil ama buna şahit oldum. Osman Paşa, her zaman,

‘Allah’a itaat edene her şey itaat eder’ diyor. İslamiyet’in emirlerine titizlikle sarılıyor. Onu, suyla toprakla konuşurken, hâlleşirken gördüm. Toprağın, suyun dilinden anlıyor. İnanmak imkânsız gibi ama ben bunu gördüm.

Paşa, ‘İnsan ve cin hariç bütün yaratıklar, Allahü teâlâya bir an olsun isyan etmez; yaradılış gayesine yüzde yüz itaat içindedir. İnsan, gerçek insan, evliya olduktan, Yüce Mevlâya isyanı bıraktıktan, ona itaat ettikten sonra, diğer bütün yaratıklarla aynı dili, yaratılış dilini konuşmaya başlar. Toprak, su ve havanın dilinden anlar. Bunlar, Allah’a itaat edene itaat eder.’ diyordu. Dediklerinin gerçek olduğunu fark ettim. Osmanlı askeri, düşmana saldırırken, altlarındaki toprak da hareket ediyor, mesafeleri kısaltıyor, düşman siperleri onlara kolaylaşıyordu.”

18 Temmuz akşamı Plevne’ye ulaşan Tabip Binbaşı Charles Ryan, hatıra defterine bunları yazıyordu. Ryan, Avustralya’nın Melbourne şehrindendi. Osmanlı ordusunda tabip binbaşı olarak Osman Paşa’nın emrinde görev yapıyordu. Osman Paşa’yı bir baba, bir öğretmen gibi seviyor, ondan her gün yeni bir şeyler öğreniyordu.

Binbaşı Ryan defterini önüne almış, gemici feneri ışığında dalıp gitmişti. Gece yarısını geçmişti. Gönlü, Plevne, Osman Paşa, memleketi Melbourne, buradaki sevdikleri arasında gidip geliyordu.

Duyduğu sesle irkildi. Bu bir top sesiydi. Bu kadar çabuk muydu? Dikkatlice dinledi. Osman Paşa’nın toplarının sesini ezberlemişti. Evet bu top sesleri, Osman Paşa’nın ordusuna ait değildi. Rus topları olmalıydı. Bir müddet sonra tekrar top sesleri geldi.

Tabip Binbaşı Ryan “İşte Osmanlı topları da cevap verdi ve Plevne savaşı başlamış oldu. Bakalım nelere şahit olacağız?” diye mırıldandı.

Bu sırada emir eri içeri girerek bir şeyler söyledi. Ryan başını salladı, emir eri çıktı ve onun çıkmasıyla iki kişi içeri girdi. Ryan, içeri girenleri görünce şaşırdı:

"Çerkez Müsellim Efendi. Hayır olsun gecenin bu vakti?"

Ryan, Türkçe'yi gayet düzgün konuşuyor, "hayır olsun" gibi Türkçe tabirleri çok rahat kullanıyordu. İçeri, Osman Paşa'nın hususi haberleşmesine bakan ulakların başında bulunan Çerkez Müsellim ile birlikte küçük bir çocuk girmişti. Çerkez Müsellim, Kafkasya göçmeniydi. Şeyh Şamil ile Ruslara karşı savaşmış, Şeyh Şamil teslim olunca Osmanlı'ya sığınmıştı. Beş senedir de Osman Paşa'nın gözü kulağı olmuştu. Çerkez Müsellim, Binbaşı Ryan'a gülümsedi.

"Efendim, bu benim yeni yardımcım Muzaffer Pelvan."

Ryan duyduğuna inanamadı; yanlış mı anlamıştı acaba?

"Müsellim Efendi, yanlış duymadım herhâlde. Şu 14 yaşındaki çocuk için yardımcım dedin."

Çerkez Müsellim hafifçe güldü.

"Hayır efendim, yanlış duymadınız! Yardımcım dedim. Yaşını yanlış tahmin ettiniz, 14 yaşında değil, 10 yaşında."

Binbaşı elinde olmayarak bağırdı:

"Ne, hem on yaşında hem senin yardımcın ha? İnanılmaz, çıldırmış olmalısın!"

"Ben değil efendim, Osman Paşa çıldırmış olmalı!"

"Osman Paşa mı? Niçin?"

Çerkez Müsellim anlattı; Osman Paşa ile Muzaffer Pehlivan'ın tanışmasını ve Osman Paşa'nın, onu kadınlarla ordu yönetim kademesi arasında habercilik yapmak üzere görevlendirerek nasıl kendi emrine verdiğini...

Binbaşı bir Muzaffer'e bir Çerkez Müsellim'e bakıyor, anlatılanlarla gördüklerini barıştırmaya çalışıyordu, ama bir türlü beceremiyordu. Şu Türklerin işine akıl sır erer gibi değildi. En olmayacak zamanda en olmayacak işi yapıyorlar ve en olmayacak neticeyi alarak herkesi şaşırtıyorlardı. Özellikle de bunu Osman Paşa'nın yanında çok yaşadığını hatırladı ve şaşırmayı bıraktı.

Muzaffer Pehlivan'ın sarılı kolu dikkatini çekti, doktorluk tarafı ağır bastı.

"Müsellim Efendi, bu çocuğun neyi var?"

Cevabı Çerkez Müsellim değil Muzaffer verdi hem de sert bir şekilde ayaklarını yere vurarak:

"Ben çocuk değil, Kırk Kanatlı Ekibi'nin reisiyim."

Muzaffer, cevap beklemeden Çerkez Müsellim'i kolundan çekti.

"Beyim, gidelim. Bizi çocuk görenle işimiz olmaz."

Binbaşı Ryan, Rus güllelerinden biri yanına düşmüş gibi sarsıldı. Osmanlı'nın muzafferiyetinin sırrını çözer gibi oldu. On yaşındaki çocuk, Kırk Kanatlı Ekibi'nin reisi olursa, yetişmiş delikanlısı ne olmazdı?

Muzaffer'in gönlünü almak için hareketlendi ve kollarından yakaladı.

"Gel bre Pehlivan, Kırk Kanatlı Reisi Muzaffer! Çocuk olan sen değil senin değerini anlayamayan benim. Hele çekme kolunu bre! Tamam bir hata yaptık. Şu koluna bir bakalım. Çerkez Müsellim sıkı tut şunu! Bu Kırk Kanatlı Reisinin koluna ne oldu anlat hele!"

Muzaffer, Kırk Kanatlı Reisi sözünden sonra biraz sakinleşir gibi olmuştu. Çerkez Müsellim, Muzaffer'in kolundaki sargıyı çözerken anlattı:

"Beyim, Muzaffer Pelvan'la Osman Paşa'nın yanından ayrıldıktan hemen sonra habercilik talimine başlamış, birlikte Plevne etrafında keşif yapıyor, nereden nasıl geçileceğini tespite çalışıyorduk. Bu sırada bir çukurun başına geldik. Daha dur demeye varmadan bizim pelvan karşı tarafa doğru atladı, âdeta uçtu ama iyi konamadı ve kolunu sakatladı."

Çerkez Müsellim'in "uçtu ama konamadı" sözü Doktor Binbaşı Ryan'ı güldürmüş, Muzaffer'i ise kızdırmıştı, hemen itiraz etti:

"Ama beyim toprak kaydı."

Çerkez Müsellim güldü ve Muzaffer'in başını okşadı.

"Kızma bre pelvan! Bilirim toprak kaymasaydı çok rahat bir şekilde karşı tarafa atlardın."

Çerkez'in pelvan demesi, Muzaffer'i bir nebze olsun sakinleştirdi.

Binbaşı Ryan, Muzaffer'in kolunu kontrol etti.

"Müsellim Bey'im! Muzaffer Pehlivan'ın, Kırk Kanatlı Reisinin önemli bir şeyi yok. Yalnızca kolu dirsekten biraz incinmiş."

Doktor Ryan'ın ısrarla "Pehlivan Muzaffer, Kırk Kanatlı Reisi" demesi, Muzaffer'in gönlünü yapmıştı.

Yedinci Bölüm: Ruslar, Bozguna Uğradı

"Sabahın seher vaktinde görebilsem yârimi,

Gül dalına bülbül konmuş çeker ah-u zarını,

Elimden almak isterler nazlı yârimi"

türküsüyle hamurları yoğrulan Plevneliler, 19 Temmuz Perşembe günü seher vaktinde top sesleriyle uyandılar.

Ve hem dillerinde hem de gönüllerinde,

"Bülbüller ötüyor seher vaktidir,

Gülbade içelim bahar vaktidir,

Hazır olan erler sefer vaktidir,

Destur saldıralım düşman üstüne"

türküsü dillenir oldu. 19 Temmuz 1877'nin seher vaktinde, top sesleriyle birlikte, Plevne'de yediden yetmişe herkes ayağa fırladı. Sabahın ilk ışıkları, Plevne üzerine, top gülleleriyle düştü. Ruslar, Plevnelilerin ellerinden, nazlı yârlerini almak için gelmişlerdi.

1877 senesi 19 Temmuz Perşembe gününün ilk saatleri... On binler hınçla geldiler. Plevne'ye varan Alman asıllı Rus Generali Schilder-Schuldner aklını kaçırdı. Osman Paşa'nın askeriyle kendinden önce buraya ulaştığını görünce çılgına döndü. O kızgınlıkla perşembe günü sabahtan akşama kadar, yerleşmeye çalışan Türk birliklerini, topçu ateşiyle dövdü. Osman Paşa'ya; tabya yapma, mevzilerine yerleşme fırsatı vermek istememişti.

Rus Generali, 19 Temmuz Perşembe günü, saldırmamakla ve yalnızca topçu ateşini tercih etmekle, Osman Paşa'nın gönlüne su serpti. Yol yorgunu askerini savaşa sürmeye, "Türklerin üzerine hücum" demeye cesaret edememişti. Osman Paşa'nın bütün

korkusu, Rus'un o gün saldırmasıydı. Rus'un yalnızca top ateşiyle yetineceğini anlayınca şükür secdesine kapandı; Yüce Mevlâ, Osmanlı'ya beklediği fırsatı vermiş, bütün gece yaptığı dualar kabul olmuştu.

Hemen harekete geçti. Önceki akşam topladığı Plevne'nin önde gelenlerinden sivil erkânın karargâh hâline getirdiği ilk mektepte toplanması için emir verdi. Yarım saat içinde toplantı başladı.

Osman Paşa, askerler kadar yediden yetmişe bütün sivillere çok büyük iş düştüğünü, sivillerden levazım, hastane hizmetleri, iaşe temini ve cephane hazırlanmasında istifade edileceğini anlattı.

Konuşmasını "Allah'a itaat edene, bütün mahlûkat itaat eder. Plevne sınırları içinde, dinimizin emirlerine, serhat boyu geleneğine muhalif hiçbir şey işlenmesine billah rızam yoktur. Gaflet, gevşeklik, gayretsizlik, çalışmamak, sebeplere sarılmamak, emre itaat etmemek, yalan, namertlik, her zaman kötüdür, ama şimdi bütün bunlar bağışlanamaz suçtur. Çünkü serhat boyundayız, savaştayız. Size, Kanuni Sultan Süleyman'ın, Budin Sarayı'nın duvarına yazdığı 'Burası gaziler diyarıdır, serhat boyudur, burada gayrolmaz, dinimize, geleneklerimize aykırı iş işlenmez. Burada gayreyleyenin akıbeti hayrolmaz' sözünü hatırlatmak isterim. Biz, Allahü teâlâya itaat ettiğimiz sürece; Plevne'nin taşı, toprağı, havası, suyu, görünmeyen erleri bizimle birlikte olacaktır. Hepiniz hakkınızı helal edin! Bundan sonra helalleşmeye vaktimiz olmaz" sözleriyle bitirdi.

Hazır olanların hepsi, gözyaşları içinde, helal olsun paşam diyerek Osman Paşa'ya haklarını helal ettiler, birbirleriyle helalleşerek güçlerini bir eylediler, gönül yüklerini attılar, vazifelerini yerine getirmek üzere hemen dağıldılar.

Dağıldılar ama bir olmak, birde güç bulmak, sonsuzluğa erişmek için... Bu dağılmadan sonra Plevne'de öyle bir hareket başladı ki anlatılır gibi değil. Yediden yetmişe bütün Plevneliler görev almıştı. Hatta sakat olup yatağa mahkûm olanlar da görev almakta o kadar ısrar ettiler ki; Osman Paşa, gözleri yaşlı hâlde onlara da görev verdi, yattıkları yerden sargı bezi hazırlamaları için...

* * *

19 Temmuz 1877 Perşembe günü, Plevnelilerin yediden yetmişe savunma için koşturduğu saatlerde, Eski Zağra'da durum çok farklıydı. Savaşmadan güzelim Zağra'yı Rus'a teslim etmenin utancıyla günlük telaş başladı. İşgal vardı ama hayat, ekmek, geçim kavgası devam ediyordu. Midelere bir şeylerin girmesi, hastaların bakılması, nefes alıp vermenin gereği yapılmalıydı. 19 Temmuz Perşembe günü, sabahleyin erkenden, kimse ortalıkta gözükmezken kalktı Raci Efendi. Çok kıymetli olup Ruslara vermeye kıyamadığı bıçağını bulabilmek için hela çukuruna indi ve uzun aramalardan sonra bıçağı buldu. Pislik içinde bıçak arayan Raci Efendi'ye, Bulgar gençleri "Hoca İfendi, kaybetiğiniz şerefinizi lağim çukurunda mi ariyersin?" diye dalga geçtiler. Raci Efendi, başını kaldırıp bir şey diyemedi.

Sabahleyin "Herkes dükkânını açsın, işiyle meşgul olsun" diye tellal bağırdığından, artık işler düzeldi diyen Müslüman esnaf; çarşıya, yağma edilmiş dükkânlarının başına doğru giderken, hava birdenbire yine değişti.

Bulgar zaptiyeler vasıtasıyla, Raci Efendi dâhil olmak üzere kırk kadar eşraf ve kasabanın ileri gelenleri hükümet merkezine götürüldü.

Raci Efendi'nin tekrar hükümet konağına çağırılmasıyla birlikte, konaktaki kadınlar ağlaşmaya başladı; Raci Efendi, hepsiyle helalleşip ayrıldı.

Eski Zağra'nın çevresindeki köyler çapulcu Rus Kazaklar ve Bulgar çeteciler tarafından yakılıp yıkılmış; çocuklar ve anneler gözyaşına boğulmuştu.

Raci Efendi'nin hemen arkasından, yanında birkaç Rus askeriyle birlikte bir Bulgar çetecisi gelerek Aliş'i sordu. Osman Molla, Aliş'in ayrıldığını söyledi, inanmadılar. Evin her tarafını aradılar, bulamayınca çekip gittiler. Osman Molla, Rus askerinin seslenmesinden Bulgar çetecisinin Nikofski olduğunu fark etti. Aliş'in evden ayrılmakla ne kadar isabetli davrandığını daha iyi

anladı.

Raci Efendi ve beraberindekiler, Bulgar zaptiyeler nezaretinde, hükümet konağına götürüldüler. Zaptiyeler, yol boyunca her türlü hakareti yapmaktan geri durmadılar.

Bulgar zaptiyeler, "Generalimizin sizlere birkaç sözü ve tembihi var" diyerek gelenleri, Genel Meclis Toplantı Salonu'na doldurdular. İçeri girmeleriyle birlikte çarşı tarafından büyük gürültü geldi, hemen pencereye koştular ve gördükleriyle dehşet içinde kaldılar. Bıçak ve sopalarla vurarak ve dürterek altı tane Müslüman, al kanlar içinde olduğu hâlde odaya getirildiler.

Gelenler o kadar dövülmüştü ki tanınmayacak hâldeydiler. Raci Efendi ve yanındakiler, gelenlere çaresizlik içinde, hiçbir yardım edememenin, kendi canlarının derdine düşmenin ezikliğinde baktılar. Onlar da kıyafetlerinden kasabanın ileri geleni olduklarını tahmin ettikleri Raci Efendi'nin ve yanındakilerin ayaklarına kapandılar.

"Ne olur efendiler? General'e süleyin biz bir şey yapmadık, suçsuzuz."

Bulgar zaptiyeler atılıp küfürlerle, tüfek dipçiklerini kullanarak, yaralıları yerden kaldırdılar ve bir köşeye yığdılar. Şehrin ileri gelenleri, bu zulüm karşısında gözyaşları içinde ağlamaktan başka hiçbir şey yapamadılar.

Ruslar ve Bulgarlar tarafından işgal edilen Hükümet Konağı, domuz ahırına dönmüştü! Haç işaretli, komite kalpaklı Bulgar vahşileri, kabadayı çalımlarıyla öteye beriye gezinmekteydiler. Kasabanın ileri gelenlerinin ve o altı yaralı mazlum Müslümanın perişan hâline alaylı alaylı bakıp gülüyorlardı. Bu hâl, Eski Zağralı Müslümanların acısını ve utancını kat kat arttırdı.

Az sonra, kır bıyıklı bir süvari generali, sekiz on kadar Rus ile geldi ve Türkçe ağır küfürler savurarak altı yaralı Müslüman'ı işaret ederek emirler yağdırdı:

"Askerlere kurşun atarlar ha! Bağlayın şunları!"

Sonra orada bekleyen Eski Zağralılara bağırdı:

"Siz de aşağı inin! İnin de bize kurşun sıkanlara ne yaptığımızı görün."

Eski Zağralılar, bu altı kişiye Bulgarların iftira atmış olabileceğini söylemek istediler ama general dinlemedi. Eski Zağralıları derhâl dışarı çıkardılar. Zavallı altı kişiyi de tekme vurup bıçaklayarak bağladılar. Bulgarların maksadı, sadece eziyet etmek ve aşağılamaktı. O zavallıların zaten ayakta duracak hâlleri kalmamıştı.

General, Raci Efendi ve yanındakilere "Bunları kurşuna dizeceğiz, askere kurşun attıklarından, başkalarına ibret olması için siz de göreceksiniz ve başkalarına anlatacaksınız" dedi.

Raci Efendi ve beraberindekiler, af dileyerek o insanların idamlarını görmeye tahammül edemeyeceklerini, bu sebepten kendilerini idam yerine götürmemelerini istediler. Ancak komutan kızıp üzerlerine yürüdü.

"Olmaz! Rus ordusuna karşı koyanların cezasının ne olduğunu hepiniz göreceksiniz."

Derhâl etraflarını iki bölük intikamcı Bulgar askeri sardı ve idam yerine doğru yürütüldüler. Önlerinde altı süvari ile general, arkalarında idama götürülen altı günahsız Müslüman, onların da arkasında Bulgar eşkıyaları ve Ruslar olmak üzere yola koyuldular. Raci Efendi, Aliş'i ve evde bıraktıklarını merak ediyordu.

Garip kafile, Eski Zağra sokaklarında ilerlerken, seyircilerin keyfine diyecek yoktu. Müslümanlardan kimse sokaklarda gözükmüyordu. Ancak sokakların iki tarafı hıncahınç Bulgarlarla doluydu. Yerler, parçalanmış Kur'ân-ı Kerim yapraklarıyla kaplanmıştı.

Kafiledeki Müslümanlar, mübarek sayfaların üzerine basmamak için ne yapacaklarını, nereye adım atacaklarını şaşırıyorlardı. Onlar, Kur'ân-ı Kerim yapraklarına basmamak için durduğunda, Bulgar çeteciler dipçikleri acımasızca indiriyorlar, Müslüman esirler yere

kapaklanınca da “Bakin, kutsal kitaplarini nasil de öperler?” diye alay ediyorlardı.

Zorla götürülen Müslümanlar, fırsat buldukça mübarek yaprakları yerden alıp ceplerine koyuyorlardı. Raci Efendi, yerden aldıkları Kur’ân-ı Kerim yapraklarına bakarak, okuduğu ayetlerin manalarında müjdeli bir haber bulmaya çalışıyordu. Şûrâ suresinin “Size gelen belalar, kabahatlerinizin cezasıdır” mealindeki 30. ayeti kerimesini okuyunca titredi, bu zelil durumlara düşmek için ne gibi hatalı şeyler yaptıklarını düşündü ama cevap bulamadan “Yürrü Hoca Efendi” diyen Bulgar askerinin dipçiğiyle yere kapaklandı ve bin bir zahmetle tekrar yola koyuldu.

Bulgarların bazısı, perişan bir vaziyette, bin bir hakaretle götürülen Müslümanlara baş sallıyor, elleriyle asılacaklarını ve kesileceklerini işaret ediyorlardı. Karagöz Alanı denilen meydanda üç araba yaralı Bulgar’a tesadüf edildi. Yanlarında iki bölük intikamcı asker duruyordu. Müslümanlar, yanlarından geçerken yaralılar inleyip sövmeye başladılar. İntikamcı bölüklerden bir eşkıya küfrederek, “Bizim(79) gâvurları öldürürsünüz ha?” deyip büyük bir hiddetle tüfeğini Eski Zağralı Müslümanlar üzerine çevirdi.

Artık sağ kalma ümidi kalmayan Raci Efendi ve yanındakiler, abdestli bulunmadıklarına, yakınlarıyla helalleşmediklerine ve onları bir daha göremeyeceklerine üzülüyorlardı. Tövbe edip kelime-i şehadet getirmeye, birbirleriyle helalleşmeye başladılar. Çeşitli hakaret ve tacizlerle idam yerine getirildiler.

Raci Efendi ve beraberindekiler, kendilerinin de idam edileceklerine iyice inandılar. Raci Efendi ilk defa, keşke Beşîr’i dinleseydik de bir an önce göç etseydik diye düşündü. Gözü önüne küçük kızları Ayşegül ve Fatmagül geldi, güllerini doya doya koklayamamıştı. Gözlerinden iki damla yaş süzüldü, biri Ayşegül, diğeri Fatmagül içindi. Bahtları güle benzesin, nice güzelliklere tomurcuklansınlar diye gül ve Peygamber Efendimizin mübarek hanım ve kızının ismini koymuştu onlara. Ama garip yavrular,

gülmeye doyamadan acıların en acısını tatmışlardı. "Allah'ım, güllerim daha acı günler görmesinler, onlar sana emanet" dualarına durdu.

Bir ara, bir Bulgar eşkıyası, Raci Efendi'ye bir dirsek vurdu, canı çok yandı. Ak sakallı ihtiyara işkence etmekten sadistçe zevk alan Bulgar canisine baktı. Bakmasıyla birlikte şaşırdı, sima tanıdık gelmişti, Bulgar canisi gözleriyle ona bir şey anlatmak istiyor gibiydi.

Raci Efendi şaşırmıştı. Bu Bulgar çeteci ne yapmak istiyordu? Biraz dikkat edince çeteci tanıdık gibi geldi. Ama yine de kim olduğunu çıkaramadı. Çete mensubu, Raci Efendi'ye, "Yürri bre! Bakalim Akrili seni kurtarabilcek mi?" deyince hayretten aklı gidiyordu. Bu çeteci Abdülfettah-ı Akri hazretlerini nereden biliyordu? Merakla tekrar baktığında bu sefer tanıdı. Bu oydu, Aliş'ti. Birbirine karışmış saçı sakalı ve bıyığıyla tam bir Bulgar çetecisine, komitacısına benzemişti.

Aliş'i yanında görmek, Raci Efendi'yi biraz olsun rahatlattı, kendisi kurtulamazsa bile çoluk çocuğu sahipsiz kalmayacaktı. Aliş, boşuna yeminli deli olmadığını göstermişti.

Elleri bağlı idam için getirilen altı kişi, vücutlarından kanlar akarak senelerce aynı mahalleyi paylaştıkları, barış içinde yaşadıkları, kendilerinden ayrı bilmedikleri Bulgarlara bağırdılar:

"A be komşular! Merhamet! Bizde silah kaldı mı? Size neyle ateş edeceğiz? Kime ne vakit silah attık? Hanginize fena bir söz süledik, süleyin? Niçin büle yalan ve iftira ile bizi astırırsınız? Yazık değil mi? Sizde hiç insaf yok mu?"

Hain Bulgarlar, bu haklı sözler karşısında hiçbir şey diyemediler. Put gibi hareketsiz duruyorlardı. Bu mazlumlar, öteden beri kendi işleriyle meşgul, kimseyi incitmemiş ırz ehli insanlardı. "Silah attılar sözü", Müslümanlardan intikam almak için Bulgarlar tarafından uydurulmuş bir yalandı.

İnsafsızlar, hâlsizlikten yere düşmüş zavallıların göğüslerine kunduralarıyla şiddetle basarak cefa ettiler. Raci Efendi ve beraberindekiler, bu acı sahneleri görmemek için gözlerini

yumuyorlar, acı feryatlarını duymamak için kulaklarını tıkıyorlardı. Ama görmemek ve duymamak mümkün müydü? Bu suçsuz insanlar, bin bir hakaretle kendi evlerinin kapılarına asıldılar. Yakınlarına da seyrettirildiler.

Asılanların arasında Hacı Halil Ağa ile yeni evli genç oğlu Mustafa da vardı. Hanımlarının ve çocuklarının yürekleri paralayan feryatları arasında asıldılar. Baba oğul yemek yerlerken, Bulgarlar ansızın kapıyı kırıp girmişler, para ve eşyalarını aldıktan sonra türlü eziyet etmişler ve daha sonra iftira ederek tutuklanmalarını sağlamışlardı.

Mazlumlar, idam edilerek iplerde sallanmaya başladığı sırada çok garip bir hâl olmuş, başları üzerinde beyaz güvercinler uçmaya başlamış ve gülümseyerek şehit olmuşlardı. Tam bu sırada Bulgarlar korkuyla titremiş, Müslümanlar ise anlamadıkları bir manevi lezzetle sarsılmışlardı.

Onların bu hâllerini görünce, Raci Efendi de şehit olmak aşkıyla yandı.

Rus Generali Skobelev, Bulgarları azarlar gibi Türkçe "Eza itmeyin künaftır" diyordu ama yapılan eziyetlere müdahale de etmiyordu.

Skobelev, senelerce Türkistan'da Türkmenlere karşı çarpıştığı için Türkçe biliyordu. Raci Efendi'ye ve yanındakilerine dönerek, alay eder gibi "Kusura bakmayin! Size zahmet verdik" dedi ve onları tekrar evlerine gönderdi. Bulgarların hakaretleri arasında zorlukla eve ulaşmıştı Raci Efendi. Onun sağ salim eve geldiğini gören ailesi ağlaşarak boynuna sarıldı.

* * *

Geceleyin kapıların kırılır gibi vurulmasıyla yataklarından fırladılar.

Kapının vurulmasıyla birlikte Raci Efendi, korkudan söğüt yaprağı gibi titreyen çocukları samanlığa gönderdi. Zavallılar, günlerdir ölüm korkusuyla yaşaya yaşaya iğne ipliğe dönmüşlerdi. Her an ölüm korkusuyla yaşamak, ne kadar da dayanılmaz bir

acıydı.

Raci efendi, Osman Molla ve Beşîr'le birlikte, hemen kapıya gittiler, kapıyı açmadan sordular:

"Kimsiniz ne istersiniz?"

"Ben Komitacı Nikofski'nin adamiyim. Azılı katil Aliş buradaymiş. Açın kapiyi yoksa kiririz."

Çaresiz kapıyı açar açmaz silahlı adamlar içeri daldılar. Samanlığa saklanmış, kadın ve çocukları görünce kahkahalarla güldüler. Aliş'i bulamayınca da ortalığı kırıp döktüler ve Raci Efendi, Beşîr ve Osman Molla'yı alıp götürdüler.

Raci Efendi'nin ve Osman Molla'nın çoluk çocuklarıyla vedalaşmasına müsaade etmediler. Raci Efendi, yolda birine rastladı. Bu Ruslardan ve Bulgar komitacılardan nefret eden Hacı Gospodin'di. Ondan çoluk çocuğunu Emin Paşa'nın konağına götürmesini istedi. Yeminli deliler ocağından; bileği, yüreği güçlü, 1.90 boylarında, 90 kilo kadar çeken, her anlamda tam bir yiğit olan Aliş'in çok yakınlarında bulunduğunu bilmek, Raci Efendi'yi bir parça olsun rahatlatıyordu.

Raci Efendi ve Osman Molla, arkalarında gözü yaşlı boynu bükük, savunmasız çoluk çocuğu bırakarak, Bulgar çetecilerin arasında Hükümet Konağı'na yürüdüler ve üst kata çıkarıldılar.

Nikofski, onları uzun uzadıya sorguladı. Raci Efendi, Aliş'in, Nikofski'yi gördükten sonra evi terk ettiğini söyledi. Nikofski, Aliş'in Eski Zağra'da ne aradığını sorunca, Raci Efendi, akrabalarını İstanbul'a götürmek üzere geldiğini söyledi. Nikofski bir şey demedi, ancak Aliş'in, Eski Zağra'da bulunmasından ve kendisini gördükten sonra Raci Efendi'nin konağını terk etmesinden huzursuz olmuştu. Bir sene önce Bulgar isyanında görmüştü; Aliş'in ne kadar gözü kara olduğunu, muharebe esnasında nasıl fırtına gibi estiğini, on kişinin yerini tuttuğunu. Bir senedir, devamlı Aliş korkusuyla yaşamıştı.

Nikofski, Aliş hakkında daha fazla bilgi almak için Raci Efendi'yi

tartaklarken, Hükümet Konağı bahçesinde bir süvari şakırtısı oldu ve "Hurra" alkışları duyuldu. Nikofski, Raci Efendi'yi bırakıp dışarı koştu.

Gelen General Gurko'ydu. Raci Efendi'nin bulunduğu odada, Eski Zağra'nın ileri gelen Müslümanları vardı. Biraz sonra içeri Gurko girdi. Yanındaki yaveri, elindeki bir defterden tek tek isim okuyup oradakileri Gurko'ya tanıttı. Gurko, Müftü Hacı Ahmed Hazım Efendi'ye, "Müslümanların, Rus askerlerine kötülük yapmalarına mâni olmuyorsun!" diye çıkıştı. Müftü Efendi, cesur ve aklı başında bir zat olduğu için uygun cevaplarla karşılık verdi.

Gurko kızmıştı. "Yeni Zağra tarafine yeni gelmiş bir paşa var. Fena bir adam, fenalik yaper... Süleyman Paşa derler bir adamdir. Sakin ona uymayiniz, onun sözlerine kulak vermeyiniz. Eger ona yardim iderseniz çok fena olur. O çok fenalik yaper, ben onu terbiye etmeye giderim, işte bu kadar" diyerek odayı terk etti ve gecenin karanlığında kayboldu.

Eski Zağra'da bunlar olurken, Türk yerleşim birimleri yakılıp yıkılmaya, Rus askerinin ve Bulgar çapulcularının önünden kaçabilen siviller, Şumnu ve Edirne'ye doğru kaçmaya devam ediyordu. Kızanlık'ta katliam acımasızca devam ediyordu.

Raci Efendi'yi ve yanındakileri, bir gün evvel hapsedilenlerin yanına koyarak kapıyı kilitlediler ve başına nöbetçi koydular.

Sevinsinler mi üzülsünler mi bilemediler. Hapsedilmişlerdi; çoluk çocuğundan ayrı düşmüşler, ancak ümitlenmişlerdi; Gurko'nun sözleriyle...

Raci Efendi ve yanındakiler, Gurko'nun hangi Süleyman Paşa'dan bahsettiğini heyecandan pek çıkaramadılar. Sonra Beşîr "Herhâlde Bosna Hersek'ten gelmesi beklenen Sülüman Paşa'dır" deyince hatırlayıp çok sevindiler; şükür secdesine durdular, esirlikten kurtarması için Allah'a dua ettiler.

* * *

19 Temmuz günü, top sesleri arasında, herkes koşturmuştu. Ama birisi herkesten fazla çırpınmıştı: Bu, küçük pehlivan, Kırk Kanatlı

Reisi Muzaffer'di. Kendisi gibi gözü kara, yaşları 9 ile 13 arasında değişen kırk yiğit bulmuştu. 10 yaşındaki Muzaffer, yaşça en büyükleri değildi, ama cesaret, kuvvet; işine sarılmada, bilgelikte en büyükleri gibiydi. Bütün çocuklar da bunu kabullenmişler, "Madem ki Osman Paşa büle uygun görmüş, bize itaat düşer." demişlerdi.

Muzaffer, arkadaşlarını Çerkez Müsellim ile tanıştırmış, vazifelerini bir de ondan dinlemelerini sağlamıştı.

Muzaffer, o gün top sesleri arasında o kadar çok koşturmuştu ki, akşam olduğunda dayanamamıştı. Bütün karşı koymasına; "Uyumamalıyım, Çerkez Müsellim Ağamın yanına gitmeliyim." demesine rağmen, göz kapakları onu dinlememişti. Zeynep ablasına son sözü, "Ablam, beni bir saat sonra uyandır, yapılacak işim var" olmuştu.

Ablası, yeşil duvaklı Zeynep gelin "Peki benim aslanım" diyerek üzerini örtmüştü. Muzaffer Pehlivan, kendi gibi yerinde duramaz, kırk küçük adama reis olmuştu ama neticede o bir çocuktu. Ve hemencecik uyumuştu.

Zeynep, Muzaffer uyuduktan sonra konağın bahçesinde gezmiş, gözleri Tuna tarafına, aya bakarak Aliş'inden haber sormuştu. Gece yarısından sonra da dönmüştü, Hayırvar Nine'siyle paylaştığı odaya yatmak için... Hayırvar Nine, yatakta değildi. Seccadesinin üzerine oturmuş, boynunu eğmiş, odaya vuran ay ışığında gözyaşları içinde, Plevne'deki insanları Rus zulmünden koruması, Osman Paşa ve askerinin başarısı için dua ediyordu. Zeynep gelin, süzülür gibi, dolabın başına gitti. Hayırvar Nine duasını bitirdi. Elinde olmadan Zeynep gelini izlemeye başladı. Zeynep, yüzünü örten yeşil duvağı çıkardı. Yeşil duvağın gül yüzden çıkmasıyla Hayırvar Nine titredi. Duvağın yüzden çıkmasıyla, odada ay ışığını yenen bir ışık parladı. Işık kaynağı, Zeynep gelinin yüzüydü. Zeynep, hiçbir şeyin farkında değildi. Gelinliğini çıkarıp geceliğini giydi ve uzun uzun dua ettikten sonra yattı. Hayırvar Nine, eli ayağı tutulmuş vaziyette seyrediyordu. Zeynep, yorganı başına çekti ve ışık kayboldu. Ninenin gördükleriyle aklı başından gitmişti. Zeynep, duvağı,

yalnızca gece yatarken çıkarıyordu. Yüzünü, Hayırvar Nine'sinden başka kimse görmüyordu. O da çok nadir olarak... Zeynep gelin, kalkar kalkmaz, yeşil duvağıyla yüzünü kapıyordu. Hayırvar Nine, daha önce bu ışığın farkına varmamıştı.

Hayırvar Nine'nin, "Yoksa bu kız kırklara mı karıştı?(80)" düşüncesiyle gönlüne bir sevinç düştü. Zeynep, kırklara karışmayacaktı da kim karışacaktı? Namus, iffet endişesiyle gerdek gecesi sevdiceğiyle başını bir yastığa koymamış, o günden bugüne yüzünü, yabancı erkek görmemişti. Hayırvar Nine, Zeynep Gelin'le yollarının ayrılmaz şekilde kesiştiğini hissetti. Dualara durdu ve "Ya Rabbi! Hem Zeynep gelinimi hem de bütün Müslümanları, Alişlerine kavuştur! Canlarını, dinlerini, namuslarını muhafaza eyle!" diye gözyaşları içinde boyun büktü.

* * *

Aylardan 1877 Temmuzu, günlerden müminlerin, Osmanlı-Türkoğlu'nun bayramı Cuma, Temmuz'un 20'siydi... Zaman, Plevne'nin Osmanlı-Türkoğlu ile buluşmasının 500 sene sonrasıydı.

Osmanlı orduları, sefere hep bu mübarek günde başlarlar, düşman üzerine bu günde yürürlerdi, tıpkı Malazgirt'teki Alpaslan gibi...

19 Temmuz Perşembe gününün ilk saatlerinde Plevne'ye gelmişti Alman asıllı Rus Generali Schilder-Schuldner... Osman Paşa'nın askeriyle kendinden önce buraya ulaştığını görünce de çılgına dönmüştü. O hınçla perşembe günü sabahtan akşama, topçu ateşiyle dövmüştü yerleşmeye çalışan Türk birliklerini, sivilleri, onlara tabya yapma, mevzilerine yerleşme fırsatı vermek istememişti.

Ve 20 Temmuz Cuma... General Schuldner birliklerinin, Osmanlı askerine hücum edecek vaziyete geldiğini görünce kararını verdi. Bu fırsat kaçmazdı. Henüz takviye almamış, bir haftalık cebri yürüyüşle ayakta duramaz hâle gelmiş, Plevne'yi iyice tahkim edememiş Türk birliklerini bu mühim stratejik mevkiden atmak, vurmak, çökertmek için tam fırsattı. Ve Cuma günü, güneşin ilk

ışıklarıyla birlikte Rus general "Ateş" dedi.

Hücum emrini veren General Schuldner, sinsi sinsi gülümsüyor, "Eee, Osmanlı, Cuma günü hep siz hücum edecek değilsiniz ya! Görün bakalım Cuma günü hücum nasıl olurmuş?" diye düşünüyordu.

Generalin toplara ateş emrini vermesiyle birlikte Plevne'de inanılmaz bir şey oldu. Bütün evler, şafak vakti bir gonca gülün açması gibi hareketlendi, bir hedefte kilitlenerek... Yediden yetmişe kadın erkek bütün Plevneliler sokağa döküldüler ve koştular; ya şehit ya da gazi olmaya... Osman Paşa'nın verdiği görevi yerine getirmeye... Toprak, hava ve suyla, Plevne ile bütünleşmeye...

Muzaffer Pehlivan ve Kırk Kanatlısı da hemencecik kanatlandılar ve görev yerlerine doğru uçtular. Zeynep Gelin ve Hayırvar Nine de hastane olarak ayrılan mektebe koştular. Hikmet Dede, Osman Paşa'nın karargâhına doğru yola çıktı. Osman Paşa, "Hikmet Dede, sen yanımdan ayrılma, hep benimle bulun, sen gönlümün ışığısın." demişti.

Ve güneşin ilk ışıklarıyla birlikte, ilk önce toplar patladı. Toplardan kurtulan siyah gülleler ölüm olup Plevne'yi vurmak için yola koyuldular. Daha üçte biri tamamlanmamış, topraktan yapılmış Türk tabyalarına, gülleler ateş olup düştü. Rus komutan, "Tabyalarda canlı tek bir Osmanlı askeri kalmamıştır" diye inandığında hücum emrini verdi. On üç bin piyade, üç alay süvari, toplam 32 bin kişi ve altmış adet toptan oluşan Rus kuvveti, Plevne üzerine saldırdı. Üç koldan, yorgun bir avuç Osmanlı birliklerini, Osman Paşa'nın yiğit askerlerini imha etmek ve onlara ecel şerbetini içirmek için...

Ruslar, Osmanlı birliklerinin sol kanadında şiddetli bir mukavemetle karşılaştılar ve buradan bir adım ileri gidemediler. Sanki yalçın bir kayaya toslamışlardı.

Rus birliklerinin önemli kısmı, Osmanlı ordusunun sağ kanadını şiddetli top ateşine tuttuktan sonra süvari hücumuyla sıkıştırdılar.

Bu bölgede, tabyalara yeni başlanmıştı. Osmanlı savunmasının en zayıf yeriydi. Bunu fark eden Ruslar, hücumun bütün ağırlığını buraya verdiler. Osmanlı savaş hattını geri çekilmeye zorladılar. Bu tabyalardaki bir avuç Türk askeri, çığ gibi gelen atlı ve yaya Rus askerine karşı koymaya çalışıyorlardı ama bir bir şehit düşüyorlardı.

Bütün bunların üstüne beklenmeyen bir hadise, savunmayı iyice zorlaştırdı. Bir gülle düştü, hem de kumanda merkezine.

Kumandan Mirliva Ahmed Hıfzı Paşa, yağmur gibi yağan top mermisiyle yaralandı ve ona vekâlet eden Kaymakam Hüsnü Bey de aynı akıbete uğradı.

Her iki komutan acil bir şekilde sahra hastanesine götürüldü. İşte bu arada kumandan ve vekilinin aynı anda yaralanmasıyla komuta kademesinde çok kısa bir kopukluk oldu. Bu kopukluk da Rus askerinin ilerlemesine yetti.

Muzaffer ile burada bulunan Çerkez Müsellim, "Muzaffer'im, yiğidim, ben Osman Paşa'ya koşuyorum. Beklenmeyen yeni bir durum olursa, şu atı topukladığın gibi Osman Paşa'ya koş!" diyerek kuş gibi uçtu. Muzaffer siper gerisinde, top seslerine alışık bulunmasına rağmen, iyice huysuzlanan atı muhafazada güçlük çekerek kendisine verilecek haberi beklemeye başladı.

Ordu ile siviller arasında haberleşme için düşünülen küçük Muzaffer, bir anda savaşın göbeğinde bulmuştu kendini... Hayrettir; kırk yıllık haberci gibi hiç telaş etmiyor, kendisine verilecek görevi bekliyordu.

Her iki kumandanı da yaralanmış sağ kanatta kumanda işleri tehlikeye düştü. Askerler, piyade siperi gibi korunma yerleri hazırlamaya vakit bulamadan açık bir tepe üzerinde savaşı kabul etmek zorunda kalmıştı. Düşman üstün gelmiş, sağ kanadın tabyalarını ele geçirmişti, orada tek bir asker ayakta kalmadıktan, hepsi şehit olduktan, Mevlâlarına, bu topraklara can borçlarını ödedikten sonra...

Öte yandan Osman Paşa'nın yardıma gönderdiği taburlar da hayatta kalan ve geri çekilmeye başlayan bir avuç yaralı askeri

görünce, oldukları yerde kaldılar ve Ruslar, savaş hattını ele geçirdiler.

Kumanda kendisine kalan binbaşı, son nefesinde Muzaffer'e, "Evladım, hemen atını sür, her ne pahasına olursa olsun Osman Paşa'ya ulaş. Durumu kendisine bildir!" dedi. Hayattayken, düşman askerinin savunduğu siperlere girdiğini gören gönül erinin utancında son nefesini verdi, şehit oldu, gerçek hayata kavuştu.

Muzaffer Pehlivan, gittikçe huysuzlaşan doru ata, bir siper yıkıntısından yararlanarak bindikten sonra, yayından fırlayan ok gibi fırladı. Ancak fırlayan yalnızca o değildi. Bir atın dolu dizgin Türk siperlerine doğru gittiğini gören Rus askerleri tetiğe bastılar. Rus kurşunları Muzaffer'in doru atıyla yan yana yarış ettiler. Kahpe bir Rus kurşunu, doru at tökezlediği anda geldi, onu buldu, sol omzundan vurdu. Muzaffer sarsıldı ama düşmedi. Atını bütün hızıyla sürmeye devam etti.

Osman Paşa'nın karargâhına, huzuruna vardığında son sözü, "Paşam! Hıfzı Paşa'nın tabyası düştü" oldu ve atından düştü. Osman Paşa'nın yanındaki Çerkez Müsellim yetişip Muzaffer'i kolları arasına aldı, atına atladığı gibi hastaneye doğru uçtu.

Muzaffer Pehlivan'dan, Osmanlı ordusunun sağ kanadı hakkındaki son bilgeleri alan Osman Paşa, hemen Çerkezlerden kurulu atlı seçme birliklerine hareket emrini verdi. Kendi de kır atını topuklayarak şimşek oldu; düşmanın bozduğu sağ kanada çaktı. Bu arada Osmanlı topçusu Osman Paşa'nın emriyle bütün ağırlığı Rusların ele geçirdiği sağ kanada verdi.

Osman Paşa ve beraberindeki Çerkez süvariler, yıldırım gibi düşman saflarına düştüler, düştükleri yerde hayat ile ölüm kucak kucağa geldi. Hayat, ölüme yenik düştü. Osman Paşa, yaverinin yalvarmalarına aldırmayıp "Merak etme oğlum! Beni vuracak kurşuna ezelde adım yazılmıştır, nerede olsam beni bulur" diyerek en önde savaşıyordu. Osman Paşa'yı, beyaz atı üzerinde, en ön safta, gökten gelen bir melek gibi gören Osmanlı askerine gayret geldi. Ölmek üzere olanlar bile ayağa kalktı. Semadan inmişçesine düşman üzerine uçan Osman Paşa'yı ve Çerkez süvarilerini gören

Rus askerleri tam manasıyla dehşete düştü, yürekleri korkuyla çırpındı.

Ve çok kısa bir zamanda Rus askerlerinin eline geçen savaş hattı geri alındı ve böylece düşmanın üstünlüğü, yenilgiye dönüştü. Türk askeri, Osman Paşa'yla birlikte yeniden can bulmuş, Plevne toprağı, ayağa kalkmaları için onlara yardımcı olmuştu.

Sabah başlayan muharebe, zamanı tek eylemiş; öğle, ikindi, akşam birleşmiş, Osmanlı askeri, akşam vaktinin girmesi, topların susmasıyla ancak namaz kılacak vakit bulabilmişti. Akşamı kılmazdan önce, öğle ve ikindiyi kaza etmişlerdi.

Güneş, Tuna üzerinden battı, karanlık, Plevne'ye, korkunç savaşın ortada bıraktıklarına örtü oldu.

Akşamla birlikte ateşkes ilan edildi. Ruslar, ilk saldırıda Plevne'nin girilmez ve geçilmez olduğunu anlamışlardı ama bu bilginin Ruslara bedeli, 2 bin 847 can olmuştu.

Osman Paşa, Türk şehitlerine bakıp "Bu yiğitler, vatanlarını savundular, şehit oldular, derecelerin en yükseğine kavuştular. Ya bu Rus gençleri, onlar ne için öldüler? Hem de memleketlerinden bu kadar uzakta..." diye mırıldandı. Osman Paşa merak ediyordu; sağ kanattaki bozgun haberini canı pahasına ulaştıran Kırk Kanatlı Reisi Muzaffer'i... Hastaneye doğru yürüdü. Kendisiyle birlikte nice kişinin yürüdüğünü, yalnız olmadığını hissetti.

* * *

Rusların, Plevne'ye saldırdıkları 20 Temmuz Cuma günü güneş, Eski Zağra'da yine acılar üstüne doğmuştu. Ümitler tükenmek üzereydi, acı haberler birbirini takip ediyordu. Özellikle kasaba çevresinde köyler ve çiftliklerde katliam bütün acımasızlığıyla sürüyordu.

Sabahın erken saatlerinde, Osman Paşa'nın Vidin'den Plevne'ye olan dokuz günlük yolu, askerleriyle beş günde alarak Ruslardan önce Plevne'ye yerleştiği haberi Rus Genel Karargâhı tarafından Eski Zağra'ya ulaştırılmış, buradaki Rus komutanlığının her türlü tedbiri alması istenmişti. Bu haberi Eski Zağralı Müslümanlar da

duymuş ve sevince boğulmuşlardı.

Rusların, Kızanlık'ı işgali üzerine halk, Filibe istasyonuna hücum etmişti. Herkes can derdindeydi ve gün geçtikçe panik büyüyordu.

Bulgar çeteci kılığına girmiş bulunan Aliş, Raci Efendi'nin evini ve hükümet konağını bir an olsun gözden kaçırmıyordu. Beşîr, ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında müdahale edebilmek için her an tetikteydi. Eski Zağralı üç genç daha bulmuş, dört kişilik bir direniş çetesi kurmuşlardı. Eski Zağra çevresindeki Türk birlikleriyle irtibat hâlindeydiler.

Aliş, yaşadıklarını anlamakta zorlanıyordu! Kim zalim, kim mazlum, kim haklı, kim haksız, kim korkak, kim tedbirli?.. Bütün bunların içinde kendi yeri neresiydi?

Nikofski, niçin ikide bir yoluna çıkıyordu? Bu savaşta öldürülen, acımasızca katledilen kadınların, çocukların ve savunmasız ihtiyarların suçu neydi? Suçu yoksa niçin katledilmişlerdi? Allahü teâlâ kuluna zulüm etmezdi, peki bu yaşananlar neydi? Aliş, bütün bu cevapsız suallerle bunalıyor, imanını kaybetmemek için tevbelere duruyor, "Ya Rabbi, imanımı muhafaza et, hakkı hak batılı batıl olarak göster!" diye dua ediyordu.

Hasreti büyüyüp yüreğini yakıyordu. Aynı yastığa baş koyamadığı Zeynep'i, Hayırvar Ninesi, dayısı Hikmet Dede ne hâldeydiler acaba? Beşîr'i ve ailesini İstanbul'a götürmeyi başarabilecek miydi? Eski Zağra'da doğan güneş, Aliş'in ve nice bin mazlumun acılarını, Rus ve Bulgarların ise kin ve nefretini artırıyordu.

Zağra'nın istilası üzerine intikamcı ve yağmacı Bulgarlar, Yaka Boyu'ndaki Hriste, Külbe, Bükülmülk, Hızırbay, Canbazören köylerine yürüyüp para umdukları zengince Müslümanları işkencelerle öldürüp, kadın çocuk demeyip ele geçenleri katleylediler. Kurtulabilenlerse çırılçıplak, akıllarını kaçırmış hâlde Zağra'ya gelebilmişlerdi.

Bükülmülk Bulgarları, yüz iki Müslümanı bir samanlığa

doldurup yaktılar. Evlere girmek, adam götürmek o derece arttı ki, sokaklara çıkılmaz ve evlerde yalnız başına durulamaz oldu.

Müslüman mahalleleri, dilsizler ülkesine döndü. Hiçbir evde ateş ve mum yakılamaz ve ocaktan duman çıkmaz olmuştu. Bulgar çeteciler, hayat işareti gördükleri evlere hemen saldırıyorlardı.

Birkaç mahalle halkı bir araya toplanıp gece gündüz, uykusuz, nöbet tutup bekleşiyorlardı ama ellerinde silah diye bir bıçak bile yoktu. Kapılar kırılmaya veya duvarlardan Bulgar çetecileri aşmaya başlayınca; kuzularından ayrılan koyunlar gibi bir ağızdan feryat ve figan başlıyordu.

Çaresiz kadınlar, kucaklarında masum yavrularıyla mezardan çıkmış gibi yalınayak, titreyerek Hükümet Konağı'ndaki Rus yetkililere yalvarıyorlardı:

"Gitti evladım, acımadan öldürdüler!"

"Öldürdüler; kocamı, babamı, kardeşlerimi katlettiler. Ne olur yardım edin!"

"Yetişin, evimizi bastılar! Siz ne biçim hükümetsiniz?!"

Müslüman erkekler de, iyi geçindikleri Bulgarlardan birini yanlarına alarak hükümet binasına koşuyor, "Aman komşular, yazıktır, bizi kırıyorlar! Yalvarırız, merhamet edin, bizi kurtarın!" diye feryat ediyorlardı ama dinleyen kim? Gelenler, çeşitli hakaretlerle kovuluyordu, bazen usulen bir Bulgar zaptiye gönderiyorlardı.

Bulgarlar, Müslümanlara yaptıkları işkencelerle tatmin olmamış, hırslarını alamamışlar, camilere saldırmaya başlamışlardı.

Bu konuda, Rus Başkomutanlığının gönderdiği emir etkili olmuştu. Başkomutanlık gönderdiği gizli emirde, "Müslümanların mutlak surette göçe zorlanmasını, kalanların katledilmesini ve Müslümanlara ait eserlerin de mutlaka tahrip edilmesini" istemişti.

Komutanlığın böyle bir karar almasında, senelerdir, Balkanlar'ın iki yakasında Bulgarları ayaklandırmak için çalışan Rus Generali

Çirnayev'in büyük etkisi olmuştu. Çirnayev, Bulgaristan'dan Çar'a gönderdiği raporda, "Buralarda, Bulgarlardan oluşan hiç yoktan ordular meydana getirdim. Bu insanlar, emrimle gözünü kırpmadan ölüme gidiyorlar. Fakat Bulgarları sendeleten bir engel var! Türklerin bu topraklarda yüzlerce yılda meydana getirdikleri, hatıraları ve eserleri... Ölümden korkmayanlar, bu hatıralardan korkuyorlar. Yalnız Türkleri değil, onların tarihini de yenmemiz, Türkleri hatırlatan her şeyi yok etmemiz lazım. Türk korkusu, Bulgarların beynine öyle işlemiş ki; bunu silmek için çok çalışmamız, çok uzun yılların geçmesi gerek" diyordu.

İşte bu rapor üzerine, işgal edilen yerlerde Osmanlı'yı hatırlatan her şeyin yıkılması emredilmişti.

Camiler yıkılır, ecdat yadigârı tarihî eserler yok edilirken, Eski Zağralılar ağlamaktan, çaresizlikten başlarını duvarlara vurmaktan başka bir şey yapamıyorlardı.

Plevne, Lofça, Selvi, Rusçuk, Niğbolu, Tırnova, Gabrova, Yeni Zağra ve Kızanlık tarafından binlerce evlâd-ı fâtihân, Edirne'ye gelmeye devam ediyordu. Edirneliler, can, ırz ve din kaygısıyla yollara düşen göçmenleri görünce dehşetle irkilmişlerdi. Göçmenlere, Ruslar ve Bulgarlar tarafından akla gelmez işkenceler yapılmış, burunları bile kesilmişti. Hastanelerde tedavi altına alınan göçmenler, oradan da İstanbul'a gönderiliyordu.

Eski Zağra'ya yakın Rus istilasına uğramış köylerin Müslüman ahalisi, kasabaya sığınmış, hududa yakın olanlarsa Edirne ve Hasköy taraflarına kaçmıştı.

Birtakım devlet görevlileri, köylerde tutulup kalmışlar ve öldürülmüşlerdi. Deli Hüseyin oğlu Süleyman Cudi Efendi, ailesiyle birlikte köyde yakalanmıştı. Yetmiş yaşlarını aşkın ana babası koru içinde öldürülmüş, hanımı ve iki masum yavrusuyla, büyük hakaret içinde Bulgarlar tarafından Eski Zağra'ya getirilmişti.

Süleyman Cudi Efendi'nin başında Bulgar kalpağı, hanımının sırtındaysa Bulgar karısı fistanı vardı. Saçı başı dağılmış, elbisesi yırtılmış, birçok yerden teni gözüküyordu. Altı yaşlarındaki çocuğu önde yürüyor, bir buçuk yaşındaki öteki yavruysa anasının sırtında

bulunuyordu.

Akıl almaz hakaretlere uğrayan çaresiz kadın, büyük bir utanç içinde gömgök terlere batmış, mosmor kesilmiş, yer yarılsa yere geçecek bir hâldeydi ve "Bizi bu hâllere düşürenler, Allah'ımdan bulsun!" diye ağlıyordu.

Bu ailenin etrafını elli kadar Bulgar sarmıştı, ellerinde bıçaklarla tehdit ve tahkir ederek onları Hükümet Konağı'na götürdüler. Kadın ve çocukları, bir Müslümanın evine gönderdiler, Cudi Efendi'yi ise hapsettiler.

Bütün bu yapılanları gizlice seyreden Aliş, her gün binlerce defa ölüyor, bir şey yapamamanın çaresizliğini yaşıyor; bu zillete sebep olanlara hesap sormak için yemin ediyordu. Zulme uğrayanlara yaklaştığında; Zeynep'in bağladığı al duvak, boynunu sıktıkça sıkıyor, boğulacak hâle getiriyordu. Ne zaman darda kalanların yardımına koşuyor, işte o zaman al duvağın boynunu sıkması duruyor, nefes alabilecek hâle geliyordu. Aliş, dehşet içindeydi. Hürriyete, ay yıldızlı bayrağa, şehitliğe ve kırmızı güle işaret ettiği kabul edilen al duvaktaki sır neydi?

Kasaba içinde devriye gezen Rus askerleri ve Bulgarlar, Kars, Erzurum(81), Vidin, Varna, Rusçuk, Sofya, Şumnu, İslimye ve Filibe'nin alındığını söyleyerek, Müslümanlarla dalga geçiyorlardı.

20 Temmuz'da, İngiliz İstanbul Büyükelçisi Layard, İngiltere Dışişleri Bakanı Derby'ye, aşağıdaki telgrafı çekti:

"Alttaki telgrafı, 18 Temmuz tarihinde Filibe Konsolos Yardımcımız gönderdi: Türk sivilleri tam bir panik hâlinde. Kızanlık'ın Ruslar tarafından işgal haberiyle çoğu memur hanımı ve çocuğu bin kişi Filibe istasyonuna akın etti."

Eski Zağra'da, hapisteki Raci Efendi ve diğer ileri gelenlerin başındaki Rus subay, "Canim sizin asker nereye gitmiş? Ziştovi'den geçeli karşımıza bir tane şöyle yürekli bir asker çıkmadı. Nereye geldikse hep teslim, hep teslim... Daha şöyle ağız tadıyla bir savaşamadık. Yoksa sizin asker de başka taraftan, bizim

görmediğimiz yerden Rusya'ya girdi de bizim haberimiz mi yok?" diyerek onlarla alay ediyordu.

Bu sözlerdeki gerçek payı, hapisteki Eski Zağralıların ciğerlerine hançer gibi saplanıyor, ama ellerinden dua etmekten başka bir şey gelmiyordu.

21 Temmuz günü Raci Efendi ve arkadaşları, hapsedildikleri odanın penceresinden, ellerinde ipler, kendilerine asılma işareti yapan Rus askerlerini gördüler. Ömer Ağa, ipleri saydı, tam oradakilerin sayısındaydı.

Ömer Ağa, ipleri saymasıyla birlikte ağlamaya başladı:

"İşte efendiler! Bizi asmaya ip hazırlıyorlar. Ömrümüz bugüne kadar imiş. Beyim al şunu oğlum Kâmil'e ver!"

Ömer Ağa, boynundan köstekli saatini çıkararak başlarındaki Bulgar nöbetçiye uzattı.

Ömer Ağa'nın yanında oturan vergi memuru Rıza Bey heyecandan düşüp bayıldı. Hemen bir testi su istediler. Bulgar nöbetçiler bin ricadan sonra getirdiler. Rıza Bey'in yüzüne göğsüne soğuk su çarpıldı. Elleri ayakları yıkandı. Zavallı bir müddet sonra kendine gelebildi ve nefes almaya başladı. Hakikaten de orada bulunanların hepsi çok korkmuş, nefesleri daralmıştı.

Raci Efendi ve yanındakiler can derdindeyken, esir düşmüş Osmanlı askerleri ve zaptiyeler dörder dörder bağlanarak idam edilmek üzere götürüldüler. Böylece hazırlanan iplerin hapishanedekiler için olmadığı anlaşıldı.

İplerin kendileri için olmadığını anlayan Raci Efendi ve hapishane arkadaşları ne yapsınlar bilemediler. Kendileri ölümden kurtuldukları için sevinsinler mi yoksa idam edilen Osmanlı askerleri için üzülsünler mi?..

Gözünü kırpmadan düğüne gider gibi ölüme giden Türkoğlu, büyük bir şaşkınlık içindeydi ve can derdine düşmüştü. Bir defa bozgunluk başlamaya görsün, aslanlar fareye dönüşüyordu.

21 Temmuz sabahı, Plevne'den gelen sevinçli haber gönülden gönüle, telgraf telinden telgraf teline ulaşarak Eski Zağra'ya ulaşmıştı. Plevne'de, kat kat fazla Rus birliklerini bozguna uğratan Osman Paşa, bütün Osmanlı mülkünün olduğu gibi, Eski Zağralı Müslümanların da sevinci olmuştu.

Eski Zağralılar, Plevne zaferi üzerine çektikleri bütün sıkıntıları unutmuşlardı. Kırılan Osmanlılık duygusu, Türklük iftiharı, bir nebze olsun tamir edilmişti. Kasabalılar "İşte gerçek Osmanlı, gerçek Türk Osman Paşa gibi olur" diyor, başka bir şey demiyorlardı.

Osman Paşa'nın Plevne'deki zaferini duyan Bulgarlar, 21 Temmuz günü sabahında, kudurmuş gibi Müslümanlara saldırıp hayli cana kıydılar. Bu saldırılar sırasında, beldenin eski ailelerine mensup merhum Durmuş Bey'in damadı ve eski Telgraf Müdürü Eyüp Sabri Efendi ve Aliş, çok kahramanlık gösterdiler. Aliş ile ikisi, kayınpederi merhumun konağı ile onun karşısında bulunan Kadızade Mehmed Ağa konağının kapılarını açtırarak, Bulgar vahşilerinin saldırılarından canlarını korumak için sığınacak yer arayan beş yüz kadar biçareyi içeri aldılar. Bu kadın, çocuk ve yaşlıların muhafazası işinde büyük gayret ve cesaret gösterdiler.

Bulgar eşkıyalarından kaçanları ilk önce Aliş görmüş ve üzerindeki Bulgar kalpağını atarak kendini tanıtmış ve Eyüp Sabri Efendi'nin içeri almasını sağlamıştı.

Bundan sonra da gelen çetecilere, Aliş ve Sabri Efendi birlikte karşı koydular ve konağın kapısını açmadılar. Ama Eski Zağra'nın köylerinde, Yeni Zağra'da, Kızanlık'ta, Lofça'da, Selvi'de, Niğbolu ve Rusçuk'ta, Rus ve Bulgar zulmüyle inleyen daha nice Rumeli şehirlerinde Aliş ve Eyüp Sabri Efendi yoktu ki zulme uğrayanlara kapıyı açsın, zalimlere karşı korusun.

Eski Zağra'nın Kavaklı Köyü'nde yaşayan, ana babası ve yakınları gözü önünde öldürülen, kendisi de insaf sahibi bir Bulgar'ın yardımıyla kurtulan 9 yaşındaki İbiş'in(82) anlattıkları herkesi dehşete düşürmüştü. Her an katledilme korkusuyla yaşayan Eski Zağralıları, son bir yıldır çok büyük acılar yaşayan Aliş'i bile...

İbiş hem anlatmış hem de ağlamış, anlattıkları dinleyenlerin ciğerlerini dağlamıştı:

"Ana ve babamla birlikte köyde bulunuyorduk. Kavaklı ve civarındaki köylerden toplanmış altı yüzden fazla Bulgar haydudu köyümüzün çevresini sardı. Benim gibi çocuklar da dâhil olmak üzere bütün erkekleri köyün ortasındaki pınarın başında topladılar. Erkeklerin kollarını iplerle bağlamaya başladılar. Sıra bana geldiğinde kollarımı uzattım, incecik kollarımı gören bir Bulgar insafa geldi ve diğerlerini ikaz etti:

'Bu cucuklari ne yapeceksiniz? Bunnari saliverelim.'

Haydutların başı itiraz etti:

'Te be asil çucuklari üldürmemiz ilazım. Onları öldürmezsek, bu toprakler nasil bizim ulir? Buralarda Türk'e ait hiçbir şey kalmamali, ne cocuk, ne kadin, ne cami, ne çeşme hatta ne de mezar taşi. Türkü hatirlaten her şeyi yok itmeliyiz. Yoksa bu topraklar bizim olmaz. Öncelikle de çocuklari yok etmeliyiz.'

Hepimiz ağlamaya başladık. Ağlayışımız diğer haydutları da insafa getirdi. Uzun tartışmalardan sonra bizi serbest bıraktılar.

Oradan kurtulunca çiftliğimize gittim ve yüksek bir ağaca tırmandım, ana babama ne yapacaklarını merak ediyordum. Biraz sonra babamı ve diğer Müslümanları kolları bağlı oldukları hâlde kurşun, bıçak ve sopalarla vura vura öldürdüler. Çok korkmuştum ve "ana" diye bağırmak istedim. Sesim çıkmadı. Anama sarılır gibi ağacın dalına sarılmıştım.

Cesetleri çingenelere taşıttırarak kireç kuyusuna attılar. Bütün bunlar akşam namazına yakın olmuştu. Vakanın dehşetinden, elim ayağım tutmuyordu. Ağaçtan inmeye çalışırken düştüm.

Hemen eve gittim. Anam beni görünce çılgınlar gibi boynuma sarıldı. Babama yaptıklarını anlattım. Garip anam bana sarılıp teselli bulmaya çalıştı. O gece bir an olsun birbirimizden ayrılmadık, ne yapacağımızı bilmiyorduk. Ben kaçalım dedikçe, anam, artık bir şey yapmazlar diyordu. Keşke kaçsaymışız...

Sabahleyin erken saatte Bulgar çeteciler, kapımıza dayandılar. Anam, beni arka kapıdan komşu Bulgar kadını Dragan'a teslim etti, anamı sürükleye sürükleye götürdüler. Bulgar karısı Dragan, beni bir fıçının içine sakladı. Fıçı içinde, büyük bir dehşetle katledilen kadın ve çocukların feryadını işitiyordum. Ne kadar zaman geçmiş farkında değildim. Bayılmışım... Akşam karanlık çökmesine yakın Bulgar kadını beni fıçıdan çıkardı. Ormana kaçıp orada saklanmamı istedi. Evden bir miktar ekmek alıp ormana gittim. Dört gün ve gece orada aç kaldım.

Sonra top seslerini duydum, bizim askerlerdir diye gittim, Ruslara yakalandım. Onlar da beni General Gurko'nun yanına götürdüler. Başıma gelenleri anlattım.

General, bana 'Babanı ananı kesmişler, kimsen kalmamış, benimle gel, seni evlat edineyim, Rusya'da benim gibi general, paşa olursun' dedi.

Ben de 'Eski Zağra'da ninem var. Eğer o sağ değilse, o zaman gelirim' dedim. General Gurko, yanıma kattığı iki Tatar askeriyle Eski Zağra'ya gönderdi beni."

Küçük İbiş'in anlattıkları, dinleyenleri perişan etmişti. Küçük yaşta yaşadıklarını, ana babasının, sevdiklerinin işkenceyle öldürülüşünü nasıl unutacaktı, güllerin arasında güllü ninnilerle büyüyen, gülüm diye sevilen Rumeli'nin nice bin İbiş'i?

Rumeli Türkü'nün rüyalarında görse inanmayacağı haberler birbiri ardına geliyordu.

Cilkova Köyü'nden Bulgar katil Topal Dobra ve yanına topladığı komitacılar, dokuz Türk kızını ırzlarını kirlettikten sonra katletmişler, Hızır Bey Köyü'nde çok sayıda Müslümanı öldürmüşlerdi. Kirletildikten sonra katledilen kızların ikisi, Canbazören Köyü'nden Uzun Rüstem'in kızlarıydı.

Eski Zağra'nın Debbağhane mahallesinden Gülaptanoğlu'nun derisini, demirci Bulgarlar dipdiri yüzmüşlerdi. Biçarenin başının derisi, omuzlarına indiği sırada hâlâ canlıydı. Kanlar içinde yüzülmüş başını salladıkça derisi de sallanıyordu.

Bu anlatılanlar, Ruslar tarafından işgal edilen Selvi, Lofça, Ziştovi, Rusçuk, Niğbolu, Gabrova, Tırnova, Kızanlık ve Eski

Zağra'da Bulgar ve Ruslarca işlenilen binlerce cinayetten yalnızca birkaçıydı.

Kaçak yaşayan Aliş, her gün bu katliamlara tanık oluyor, "Niçin?" sorularıyla çıldıracak hâle geliyordu. Kırmızı duvak boynunu sıkıyor, sıkıyor, onu nefes alamaz hâle getiriyordu. Bu katliamlara sebep olanlara, düşmana karşı gereken tedbiri almayanlara, düşmana yenilmemek için çalışmayanlara kızıyor, kızıyor, kızıyordu.

21 Temmuz'da Lofça Kaymakamı, Sadrazam'a çektiği telgrafta, Rusların Lofça kasabasına girdiğini, kasaba halkının Orhaniye ve Plevne istikametine doğru kaçtığını, Türk ileri gelenlerin Ruslarca öldürüldüğünü, evlerin soyulduğunu, talan edilerek yakıldığını bildirdi.

21 Temmuz'da Rusların, Bulgarlardan meydana getirdikleri Bulgar birliklerinin, Osmanlı askeriyle çarpışması sırasında yaralanan Bulgarlar, Eski Zağra kasabasına getirildi. Bulgarların feryatları ortalığı kapladı.

Kilise çanları acı acı çalmaya başladı. Kasaba altındaki Rus ordugâhından askerler, Yeni Zağra tarafına hareket ettiler. Diğer taraftan da Bulgar serseriler, Müslümanlardan alınıp hükümet binasına toplanmış bulunan silahları alarak bölük bölük askerin arkasından gidiyorlardı.

Rus ve Bulgarlarda büyük telaş vardı. Kasabada hemen hemen Rus askeri ve Bulgar çeteci kalmamıştı. Müslümanlar da korkularından evlerinden çıkmadıkları için kasaba sokakları iyice tenhalaşmıştı. Kasabanın muhafazası fırıncı ve çapacı, köylü ve çiftçi Bulgarlara bırakılmıştı. Bu sebepten, 21 Temmuz'u 22 Temmuz'a bağlayan gece, Eski Zağralı Müslümanlar, sakin bir gece geçirdiler.

Ertesi gün öğleden sonra Yeni Zağra tarafından top sesleri gelmeye ve Çırpan'a, Osmanlı askerinin ulaştığı haberi Bulgarlardan duyulmaya başlandı.

Müslümanlar sevinçten ne yapacaklarını şaşırmışlardı,

duyduklarının doğru olması için dua ediyorlardı. Bir haftadır çektikleri zulüm son bulacak mıydı?

İkindiden sonra Hükümet Konağı'ndaki Bulgar idarecilerde de telaşlı hareketler başlamıştı. Dürbünle devamlı Çırpan taraflarını gözetliyor, ağızlarından "Türko, Çerkez, Süleyman Paşa" sözleri çıkıyordu.

Bulgarların konuşmalarını ve top seslerini duyan ve Bulgarların konuşmalarıyla, General Gurko'nun daha önce söylediği sözlerini yan yana getiren Raci Efendi ile hapishane arkadaşları, "kurtuluyoruz" diye sevinmişlerdi. Ancak Bulgarlar bir kötülük yapar diye sevinçlerini belli edemiyorlar ve hapishanenin Çırpan tarafındaki ovaya bakan penceresine birbiri üstüne tırmanarak yığılmış, bir şeyler görmek için çırpınıyorlardı.

Çırpan tarafındaki ovada, bir toz bulutu peyda oldu. Raci Efendi ve yanındakiler, Bulgarların, "Türko, Çerkez"(83) demelerinden, Çırpan'daki sivil kuvvetlerin başına geçerek, Ruslara karşı mücadele eden Said Ağa geliyor diye sevindiler.

Said Ağa; Eski Zağra, Kızanlık ve Yeni Zağra'da, bütün Doğu Rumeli'nde çok sevilen, efsaneleşmiş bir isimdi. Ruslar ve Bulgarlar karşısında çaresiz kalan sivil Müslümanlar, Said Ağa'nın silah verip yanına topladığı bir avuç yiğide ümit bağlamışlardı.

23 Temmuz günü Rauf Paşa askerlerinin, Eski Zağra'ya iki buçuk saat mesafedeki Çoranlı korusunda Ruslarla muharebe ettiğini ve Süleyman Paşa'nın da çok sayıda askerle Eski Zağra'ya geldiğini, Hükümet Konağı'ndaki Bulgarların kendi aralarındaki konuşmalarından anlamışlardı. Raci Efendi ve hapishane arkadaşları anlamışlardı ancak yine de endişe içindeydiler.

Süleyman Paşa'nın gelişine kızan Bulgar ve Ruslar, bunun acısını kendilerinden çıkartabilirlerdi. Duyulan top sesleri, Bulgarlardan işittiklerini doğruluyordu.

Eski Zağralı Müslümanlar, işittiklerinin doğru olması için dua ediyorlardı. Kadın ve çocuklarsa, Osmanlı askerleri kasabaya

girerken kasabadan kaçacak Bulgar ve Rusların saldırılarından canlarını ve ırzlarını emniyet altına almak için tavan aralarında ve samanlıklarda saklanacak yer arıyorlardı.

Üç dört günden beri ailesinden haber alamayan Raci Efendi büyük merak içindeydi. Mahallelerde, pek çok fenalıklar vuku buluyor, nice günahsız Türk öldürülüyordu. Kenar mahallelerde can, ırz ve mal güvenliği kalmadığını, kendilerini ziyarete gelen Hafız Mustafa Efendi söylemişti. Kendi hayatlarından ümit kesmişlerse de ailelerinin geleceği endişesi onların en büyük gönül yarasıydı.

O gün yeni zabıta memuru tayin olunan Bulgar ileri gelenlerinden Todoraki, Raci Efendi ve mahpus arkadaşlarının yanına uğradı. Hepsi evlerinden ve ailelerinden haber getirmesi için yalvardılar.

Todoraki, Türkleri seven, mertlik ve insanlık taslar bir Bulgar çorbacıydı.

Bulgar çorbacı, "Şimdi gider durumu ögrenirim, evlerinizi de korurim, sakin korkmayin!" diyerek çekip gitti.

Karapınar yolundaki Bulgar köylerinin gök duman ve kızıl alev içinde yandığı görülüyordu. Hapishanedekiler, 'bunları Müslümanları suçlamak için Bulgarlar yakıyor' diye düşünüyordu.

Akşam ezanından sonra Todoraki kol gezmekten geldi. Raci Efendi ve diğer mahpusların ailelerinin iyi olduğunu, onlara bir zarar gelmemesi için askerlere tembihlediğini söyledi. Mahpuslar çok sevindiler ve Bulgar çorbacıya nasıl dua edeceklerini şaşırdılar.

Raci Efendi, o akşam, dışarıdaki askerlerin talimlerinden bir türlü uyuyamadı. Devamlı ailesini ve Aliş'i düşündü. Ailesinden yeni haber almıştı, acaba Aliş ne yapıyordu? İnşallah başına bir şey gelmemiştir diye dua ediyordu.

"Allahü teâlâ, Aliş'i ve arkadaşlarını korusun! Ne hâldedir acaba?"

Osman Molla, Raci Efendi'yi rahatlatma gayretiyle konuştu:

"Endişelenme bre Raci Efendi! Allahü teâlânın izniyle ona bir şey olmaz. O yeminli delidir."

Zaman zaman duyduğu "yeminli deli" sözü Beşîr'in aklını kurcalıyordu ve daha fazla dayanamadı:

"Yeminli deli ne demek baba?"

Osman Molla, Raci Efendi'ye baktı. Raci Efendi de boyun büktü.

"Osman Molla! Ben yeminli delileri pek bilmem. Onların diyarında, arasında yaşadın. Sen anlatırsan daha iyi olur."

Sen daha iyi bilirsin sözüyle Osman Molla kızardı bozardı.

"Estağfurullah Raci Efendi. Daha iyi bilmek ne haddimize? Emir, edepten önce gelirmiş. Madem ki anlat dedin. Gayret edelim...

Evladım!.. Delice cesaretlerinden, ölüme gülerek gitmeleri sebebiyle kendilerine deli denilen bir askerî gruptur. Bunların teşkilatlanmaları da tıpkı akıncılar gibidir. Deli olmak için akıncılarda aranan bütün şartlara sahip olmak gerektiği gibi, gözünü kırpmadan ölüme gidebilme özelliği de aranırdı."

"Peki baba, bunların akıncılardan farkı neydi?"

"Evladım! Akıncılar, düzenli askerî birlik olup düşman içlerine akın eder, keşif yapar, savaşta da en önde dövüşürlerdi. Deliler ise daha çok fedai, muhafız kıtalarıydı. Başta Vezirazam olmak üzere beylerbeyi, sancak beyi gibi idarecilerin muhafızları, fedaileriydi. Savaş zamanında bunlardan birlikler kurulur ve aynı akıncılar gibi en ön safta savaşırlardı.

Benzer birlikler, Oğuz Kağan'dan beri hep vardı. Deliler, kendilerinin ve ocaklarının piri olarak Peygamber Efendimizin (sallallahü aleyhi ve selem) ikinci halifesi Hazreti Ömer'i kabul ederlerdi. 'Kalpaklarımız, Hazreti Ömer'in çizmesinin koncudur. Ocağımızın kurucusu odur.' derlerdi. İranlılara, Şiilere şiddetli düşman idiler. Kadere kuvvetli iman ettikleri, tevekkülleri tam olduğu, 'Yazılan başa gelir' sözü hayat düsturları olduğu için, tehlikeden kati surette kaçmazlar, cesaret ve kıyafetleriyle düşmanı

şaşırtırlardı.

Tabakatül-memalik'te, Semendire Sancak Beyi Yahya Paşazade Bali Bey'in ve Bosna Sancak Beyi Gazi Hüsrev Bey'in delilerinden bahsedilmekte, Mohaç Savaşı'nda Hüsrev Bey'in komutasında on bin kişilik deli kuvvetinin bulunduğu belirtilmektedir. 17. yüzyıldaki Avusturya savaşlarında Tiryaki Hasan Paşa ve Lala Mehmet Paşa'nın delileri büyük kahramanlık göstermişlerdir.

Bunlar, akıncılar gibi eyalet askeri statüsündedirler. Başlangıçta sadece Rumeli ve sınır boylarındaki beyliklerde kullanılmış, daha sonra Anadolu'da da görev almışlardır. Deliler, Türk asıllı gençlerden seçilirdi. Bunlar, barış zamanında emrinde oldukları idarecinin muhafız ve fedailiğini yaparlar, savaş sırasında gözlerini budaktan sakınmayarak düşman saflarını yarar, taburlarını deler, canlı esirler alarak onlardan düşman hakkında bilgi edinilmesini sağlarlardı.

Deliler, her birine 'bayrak' denilen elli altmış kişilik ocaklara ayrılırlardı. Birkaç bayrak birleştirilerek bir delibaşının emrine verilirdi.

Deli askeri olmak isteyen genç, çok güçlü, çok cesur ve atak olmak gibi yeterli şartları taşıyorsa 'zobu' adı verilen ocak ağalarından birinin yanına verilip yetiştirilir, burada ocağın usul ve erkânını, kaidelerini öğrenirdi. Çeşitli cesaret ve mertlik imtihanlarından başarıyla geçip kendini ispatladıktan sonra, 'din ve devlete, canını hiçe sayarak kurban edeceğine, hizmet edeceğine, hiçbir kavgadan geri durmayacağına' dair yemin ederdi. Daha sonra törenle başına deli kalpağı giydirilir, ağa çırağı olarak deftere kaydedilirdi.

Verdiği sözü, yeminini tutmayan, ocak kurallarına uygun hareket etmeyen deli, başından kalpağı alınıp keçe külah giydirilerek teşhir edildikten sonra ocaktan kovulurdu. Bu da bir deli için ölümden beterdi. Bu kişi, artık insan arasına çıkamaz, ya eşkıya olur ya da kaybolur giderdi.

16. yüzyılda; başlarına kurt, pars gibi vahşi hayvan derisinden yapılmış ve üzerine kartal tüyü takılmış kalpak giyen delilerin elbiseleri de arslan, kaplan, şalvarları ise kurt veya ayı derisindendi. Ayaklarına sivri burunlu, yüksek ökçeli, çıkrık mahmuzlu 'serhadlik' denilen çizme giyerlerdi."

Delilerin kıyafetleri ve yaptıkları işler karşısında heyecanlanan Beşîr kendini tutamadı ve söze karıştı:

"Baba, sen aynen Aliş agamın kıyafetini tarif etmektesin."

Osman Molla gülümsedi.

"Tabii ki aynen onun kıyafetini tarif etmiş olacağım. Aliş, en az on kuşaktır delilere dâhil çok asil bir soydan gelmektedir."

"Her hâlinden belli babacağım."

Osman Molla bir an, akıncıların, delilerin; Macaristan, Almanya içlerine aktıkları günlere gitti. Rusların esiri olarak hapishane damında bulunduklarını, Eski Zağra'nın işgal edilmiş olduğunu unuttu ve sevgiyle oğluna baktı.

"Neyse kaldığımız yerden devam edelim.

Solakzâde'nin tarihinde, Nahçıvan Seferi'nde, Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın kaplan postlu, kurt derisi taçlı, birer karış mahmuzlu, tekne kalkanlı, elleri kostaniçeli(84), gömgök demirle zırha bürünmüş, ak kızıl bayraklı deli süvari alayından bahsedilmektedir.

Delilerin bindikleri atlar, akıncı atları gibi çevik, kuvvetli ve uzun koşulara dayanıklıydı. Atlarının örtüsü de arslan, kaplan gibi vahşi hayvan derisindendi. Deliler de akıncılar gibi silah olarak eğri pala, tekne kalkan, kostaniçe denilen orta uzunlukta mızrak, kılıç, balta ve bozdoğan(85) kullanırlar, kalkanlarını kuş tüyleriyle süslerlerdi.

16. yüzyılda çok önemli görevler yapan deliler, bağlı bulundukları vezir, beylerbeyi ve beylerin sık sık değişmesiyle işsiz, kontrolsüz kalınca, ortaya otorite boşluğu çıktı; bozulmaya, kendi başlarına iş yapmaya başladılar.

Deliler, gerili yay gibidir. Başıboşluğa gelmez, başlarında demir yumruk eksik olmamalı. Yeni kapı buluncaya kadar toplu hâlde dolaşan deliler eşkıyalık yapmaya başladılar. Birçok Celali isyancısının deli sıfatıyla anılması bundandır.

Deli süvariler, 1828-1829 yılında Rusya ile yapılan savaşta 16. yüzyıldaki delileri hatırlatacak şekilde üstün başarı göstermişlerdir. Bu sırada Osmanlı Devleti'nde müşavir olarak bulunan Sir Adolphus Slade, delilerle ilgili şunları yazmıştır: 'Ruslarla eğlenir gibi çarpışan deliler, onların düzenli piyade kıtalarını parçalamışlardır. Varna ile Şumnu arasındaki Külefçe Boğazı'nda, eğitimli atlarına tam hâkim olarak deli süvarilerinin, engebeli arazide gösterdikleri maharet akıl almaz derecedeydi. Şehirden, ellerindeki mızrakları havaya atıp tekrar tutarak çıkan deliler, hızlı atları üzerinde, uçan kuş sürüleri gibi ovaya yayılmaktaydılar. Hızlarından elbiseleri kanat gibi açılır, tam bir kartala benzerlerdi. Genellikle vurkaç savaşı yapan deliler, bir anda durup yıldırım gibi çark hareketiyle atlarının boynuna sarılarak geri çekilmekte, düşmanı şaşırtmaktaydılar. Rus toplarının menzili içinde oldukları hâlde çok seri hareket ettiklerinden toplar bunlara bir zarar verememekteydi. Bir ara Sadrazam, Ruslara çok yakın bir yerde savunmasız kaldı. Delilerin içinden fırlayan bir süvari, yıldırım hızıyla yetişti; demir pençesiyle Sadrazam'ı atının terkisine alıp geri döndü.'

Rus savaşında gösterdikleri başarılara rağmen deli teşkilatı kontrolden çıkmıştı. Yeniçeri Ocağı'nı kaldıran, askerlikte yeniden teşkilatlanmaya giden Sultan İkinci Mahmud, 1829 yılında Deliler Teşkilatı'nı da kaldırdı."

Delileri anlatan Osman Molla, oğluna döndü.

"Yaa evlat, işte büle. Deliler hakkında hatırlayabildiklerim bu kadar. Tıpkı Yeniçeriler gibi onlar da bir zamanlar devleti zaferden zafere koşturanların başında geldiler. Daha sonra da ırza namusa saldırır oldular ve eşkıyalığa başladılar. Kontrolsüz güç, hayra değil şerre vesile olmakta."

Beşîr, babasının anlattıklarıyla vurulmuş ama bu anlatılanlarda

Aliş ağabeyinin yerini bulamamıştı.

"Babacığım. Deliler kaldırıldıysa Aliş agamın durumu ne?"

Anlattıklarıyla hüzünlenen Osman Molla'nın, Beşîr'in sualiyle yüzü aydınlandı.

"Aliş ve onun gibiler, çok karanlık günlerimizde iftiharımız, yüz akımız, gönül ışığımızdır. Deliler teşkilatı kaldırılınca, bu teşkilata gönülden bağlı olanlar, başta Aliş'in dedesi Deli İzzet olmak üzere bir araya geldiler. Deliliğe gönülden bağlı olanlar arasında bu teşkilatı yaşatmaya karar verdiler. İsmine de 'Yeminli Deliler' dediler. Hiçbir şekilde değişmez kaidelerini koydular. Kur'ân-ı Kerim, bayrak ve kılıç üzerine elini koyarak 'Hem vallahi hem billahi, Allah, vatan, namus için hiçbir maddi karşılık beklemeden canımı, malımı ortaya koyarak çalışacağım. Amirlerim tarafından verilen görevi, sorgulamadan canım pahasına olsa yapacağım' diye yemin ederler. Tuna boyunun belli yerlerinde ocakları vardır. İstanbul'da da olduğu söylenir. Bir yeminli deli ölmeden yerine başkası alınmaz. Her yeminli delinin bir kişiyi ocağa teklif hakkı vardır. Tekliften sonra, çok çetin imtihanları kazanan, yemin ederek yeminli deli olur. Yeminli deliliğe aykırı en ufak bir iş işleyenler, arkadaşları tarafından cezalandırılır; suçuna göre bu ceza, delilikten atılmadan ölüme kadar gidebilir. Delilikten atılan zaten ölmüş demektir. Tabii ki bu söylediklerim kulaktan dolma şeyler... Kesin bilgi ancak bu ocağa girdikten sonra alınır. Bu zamanda söyleyen diller söylemez, dışarı sır veremez olur."

Beşîr'in merakı iyice artmıştı.

"Peki Aliş agamı kim teklif etmiş, babası mı?"

"Kesin bilmiyorum ama herhâlde babası değil. Geçen seneki Bulgar isyanında gösterdiği kahramanlıktan sonra Tosun Bey'in teklif ettiği söylenir."

Osman Molla'nın konuşması, gardiyanlık yapan Bulgar'ın girmesiyle kesildi. Çorba ve bir parça ekmekten ibaret yemeklerini getirmişti.

Gardiyan çıktıktan sonra, sohbetin konusu değişti. Raci Efendi, Osman Molla ve Beşîr'le Aliş'i, mazlumları, göçü, İstanbul yollarını konuştu. Acaba kurtulup İstanbul'a ulaşabilecekler miydi?

24 Temmuz 1877 sabahı, gün doğduktan sonra, Yeni Zağra tarafından devamlı ve şiddetli top sesleri gelmeye başladı.

Eski Zağra'nın etrafındaki sırt ve tepelerde, sürü sürü hayvan ve insanlar toplanmakta ve mühim mevkilere Rus taburları yerleştirilmekteydi.

Kiliselerde devamlı çanlar çalınıyordu. Hükümet binasındaki Bulgarlar, Raci Efendi ve yanındakilere, "Sira Edirne'ye geldi. Ordu, Edirne'ye gidiyor" dedi. Bu sözlerle ümitleri söndü, sevinçleri üzüntüye döndü.

Eski Zağralı Müslümanlar, hangi habere inansınlar bir türlü bilemiyorlardı. Ümitle ümitsizlik arasında gidip geliyorlardı. Öğleye doğru iki Bulgar zaptiyesi, Raci Efendi ve arkadaşlarının bulunduğu kısma geldi. Mahpuslar arasında sırıta sırıta gezerek ve idam işareti yaparak özellikle gençleri seçiyorlardı. Osman Molla ve Raci Efendi, zaptiyelerin Beşîr'i görmemeleri için önüne geçtiler ve gönülceğizlerinden dualaın en içtenini ettiler.

Zaptiye geldi ve pis pis sırıtarak, Raci Efendi ve Osman Molla'yı yana itti. Aralarından Beşîr'i çekip aldı. Beşîr şaşırmıştı. Çaresiz, yalvaran, hasret, ayrılık, elveda diyen gözlerle babasına baktı. Osman Molla'nın eli ayağı tutmaz oldu. Kurtulma ümitleri içindeyken, sevgili oğlu elinden gidiyor muydu? Raci Efendi donakalmıştı. Osman Molla'nın bir çılgınlık yapacağını anlayınca hemen ortaya atıldı.

"Bre çorbacı. O çok gençtir, onun yerine beni alın!"

Bulgar zaptiye, bağırarak Raci Efendi'yi göğsünden hızla itti:

"Adi ordan bre! Bizim hesabimiz gençlerle."

Raci Efendi yere düşmüştü. Yaşlı, merhamet dilenen gözlerle zaptiyeye bakmaktan başka bir şey yapamadı.

Bulgar zaptiyelerin az önce tatlı tatlı sohbet ettikleri oğlu Beşîr'i sürükleye sürükleye dışarı çıkardıklarını gören Osman Molla, "Oğlumu götürmeyin!" diyerek atıldı. Ama ensesine yediği tüfek dipçiğiyle olduğu yere kapaklandı.

Zaptiyeler tarafından götürülen Beşîr, "Baba! Baba! Kurtarın beni!" diye bağırıyordu. Ama yediği dipçikle yerde yatan Osman Molla, "Oğlum, Beşîrim!" demekten başka bir şey yapamadı.

Ciğer paresi yavrusu, Bulgarlar tarafından götürülen Osman Molla, işgal altında yaşamanın ne kadar zor olduğunu yakinen anladı. Yerde sürünerek Raci Efendi'nin yanına gitti, o koca adam, dost göğse sığınarak, "İdama götürdüler oğlumu" diye hüngür hüngür ağladı. Raci Efendi, "Sabır, Osman Mollam, sabır! Hak şerleri hayreyler" demekten, büyük gerçeği dile getirmekten başka yardımda bulunamadı.

Osman Molla, bütün okumuşluğuna rağmen "Bre hocam, oğlum idama götürülür, sen hâlâ Hak şerleri hayreyler, demektesin!" diye bağırmamak için kendini zor tuttu. Raci Efendi, doğru söylüyordu; hüküm neticeye göre verilirdi. Neticeyi görmeden hayır mı şer mi olduğu nereden bilinecekti? Sonu şehitlik olan bir hadise, niçin şer olsundu?

Giden Osmanlı'nın ümidi, geleceği, delikanlılığa yeni adım atmış bir ana kuzusu; geride kalan, onun ciğerleri dağlayan "baba!" feryatları karşısında bir şey yapamamanın çaresizliğinde yalnızca ağlamaya, niçin niçin sorularıyla yüreğini dağlamaya güç yetiren bir baba, Rumeli Türkü'ydü.

Beşîr'i götürmelerine mâni olamayan Osman Molla ve Raci Efendi, son bir ümitle hapsedildikleri odanın penceresine koştular. Bu pencere, Hükümet Konağı'nın önündeki meydana bakıyordu, idamlar genelde burada yapılırdı. Meydanı gören Raci Efendi ve Osman Molla titrediler, elleri ayakları tutmaz oldu.

Meydana darağaçları kurulmuştu. Demek ki zaptiyelerin söyledikleri gerçekti. Beşîr'i idama götürmüşlerdi; yanlarından bir daha dönmemek, bir daha görüşmemek üzere çıkmıştı.

Zaptiyelerin arasında darağaçlarına doğru giden ve ikide bir arkasına bakan Beşîr'i görünce, Osman Molla ve Raci Efendi, buna daha fazla dayanamadılar ve oldukları yerlere çöküp kaldılar.

Beşîr'i, darağacının yanına getirdiler ve eski bir sandalyenin üzerine çıkardılar. Bulgar cellat, bu anı tam manasıyla yaşamak için ipi Beşîr'in boynuna hemen geçirmedi. İpi, Beşîr'in gözüne gözüne tutuyordu. Beşîr şaşkındı. Öyle bir zamanda ilk dikkatini çeken şey, ipin yağsız oluşuydu.

Beşîr, babasından "Oğlum! İdam etmekten maksat eziyet etmek değil, cezalandırmaktır. Bunun için ipler yağlanır ki kolay can verilsin" diye duymuştu. Asılacağı ipse yağsızdı, demek can çeke çeke, çırpına çırpına ölmesini istiyorlardı. Aklına, anası, kardeşleri ve babası geldi. Son bir defa hapishane penceresine baktı, babamı görür müyüm diye. Gördü de... Kendisine el sallıyormuş gibi geldi. O da el sallamak istedi babasına, doyamadığı gençliğine, sevdiklerine, bütün Rumeli'ne, Osmanlı mülküne ama sallayamadı. Çünkü elleri arkasından bağlıydı... Kulağında, Raci Efendi'nin ayrılırken söylediği, "Oğlum! Bizim için ölüm sevgiliyi sevgiliye kavuşturan bir köprüdür, merak etme! Boynuna geçecek kement, o anda, seni ebedî güzelliklere kavuşturacak bir güle dönüşecektir" sözleri vardı.

Raci Efendi ve Osman Molla, idam anını görmemek için hapishane penceresinden çekildiler.

Beşîr, sandalyeyi itecek celladına baktı, Raci Efendi'nin komşusu bir Bulgar olduğunu gördü. Çirkin bir şekilde sırıtıyordu. Komşusunun evine sığınan birisinin idam ipini çekerek komşuluk görevini yerine getiriyordu herhâlde... İpin halka kısmı hâlâ elindeydi. Bulgar, ipin halka kısmını Beşîr'in boynuna geçirmek için eğildi. Beşîr gözlerini yumdu, durmadan kelime-i şehadet getiriyor ve ölümün nasıl bir şey olduğunu merak ediyordu.

* * *

Bir evladı kaybetmenin dayanılmaz acısıyla yıkılmış Osman Molla'yı Raci Efendi teselli etmeye çalışıyordu. Bu sırada kapı

birden açıldı, eğri boyunlu Rus albay, yanında bir tercümanla pür hiddet içeri girdi. Büyük bir öfkeyle bağırdı:

"Bundan böyle Rus ve Bulgar askerlerine ve Bulgarlara karşı koyan olursa, içinizden iki kişi hemen minare ve cami kapısına asılacaktır!"

Zaten her an asılma korkusuyla yaşayan Raci Efendi ve beraberindekiler bu tehditler karşısında iyice dehşete düşmüşlerdi.

Hapishanedekiler "Bizi öldürmeye bahane aramayın. Elinizdeyiz, bir an önce öldürün de her gün ölüm korkusuyla yaşamaktan kurtulalım" diyerek albaya tepkilerini dile getirdiler. Biraz sonra, Bulgarlarla araları iyi olan Emin Paşa'yı ve Haşim Bey'i de hapishaneye koydular. Raci Efendi ve beraberindekiler hemen onların yanlarına koştular, suçsuz olduklarını, bunu Bulgar ve Ruslara söylemelerini istediler.

Onlar da ağlaşarak, "Siz ne dersiniz? Dışarısının hâli buradan daha berbat! Ayak ve baş belli değil, meydan haydutlara kaldı. İki günden beri Çoranlı tarafından gelen top sesleri ortalığı yıkar. Süleyman Paşa'nın askeriyle Eski Zağra yakınlarına geldiği söylenir. Bu da Urusları ve Bulgarları çıldırttı. Osmanlı ordusuna duydukları öfkeyi biz silahsız, savunmasız insanlardan çıkaracaklar gibi... Akşama kadar sağ kalıp kalmayacağımızı Allah bilir" dediler.

Bu sırada onlarla birlikte gelen Hacı Közüm Ağa adındaki ihtiyar, ağlayarak, "Ah efendi! Sizin Salih Efendi ve Hüsmen, Hacı Eyüb'ün Mehmed, bizim damat Sülüman ve oğlu Halid, Hacı Sirac ile oğlu, dün evlerinden alınıp götürüldüler ve şehir kenarında öldürüldüler!" dedi.

Kimse bir şey diyemedi, hepsi çaresizdi, ellerinden bir şey gelmiyordu. Raci Efendi, Osman Molla ve hapis arkadaşlarını "Süleyman Paşa geliyormuş" söylentisi sevindirdi ama inanamıyorlardı. Az önce biricik yavruları Beşîr, asılmak için götürülmüş ve asılmıştı. İstanbul'a götürülmesi için emanet edilen Beşîr'i koruyamamışlar, İstanbul'a ulaştıramamışlardı. Geride

bıraktıkları ailelerinin ne durumda bulunduğundan haberdar değillerdi. Acaba hayatta mıydılar, hayattaysalar ırzlarına, namuslarına dokunulmuş muydu?.. Adamakıllı şaşırmışlardı. Neye sevinsinler, neye üzülsünler bilemiyorlardı. Hemen bir köşeye büzülüp tövbe istiğfar ve dua ile meşgul olmaya başladılar.

Hapishane içindekiler dua ile meşgulken, dışarıdaki Eski Zağralılar, top seslerini duyup Osmanlı askerinin Muradlı ovasına yayıldığını görmüşlerdi.

Bulgarların "Dişari çikani öldürüriz" tehdidine rağmen, ellerinde bulabildikleri balta, kürek gibi aletlerle sokak kapılarında, Osmanlı askerinin Eski Zağra'ya girişini heyecanla bekliyorlardı. Ruslarla iş birliği yapan Bulgarların ürkek telaşlı hâllerini gören Müslümanlar, bu sefer hakikaten de Osmanlı askerinin şehri kurtarmak üzere geldiğine iyice inanıyorlardı.

Bulgar erkekleriyse, ellerinde Müslümanlardan topladıkları silahlarla Osmanlı askerine karşı direnmek üzere kasabanın belli başlı yerlerine yerleştirilmişlerdi.

Bulgarların yaşlıları, kadın ve çocuklarıysa göç arabalarıyla büyük bir telaş ve perişanlık içinde Kızanlık tarafına firar etmekteydiler.

Müslüman ahali, katliam korkusundan ne yapacağını şaşırmışlardı, Bulgarlar ise yaptıkları kötülüklerin cezasını bulacaklar endişesiyle panik içindeydiler.

Birtakım Bulgar hainleri, minare ve ağaç gibi yüksek yerlere çıkmışlar, Müslüman kapılarını ve topluluklarını gözeterek ateş etmekteydiler. Bu yüzden kimse dışarı çıkamamaktaydı.

Akşama üç dört saat kala, Eski Zağra'nın güneyindeki Muradlı Köyü tarafından top sesleri gelmeye başlamıştı. Raci Efendi ve beraberindekiler bir türlü Osmanlı askerinin geldiğine inanamıyor, top seslerine "Arabadan kazan indiriyorlar... Gök gürlemesi..." gibi izahatlar getiriyorlardı.

Kasaba dışından gelen gürültünün iyice artması üzerine Raci Efendi ve Osman Molla, hapishanenin küçük penceresinden ovayı

gözetlemeye başladılar. Oğlu Beşîr'in acısıyla ciğeri yanan Osman Molla da gözlerini ova yönünden ayıramıyordu. Gönlü, "Oğlum Beşîr öldükten sonra Zağra kurtulsa n'olur?" derken, aklı, "Höst bre, höst! Beşîr'i Allah verdi, Allah aldı. Yoksa isyan mı edersin? Cihanı yalnızca kendinden mi ibaret sayarsın? Kendi acını diğer acıların önüne mi alırsın? O şehit oldu" feryadıyla Osman Molla'yı ikaz etti. Molla, "Tövbe ya Rabbim tövbe!" diye bir anlık gafletten doğan düşüncelerine pişmanlığını dile getirdi.

Pencereden, üç mil mesafedeki ova rahatça gözüküyordu. Ovanın ortasındaki Bereket Höyüğü adlı küçük tepenin üstünden ve yanından askerler ortaya çıktı. Pencereden ovayı gözleyen Raci Efendi ve arkadaşları, bunları Rus askerleri zannettiler. Top atışları bir müddet devam ettikten sonra askerler, tepeden Eski Zağra tarafına geçtiler. Siyah elbiselerinden askerlerin Rus askeri olmadığını anlayan hapishanedekiler, "Osmanlı askeri geliyor" nidalarıyla sevindiler.

Hükümet önünde büyük bir telaş vardı. Hapishanenin küçücük penceresinden, Türk mahkûmlar büyük bir heyecan içinde, Osmanlı askerinin ovada ilerleyişini takip ediyorlardı. Tarla ve bağlar arasından ovaya dağılan Osmanlı askerinin kademe kademe ilerlediği ve süvarilerin kaçanları takip ettiği görülmekteydi. Düşmanın şose boyuna yaptığı siperler üzerine yürüyen taburlar da meydana çıktı.

Bu sırada, kasabanın arkasında toplanmış düşmana atılan güllelerin vızırtıyla Hükümet Konağı'ndaki hapishanenin üzerinden geçmesi, Raci Efendi ve beraberindekileri telaşlandırdı ve o anda da Raci Efendi'ye bağıran Rus albayın bir miktar askerle Hükümet Konağı'na geldiği görüldü. Mahpus Türkler, bizi öldürmeye geliyorlar diye düşünerek kelime-i şehadet ve salavat getirmeye başladılar. Hükümet avlusunun ortasında bir gürültü oldu. Albay, Hükümet Konağı'nda bulunan Bulgarlara "savunun" dedi ve kendisi Osmanlı askerine yakalanmamak için Kızanlık'a doğru atını sürdü.

Onun verdiği emir üzerine, Hükümet Konağı'ndaki Bulgarlar, silahlarını Müslüman mahpusların üzerine doğrulttular ve

tüfeklerini üst tetiğe(86) aldılar. Silah şakırtısından herkes donup kalmıştı. Ecel meleği, başuçlarına gelmişçesine hepsinin gözlerinden ve gönüllerinden dünya ve maddi âlem silinmişti.

Raci Efendi ve yanındakiler, gözlerini kapatıp büyük bir tevekkül içinde kelime-i şehadet getirerek tetiklerin çekilmesini beklediler. Ancak bir türlü bekledikleri gerçekleşmiyordu. Korkarak gözlerini açtılar. Koşarak gelen birinin Bulgarların başındakine bir şeyler söylediğini gördüler. Bunun üzerine Bulgarlar "Kapınızı kapayın!" diyerek silahlarını indirdiler ve mahpusların bulunduğu odadan çıktılar.

Raci Efendi ve arkadaşları şaşırıp kalmışlar, ölümle hayat arasında gidip gelmişler; ölümün, namlunun ucunda olmasının ne manaya geldiğini çok yakından yaşamışlardı.

Askerlerin çıkmasından sonra hemen harekete geçtiler. İçeride sandık, sandalye, masa gibi ne varsa kapı arkasına koydular. Kaçan Bulgarların, kendilerini katletmek için içeri girmelerine mâni olacak tedbirleri almaya çalıştılar.

Osmanlı askerinin Eski Zağra'ya yaklaştığını gören Hükümet Konağı'ndaki Bulgarlar, çareyi kaçmakta bulmuşlar, son anda da hapishanedeki Türkleri öldürmekten vazgeçmişlerdi. Herhâlde Osmanlı askeri geldikten sonra Türklerin intikam almasından korkmuşlardı. Bulgarlar, Hükümet binasının merdivenlerinden koşarak indikçe konak sarsılıyordu. Bir kısmı avluda toplanırken, diğerleri yan kapıdan sıvıştılar. Hükümet Konağı'ndaki Müslüman mahpusları öldürmek istemişlerdi. Ancak gerçek koruyucu Cenab-ı Hakk, kalplerine korku verdiğinden cesaret edememişlerdi.

Eceli gelen düşmanlar da kaçamadılar. Yeni Kilise karşısında toplanan düşmanların ortasına bir gülle düşerek göğü duman içinde bıraktı. Bulgarlar çil yavrusu gibi dağıldılar.

Top sesleri arasında Eski Zağra'da gece olmuştu. Raci Efendi ve yanındakiler susuz kalmışlar, Hükümet Konağı'ndaki görevli Bulgar ve Ruslar kaçtığı için seslerini kimseye duyuramamışlardı. Namazlarını teyemmüm ederek kıldılar ama susuzluklarına çare

bulamadılar.

Osmanlı ordusunun, Eski Zağra'yı kurtarmak üzere olmasından doğan sevinç ve gönül genişliği, hararetlerini nispeten hafifletiyordu. Osman Molla, oğlu Beşîr'in ayrılık ateşiyle yanıp yanıp kavruluyordu. Oğlunu, İstanbul'a ulaştırmak istemiş, ancak başaramamıştı. Verilen emri de yerine getirememişti. Keşke Aliş'i dinleyip "Eski Zağra'da beklemeseydik" diye düşündü. Ama kader... Daha iyi olsun diye bu şekilde davranmışlardı. Aliş neredeydi acaba, neler yapıyordu? Hani Beşîr'i koruyacaktı? Niçin biricik evladının idam edilmesine mâni olamamıştı? Bütün bu başa gelenlerdeki esrar neydi?

Raci Efendi, Osman Molla ve diğer bütün mahpuslar bütün gece uyuyamamışlar, her an ölüm korkusuyla beklemişlerdi. Gözleri kapıdan bir an olsun ayrılmamıştı.

Bütün gece uykusuz kalmaları sebebiyle geç vakit oldukları yerde içleri geçmişti. 25 Temmuz sabaha karşı büyük bir gürültüyle uyandılar. Bulundukları odanın kapısı kırılırcasına vuruluyor, küfürler birbirini takip ediyordu:

"Açin bre kapıyı!"

"Size süleriz."

"Açmazsaniz yakariz."

Raci Efendi ve hapishane arkadaşları hemen kapının arkasına koştular.

"Geldiler."

"Bulgar kefereleri bizi öldürmeye geldiler."

"Durun bre bu kadar telaş etmeyin. Ne varsa kapının arkasına yığın!"

Bulgarlar, bütün uğraşmalarına rağmen kapıyı açamayınca zorlamayı bıraktılar. Biraz sonra kapı aralıklarından içeri duman sızmaya başladı. İçeridekiler iyice paniklemişti.

"Yetişin! Canlı canlı bizi yakarlar!"

"Can kurtaran yok mu?"

Ne yazık ki feryatlarını duyan yalnızca kapının dışındaki zalim Bulgarlardı. Onlar da kapının iyice tutuşup bir an önce yanması için odun, ot ve saman taşıyorlardı. İçerisi dumandan durulmaz bir hâl almıştı. Küçük pencereye koştular, demir parmaklıkları zorladılar, ancak yerinden bile kıpırdatamadılar. Dün kendilerini öldürmeyen Bulgarlar bugün niçin fikir değiştirmişlerdi? Korku, hırs ve intikam duygusu, insana neler yaptırmazdı ki? Öz annesini dahi kestirirdi.

Kapının dışından silah sesleri geliyordu. Raci Efendi ve arkadaşları birbirleriyle helalleştiler ve kelime-i şehadet getirmeye başladılar.

Ve kapı kırıldı. İçeri girenleri görünce Raci Efendi ve Osman Molla donup kaldılar. Hayır, bu gerçek olamazdı.

Kapıyı kırarak içeri girenlerden biri, başında kalpağıyla efsanelerden çıkmış devi hatırlatan Aliş'ti. Aliş'in yanındakini gördüklerinde Osman Molla ve Raci Efendi, gözlerine inanamadılar. Günlerdir devam eden eziyetli hayat sonrası hayal gördüklerini zannettiler. Şaşkınlıktan dilleri tutulmuştu. Konuşamadılar, hareket edemediler. Aliş'in yanındaki; idam için sandalyeye çıkarılırken gördükleri Beşîr'di.

Osman Molla, kollarını uzatarak "Oğlum, Beşîrim" diye bağırmak istedi, ancak sesi çıkmadı.

Babasının hâlini gören Beşîr, daha fazla dayanamayarak "Babam!" diyerek Osman Molla'nın boynuna sarıldı. Gözyaşları arasında "babam, babam" diye feryat ederek göğsüne sığındı. Elinden gelse baba göğsünde kaybolacaktı.

Beşîr'in, boynuna sarılmasına rağmen Osman Molla, hâlâ gördüklerinin gerçek olduğuna inanamıyor, kendisini rüyada sanıyordu. Ne zaman ki onlarca defa elinden öpen Beşîr'in sıcacık gözyaşları eli üzerine düştü, gözyaşlarının sıcaklığını hem elinde hem de gönlünde hissetti, işte o zaman gördüklerinin rüya olmadığını anladı. Gözyaşının sıcaklığı, tutulan nefesini ve dilini

çözdü. Sonrası, sıkı sıkıya oğluna, Beşîr'ine, gönlünün müjdesine sarıldı, doya doya "Oğlum, Beşîrim" diye sarsıla sarsıla ağladı. Aliş ve Raci Efendi ile birlikte diğer Türk mahkûmlar da gözyaşları içinde baba ile oğulun birbirlerine kavuşmalarını seyrediyorlardı.

İçeride dumanın fazlalaşması üzerine, Beşîr'i zorla babasından ayırdılar ve hep birlikte iyice tutuşmuş, alevler arasında kaybolmuş Hükümet Konağı'ndan ayrıldılar.

Beşîr, sevinç gözyaşları içindeki babası ve Raci Efendi'ye Aliş'in, al bir atla gelip, tam ilmeğin boynuna takıldığı sırada, celladı ve iki Bulgar muhafızı öldürerek bir kartal gibi kendisini ipten nasıl çekip aldığını anlattı. Osman Molla ve Raci Efendi'nin sevinci büyüktü. Hem hapishaneden, ölümden kurtulmuşlar hem de Beşîr'e kavuşmuşlardı. Nasıl teşekkür edeceklerini bilemiyorlardı. Aliş ise kızarıp bozarıyor, yalnızca vazifesini yaptığını, verilen görevi yerine getirdiğini söylüyordu. Aliş ve beraberindekiler, panik hâlindeki Bulgar ve Rusların, kadın ve çocuklara zarar vermelerini önlemek için hemen Raci Efendi'nin konağına koştular.

Aliş ve Beşîr, Eski Zağra'dan kaçtıktan sonra, büyük âlim Aladağlı Abdülkadir Efendi'nin adamlarından Hasköylü Osman Ağa'nın gönüllü birliğine katılmışlar, Rus ve Bulgarlara karşı birlikte savaştıktan sonra onlarla beraber Eski Zağra'ya girmişler, girmeleriyle birlikte ilk iş olarak da hemen hapishaneye koşmuşlardı.

Hapishanedeki şartları iyi bilen Beşîr, sanki hapishanede olanlar içine doğmuş gibi, bir an önce hapishaneye varmak için Aliş ağasını zorlamıştı. Böylelikle Raci Efendi, Osman Molla ve beraberindekiler tam yanmak üzereyken yetişmişlerdi.

Paniğe düşen düşman firar ederken, gözüne çarpan konaklara kurşun atıyor, sağı solu tutuşturmaya çalışıyordu. Bu kurşunlar, dolu tanesi gibi Müslümanların sağına soluna düştüğü hâlde kimse aldırmıyor; herkes büyük bir sevinç içinde kasabaya giren Osmanlı askerlerini bekliyordu.

Veysel Paşa emrindeki muavinelerden(87) otuz kadar atlı Yeni

Mahalle'de, Piri Mehmed Camii şerifi yolundan kasabaya girdiklerinde Bulgar asileri ateş açtılar, onlar da karşılık vererek, Müslüman mahallelerine geçtiler.

Osmanlı askerlerinin Eski Zağra'ya girmeye başlamasıyla birlikte, ilk önce Eski Camii şerifin minarelerinden ezan okunmaya başladı. Bunu, Kalın Camii'nden okunan ezan takip etti. Ve birbiri peşinden kasabadaki bütün minarelerden ezan sesleri, semaya, oradan da arşa yükseldi.

Ezan seslerini duyan Zağralı Müslümanlar, gözyaşlarına mâni olamadılar. Bulgar ve Rus askerleri bir taraftan kaçıyor diğer taraftan da evlerinin önüne çıkarak büyük bir heyecanla Osmanlı askerlerini bekleyenlere ve minareden ezan okuyan müezzinlere ateş ediyorlardı. Müezzinler, kurşunlara aldırmadan ezan okumaya devam ediyorlardı. Ezana ilk başlayan Eski Camii müezzini, atılan kurşunla şehit oldu ve şerefeden düştü. Eski Zağra'nın toprağına kavuştu; son sözü "İllallah" (ancak Allah) olmuştu. Çanlar susmuş, ezanlar değişmez gerçeği haykırmıştı: Büyük, hâkim, ibadete hakkı olan yalnızca Allahü teâlâdır; mülkün gerçek sahibi O'dur. Kulun sahipliği görünüştedir.

Raci Efendi, Osman Molla ve beraberindekiler, Hükümet Konağı önüne gelen Osmanlı askerlerini tebrik ettiler ve doyasıya yüzlerinden ve gözlerinden öptüler, gelen askerlerin miktarını sordular. Kumandanların, Eski Zağra'ya girmek üzere olan Müşir Süleyman Paşa komutasında 60 tabur asker bulunduğunu, Yeni Zağra'dan da on iki taburla Rauf Paşa'nın ve Çırpan'dan sekiz taburla Mehmed Hulusi Paşa'nın da geleceğini söylemeleri üzerine çok sevindiler.

Eski Zağra'nın etrafındaki tepelerde askerlerin ay yıldızlı şanlı Osmanlı Sancağını dalgalandırması, Raci Efendi ve Osman Molla'ya çektikleri bütün sıkıntıları unutturmuştu.

Raci Efendi, Osman Molla ve Beşîr'in ailelerine kavuşmaları çok acıklı olmuştu. Feryat figan içinde birbirlerine sarılmışlar, doyasıya ağlaşmışlardı. Onların böyle hüngür hüngür ağlayışı, kasabaya giren Osmanlı askerlerine de tesir etmiş, onları da için için ağlatmıştı.

Raci Efendi, hemen komşularını ve akrabalarını sordu. Hanımı, Mekteb-i İptidai muallimi(88) yeğeni Salih Azmi'nin, kayınbiraderi Hüsmen Efendilerle komşularından büyük küçük on bir günahsızın, bir gün evvel Bulgar eşkıyalar tarafından şehit edildiklerini, kendilerinin tavan aralarında ve samanlıklarda Osmanlı'ya ihanet etmeyen Bulgar komşunun yardımıyla kurtulduklarını ve açlıktan ölecek hâle geldiklerini söyledi.

Bütün Müslümanlar, kabirden çıkmış cenaze gibi sararmıştı.

Sabahtan beri düşmanla boğaz boğaza çarpışan Osmanlı yiğitleri susamışlardı. Müslüman kadınlar; onları, testi testi sularla sulayıp hazırlanan ekmeklerle doyuruyorlardı.

Kasaba içinde akan dereler, kızıl ırmağa dönmüş, baltasını kapan çocuklar bile intikam almak için Bulgar ve Rus eşkıyalarını aramaya başlamışlardı ama zalimler çoktan kaçmışlardı.

Çerkez ve Zeybek yardımcı kuvvetleri, garip kıyafetleri, yalın kılıç ve bıçaklarıyla gördükleri düşmanı, cehenneme yolluyorlardı.

Hain Bulgarlar, Moskof misafirleriyle birlikte hazırladıkları yemekleri, ocakta yanar vaziyette bırakarak kaçmışlardı. Kaçamayan Bulgar kadınları ise yeni elbiselerini giyip merhametli Müslümanların evlerine sığınmışlardı.

Süleyman Paşa'nın hücumundan düşman o kadar ürkmüştü ki, birbirlerini çiğneyerek kaçmışlardı. Derbent içindeki dar yollar cesetlerle dolmuş; dere yatağı, yolda kalmış arabalardan ve eşyalardan görünmez olmuştu.

Eski Zağralı Bulgarlar, 'Türko glamo'(89) feryatlarıyla Kızanlık'ta dahi duramamışlar ve Balkanlar'ı aşarak Tırnova'ya ulaşmışlardı. Osmanlı askerinin gelişiyle Bulgarlar, 500 yıldır kendilerine efendi olan muhteşem Osmanlı'yı hatırlamışlar, o korkuyla ne yapacaklarını şaşırmışlardı.

Kızanlık Bulgarları da onların bu hâllerini ve perişanlıklarını görünce koşmuşlar ve soluğu Şıpka Geçidi'nde almışlardı.

Ama ne Osmanlı o eski Osmanlı'ydı ne de Bulgarlar Osmanlı'ya sadık eski Bulgarlardı. Takip edilmediklerini, Osmanlı ordusunun

Eski Zağra'ya çekildiğini gören intikamcı Bulgarlar, Balkanlar'dan inerek tekrar savunmasız Müslümanları imhaya başlamışlardı.

Her ne kadar Süleyman Paşa, Eski Zağra'yı Ruslardan almışsa da Koca Balkanlar'ın iki yakası ve Şıpka Geçidi, Rusların elindeydi. Balkanlar'ın iki tarafında bulunan Osmanlı birlikleri arasında irtibat yoktu.

Öğleye doğru Süleyman Paşa(90), yaverleriyle birlikte Eski Cami'ye namaz kılmaya geldi. Ahali sevinçten ağlıyor, Paşa'nın elini öpmek için birbirini çiğniyordu. Paşa'nın gözleri de yaşlıydı. Paşa "Hey gidi koca Osmanlı, bu hâllere mi düşecekti? Önceden şehirler fethedilince, fethi gerçekleştiren komutan, ilk namazı camiye çevrilen kilisede kılardı. Şimdiyse, Eski Zağra'yı geri aldık diye sevinç gösterileri yapıyoruz. Ama daha nice Osmanlı şehri Rus işgali altında, yüz binler vatanlarından sürülmüş, yollara dökülmüş... Bunları da mı görecektik?" üzüntüsündeydi.

Kasabanın geri alınması sırasında firar edemeyen Bulgarlar, Müslümanları meşgul eder de kaçmalarını kolaylaştırır düşüncesiyle boş kalan evleri ateşe verdiler.

Müslümanlar, günlerdir süren işgal sonrası perişan hâlde bulunduklarından yangınlar az zamanda büyüdü. Sivil halk, yangınlarla baş edemeyince Paşa'dan yardım istediler. Mirliva Şükrü ve Hacı Arif Paşalar ile Miralay Necmi ve Rıfat Beyler, Süleyman Paşa tarafından yangını söndürmekle görevlendirildiler.

Yağmaya mâni olmak için yangın mahalleri kordon altına alınmıştı. Ama ne çare ki Osmanlı askerlerinin söndürmeye çalıştığı yangınlar durmadan artıyordu. Çünkü sağa sola saklanmış Bulgarlar, yeni yeni yangınlar çıkarmaya devam ediyorlardı. Yangınlar, sivillerin de büyük gayretleriyle akşama doğru ancak söndürülebildi. Ne yazık ki "Göç edeceğiz. Artık buraları bize vatan olmaktan çıktı, hiç olmazsa Bulgarlara kalmasın" diye düşünen bazı gafil ve cahil Müslümanlar da yangın çıkarmak için Bulgarlarla yarışmışlardı.

Bir yerde bozgun başlamaya görsün, hak ile batıl, doğru ile yanlış, cesur ile korkak, mert ile kalleş birbirine tam karışıyordu. İşte şimdi Eski Zağra'da, Rumeli'nde bu yaşanıyordu.

Kargaşalık esnasında, Emin Paşa diye bilinen Emin Ağa'nın konağı da "Rus'u Eski Zağra'ya davet etti" söylentileri üzerine yakılmış, çoluk çocuğu zor kurtulmuştu.

Süleyman Paşa komutasındaki birliklerin Eski Zağra'ya girmesi, kasabayı Rus işgalinden kurtarmasıyla kasabalılar çok sevinmişlerdi. Ancak başta Raci Efendi ve Osman Molla olmak üzere biraz ileriyi görebilenler tedirgindiler. Her ne kadar Eski Zağra işgalden kurtulmuşsa da, komşu kasabaların çoğu hâlâ Rus işgalindeydi. Balkanlar'ın kuzeyinden; Gabrova, Plevne, Ziştovi ve Lofça tarafından göçlerin ardı arkası kesilmiyor, göç yolunda acımasızca katledilenlerin haberleri birbiri ardına geliyordu.

En son olarak 26 Temmuz'da Tırnova'dan kaçan 700 kişilik göçmen kafilesinin Rus Kazaklar tarafından acımasızca katledildiği haberi, Eski Zağralıları iyice tedirgin etmişti.

Eski Zağra'nın ileri gelenleri, hemen Süleyman Paşa'ya çıkmışlar; Osmanlı ordusu saflarında dövüşmek istediklerini söyleyerek, kendilerine silah verilmesini talep etmişlerdi. Süleyman Paşa, ne düşündü bilinmez, bu talebi kabul etmemişti!.. Bunun üzerine Eski Zağralılar, göç için yardım ve izin talebinde bulunmuşlardı. Paşa, bu isteği uygun görerek, arzularını yerine getireceğini ifade etmişti. Süleyman Paşa'nın niyeti, Eski Zağra'nın muhafazası için yedi sekiz tabur asker bırakmaktı. Ancak, Rauf Paşa'nın mağlubiyet haberi gelmesi üzerine ona yardıma gitme mecburiyeti doğmuş, Paşa ise askerini bölmeyi göze alamamıştı. Bu sırada kasabalılar da, Paşa'ya "Paşam, bize silah verin. Birkaç tabur asker bırakın. Biz ata yurdunu canımız pahasına savunuruz, vatanımızı terk etmek istemiyoruz" diyememişlerdi ve bu şekilde göç yolları gözükmüştü.

Kumandanın müsaadesi üzerine Eski Zağralılar da göç için hazırlıklara başlamışlardı.

Aliş, "Bir an önce göç edelim! Abdülfettah-ı Akri hazretlerinin oğlu, beklemeden hemen İstanbul'a ulaşın diye haber göndermişti" diyor, başka bir şey demiyordu. Raci Efendi kararsızdı. Çektiği onca sıkıntıya, ölümle burun buruna gelmesine rağmen gönlü, bir türlü atalar yadigârı Eski Zağra'yı terk etmeye evet demiyordu. Osman Molla ise kararı, Raci Efendi'ye bırakmıştı. Çünkü Deli Hüsrev, onları yolcu ederken, "Eski Zağra'ya vardığınızda Raci Efendi'ye tabi olun!" demişti.

Süleyman Paşa'nın göçe izin vermesinden sonra bütün kasabada büyük bir göç telaşı başlamıştı. Ancak göçün en önemli vasıtası öküz ve öküz arabasıydı. Öküz ve öküz arabası, kasabada en kıymetli mal hâline gelmişti. Çil çil altın karşılığında bile bulunmuyordu. Durum, Süleyman Paşa'ya aktarıldığında Paşa, "Böyle bir zamanda bütün araba ve öküzler ordunundur. Kırlar başıboş öküzler ve arabalarla dolu, herkes bir çift bulup koşsun!" demişti.

Rus ve Bulgarların, Müslüman ahaliden topladığı ve Osmanlı askerinin kasabayı geri alması üzerine Eski Zağra civarına bıraktıkları binlerce hayvan vardı. Bunlar, top ve tüfek sesinden ürkerek ve yangından dehşete düşerek bağrışır ve meleşirlerdi.

Eski Zağralılar, kasabalarının Rus ve Bulgarlardan kurtarılması sevinç ve coşkusunda, zafer neşesinden akılları başlarından gitmiş hâldeydiler. Evlerine sığmayarak her biri bir tarafa dağılmışlar; ganimet malı zannederek Bulgarların bıraktıkları, kaçarken terk etmek zorunda kaldıkları mallarını evlerine taşımaya koyulmuşlardı.

* * *

Rusların Plevne'ye saldırışının, Osmanlı tokadı yiyerek derslerini alışının üzerinden tam bir hafta geçmişti. Bu bir haftayı; her iki taraf da siper kazmak, tabyaları, bulundukları mevkileri güçlendirmekle geçirmişti.

Ruslar, hem bulundukları mevkileri güçlendirmişler hem de bol bol takviye kuvvet almışlar, her biri canavarı andıran toplarının sayısını artırmak için gece gündüz çalışmışlardı.

Yüzlerce top, siyah ağızlarını Plevne'ye doğru çevirmiş, ateş,

ölüm kusacakları anı sabırsızlıkla bekliyordu.

Rumeli'nin küçük kasabası Plevne ise, sanki üç kıtaya yayılan koca Osmanlı bedeninin yüreği olmuş, devamlı atmıştı, gece gündüz durmadan... Durmasının Osmanlı'nın ölümü manasına geleceğini biliyor gibiydi.

Savaşın ilk gününden bugüne geçen yedi gün içinde, Plevne tam bir karınca yuvası gibiydi. Askerden sivile, üç yaşındaki bebeden seksen yaşındaki ihtiyara herkes durmadan çalıştı. Küçücük bebeler bile durmadı. O minnacık avuçlarına aldıkları toprakları, tabyalara taşıdılar. Minik yüreklerinden minik ellerine, oradan da toprağa geçen dayanma gücü, toprak tabyaları yıkılmaz kıldı.

İlk saldırıdan tam bir hafta sonra... Yine cumayı cumartesiye bağlayan bir gece... Nöbetçilerden başka herkesin istirahata çekildiği saatti. Hastaneye çevrilen ilk mektebin bir odasından zayıf bir ışık sızıyordu. Tabip Binbaşı Charles Ryan(91), hatıra defterini dizinin üzerine koymuş, bugüne kadar şahit olduğu şeyleri yazmaya çalışıyordu:

"27 Temmuz Cuma, Plevne; saat 23.45...

Muharebenin başlamasının üzerinden tam bir hafta geçti. Ancak bu gece kalemi elime almaya vaktim oldu. Bir haftadır geceli gündüzlü hastaların başından ayrılamadım. Ancak yemek yiyecek, tuvalete gidecek kadar hastaları, şarapnel parçaları, top gülleleri ile ölüme merhaba demiş askerleri bırakabildim.

20 Temmuz Cuma günü, gerçek muharebe başladı. İki tarafın askeri göğüs göğse çarpıştı. Sabah güneşin doğuşundan akşam güneş batıncaya kadar...

Plevne Muharebesi'nde, sabahın ilk saatiyle birlikte ilk yaralılar, hastaneye gelmeye başladı. Üçüncü Türk erine bakıyordum, bir şarapnel karnını parçalamış; bir ayak uzunluğunda bağırsak parçası dışarı sarkıyordu. Vurulduğu yerden hastaneye kadar bu durumda getirilmişti. Dışarı sarkan bağırsağı yıkadım, yarayı açtım, bağırsağı yerine koyup karnı diktim.

Öğleden sonra, on üç yaşlarında gösteren bir çocuk getirdiler. Yaşının on olduğunu öğrenerek iyice şaşırdım.

Osman Paşa'ya haber getirirken sol omzundan vurulmuş. Şu Türklerin, Osmanlı'nın işine akıl sır erer gibi değil. On yaşındaki çocuk, savaşın en şiddetli zamanında, en şiddetli yerinden haber getiriyordu. Hangisi küçük, hangisi büyük şaşırdım.

Dikkat edince bu çocuğun, muharebenin öncesi akşam, kolu için bana getirilen ve çocuk dediğim için bana kızan Muzaffer ismindeki adam küçüğü olduğunu fark ettim.

Küçük Muzaffer, akşam güneş battıktan sonra kendine geldi. Kendine gelmesiyle 'Osman Paşa savaşırken ben burada kalamam' diye kalkmaya davrandı. Kendisine mâni olmakta zorlandık. Çocukla uğraşırken, kimsenin beklemediği bir şey oldu. Osman Paşa, Muzaffer'i ziyarete geldi.

Muzaffer, Paşa'yı görmesiyle birlikte mâni olmamıza fırsat vermeden ayağa fırladı ve selama durdu. Paşa, gülerek onun selamını aldı, gözlerinden öpüp 'Pehlivan oğlum! Bugün çok önemli bir görevi başardın. Senin için ne yapsak az. Boşuna Kırk Kanatlı ekibinin reisi olmadığını gösterdin. Tam bir pehlivan gibi hareket ettin' diyerek elleriyle yatağa yatırdı. Ben de sakinleştirici bir iğne yaptım ki geceleyin kalkıp gitmeye kalkmasın, hiç olmazsa sabaha kadar uyusun diye... Böyle yapmakla ne kadar isabetli davrandığımı ertesi sabah daha iyi anladım. Sabahleyin yaşadıklarım Türkler hakkındaki düşüncelerimde yanılmadığımı gösterdi.

Gelin de bu işe anlam verin! On yaşındaki çocuk, büyüklerin yapamayacağı şeyleri yapıyor, koca ordu komutanı da onu ziyarete geliyor. Türkler kadar ölüme severek, düğüne gider gibi giden bir millet olduğunu zannetmiyorum. Onlar için ölüm, yemek içmek gibi hayatlarının bir parçası... 'Ölümden niçin korkmuyorsunuz?' diye sorulduğunda, 'Ölümden hiç korkulur mu? Ölüm sevgiliyi sevgiliye kavuşturan bir köprüdür' diyorlar. Ölümle bu kadar iç içe, ölüme bu kadar tabii, hayatın bir parçası diye yaklaşan, ondan korkmayan başka bir millet görmedim. Mezarlıkları mahalleleriyle

iç içe, koyun koyuna, ölenleri hayatlarının bir parçası olarak görmeye devam ediyorlar.

Bu insanların savaş meydanına saldığı küçücük Muzaffer'in, yaralandığının ertesi sabah kendine geldiğinde "Ben iyiyim, beni cepheye salın! Vazifemi yapmalıyım. Burada kadınlar gibi yatıp kalamam" diyerek ayağa kalkıp gitmek için mücadele edeceğini biliyordum.

Hakikaten de beklediğim gibi oldu. Ertesi gün küçük Muzaffer, kendine gelir gelmez 'Beni bırakın!' diye bağırmaya başladı. Çareyi, ona tekrar sakinleştirici iğne vurmakta bulduk. Ve üç gün; çok zorlanarak, devamlı gözetim altında tutarak ve Osman Paşa emretti diyerek onu hastanede tutmayı başardık. Ancak, daha fazla hastanede tutmanın onun iyileşmesini daha da geciktireceğini fark ettim. Komutanı Çerkez Müsellim'e; ağır iş vermemesini sıkı sıkı tembihleyerek, hastaneye yatışının dördüncü günü taburcu ettim.

Türklerle beraber bulunduğum her saatte daha önce şahit olmadığım, hayal bile edemediğim yeni hadiselerle karşılaşıyorum.

20 Temmuz Cuma sabahı muharebenin ilk saatlerinde baktığım Türk yaralıları arasında başından vurulmuş çok yakışıklı bir Türk eri vardı. Rusların kullandığı İngiliz yapısı Berdan tüfeğinin konik mermisi, erin tepe noktasından iki parmak kadar sağından kafatasını sol yandan delerek girmiş; düz hat istikameti çizerek başın öte yanından çıkmıştı. Erin başındaki fesin iki yanında da merminin girip çıktığı iki delik görülüyordu. Mermi, beynin üst kısmında da delik açmıştı. Böyle olduğu ve kan kaybından perişan olduğu hâlde Türk eri, muhakemesini hiç kaybetmemişti.

Ağzını alabildiğine açmış, durmadan kan akıyordu. Kırılmış çene kemiğinin parçalarını çıkararak çeneyi yerinde tutmak üzere yarayı sardım.

Hasta, hâlâ bir şeyler söylemenin derdindeydi. Kâğıt kalem verdim. Kaleme sarıldı; söylemek isteyip de söyleyemediklerini ak kâğıt üzerine siyah mürekkeple yazdı.

Büyük bir merak içindeydim. Acaba ne yazmıştı? Eşine ve çocuklarına vasiyetini mi? Yazdıklarını büyük bir merak içinde okudum. Okuyunca sanki kanım dondu. Yazılanlar inanılmazdı.

'Efendim, ne olur beni cepheye gönderin! Osman Paşa ve askerleri savaşırken burada bekleyemem! Ne olur bir an önce cepheye gitmemi sağlayın!' diye yazmıştı. O kalemi zor tutan eliyle yazdığı Tuna Nehri gibi kıvrılan satırlara..."

Sekizinci Bölüm: İkinci Plevne Zaferi

30 Temmuz 1877 Pazartesi şafak sökmek üzereydi, Plevne'de... Tuna üzerinde... Osman Paşa, bütün gece uyuyamamış, seher vakti şöyle bir dalar gibi olmuştu. Topraktan bir ses gelmişti, 'Uyan Osman Paşa uyan, an uyuma vakti değil, an, dualaların kabul olduğu seher vaktidir.' diye.

Evet, Osman Paşa yanlış duymamıştı. Ses topraktan gelmiş, toprak uyanması için onu silkelemişti. Paşa, yatağından fırlamış ve saatine bakmıştı. Vakit, hakikaten de "Dua eden yok mu? Kabul edeyim" denildiği seher vaktiydi. Osman Paşa, hemen abdest almış ve seher vaktinde, dualaların kabul zamanında niyaza durmuştu.

"Ya Rabbi! Bu asi omuzlarıma çok büyük bir yük bindi. Günahlarıma tövbe ettim. Günahlarım sebebiyle Rus keferesi karşısında İslam ordusunu mağlup eyleme!.. Sevdiklerin, sevip de nimet verdiklerin yüzü suyu hürmetine yardımını esirgeme!.." diye başlayan, sabah namazı vaktine kadar devam eden duasını etmiş, kendisini uyandıran mübarek toprağa secdeye kapanmış, secdede gözyaşlarıyla duasına devam etmiş, toprağı, gönlünden göz pınarlarına gelen gözyaşlarıyla hamura çevirmişti, insanın yapı taşı olan hamura...

İşte şimdi Osman Paşa, sabah namazı sonrası, tam tan yeri ağarmak üzereyken yürüyordu, yeni inşa edilen tabyalar arasında... Kendisiyle birlikte bütün Osmanlı mülkünün yürüdüğünü hissederek...

Tabyalar arasında dolaşırken sık sık nöbetçi askerler "Hilal" diye sesleniyor, Osman Paşa "Gül" diye cevap veriyor, sabahın şafak vakti, Osman Paşa'yı gören askerler, maddi manevi toparlanıyor, güç kuvvet kazanıyorlardı.

Osman Paşa, yanık yanık söylenen bir türküyle vuruldu.

Türkünün sözleri tanıdık geldi. Türküde Zeynep'in, Yeşil Duvaklı Gelin'in her gördüğüne sorduğu "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" sözleri geçiyordu.

Osman Paşa iyice meraklandı. Sesin geldiği yere doğru yürüdü. Ses, çadır yanına yakılmış bir ateşin başından geliyordu. Ateş başında bağdaş kurmuş, silahını evladını kucaklar gibi kucaklamış, ateşe bakarak türküsünü söyleyen bir Mehmetçik vardı, yüz binlerce Mehmetçikten bir Mehmetçik... Sakalları hafifçe uzamış, yüzünde binlerce yılın yorgunluğu, görmüşlüğü zaman çekiciyle oyulmuş bir Mehmetçik... Osman Paşa'nın gelişini duymamıştı. Paşa yaklaştı ve "Evladım" diye seslendi. Mehmetçik, tâ Türkistan'dan duyanların hâliyle sese döndü. Paşa'yı görünce hemen ayağa fırladı; o telaşıyla silahını düşürdü ve selama durdu.

Osman Paşa gülümsedi, elini Mehmetçiğin omzuna koydu ve zorlayarak onu oturttu.

"Evladım! Söylediğin türküyü nereden duydun?"

Mehmetçik, kabahat işlerken yakalanmışların suçluluğunda kızardı.

"Şeyy... Komutanım, Filibe istasyonunda, göçmenlerden... Aliş isimli sevdiğini arayan Zeynep'in türküsüymüş."

Osman Paşa'nın aklı başından gidecek gibi oldu. Zeynep buradaydı ama türküsü Osmanlı'nın Avrupa topraklarında söyleniyordu. Doğması için dua ettiği efsane; herkesin, kendisini bu vatanın savunucusu, sahibi bilmesi arzusu gerçekleşiyor muydu yoksa?

"Evladım! Bu türküyü bir de benim için söyleyebilir misin?"

Mehmetçik inanamaz gözlerle Osman Paşa'ya baktı. Paşa kendisini imtihan mı ediyor, yoksa şakalaşıyor muydu?

Osman Paşa, Mehmetçiğin tereddütünü anladı.

"Evladım! Bu Paşa babanın emri değil arzusudur, böyle bilesin!"

Mehmetçik "Peki Paşam!" dedi, gözlerini yumdu ve söyledi Aliş türküsünü...

Ah Aliş'imin kaşları kare, aman,

Sen açtın sineme yare,

Bulamadım derdime çare, aman,

Görmedin mi ah civan Aliş'imi Tuna boyunda?

Ah evleri var hane hane, aman,

Benleri var tane tane,

Bulamadım yane yane, aman,

Görmedin mi ol civan Aliş'imi Tuna boyunda?

Ah evleri var yol başında, aman,

Benleri var sol kaşında,

Saramadım genç yaşında,

Görmedin mi ah civan Aliş'imi Tuna boyunda?

Nereli olduğunu, ismini bilmediği meçhul Mehmetçikten Aliş'im türküsünü dinleyen Osman Paşa "Allah razı olsun evladım!" diyerek ayrıldı, arkasını döndü ve mendile davrandı. Osman Paşa ağlıyordu. Ve Osman Paşa yürüdü tabyalara doğru, gönlünde binlerce Mehmet'in dilinden düşürmediği "Aliş'im türküsü"nü mırıldanarak...

Osman Paşa, kuzeybatıdaki tabyaya geldiğinde, ince, erkekleşme sevdasında bir ses "Hilal" diye bağırdı. Osman Paşa "Gül" diye karşılık verdi. Hilal diye naralanan, yiğitleşme, benim deme gayretindeki bir sesti. Merak eden Paşa, sesin geldiği yere baktı. Gözlerine inanamadı. Sabahın bu vaktinde, görmeyi en son düşündüğü kişiydi ona "Hilal" diye bağıran...

"Muzaffer, evladım! Hayır olsun, bu saatte burada ne işin var?"

Paşa'yı fark eden sesin sahibi, hazır ol vaziyetine geçti. Bu; Kırk Kanatlı Reisi Muzaffer'di, cevabı da duruşu gibi hazır oldu; adı gibi muzafferceydi:

"Paşam, sizi buraya getiren kuvvet, beni de getirdi."

Osman Paşa çarpıldı on yaşındaki Muzaffer'in cevabıyla... Rus kurşunuyla vurulmuş gibi sarsıldı, titredi. Bu cevap, on yaşındaki bir çocuğun cevabı değildi. Bu, binlerce yılda oluşan millî şuurdan doğan bir cevaptı. Osman Paşa, Muzaffer'in başını okşadı.

"Cevabınla pehlivanlığa iyi bir namzet olduğunu gösterdin! İnşallah, seni ve beni burada olmaya zorlayan şartları, bizden sonrakiler yaşamaz. Anlaşıldı sen de Kırk Kanatlı ekibinin çalışmalarını teftiştesin. Gel evladım, teftişimizi birlikte yapalım!"

Osman Paşa, Muzaffer'le bir tabyadan diğerine giden siperde yola koyuldular. İşte olanlar bu anda oldu; duyanlar kıyamet kopuyor zannetti. Ateş topları yağmaya başladı. Osman Paşa, bir anda yaralı bir aslan kesildi.

"Tamam, başladılar işte. Beklediğimiz an geldi."

Osman Paşa, Muzaffer'i omuzlarından yakaladı, gözlerine baktı. Muzaffer, o gözlerde nice bir şimşeğin çaktığını gördü.

"Evladım, davran! Göz açıp kapayıncaya kadar karargâhta ol! Yaver amcanı bul! Paşa babam, 'Kararlaştırılan savunma planı gecikmeksizin uygulanacak. Beni de hemen Ömer Tabya'da bulsun!' dedi diye söyle. "Haydi fırla!"

"Emredersin Paşam" diyen Muzaffer fırlamış, fırlamakla birlikte de gözden kaybolmuştu.

20 Temmuz'daki Birinci Plevne Savaşı'nda Osman Paşa, Türk askeri gerçeğiyle tanışan Ruslar, 30 Temmuz'da bir şafak vaktinde tekrar saldırıyorlardı. Bu sefer, iyi hazırlanmışlardı, zaferden emindiler.

Emindiler çünkü; Rusların 50 bin asker ve 184 topuna karşılık, Osman Paşa'nın yalnızca 23 bin askeri ve 58 topu vardı. Ruslar, kuvvetlerine ve hazırlıklarına güveniyorlardı.

Ama bilemedikleri bir şey vardı. O da Osman Paşa'nın son alperenlerden olduğuydu. Osman Paşa'nın askerinin ve Plevne'deki akıncı torunlarının, başlarında gerçek komutanla asıllarını hatırladıklarını, bir iken on kişiye bedel hâle geldiklerini

bilmiyorlardı.

Sabahın şafağında, güneş doğarken başlayan İkinci Plevne Muharebesi, güneş batarken sona erdi.

Sabah, güneşin doğduğuna şahit olan binler; akşam, batışını görememişlerdi. Ruslar, "Bizim burada işimiz ne, memleketimizden binlerce kilometre uzakta..." diye düşünerek, yakınlarının hasretiyle ölmüşlerdi.

100 Türk askeriyse vatanını, dinini, ırzını ve namusunu savunurken şehit düşmüş, kalanlar ise başta Osman Paşa olmak üzere gazilik unvanını her anlamıyla hak etmişti.

30 Temmuz 1877 Pazartesi günü Ruslar, 50 bin asker ve 184 topla Plevne'ye, zaferden emin olarak saldırdılar. Rus Ordusu Komutanı General Krüdner, Birinci Plevne Muharebesi'nde Rus askerinin başındaki General Schilder-Schuldner'den daha şanssızdı. Akşam olduğunda Krüdner, 7 bin 305 ölü verdikten sonra bozguna uğrayan ordusunu zorla toplayıp Plevne önlerinden çekilmişti.

İkinci Plevne Muharebesi, Osmanlı Türkleri için, birincisinden çok daha büyük bir zafer olmakla beraber, çok daha kanlı idi. Başkumandan Müşir Osman Paşa'nın bindiği üç at vurulup ölmüş, 100 şehit ve 400 yaralı verilmişti.

İkinci Plevne Muharebesi'nde, siviller de askerlerle omuz omza savaştılar. Kadınlar hastanelerde hizmet ettiler, tabyaların kuvvetlendirilmesine canları pahasına yardım ettiler. Kadınlar; hastane, lojistik merkezleriyle Osman Paşa'nın kurmay heyeti arasında Muzaffer ve Kırk Kanatlı elemanları koşturup durdular. Öyle ki "Büyüklerinin savaşta dahi olsa bırakmayacaksınız!" dediği beş vakit namazı kılmaya vakit bulamadılar. Yatsı ezanı okunurken, ancak zamanın geçtiğini, kılamadıkları namazları hatırladılar ve hemen Hikmet Dede'ye koştular. Hikmet Dede, "Evlatlarım! Savaş hâlinde, nöbetleşe de olsa namazı kılmaya vakit olmazsa namazı kazaya bırakmak caizdir. Öğle, ikindi ve akşam namazlarının farzlarını yatsı namazından önce kaza edin!" dedi.

Muzaffer Pehlivan, namaz sonrası Kırk Kanatlı ekibini topladı. Fakat ekibi artık kırk değildi, üç arkadaşı, savaşın en acımasız saatlerinde kendilerine verilen vazifeyi yerine getirmek ve emanet edilen haberleri ulaştırmak için koştururlarken şehit olmuştu.

Muzaffer Pehlivan donup kalmıştı. İki Plevne muharebesinde binlerce ölüme şahit olup, hiç etkilenmeyen Muzaffer, üç arkadaşının ölümüyle ölümü yakından hissetmişti. Üç arkadaşının ölümünü, ailelerine nasıl haber verecekti? Onların reisiydi, onlardan sorumluydu. Küçük Muzaffer'in gönlü böyle bir yükü kaldıramadı. Çöktü, içli içli ağlamaya başladı. Sıcak gözyaşları, Muzaffer'in gözlerinden, ağlamanın işareti olarak, üç yıl sonra ilk defa inci tanesi gibi al yanak üzerine dökülüyor, oradan da Plevne toprağına karışıyordu. Şehitliğe kavuşan arkadaşlarının al kanları gibi...

Muzaffer'in hayatta kalan 37 arkadaşı şaşkındı. Onun ağladığına hiç şahit olmamışlardı. Bir el Muzaffer'in omzuna dokundu. Gözyaşları arasında baktı, Hikmet Dede'ydi... Çökmüş, al yanaklarından gözyaşlarını silmeye, Muzaffer'i teselli etmeye çalışıyordu. Muzaffer, Hikmet Dede'nin göğsüne kapandı. Hem ağlıyor hem de, "Öldüler, Hikmet Dedem! Üç arkadaşım öldü. Anne babalarına bunu nasıl sülerim?" diye çırpınıyordu.

Hikmet Dede, Muzaffer'i saçlarından okşayarak göğsüne iyice yasladı. Yüce Mevlânın işlerinin hikmetinden sual olunmazdı. Bu nasıl savaştı böyle? On yaşındaki çocuklar, savaşın bir parçası olmuşlar, savaşın acımasızlığını, korkunç yüzünü bütün hücreleriyle yaşıyorlardı. Hikmet Dede, yaşadıklarını "Bunda da bir hikmet vardır" sözüyle anlatmakta çaresiz kalacağını hissetti, ama yine Muzaffer'le konuşmalıydı ve anlatmaya çalıştı:

"Evladım, yiğidim! Onlar ölmediler, onlar şehit oldular. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de, 'Allah yolunda öldürülenlere öldüler demeyiniz! Onlar diridirler. Ancak siz bilemezsiniz' buyuruyor. Merak etme, anne babalarına ben sülerim. Hadi bakalım, arkadaşlarına süle de evlerine gitsinler, anne babaları merak eder.

Biz de, birlikte ölen arkadaşlarının ailelerine gidelim ve müjdeli haberi verelim. Takım komutanı olarak sen de yanımda ol!"

* * *

Plevne'de savunma için siperler kazılır, bebeden yetmiş yaşındaki ihtiyara kadar herkes istihkâmların kuvvetlendirilmesi için çalışır, yeşil duvaklı Zeynep, her rastladığına, "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" diye sorarken, Eski Zağra'da üç gün, zafer sarhoşluğu içinde geçmişti. Rus işgalinden kurtulmanın sevinciyle, Balkanlar'ın kuzeyinden gelen perişan hâldeki göçmen kafilelerinin bile farkında olmamışlardı.

30 Temmuz 1877'de akşamüstü, Plevne'de Osman Paşa, askerleri ve Plevneliler, kendinden kat kat fazla olan Rus birliklerini bozguna uğratırken, Eski Zağra'da Türkoğlu'na, akıncıların torunlarına yakışmayan hadiseler yaşanıyordu. Plevne'de yaşananlar, Türkoğlu'nun, liderine kavuştuğunda neler başaracağını, Eski Zağra'da yaşananlar ise, lidersiz nasıl zelil duruma düştüğünü gösteriyordu. Zafer neşesini bir anda paniğe döndüren bir haber, Eski Zağra sokaklarını şimşek hızıyla dolaştı. "İki saate kadar kasaba boşaltılacak. Süleyman Paşa böyle emretti" haberi bir anda gönülleri kor gibi yaktı. Herkes haber doğru mu değil mi diye araştırmadan koşuşturmaya başladı.

Kasaba içinde sanki kızılca kıyamet kopmuştu. Kimi evladını, kimi ailesini, kimisi ana babasını arıyor, bazısı da öküz arabası bulmaya çalışıyordu.

Kocaları, yetişmiş erkek evlatları Bulgarlar tarafından katledilmiş dul kadınlar ne yapacaklarını şaşırmıştı. "Şimdi biz kimsesiz ne yapacağız?" diye saçlarını başlarını yoluyorlar; çaresizlikten şaşkın bir hâlde oradan oraya koşup duruyorlardı. Bazı kadınlar ise çaresizlik ve dehşetten bayılıp kalmışlardı.

Raci Efendi, Osman Molla, Aliş ve Beşîr de hemen göç için hazırlıklara girişmişlerdi. Alelacele bir çuval elbise, birkaç yorgan, elli altmış okkalık un bir öküz arabasına konulmuştu. İki ailenin

alabileceği eşya bu kadardı.

Göçün panik halinde başlaması üzerine telaşa düşen Süleyman Paşa, hemen yaverlerini, göçmek için yola çıkan kasabanın ileri gelenlerine gönderdi ve "Arabalar, çoluk çocuk şehrin kenarında kalsın! Erkeklerden birer ikişer kişi hanelerinize dönün! Evlerinizi bekleyin, yağma edilmesin! İnşallah yakın zamanda, çevrede Rus askeri kalmaz" ricasını iletti.

Ama kasabalılar bu ricayı dinlemediler. Rus ve Bulgarların zulmünden iyice yılan kasabalılar, Balkanlar'ın kuzeyinden, Eski Zağra'ya, komşu Yeni Zağra, Kızanlık gibi beldelerden Süleyman Paşa'nın gelmesine rağmen devam eden göçü görünce iyice paniklemiş, Osmanlı ordusunun, Rus'u geldiği yere süreceğinden iyice ümidini kesmişti. Bir an önce Edirne'ye, oradan da İstanbul'a ulaşmaktan başka bir şey düşünmüyorlardı.

Süleyman Paşa'nın ricasıyla tek tük dönenler olduysa da bunlar da evlerinde kalamadılar, az zaman sonra tekrar göç kafilelerinin yanına geldiler.

Güneşin batmasına doğru kasabada, tam bir kıyamet günü yaşanmaya başladı. "Ruslar yine geliyor ve çok fazlaymış" söylentisi, Rus işgalinin dehşetini yaşayanları çıldıracak hâle getirmişti. Korkudan akılları giden insanlar, hastalarını evlerde bırakarak yola çıkmışlardı. Kimsenin mal mülk gördüğü yoktu. Bir öküz arabasına yiyecek giyecek gibi çok lazım şeyleri doldurup hemen yola koyulmuşlar, araba ve hayvan bulamayan kimsesiz kadınlarsa; koltuğunda bohça, sırtında bebesi, elinden sürüklediği küçük çocuğuyla yola çıkmıştı.

Telaş, korku, insanlarda akıl bırakmamıştı. Raci Efendi'nin çocukları, ayakkabılarını bile giyememişti. Ne alta serilecek kilim ve döşek ne de yemek pişirecek tencere ve çömlek alınmıştı. Su içecek maşrapa, abdest ibriği alınması dahi unutulmuştu. Onların şaşkın hâlini gören kasabanın dışındaki Osmanlı askerleri, bir tencere ve abdest ibriği verdiler.

Osman Paşa'nın komutasında akıl almaz işler başaranlar da Türk, diğer cephelerde yenilen Osmanlı askerleri de ve panikleyerek, bir an önce İstanbul'a ulaşmayı düşünenler de, Rodop Dağları'nda Rus'a karşı koymak için silaha sarılanlar da Türk'tü. Peki değişen neydi ki? Aynı milletin evlatları, birbirlerinden bu kadar farklı davranış nasıl gösterebiliyorlardı? Aliş, birbirini çiğneyerek göç yoluna düşenlere bakarak bunları düşünüyor, bu suale cevap bulmaya çalışıyordu. Fark neredeydi?

Hicrete kalkan ahali çıldırmış gibiydi. "Bize ev mülk lazım değil, güzel güzel evlerimizi Bulgarlara bırakamayız!" diyen ahali her tarafı ateşe verdi. 30 Temmuz'u 31 Temmuz'a bağlayan gece, Eski Zağra'da, nice yüz yıl Müslümanlara can ocağı olmuş evler yandı, gönüllerle birlikte... Harap edildi, bana yâr olmayan başkasına da yâr olmasın diyen sahipleri tarafından... Fakirhane mahallesi, büyük saat kulesi alevler içinde kavrulmuştu. Gece boyunca, zaman zaman tüfek sesleri devam etti.

Raci Efendi, Beşîr ve beraberindekiler, o geceyi, göç için yola çıkmış binlerce kişiyle birlikte kasaba dışında geçirdiler. Raci Efendi, yaşlı gözlerle alev alev yanan Eski Zağra'ya baktı. Utanç, gönlünü; hatıralarla dolu düşünceler, beynini pare pare ediyordu.

"Tac-üt Tevarih ve Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde, beldelerin en güzeli ve medeniyetin zirvesi diye zikredilen Eski Zağra, aziz vatanımız, bu günleri de mi yaşayacaktın?

İnsanların maddi ve manevi huzurunu arttıran, gönül alıcı güller, cennet bahçeleri diyarı, kendi evlatları tarafından ateşlere verilecek, senin için ölümü göze alanların torunları tarafından ırzına geçilmesi için Bulgar ve Rus katillerine terk edilecek miydin? İnsanı, güzelleri, gülleri ve gönül erleri, destanlara konu olan ey emsalsiz diyâr! Sen Osmanlı'dan başkasına yâr mı olacaktın?

Bunları niçin yaşadık? Bağrında gül bahçeleri, âb-ı hayat(92) fışkıran pınarların içinde yaşattığın, bedene, ruha gıda olan havanla hayat verdiğin akıncı torunları, kara sevdalıların sana niçin sahip çıkamadı? Gül bahçelerin, Rus atlarına ağıl, gönülleri ferahlık veren, akılları alan kasır ve konakların, uğursuz Rus ve Bulgar

baykuşlarına yuva mı olacaktı? Çimenlerin, mescitlerinin gönül nuruyla işlenmiş kilimleri; katillerce acımasızca katledilmiş masum yavruların ve kadınların kanlarıyla al renge mi boyanacaktı? Masumların feryatlarına, akıncı torunları, 'Korkmayın, biz buradayız! Kimse kılınıza zarar veremez' şeklinde niçin karşılık vermemişti?"

Binbir düşünce içinde çıldıracak gibi olan Raci Efendi, alevden elbiseler giymiş Eski Zağra'ya baktıkça, Zağra'dan çok ciğerlerinin yandığını hissediyor, son on beş gündür yaşadıklarını görmemiş, feryatları duymamış olmak için, "Keşke dünyaya gelmeseydim" diyor, sonra da keşke tabirini uygun görmeyip tövbe ediyordu.

Ama dünyaya gelmişti; bu zamanda, bu mekânda ve bunları yaşamıştı, kader... Acaba bu yaşananlarda, uğranılan zulümde kendi suçu ne kadardı? Bu zulmün yaşanmaması için gerekli çalışmayı ve gayreti göstermiş miydi? Ne yazık ki Raci Efendi'nin gönlü "Evet gösterdin" diyemedi. Raci Efendi, sanki birileri gönlünün sesini duymuş gibi kızardı. "Tövbe, tövbe ya Rabbim! Kusurlarıma pişman oldum, affeyle!" diyerek birileri hâlimi fark etti mi diye çevresine baktı; fener ışığında kendisine bakan bir çift göz gördü, titredi...

Yaşlı gözlerle kendisine bakan Aliş'ti. Raci Efendi, Aliş'e karşı mahcubiyet içindeydi. Aliş'in "Ya kendimizi savunalım ya da göç edelim" şeklindeki isteğini yerine getirememişti. Aliş'e baktıkça acizliğini, suçluluğunu daha iyi anlıyordu. Bu sebepten onunla göz göze gelmemeye çalışıyordu. İşte şimdi Aliş'e yakalanmıştı.

Aliş'in bakışlarında "Yalnız tövbe demekle kurtulacağını mı sanırsın Raci Efendi?! Suçsuz yere zulümle öldürülen binlerce masumun kul hakkını nasıl ödeyecek, bunu nasıl affettireceksin?" manasını okur gibi oldu; daha çaresizleşti, mahcubiyeti dayanılmaz hâle geldi. Alelacele titreyen eliyle gözyaşlarını silmeye çalıştı.

"Aliş, oğlum, buyur! Bir şey mi vardı?"

Aliş, Eski Zağra'nın işgali sırasında pasif davrandı, elini kolunu bağladı diye düşündüğü Raci Efendi'ye kızıyordu. Bununla beraber bu Osmanlı efendisini yine de çok seviyor, hürmette kusur etmiyordu. Onun gözyaşlarını silmek, mahcubiyetini gizlemek için

çabalayan hâlini görünce yüreği cız etti ve elindeki battaniyeyi uzattı.

"Efendi baba, hava serinledi."

Raci Efendi, kan kırmızı hüzün çiçekleri içinde açan bir papatya misali gülümsedi.

"Allah razı olsun Aliş'im! Alevler içinde kavrulan güzel kasabamızı, bir şey yapamamanın çaresizliği ve utancında seyrediyordum."

Aliş "Ah bre efendi baba! Keşke bu güzel vatanımızı savunmak için her şeyinizi ortaya dökerek gayret etseydiniz de şimdi bu hâllere düşmeseydiniz" dememek için kendini zor tuttu. Bulgar ve Rus hançerleriyle yaralanmış bir gönlü, bir de hançerlerin en vurucusu söz hançeriyle şifa bulmaz şekilde yaralamak istemedi.

"Utanç, siz yaşlılardan daha çok biz gençlere düşer. Eğer biz gençler gayret etseydik bu durumlara düşmezdik efendim" dedi.

Raci Efendi, bir şey demeden Aliş'in elindeki battaniyeyi aldı ve karanlıkta sessizce uzaklaştı. Raci Efendi, bir şey diyemezdi. Onun yerine cevabı, gözlerinden beyaz sakallarına süzülen oradan da Rumeli toprağına kavuşan iki damla gözyaşı vermişti.

Eski Zağra'da 31 Temmuz günü tan yeri, acılar üstüne ağarmıştı. Kasaba dışında sabahlayanlar, yaşadıklarına, başlarına gelenlere inanamıyorlardı. Vatanlarında geceleyememişler; onun, için için yanışını seyretmişler ve onu terk etmek için yola çıkmışlardı. "Geri döneceğiz inşallah" diyorlardı. Dönmek mi kim bilir? Terk edenin bir daha dönmeye gücü yeter miydi? Yetse de toprak kabul eder miydi? Gidenler dönememişlerdi. Onlar dönebilir miydi?

Ahaliden söz sahipleri toplanarak konuştular. Kimisi Çırpan'a, kimisi de Edirne'ye gidilmesini teklif etti. Çırpan'ın her an tehdit altında olduğu söylenerek Edirne'ye gidilmesine karar verildi ve durum Süleyman Paşa'ya da iletildi. Paşa da Edirne'ye göç etmelerini uygun buldu. Önce Karapınar'a, oradan da Edirne'ye geçmelerini, kendisinin göç edenlerin emniyetini sağlayacağını söyledi.

Ve yola düştüler. Temmuzun çok sıcak günlerinde, yolların tozu, suyun azlığı, yolculuğun garipliği ve üzüntüsü o derece şiddetli idi ki anlatabilmek çok güçtü. Çekilen zahmeti, acıyı, utancı, meşakkati ve çileyi anlatmak imkânsızdı.

Eski Zağra'nın dillere destan konaklarında, çok nazlı yetiştirilen, konforlu faytonlarda bile incinen, hafif güneşli havada dahi şemsiyesiz gezemeyenler perişandı. Kelebek gibi en ufak rüzgârdan etkilenen nazlı hanımlar, toz toprak içinde, kızıl güneş altında yürüyor, omuzlarında yük taşıyor, öküz arabalarının önünde koşmaya çalışıyorlardı.

Nazlı Türk kızları, yemenileri patlamış, ter su içinde arabaların önünde yürüme gayretindeydiler. Hepsinin gözleri yaşlıydı, sevdiklerinden, cennet bahçesi Eski Zağra'dan koparılmışlardı; acaba geri dönebilecekler miydi? Dönebilseler bile vatanlarını bıraktıkları gibi bulabilecekler miydi?

Hepsinin dillerinde ve gönüllerinde "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" türküsü vardı. Hepsi, Edirne istikametine bakıp selvi boylu, kara gözlü, "Dur" deyince ırmakları durduran, "Yürü" deyince dağları yürüten Alişlerinin beyaz bir at üzerinde, arkasından on binlerce yiğitle gelmesini, Rus kâfirine Rumeli'ni dar etmesini, onu Tuna'nın ötesine atmasını, Bulgar nankör ve hainlerine de gerekli cezayı vermesini bekliyorlardı. Ama Edirne istikametinden Alişleri gelmiyordu. Dağı taşı kaplayan bir toz bulutu vardı. Ancak bu toz bulutu, onları kurtarmaya gelen Alişlerinin atlarının çıkardığı toz bulutu değil, yüzlerce yıllık cennet vatanlarını terk eden Türkoğlu'nun meydana getirdiği toz bulutuydu, Türkoğlu'nun yanan ciğerinin dumanıydı, utanç ahlarının buharıydı...

Birkaç yüz seneden beri ecdattan hanedan olan, yalnız mutfak takımlarını kırk elli araba kaldırabilen Emin Paşa ve benzeri belde eşrafı, yanlarına ancak bir öküz arabası eşya alabildiler.

Kimsesiz ihtiyar ve hastaların sürüne sürüne, "Ne olur, bizi bırakmayın! Bizleri kimlere bırakırsınız?" feryatları ciğerleri dağlıyordu ama herkes kendi derdine düşmüştü.

Aliş, hemen Eski Zağra'yı savunmak için bırakılan bölük komutanı zabite koştu ve durumu anlattı. Zabit, neferleri koşturarak kimsesiz ihtiyar ve hastaları koruma altına aldı. Ama onları kafileyle birlikte mi göndersin, yoksa Eski Zağra'da mı tutsun bilemedi.

Aliş, yüreği yanarak bakıyordu; 30 bin civarında olduğu söylenen Eski Zağra ve çevresi köylerden ahalinin perişan hâline... Tam bir kıyamet gününü andıran bir hâlde, akıncılar yadigârı, Rumeli'nin en güzel diyarı şehirlerini terk edişlerini, büyük bir üzüntü içinde seyrediyordu.

Beyninde binlerce soru dolaşıyordu. "Niçin, niçin bu hâllere düştük, bunun sorumlusu kim?" sualleri beynini yırtıyor, gönlünü şifasız şekilde yaralıyordu.

Rumeli Türkü'nün, Rumelili Müslümanların bu hâle düşüşüne sebep suçlulardan biri olmamak için çırpınıyordu, ama Aliş, hangisine yetişsin, on binlerce mazlumdan hangisinin imdadına koşsundu?!

Arabacı Köyü'nden çaresiz, hasta bir ana "Ali, oğlum nerdesin? Ali yok! Ali'yi kaybettim, Ali'mi gören var mı?" diye feryat ederek bir o yana bir bu yana koşuyor, kendisi gibi çaresiz, can derdine düşmüş insanlara, canını, Ali'sini soruyordu. Ama kimsenin başkasının derdiyle ilgilenecek hâli yoktu... Herkes Ali'sini arıyordu... Kimisi oğlu Ali'nin derdinde, kimisi de yüzlerce yıldır, her zaman yanlarında olmuş, bugünse varlığıyla yokluğu belli olmayan Ali'nin arayışındaydı.

Kucağında kundak içine sarılmış bir taş taşıyan yeni gelin, Aliş'in dikkatini çekti. Kınalı gelin, "Uyur isen uyan Alim!" diyerek ağlaya ağlaya kundağı sarsıyordu.

Gelinin yanındaki ak saçlı nine anlattı Aliş'e: "Gelin kızımın eşini, torunumu Bulgar çeteciler öldürdü. Üç aylık bebeleri de göç yolunda ateşler içinde yana yana öldü. Gelin kızım, bebeğinin öldüğünü bir türlü kabullenemedi. Ölmüş bebeğini vermek istemedi. Elinden zorla alıp defnettik. Bu sefer bir kaya parçasını kundağa sardı. Ali'sinin uyuduğunu sanıyor. İkide bir 'Uyur isen

uyan Alim' diye feryat ediyor."

Aliş, Türkoğlu'nun, mazlumların Aliş'i öldü mü yoksa hakikaten derin gaflet uykularında mı anlayamadı. "İnşallah, bağrı yanık analaın, gelinlerin feryatları, uyuyan Alişleri uyandırır, yeni Alişlerin doğmasına vesile olur" diye dualara durdu.

Eski Zağralılar, geride harap bir memleket, yaralı gönüller bırakarak perişan bir hâlde yollara düşmüşlerdi. 12 bin Müslüman, 24 bin Müslüman olmayan nüfusu bulunan ve fethinden bugüne geçen 529 sene imarına gayret sarf edilen o eşsiz şehir, on gün içinde Bulgar ve Ruslar tarafından bir harabeye çevrilmişti.

Eski Zağralılar, yaşadıklarına bir türlü inanamıyorlardı, kâbuslarla dolu bir rüyada mıyız tereddütlerindeydiler. Ama yaşadıkları rüya değildi... Soruyorlardı kendi kendilerine, "O muhteşem günlerden bu hâllere nasıl düştük?" diye. Kimisi, "Suçlu düşman"; kimisi de, "Osmanlı Devleti, bize sahip çıkmayan padişah" diyordu.

Kasaba insanının çoğu, varlıklı kimseler olduklarından öküz arabası koşmak ve kullanmak bilmiyordu. Bu sebeple yolu, bozulan ve tamir edilemeyen öküz arabaları kaplamıştı. Çok güçlükle yol alınıyordu. Aliş gibi, eli iş tutanlar kimin yardımına koşacaklarını, ne yapacaklarını şaşırmışlardı.

* * *

İkinci Plevne Muharebesi'ni, iki gün sonra, 1 Ağustos 1877 Çarşamba günü bütün Londra ve New York gazeteleri, manşetten şu başlıklarla verdiler:

"Ruslar, mutlak bir mağlûbiyete uğradılar."

"Savaşın talihi, Türkler lehine değişti."

"Çar: Plevne ne pahasına olursa olsun ele geçirilmelidir!"

"İkinci Plevne Zaferi'nden sonra, Rusların Türk ordusunu gerilerinde bırakarak ilerlemelerinin mümkün olmadığı anlaşıldı."

Artık Plevne'deki Türk askerinin manevi gücü ve kumandanları

Osman Paşa'ya itimatları fevkalade artmıştı.

Rus ordusu içinde de Plevne'nin uğursuz ve düşürülmesi imkânsız bir kale olduğu inancı yayılmıştı. Plevne ile ilgili Rus ordusunda çeşitli efsaneler anlatılıyor; daha önce görülmeyen yeşil sarıklı askerlerin Osmanlı askerlerine imdada geldiği, bunlara bırakın kurşunun top güllesinin dahi işlemediği söyleniyordu.

İkinci Plevne Muharebesi, Ruslar için, birincisinden daha büyük bir bozgundu. Osman Paşa'nın peşlerinde olduğunu sanan Rus birlikleri, panik hâlindeydi. Ertesi gün Ziştovi'de Rus bozgunu duyulmuş ve bütün Bulgarlar, Yahudiler ve Ruslar, sürüler hâlinde Tuna köprüsünden geçerek Romanya'ya kaçmışlardı. Korku, Bükreş'e kadar yayılmış, Rus umumi karargâhının Tırnova'yı terk etmesi, paniği daha da arttırmıştı. Geri çekilen Rus birlikleriyle dolu olan yollar, kaçan Bulgarlar da eklenince yürünemez hâle geldi.

* * *

Osman Paşa'nın ordusunda görevli Tabip Binbaşı Charles Ryan'ın Plevne günleri uzadıkça aklı başından gidecek gibi oluyordu. İkinci Plevne Muharebesi'nde, Osmanlı ordusunun, Plevne'nin sivil halkı ve özellikle de Muzaffer'in reisi olduğu sekiz on iki yaş arası çocuklardan kurulu Kırk Kanatlı ekibinin, ölümü hiçe sayarak yaptığı mücadeleyi görünce, Ryan'ın şaşkınlığı, sonsuz bir hayranlığa dönmüştü.

Tabip Binbaşı Ryan, İkinci Plevne Muharebesi'nin telaşlı ilk günleri geçince bulduğu ilk fırsatta hatıra defterinin başına oturdu ve yazdı; gördüklerini, yaşadıklarını...

"2 Ağustos 1877 Perşembe, Plevne...

Şu Türkleri tam tanıdım derken, her gün aklımı başımdan alan yeni bir şey ile karşılaşıyorum. Bunların bırakın yetişkinini, 8 yaşındaki çocuklarının yaptığına bile insanın aklı ermiyor.

Aslında on yaşında olan ama on iki yaşında gösteren Muzaffer isimli çocuğun ve bunun emrindeki kırk çocuğun yaptıklarına akıl sır erer gibi değil. Muharebe boyunca, hastane ile savaş meydanı

arasında koşturup durdular; ihtiyacımız olan her şeyi anında yetiştirdiler. Yalnız haber taşımakla kalmadılar, o küçük cüsselerinden beklenmeyen bir kuvvetle sıhhiye eri görevini yaptılar. En sıkışık zamanımızda onları yanımızda gördüm, büyüklerin dahi yapamayacağını düşündüğüm çok zor işleri, büyük bir kolaylıkla yaptıklarına şahit oldum.

Muzaffer'i anlamakta güçlük çekiyorum. 12 yaşında gösteren bu on yaşındaki çocuk, sanki yetmiş seksen sene yaşamış da bedenen küçülmüş, ama seksen senelik bilgi ve tecrübesini gönül ve zihninde saklıyor gibi.

Bu Muzaffer'in hâlini anlatmaya yukarıdaki açıkladıklarım da yeterli değil. Muzaffer, Türk milletinin binlerce yılda oluşan millî vicdanının küçük bir çocukta şekillenen en güzel örneği.

Cesaret, fedakârlık, ölümden korkmamak, amirine mutlak itaat, devlet sevgisi gibi hasletler, Türkoğlu'nda sonradan kazanılma değil. Bunlar, köylüsünden padişahına herkeste var, doğumla birlikte kazanılıyor, beyinlerine işlemiş. Ama Muzaffer gibi, bunu bu kadar küçük yaşta kendisinde gösterene pek rastlamadım. Türklerin, Fatih Sultan Mehmet diye İstanbul'u fetheden bir padişahları varmış. Bu da çok küçük yaşta padişah olmuş, yaşlı başlı padişahların yapamadığını yapmış. Ama o padişahlık eğitimi almış. Bu Muzaffer, bu hasletleri nasıl, nereden kazanmış, anlamış değilim. Bunları ya doğumla kazanıyorlar, ya da doğumdan sonra içinde yaşadığı çevre bunları veriyor. O zaman da bu çevreyi nasıl adlandıracağız?

Anne baba, dede nine, komşular, okul ve camiden, dergâhlardan meydana gelen çevre, nasıl bir çevre ki, on yaşındaki çocuğa, seksen yaşındaki ihtiyarın düşünce, hareket olgunluğunu, yirmi yaşındaki delikanlının kuvvetini veriyor, ben anlamış değilim...

Karşılaştığım hangi olağanüstü hâli yazayım bilemiyorum. İkinci Plevne Muharebesi sırasında ve sonrasında meydana gelen birkaç tanesini yazmak istiyorum:

Yüzü, yeşil bir bezle örtülü kızcağız, yağmur gibi yağan güllelere aldırmadan koşturdu durdu... Her gördüğüne 'Görmedin mi

Aliş'imi Tuna boyunda?' diye sordu. Savaş sebebiyle eşiyle bir yastığa baş koyamadan ayrılmak zorunda kalmış. Eşinin ismi Aliş'miş. Şimdi aklını yitirmiş gibi her rastladığına eşini soruyor. Her sorduğu da 'Hepimiz Aliş'iz' diye cevap veriyor. Osman Paşa böyle demelerini emretmiş. Akıl alır gibi değil. Bu kadına deli desem değil. Daha çok Türklerin veli dediklerine benziyor. Bu Türklerin delisiyle velisini ayırmak çok zor.

Ameliyat yaptığım askeri anlatmak istiyorum. Diz kapağı bir top mermisiyle parçalanmış... Aleksinaç'tan getirilmiş bir Türk piyade eriydi. Er, kloroform ile bayıltılmak istemedi. Uyuşturucu bir ilaç almaksızın, ameliyat sırasında sesini bile çıkarmadı. İş bitinceye kadar elindeki sigarasını içmeye devam etti. Hastaneyi idare eden Türk yüzbaşısı, yaralıların künyeleri yazılı bir defterle ameliyat sırasında geldi. Ben erin kesilmiş bacağının derisini, kalan kısma kaplayıp dikerken; er, yüzbaşının sorduklarına sükûnetle ve ameliyatı duymuyormuş gibi cevap verdi. Bu, hayretlere değer bir tahammül ve metanet gösterisiydi. Bu, Rus süngüleri üstüne o derece muhteşem bir şecaatle atılışlarını gördüğüm askerlerin, ne değerde adamlar olduğunun parlak bir örneğiydi.

Arabalar, kaldırım taşları üzerinde sarsıla sarsıla, devamlı yaralı getiriyordu. Muzaffer ve Kırk Kanatlı ekibi, sanki yüz bin kanatlı gibi savaş meydanı, hastane, ilk sargı yerleri ve cepheye cephane hazırlayan kadınlar arasında gidip geliyorlardı. Sanki üzerlerinde uçuşanlar mermi gülle değil de baharda kelebeklerdi. Mermilere, güllelere aldırmıyorlar, yanlarında kesilen kollar, bacaklar onları hiç etkilemiyordu, senelerdir sıhhiye eri olarak çalışmış gibi hareket ediyorlardı.

Ah bir bilebilsem... Osman Paşa'dan Muzaffer'e, şu Türklerdeki onları böyle olağanüstü yapan sırrı bir öğrenebilsem, ömrümün kalan kısmını severek vermeye hazırım. Herhâlde, bu sırrı öğrenirsem büyük ihtimal ben de onlardan biri, Müslüman olurum. Görünen o ki, o sırrı öğrenmeden de Müslüman olacağım. Gün geçtikçe, yakından tanıdıkça Türkleri daha çok seviyorum, onlardan biri gibi davranmaya başlıyorum.

Başta Osman Paşa olmak üzere, biz de bir an boş durmaksızın

koşturduk. Ben ve diğer doktor arkadaşlarım, vücuda saplanmış kurşunları çıkarıyor, yaraları dikiyor, kırılmış kol ve bacak kemiklerini birleştirip değnekleri destek yaparak sarıyorduk. Hasta taşıyan arabalar, hastane avlusuna girdiği zaman ne yapacağımızı bilemiyorduk. İçindekilerin hangilerinin ölü hangilerinin yaralı olduğu fark edilmiyordu. Birbirlerinin üstüne denecek şekilde yerleştirilmişlerdi.

30 Temmuz Pazartesi günündeki İkinci Plevne Muharebesi'nde, öğleden sonra saat üçte, hastane başhekimi Tabip Hasib Bey geldi ve geçici hastane hâline getirilmiş başka bir yere gitmemi emretti. Burası hastaneden çeyrek mil mesafedeydi. Tuceniçe deresinin öbür kıyısında bir bina idi. Binaya girdim. Çoğu subay olmak üzere yüz kadar yaralı vardı. Sabahın erken saatlerinden beri orada bakımsız yatıyorlardı. Zira 20 kadar doktor, asıl hastanede çalışıyor, bir an bile durmadığımız hâlde gene yetişemiyorduk. Bu geçici hastanedeki yaralılara iki Türk operatörü ilk müdahalede bulunduktan sonra, oraya yatırmış, sonra acele muharebe hattına koşmuşlardı.

Yaralılar, korkunç durumlarına rağmen, hiç şikâyet etmeden, tevekkül içinde bekliyorlardı ve ortalıkta tam bir sükûnet hâkimdi. İnleme, ah of sesleri duyulmuyordu."

Hatıra defterinde; gördüklerini, yaşadıklarını bu satırlarla dile getiren Tabip Binbaşı Ryan, sanki başka bir âlemde yaşıyor gibiydi ve yaşadıklarını inanılmaz kabul ediyordu.

* * *

Savaş otoriteleri Osmanlı'nın Avrupa toprakları içinde yer alan Tuna vilayetinin küçük bir kasabasında yaşananlara inanamıyordu. Tuna vilayetinin on binlerce kilometrekarelik alanlarında gerçekleşen Türk-Rus Savaşı'nın geleceği, Tuna'nın 30 kilometre güneyindeki küçük, daha önce kimsenin ismini duymadığı Türk kasabası Plevne'de düğümlenmişti.

Bütün dünya gazetelerinin harp muhabirleri ve büyük devletlerin askerî ataşeleri Plevne'ye gelmişti.

Gerçek harp muhabirliği, 1861-65 Amerikan İç Savaşı'nda başlamış, 1870-71 Fransa-Prusya savaşında gelişmişti. Haziran

1877'de başlayan Türk-Rus Harbi'nde de çok büyük gelişmeler gösteriyordu. Telgraf sayesinde, harbin akışını, bütün dünya günü gününe öğrenebiliyordu.

Telgraf hatları, Plevne'deki günlük durumu bildiren etraflı haberleri, günü gününe dünyaya duyuruyordu. Avrupa harp akademilerinde birinci ders; Osman Paşa ve askerlerinin Plevne zaferleri hakkındaydı. Plevne'nin ne olacağı, Osman Paşa ve yiğitlerinin daha ne kadar dayanabileceği tartışılıyordu. Osman Paşa'nın savunma savaşına yepyeni unsurlar getirmiş olduğu bütün askerî çevrelerde kabul edilmişti.

Plevne'deki Osmanlı askerini ve Rus ordusunu yakından gören gazeteci Rupert Furneaux, iki orduyu kıyaslayarak görüşlerini gazetesine bildirdi:

"Plevne'deki Türk ordusunun Osman Paşa gibi bir kumandanları ve fedakâr kumandanlarını çok seven cesur askerleri var. Türk ve Rus orduları arasındaki en mühim farklardan biri de silahlardaydı... Türklerin Krupp çeliğinden yapılmış 8-9 santimlik topları, en son silâhlardı. Hassasiyet, menzil ve hedef bakımlarından, Rusların tunç toplarından çok üstündü. Küçük çaplı ateşli silahlarda da Türkler çok üstündü.

Türk ordusunda 500 bin adet 45 kalibre martin tüfeği vardı. Amerikan yapısı bu silahlar, 1877'nin en üstün tüfekleri idi. Mermi hızları saniyede 450 metreydi. Rus ordusunda ise iki tip tüfek bulunuyordu: 60 kalibre Krenck tüfekleri ki hızları saniyede 300 metreydi ve 42 kalibre Berdan tüfekleri ki saniyede hızları 480 metre idi. Her iki tüfeğin şarjörleri sık sık tutukluk yapan markalardı.

Giyim kuşama gelince, her iki ordunun üniformalarında da gösterişten çok rahatlığa ve hareket serbestliğine ehemmiyet verilmişti. Rus askeri, mavi pantalon ve ceket, beyaz gömlek, dizlere kadar uzun çizme, kalın kaput, kulakları da örten başlık giyiyordu.

Türk askeri, ipekli gömlek, işlemeli cepken, külot pantolon, tozluk, postal, sarık veya fes giyiyor, beline kalın ve uzun kuşak

sarıyor, kuşağında da tabanca ve bıçak taşıyordu. Binaenaleyh Türk askerinin ekserisinde yalnız üstün Amerikan martin tüfeği değil tabanca da vardı. Türk süvarisi; kısa Winchester tüfeği, tabanca, kılıç ve kama ile silahlıydı. Çerkez süvarilerindeyse bu silahlardan başka bir ikinci tüfek daha vardı; bu, aileden kalma, kabzası gümüş kakmalı, fitilli, yerli malı tüfekti.

Türk kuvvetleri arasındaki Çerkez birliklerinin ve Rusların Kazak süvarilerinin kılıkları, birbirine çok yakındı, iki grup da fişeklerini göğüslerine çaprazlama dizmişlerdi. Çerkezler, uzun ceket, kürk kalpak giyiyorlardı; ceketlerinin kolları, ellerini göstermeyecek kadar uzundu. Kendilerini Kuzey Kafkasya'daki ata yurtlarından kovan Ruslara diş biliyorlardı. Çok gözü karaydılar. At üzerinde yıldırım gibi hareket ediyorlardı. Sağlam Müslümandılar... İş görüyorlardı fakat Türk generalleri Çerkezlerden memnun değildi. Bunlara "başıbozuk" diyorlardı. Aslında gönüllüydüler ama asıl Türk askerinin disiplin ve tokgözlülüğünden yoksundular. Fakat Türk piyadesi kadar gözleri pekti.

Türk piyadesi, sivile asla dokunmadığı hâlde Çerkezler, Hristiyan sivilleri hiç esirgemiyorlardı. Aynı başıbozukluk, Rus Kazaklarında da vardı..."

Evet, gazeteci Rupert Furneaux, Türk ve Rus askerlerini böyle karşılaştırmıştı. Ancak o, işin yalnızca maddi tarafını görmüştü. Türk askerini yenilmez kılan manevi cephesini fark edememişti.

Osman Paşa ve askerlerinin mutlak zaferiyle biten ilk iki Plevne muharebesinden sonra Rus Çarı ve İkinci Abdülhamid Han'ın kalpleri, iki zıt duyguyla Plevne için atıyordu.

Her ikisi de savaşın ve ülkelerinin geleceklerinin Plevne'de tayin edileceğine inanmıştı. Çar, Plevne'de imparatorluk itibarının sıfıra düştüğünü, her ne pahasına olursa olsun Plevne'nin aşılması gerektiğine inanıyordu.

Abdülhamid Han ise, kararan yüzünü ağartan ve gönlünü ışığa boğan Plevne, Mareşal Osman Paşa için ne yapacağını bilemiyordu. Plevne, Osmanlı'nın 500 yıllık, Türkoğlu'nun ise binlerce yıllık şerefini kurtarmıştı.

İkinci Abdülhamid Han, Osman Paşa ile telgraf üzerinden devamlı konuşuyor, onun her dediğini yapmak için çırpınıyor, dua üzerine dua ediyordu.

* * *

Aliş ve beraberindekiler, Eski Zağra'dan yaya yürüyüşü yalnızca 9 saatlik mesafedeki Karapınar İstasyonu'na ancak 3 günde varabilmişlerdi. Varınca da asıl büyük sıkıntı başlamıştı.

Can korkusuyla kaçanlar hemen tren vagonlarına doluşmuşlardı. Vagonların içi almayınca üstleri de dolup taşmıştı. Vazifelilerin "Düşersiniz" ikazını kimse dinlemiyordu. Can korkusu, insanların aklını başından almıştı. İnsanlar, tuvalet ihtiyaçlarını gidermek için bile treni terk etmiyorlardı, ya yerimi kaptırırsam korkusuyla...

Raci Efendi hâlâ tereddüt içindeydi. Gönlü, Eski Zağra'yı, doğduğu büyüdüğü bu toprakları bırakmayı bir türlü kabullenemiyordu. Annesini, babasını, bütün sevdiklerini bu toprağın bağrına emanet etmişti. Onları, yüzlerce yıllık vatan toprağını nasıl bırakırdı? Giderse, sanki sevdiklerine ihanet etmiş olacağını düşünüyor, bir daha geri dönemeyeceğini hissediyordu. Ne yapacağını bir türlü bilemiyordu. Osman Molla ve oğlu Beşîr'i Aliş'le İstanbul'a gönderip kendisi, ailesiyle Filibe'de savaşın sonunu beklemeyi düşünüyordu.

Aliş, Osman Molla ve Beşîr oturmuşlar, tren vagonlarının üzerindeki üst üste yığılmış perişan insanlara bakıyorlar; koca Osmanlı'nın bu hâllere nasıl düştüğünü tartışıyorlardı. Özellikle de Raci Efendi, eski bir müftü ve kafilenin en bilgilisi olarak yaşananlara bir açıklama getirmeye çalışıyordu:

"Aziz-i kavim, aziz-i millet, aziz-i vakit idik, a'da bizi zelil kıldı."(93)

"Milletlerin en azizi, vaktin en kıymetlisiydik bir zamanlar. Ama düşman değil Raci efendi, düşman değil, biz kendi kendimizi zelil ettik."

Yanındakilerle birlikte sese dönen Raci Efendi, sesin sahibini görünce titredi ve hemen ayağa kalktı.

"Efendim, siz ha?"

Raci Efendi'nin karşısında ak sakallı biri, hüzünlü gözlerle acı acı gülümsüyordu. Bu Çırpan'da oturan ve kütüphanecilikle kendini gizleyen zamanın gönül erlerinden Eş-şeyh El-hac İsmail Efendi idi. Raci Efendi, elini öpmek için gayretlendi ama başaramadı. İsmail Efendi çok zarif bir hareketle elini öpmesine mâni oldu.

"Biziz ya Raci Efendi! Kaderde büle, gönlümüzü yaralayan zelil bir vaziyette karşılaşmak da varmış."

Raci Efendi boynunu büktü.

"Urus ile Bulgar kâfiri bizi bu hâllere kodu efendim."

İsmail Efendi, Raci Efendi'nin omzundan tuttu ve nice bilinmezlere pencere olan gözlerle baktı.

"Onlar değil Raci Efendi oğlum onlar değil... Biz kendi kendimizi zelil ittik, bu hâllere koduk."

Raci Efendi şaşırmıştı.

"Ama efendim, insan hiç kendi kendine bu kötülükleri eder mi?"

El-hac İsmail Efendi acı acı güldü.

"Eder Raci Efendi oğlum eder! Dinimizi, vatanımızı, canımızı, ırzımızı ve malımızı düşmandan korumak, düşmandan kuvvetli olmak için çalışmamız lazımdı. Hem devlet hem de millet olarak çok çalışmamız, dinimize sarılmamız, zamanın fennini öğrenmemiz, velhasıl madden ve manen düşmandan güçlü olmamız şarttı. Lazımdı be Raci Efendi amma, iki yüz yıldır düşman bizi geçti. Kendisini bizden kuvvetli görünce de acımasızca saldırdı, biz de gaflette yakalandık. Hem de öyle gaflet ki ihanetten aşağı değil!"

Raci Efendi, El-hac İsmail Efendi'nin bu çok acı ama gerçek sözleri karşısında bir şey diyemedi. Eski Zağra'yı tek kurşun atmadan düşmana teslim etmelerinin utancında başını eğdi, kulaklarına kadar kızardı. Sanki bu sözler kendisine söylenmiş gibiydi. Yer yarılsa da içine girsem düşüncelerinde kaçacak yer aradı.

Aliş zor tutuyordu kendini... Söylemek isteyip de büyüklerine saygısından söyleyemediklerini dile getiren El-hac İsmail Efendi'nin ellerine sarılmamak için...

İsmail Efendi, Raci Efendi'nin söylediklerini kendi üzerine aldığını hissetmişti.

"Raci Efendi, sözüm sana değil. Sözüm, devlet ve millet olarak hepimiz için. Başta devlet büyüklerimiz, âlimlerimiz olmak üzere hepimiz gaflete düştük. Zamanın, şartların hızla değiştiğini fark edemedik. Avrupa'daki gelişmelerin ve bunların Osmanlı idaresindeki Yunan, Bulgar, Sırp gibi milletlere etkisini anlayamadık. Kısaca, zamanı doğru okuyamadık!"

Raci Efendi, İsmail Efendi'nin bu sözleri karşısında boynunu büküp yalnızca "Siz üle derseniz üledir efendim!" demekten başka bir şey yapamadı. Aliş ise daha önce işitmediği bu sözler karşısında şaşırmıştı. "Zaman, nasıl okunurdu, devlet büyükleri nasıl gaflete düşerlerdi?" bir türlü anlayamadı.

İsmail Efendi, Raci Efendi'ye sordu:

"Raci Efendi! Edirne'ye ne zaman gideceksiniz? Trende yer bulabildiniz mi?"

"Efendim, daha yer bulamadık. Çocukları yanıma alıp Filibe'ye gitmek isterim. Bizim birader Filibe'de... Savaş bitinceye kadar orda kalmayı düşünürüz."

İsmail Efendi, acı acı güldü.

"Bre Raci Efendi, sen neden bahsedersin? Süleyman Paşa'nın Eski Zağra'yı geri alması sakın ola sizi aldatmasın. Durum sandığınızdan da çok kötü!.. Osmanlı Paşaları arasına nifak, ayrılık, haset tohumları girmiş! Sultan ise daha tam manasıyla ipleri ele alamamış. Urus kâfirini İstanbul kapılarına dayanmadan Çatalca sırtlarında durdurabilirsek iyidir!"

Raci Efendi, yanındakilerle birlikte duyduklarına inanamadı.

"Efendim siz ne sülersiniz? Durum bu kadar da mı kötü? Koca Osmanlı bu hâllere mi düştü?"

İsmail Efendi derin bir iç geçirdi, sanki ciğerleri kömür olmuş gibi...

"Evet, durum sandığınızdan daha kötü! Burada hiç beklemeyin! Hemen Edirne'ye ulaşın, oradan da İstanbul'a... Şimendifer Müdürü Ali Bey'e selam söyleyin, size mutlaka bir yer ayarlasın! Çünkü yerine ulaştırmanız gereken bir emanetiniz var."

İsmail Efendi'nin emanetten bahsetmesi hepsini şaşırtmıştı. Raci Efendi sordu:

"Emanet mi? Ne emaneti anlayamadık efendim?.."

İsmail Efendi, dikkatle Beşîr'e baktıktan sonra Raci Efendi'ye döndü.

"Siz, Osmanlı memleketini hepten sahipsiz mi sanırsınız? Emaneti size teslim edenler, emanetin yerine ulaşması için bizi de haberdar ettiler."

İsmail Efendi, Aliş'i işaret etti.

"Savaşmak, gaza meydanında şehit olmak için can atan bu aslan gibi delikanlı, yeminli deli, süs diye mi yanınızda durur? Eğer bir vazifesi olmasa, onu zincirle bağlasanız dahi burada tutabilir misiniz?"

Aliş daha fazla dayanamadı, hislerine tercüman olan İsmail Efendi'nin ellerine sarıldı, Raci Efendi'nin başaramadığını başardı, müdahale etmesine imkân bırakmadan öptü.

İsmail Efendi, Aliş'i omzundan tuttu, uzun uzun gözlerine baktı, Aliş gözlerde göreceğini gördükten sonra daha fazla bakmaya tahammül edemedi, gözlerini indirdi. Başka dünyaları gösteren gözlerin sahibi, gözlerden sonra sözlerle de Aliş'i vurdu:

"Evladım! Edirne'de fazla eğlenmeyesin. Edirne'nin gülleri gönüller yakar, gafil olmayasın! İlk fırsatta Plevne'ye ulaşmaya çalış! Plevne durulmaz olunca İstanbul'a kavuş! Orada Eyüp Sultan'dan habersiz olmayasın. Suallerinin cevabını orada bulur, gönül huzurunu orada tadarsın inşallah!.."

İsmail Efendi'nin bakışlarıyla tepeden tırnağa titreyen Aliş,

sözleriyle de yandı, kavruldu. Gönlünde; Zeynep, Osman Paşa, Edirne, Plevne ve İstanbul birbirine karıştı.

Binlerce düşman karşısında kılı dahi kıpırdamayan, en ufak bir korku hissetmeyen Aliş, dayanamadı. İsmail Efendi'nin yürekler delen bakışları karşısında gözleri kapandı ama gönül gözü açıldı. Bir anda nice bilinmezleri gördü, daha fazla takat getiremeden gözlerini açtı ama gönül erini göremedi.

Başta, zihni cevapsız suallerle meşgul Aliş olmak üzere, kimse geldiği gibi gittiğinin de farkında olmamıştı.

İlk kendini toparlayan da Raci Efendi oldu.

"İsmail Efendi hazretlerini duydunuz. Hadi davranın! Bir an önce yola çıkalım."

* * *

Edirne'yi gördüğünde vurulmuş, aklı başından gitmişti. Boynundaki Meriç, Tunca, Arda isimli üç gerdanlıkla Edirne, güzeller güzeliydi. Ama güzel yüzü, hüzünle gölgelenmiş, karalara bürünmüştü, son on beş gündür gördükleriyle, yaşadıklarıyla... Göçmenler görmüştü. Yüzleri, dehşetten donuklaşmış, sevdiklerini geride bırakmış, zulümlerin en korkuncuna uğramış...

Özellikle Selimiye Camii, Aliş'i bambaşka âlemlere götürmüştü.

Aliş, Molla Osman, Raci Efendi ve Beşîr'in Edirne'de bir misafirhaneye yerleşmelerinden sonra, Raci Efendi'den müsaade istemişti. "Efendim! Babam Deli Hüsrev, 'Raci Efendi'ye tabi ol! O nasıl isterse öyle yap!' dedi. Sağ salim Edirne'ye geldik. Bundan sonra tehlike kalmadı. Uygun görürseniz bir an önce Plevne'ye, Osman Paşa'nın yanına dönmek isterim" diyerek...

Raci Efendi, binbir duayla Aliş'e müsaade etmişti. Beşîr'den ayrılması zor olmuştu. Beşîr, Aliş ağabeyinin boynuna sarılmış, "Senin hakkını nasıl öderim? Beni, idam ipinin ucundan aldın. Öz ağabeyim olsaydı ancak bu kadar severdim" diyerek ağlamış, Aliş'i de ağlatmıştı.

Vedalaşmaları, tantanalı sözleri sevmeyen Aliş, "Hakkınızı helal edin!" diyerek kendisine emanet edilen yol arkadaşlarının yanından, emanetleri sağ salim Edirne'ye ulaştırmanın gönül huzuru, sevdiklerine veda etmenin yürek sancısıyla ayrılmıştı.

Memleketi, Urus çizmesi altında ezilirken, Edirne'de olmanın, silah elde düşmana karşı savaşamamanın ezikliğindeydi. Bir aydır, bu duygular altında ezilmişti. Kendisine verilen bir görev sebebiyle savaşa katılamamıştı, şimdi ise bir an önce cepheye dönmek için yanıyordu.

Aliş, yürüyordu Edirne içlerinde, nereye yürüdüğünün farkında olmadan... Baktı ki gönlü onu, Karaağaç'taki tren istasyonuna doğru götürüyor, ayaklarına ve gönlüne uydu. Karaağaç'a doğru yürüdü. Güneş tıpkı bir kızıl elma gibi Meriç nehrinin üzerinden batıyordu.

Güneşi kızıl bir elma gibi görünce Demir Baba Tekkesi'ni hatırladı. Razgrad'a yolu düştüğünde buraya mutlaka uğrardı.

Aliş, Demir Baba Tekkesi'ne geldiğinde güneşin batmasını seyretmeyi çok severdi. Yine buraya yolu düştüğü bir akşam, güneşi seyrederken Tekke şeyhi İsmail Efendi'ye yakalanmıştı. İşte o zaman anlatmıştı, kızılelmanın ne olduğunu İsmail Efendi, "Kızılelma, Türkoğlu'nun ulaşmak istediği hedefi gösterir. İki bin yıldır Türk'ün hedefi, hep Batı olmuştur. Batarken güneş, kızıl bir elmaya benzediği için batı hedefi, kızılelma ile ifade edilmiştir. Oğuz Han'dan beri Türk ülküsü kızılelma ile söylenmiştir" demişti.

Aliş, iç geçirdi: "Ya Rabbim! Nereden nereye? Bize, devamlı kızılelmaya koşan Osmanlı'ya ne oldu? Koşacak kızılelmalar mı kalmadı yoksa buralara koşacak gücümüz mü? Acaba benim kızılelmam, Zeynep'im nerede?" Zeynep'i hatırlayan Aliş'in gönlü daraldı, ciğeri yandı. Sevdiceği sağ mıydı? Hayırvar Nine'nin aklı, zekâsı, tecrübesi; en önemlisi de dua ve ihlasıyla onu her türlü tehlikeden kurtaracağına inanıyordu ama gönlü rahat değildi. Savaşların en korkuncu, en kirlisi, en acımasızıyla karşı karşıyaydılar. Rus ve Bulgar kefereleri, çoluk çocuk, kadın ihtiyar dinlemiyor, önlerine ne gelse katlediyorlardı. Hatta Türkleri, ata

yadigârı topraklardan göçe zorlamak için koyun, keçi, sığır gibi hayvanları da katlediyor, buğday tarlalarını, harmanları ve ambarları yakıyorlardı.

Aliş, bağırışmalarla kendine geldi. Dergâha benzeyen bir binanın önünde toplanan göçmenler bağırışıyorlar, zorla içeri girmeye çalışıyorlardı. Bazıları işi zorbalığa dökmüş, kapıdaki görevliyi tartaklıyorlardı. Yaklaştı, gördü ki işi zorbalığa dökenlerin bir kısmı Eski Zağra'dan birlikte geldikleri zorbalardan... Hem de Eski Zağra'da, Rus'a, silahla karşı koymaya itiraz edenlerden, halkın arasına bozgunculuk sokanlardan... Hemen müdahale etti.

"Durun bre! Sıkılmaz mısınız?"

Aliş'in sesini duyan zorbalar, kendilerine müdahale edilmesinden hoşlanmamışlardı.

"Sana ne oluyor? Kaşınıyor musun yoksa?"

"Kaşınıyor musun" sözleriyle çıldıran Aliş, "Şimdi gösteririm size kim kaşınıyormuş" diyerek zorbaların arasına daldı. Birkaç Osmanlı tokadı, elense ve tırpanla zorbaları çil yavrusu gibi dağıttı.

Kapı önü bir anda boşalmıştı. Kapıdaki görevliler, hemen Aliş'i içeri aldılar. Meğer burası "Gülşeni Dergâhı"ymış. Dışarıdaki kalabalık da, dağıtılan yemek ve ekmeği almak için toplanan muhacirler, göçmenlermiş. Zorbalar da, daha fazla iaşe almak için bağırışıyorlarmış.

Dergâhın içindeki şadırvanda yüzünü yıkayan Aliş, oturmuş sinirlerinin yatışmasını bekliyordu.

"Yiğidim! Meseleleri hep böyle Osmanlı tokadıyla mı çözersin?"

Aliş, yönünü sese çevirdi. Sakalına ak düşmüş, çok sevimli bakışlara sahip gül yüzlü bir kimse, tatlı tatlı bakıp kendisine gülümsüyordu. Gülümsemenin, yumuşak bakışların, sinirli hâlini alıp götürdüğünü, ılık sularda yıkanmış gibi rahatladığını hissetti ve ne cevap vereceğini bilemedi.

Gül yüzlü kişi, müsaade isteyerek yanına oturdu ve elini Aliş'in omzuna attı. Yeminli deli olması sebebiyle başkalarının kendisine

temasından çok rahatsız olan Aliş, bu elden hiç rahatsızlık duymadı, tam tersine rahatladı.

"Ee yiğidim. Allahü teâlâ razı olsun! Bizi büyük bir dertten kurtardın. Bizim dilimizden anlamadılar. Demek ki senin tokatlarınmış onların anladığı dil. Boşuna dememişler, herkese anladığı dilden konuşmak lazım diye..."

Aliş kızarmış, bozarmıştı. Bir an önce gitmek için can atıyordu. Yaptığı işin övülmesi onu çok sıkardı.

"Şeyy... Müsaade etseniz de gitsem?"

Omzundaki el sırtını sıvazladı.

"Olmaz yiğidim olmaz! Akşamın bu vakti, yemek yedirmeden nasıl salarız? Gülşeni Dergâhı'nın gülleri görülmeden gidilir mi?"

Aliş şaşırdı.

"Güller mi?"

Ortada gül falan yoktu, ancak güllerden bahsediliyordu. Aliş'in şaşkınlığını gören gül yüzlü kişi gülümsedi, kandiller yanar gibi...

"Gülleri göremedin mi? Bir de şu tarafa bak!"

Gül yüzlü kişi, sağ tarafı işaret ediyordu. Aliş, işaret edilen yere baktığında gözlerine inanamadı. Etraf, bin bir çeşit gülle donanmıştı. Kırmızı güller dalgalandıkça al duvağa benziyordu. Aliş, bir ara al duvaklar içinde Zeynep'i görür gibi oldu. Güller, al duvak ve Zeynep, uzatsa tutabileceği kadar kendisine yakın ve gerçekti. Gül yüzlü kişiyse, hayal mi gerçek mi belli değildi... Aliş'e gülümsemeye devam ediyordu:

"Nasıl güllerimizi beğendin mi? Aradığını güller arasında arayasın, Edirne'nin gülleri gönüller yakar, gafil olmayasın."

En tehlikeli anlarda bile kılı kıpırdamayan, bir demir sessizliğinde olan Aliş titredi. Gül yüzlü kişi, İsmail Efendi'nin trene binmezden önce söylemiş olduğu "Edirne'nin gülleri gönüller yakar, gafil olmayasın" sözlerini aynen tekrarlamıştı.

Güller kaybolmuştu... Aliş boynunu büktü. Bir şey diyemedi, söyleyeceği her sözün fazlalık olacağını hissetti. Gül yüzlü ihtiyar, Aliş'in tedirginliğini hâlâ atamadığını fark etmişti, onu rahatlatmak istedi.

"Evladım! Hele bu akşam misafirimiz ol! Sonrasını sabahleyin konuşuruz. Atalarımız 'Sabah ola hayrola, gün doğmadan neler doğar?' diye ne güzel söylemişler. Bakarsın gün doğmadan, senin gönlünde de nice güller açar?"

* * *

"Bülbüller ötüyor seher vaktidir,

Gülbâde içelim bahar vaktidir,

Hazır olan erler gaza vaktidir,

Destur saldıralım düşman üstüne."

Aliş, sabahın seher vaktinde yürüyordu. Meriç ile Tunca nehirleri arasındaki Bülbül Adası'nda, bülbül sesleri arasında yürüyor, bir taraftan da çok sevdiği "Bülbüller ötüyor..." türküsünü çok hafif sesle söylüyordu, bülbülleri ürkütmekten korkarak... Türküleri çok severdi ancak öldürseler başkasının yanında söyleyemezdi. Ona sorarsan, sesi kargaları aratır cinsindendi. Ancak onu dinleyenler; Aliş'in, insanın içine işleyen tok bir sesinin olduğunu söylüyordu.

Aliş huzursuzdu. Edirne'ye geleli bir ay olmuştu, ancak Gülşeni Dergâhı Şeyhi İbrahim Efendi'nin izin vermemesi sebebiyle Urus ve Bulgar zulmü altında inleyen memleketine dönememiş, Plevne'de Osman Paşa'ya katılamamıştı.

İbrahim Efendi ile her görüşmesinde, gönlünde, nice güzellik ve kokularda nice yüz bin güller açmış, cevapsız suallerine cevap bulmuş, onun işaretiyle okuduğu İbrahim Hakkı hazretlerinin "Hak şerleri hayreyler/Zannetme ki gayreyler/Arif anı seyreyler/Mevlâ görelim neyler/Neylerse güzel eyler" diye başlayan şiirini okumuş, okudukça, kaza kader gerçeğini daha iyi anlamıştı. Ama yine de gönlü, aklı, savaş alevleri içinde yanan Rumeli'ndeydi. Plevne'de Osman Paşa'nın, düşman silahları altında, yollarda telef olan yüz

binlerin yanındaydı. Bir an önce onlara ulaşmak, onlara yardım etmek istiyordu. Yardıma gidememenin verdiği suçluluk duygusu onu yiyip bitiriyordu.

"Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda" sözleri bir an olsun aklından ve gönlünden çıkmıyor, Edirne'de durdukça, Alişlerini soranlara, arayanlara ihanet etmiş gibisine geliyordu.

Memleketi, geldiği, doğduğu topraklar ve yaşadıkları, Aliş'in bir an olsun hatrından çıkmıyordu. Gazi Osman Paşa'nın Plevne'deki başarılarını duyunca, bir an önce oralara gidip savaşmak için can atıyordu. O sıralarda, Gazi Osman Paşa'ya yardım götürecek bir gönüllü birliğinin kurulduğunu haber almış, hemen gidip yazılmıştı. Ancak Plevne'ye ulaşmanın çok zor olması sebebiyle bu teşebbüs hayata geçirilememişti.

Aliş, kaç defa durumu, İbrahim Efendi'ye anlatmıştı, fakat her defasında "Seninle işimiz daha bitmedi" denilerek gitmesine müsaade edilmemişti.

Aliş, artık dayanamıyordu. "Gitmeliyim" diye düşünüyor ama bir türlü gidemiyordu. Bu düşünceler içinde sabahın ilk ışıklarıyla güneş Selimiye üzerinde merhaba derken, Gülşeni Dergâhı'na ulaştığında kendisini İbrahim Efendi'nin beklediğini söylediler. Aliş sabah sabah çağrılmanın şaşkınlığı içinde İbrahim Efendi'nin yanına girdi.

İbrahim Efendi, Aliş'in şaşkınlığı karşısında gülümsüyordu.

"Gel bakalım Aliş'im! Geldiğin ilk günden beri, bir an önce Ziştovi'ye gidip yakınlarının durumunu görmek, oradan da hemen cepheye koşmak istersin... Seni burada tuttuk ki, kaza kader hakkında gönlün daralmasın, 'İrademiz karışmadan başımıza gelen ve bizim şer gibi gördüklerimizin arkasında nice bin hayrın, güzelliğin olduğunu, irademiz karışanlarda da bol bol tevbe, istiğfar etmemiz gerektiğini, al ve yeşil duvakları gül yüzlerden kaldırmanın, boynuna dolamanın' manasını tam kavrayasın. Eyüp Sultan'a varmanın esrarını anlayasın!"

Aliş, İbrahim Efendi'nin al ve yeşil duvaktan bahsetmesi, Eyüp

Sultan'ın esrarını hatırlatması karşısında titredi. İbrahim Efendi, al ve yeşil duvağı nereden duymuş, İsmail Efendi'nin Eyüp Sultan ile ilgili tembihini nereden haber almıştı?

İbrahim Efendi, Aliş'in aklından geçenleri anlamış gibi gülümsedi.

"Konuştuklarımızı keramet bilmeyesin. Seni Edirne'ye yollayanlar, gelişmelerden bizi de haberdar ettiler. Görülen o ki, sizi burada tutmakla ulaşmak istediğimiz maksat hasıl olmuştur. Bugün yola çıkabilirsin, ama bir şartla!"

İznin çıkmasıyla sevinen Aliş, "ama bir şartla" sözüyle endişelendi.

"Şart mı? Ne şartı efendim?"

Aliş'in endişesini fark eden İbrahim Efendi güldü.

"Endişelenme bre Aliş! Şart dediysek o kadar uzun boylu değil... İstanbul'un Sultanını, Edirne'nin güllerini unutmayacak, Edirne'ye geldiğinde bize uğrayacaksın!"

* * *

İngiltere İstanbul Büyükelçisi Layart, İngiliz Dışişleri Bakanı Derby'ye çektiği 18 Ağustos 1877 tarihli telgrafta şunları söyledi: "Askerî ateşemiz Albay Lennox, aşağıdaki bilgiyi verdi: Rus işgalinden kaçan Müslümanlar, Doğu Bulgaristan'ın çeşitli yerlerine sığınmaya çalışıyorlar. Eskicuma'da 15 bin aile perişan bir vaziyette bekliyor. Acil yardıma ihtiyaçları var. Bu savaş, korkunç bir yıkıma sebep oldu. Bölgede yardım çalışmalarını organize etmeye çalışan Barones Burdett Coutts, Rus ve Bulgarlar tarafından köyleri yıkılan ve yerlerinden sürülen Müslümanların yollarda helak olduğunu söylüyor."

Gazeteci M. Gay, Edirne'den Londra'daki Daily Telegraph gazetesine çektiği 19 ve 20 Ağustos 1877 tarihli telgraflarda, civar köylerden başka yalnız Edirne'nin içinde 10 binden fazla göçmenin yardım beklediğini, açlık ve ölüm tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu, her varlıklı ailenin, evinde 4-5 göçmen barındırdığını

söyledi.

Osmanlı Dışişleri Bakanı Server Paşa, 19 Ağustos tarihinde, Londra Büyükelçisi Musurus Paşa'ya çektiği telgrafta, Bela Ormanı'nda, binlerce kişilik bir Müslüman göçmen kafilesinin Ruslar tarafından katledildiğini bildirdi ve İngiliz kamuoyunun bu konudan haberdar edilmesini istedi.

Dokuzuncu Bölüm: Çar'ın Feryadı ve Üçüncü Zafer

Rusların gözü iyice korkmuştu. Rusya'dan yeni kuvvetler gelmedikçe, Plevne'de, Osman Paşa ve silah arkadaşlarına karşı yeni bir taarruza geçilemeyeceği konusunda bütün Rus subayları mutabıktı.

Rusya'da, 188 bin 500 kişi silâh altına alındı. Rus kurmaylarına göre, bunların bir kısmı olsun Tuna'yı geçip Plevne'ye ulaşmadan savaşa devam etmeye imkân yoktu.

Birçok Rus subayı, dindaşları, kendileri gibi Ortodoks ve Slav olan Bulgarları, Müslüman Türklerin zulmünden kurtarmak için heyecanla Tuna'yı geçmiş ve savaşa girmişti. Şimdiyse bütün heyecanlarını kaybetmişlerdi. Zira gerçeği gözleriyle görmüşlerdi. Türklerin Tuna Vilayeti, Rusların ise Bulgaristan dedikleri ve şimdi başta Plevne olmak üzere çeşitli cephelerde Osmanlı askeriyle savaştıkları bu topraklarda tam şaşkına dönmüşlerdi.

Entelektüel Rus subayları, şimdi savaştıkları topraklarda baskı altında, sefalet içinde, din hürriyetinden yoksun; mal, can ve ırz emniyetleri olmayan Bulgarlar olduğuna, Panslavistler tarafından inandırılmışlardı. Subaylar, burada yaşayan Bulgarların, bolluk ve refah bakımından, bırakın Rus köylüsünü, savaş muhabiri İngiliz gazetecisi Forbes'in yazdığı gibi, İngiliz köylüsünden dahi zengin olduğunu görünce gözlerine inanamadılar.

Bulgar köylüsü, Rus köylüsü ile mukayese edilemeyecek derecede iyi durumdaydı. Tarlaları ekin doluydu. Bulgar köy evleri, Rus mujik kulübelerinin yanında saray gibi kalıyordu. Dinî hürriyete gelince, her yerde kilise ve Bulgar okulları vardı ve Türkler, kilisesine giden Bulgarlara yan gözle bakmak değil, ehemmiyet bile vermiyorlardı. Bu durumda birçok Rus subayı için

savaşın, "Haçlı Seferi" vasfı kalmamıştı.

Plevne, Rus ordusunun gurur ve şerefini kırmıştı. Ruslar, uğursuz dedikleri Plevne kasabasını mutlaka almak istiyorlardı. İkinci Plevne bozgunu, Rusya'da Sibirya soğuğunu çöl sıcağına çeviren bir tesir yaptı ve vatanseverliği tahrik etti. Sürü sürü Rus, orduya katılmaya başladı.

Osmanlı'nın Tuna vilayetini güneye bağlayan ve Balkan dağlarının en önemli geçidi Şıpka'da da Ruslar, çok tehlikeli durumda idiler. General Gurko, Çar'ın hassa alayını bile Türk cephesine getirmek için Petersburg'a gitti.

Rus umumi karargâhında Çar II. Aleksander (bu harbi iç âleminde hiç de istememişti), omuzları düşük, devamlı bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, elleri arkasında volta atıyordu. Osman Paşa'nın çok üstün Rus kuvvetlerini yenmesini onuruna yedirememişti. General İgnatiyef, savaşın gerçek hazırlayıcısı ve Panslavistlerin lideri (ki savaştan önce Rusya'nın İstanbul büyükelçisiydi), Çar'ın huzurundaydı. Durum ciddi idi... Süleyman Paşa, Şıpka'yı alırsa durumun vahameti artacak, Ruslar, üç ateş arasında; Osman Paşa, Süleyman Paşa ve Mehmet Ali Paşa arasında kalacaklardı.

Plevne, Ruslara batı yolunu kapatıyordu. Plevne'nin batısından itibaren Sırbistan'a kadar uzanan yerler, başta Vidin kalesi olmak üzere Osmanlı askerinin elindeydi. Doğuda Mehmet Ali Paşa, düşmanı Deliorman sınırında durdurmuştu. Dobruca'nın kuzeyinde de Rus birlikleri, karşılarındaki Türk birliklerinin güneye kayıp Mehmet Ali Paşa ile birleşmemesi için bekliyorlardı. Güneyde Süleyman Paşa, Şıpka yolunu kesmiş, düşmanın Balkan dağlarından beriye sarkmasını önlüyordu. Ruslar, Adriyatik'ten Karadeniz'e kadar uzanan bu Türk çemberini yarmak için önce Plevne'yi düşürmek zorundaydılar.

Çar'ın bezginliği günden güne iyice artıyordu. Rus ordusunun talihsizliği, hükümdarın yüzünden okunuyor; bu harbin, Avrupa'nın yarısının istikbalini tayin edeceğini biliyordu.

Çar İkinci Aleksandr ve kardeşi Grandük Nikola, son Rus ihtiyatlarını da Plevne önlerine getirmişlerdi. Rusların elinde artık bir şey kalmamıştı ve ne varsa Türk cephelerine sürmüşlerdi. Petersburg'daki sarayları muhafaza eden hassa alayları ve Ukrayna Kazaklarının süvari birlikleri bile Plevne önüne yığılmıştı.

Çar'ın, Osman Paşa ve Osmanlı askerinden gözü o kadar korkmuştu ki, 30 bin kişilik Osman Paşa'nın askerine karşı yüz binlerce Rus askerini az görüyordu. 1877 Eylülü'nün ilk haftası içinde Plevne önlerine Ruslar, 6 yeni tümen sevk ettiler. Çar yine de rahat değildi. 50 bin kişilik Rumen ordusunu, Romanya Prensi I. Karol'e telgraf çekerek imdada çağırdı.

Çar İkinci Aleksandr, telgrafında, Romanya Prensi'ne şöyle yalvarıyordu:

"İmdadımıza gel! İstediğin gibi, istediğin yerden, dilediğin şartlarda Tuna'yı geç! Ve bunu yaptıktan sonra benden ne istersen iste. Yeter ki acele Plevne'de imdadımıza yetiş! Türkler, bizi mahvediyor... Hristiyanlık, davasını kaybetmek üzeredir."

Bu sırada Osmanlı, Karadağ ve Sırbistan'la da savaşıyordu. I. Karol, Plevne'ye yetişmiş ve beraberinde üç piyade, bir süvari tümeni getirmişti. Çar, Plevne önlerindeki kuvvetlerin kumandanlığını I. Karol'e verdi. Romanya Prensi'ne kurmay başkanı olarak meşhur istihkâm generali Tottleben tayin edildi. Romanya Prensi gibi Alman asıllı olan bu general, çeyrek asır önce Kırım Savaşı'nda Sivastopol tahkimatını yapmakla ün kazanmıştı.

* * *

1877'nin Eylül başlarında, Osman Paşa, Plevne bağlarındaydı. Bağ bozumu zamanı, üzüm bağlarında, çotuklar arasında yürümeyi, dallarından sarkmış renk renk üzüm salkımlarını seyretmeyi çok severdi. Üzüm salkımlarının al renklisi başka şey söyler, sarı yeşil arası ışıldayanı çok şeyler anlatır, pembe ile mor arasında göz kırpanı, kalem yazmaz güzellikleri dile getirirdi. Eğer bir de akşam güneşi üzüm salkımlarının üzerine vuruyorsa işte o zaman, Osman Paşa için cennetten bir an olurdu. İşte o zaman, o an ile arasına bir şeyin girmesini istemezdi. O anda kanatlanır, kendisini yoran

dünyadan ebedî güzellikler âlemine kanat çırpar, dinlenirdi. Bu anda kimse Osman Paşa'yı rahatsız etmez, yanına yaklaşmazdı.

Osman Paşa düşünüyordu, kendisine emanet edilen Plevne'yi, canları, Türkoğlu'nun geleceğini, bu gelecekteki kendi yerini... Şu anda ibnül vakit, zamanın, vaktin oğlu yerine, ebül vakit, zamanın babası olmak, zamanın şartlarında, poyraza tutulmuş bir yaprak gibi atılmak yerine, poyrazı göğüsleyen bir dağ olmak için neler vermezdi? Hiç olmazsa ebül vakti, vaktin babasını tanısaydı, onun yol göstermesiyle hareket ederdi. Acaba zaman şimdi sahipli miydi? Zaman sahipsiz olur muydu? Ebül vakit acaba kimdi?

Osman Paşa, sadece zaman kazandığını biliyordu. Rusların yakında çok daha kalabalık olarak geleceğini, 30 Temmuz 1877'deki İkinci Plevne Muharebesi'nin, bu yenisinin yanında çocuk oyuncağı gibi kalacağını hesap ediyordu.

Osman Paşa yürüyor, zaman akıyordu. Akşam vakti, Plevne'nin bağları içinde yürüyen Osman Paşa, zamanın akışı, getirdikleri içinde ezilmemek için çare arıyordu. Çare ararken de "Ya Rabbim! Beni, haddimi aşmaktan muhafaza eyle! Varsa üzerimdeki bütün güzellikler, iyilikler, nimetler senden, çirkinlikler nefsimdendir, bunlara tevbe ettim. Benim günahlarım sebebiyle bu insanlar sıkıntı çekmesin" içlenmesi, duası ve tevbesindeydi.

30 Temmuz taarruzuna karşı Osman Paşa'nın, yalnız kuzeybatıda iki tabya ile birkaç yerde topçu istihkâmı kurabilmeye vakti olmuştu. Şimdi bunları çok daha tesirli müdafaa hatları hâline getirmişti.

Kuzeyde altı yeni tabya yaptırdı. "Atıf, Araba, İbrahim, Çorum, Ömer, Tahir" adları verilen bu tabyalar, birer askerî inşaat harikasıydı, çok yüksek istihkâm bilgisiyle yapılmışlardı. İç kısımlarına askerler için koğuşlar, malzeme ve cephane için depolar inşa edilmişti. 6 metre kalınlığında ve 7 metre yüksekliğinde olan duvarlar, 5 metre genişliğinde ve 3 metre derinliğinde hendeklerle çevrilmişti. Her tabya 10 bin 700 metrekare; ön ve arka tarafları, dar ve derin siperlerle muhafaza ediliyordu.

Temmuzda Plevne'nin güneyinde sadece birkaç istihkâm vardı. Şimdi, Eylül başında burada altı büyük tabya yükseliyordu: Kovanlık, İsa, Bağlarbaşı tabyaları Plevne'ye yakındı ve şehri örtüyordu. Milas, Talat ve Yunus tabyaları ise Krişnin yakınlarına düşüyordu. Bir diğer tabya da, batıda Vid Suyu'nun üzerindeki köprünün karşısında yapılmıştı.

Ruslar şaşkındı. Bu kadar kısa zamanda kocaman dağlar gibi yükselen tabyaların nasıl inşa edildiğini anlamamışlardı. İkinci Plevne Zaferi sonrası maneviyatları iyice yıkılan, panikleyen Rus askerleri, önlerine birdenbire dağ gibi çıkan tabyaları görünce dehşete düşmüşlerdi. Rus askerleri, tabyaların geceleyin yeşil sarıklı kişiler tarafından inşa edildiğine yemin ediyorlardı.

* * *

Günlerdir uykusuz geceler geçiren, geleceğinin Plevne tabyalarında çizildiğini fark eden Rus Çarı kararını vermişti. Plevne'yi, küçük Osmanlı kasabasını, avı ceylan yavrusunu boğmak için acele etmeyen, kapkara boğa yılanı gibi bitirecekti. Çar, Plevne'yi kara bir yılan gibi saran ve yüz binleri çok aşan ordusuna, ordunun önüne yerleştirilmiş yüzlerce topuna bakıyordu.

Artık vakti gelmişti. Plevne'nin, şu küçük kasabanın, ordusu karşısında bir avuç gözüken Osmanlı askerinin, Osman Paşa'nın ezilmesinin, askerlerinin çizmeleri altında un ufak edilmesinin... Yeri göğü tutan askerine bakan Çar "Benim ben" diyordu.

"Değil Osman Paşa, bir avuç adamıyla yıllarca bize kan kusturan Şeyh Şamil olsa dahi ordum karşısında yine tutunamaz. İlk iki Plevne Savaşı'nda yaptığım hatayı yapmayacağım. Osman Paşa'yı hafife almayacağım ve almadım da, galip gelebilmek için alınması mümkün bütün tedbirleri yerine getirdim. Peygamberleri Muhammed gelse de artık onları kurtaramaz. İsa da bizimle... İsa ve onun azizleri için binlerce fakir doyurdum; başpiskopos, rüyasını gördüğünü, zaferin bizimle olduğunu söyledi" diyen Çar, çevresindeki kardeşine, generallerine, bu işin bittiğini bildiriyordu.

Çar, zaferinden emindi. Üçüncü Plevne taarruzunu bizzat takip edebilmek, Osman Paşa ve askerinin nasıl kırıldığına, Plevne

kasabasının nasıl toz hâline getirildiğine şahit olabilmek için karargâhını, Plevne'ye ve muharebe meydanına hâkim yüksek bir tepeye kurdurmuştu.

Çar, zaferden o kadar emindi ki, gazetecileri çağırmış, telgraf hatlarını hazır etmişti. Gazeteciler; Londra'ya, Petersburg'a, Paris'e ve de İstanbul'a, Çar'ın zaferini en kısa zamanda yazabilsinler diye...

Çar'ın karargâhında, Avrupalı gazeteciler dışında üç de Amerikalı gazeteci vardı. Çar, özellikle de on yıl önce, Rus ordusunun Türkistan seferine katılan, Seyhun-Ceyhun nehri arasında yaşayan Türkmenleri anlata anlata bitiremeyen Amerikalı gazetecinin üzerinde duruyordu. Osman Paşa ve askerlerini o Türkmenlere benzeten "Gözlerimle görmeseydim inanmazdım; hâlâ yeryüzünde bu kadar asil, cesur, misafirperver insanların olabileceğine... Onları tanıdıktan sonra, Osmanlı'nın 400 çadırlık obadan nasıl bir imparatorluk kurduğunu, Osman Paşa'nın bir avuç askeriyle koca Rus ordularına nasıl dur dediğini daha iyi anladım!" diye konuşan Amerikalı gazeteci Henry MacGahan'ı, bir an olsun yanından ayırmıyordu Çar... Çok beğendiği Osman Paşa yenilince gazetecinin yüzündeki ifadeyi görebileyim diye...

Çar ve kardeşi Başkumandan Grandük Nikola, devamlı muharebe sahasını gezip hazırlıkları denetliyorlardı. Rusya'nın her yerinden yeni kuvvetler gelmişti. Kuzey Buz Denizi üzerindeki Arhangelsk'ten bile bir alay vardı.

Çar, Osman Paşa'nın yeni yaptırdığı toprak istihkâmlara dudak büküyor, "Benim karşımda geçit vermez dağlar üzerindeki kaleler duramamış ki, topraktan inşa edilen şu duvarlar ne yapacak?" diyordu.

Toprak istihkâmlar, muharebede yeni kullanılan bir usuldü. Amerikan İç Savaşı'nda kullanılmış ve tüfek ateşine karşı mükemmel sığınaklar teşkil ettikleri görülmüştü. Ve bu yeni usulü, Osman Paşa uygulamıştı, ancak Çar gelişmelerden haberdar değildi.

7 Eylül 1877 sabahı, Çar "Ateş!" diye çıldırmış gibi bağırdı:

"Vurun! Yalnızca Türk mevzilerini değil, uzun menzilli toplarla

Plevne kasabasını da... İçindeki sivillerle birlikte bana direnen, ismiyle ismimi küçük düşüren şu küstah Plevne'yi de vurun, taş taş üstünde bırakmayın! Bırakmayın ki, zaferimden sonra gelenler böyle bir kasabadan nişan bulamasınlar, bu kasabanın yüzüme sürdüğü leke ancak böyle temizlenir."

Rus topçusu, iki büyük bozgunun etkisiyle delirmiş gibiydi. Çar'dan da ateş emrini alan Rus topçusu, Türk mevzilerine, çocuk, kadın ve ihtiyarların yaşadığı Plevne üzerine, yağmur gibi gülle, ölüm yağdırmaya başladı. Hem de güneşin ilk ışıklarıyla birlikte...

Plevneliler şaşkındı. Ne yapacaklarını, nereye sığınacaklarını bilemediler. Top güllesine karşı onları koruyacak sığınakları yoktu. Askerler için toprak istihkâmlar, yer altına inşa edilmiş sığınaklar vardı. Onlar, nereye gitsin nereye sığınsınlardı? Gülleler karşısında savunmasız sivillerin imdadına, Osman Paşa'nın habercileri yetişti. Osman Paşa, Pehlivan Muzaffer'in başında bulunduğu Kırk Kanatlı ekibiyle, Plevne'nin sivillerine "İstihkâmlara gelin!" diye haber göndermişti. Kırk Kanatlı ekibi, şimşek gibi bir anda Plevne'nin sokaklarına dağıldılar, ev ev Osman Paşa'nın emrini iletmeye başladılar. Haber verebilmek için gökten yağan güllelere, ateş toplarına aldırmayarak koşuyorlar, düşüyorlar, kalkıp tekrar koşuyorlardı.

Pehlivan Muzaffer'in ablası Zeynep ve Hayırvar Nine de kadınları harekete geçirmek için koştular, yağan güllelere aldırmadan...

Pehlivan Muzaffer, bütün ekibinden daha fazla koşuyordu. Sanki bir şimşekti... Bir bakmışsınız tabyalarda Osman Paşa'nın dibinde, bir bakmışsınız hastanede Doktor Ryan'ın yanındaydı; ne zaman gider ne zaman gelir kimse anlamıyordu.

* * *

Rus topçuları, dört gün dört gece aralıksız Plevne kasabasını, Türk tabya ve istihkâmlarını dövdü. 96 saat içinde 30 bin top mermisi atıldı. Rus Çarı, her Türk askeri için bir mermi atılmasını istemişti. Dört günün sonunda, Çar'ından erine bütün Ruslar Plevne'de taş taş üstünde kalmadığından, bırakın insanları, bütün

canlıların cansız hâle geldiğinden emindiler.

Plevne'de minareler yıkılmış, damlar, canlıların başına devrilmiş, yangınlar ortalığı kavurup geçmişti.

Rus ordugâhında 150 bin askerin içinde yalnız birkaç kişi, üçüncü Plevne taarruzunun gününü biliyordu. 11 Eylül, Çar'ın isim günüydü. Plevne'ye üçüncü taarruzun, uğurlu kabul ettikleri bugün başlamasına karar verildi. Çar, neticeden o kadar emindi ki ordusunun Plevne'ye girişini görmek üzere, kasabanın karşısına gelmişti.

Rus istihkâm birlikleri, Çar'ı ve kardeşi başkumandanı korumak için, Türk topçu ateşinin erişemeyeceği yerde, yüksek bir platform inşa etmişlerdi. Büyük bir çadır kurulmuş ve çadırda büyük bir masa hazırlanmıştı. Masada zafer sonrası kutlama için yiyecek ve şaraplar vardı.

Çar, on binlerin katledilişini, bir medeniyet çiçeğinin yok edilişini şarap içerek kutlama hazırlığındaydı.

Ve Çar, "Hücum! Yakın! Yıkın! Öldürün!" dedi. Generallerine, "Zaferi kazanmadan sakın ola dönmeyin!" diye tembihledi.

11 Eylül 1877 günü şafağın sökmesiyle birlikte, Çar'ın mutlak zafer beklediği taarruz başladı. Sel gibi aktılar. Bırakın insanı canlı fare dahi kalmamıştır diye düşünülen ve dört gündür korkunç top ateşiyle hallaç pamuğu gibi atılan Türk tabyalarına, istihkâmlarına... Rus askeri, zincirinden boşanmış gibi koştu, topçu ateşinin desteğinde, zaferden emin olarak Plevne üzerine...

Türk tabyalarına ulaşınca Ruslar, hayalet görmüş gibi oldular. Türk askerleri, toprak tabyalardan, mezardan çıkar gibi üzerlerinden toprak döküle döküle, efsanelerden doğmuş gibi doğrulunca... Rus askerlerinin tutan elleri tutmaz, yürüyen bacakları yürümez oldu. "Keşke gören gözlerimiz de görmeseydi" dediler ama görüyorlardı mahşerî hatırlatan Osmanlı askerlerini... Sanki hipnotize edilmişlerdi.

Çar'ın bulunduğu yerde Çar'dan başka herkes büyük iştahla

yiyip içiyordu. Hem aşağıdaki hücumu seyrediyorlar hem de gülüp eğleniyorlardı. Çar II. Aleksander ise tek lokma yemedi ve tek yudum şarap içmedi. Aklı fikri, ordusunun taarruzundaydı.

Daha ilk hücumda, tabyalara giden yokuşlar kan deryasına dönmüş ve devamlı akan kan, sathı çok kaygan hâle getirmişti. Rus askerleri, kendi kanlarına bastıkça tabyalardan aşağı doğru kayıyorlardı.

Türk hatları, dev bir orak şeklindeydi ve gerçekten Rusları biçiyordu. Orağın ucu, kuzeyde Bukoya'da, bükülen orta kısmı doğuda Griviçe'deydi. Sapın ucu güneyde Krişnin'e uzanmakta, sapla bıçak kısmının birleştiği yer Lofça-Plevne yolu üzerindeydi. Plevne'den üç büyük tepe, kuzeydoğuya uzanıyordu. Biri, Griviçe tabyasının koruduğu Yanıkbayır'dı. Güneydoğu ve güneybatıdaki tabyalar da kasabaya giren yolları kesiyordu.

Plevne'nin batısı, Namazkulesi, Bayır ve Vid Suyu ile tabii şekilde muhafaza altındaydı. Plevne'deki asker ve sivillerin, Pehlivan Muzaffer ve arkadaşlarının, Yeşil Duvaklı Gelin Zeynep ve can yoldaşlarının insanüstü çalışmalarıyla üç tepe de bir ay içinde çok güçlü müstahkem mevkiler hâline getirilmişti. Plevne kasabasını düşürmek için, üç tepeden asgari birinin Rusların eline geçmesi şarttı. Griviçe, Radişevo ve Krişnin köylerinin her biri, Plevne'nin merkezine beşer kilometre mesafedeydi ve Türkler'in elindeydi.

Üçüncü Plevne taarruzuna Ruslar, üç kolordu; Rumenler, bir kolordu ile katılıyorlardı. Ayrıca müstakil birlikler ve vahşi Rus Kazaklar vardı.

Askerî okullarda okutulan tabiye kaidelerine göre, bir taarruzda belli bir zayiat vererek bir müstahkem mevkii düşürmek mümkündü. Bu kaide, ağızdan dolma ateşli silahlar devri, bir kuşak öncesi için şüphesiz doğruydu. Fakat seri ateşli silahların savunduğu müstahkem mevkiler için, bu kaide değerini kaybetmişti.

Amerikan İç Harbi, seri ateşli silahlarla savunulan toprak istihkâmların aşılmasının fevkalâde zayiatla ve zorlukla mümkün

olabileceğini fiilen göstermişti.

Rus genelkurmayı, Amerikan İç Harbi'ni hiç incelememişti. Türkleri küçümsemeye de devam ediyorlardı. Ama Osman Paşa, Amerikan İç Savaşı'nı çok iyi tetkik etmiş, böylelikle toprak istihkâm savunması ile siper muharebesini keşfetmişti. Şimdi de Ruslara karşı uyguluyor; Osmanlı'nın din, namus ve şerefini savunuyordu.

Bütün bunlar Osman Paşa'nın, dâhi bir kurmay olduğunu gösteriyordu. Üstelik Türkler, asırlardan beri, gerek inatçı savunmayı, gerekse istihkâmcılığı muharebe taktiğine tatbik etme ustası olarak meşhurdular.

Üçüncü Plevne Muharebesi'nin ilk saatlerinde, toprak istikhâmlara ehemmiyet vermeyen Rus ve Rumenler, bunu çok pahalıya ödediler. Yalnız Griviçe 1 Tabyası önünde, birkaç saat içinde Rumenler 58 subay, 2 bin 511 er; Ruslar 19 subay, 1.019 er ölü vererek doğrandılar. Rus karargâhına gülle düşmüş gibiydi. İngiliz askerî ataşesi Kurmay Albay Wellesley, The Times gazetesinin askerî mütehassıs olarak gönderdiği General Grant, Forbes ve Villers, MacGahan gibi askerî muhabirler, Rus taarruzunun kırılmasını, Çar ile birlikte, Çar için kurulan yüksek savaş gözetleme yerinden heyecan içinde seyrediyorlardı. Onlar seyrediyor, aşağıdakilerse ölüyordu.

Gördüklerine hiçbiri inanamıyordu. Hiçbirisi böyle bir karşı koyma, savunma beklemiyorlardı, MacGahan hariç... Amerikalı gazeteci MacGahan, 10 yıl önce Rus askeriyle birlikte Türkistan seferine katılmış, burada, Osmanlıların ataları olup Seyhun-Ceyhun nehri arasında yaşayan bir avuç Türkmen'in, Oğuz Türkü'nün kendisinden yüzlerce kat fazla Rus askerine nasıl karşı koyduğunu görmüş, onların asaletine, cesaretine ve insanlık anlayışına hayran olmuştu. İşte şimdi aynı duyguları, Plevne'deki Osman Paşa ve onun askeri karşısında yaşıyordu.

Çar ve beraberindekiler, heyecan içinde, ilk hücumun nasıl sabun köpüğü gibi eridiğini seyrederlerken, General Şnitnikov'un

açtığı ateşle, asıl büyük piyade taarruzu başladı, iki taraf ancak 5 dakika ateş dengesini koruyabildi. 6. dakikada Türk ateşinin üstünlüğü derhâl fark edilmeye başlandı. Bu ateşe dayanamayan Rus alayları, saflarını muhafaza edemeden, panik hâlinde kaçmaya başladılar. General Şnitnikov, hazırlık ateşinin tamamlanmasını beklemeden taarruza kalkmak gibi büyük bir hata yapmış ve bu hatası ona, kuvvetlerinin tam yarısını kaybetmesine mâl olmuştu.

Canını ortaya koyarak muharebe meydanına yaklaşan Amerikalı gazeteci MacGahan gördüklerine inanamadı. Havada, zeminden birkaç metre yükseğe kadar olan sahada öylesine kesif şekilde kurşun yağıyordu ki bu ateşin arasında bir kuşun uçacağı, bir tavşanın kaçabileceği birkaç santimlik bir boşluk bile mevcut değildi.

Sırtta General Kirilov ve General Zotov, her dakika, irtibat subaylarından daha kötüleşen haberler alıyorlardı. Zaten Türk tabyasından mermi falan uçuşmuyor, fırın ağzı gibi alev püskürüyordu. Türk ateşi o derecede yoğun ve kudretliydi. Bu durum, dürbünle açıkça seyredilebiliyordu. Feci bir sahneydi. Zira tabyaya tırmanan Rus askeri, sapır sapır dökülüyordu. Az sonra, çılgın bir panik hâlinde ric'at eden, kaçan Rus askeri, taarruza gidenlerden çok azdı. Çoğu, tabyanın önünde kalmışlardı.

Yalnız Radişevo Tabyası önündeki taarruzda Ruslar, 110 subay ve 5 bin 200 er ölü verdiler. Durumu gören Türk piyadesi, Osman Paşa'nın aslanları, tabyadan çıkarak Rusları kovalamaya başladı. Skobelev, birliklerini birkaç yüz metre geride durdurarak saf hâline getirebildi ve 100 metre yaklaşıncaya kadar asla Türk piyadesine ateş açılmamasını emretti. Türk piyadesi 100 metreye gelince, Ruslar dehşetli bir ateş açtılar. Bu kadar yakın mesafeden ateşe dayanmak mümkün değildi. Türk piyadesi, kırılmaya başladı ve tabyasına geri döndü.

Skobelev, insanüstü gayreti neticesinde Türk hatlarını yarmış, Plevne müdafaa sistemine kama gibi girmişti. Bunun için, bütün kuvvetlerinin tam dörtte birini kaybetmişti.

Muharebe, diğer kesimlerde sona ermişti, Yeşil Tepeler'de devam

ediyordu. Çar, gece saat 09.00'a kadar, cesetlerle dolu bayırları seyretti. Gece için ateş kesildi.

Osman Paşa, Plevne dışında mevzilenmişti. Elinden düşmeyen dürbünüyle Yeşil Tepeleri tarıyor, iki tabyanın üzerinde Rus kartalının dalgalandığını görüyor ve bunun Plevne için ne büyük tehlike teşkil ettiğini biliyordu. Yanında emir subayı, çevresinde ufacık atlarına binmiş 30 kadar Çerkez süvarisi vardı. Süvarilerin başındaysa Çerkez Müsellim bulunuyordu. Yandaki telgraf istasyonundan, Türk Mareşalini, Plevne'nin üç ayrı savunma hattına bağlayan üç ayrı telgraf hattı uzanıyordu.

Yunus Tabyası dayanıyordu ve bu tabyanın düşmesi, Plevne'nin düşmesi olarak kabul edilebilirdi. Yunus Tabyası'nın kumandanına telgrafla verdiği emirde, Osman Paşa, mevziini terk edecek her askerin derhâl vurulmasını ve tabyanın mutlaka elde tutulmasını emretti. Bu sırada Rus birlikleri bağlar arasından ilerliyor, Bağlarbaşı Tabyası'na yaklaşıyordu. Tabyanın gerisi, yüzlerce Türk şehidinin cesediyle kaplanmıştı.

Çar, 3. Plevne Muharebesi'nde, taarruzun birinci gününde tek bir lokma yemedi. Yaşananları anlayamıyordu. Generalleri, ilk hücumla, "Dört gün süren topçu ateşiyle sağ kalmışlarsa eğer Türk askeri bozguna uğrayacak ve zafer kazanılacak" demişlerdi. Bırakın Türk askerinin bozguna uğramasını, hücum eden bütün Rus askerleri kırılmıştı. Çar'ın aklı almıyordu, dört gün süren topçu ateşi karşısında Türk askeri, bu kadar nasıl diri kalmıştı? Diğer cephelerdeki Türk askerleri mağlup olurken, Plevne'dekiler nasıl bu şekilde karşı koyuyorlar, iki yüz bine yaklaşan ordusunu zor duruma nasıl düşürüyorlardı? Çar, gördüklerine inanamıyordu. Yoksa Plevne'de Osman Paşa'nın emrinde savaşanlar, diğer cephelerde savaşan Türk askerleriyle aynı ülkeden değil miydi? Bu fark nereden geliyordu? Osman Paşa'dan mıydı acaba?

Çar, bütün gün dürbünle bakmış, Rus birliklerinin, Türk tabyalarının kaygan satıhlarına tırmanma gayretlerini ve bu gayretler sonucunda öldürülmelerini, Rus askerlerinden ceset

tepeleri meydana gelmesini takip etmişti. Çar, bazen "Rüyada mıyım?" diye mırıldanıyor, kendini çimdikliyordu. Acıyı duyunca da rüyada olmadığını, Plevne, Osman Paşa gerçeğiyle karşı karşıya kaldığını acıyla anlıyordu.

11 Eylül 1877'de, Üçüncü Plevne Muharebesi'nin birinci gününde çok ilginç hadiseler de yaşandı. Bir Türk ve bir Rus mangası, kaynaktan su almak için ilerlerken ansızın karşılaştılar. Kimse silâhına davranmadı. İşaretle anlaşarak beraber damacanalarını doldurdular ve derhâl uzaklaştılar.

Gece yarısı büyük bir alev, muharebe meydanını aydınlattı. Bulgarlar, Türk cephaneliğinin yerini Ruslara göstermek için, cephaneliğe yakın bir saman deposunu ateşe vermişlerdi. Ancak alev az sonra söndürüldü. Sema, tekrar gri rengini aldı. Gece soğuktu. Yağmur 24 saat aralıksız yağmış ve toprağı bataklık hâline getirmişti.

* * *

Osman Paşa, 11 Eylül'de başlayan Üçüncü Plevne Muharebesi'nin dördüncü gecesini de yatağa girmeden, karşı taarruz planlarını hazırlamakla geçirdi. Hikmet Dede'nin bütün yalvarmalarına rağmen yatmamıştı. Dört gecedir, masa başında içinin geçtiği saatlerin toplamı on saati geçmiyordu. Geceleri uyanık kalabilmek için Hikmet Dede'nin yaptığı, emir eri Çotuk Selim'in taşıdığı acı kahveleri, birbiri ardına içmişti. Çotuk Selim, Osman Paşa'nın gücünü, Hikmet Dede'nin yaptığı acı kahvelerden aldığına inanıyordu.

Osman Paşa, tek bir şeyi düşünüyordu, Rusların eline düşmüş tabyaları... Düşmanın eline geçen tabyaları en kısa zamanda geri alması lazımdı. Kurmay subaylarıyla birbiri ardına toplantılar yaptı. Biri arkadan diğeri önden çifte taarruzla tabyalarını geri almayı düşünüyordu. Rusların, taarruza devam edip etmeyeceğini bilememenin rahatsızlığı içindeydi. Sonunda kararını verdi: Yeni bir taarruz olsa da olmasa da tabyaları geri almak için harekete geçecekti. 15 Eylül sabah saat 06.00'da çizdiği plan mucibince taarruzu emretti. Bu iş için elinde sadece 20 tabur kalmıştı.

Ruslar, işgal ettikleri Osmanlı tabyasında yağmur altında çok zor bir gece geçirmişti. Tabyanın açık kesimini tahkim edecek vakit yoktu. Onun için Türk ve Rus cesetlerini karmakarışık yığarak acele bir savunma hattı yapmışlardı; et ve kemikten müteşekkil bir savunma hattı...

Arkalarındaki Yunus Tabyası, Osmanlı askerlerinin elindeydi ve kendilerini tehdit ediyordu. Türk siperlerini döven Rus toplarını muhafaza edebilmek için General Skobelev, geri hatlardan acele bin asker topladı.

Rus cephane arabaları, tabyaya devamlı mermi taşıyordu. Fakat Rus alaylarında tek tip değil iki tip tüfek vardı, Krenk ve Berdan tüfekleri. Çapları aynı olmadığı için aynı mermiler kullanılmıyordu. Gelen cephaneler içinde Berdan mermileri yoktu. Bir Rus çavuşu, 20 süvari ile geri hatlara gidip atların yem torbalarıyla bulabildikleri Berdan mermilerini toplayıp getirdiler. Skobelev, yardım gelmediği takdirde elindeki tabyanın düşeceğini biliyor, endişe dolu bakışlarla Lofça yoluna bakıyordu.

Skobelev, General Zotov'dan acele yardım istedi. Ancak Zotov, gönderebileceği tek askeri olmadığını bildirdi. Başkumandan Grandük Nikola da, ne pahasına olursa olsun tabyayı elinde tutmasını, yardım gönderemeyeceğini bir emirname ile haber veriyordu.

30 saattir çarpışan General Skobelev, en güzide alaylarının gözleri önünde eridiğini görmüştü. Sinirleri çelik kadar sağlam ve tecrübeli bir asker olmasına rağmen yardım alamayacağını anlayınca, gözlerinden sicim gibi yaşlar akmaya başladı.

Çevresindeki subaylara, "Tek bir alay da mı gönderemiyorlar? Plevne'nin anahtarı elimizde. Osman Paşa'nın mahvedilmesi, bu tabyada tutunmamıza bağlı" diye bağırdı.

Rus umumi karargâhından gelen subay; bir alay değil bir erin bile gelemeyeceğini, zayiatın dehşetli olduğunu tekrarladı. Skobelev, çıldıracak gibi oldu. Fakat yapacak bir şey yoktu.

Tabyayı geri almak için, 15 Eylül 1877 sabahının erken saatinde

Türk taarruzu başladı. Türk taburları, Rus ateşi altında yavaş fakat daima mesafe alarak, tepeyi tırmanıyorlardı. Aşağıda bütün Plevne halkı sokaklara ve pencerelere üşüşmüş, Türk taarruzunun gelişmesini seyrediyordu.

Pehlivan Muzaffer, Kırk Kanatlı ekibiyle sargı yerleriyle hastane ve cephe arasında mekik dokuyor, en geçilmez denen yerlerden geçerek haberleri yerine ulaştırıyordu. Yeşil Duvaklı Gelin Zeynep ve Hayırvar Nine de, hastanede, yaralılar arasında koşturup durdular. Yeşil Duvaklı Gelin, savaş esnasında bambaşka biri oluyordu. Sağına soluna düşen güllelere aldırmadan en tehlikeli yerlerde en tehlikeli işlere koşturuyordu. Hayırvar Nine'nin "Kınalı gelinim. Kendine dikkat et. Yolunu gözleyen Aliş'in var!" sözlerini duymuyordu. Hayırvar Nine, güllelerin, kurşunların Yeşil Duvaklı Gelin'e zarar vermediğini, üzerine gelenlerin yol değiştirdiğini gördükten sonra, onun için endişelenmekten vazgeçmiş, hareketlerine karışmaz, bir şey söylemez olmuştu.

Osman Paşa'nın düşman elindeki tabyaları geri almak için yaptığı ilk hücumla birlikte ön siperler, Osmanlı askerinin eline geçti. Bir saat sonra ikinci, ondan bir saat sonra da üçüncü siperler düştü. Osman Paşa o anda, düşman elindeki tabyaya umumi taarruz emretti. Bu iş için 5 bin asker ayırmıştı. Yaylım ateş karşısında Osmanlı askeri, beş yüz şehit verdi. Osman Paşa iki tabur daha gönderdi. General Dobrovolski vuruldu ve hemen öldü. General Skobelev, en değerli kurmay subaylarından Kropotkin'i bir Türk top mermisinin tesiriyle bayılmış buldu.

General Kirilov, Başkumandanın izni olmaksızın, şahsi inisiyatifiyle Şuyski alayından geri kalan bin askeri, Skobelev'e imdada gönderdi. Türk askerleri, beş defa taarruz ettiler ve her defasında beş defa püskürtüldüler. Fakat her seferinde, tabyayı savunan Rus askerinin sayısı azaldı.

Rus topları bile imha edilmişti. Tabyaya cephane getiren bir Rus arabası infilak etti. Bu infilakte ölen pek çok Rus arasında General Trebyanik de vardı.

Su kaynaklarını tutan Türkler, su almak için gelen Rusları her

seferinde esir ettiler, mukavemet edenleri öldürdüler. Öylesine merhametsiz bir vuruşmaydı. Osman Paşa, büyük bir hesapla tabyanın ön ve arka tarafına, lüzumlu gördüğü anlarda yeni birlikler yerleştiriyordu.

15 Eylül sabah 06.00'da başlayan Türk taarruzu 10,5 saattir bir dakika durmamıştı. Akşam saat 04.30'da Osman Paşa, genel hücum borusu çaldırdı. 5 bin Türk "Allah Allah" sesleriyle tabyaya doğru akmaya başladı. Ruslar artık bu taarruzu durduracak güçte değillerdi. Bunu saatlerdir bekleyen Osman Paşa, tam zamanında hücum emri vermiş, ne bir dakika acele etmiş ne de bir dakika geç kalmıştı. Tabyaya o kadar Türk girdi ki kımıldayacak yer kalmadı. Tüfek ateşleyecek, hatta bıçak çekecek mesafe kalmadığı için, Türk ve Rus askerinin silahlarını atıp birbirlerini gırtlakladıkları görüldü. Bir Rus askeri ölürken dişlerini bir Türk askerinin omzuna geçirmişti, ancak kafasına dipçikle vurularak ağzı açıldı. Kırım Harbi'nde, Malakov'da Sen Jorj almış olan yaşlı Rus askeri, ölenler arasındaydı.

Osmanlı askerleri "Allahü Ekber" sesleriyle zaferlerini ilan ederken, yaralıların ızdırap dolu feryatları duyuluyordu. Rus kartalı tabyadan indirildi ve Türk ay yıldızı dalgalanmaya başladı. Türkler, taarruz muharebesinde de müdafaada olduğu kadar usta olduklarını göstermişlerdi.

Osman Paşa tabyaya geldi. Üç taraftan kuşatılmış olmasına rağmen çok üstün kuvvetlere Plevne'yi teslim etmeyi aklından geçirmemiş ve bunun mükâfatını görmüştü. İkincisini gölgede bırakan Üçüncü Plevne Muharebesi'ni kazanmış, tabyasını geri almış, Ruslarda taarruz gücünün zerresini bırakmayarak zaferini düğümlemiş, tarihin büyük serdarları arasına geçmişti. Osman Paşa "Allah'a şükürler olsun" deyip tabyaya, askerinin gözyaşları arasında girerken, yaptığı işin ehemmiyetini biliyordu.

Zaferin anlatılmaz güzelliğini yaşayan Osman Paşa, "Buyurun Paşam, kahveniz" sesiyle irkildi. Karşısındaki Çotuk Selim'di ve dumanı tüten kahve fincanı elindeydi. On binlerce Rus askeri karşısında kılı kıpırdamayan Osman Paşa şaşırdı.

"Selim... Evladım... Kahve ha? Bu vakitte bu kahve kimden?"

Selim boyun büktü.

"Hikmet Dede'den Paşa bubam."

Osman Paşa, dört gündür ilk defa gülümsedi.

"Hikmet Dede ha!.. Eee ne de olsa Hikmet Dede... Yaptığı işin hikmetinden sual olunmaz. Hele içelim kahvemizi, yorgunluk kahvesi diye işte buna denir."

Karşı tepedeki Çar, dürbünle Osman Paşa'yı, onun kahve fincanına uzanan elini seyrediyor, gördüklerine, yaşadıklarına inanamıyordu.

Bütün dünya başkentleriyse telgraf başında, Üçüncü Plevne Muharebesi'nin son haberini bekliyordu.

Ama bir bekleyen vardı ki bütün hücreleriyle dualarda; gönlü, Plevne'den gelecek hayır haberlerdeydi. İstanbul-Yıldız semtinde, telgrafın başından bir an ayrılmıyordu. Omuzlarına, bütün İslam âleminin yükü binen kişiydi o... O, gönüllerden ve akıllardan gizli kalmış Aliş miydi, aranan, beklenen, Tuna boylarında, Balkan Dağlarında sorulan?..

Dördüncü günün sonunda, gecenin sessizliği, bitkin Türk ve Rus orduları üzerine çöktü. Günlerce uyumayıp savaşan muharipler uykuya daldılar. Türk tabyalarının önünde 15 bin Rus ve Rumen askerinin ölüsü yatıyordu. Plevne tarlaları kandan vıcık vıcıktı. Kuzgunlar, neşe içinde çirkin çirkin viyaklıyorlardı. Uzaktan kurt sesleri duyuluyor, sert esen, kırbaç gibi şaklayan rüzgâr, kara kışın yaklaştığını haber veriyordu.

Osman Paşa'nın, tabyaları geri almak için yaptığı son hücumda canını zor kurtarmıştı Rus Generali Skobelev. "Şansım yardım etti, yoksa şimdi ölüler arasındaydım" diye dehşet içinde ayağının dibine düşen gülleyi hatırlıyordu.

Amerikalı gazeteci MacGahan, Londra'daki gazetesine gönderdiği telgraf haberinde Rus generalini şöyle tasvir etti:

Üniforması pislik ve çamur içindeydi. Boynundaki Sen Jorj Nişanı tersine dönmüş, yüzü duman ve baruttan simsiyah kesilmiş, sesi bağırmaktan kısılmış, gözleri yorgunluktan ve ümitsizlikten kanlanmıştı. Skobelev, "Elimden geleni yaptım. Daha fazlasını hiçbir asker yapamazdı, alaylarım gözlerimin önünde imha edildi, Türk taarruzu inanılmaz bir inatçılıktaydı, böyle bir taarruzu ne gördüm, ne işittim ne de askerî tarihte okudum" diyordu.

MacGahan, Çar'ın içinde bulunduğu durumu gazetesine şu şekilde anlattı: "Çar için bu, büyük bir felaketti. Yeis içindeydi, ağzını bıçak açmıyordu. Gözü o kadar korkmuştu ki, Plevne'ye dördüncü bir taarruz olmayacağını söyledi. Plevne'nin açlıktan teslim olması için muhasaranın tamamlanmasını ve kuş uçurulmamasını emretti. 'Bir tek alayım, bu sefil kasabadan çok değerlidir' diyordu. Hâlbuki sefil dediği bu kasaba için harcanan Rus alaylarının artık hesabı tutulamıyordu."

Standard gazetesinin muhabiri Boyle, Skobelev'in Krişnin Tabyası'nı ele geçirmesi üzerine Plevne'nin sonunun geldiğine kanaat getirmiş, Türklerin taarruzla tabyayı geri alabileceklerini aklından geçirmemişti. Bu kanaatini acele olarak gazetesine telledi ve rezil oldu.

Daha tecrübeli ve askerlikten anlayan bir gazeteci olan Forbes ise gazetesine doğru haberi verdi: "Rus-Rumen ordusunun mağlubiyeti kesindi ve artık Plevne'yi düşürmek istemek delilik olur, Osman Paşa'ya sadece Dördüncü Plevne Zaferi'ni temin ederdi. Zira Türk ordusunun manevi kuvveti son derece yükselmişti."

Forbes gazetesine şöyle mesaj gönderdi: "Türk askerinin, Ruslardan her bakımdan üstün ve daha iyi yetiştirilmiş olduğu artık kesin şekilde ortaya çıktı, gözlerimle gördüm. Strateji bakımından her iki taraf da zayıf ve bir sürü hata yaptılar. Fakat muharebe taktiğinde Türkler, Ruslarla mukayese edilemeyecek derecede üstün... Türk generalleri, Rus generallerinin birçokları gibi salon adamı değil, mesleklerini çok iyi biliyorlar."

Rusların üçüncü defa mağlubiyeti, Avrupa'da ve dünyada bomba

gibi patladı. Türk ordusunun, kendisinden kat kat güçlü Rus ordularını durdurabildiğine zorlukla inanıldı. Fakat 16 Eylül 1877 günü gelen tafsilatlı haberler, Türklerin, Üçüncü Plevne Muharebesi'ni de kazandıklarını doğruladı.

Osman Paşa'nın komutanlığında Plevne'deki Türk askeri ve yediden yetmişe Plevneli siviller, inanılmazı başardılar. Altı gün altı gece devam eden Üçüncü Plevne muharebelerinde, kendilerinden kat kat fazla Rus ordusuna kahramanca karşı koydular. Bu muharebede, erinden komutanına bütün askerler ve yediden yetmişe Plevneli siviller, herkes büyük gayret gösterdi. Ancak Osman Paşa, savaş esnasında, gelişmelere göre almış olduğu cesur tedbirlerle zaferin kazanılmasının baş mimarı oldu.

Onuncu Bölüm: Tuna Türküsü Kanatlandı

Üçüncü Plevne zaferinden sonra İstanbul'dan, Sultan Abdülhamid Han tarafından gönderilen bir telgraf, bütün Plevnelileri ve Osmanlı askerlerini sevince boğdu, ancak Osman Paşa'yı mahcup etti. Telgrafta şunlar yazıyordu:

"Sadakatli Müşirim Osman Paşa!

Geçmişteki kahramanca hizmetine ilaveten yeni kazanmış olduğun gazanla Osmanlılığın şanını, ordumuzun şeref ve haysiyetini yücelttin. Hak teâla ve enbiyaların kendisiyle iftihar ettikleri Peygamber Efendimiz, her iki cihanda yardımcın olsun. Öz evlatlarım olan bütün komutan ve subaylarıma ve iftihar kaynağım olan muzaffer askerlerime ayrı ayrı selam ederim. Mertçe ve kahramanca gazalarıyla padişahlarını memnun ve mesrur ediyorlar. Cenab-ı Hakk da kendilerini sonsuz saadete eriştirsin ve İslam sancağının muhafazası uğrunda daima bu gibi gazalarda başarı kazanmakla dünyevi ve uhrevî yüksek mükâfatlara kavuştursun! Bu hizmetinize mükâfat olarak vükela heyetimizin teklifiyle bütün askerlerimi temsilen şahsınıza gazi unvanı, bir kıta murassa nişân-ı Osmanî, bir kılıç ve iki donanmış at verdim. Söz konusu berat ve hediyeler tez zamanda size hususi memur ile ulaştırılacaktır. Ümerâ ve zâbitan hakkında arz ettiğin rütbe ve taltiflerin verilmesini irade ettim. İnşaallahü teâlâ kahraman erlerin hakları olan iftihar nişanlarını da döndüklerinde kendi elimle veririm. Bundan böyle fevkalade fedâkarlık gösteren ümera, zabitan ve erlerden müstehak olacakları mükâfat derhâl kendilerine vaad ve müjdelemeye, Dersaadetime arz etmeye yetkilisiniz. Bu telgrafımı cümle askerime okuyasınız!"

Telgraf, kendilerine okunan askerlerin sevinci anlatılmazdı.

"Gazi Osman Paşa", "Gazi Osman Paşa" nidaları Plevne'den bütün Rumeli'ne, oradan İstanbul'a, İstanbul'dan bütün arz küresine ve meleklerin, şehitlerin diliyle arşa kadar yükseldi.

Tuna Nehri, her rüzgâr estikçe "Gazi Osman Paşa" diye seslenmeye, rüzgâr, "Yenilmez paşa" diye esmeye başladı.

Türk zulmü hikâyeleriyle şartlanmış İngilizlerin ağzını bıçak açmıyordu. Rus düşmanı İngilizler ise seviniyor, Rusların derslerini aldıklarını söylüyor, Padişah tarafından "Gazi" unvanı verilen Osman Paşa'nın en üstün kumandan olduğunu konuşuyorlardı. Bir İngiliz lordu, doğan oğlunu "Osman" adıyla vaftiz ettirdi.

Çar, harbe devam edebilmek için Avrupa bankalarından büyük meblağda borç istemişti. Üçüncü Plevne mağlubiyeti üzerine birçok banka, Rus hükümetinin kredi talebini reddetti. Rus rublesi, Avrupa piyasasında değerinin üçte birini kaybetti.

Ruslar, tedariksiz bir kış savaşı ile karşı karşıya idiler. 50 bin ölü, 100 bin yaralı vererek Tuna'yı geçebilmiş ve Eylül'e kadar gelebilmişlerdi. Ama Plevne önlerinde kalakalmışlardı.

Osman Paşa'nın karargâhındaki Daily Telegraph muhabiri Drew Gay, arkadaşı Alman ressamı Lauiri ile beraber Gazi Osman Paşa'dan izin aldı ve Plevne'den çıktı. Çok tehlikeli bir yolculuktan sonra beş gün içinde İstanbul'a geldi. Yanındaki Alman ressamı Lauiri, daha önce kimsenin yapmadığı bir şeyi yapıyordu. İşi, muharebe sahnelerini çizip gazetesine yollamaktı. Bunu, hayatını tehlikeye atarak, top gülleri arasında koşturarak yapıyordu.

Plevne'den gelen İngiliz gazetecisini, II. Abdülhamid, usul dışı ve bekletmeden kabul etti. Türk askeri ve Osman Paşa hakkında saatlerce ardı arkası kesilmeyen sorular sordu. Her şeyi bilmek istiyordu; birliklerinin manevi durumunu, kılık kıyafetini, mevzilerini ve her şeyi... Haritalar açıldı ve uzun müddet de haritalar üzerinde konuşuldu.

Padişah, yorgunluktan ölen Gay'e ancak gece yarısı izin verdi ve birkaç gün sonra da kendisine gümüş Plevne madalyası ihsan eyledi.

Bütün dünya efkâr-ı umumiyesini oluşturanlar, biraz basını takip edenler, askerliğe meraklı olanlar, Plevne ile birinci derecede ilgileniyordu. Daily News gibi gazeteler, sabah nüshalarında Plevne haberlerini manşetten verdikten sonra, bir de akşam 'harp ilavesi' çıkarıp büyük tafsilata girişiyorlardı.

Plevne planları ve savaşın bütün acımasızlığıyla sürdüğü Osmanlı'nın Tuna eyaleti haritaları, kitapçılardan gazete bayilerine düştü. Osman Paşa, manşetten inmiyordu ve bütün dünya için büyük kahraman olmuştu. Tiyatrolarda Plevne temsilleri oynanmaya başladı. Plevne'den gelen gazeteciler, Avrupa'da, Plevne üzerine konferans vermeleri için, peşlerinde bütün müesseselerin olduğunu gördüler. Paris'te Madame Tussaud'nun müzesine hemen balmumundan bir Osman Paşa heykeli yapılıp kondu. Osmanlı'da, bütün Türk-İslam diyarlarında, İstanbul, Semerkant, Taşkent, Kahire, hatta Sudan'da, Sumatra'da, Ace'de Osman Paşa anlatılıyor, Plevne konuşuluyordu.

* * *

"Elimdeki nedir?"

"Gül!"

Aylar sonra konuşmuştu. "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" cümlesinden başka bir cümleyle biraz kızgın bir tarzda da olsa "Gül" demişti. Hayırvar Nine, gelin kızının, bütün Rumeli insanının feryadı olan "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" sözlerinden başka bir söz söylemesine sevindi ve şükranla kardeşi Hikmet Dede'ye baktı. Hikmet Dede, şefkatle, gönülden gelen gönüle giden bir sesle seslendi:

"O zaman gül bre yeşil duvaklı gelinim, gül!"

Yeşil Duvaklı Gelin, Hikmet Dede'nin, gül ısrarı karşısında elinde olmadan tebessüm etti, tebessümü peçe arkasından belli oldu, yüzü aydınlandı, Hikmet Dede heyecanlandı.

"İşte büle be gelin kızım. Gül de gül yüzünde güller açsın. Ecdadımız, sevincin ifadesi, yüzde gülün açması olan gülme ile ilâhi güzelliğe, iki cihanın serveri Peygamber Efendimize işaret eden

çiçeklerin en güzeli gülü aynı kelimeyle anlatmış... İkisine de GÜL demiş...

Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) 'Kırmızı gülü kokladığınızda bana salavat getirin' buyurmuştur. Bu bakımdan kırmızı gül, hem Peygamber Efendimize hem de şehitliğe ve de ebedî güzelliğe işaret eder. İşte bunun için gül deyince gülmeli, sevinmeliyiz."

Hayırvar Nine'nin yanında boynu bükük oturan Yeşil Duvaklı Gelin Zeynep, Hikmet Dede'nin gül ısrarı karşısında şaşkındı, söylemez dilleri söyler olmuştu:

"Gül dersin dedem, nasıl güleyim? Anam bubam öldü, gözümün önünde binlerce insan gülleyle parçalandı! Aliş'imi bulamadım, haber alamadım."

Hikmet Dede, eğer şimdi gönlündeki zehir alınmazsa Yeşil Duvaklı Gelin'in hayatı boyunca gülmeyi unutacağına iyice kanaat getirdi, onunla anlayacağı dille konuşmalıydı.

Hikmet Dede, hırkasının eteğini sağdan kaldırarak Yeşil Duvaklı Gelin'e "Bak" dedi. Gelin, baktı, aylar sonra ilk defa yüzü aydınlandı.

Hikmet Dede'nin hırkası altında, şehit olan anne babası ve diğer sevdikleri kırmızı mavi bir ışık içinde güllerle dolu bir bahçede gözüküyorlardı. Kuşlar omuzlarında, ceylan yavruları önlerindeydi.

Hikmet Dede, Zeynep'in gördüklerinin yeterli olduğunu düşündü ve hırkasını kapattı.

"Gördün mü kınalı gelinim, ana babanı, sevdiklerini!"

Yeşil Duvaklı Gelin, Hikmet Dede'nin, ana babasını hırka altında göstermesini hiç yadırgamamıştı, Hikmet Dede'ydi o... Allahü teâlânın sevgili kuluydu. Duyulur duyulmaz bir sesle cevap verdi:

"Gördüm Hikmet Dedem."

"Hâllerini beğendin mi?"

"Beğendim dedem, ama..."

Hikmet Dede, Yeşil Duvaklı Gelin'in, ama diyerek boyun büküşü

karşısında sarsıldı.

"Ama ne kızım?"

Zeynep, duyulur duyulmaz bir sesle cevap verdi:

"Aliş'im yoktu, onu göremedim."

Hikmet Dede gülümsedi.

"Bu, Aliş'inin hayatta olduğuna işaret! Aliş'ini aramaya devam edeceksin."

Yeşil Duvaklı Gelin ağlamaklı konuştu:

"Plevne'de herkese sordum, 'Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?' diye. Görmemişler. Nerede arayayım, Tuna boyunda mı?"

"Gönlünün götürdüğü yerde ara kızım."

Yeşil Duvaklı Gelin'in bakışları hemen önlerinde nazlı nazlı akan Tuna'ya kilitlendi. Büyülenmiş gibiydi. Hikmet Dede, dertli dertli başını salladı.

"Gönlün Tuna der değil mi gelin kızım? Hangimizin gönlü Tuna demiyor ki? Hangimiz kaybettiklerimizi Tuna boyunda aramıyoruz ki?"

Hikmet Dede, Hayırvar Nine'yle hemen yanında, ayaklarını Tuna'ya sokmuş oynayan Pehlivan Muzaffer'e baktı. Muzaffer, Kırk Kanatlı Reisi olsa da neticede bir çocuktu. Savaşın dağdağasından kurtulunca oyuna dönmüştü. Hikmet Dede seslendi:

"Hayırvar Ninem, Muzaffer hele gelin!"

Nine ve Muzaffer gelince, Hikmet Dede niçin seslendiğini açıkladı:

"Gelin kızımla dertleştik. Onun gönül yarasına çare olmaya çalıştık. Görünen o ki, sizin her üçünüzün de yolu Tuna'da olacak. Bu sebepten size Tuna'yı anlatmaya çalışayım. Buraya da bunun için geldik. Görelim, Tuna, Türkoğlu için ne manaya gelir, ne söyler!"

Yeşil Duvaklı Gelin, Hayırvar Nine ve Pehlivan Muzaffer, baştan

ayağa kulak kesildiler ve gönüllerini Hikmet Dede'ye çevirdiler. Çünkü Tuna anlatılacaktı... Ve Hikmet Dede söyledi, onlar dinledi:

"Bakın akıncı cetlerimiz Tuna'yı nasıl anlatmışlar..."

'Evvel bahar yaz ayları gelende,
Akar boz bulanık seli Tuna'nın,
Bülbüller ötüşür bahçelerinde,
Kırmızı gülü, hoş kokar Tuna'nın.
Tuna derler secdededir hep yüzü,
Arzulayıp gider Kâbe'yi, düzü,
Cemreler düşünce çözülür buzu,
Denizlen cengi var deli Tuna'nın
Tuna'nın başı daima secdede,
Kaçar kâfirden yönü de kıblede,
Allah Allah diyerek durmaz akar,
Cengi savaşı vardır kâfirle de.'

Aşık Çelebi de Tuna'yı şu şekilde tasvir eder:

'Kişveri kâfirden iman ehline akup gelir,
Kıbleye yüzünü tutmuş bir Müselmandır Tuna.
Habs-i kâfirden boşanmış gibi zencirin sürür,
Şah-ı İslama gelir bir ehl-i imandur Tuna.
Simden bir ejderhadur pîc pîc olmuş yatur,
Genc-i İslâma tılsım ile nigehbandur Tuna.'

Hikmet Dede, Aşık Çelebi'nin şiirini okuduktan sonra açıklama yapmak ihtiyacı hissetti, ancak bundan dolayı da huzursuz oldu.

"Zeynep kızımızın ve Muzaffer oğlumuzun daha iyi anlayacağı şekilde anlatayım, bu satırlarla, Aşık Çelebi, Tuna, kâfir diyarından kıbleye doğru akıp gelen bir Müslümandır. Kâfir hapsinden kaçmış, Müslümanların halifesine koşan iman ehli olup gümüşten bir

ejderhadır; parça parça yatar, İslam hazinesinin Avrupa'daki bekçisidir demektedir."

Hikmet Dede, Yeşil Duvaklı Gelin ve Muzaffer'in dikkatini Tuna üzerine çekti.

"Şiirlerde de anlatıldığı gibi, Türkoğlu, Tuna'yı kendinden bir parça, insan gibi bir varlık görmüş, onu Müslüman ve İslam'ın Avrupa'daki bekçisi, kal'ası kabul etmiştir. Bu Hikmet Dedeniz de aynı şekilde düşünmekte. Bundan sonraki yolunuzun aydınlık olması için Tuna'yı iyi bilmeniz, tanımanız gerekir. İşte bunun için sizi bugün buraya, Tuna ile konuşmaya getirdim. Şimdi... Tuna'ya kulağınızı verin ve onu dinleyin. Bakalım ne dediğini duyabilecek misiniz?"

Yeşil Duvaklı Gelin gayet tabii karşılarken, Muzaffer şaşırdı.

"Hikmet Dedem! Tuna Nehri konuşur mu?"

Hikmet Dede ciddileşti.

"Evladım, konuşan yalnız Tuna mı? Kâinattaki bütün varlıklar konuşur kendi lisanlarınca, ama duyabilecek kulak lazım. Sen hele Hikmet Dedeni dinle de kulak ver Tuna'nın sesine, bakalım ne der..."

Muzaffer, "Peki dedem" diyerek Tuna'nın sesine kulak verdi, duyabilmek ümidiyle.

Hikmet Dede, Gazi Osman Paşa'dan özel izin almıştı; Yeşil Duvaklı Gelin ile Tuna boyuna inmek için... "Yeşil Duvaklı Gelin'in tedavi edilmesi için bu şart, yoksa bütün hayatı boyunca gülmeyi unutacak" demişti ve Osman Paşa da izin vermişti. Hikmet Dede şimdi, Yeşil Duvaklı Gelin ve Muzaffer'e Tuna'yı, kırmızı gülü, şehitliği, Tuna'nın ne söylediğini anlatmaya çalışıyordu.

Muzaffer dinlemiş ama bir şey duyamamıştı.

"Dedem, bir şey duyamadım."

Hikmet Dede, Muzaffer'i kolundan tuttu.

"Eğil bre oğul. Kulağını toprağa daya. Tuna'nın sesini ancak

topraktan duyabilirsin."

Muzaffer, kulağını yere dayadı, gönlüyle kulağını birleştirdi ve her hücresi kulak olarak dinledi. Yeşil Duvaklı Gelin de aynı şeyi yapmıştı. Hayırvar Nine, hiçbir şeye karışmadan merakla izliyordu. Pehlivan Muzaffer, dikkatle biraz dinledi, yanılmamıştı, duyuyordu ve doğruldu.

"Duydum dedem! 'Akmam' diyor."

Hikmet Dede neşelendi, Muzaffer'in Tuna'nın sesini duydum demesiyle... Yeşil Duvaklı Gelin'e döndü.

"Gelin kızım! Sen bir şey duymadın mı?"

Yeşil Duvaklı Gelin, başını topraktan kaldırdı:

"Duydum dedem! 'Yıkmam' diyor."

Yeşil Duvaklı Gelin'in sözleriyle Hikmet Dede daha da sevindi. Muzaffer'e sordu:

"Muzaffer evladım hatırla! Gazi Osman Paşamız ne diyordu; akşamları yorgunluk kahvesi içerken, Plevne'yi terk edip etmeme konusunda?"

"Plevne'yi terk etmek yok, Plevne'nin düşmesi, Osmanlı'nın düşmesidir, diyordu."

Muzaffer'in Osman Paşa'nın sözlerini hatırlaması, Hikmet Dede'yi memnun etti.

"Tuna'nın ve Osman Paşa'nın söyledikleri bütün Türk-İslam diyarının gönlündekinin dile gelmesi olacak. Şimdi benim söylediğim türküyü aklınızda iyi tutacaksınız! Sen Muzaffer, Kırk Kanatlı ekibindeki arkadaşlarına öğreteceksin! Sonra arkadaşlarınla birlikte bu türküyü; Plevne ahalisi içinde sabahtan akşama durmadan süleyeceksiniz! Kınalı gelinim, sen de kadınlar arasında..."

Ve Hikmet Dede, o ihtiyar yaşından ve küçümencik bedeninden, sakin yaradılışından beklenmeyen bir sesle söyledi:

"Tuna nehri akmam diyor,

Etrafımı yıkmam diyor,

Şanı büyük Osman Paşa,

Plevne'den çıkmam diyor."

Hayırvar Nine, Yeşil Duvaklı Gelin ve Muzaffer sahiplerini görmedikleri nice bin sesin Hikmet Dede'ye eşlik ettiğini, hatta Tuna'nın da Hikmet Dede ile birlikte dile geldiğini hissettiler, bunu hem kulakları hem de gönülleriyle duydular.

Hikmet Dede ile Tuna kenarında, seyahatinin hemen ertesi günüydü. Pehlivan Muzaffer, arkadaşlarıyla birlikte bütün gün bu türküyü, Plevne içinde ve askerlerin arasında söyledi.

İşte ne olduysa bundan sonra oldu. Sanki bütün sivil ve askerler, bu türküyü bekliyorlarmış. Tuna Nehri ve Gazi Osman Paşa türküsü yediden yetmişe kimsenin dilinden düşmüyordu. İşin en inanılmazı da, akıl ermeyen bir hızla Tuna Nehri türküsü, Balkanlar'ı aşmış, Edirne'ye, oradan İstanbul'a, İstanbul'dan da bütün Türk-İslam diyarlarına yayılmış, zafere susayanların, mazlumların, zulüm altında inleyenlerin hâline tercüman olmuştu.

Yeni bir türkü doğmuştu, "Görmedin mi Aliş'imi Tuna Boyunda" türküsünden sonra... Bütün Osmanlı topraklarında, Türk-İslam diyarında, dilden dile, gönülden gönüle söylenen...

"Tuna Nehri - Gazi Osman Paşa Türküsü" mazlumların sesi olmuştu. Son yüzyılda, Avrupa karşısında başı eğik gezen Osmanlı'nın, Türkoğlu'nun, Osman Paşa'nın şahsında, Batı'ya direnişini, "Dur" deyişini dile getiriyor, tarihi zaferle dolu bir milletin Osman Paşa'nın kazandığı zafer karşısındaki duygularını gönülden dile seslendiriyordu.

* * *

Osman Paşa'nın Üçüncü Plevne Zaferi, Rus Çarı'nı çıldırtacak hâle getirmişti. Teknik üstünlükle göğüs göğse savaşla Osman Paşa ve askerlerini yenme ümidi kalmamıştı. Bekleyecek ve Plevne'yi tam bir çember içine alıp gıda, ilaç ve cephane gelmesini önleyerek

çökerteceklerdi.

Çar, son mujikini, son Rus köylüsünü Türk cephelerine sürmeye, harbi behemehâl kazanmaya kararlı idi. Kış harbine hazırlanıyordu. Tuna'yı devamlı açık tutabilmek için buz kırma gemileri getirtti.

Rus ordularına lojistik destek sağlamak için, Simniçe'ye kadar demiryolu döşediler.

Çar, her gece kurmay subaylarını, bazen tarafsız devletlerin askerî ataşelerini çağırtıp, onlarla harbin gidişi üzerinde sohbet ediyordu.

Osmanlı Padişahı Abdülhamid Han ise Yıldız'daki telgraf merkezinin başında geceliyordu. İngiliz basını ise Rusların canını sıkacak şekilde yön değiştirmişti.

Çar, İngilizce bilirdi ve büyük tirajlı bir Londra gazetesinin şu satırlarını teessürle okudu: "Rusya, Hristiyan halkın acısını küstahça olduğu kadar riyakârca da bahane ederek, Türk imparatorluğuna yarım milyon asker soktu. Bunlar, Türk topraklarında ne yaptılar? Üç defa Plevne'de dayak yediler. Başka ne yaptılar? Türkleri katlettiler ve ırzlarına geçtiler! Türk şehirlerini yakıp yıktılar, yağmaladılar. Bu rezaletler, Çar'ın kardeşi başkumandan Grandük'ün ve Romanya Prensi'nin hemen gözleri önünde cereyan etti. Kutsal olduğunu iddia ettiği bu harpte Rusya'nın gayesi, Türklerin Hristiyan vatandaşlarına zulmetmelerine engel olmak olsaydı, Rusya bu işe önce Polonya'da kendi askerlerinden başlayabilirdi. Çünkü Polonya'nın en büyük kısmı bir asra yakın zamandan beri Rusya İmparatorluğu'na ait ve Ruslar, kendileri gibi Slav olmalarına rağmen, Hristiyan Polonyalılara çok ağır zulüm yapıyorlar."

Rus Çarı'nın, çare çare diye kıvrandığı bir sırada İkinci Abdülhamid Han, İngiltere üzerinde korkunç bir baskı ve propagandaya girişmişti. Rusya, Akdeniz'e indiği takdirde İngiltere İmparatorluğu'nun başına gelecekleri izah ediyor, diğer taraftan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu, Rusya'nın Panslavist

siyasetiyle korkutuyordu.

Çar, kışı; çok kayıp vermiş Rus ordusunu dinlendirmekle geçirip baharda büyük taarruza geçilmesini isteyen generallerine aldırmadı. Harbi duraklatmanın vahametinden bahseden diplomatlarını dinledi. Kış bastırmadan behemehâl Osman Paşa'nın işi bitirilmeliydi.

Çar, Plevne'yi yardımsız bırakmak için hiçbir şeyden kaçınmıyor, generallerine "Bu lanet kasabanın damarlarını kesin! Buraya yiyecek, ilaç ve cephane girmemeli, fareler dahi açlıktan ölmeli" diyordu.

On Birinci Bölüm: Kıskançlık Ateşi

1877 Eylülü'nün sonlarına doğru Gazi Osman Paşa'nın durumu kötüleşmeye başlamıştı. Kendisinden kat kat üstün kuvvetlere karşı üç büyük zafer kazanmış, gazilik unvanına kavuşmuştu. Ama bu başarılar, Osman Paşa'ya ayak bağı oldu. Padişah tarafından bir kumandana "Gazi unvanı" verilmesi, geçmişi savaşlarla ve zaferlerle dolu olan Osmanlı tarihinde nadir görülen bir olaydı.

Diğer Osmanlı kumandanları "Gazilik unvanı" üzerine, Osman Paşa'yı büsbütün kıskanmaya başladılar. Plevne'yi kurtarmak için teşebbüse geçmiyorlardı. Ellerindeki kuvvetleri tehlikeye atmaktan, yenilmekten, mesul olmaktan korkuyorlardı. En önemlisi de Osman Paşa'ya haset edip mağlup olmasını istiyorlardı.

Tuna Orduları Başkumandanı Müşir Süleyman Paşa, Müşir Mehmed Ali Paşa ile Müşir Rauf Paşa'ya Plevne yolunu açmalarını emretti. Ancak bu kumandanlar, böyle bir şeye teşebbüs bile etmediler. Kendilerinden genç olan yeni başkumandan Müşir Süleyman Paşa'yı kıskanıyorlardı. Ne yazık ki komutanlarda din, vatan, millet gayreti gitmiş, makam mevki hırsı başlamıştı.

Halk, bu durumun farkındaydı ve Tuna türküsünde feryat ediyordu, vicdanların uyanması için:

"Tuna'nın var iki kolu,

Düşman sardı sağı solu,

Askerim çok cephanem yok,

Yetiş Süleyman'ın kulu."

Gazi Osman Paşa'nın Eylül 1877'nin ilk günü 56 bin askeri vardı. Bir günde, 3. Plevne Muharebesi sırasında 4 bin askeri şehit düşmüş, çok sayıda asker de artık savaşamayacak şekilde ağır yaralanmıştı ve kuvveti, 52 bine inmişti. Bu kuvvetin iaşesi ve

yiyeceğini temin etmek kolay değildi. Yalnız yiyecek için haftada 250 araba erzaka ve bin baş sığıra ihtiyaç vardı.

Plevne'de yiyecek çok azalmıştı. Askere günde bir tayın veriliyordu. Cephane de yok gibiydi. Osman Paşa, cephanenin azlığı sebebiyle yeni bir Rus saldırısından çekiniyordu. Cephanenin azaldığını en yakınlarından bile gizliyordu, Rusların kulağına gider diye. İki aydır kuşatma altında olan Plevne'nin sivil halkı da yiyecek sıkıntısı çekmeye başlamıştı. Yiyecekle ilgili sıkıntıya katlanacaklardı ama ya ilaç? İki ay içinde üç büyük muharebe yaşanmıştı. İlaç, özellikle de ameliyatlarda hastayı bayıltmaya yarayan eterin yokluğu büyük sıkıntıydı. Eter yokluğundan yaralılar, bayıltılmadan ameliyat ediliyor; bacağı, kolu kesiliyordu. Ameliyat olan askerler, korkunç acıya rağmen bir defa olsun oh demiyorlar, ancak acı sebebiyle sıkmaktan dişlerine zarar gelmesin diye ağızlarına aldıkları mendilleri parça parça ediyorlardı.

Levazım Reisi Şevket Paşa, yiyecek, cephane ve ilacın muntazam temini için büyük gayret gösteriyordu. Şevket Paşa, 18 Eylül'de Orhaniye'den çıktı. Civardan büyük miktarda cephane ve yiyecek toplamıştı. Bunları 1.500 arabaya yerleştirdi ve büyük bir konvoy hâlinde Plevne'nin yolunu tuttu. Konvoyu 12 bin Türk askeri muhafaza ediyordu. Sofya, hâlâ Türklerin elindeydi ve büyük gayretlere rağmen Ruslar, ne Sofya'yı düşürebilmiş, ne de Sofya-Plevne yolunu kesebilmişlerdi.

General Kirilov, iki gün sonra, 20 Eylül'de, Rus Kazakları ile Şevket Paşa'nın 2 kilometre uzunluğundaki muazzam konvoyuna saldırdı. Ancak Rus süvarisi, Türk piyadesinin çok kesif ateşiyle dökülmeye başladı. Konvoyun tecavüze uğradığını haber alan Osman Paşa, dakika geçirmeden Plevne'den bir tugay çıkarttı. İki ateş arasında kalan General Kirilov, ağır zayiat vererek çekildi.

* * *

"Paşam, gelin kızımı artık buralarda tutamaz olduk. 'Plevne'de herkese sordum, görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda diye... Kimse görmemiş. Aliş'imi arayacağım, Tuna'nın başka kıyılarında' der,

başka bir şey demez. Ne yapacağımızı şaşırdık. Kaç defa yalnız başına Tuna'ya giderken yakaladık, çaresiz kaldık. Ne emrederseniz onu yapmak isteriz!"

Osman Paşa, ağlamaklı anlatan Hayırvar Nine'ye, söze karışmayan Hikmet Dede'ye, sanki orada değilmiş gibi duran Yeşil Duvaklı Gelin'e ve Kırk Kanatlı Reisi Pehlivan Muzaffer'e baktı. "Her işte bir hikmet vardır" diyen bir dede, "Bunda da bir hayır vardır" diyen bir nine, "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" diye her gördüğüne bıkmadan soran bir kınalı gelin ve Kırk Kanatlı Reisi bir çocuk... Akıl sır ermez bir topluluk...

21 Eylül 1877'nin kuşluk sonrası... Gazi Osman Paşa'nın gönlü, ümitleri yeşertecek sabahların özlemindeydi. Ama her yeni sabah, biraz daha ümitlerinin alevini söndürüyordu. Aliş'inden haber alabilmek ümidiyle çalmadık kapı bırakmayan Yeşil Duvaklı Gelin'e baktı. Yeşil Duvaklı Gelin'in bakışları Tuna'ya doğruydu. Osman Paşa'yı görmüyordu. Osman Paşa, Yeşil Duvaklı Gelin'in ümidini söndürmeye hakkı olmadığını düşündü. Kim bilir, Yeşil Duvaklı Gelin'in Aliş'ini bulması, Türk milletiyle Alişleri arasındaki aşılmaz duvarların aşılmasına vesile olurdu.

"Hey bre Hayırvar Anam! Kıyameti andırır günler yaşarız. Kim Aliş'ini bulabildi ki Yeşil Duvaklı Gelinimiz bulsun? Gelinimizin Aliş'ini aramasına mâni olmaya hakkımız yok. Bugün yola çıkabilirsiniz. Size bir kayık verilecek, yeteri kadar da yiyecek giyecek... Gelin kızım ve Kırk Kanatlı Reisi Muzaffer oğlumla birlikte yola çıkarsınız. Hikmet Dede'yi Plevne'ye bırakın! Ona ihtiyacımız var. Vid Suyu'yla Tuna'ya iner, kendinizi Tuna'nın akışına bırakırsınız. Alişinizi sormaya Niğbolu'da başlar, Zişţovi, Rusçuk, Silistre şehirlerinde aramaya devam edersiniz. İnşallah bulursunuz. Yanınızda ateşli silah bulunmasın. Yolunuzu kesen Rus ve Bulgarlara savaştan kaçtığınızı; Köstence'deki yakınlarınıza ulaşmaya çalıştığınızı söylersiniz. Yüce Mevlâm yolunuzu açık eylesin!"

Pehlivan Muzaffer, her zamanki pervasızlığıyla öne çıktı.

"Paşa Bubam! Ben burada kalmak isterim... Sizin yanınızda..."

Hayırvar Nine, kulağına yapıştı.

"Allah ıslah edesi... Sus... Osman Paşa'ya itiraz ne haddine?.."

Osman Paşa gülümsedi.

"Hayırvar Anam! Bırak konuşsun. Şimdi konuşsun ki sonra susup gereğini yapsın. Savaş içindeyiz. Herkes fikrini baştan açıkça söylemeli..."

Osman Paşa, makam masasının karşısındaki sandalyede çok rahat oturan, ninenin kulak çekmesine isyan eden Muzaffer'e döndü.

"Evladım! Kırk Kanatlı ekibinde yardımcın kim?"

"Horoz Hasan."

Osman Paşa güldü.

"Horoz olması iyi; ekibi çabuk toparlar. Evladım, yerini Horoz Hasan'a devret! Zeynep ablanın, Aliş eniştene kavuşmasını Plevne savunması kadar önemli bil! Hayırvar Nine ve Zeynep ablan, önce Allah'a, sonra sana emanet. Kayıkta tek erkek sen olacaksın. İnşallah İstanbul'da buluşuruz. Tamam mı?"

Osman Paşa'nın "Zeynep ablanın Aliş eniştene kavuşmasını Plevne savunması kadar önemli bil!" sözleri Pehlivan Muzaffer'i ikna etmeye yetti.

"Peki Paşa Buba."

"Aferin sana. Hele yanıma yaklaş!"

Muzaffer, Paşa'ya yaklaştı. Paşa da saçlarından sevdi ve bağrına bastı; cebinden çok güzel bir çakı çıkardı ve Muzaffer'e verdi.

"Evladım! Erkek adam çakısız olmaz. Sana tabanca yakışır ama yolculuk esnasında üzerinizde bulunup da size zarar gelmesin diye vermiyorum. İnşallah İstanbul'da karşılaşırsak söz; en güzelinden 'bir altı patlar' alacağın olsun."

Muzaffer, Paşa'nın elini öptü. Paşa da masanın gözünden bir kese çıkardı. İçinden bir sarı lira. Yeşil Duvaklı Gelin'e uzattı.

"Gelin kızım. İnşallah Aliş'ine kavuşursun. Bu da sana Paşa Babandan düğün hediyesi olsun!"

* * *

"Şeyy... Hikmet Dedem."

Hayırvar Nine'ye yolculukla ilgili son sözlerini söyleyen Hikmet Dede hayretle baktı. Yeşil Duvaklı Gelin, geleli beri ilk defa kendisine sesleniyordu.

"Buyur gelin kızım."

Yeşil Duvaklı Gelin, rahatsızlık vermenin, söylemek istediklerinin doğurduğu mahcubiyetiyle konuştu:

"Dedem! Aliş, ırz ve namusun emniyet altında olduğu diyara varmadan peçeni kaldırmayacağım demişti. Emniyetli diyara geldiğimizi nasıl anlayacağız?"

Hikmet Dede, yaşlı gözlerle Yeşil Duvaklı Gelin'e baktı, gözlerinde bir ışık parladı. Yanından hiç ayırmadığı torbasına uzandı. İçinden beze sarılı bir şey çıkardı. Yeşil Duvaklı Gelin'e verdi.

"Kızım, bu, Tuna Baba Dergâhı fırınında pişmiş bir ekmektir. Tuna Baba'nın duası, nefesi üzerindedir. Senelerdir yanımda taşırım, bir hastaya ilaç olur ümidiyle. Kısmet sizeymiş. Bu ekmek, nerede ısınırsa orası aradığınız, namusunuzun emniyet içinde olduğu, evlenip çoluk çocuğa karışacağınız diyardır. Aliş ile kavuştuğunuz gece bu ekmeği, Aliş, yeşil duvağı yüzünden kaldırmadan önce paylaşırsanız, gönül zenginliğinize zenginlik katar, evliya kulların duasına kavuşursunuz, inşallah. Ekmeği, mutlaka yeşil duvağı kaldırmazdan önce paylaşın. Sakın bunu unutma!"

Yeşil Duvaklı Gelin "Allah razı olsun dedem!" diyerek ekmeği aldı, öpüp başına götürdü, koltuk altına sıkıştırdı ve ellerini öpmek için eğildi. Hikmet Dede "Yüce Mevlâm iki cihanda aziz etsin!" duasıyla ellerini öptürmedi. Hayırvar Nine, Zeynep Gelin ile Hikmet Dede arasındaki konuşmayı aralarına girmeden büyük bir

dikkatle hayretten aklı gitmiş hâlde dinliyordu. Bu sırada Pehlivan Muzaffer geldi.

"Dedem, kayığın yüklenmesi tamam. Başka bir emriniz var mı?"

Dede, tekmil veren Kırk Kanatlı Reisini bağrına bastı.

"Pehlivan evladım! Bu iki hanım önce Allah'a sonra sana emanet. İnşallah sağ salim onları menzillerine ulaştıracaksın. Sakın unutma, senin işin kavga, dövüş değil; bu emanetleri yerine ulaştırmak... Dedene hakkını helal et. Hadi şimdi geç bakalım dümene!"

Muzaffer "Emredersin dedem" deyip "Helal olsun" içlenmesiyle Hikmet Dede'nin ellerini öptü, iskeleye bağlı olan kayığa bindi ve dümenin başına geçti.

"Haydi kızım sen de bin!" seslenmesiyle Yeşil Duvaklı Gelin de kayığa bindi. Hikmet Dede, Hayırvar Nine'ye döndü.

"Uzat ablacığım, o güzel ellerini öpeyim."

Hayırvar Nine'nin karşı koymasına meydan bırakmadan ellerini öptü.

"Ablam, hakkını helal et! Zaman ayrılık zamanı. Öyle gözükür ki bundan sonraki görüşmemiz ahirete kaldı."

Hayırvar Nine gözleri yaşlı konuştu:

"Helal olsun kardeşim. Sen de helal et. Bizi duadan unutma! Bir çocuk, sevdadan aklı başından gitmiş bir gelin ile düşman içine gireriz."

Hikmet Dede, kendisinden beş yaş büyük ablası Hayırvar Nine'ye, gözyaşları içinde baktı.

"Gül yüzlü ablam, endişen olmasın. Zeynep kızımızı Aliş'in peşinde Tuna boyuna salanlar, inşallah sizi sahipsiz bırakmazlar. Osman Paşamızı dinledin. Tuna boyunda, zulme uğramış ama buna rağmen ecdat yadigârı toprakları terk etmemiş, kılıç artığı bütün Osmanlılara ulaşmalı, Zeynep'le birlikte 'Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?' diye sormalısınız. Herkes kendini Aliş görmeli. 'Ben buradayım ya, ben de bir Aliş'im' demeli. Dinin, namusun,

vatanın savunmasında her şeyiyle ortaya atılmalı. Zeynep kızımızın hâli hoşçadır, güzeledir, esraradır. Sakın ola ki endişelenmeyesin. Hadi şüle kulaklarımı çek de senden güzel bir hatıra kalsın!"

Hikmet Dede, uysal bir çocuk gibi ak sakallı başını ablası Hayırvar Nine'ye uzattı. Küçüklüğünden beri Hayırvar Nine kızınca Hikmet Dede'nin kulaklarını çekerdi.

Hayırvar Nine, Hikmet Dede'nin kır saçları arasında kaybolmuş kulaklarını çekti, daha doğrusu parmak uçlarıyla dokundu, kulakların sahibinden gönlüne nice bin güzelliğin akması için... Hikmet Dede'ye sarılıp iki yanağından öptü, "Allaha ısmarladık" dedi ve kayığa bindi. Elleriyle kayığı iskeleye bağlayan urganı çözdü. Kayık, 1877 denilen zor yılın 21 Eylülü'nün öğle öncesi, suyun, zamanın akışında Tuna'ya doğru gitmeye başladı. Dümende Kırk Kanatlı Reisi Pehlivan Muzaffer vardı.

Muzaffer ve Hayırvar Nine, son olarak geride bıraktıkları Plevne'ye bakarlarken, Yeşil Duvaklı Gelin'in yönü Tuna'ya idi.

Vid Suyu'nun akışında ilerleyen kayık karargâhın bulunduğu tabya yanından geçerken gözlerine inanamadılar. Osman Paşa ve askerleri, hazır ol vaziyetinde Hayırvar Nine, Yeşil Duvaklı Gelin ve kardeşini selamlıyorlardı.

Hayırvar Nine ve Pehlivan Muzaffer el salladılar. Yeşil Duvaklı Gelin ise yönünü Tuna istikametinden bir an çevirmemişti.

Ve patladı yirmi bir pare top... Osman Paşa, Hayırvar Nine ve ekibini sultanları selamlar gibi yirmi bir pare top ile selamlamıştı. Osman Paşa, Yeşil Duvaklı Gelin'in "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" feryadının, Osmanlı Türkü'nü uyandıracağına, kendine getireceğine inanıyordu.

On İkinci Bölüm: Tuna ile Akanlar

Beş saatlik yolculuktan sonra, 21 Eylül'ün ikindi sonrası, Türkoğlu'nun kara sevdalısı Tuna'ya, nehirlerin sultanına kavuştular. Hayırvar Nine, Tuna'nın karşı sahillerine baktı, yüreği sancıdı. Karşı sahiller artık bizim değildi. Kenarında bulundukları sahillerse şimdilik bizimdi, Gazi Osman Paşa ve askerleri sayesinde... Ama Niğbolu da, Rusçuk da, Silistre de Tuna'nın her iki kıyısı da bizim olmaktan çıkıyordu. İnanılır gibi değildi.

Hayırvar Nine'nin gözleri, ne zaman ne yapacağı belli olmayan Yeşil Duvaklı Gelin'deydi. Torba, kalbinin üzerine asılıydı. Torbada, Hikmet Dede'nin verdiği ekmek vardı. Hayırvar Nine, "Gelin kızım, o torba seni rahatsız eder. Kayıktaki sandığa koyalım. Daha iyi korunur." demişti. Yeşil Duvaklı Gelin, torbaya daha sıkı sarılmış, "Ninem, torba boynumda asılı olmazsa ısındığını nasıl anlarım? Ya boynumda değilken ısınırsa, biz de onun ısındığı yeri geçersek ne yaparız?" diye cevap vermişti. Bu çok haklı cevap karşısında da Hayırvar Nine bir şey diyememişti.

Tuna'nın görünmesiyle birlikte Zeynep ayaklanmış, canlanmış sanki bir rüyadan uyanmıştı. Pehlivan Muzaffer ise bütün dikkatini dümene vermişti. Yetişkin bir insan gibi dümene hâkim oluyordu.

Zeynep, hafif hafif bir şeyler mırıldanıyordu. Hayırvar Nine kulak verdi, Zeynep akıncı türküsü Estergon'u söylüyordu. Hayırvar Nine de Estergon Kalesi'nde kaybettiği, özlemini çektiği güzellikleri buldu, sessizce ona katıldı.

Estergon Kal'ası (bre dilber aman)

Su başı durak (aman)

Kemirir gönlümü (bre dilber aman)

Bir sinsi fırak

Gönül yar peşinde (bre dilber aman)
Yar ondan ırak (aman)
Akma Tuna akma (bre şahin aman)
Ben bir dertliyim
Yar peşinde (aman da gezer)
Koşar (yandım) kara bahtlıyım
Estergon Kal'ası (bre dilber aman)
Su başı kaya (aman)
Kemirir gönlümü (bre dilber aman)
Aşk denen bela
Üftadeni hoş gör (efendim)
Gel etme cefa (aman)
Akma tuna akma (bre şahin aman)
Ben bir dertliyim
Yar peşinde (aman da gezer)
Koşar (yandım) kara bahtlıyım
Estergon Kal'ası (bre dilber aman)
Su başı hisar (aman)
Baykuşlar öter (bre dilber aman)
Bülbüller susar
Kâfir bayrağını (bre dilber aman)
Burcuna asar (aman)
Akma Tuna akma (bre şahin aman)
Ben bir dertliyim
Yar peşinde (aman da gezer)
Koşar (yandım) kara bahtlıyım

Türkoğlu'nun son beş yüz yıllık macerasının, sevdalarının,

acılarının, korkunç hayal kırıklıklarının, utançlarının anlatıldığı bu akıncı türküsü, Hayırvar Nine'nin yüreğini dağladı. Gözyaşına mâni olamadı. Gözyaşlarını saklamak isterken Zeynep'in gözlerini gördü, o da ağlıyordu, önlerinde akan Tuna'ya baka baka...

Tuna, "Akma Tuna akma" feryatlarına aldırmadan, zincirinden kurtulmanın coşkusuyla yaratılış hâli üzere deryaya, Kâbe'ye doğru akıyordu.

Garip Zeynep'in, gönlü yaralı Yeşil Duvaklı Gelin'in gönlü yâr peşindeydi, yâri ondan ıraktı, bilinmez mesafelerdeydi, Aliş'i peşinde koşuyordu, ama Aliş'i ondan uzaktı. Sağ mıydı yoksa ölü mü? Bunu dahi bilmiyordu.

Arayacaktı Aliş'ini Tuna boyunda, her gördüğüne soracaktı "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" diye. Niğbolu, Silistre, Rusçuk, Lofça, Tırnova, Gabrova, Eski Zağra, Kızanlık ve daha nice Rumeli topraklarındaki, Osmanlı şehirlerindeki evlâd-ı fâtihân, Alişlerini soruyorlardı birbirlerine "Görmedin mi Aliş'imi?" diye... Öyle dehşete düşmüşlerdi ki kendilerinin bir Aliş, Aliş'in vekili olduklarını, Aliş'in gönüllerde yaşadığını dahi düşünemiyorlardı.

Zeynep'in yanık sesinden Estergon'u dinleyen Hayırvar Nine'nin gönlü kavruldu. Rumeli'nin her yerinde Zeynep'in türküsü söyleniyordu, ama Yeşil Duvaklı Gelin bundan habersizdi. Hayırvar Nine, Plevne'ye yeni gelen askerlerden "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" türküsünü duyduğunda çok şaşırmıştı. Askerden, Plevne dışında, İstanbul'a, Edirne'ye, Sofya'ya, Filibe'ye doğru göç eden herkesin dilinde bu türkünün bulunduğunu, bu türkünün; Rus ve Bulgar zulmünden kaçan, imdat bekleyen, yardım gözleyen Müslümanların ortak feryadı olduğunu öğrenmişti. Çok kısa bir zamanda bu türkü, bütün Plevne'de de söylenir, asker sivil herkesin dilinden düşmez olmuştu.

Yeşil Duvaklı Gelin ise doğmasına sebep olduğu bu türküden habersizdi. Zeynep'i gören herkes bu türküyü söylemeyi bırakıyordu. Hayırvar Nine'nin de gönlü elvermemişti bu türküyü Zeynep'e okumaya. Herkes gibi o da Zeynep'in yarasının

derinleşmesinden, hasretinin dayanılmaz hâle gelmesinden çekinmişti.

İşte şimdi Tuna boyunda Aliş'i arıyorlardı, yarı deli bir gelinin isteğiyle... Hikmet Dede ve Osman Paşa, niçin salmışlardı kendisini düşman içine?.. Bir çocuk, yarı deli bir gelinle... Hem de Aliş'in bulunma ihtimali binde bir değilken... Buna karşılık kendilerinin öldürülme, Zeynep'in ırzına tasallut ihtimali yüzde doksan dokuz iken... Düşünüyor, düşünüyor, bir türlü cevap bulamıyordu Hayırvar Nine... "Bunda da bir hayır vardır" deyip Hikmet Dede ve Osman Paşa'dan gelen isteğe boyun eğmişti Hayırvar Nine, ama korkuyordu; gelin kızı, Muzaffer ve kendisi için, ölümün bu kadar ucuz olduğu bir mekân ve zamanda...

Zeynep Gelin'in, Tuna boyunda, düşman içinde "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" diye sormasıyla neyi umuyordu Osman Paşa ve Hikmet Dede?.. Yakınlarını kaybetmiş ve göç yollarına dökülmüş gönlü yaralı, şaşkın Osmanlı Türkü'nün "Aliş benim" deyip akıncı cetlerinin ruhuna kavuşmasını, Rus ve Bulgar'a dur demesini mi? Mümkün müydü? Pusmuş, yüz binlercesi göç yollarına düşmüş bu millet "Aliş benim, bu topraklar benim, ben şehit olmadan Rus çizmesi bu toprakları çiğneyemez" der miydi?

Yoksa Hikmet Dede ve Gazi Osman Paşa, yalnızca bir tohum mu atıyorlardı? Yüzlerce yıl sonra toprağı yırtıp yeryüzünü şenlendirecek bir çınar olması dileğiyle... Yeni bir Ergenekon destanının doğmasını mı bekliyorlardı?

Düştükleri yolculuk, böyle doğumlara gebe miydi?

Bütün bu suallerin cevabını veremiyordu Hayırvar Nine... Ona "Git" demişlerdi, "Tuna boyuna; ara" demişlerdi "Zeynep'in Aliş'ini", o da düşmüştü düşman içindeki Tuna yoluna, yanlarına en ufak bir silah, bir bıçak dahi almadan... Yarı divane bir gelin, bir de çocukla...

"Ey yüce Allah'ım! Sen beni bana bırakma, aklımı muhafaza et, sevdiklerinin, evliya kullarının isteklerine uymayı nasip et!" diye dua eden Hayırvar Nine, beynini kemiren bin bir düşünceden

kurtulmak için dümen başındaki Pehlivan Muzaffer'e seslendi:

"Bre Pehlivan! Kulağını iyi aç, diyeceklerim var."

Muzaffer gözlerini Tuna'dan, elini dümenden ayırmadan konuştu:

"Buyur ninem! Kulağım sendedir."

"Bak evladım. Bundan sonra uğrayacağımız yerler düşman işgalinde... Benim iznim olmadan ortaya atılmak, kavga etmek yok, tamam mı?"

Muzaffer gayet masum şekilde sordu:

"Size saldırırlarsa da mı?"

"Evet, bize saldırırlarsa da... Anlaşıldı mı?"

"Ama nine..."

"İtiraz istemem! Bana bir şey olursa, her ne olursa olsun ablanla birlikte İstanbul'a ulaşmaya çalışacaksın!"

"İkinize de bir şey olursa... O zaman ne yapacağım?"

"O zaman da buralarda durmayacak, İstanbul'a gideceksin. Söz mü?"

"Söz, ninem!"

"Ben izin vermedikçe, bize ne yapılırsa yapılsın müdahale yok, tamam mı?"

Muzaffer'den bir cevap gelmedi. Hayırvar Nine üsteledi:

"Bre sana derim, duymaz mısın?"

"Duyarım ninem de... Size saldırırlarsa nasıl dururum?"

"Duracaksın haddini bilmez! Sen büyüklerini büle mi dinleyeceksin? Sana büle mi öğrettiler? Süle bakayım, tamam mı?"

Hayırvar Nine'nin "Büyüklerini büle mi dinleyeceksin?" sözleri karşısında çaresiz boyun eğdi.

"Tamam, ninem söz..."

Bu sırada onların konuşmasıyla ilgilenmeyen, kendileriyle birlikte akıp giden Tuna'ya bakarak türkü söyleyen Zeynep Gelin, Estergon türküsünü bitirmiş, 'Çıkayım Gideyim Urumeli'ne türküsünü söylemeye başlamıştı. Hayırvar Nine konuşmayı kesti; içli, sevdalı, arayan, soran, hasret yüklü sesle söylenen türküye kulak kesildi.

Çıkayım gideyim Urumeli'ne,

Arz-i hâl edeyim Aliş beylerbeyine,

Kimleri sarayım yâr senin yerine.

Gizli gizli sevdalarımız aşikâr oldu,

Bize bu ayrılık Aliş, Mevlâ'dan oldu.

Çıkayım gideyim bir uçtan bir uca,

Göstereyim sana Aliş ayrılık nice,

Kurbanlar keseyim sardığım gece.

Gizli gizli sevdalarımız aşikâr oldu,

Bize bu ayrılık Aliş, Mevlâ'dan oldu.

Hayırvar Nine'nin yüreciği yandı. Kınalı gelin, türküde geçen Mehmet yerine Aliş demişti. "Şu memlekette hâlini arz edeceğin beylerbeyi mi kaldı? Evet, ayrılığınız Mevlâ'dan oldu. Gizli gizli sevdalarınız aşikâr oldu, hem de öyle aşikâr ki bütün Urumeli'de, Osmanlı mülkünde, mazlumların bulunduğu bütün diyarlarda 'Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?' diye söylenir oldu. Çıktık gidiyoruz Urumeli'ne, Urumeli'nin kalbi Tuna'ya, Aliş'ini aramaya... Yüce Mevlâm hakkımızda hayırlı eylesin" düşüncelerinde gönlü daraldı Hayırvar Nine'nin... Hemen "Ya Rabbi! Sen bizi bize bırakma, hakkımızda hayırlı olanı nasip eyle!" diye dua etmeye başladı.

Türküyü bitiren Zeynep, ekmeğin içinde bulunduğu torbayı göğsüne bastırmıştı; sanki ekmeğin ısınıp ısınmadığını kontrol etmek ister gibiydi.

Hayırvar Nine, Zeynep'in yanına oturdu, dizlerini dizlerine dayadı. Kayıkları, Tuna ile birlikte akıyordu Niğbolu'ya doğru; dün

bizim, bugün Rus'un olan Yıldırım Beyazıt'ın yadigârına doğru... Akan Tuna'yla birlikte Hayırvar Nine'nin, Zeynep'in ve Muzaffer'in gönülleri de akıyordu ama farklı yönlere...

Hayırvar Nine, Zeynep'in yüzünü Tuna'dan kendine çevirdi.

"Gelin kızım! Kulağını bana verdin mi?"

Zeynep, yüzünün Tuna'dan çevrilmesi huzursuzluğunda rüyada gibi konuştu:

"Verdim Ninem, de hele!"

Hayırvar Nine, yâr peşinde koşan ancak yâri ondan çok ırak olan yaralı kalp sahibini kırmamanın gayretinde derdini anlatmaya çalıştı:

"Bak kınalı gelinim! Artık dün bizim, bugün milletlerin en zaliminin olmuş topraklara, sulara geldik. Bundan ötesi Tuna, Niğbolu, Belene(94), Ziştovi, Rusçuk, Tutrakan, Silistre, Aliş'imizi arayacağımız, Aliş'imizi soracağımız sular, diyarlar artık bizim değil... Buralarda hilalli sancağımız dalgalanmıyor."

Zeynep, hayret etmişti.

"Bizim değil mi? Niçin ninem, ne oldu ki?"

Aliş'inden başka bir şey düşünemeyen, çevresinde patlayan toplara, uçuşan kurşunlara, bedeni terk eden canlara rağmen olup bitenden habersiz Yeşil Duvaklı Gelin'e baktı, ciğeri parçalandı.

"Artık bizim değil kızım. Keferelerin en zalimi Rus keferesi aldı ve nankörlerin en nankörü Bulgarlara peşkeş çekti."

Boynu bükük kınalı gelin, etrafında yaşananları, patlayan topları, uçuşan kurşunları, canhıraş feryatları biraz olsun anlar gibi oldu.

"Yaaa üle mi ninem? O zaman Aliş'imi nasıl bulacağız?"

Hayırvar Nine, bütün dünyası Aliş üzerine kurulu gelinini bir bebek gibi kucaklayası geldi.

"İşte ben de bunu sülemek isterim gelin kızım! Aliş'ini

arayacağız, ama çok dikkatli olmak zorundayız. Sakın ola Bulgarlara, Ruslara, Aliş'ini sorma! Düşmana Aliş sorulmaz, düşmandan Aliş haberi alınmaz."

"Ama nine... Ya Aliş'imi gördülerse?"

"Gelin kızım! Görseler bile onlar doğru haber vermez. Onların gördüğünü bizim insanlarımız da görmüştür. Niğbolu'da, Zişţovi'de benim tanıdıklarım var, onlara sorarız. Eğer Aliş buralara uğramışsa muhakkak bilirler. Anlaştık mı kızım?"

Yeşil Duvaklı Gelin boyun büktü.

"Peki ninem!"

Bu sırada Muzaffer bağırdı:

"Şehir gözüktü..."

Yanık Burnu dönmeleriyle birlikte Yıldırım Beyazıt yadigârı Niğbolu, Tuna'nın nazlı kuğusu önlerine çıkmıştı. Hayırvar Nine, bütün güzelliğiyle karşımıza çıktı diyemedi. Niğbolu, ırzına geçilmiş, sonra da bir kenara atılmış Osmanlı güzeli gibi karşılarındaydı. Ağlamaktan gözleri kurumuş, gözlerinin feri gitmiş, şimdi donuk donuk bakan Niğbolu, minareleri yıkılmış, kubbeleri çökmüş, kalesinin burçları birbirine karışmış nazlı kuğu, ölümüne yaralanmıştı, hem de bir kahpe kurşunuyla...

Neredeydi... 1396 yılında Yıldırım'ın bütün Haçlı ordusunun içinden geçip "Bre Doğan! Bre Doğan! Dayanasın bir gün sonra oradayım" sahiplenişine; "Beyim, sizi gördüm, sesinizi duydum ya aylarca dayanırız" andını veren Doğan'ın Niğbolusu. Güneş arkalarından batarken kayığı iskelenin görünmez bir yerine çektiler ve bağladılar. Niğbolu'nun toprağına ayak bastılar. Ortalıkta devriye gezen Rus askerlerinden başka kimse gözükmüyordu. Korkunç Rus bombardımanından camiler, kale, evler kadar; bütün hayvanlar da payına düşeni almıştı.

Niğbolu'yu yanmış, yıkılmış, ırzına geçilmiş hâlde gören Hayırvar Nine'nin gönlüne Budin, Avusturyalılar tarafından alındığında yakılan Budin Türküsü düştü, ama ne düşüş... Her mısrası kavurdu, her mısrası utancını fazlalaştırdı:

Ötme bülbül ötme, yaz bahar oldu,
Bülbülün figanı bağrımı deldi,
Gül alıp satmanın zamanı geldi,
Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i.
Çeşmelerde abdest alınmaz oldu,
Camilerde namaz kılınmaz oldu,
Mamur olan yerler hep harap oldu,
Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i.
Budin'in içinde uzun çarşısı,
Orta yerde Sultan Ahmet Camisi,
Kâbe suretine benzer yapısı,
Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i.
Budin'in içinde serdar kızıyım,
Anamın babamın iki gözüyüm,
Kafeste besli kınalı kuzuyum,
Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i.
Cephane tutuştu, aklımız şaştı,
Selatin camiler, yandı tutuştu,
Hep sabi, sıbyanlar ateşe düştü,
Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i.
Serhatler içinde Budin'dir başı,
Kan ile yoğrulmuş taşı, toprağı,
Çerkez alemdardır şehitler başı,
Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i.
Kıble tarafından üç top atıldı,
Perşembe günüydü güneş tutuldu,
Cuma günü idi, Budin alındı,

Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i.

Evet, akıncılar ocağı Niğbolu'da, çeşmelerde abdest alınmaz, camilerde namaz kılınmaz olmuş, nice kınalı kuzular kirletilmiş, acımasızca öldürülmüştü.

33 camisi, 20 okulu, 10 tekkesi, 10 hamamıyla tam bir Osmanlı şehri olan Niğbolu ağlıyordu. Kale içindeki Yıldırım Han Camii, Şah Melek Camii, Kadı İvaz Camii, Kâtip Bâli Camii ve Osman Ağa Camii yerle bir olmuştu. Osmanlı'yı hatırlatan ne varsa yıkılmış, mezar taşları dahi kırılmıştı.

Yıldırım Beyazıt'ın "Bre Doğan! Bre Doğan!" naralarını koynunda saklayan Niğbolu Kalesi, şimdi ırzına geçilen Türk kadınlarının feryatlarıyla utancından kızıla dönmüş, en fazla bombardımana uğrayan yerlerin başında geliyordu. Burçlar birbirleriyle karışmış, 1876 tamiratında yapılan iki köprü, yakaları birleştirmez, geçit vermez olmuştu.

Hayırvar Nine, kayığı kıyıya gizledikten sonra bir tarafına Zeynep'i diğer tarafına Muzaffer'i aldı. Her ikisinin de ellerini sıkı sıkıya yakaladı. Niğbolu'nun Yörükler mahallesine doğru yola koyuldu. Yürüdükçe yüreğine yüzlerce hançer saplandı. Cennet köşklerine benzeyen evler, konaklar yıkılmış, yakılmış, bahçe duvarlarıyla odalar, kapı ve pencereler birbirine karışmıştı. Sanki bütün evler terk edilmişti. Sokaklarda köpek, kedi ve kümes hayvanları bile gözükmüyordu. Ara sıra devriye gezen Rus askerlerine ve Bulgar çetecilerine rastlıyorlardı. Görülmemek için hemen bir duvar dibine siniyorlardı.

Yeşil Duvaklı Gelin'in gözleri, yıkılan evleri, harap edilen gül bahçelerini görmüyor, yalnızca Aliş'ini soracak birilerini arıyordu. Hayırvar Nine, Bulgar çapulcularına ve Rus askerlerine Aliş'i sormasına zor mâni oluyordu. Bir on beş dakika yürüdükten sonra Yörükler mahallesine geldiler. Top ateşi ve yangınlar sonrası bahçe duvarları ortadan kalktığı, konaklar yarım hâle geldiği için Hayırvar Nine, ahretliği Azize Nine'nin evini bulmakta zorlandı. Koca çınar ve söğüt ağaçları içinde kaybolmuş, yarısı yıkılmış bir konağın

önüne geldiler. Konak içinde hayat belirtisi yoktu, dışında da... Kuru otlar, bütün bahçeyi sarmış, meyveler dalında kurumuştu.

Zeynep, çevresinden fazla etkilenmişe benzemiyordu. Onun bütün derdi, Aliş'ini soracağı bir âdemoğluna rastlamak, Aliş'i sormak için Hayırvar Nine'den izin alabilmekti. Muzaffer de konuşacağı bir akranını arıyordu. Hayırvar Nine'nin önünde bulundukları harabeye kendilerini niçin getirdiğini anlamamıştı. Hayırvar Nine, bir ümit diye Muzaffer'e sordu:

"Ne dersin kızanım, içeride kimse var mıdır, kapıyı çalalım mı?"

Muzaffer değişik bir şeyler yapma merakında destek verdi.

"Çalalım nine, bakarsın birileri vardır."

"O zaman çal hele."

Muzaffer koştu, kapının üzerindeki halkayı tuttu, tam vururken, Hayırvar Nine müdahale etti.

"Onu değil kızanım, sol tarafındakini vur!"

Muzaffer şaşırdı, işine karışılmasından huysuzlandı.

"Ninem, ha bu ha o? Ne fark eder?"

Nine, derin bir iç çekti.

"Çok şey fark eder evladım, çok şey... Sağdaki erkekler, soldaki de kadınlar için... Sesleri farklıdır. Evin içindekiler, kapının çalınma sesine göre kapıya çıkarlar. Erkekler için çalınıyorsa erkekler, kadınlar için çalınıyorsa kadınlar kapıya çıkar. Hadi bakalım şimdi sol taraftakini çal!"

Muzaffer itiraz etti.

"Ama ninem, ben erkeğim."

Hayırvar Nine, Rus, Tuna'yı geçmesinden bu yana geçen dört ay sonra ilk defa gülümsedi.

"Evladım tamam erkeksin ama çocuksun. Kadınlarla birlikte olduğun için onlara uyacaksın, anlaşıldı mı?"

Muzaffer, ninenin, "çocuksun" demesine bozuldu.

“Ninem, ben çocuk değilim. Osman Paşa’nın askeri ve Kırk Kanatlı Reisiyim.”

Nine, yaptığı hatayı anladı ve Pehlivan Muzaffer’i saçlarından okşadı.

“Affedersin oğlum! Çocuk olan sen değilsin, benim. Senin nasıl yiğit, pelvan olduğunu unuttum. Sen kapıyı çal ve hemen duvar dibine saklan! Kapı deliğinden bakan kadın seni görmesin, yoksa kapıyı açmaz. Anlaşıldı mı?”

Ninenin sözleri Muzaffer’in gönlünü yapmıştı ama hâlâ kendisi gibi pehlivan bir kimsenin, kadınlara nasıl uyacağını anlamamıştı, buna rağmen uzatmadı.

“Anlaşıldı ninem.”

“Ülese çal!”

Muzaffer, soldaki halkayı kapıya vurdu ve hemen kenara çekildi. Beklediler, açan olmadı. Tekrar vurdu, kenara kaçtı, yine açan olmadı. Ne yapayım diye nineye baktı.

“Dört rekâtlık namaz kılacak kadar bekleyip bir daha vur!”

Muzaffer, söylenilen kadar bekledikten sonra yeniden vurdu. Seslendiler; içeriden bir ses gelmeyince döndüler. Tam yürürken de kapı gıcırtısını duydular.

Kapı yavaşça açıldı, dışarıya değil içeriye. Ama bir şey göremediler. Şaşırdılar, beklediler. Hayırvar Nine bile korktu; kapıyı cinler mi açtı diye. Bir müddet sonra kapının içeri açılan kanadının arkasından bir baş uzandı, kırış kırış yüzü, Ruslar tarafından çiğnenen Rumeli toprağı gibiydi. Gözlerini kıstı, kırpıştırdı, gelenleri tanımak için...

Hayırvar Nine, hortlak görmüş gibiydi. Gördüğüne inanamıyordu, kadın pehlivan diye tanınan âreti Azize Nine bu muydu? “Âret benim” diyecekti, diyemedi. Çocuk kadar kalmış, küçülmüş Azize Nine; dikkatlice Hayırvar Nine’ye baktı, tanır gibi olmuştu ama emin değildi.

“Âretim, sen misin?”

Hayırvar Nine, "Benim, Âret" deyip gözyaşları içinde Azize Nine'ye sarıldı. Yeşil Duvaklı Gelin ve Muzaffer, iki yaşlı kadının ağlamasına gayet normal bir şey gibi bakıyorlardı. Muzaffer'in gözü, yıkık dökük bahçedeki sapsarı ayvalarda, Zeynep de Aliş'ini soracağı kişilerin arayışındaydı. Azize Nine, içeri buyur edince, Hayırvar Nine, kaçmalarını önlemek için ilk önce Zeynep ve Muzaffer'i içeri aldı, ondan sonra kendisi girdi. İçerisi çok karanlıktı. Azize Nine el yardımıyla kandili buldu. Hayırvar Nine'nin yardım etmesiyle uzun uğraşmalar sonucu kav ve çakmakla kandili yakmayı başardılar. Kandili yakmaya çalışırken de iki nine, sessiz sözlerle dertleştiler, halleştiler ve zayıf kandil ışığında akşam namazını kıldılar. Namaz sonrası Azize Nine, sofrayı kurdu. Sofranın üzerinde bir bardak su, bir parça kuru ekmek ve bir tutam tuz vardı. Boyun büktü.

"Kusuruma bakmayın! Şu koca konaktan kala kala ben kaldım. Bu ekmek de, Bulgar kadınlarının verdiği bir ekmek... Bir can değil mi? Bir parça ekmek, bir yudum su ile bir gün idare ederim."

Hayırvar Nine'nin elleri titredi.

"Üzülme bre Âret! Misafir kısmetiyle gelir."

Muzaffer'e işaret etti ve sırtındaki torbayı Hayırvar Nine'ye verdi. Torbadan çıkardığı asker tayınlarını, peksimetleri sofraya koydu.

"Anlat hele Âret!.. Neler oldu büle?"

Azize Nine, ağzına aldığı lokmayı gözleri yumuk vaziyette uzun uzun çiğnedi. Hafızasının çok derinlerine attığı, bir daha hatırlamak istemediği şeyleri tekrar gün yüzüne çıkarmak istemiyor gibiydi. Yüzünün acıyla gerilmesinden, unutmak isteği yaşadıklarının, zihnini tırmalamaya başladığı belli oluyordu.

"Daha Urus keferesi, güzel şehrimizi toplarla dövmeye başladığında çok kimseler kağnılara binip yola koyuldular. Bizim evlatlar da gitmek istediler. Can, namus korkusu, gitmeyin demedik. Bütün ısrarlara rağmen bizim herifle birlikte biz kaldık. Ata topraklarını nasıl terk ederiz, her şeyimiz burada, burası toprağımız, biz bu topraklarda yoğrulmuşuz, bizi buraları paklar dedik. Toprak bizi bırakmadı, kendine çekti, ne de olsa bedenimiz bu topraktan... Evlatlardan, torunlardan gözyaşları içinde ayrıldık.

Bir daha görüşmemek üzere... Gerçi onlar, durumlar düzelince geliriz diyorlardı, ama gidenlerden kim geri dönmüş ki?.. Günlerce top ateşinden sonra Haziran ortasında Rus, Bulgar çapulcularıyla birlikte şehrimize girdi. İnsan, hayvan, ağaç, taş, toprak demeden önlerine ne geldiyse saldırdılar. İşgalden on beş gün sonra ancak idarecilerini atadılar; her türlü zulmü işledikten sonra rahmetli kocamı, camiden gelirken, Bulgar çapulcular, nişan tahtası yapmışlar, eğlenerek şehit etmişler.

Aylardır, bana acıyan Bulgar komşuların getirdikleri bir parça ekmek ile yaşıyorum. Şu viranede, kocamın yanına gideceğim günü bekliyorum. Ama öldürmeyen Allah öldürmüyor. Gerçi gördüklerimle her gün onlarca defa ölüyorum ya... Kader, elden ne gelir?.. Rabbimin işlerine akıl sır erer mi?"

Azize Nine, anlattıklarıyla yüreği parçalanmış Hayırvar Nine'ye sordu:

"Hayır olsun. Sizin ne işiniz var buralarda? Herkes bu diyarlardan kaçarken siz niçin geldiniz?"

Hayırvar Nine anlattı, Zeynep Gelin ile Aliş'in nasıl ayrıldıklarını... Osman Paşa ile Hikmet Dede'nin kendilerini Tuna boyuna Aliş'i aramak için nasıl gönderdiklerini...

Azize Nine, Hayırvar Nine'nin anlattıklarından sonra dikkatle Yeşil Duvaklı Gelin'e baktı, elleriyle ellerini sevdi.

"Demek bu kınalı keklik, o gelin ha? Türküsü buralarda da sülenir; 'Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?' diye... Aliş'ini kaybeden yalnızca gelin kızımız mı? Alişlerimizi hepimiz kaybetmedik mi? Hepimiz Aliş'imizi aramıyor muyuz?"

* * *

Şevket Paşa'nın yiyecek taşıyan konvoyu, Osmanlı'nın, Türkoğlu'nun utanç yılı 1877'nin 22 Eylül günü akşamı güneş batmak, ümitler tükenmek üzereyken Plevne'ye girdi. Plevne'de güneş batmış, ama gönüllerde nice bin ümit güneşi doğmuştu.

Konvoyun girmesiyle birlikte de Plevne'de gönüllerde sevinç rüzgârları esti. Yediden yetmişe bütün Plevneliler, sokaklara

döküldü. Yorgunluktan atının üzerinde zor duruyordu, Plevne içinden geçerek karargâha giden Şevket Paşa... Bir anda kendini çocukların arasında buldu. Çocuklar, Paşa'nın ayaklarını öpüyor, "Paşa bubam, ne olur ekmek!" diyorlardı. Paşa, nasıl hareket edeceğini bilemedi. Ak yaşmaklı nineler, gözleri yaşlı, pencerelerden bakıyor, Padişah, Osman Paşa ve Şevket Paşa'ya dua ediyorlardı. Açlıktan bebeleri, çocukları ağlayan analar "Ağlama kızanım! Un geldi. Ben sana sıcacık çorba yapacağım" diyerek onları susturmaya çalışıyorlardı.

Şevket Paşa, ekmek isteyen çocukların arasında kalmış, ne yapacağını şaşırmıştı. Konvoyda ekmek yok, ancak un vardı. Olsa da veremezdi... Onun görevi konvoyu Osman Paşa'ya ulaştırmaktı. Neyin, nasıl dağıtılacağına Osman Paşa karar verecekti. Zaman savaş zamanıydı. Osman Paşa'nın en ufak bir disiplinsizliğe affı yoktu, en yakını Paşa arkadaşlarını dahi en ağır şekilde cezalandırıyordu.

Çaresizlikten kıvrandığı bir anda, Şevket Paşa'nın imdadına hiç ummadığı biri yetişti ve toplanan çocukları dağıttı.

"Dağılın bre! Yiyecek dağıtımı sonra yapılacak. Paşa'ya yol açın!" diyerek çocukların arasına dalan ve horozlanan Horoz Hasan ve onun Kırk Kanatlı ekibiydi. Muzaffer'in Hayırvar Nine ile gitmesiyle Horoz Hasan, Kırk Kanatlı ekibinin yeni reisi olmuştu. Horoz Hasan'ı gören çocuklar, hiç itiraz etmeden dağıldılar.

Horoz Hasan, Paşa'nın yanına geldi ve tekmil verdi:

"Paşam, kusura bakmayın. Çocukların midelerine günlerdir bir lokma ekmek girmedi. Ne de olsa daha çocuklar."

Şevket Paşa elinde olmadan, aylar sonra ilk defa gülümsedi. "Ne de olsa çocuklar" diyerek çocuklar için mazeret söyleyenin kendisi de dokuz on yaşlarında gösteren bir çocuktu.

"Ne kusuru oğlum? Çocukların kusuruna bakılır mı? Açlık, büyüklerin bile aklını başından aldı. İsmin ne senin?"

"Horoz Hasan! Kırk Kanatlı ekibinin yeni reisiyim. Eski Reis Pehlivan Muzaffer Tuna'ya gitti."

Kırk Kanatlı ismini duyunca Şevket Paşa'nın gülümsemesi

genişledi. Plevne'yi, oradan da bütün Osmanlı diyarını kuşattı. Atının üzerinden eğildi, Horoz Hasan'ı omzundan tutarak sevdi:

"Kırk Kanatlı ekibi sizsiniz ha? Efsane gibi söylenirsiniz bre! Maşallah, Yüce Mevlâm nazarlardan saklasın! Allahü teâlâ iki cihanda aziz etsin! Ekibini ve seni çok beğendim. Hadi sağlıcakla kal!"

Şevket Paşa daha fazla durmadı. Ak sakalından süzülen yaşı Horoz Hasan'ın fark etmemesi için atını topukladı, depolara doğru ilerleyen kervanın arkasından uzaklaştı.

* * *

23 Eylül 1877'nin ikindi sonrasıydı. Nöbetçiler hariç Plevne'deki askerler, yediden yetmişe kadın erkek bütün Plevneliler bir aradaydı. Plevne'den Sofya'ya oradan da İstanbul'a giden yolun hemen sağındaki er meydanında toplanmışlardı.

Yağlı güreşler ve at yarışları yapıldığı için bu meydana 'er meydanı' denirdi. Plevneliler, bayram, askere yollama, Hıdırellez gibi sevinçli günlerinde burada toplanırlardı.

Horoz Hasan ve Kırk Kanatlı ekibi, sabahleyin erkenden ev ev dolaşmışlar, "Osman Paşa'nın emri, ikindiden hemen sonra, ne önce ne de daha geç, er meydanında beklenirsiniz" demişlerdi.

Herkes merak içindeydi. Niçin toplanmışlardı? Osman Paşa, Rusların top ateşi sebebiyle iki kişinin yan yana yürümesini yasakladığı bir zamanda elli bini bulan bir kalabalığı niçin er meydanında toplamıştı? Gerçi er meydanı Rus topçusunun hâlâ ulaşamadığı bir yerdi. Ama savaş zamanında bu kadar askerin bir araya toplanması nasıl açıklanırdı? Emri veren Osman Paşa'ydı, mutlaka çok haklı bir sebebi olmalıydı.

Bu kadar büyük kalabalık yarım saat içinde bir araya gelmiş, görevli subaylar tarafından herkes belli plan dâhilinde yerleştirilmişti.

Kalabalık, rüzgârda rükuya varan olgunlaşmış buğday tarlası gibi dalgalandı, bir fısıltı, ağızlardan kulaklara anında yayılarak

kalabalığın tamamına ulaştı:

"Osman Paşa gelir! Osman Paşa gelir!"

Kalabalık yönünü bir anda doğuya çevirdi, Osman Paşa sevgisiyle yanan gönülleriyle birlikte. Kalabalık, güneşin Plevne'ye hayırlı sabahlar dediği istikamete döndü. Osman Paşa, doru atının üzerindeydi. Hemen yanında, bir Paşa, kurmay subayı, üzerinde binicisi olmayan iki at ve bunları yedeğe almış emir eri Çotuk Selim vardı.

Var olanlar yalnızca bunlar değildi. En arkada üzerinde bir çocuk ve ak sakallı bir ihtiyar olan bir at daha vardı. Herkes bu ikisini merak ediyordu. Yaklaşınca, kalabalık onları tanıdı ve hafif bir uğultu yükseldi:

"Bu bizim Horoz Hasan değil mi?"

"Evet, doğru sülersin, Kırk Kanatlı ekibinin yeni reisi Horoz Hasan."

"Öteki de Hikmet Dede."

"Allah Allah, ne işi var onların, Osman Paşa'nın yanında?"

"Te be susak ağızlı! Gazi Paşamızın yanında, onlar olmayacak da biz mi olacağız? Yaptıkları hizmetler, tâ İstanbul'da duyuldu."

Kalabalığa iyice yaklaşan Osman Paşa, atını durdurdu ve elini kaldırdı. Uğultu da bıçak gibi kesildi. Gazi Paşa, bir müddet bekledi ve konuştu:

"Gazilerim! Sizlere asker-sivil, çocuk-yetişkin, kadın-erkek ayırmadan gazilerim derim. Hepiniz, bu en yüksek rütbeyi hak ettiniz. Rus kâfirine hep birlikte karşı koyduk. Bundan sonra da koymaya devam edeceğiz inşallah. Bu zaferlerde en büyük pay sizlerin! Samimiyetle söylerim ki başınızda benden başka bir kumandan olsaydı daha inanılmaz zaferler kazanırdınız."

Osman Paşa'nın sözlerini, belli aralıklarla dizilmiş sesi gür askerler, kalabalığa ulaştırıyordu.

Gazi Paşa'nın söylediklerini işiten kalabalıklar dalgalandı, herkes

ağlıyordu. “Gazi Paşamız”, “Gazi Paşamız” feryatları arşa yükseldi ve gözyaşlarıysa toprağa kavuştu.

Osman Paşa, elini kaldırdı, feryatlar kesildi ve konuşmasına devam etti:

“Padişah efendimiz Abdülhamid Han lütfetmiş, bir kıta murassa nişân-ı Osmanî, bir kılıç ve iki donanmış at göndermiş. Şevket Paşa’nın gıda konvoyuyla bizlere ulaştı. Nişan, benim değil, sizin hakkınızdır. Bu nişanı, sizin adınıza, her üç zaferde fedakârca çalışan, anne babası şehit olan Kırk Kanatlı Reisi Horoz Hasan’a vermek isterim.”

Kalabalık işittiklerine inanamıyordu, meydanda yalnızca kuşların kanat sesi duyuluyordu.

Gazi Osman Paşa sözlerine devam etti:

“Kılıcın hakkı; cenk meydanında, düşmanla savaşırken kırılmak, atların hakkı da, Rus keferesiyle cenk ederken çatlamaktır. Size söz veriyorum. Allahü teâlânın izniyle Padişah efendimizin gönderdiği kılıç ve atların hakkını vereceğim. Şimdi müsaade ederseniz, şu işi bitirelim. Sultanımızın nişanını Kırk Kanatlı Reisi Horoz Hasan’a takalım.”

Gazi Osman Paşa seslendi:

“Hasan, evladım, yaklaş hele!”

Hasan, attan atladı ve atından inen Osman Paşa’ya doğru yürüdü. Yürüyen yalnızca Horoz Hasan değildi, onunla birlikte meydandakiler, onlarla birlikte bütün Türk-İslam âlemi ve onlarla birlikte de şehitler, gökteki melekler yürüyordu... Gazi Osman Paşa’ya doğru.

* * *

Plevne’de günlerce, Osman Paşa’nın sözleri, mertliği, yiğitliği, kıymet bilirliği, tevazusu konuşuldu. Horoz Hasan, Hikmet Dede’nin işaretiyle yapılması gerekeni yaptı, ordu kasalarında muhafaza edilmek ve devlete teslim edilmek üzere nişanı Osman

Paşa'nın yaverine teslim etti. Rus saldırısı sırasında, Şevket Paşa'nın konvoyunda bazı arabalar tahrip edilmiş, bazıları da kaçırılmıştı. Bunların arasında tıbbi malzeme dolu birkaç araba da vardı. Bu, Plevne'deki Türk doktorlarını son derecede üzdü. İlaç sıkıntısı dayanılmazdı. En hayati ilaçlar bitmişti.

Plevneli kadınlar, hastanelerde, gece gündüz demeden Türk yaralılarına bakıyorlardı. Yaralıların çoğunu Osman Paşa, Sofya'ya göndermişti, ama Plevne'de hâlâ çok sayıda yaralı ve hasta vardı.

* * *

"Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda? Selvi boyluydu. Başında yeminli deli kalpağı vardı."

Ruslar tarafından görülmemek için aceleyle giden Niğbolulu Müslüman Türk şaşırdı. Yeşil Duvaklı Gelin'in hem suali hem de yeşil duvağıyla... Dikkatlice Zeynep Gelin'in yeşil duvağına baktı. Şaşkınlığı önce korkuya, sonra hayranlığa dönüştü:

"Sen osun! Aliş'ini arayan Yeşil Duvaklı gelinsin. Görmedim bacım Aliş'ini. Görsem, nerede olduğunu bilsem, canımı verirdim, Aliş'ine kavuşman için..."

Nice bin "Görmedim" cevabından sonra bir "Görmedim" cevabı daha alan Zeynep Gelin'in boynu daha da büküldü. Çevresine baktı, Aliş'ini soracak başka kimse var mı diye...

Zeynep Gelin'in, kendisi izin vermeden Aliş'i sormasına canı sıkılan Hayırvar Nine, Hikmet Dede'nin vasiyeti üzerine duruma müdahale etti. Niğbolu'nun işgal utancını, yakınlarının öldürülmesinin acısını yüreğinde taşıyan evlâd-ı fâtihânın, Rumeli'ni fethedenlerin, vatan kılanların, sonsuz güzelliklere açanların, şenlendirenlerin torununa sordu:

"Evladım, hakikaten de görmedin mi gelinimin Aliş'ini?"

Niğbolulu Müslüman Türk boynunu büktü:

"Görmedim ninem! Keşke görüp de size haber verebilsem, sizi sevindirebilseydim."

Nine kendini toparladı, gücünü, imanını, binlerce yılda oluşan

millî şuuru, millî vicdanı sesine yükledi ve sordu, can alan can veren suali:

"Peki evladım! Tuna'nın, Niğbolu'nun, bu toprakların, mazlumların, gariplerin, Osmanlı'nın Aliş'ini gördün mü?"

Niğbolulu vuruldu, eli ayağı buz kesti, yüreğine sancılar düştü, ciğeri dağlandı, Hayırvar Nine'nin sualiyle. Sualle, Niğbolu'nun düşman eline düşmesinin, nice bin Türk kadının ırzına geçilmesinin, camilerin düşman toplarıyla yıkılmasının, Kur'ân-ı Kerim'in ayaklar altında çiğnenmesinin, camilerin düşman çizmesiyle kirletilmesinin mesuliyetinin gönlüne, utancının yüreğine yerleştiğini hissetti, bu dayanılmaz yük ve utançtan kaçış yolu aradı:

"Görmedim ninem!.. Görseydim buralar büle mi olurdu? İstanbul'da oturan Padişah ve onun buradaki valileri, kumandanları, bu toprakların, mazlumların Aliş'i olmalı... Evet... Evet... Bu toprakların Aliş'i onlar... Ama ne yazık ki buralarda değiller."

"Peki sen kimsin evladım?"

Niğbolulu, sualin arkasından gelecek can alıcı kurşunu fark eder gibi oldu, bocaladı:

"Ben... Ben... Niğbolulu Çolak Hasan'ın oğlu Yandım Mehmet'im!"

"Yüzünden, kılık kıyafetinden ve isminden anlaşıldığına göre hem Müslüman hem de Türksün, üle mi?"

Yandım Mehmet, tepeden tırnağa yanmaya başladığını, vücudunu katledilen on binlerce mazlum ahından oluşan bir alevin kavurduğunu hissetti:

"Elhamdülillah, ninem... Hem Müslümanım hem de Türk..."

Hayırvar Nine, son darbeyi vurdu:

"Yaa üle mi? Hem Müslümansın hem de Türk ha?.. Sen, aslan gibi vücudunla hayattasın, ama Niğbolu işgal altında. Sen hayattasın ama bacılarımızın ırzına geçildi. Sen hayattasın ama

camilerimiz yıkıldı, düşman çizmeleriyle kirletildi. Sen hayattasın ama kutsal kitabımız parçalandı, ayaklar altında çiğnendi. Evladım, bu nasıl Müslümanlık, bu nasıl Türklük?"

Yandım Mehmet, tam yandı. Bir şeyler söylemek istedi ama söyleyemedi. Hakikat hançeri, tam yüreğine saplanmıştı, ne nefes alabiliyor ne de konuşabiliyordu.

Omuzlarını kıstı, işgal altındaki Niğbolu içine doğru yürüdü, gitti.

Hayırvar Nine arkasından feryat etti:

"Aliş sensin! Aliş sensin! Aliş'i başka yerde arama! Her Müslüman Türk, bu toprakların, mazlumların Aliş'idir. Bunu büle bil, herkese de bildir!"

Hayırvar Nine, Balkan Dağları omzuna yüklenmiş gibi uzaklaşan Yandım Mehmet'e baktı. Yüreği, "İşgal altında bunalan garibe çok mu yüklendim?" acımasında sızladı. Verilen vazifeyi yapmaya çalışmıştı; "Bunda da bir hayır vardır" düşüncesiyle gönlü rahatladı. Hikmet Dede ve Gazi Osman Paşa'nın, bir çocuk, yarı deli bir gelinle kendisini Tuna boyunda Aliş'i aramaya salmalarındaki hikmeti anlar gibi oldu.

"Keşke on binlerce Zeynep Gelin, Hayırvar Nine, Rus gelmezden önce bu topraklarda Aliş'ini arasaydı, bu toprakların insanına, Aliş'in kendilerinin olduğunu hatırlatsaydı" diye hayıflandı. "O zaman Rus keferesi elini kolunu sallayarak Tuna'yı geçip bu toprakları işgal edebilir miydi?" sualini gönlünde cevaplandırdı: "Hayır, işgal olmazdı; Rus, Tuna'yı geçemezdi. Peki, bunca zamandır bu millete, her ferdinin Aliş olduğu niçin hatırlatılmadı?"

Son suale Hayırvar Nine de cevap veremedi, "Bunda da bir hayır vardır" diyemedi. Yandım Mehmet ile konuşmasını kayıtsız bir şekilde dinleyen Zeynep Gelin'e ve Pehlivan Muzaffer'e seslendi:

"Haydi toparlanın, gideriz!"

Yürüdüler, kayıklarını sakladıkları iskeleye doğru... Hikmet Dede'nin verdiği ekmeği, ya ısınırsa diye sıkı sıkı göğsüne yaslayan

Zeynep Gelin'in gözü, Aliş'ini soracağı birilerini arıyordu. Hayırvar Nine durumu fark etti:

"Gelin kızım! Dört gündür burada, Aliş'ini sorduk, görmemişler. Daha fazla eğlenmeyelim, bir an önce yola koyulalım. Yolcu yoluna demişler, tamam mı kızım?"

Zeynep bir an önce kayığa varmak, kayığa binip Tuna'nın başka kıyılarında Aliş'ini aramak için bir şey demeden yürüdü.

Kayığı gizledikleri iskele yanındaki çalılığa ulaştılar. Çalıları aralayıp kayığın yanına geldiler. Hayırvar Nine, kayığı gördüğüne sevinemedi. Kayıkta, iki Bulgar milisi ile bir Rus askeri vardı. Kayığın içini didik didik ediyorlardı. Çalıların hışırtısına döndüler. Merakla gelenlere baktılar. Bir ihtiyar nine, bir yeşil duvaklı gelin ve bir de çocuk... Bulgarlardan saçı sakalına karışmış olan yılışık bir şekilde Türkçe sordu:

"Nine, kayık sizin mi?"

"Evet, bizim evladım."

"Nine, nedir bu gizli kayık... Yoksa casus musunuz?"

"Evladım, ne casusu? Nine ve çocuktan casus mu olur? Şu gelin kızımın kocasını, benim de torunum olan Aliş'ini ararız. Birileri almasın diye sakladık kayığı."

Şu gelin kız sözüyle Bulgarların gözü, Zeynep Gelin'e gitti. Yüzü yeşil duvakla örtülü gelini şöyle bir süzdüler ve kayığın içinden çıkıp yanlarına geldiler.

"Nine, bir de casus değiliz dersin? Bunun yüzü niçin örtülü?"

Hayırvar Nine, nasıl anlatsın bilemedi:

"Evladım!.. Gelin kızım, evlendiği gece eşinden ayrılmıştır. Söz vermiştir kocasına, sana kavuşmadıkça yüzümü açmayacağım diye."

Ninenin söyledikleri, Bulgarların hoşuna gitti:

"Nine, ne bilelim doğru söylediğini, savaştayız. Mutlaka yüzünü görmemiz lazım."

Hayırvar Nine yalvardı:

"Yapmayın evlatlar... Zaten yarı delidir. İyice delirmesin."

Bulgarlar, durumu Rus askerine anlattılar, o da güldü. Sakallı Bulgar, Zeynep'e döndü:

"Yüzünü aç!"

Zeynep, söyleneni anlamamış gibi baktı, sıkı sıkıya sarıldı, Hikmet Dede'nin verdiği ekmeğin bulunduğu ve boynuna asılı bulunan torbaya. Güç almak istercesine göğsüne yasladı.

Zeynep'ten hareket olmayınca, Bulgar kızdı ve silahını doğrulttu:

"Sana söylerim bre! Yüzünü aç dedim, yoksa kurşunu yersin."

Bulgarın silahını doğrultmasıyla Muzaffer hareketlendi, Bulgar'ın üzerine atılmak için... Hayırvar Nine, "Sakın kıpırdama! Benden işaret gelmeyince hiçbir şey yapma! Daha önce konuşmuştuk, söz vermiştin" diyerek kolundan tuttu. Nine, Bulgar'a tekrar boyun büktü:

"Evladım, delidir. Dur, bir de ben söyleyeyim."

Nine, Zeynep'e döndü:

"Kızım, yüzünü aç! Can tehlikesi olunca açmak caiz... Ne olur aç!"

Zeynep, "Ninem, nasıl böyle bir şey söyler?" düşüncesiyle çıldırmış gibi Hayırvar Nine'ye baktı; cevabı, bağırarak tek kelime oldu:

"Hayır!"

Bulgar, diğer Bulgar'a işaret etti. O da arkadan yaklaşıp Zeynep'i kollarından yakaladı. Sakallı Bulgar, elini Zeynep'in yeşil duvağına uzattı. Zeynep çıldırmış gibi, "Hayır, dokunmayın! Aliş'e söz verdim" diye bağırıyor, Muzaffer, elini Hayırvar Nine'den kurtarıp Bulgarların üzerine atılmak için tepiniyor, Hayırvar Nine'nin gönlü dualarda, avucundaki eli kaçırmamak için gayret ediyordu.

Bulgar'ın eli yeşil duvağı buldu ve biraz kaldırdı. Kaldırmasıyla birlikte anlatılmaz bir şey oldu. Zeynep'in yüzünden bir alev topu

fırladı ve iki Bulgar'ın başı etrafında dönmeye başladı. Bulgar milisler, feryatla yere yıkıldı. Gördükleriyle aklı başından gidecek gibi olan Rus askeri, hemen silahına sarıldı. Hayırvar Nine'nin "Ne olur ateş etme!" feryatları içinde ateş etti. Hem de arka arkaya...

Hayırvar Nine, "Zeynebim, kızım" diye feryat etmek istedi, ama sesi çıkmadı, olduğu yere çöktü. Gördüğüne inanamadı.

Arka arkaya patlayan silah sesine rağmen Zeynep ayakta duruyordu hem de bir şey olmamış gibi... Kurşunların, çelik zırha çarpar gibi Zeynep'e çarpıp yere düştüğünü gören Rus askeri, silahını attı ve Rusça bağırarak kaçtı. Hayırvar Nine, aklı başından gitmiş hâlde etrafına bakındı. İki Bulgar, başları yanmış hâlde cansız yerde yatıyor, Muzaffer ve Yeşil Duvaklı Gelin, bir şey yokmuş gibi onları seyrediyorlardı. Muzaffer'in avucundaki elini salmadan, Zeynep Gelin'in elini yakaladı ve ikisini de sürükledi:

"Çabuk kayığa! Buradan hemen uzaklaşalım."

Hemen kayığa bindiler ve ipini çözdüler. Muzaffer dümene geçti. Kayık, Tuna'nın akışında Karadeniz'e doğru sürüklenmeye başladı. Hayırvar Nine, bu hızı az gördü, ihtiyar hâline aldırmadan küreklere geçti ve asıldı. Yeşil Duvaklı Gelin ise sanki hiçbir şey olmamış gibi ekmek torbasını sıkı sıkıya göğsüne bastırmış, Tuna'nın engin sularına ve Tuna ötesine bakıyordu. Muzaffer ise dümeni sağlamca kavramış, bütün dikkatini kayığın akışına vermişti, 25 Eylül 1877'nin Tuna akşamında...

* * *

Bütün dünya, Plevne'deki Gazi Osman Paşa ve askerlerinin kahramanlığını konuşurken, savunmasız sivillere karşı Rus ve Bulgar zulmü bütün korkunçluğuyla sürüyordu.

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard, 26 Eylül 1877 tarihinde İngiliz Dışişleri Bakanı Derby'ye çektiği telgrafta, Rus-Bulgar zulmü ve Müslüman göçmenlerin durumuyla ilgili şu bilgiyi verdi:

"Plevne'deki Osman Paşa'ya gitmek için Sofya'dan yola çıkan Dr.

Temple ve Dr. Moore, Sofya-Tatarpazarcık yolu üzerinde, Plevne, Selvi ve Lofça taraflarından gelmiş 150 bin göçmenin olduğunu, bunların sefalet, açlık ve hastalıktan kırıldığını, yol kenarlarının ölü kadın ve çocuk cesetleriyle dolu olduğunu bildirdiler."

* * *

27 Eylül'ün güneşi, Belene adasına da doğdu, Vidin'de, Plevne'de acılar üzerinde doğduktan sonra, selvi kavaklar boyunca yükseldi.

Hayırvar Nine, yan yana yatan Zeynep Gelin ve kardeşi Muzaffer'e baktı. Nasıl da tatlı tatlı uyuyorlardı, dertlerini unutmuşçasına... Gülümsüyorlardı. Acaba hangi güzel rüyaları görüyorlardı? Zeynep, Tuna boyunda aradığı Aliş'ini, Muzaffer de şehit olan ana babasını mı görüyordu? Uyku ne büyük rahmet, ne büyük ibret, ne büyük sırdı. Çekilmez denen dertleri, acıları örtüyor, aşılmaz denen mesafeleri aşıyor, girilmez denen diyarlara ulaştırıyordu. Ya uyku olmasaydı?.. Sevdiklerini korkunç zulümlerle kaybedenler, kara sevdalılarının hasretiyle yananlar ne yaparlardı? Hayatın dayanılmaz acılarına nasıl dayanırlardı?

Sabah namazını kıldıktan ve güneş bir mızrak boyu yükseldikten sonra Hayırvar Nine, yatmalarına izin vermişti. Nine, güneş bir mızrak boyu yükselmeden yatmalarına müsaade etmiyordu, "Maddi ve manevi rızklar, güneş doğarken dağıtılır, bu sebepten bu vakitte yatılmaz" diyerek...

Muzaffer, şehit olan anne babasını, Zeynep de Aliş'ini ancak uykuda görerek hasret gideriyordu. Gelinin yeşil duvağı hafif kaymıştı, yüzünün yarısı gözüküyordu. Titredi, gelinin solgun yüzünde anlaşılmaz bir parlaklık vardı. Daha önce yatarken duvağını çıkarırdı. Önceki gün Bulgar çapulcularının, yüzünü açmak istemesinden sonra, yatarken de duvağı çıkarmaz olmuştu. Gelinin yüzünü açmak isteyen Bulgar çapulcularının cansız düşmesinden sonra, Hayırvar Nine ve iki can yoldaşı hemen Niğbolu'dan ayrılmışlar, Niğbolu'ya 30 kilometre kadar uzaklıkta, Tuna içindeki Belene adasına sığınıp saklanmışlardı. Hayırvar Nine, Rus askeri ve Bulgar çapulcuların kendilerine zarar vermesinden

korkmuştu. İki gecedir Belene adasındaydılar. Nine, Muzaffer ve Yeşil Duvaklı Gelin'e adada niçin beklediklerini anlatmakta zorlanmış, ortalığın yatışmasını, hadisenin biraz da olsa unutulmasını beklediğini söylemişti. Hepsi de bir şey yokmuş gibi davranıyordu. Sanki Zeynep Gelin'in yüzünden doğan ateş topu, iki askeri öldürmemiş, kurşunlar sonbahar yaprağı gibi düşmemişti. Gelinin hâlini anlayabiliyordu; o, yarı deli gibiydi. Onun için her şey normaldi. Muzaffer'in hâlini nasıl adlandırsın bilemiyordu. Bütün hadiseler gözü önünde olmuş, kılı kıpırdamamıştı. Düşman içinde bulundukları hâlde en ufak bir korku ve heyecan göstermiyordu. Baştan ona çok anlamsız gelen, sonra sonra manasına vardığı Tuna yolculuğunda, Muzaffer'in de önemli bir yeri olduğu, Hayırvar Nine'nin gönlüne doğmaya başlamıştı. Ancak bu yerin ne olduğunu anlayamamıştı.

Hayırvar Nine, dört bir tarafından Tuna'nın aktığı adaya baktı. Çok sık ağaçlarla kaplı adada kimsecikler yoktu. Adaya Belene ismini niçin verdikleri aklına gelince yüreği sancıdı ve elinde olmadan Zeynep Gelin'e baktı. Niçin Belene denildiğini Zeynep'e anlatmayı istemiş, üzüleceğini düşünerek vazgeçmişti. Zeynep'e, "Kızım üzülme! Ayrılık gibi gözükenler, kavuşmaktan daha ötedir. Şu karşı köyde Bulgar kızı Elena ile Türk genci Osman birbirlerini sevmişler. Kızın babası bu evliliğe karşı çıkmış ve kızını bu adada yalnız başına bırakmış. Kız da sevdiğinin adını sayıklayarak ölmüş. Daha sonra Osman da bu adaya gelmiş. Günlerce 'Beyaz Elenam' diye diye sevdiceğini aramış, aklını kaçırmış. 'Beyaz Elena' sözünü de ağzından düşürmez olmuş. O da bu ayrılığa daha fazla dayanamamış ve canını Hakk'a teslim etmiş. Bundan sonra dünyada birbirlerine kavuşamayan iki sevgilinin hatırasına bu ada 'Belene' diye anılır olmuş" diye anlatmak istemişti. Ama Zeynep'in Aliş'ine kavuşma ümitlerini söndürürüm diye cesaret edememişti.

Yola çıkmak için sabırsızlanan Hayırvar Nine, Zeynep ile Muzaffer'i kaldırmak için hareketlendi. Üzüntüye, hayatın acı gerçeklerine, Rus işgaline, Bulgar zulmüne karşı uykularında gülümseyen masumları uyandırmaya kıyamadı; ne yapacağını bilemedi. "Can kuzularını uyandırmadan sağı solu toplayayım, yolculuk hazırlığı yapayım, böylece daha fazla uyurlar" düşüncesiyle eşyalarının yanına doğru yürüdü Hayırvar Nine...

"Gidiyor muyuz ninem?"

Döndü, Muzaffer uyanmıştı.

“Nasip olursa yola çıkalım derim evladım.”

“Nereye gideceğiz ninem?”

Hayırvar Nine şaşırdı:

“Nereye olacak evladım? Tuna ile birlikte biz de akacağız Karadeniz’e kavuşmak için... Zişţovi’ye, Rusçuk’a, Tutrakan’a, Silistre’ye uğrayacağız.”

Muzaffer, yüzünü buruşturdu, omuzlarını silkti ve mızmızlandı:

“Ama ninem... Ne işimiz var oralarda? Ben çok yoruldum, evimde olmak isterim.”

Hayırvar Nine’nin burun direği sızladı. Plevne’de kimsenin inanamayacağı, yetişkin insanların beceremeyeceği şeyler yapsa da, ölüm karşısında kılı kıpırdamasa da Muzaffer bir çocuktu. Her çocuk gibi canı sıkılıyor, her çocuk gibi ana babasını, evini özlüyordu. “Kim özlemiyor ki?” diye içlenen Hayırvar Nine, doğrudan doğruya, “Evladım gidecek evin, sarılacak anne baban mı kaldı?” diyemedi. Muzaffer’e cevap vermeye çalıştı:

“Ne işimiz olacak be oğlum? Ablan Zeynep’in eşini, Aliş’ini ararız. Fatihlerin torunlarına, evlâd-ı fâtihâna, Muzafferlere, Mehmetlere, Alilere, Osmanlara, bu toprakların mazlumlarının Alişlerinin, yolunu dört gözle bekledikleri Alişlerin kendileri olduğunu anlatmaya çalışırız. Ben de çok yoruldum. Ben de evimde olmak isterim. Ama ev nerede? Evimiz mi kaldı? Gayretimiz, can, namus ve malımızdan emin yaşayacağımız evler bulmak, yurtlara konmak içindir.”

Hayırvar Nine’nin Alişlerden bahsetmesi, isimleri Mehmet, Muzaffer, Ali, Osman konmuş herkesin Aliş olduğunu söylemesi, kendi ismini de zikretmesi, Muzaffer’e yorgunluğunu, evde olma isteğini unutturmuş, onu, al atların üzerinde bir anda bulutların üzerine, öteler ötesine, destanlar, efsaneler âlemine kanatlandırmıştı.

“Güzel ninem! Ben de Aliş miyim?”

Muzaffer’in sualiyle Hayırvar Nine’nin çorak gönlüne rahmet bulutları yağmur yağdırdı ve bin bir ümit çiçeği açtı. Çöktü, Muzaffer’i kucakladı ve doyasıya kokladı.

“Tabi sen de Alişsin! İnşallah çok yakın zamanda Alişlerin en kahramanı, en yiğidi, en gözü karası olacaksın. Osmanlı’nın, milletimizin yüz akı olacak, mazlumları, kimsesizleri sevindirecek, düşmanın yüreğine korku salacaksın.”

Ninenin sözleri, Muzaffer’e yedi kat gökleri aşırdı, arşa ulaşmış gibi sevindirdi, gizli özlemini dillendirdi.

“Gazi Osman Paşamız gibi mi?”

“He ya, Gazi Osman Paşamız gibi...”

Muzaffer’in Gazi Osman Paşa gibi Osmanlı’nın Aliş’i olma isteğiyle yüreciği pır pır eden nine, kıpırtıya döndü. Zeynep Gelin uyanmıştı, telaşla yüzünü örtmeye, yeşil duvağını yerleştirmeye çalışıyordu. Gelin kızı, daha da telaşlanmasın diye görmezlikten geldi. Gazi Osman Paşa olma hayaliyle ayakları yere basmayan Pehlivan Muzaffer’e seslendi:

“Haydi bakayım, Muzaffer’im, pelvan oğlum, Hayırvar Ninesinin Aliş’i! Kayığı hazır et, gideriz.”

Aliş sözüyle Zeynep Gelin, ayağa fırladı:

“Ninem, Aliş mi dedin, hani nerede?”

Nine, bir Aliş sözüyle dünyası değişen Zeynep’e baktı, yüreği burkuldu, gözleri nemlendi:

“Aliş diye Muzaffer’e takıldım. O da benim Aliş’im. Ben senin gibi dünyalar güzeli değilim. Bu buruşmuş yüzümle Muzaffer gibi çocuklarla gönül avuturum.”

* * *

“Te be Ninem! Sen Tuna dersin, Hikmet Dedem Tuna der, Osman Paşa Tuna der. Suyu bu kadar çok olduğu için mi Tuna’yı

seversiniz? Bu Tuna'da ne bulursunuz?"

Hayırvar Nine, 1877 yılının 28 Eylülü'nün sıcak bir öğle sonrası, kayığın dümeninde, gözlerini Tuna'nın suyundan ayırmadan Tuna'yı soran Muzaffer'e baktı. Onun, Tuna'yı sevme ölçüsünü sevdi. Evet Türkoğlu, Tuna'yı suyu çok olduğu için sevmiş, ona derya demişti. O derya gibi akan suyun içinde nice bin esrar, nice bin gönülleri alan cilve, nice bin gül görmüş, Tuna'nın dilinden anlamış, bundan sonra Tuna'ya sevdalanmıştı.

Ataları akıncılar gibi, onlar da Belene'den ayrıldıktan sonra Tuna'nın kıyısındaki köylerde Aliş'i sora sora, "Bu toprakların Aliş'i sizlersiniz" diye diye Zişţovi'ye doğru yol alıyorlardı.

Türkoğlu, Tuna'da ne bulmamıştı ki?.. Sevdayı, şehitliği, kahramanlığı, fedakârlığı, fethedilmeyi bekleyen nice güzellikleri, Kaf dağlarını, Anka kuşlarını, bir bakışıyla gönüller yakan, nice dünyalar kuran su perilerini hep Tuna'da bulmuş, işte bunun için Tuna'ya sevdalanmıştı.

Bütün bunları Muzaffer'e anlatma isteğiyle yandı. Evet, artık iyice emindi ki Gazi Osman Paşa ve Hikmet Dede'nin istediği de buydu. Tuna boyu seyahatinin önemli bir parçası da Muzaffer'di. Onun yaşayarak yetişmesi, öğrenmesi için Tuna boyuna gönderilmişler, kendilerini Tuna'nın akışına bırakmışlardı.

Hayırvar Nine, okumaya sevdalıydı. Ahmediyye ve Muhammediyye'yi(95) âdeta ezberlemişti. Şiir söylemesini ve okumasını çok sever, Yunus Emre hazretlerinin ilahilerini dilinden düşürmezdi. Onun söylediği şiirler de dilden dile, gönülden gönüle söylenirdi. Son üç aydır yaşadıkları gönlünü taşırmıştı. Söylemek, feryat etmek için yanıyor, Aliş, Estergon türküleri, akıncı koşmaları, Yunus Emre ilahileriyle teselli buluyordu.

Zeynep Gelin, yüzünü kapatan yeşil duvak, içinde Hikmet Dede'nin verdiği ekmeğin bulunduğu boynuna asılı torbayla bütün olmuş, duvak ve torba, onun ayrılmaz bir parçası hâline gelmişlerdi. İşte şimdi kayığın bir kenarında duruyor, ekmeğin ısınmasını,

gönlünü ısıtmasını, gözünün Alişinin şavkıyla aydınlanmasını bekliyordu.

Hayırvar Nine yerinden kalktı ve Muzaffer'in yanındaki boşluğa oturdu. "Dinle evladım! Türkoğlu'nun niçin Tuna'ya sevdalandığını, onda ne bulduğunu..." dedi ve anlattı. Tuna'nın Türkoğlu için neyi ifade ettiğini, Aşık Çelebi'nin diliyle, onu bazen zincirlerini kırarak küffardan kaçmış, yüzünü kıbleye doğru sürerek gelen bir Müslüman olarak gördüğünü, bazen bakışı canlar alan bir dilber kabul ettiğini, akıncıların hangi gözle baktığını, Hikmet Dede'nin daha önce Muzaffer'e söylediklerini tekrar etti, anlar mı anlamaz mı düşünmeden anlattı, anlattı ve anlattı. Sözlerini bağların en güzeli, gönül bağıyla bağladı ki söyledikleri Muzaffer'in aklından çıkmasın.

"Evladım, Tuna artık bizim değil! Tuna mahzun, biz mahzun. Bizim için akmaz, Bulgar için Rus için akar, onların gemilerini yürütür oldu."

"Hani Tuna nehri akmam diyordu, niçin akıyor, hem de Bulgar ve Ruslar için?"

Hayırvar Nine, sualin şiddetiyle sarsıldı, bocaladı, nasıl cevaplasaydı... Öyle cevap vermeliydi ki Muzaffer'in Tuna sevgisi sarsılmasın! Gözlerini yumdu, Hikmet Dede'yi hatırladı. Onun dili ve gönlünden cevap vermeye çalıştı:

"Evladım! Tuna Nehri 'akmam' derken 'Kara sevdalım Türkoğlu'ndan ayrı düşersem, akışım, iyiye güzele olmaz. Onun hasretiyle suyum zehire döner, kıyılarımda gönül çiçekleri bitmez' demek istiyor. Şimdi beni iyi dinle! Bu sözleri, İstanbul'daki Sultanımızın, bu toprakların Aliş'inin gönlüme doğan sözleri, ağıdı bil ve unutma! Unutma ki bunlar, gün gelip tekrar Tuna'ya kavuşmak için gücün olsun!"

Hayırvar Nine, Pehlivan Muzaffer'in boştaki elini avuçlarına aldı. Gözlerini kapattı, uzun müddet sessiz durduktan sonra Tuna'dan mı yoksa Rumeli topraklarından mı geliyor belli olmayan bir sesle feryat eyledi, Tuna'nın hasreti, Tuna'nın ellerin olma utancıyla yanan İstanbul'daki Aliş'in diliyle konuştu:

"Tunam, sen benim en yüksek uçuşumun, en atılgan hamlemin, en yakıcı aşkımın timsalisin! Sana kavuşmak için ne uzak ülkelerden kopup, ne çetin yollardan, kan yutturan iklimlerden geçtim de geldim.

Çemşid'in, Keyhüsrev'in, İskender'in, Roma kayserlerinin mirasını aklım, gücüm ve gönül ışığımla kılıcıma râm ederek sınırımı aça aça sana vardım. Kâh kavuştum, kâh seni kaybettim. Sen, bu yalancı dünyada çok özlenen her şey gibi sık sık elden kayıyordun. Benim olduğun zamanlar seni nasıl baş tacı ettim, düşman gözünden nasıl korudum? Kıyılarındaki kalelerde sabahlara kadar gülbank çekilir, kol gezilir, nöbet beklenirdi. Nice sur hendeklerini atlamış, kılıcı göğe asmış, eli kolu kanlı, aslan canlı, er pazarında yanmış gazilerimi, devlet uğrunda taşı yastık, toprağı döşek, yaprağı örtü bilmiş serhatli yiğitlerimi sana muhafız verdim. Sana kanımı, sana malımı, asırlardan beri biriken şanımı verdim.

Sen benim biricik aşkım... Hizmetine divan duran gazilerimin sofrasına ne çileler döşedin. Aşk ateşiyle dilaverlerimin ciğerini dağlar, fakat onlara su vermezdin. Her gün bağırlarının yangınını söndürmek için düşman arasında yol açar, cenge tutuşurlar, susuzluklarını şehitlikte dindirirlerdi. Serhat boyu gazileri, akıncılar, aşk kuvvetiyle çıkıp av yakalayıp yuvasına dönen şahin gibi gene sana döndüler. Fakat sen, her biri bir cihan değer seçkin yiğitlerimi ne doyurdun, ne içirdin, ne de onlara rahat yüzü gösterdin? Sen benim serhaddimden de öte Frengistan içine uzanan en tehlikeli, en çok ölüme yakın ve böylece en kutsal noktamdın.

Seni seven serhat boyu yiğitlerinin ömrü, hiç konmadan göçmek, ara vermeden savaşmak, sağ ve esen yurtlarına varamadan hasretlik çekerek iki baştan yanan mum gibi erimek demekti. Sonunda toprak, onların cefadan yılmamış cisimlerini dinlendirir, şehitlik şerbeti murat görmemiş gönüllerini kandırırdı.

Ey benim Tunam! Sen bütün ömrümün hasretiydin... Sana kavuşmak için yedi iklim dört bucakta asırlarca çalkalandım, dalga oldum, vuruldum, sonra duruldum, yine coştum yine duruldum, nihayet süzme bir nur olarak geldim senin ayaklarına döküldüm.

Sen de kim bilir ne zamandan beri bu en vurgun aşığını beklerdin? Seni bulunca kavuşma sevinciyle ayrılık korkusu başımda birlikte çaktı. Tunam, bildim ki vuslatın, erenlerin çile çekerek erdikleri, gönüllerine ateş doldura doldura kavuştukları yakınlıktır. Bu gerçekle yalnız benim değil, ecdadımın ve benden sonra gelecek neslimin de ruhu titredi. Fakat gönlüm bunu kabul etmek istemiyor, "Niçin, neden ayrılacakmışım? Ben onu bütüm ömrümce özleyip aramadım mı? Ben bu kadar kahramanlığa mâl olan gücümle, değerimle, yiğitliğimle seni kıyamete kadar hak etmedim mi? Öyleyse bu ayrılık niye?" diye isyan etmekte.

Bana, "Türkoğlu'nun nasibi, özlemek, kavuşmak ve ayrılıktır" diyorsun.

Anladım... Biliyorum, bunu anlamak, bütün hayatı kavramak demek... Böyle sevdanın ilacı olmaz. Sen, Türkoğlu satırla doğranır, kanım küçük bir kamışla ağır ağır emilir gibi bizden gideceksin. Bize düşen vazife, seni bir an olsun kazanmak için; kazandığımız müthiş gazalardan sonra kaybederken, ecdadımızdan miras vakarla, yasımızı belirtmeden, yaralarımızı göstermeden, dedelerimiz gibi şehit olmaktı.

Sonunda bizi bıraktın mı? Biz seni bırakmadık, bizi senden ayırdılar. Fakat yine de bizimsin, Türkoğlu'nun hafızasında, ortak vicdanında silinmez hatıraların var. Bizimsin, anne kucağım, sonunda bağrında saklanacağım, üstüne düşüp şehit olacağım toprağım kadar.

Tunam, sen ne kadar bizden geçsen de artık başkasının olamazsın! Çünkü başkası seni anlayamaz, kıymetini bilemez. Bir manaya en yakın ulaşan, o manaya en yüksek bedeli ödeyendir. Türkoğlu, senin için o bedeli kat kat ödemiştir Tunam!

Senin kıyılarında kaç defa İsrafil Suru üfürüp kıyametler koptu. Kaç defa boynundaki gerdanlıklar Budin'de, Estergon'da, Ciğerdelen'de, Uyvar'da, Belgrat'ta, Vidin'de, Niğbolu'da, Silistre'de, Rusçuk'ta toprak kanla yoğruldu, hamur oldu, suyun şehit kanlarıyla al oldu. Düşmanı demet demet kırıp, dizi dizi önüne katıp kovalayan serhat gazilerimin tekbirleriyle ufukların çınladı. Bahadırlığı cihanın gözüne diken olmuş cirit atlı, kanlı gözlü, eli

şimşirli dilaverlerimden nicesi, senin ovalarına hazan yaprağı gibi döküldüler. Senin uğrunda kılıç söyleşmesi yapmadık yiğidim mi kaldı? Budinlisi, Bosna serhatlisi, Kanijelisi, Eğrilisi... Bu pazara hep birden baş koydular. Ovalarında, denizlerin en karasına uzanan kıyılarında, hâlâ paşa mehterlerinin, kaleden kaleye okunan gülbankların, hû çeken cenkçi dervişlerin, Allah Allah diye düşmanın üzerine atılan serdengeçtilerin sesi, izi, hatırası var.

Hâlâ ufuklarından, bir köşeden tozu dumana katarak kara bulut hâlinde kanatlanan akıncı beyleri Mihaloğulları, Turanoğulları, Malkoçoğulları ve Evrenosoğullarının naraları, Allah, Allah sadaları gelir.

Bir gül bahçesine girercesine akın eden yiğitlerim kâh güneş olurlar, mızraklar, alemler, altın miğferler parıldar; kâh rüzgâr olurlar, sancaklar dalgalanır. Durgun gecelerde yakılan meşaleler bir kaleden diğer kaleye görünür, sularında ışıldar. Şehit mevlitlerinin sesi suyundan arşa yükselir.

Sen, beni çıldırtan, aklımı başımdan alan güzel Tunamsın! Sen bana varımdan fazlasını sarf ettirdin. Al palanka ver palanka(96) hep kıyılarındaki kal'aların geldi gitti. Gün geldi teslim olmadık. Her şeyimle en alımlı, en tehlikeli köşene koşturdum. Estergonlu, kıyını mesken tutanlara imdada koşmaktan ocağında oturamaz oldu.

Tunam, nazlı Tunam, çok defalar hezimetimize de şahit oldun ama küsmedik birbirimize, yine beraber olduk. Peki şimdi ne oldu bize, bu ayrılık niye?

Ey Tunam! Ben sana 'Ciğerdelen, Gönül Yakan' demem de ne derim? Ömrümün manası, ciğerimin kanıyla, gönlümün yanmasıyla senin destanını yazmakmış..."

Hayırvar Nine'nin ciğeri pare pare olmuştu, gönlü kavrulmuş gibi nefesi kesildi, uzun müddet gözleri kapalı kaldı. Nefes alıp almadığı belli olmuyordu. Sanki ruhu bedenini terk etmişti. Aylardır düşman karşısında kılını kıpırdatmayan Muzaffer, ilk defa "Korkmak, pelvanlığa yakışmaz" demeden korktu, Hayırvar Ninesiz bir dünyayı, hayatı düşünemiyordu, Zeynep Ablasından, Hayırvar

Ninesinden bir de Gazi Osman Paşasından başka kimi kalmıştı ki şu yeryüzünde? Telaşla bağırdı:

"Ninem ne oldu?"

Muzaffer'in feryadıyla Hayırvar Nine, rüyalardan uyanır, çok ötelerden gelir gibi hafifçe gözlerini açtı, kayığın arka tarafında, Hikmet Dede'nin ekmeğini göğsüne bastırmış, gözlerini Tuna'ya dikmiş oturan Zeynep Gelin'e baktı, bakışları bulutlandı, Muzaffer'e nazar eyledi ışıklandı, yüzüne çiçek açar gibi gülümseme yayıldı:

"Telaşlanma yiğidim! Senin evlendiğini görmedikçe, inşallah bu ninene bir şey olmaz."

Evlilik sözü, Muzaffer'i utandırdı, başını eğdi. Ninesine bir şeyler söylemek istedi, sonra ne düşündü bilinmez vazgeçti. Hayırvar Nine, gözlerini yumduğunda ne gördüyse, çehresinde hâlâ o anın mahmurluğuyla konuştu:

"Evladım, Muzaffer'im! İyi belle! Tuna, Türkoğlu'nun öz zemzem suyudur, bizim için o kadar kutsaldır. Türkoğlu, Karanlık Ormanlarından doğan, Kâbe'ye doğru akan Tuna'da kendini görmüş. Biz suyu severiz ama sulardan akanına sevdalıyız. Nehirler, tıpkı insan gibi doğar, akar ve denize kavuşarak sonsuzluğa kanat açar. Asya'da Seyhun-Ceyhun'a, Anadolu'da Dicle-Fırat'a, Sakarya'ya, Kızılırmak'a vurulduk. Avrupa'ya geçince Tuna'ya kara sevda ile tutulduk. Avrupa içlerinde rehberimiz Tuna oldu, onu takip ettik. İlk önce Tuna'nın iki kıyısındaki ülkeleri aldık, Tuna'yı takip ederek tâ Viyana'ya ulaştık, orada tıkanıp kaldık. Ama akıncılarımız, kanatlı yiğitler, Tuna'nın kaynağına, Tuna'nın doğduğu yere, Alaman Dağı'na, Kara Orman'a ulaştılar.

Akıncı türkülerinde Tuna söylenmiş, Tuna'ya olan aşkımız dile getirilmiştir. Hele şu türküyü iyi dinle, ne söyler iyi belle:

Alaman Dağı'ndan(97) beri geçmiştir,

Engürus ilinden(98) yollar açmıştır,

Analar ağlatmış, kanlar içmiştir,

Söylemeye yoktur dili Tuna'nın.

Alaman Dağı'dır Tuna'nın başı,

Eksik olmaz serhatların savaşı,

Kan ile yoğrulmuş toprağı taşı,

Serhatları çalkar seli Tuna'nın.

Hayırvar Nine'nin yılların yükünü taşıyan içli sesiyle söylediği akıncı türküsü, Muzaffer'i etkilemiş, çocuk gönlünü bir hoş eylemişti. Onu, şimşekle yarışan atlara bindirmiş, kartal kanatlarıyla semaları yararak Tuna üzerinden akan akıncı cetlerinin hayaliyle kanatlandırmıştı. Akıncı olup şimşekten hızlı al atıyla ana babasını şehit eden, her tarafı yakıp yıkan Rusların, Bulgarların üstüne çala kılıç konma isteğiyle yandı:

"Te be Ninem! Ben de o akıncılar gibi olmak isterim. Nerdedir şimdi onlar?"

Hayırvar Nine, Pehlivan Muzaffer'in sualiyle şaşaladı:

"Şeyy... Evladım!.. Akıncılar gibi olabilirsin ama akıncı olamazsın."

Şaşırma sırası Pehlivan Muzaffer'deydi:

"Niçin olamam ninem? Onlar gibi güçlü değil miyim? Ata çok iyi binerim, güleşte bütün rakiplerimi yenerim."

Hayırvar Nine, Muzaffer'in akıncılık ölçüsüne gülümsedi, saçlarını okşayarak sevdi, çocukluktan çıkma, 'delikanlıyım' deme sevdasındaki birisiyle konuşmanın güçlüğünü daha yakından anladı. Muzaffer ile konuşmasında, çocuk gibi değil de yetişkin gibi davranması gerektiğini fark etti:

"Evladım akıncı olamazsın, çünkü akıncılar artık yok. Onlar, vazifelerini tamamladılar, al atlara binip bu diyarları terk ettiler. Ama akıncılar gibi cesur, mert, bilgili, çalışkan olabilirsin. Akıncıları günümüz şartlarında tekrar yaşatabilir, akıncı ve delilerden sonra yeni bir serdengeçtilerin, hak için can ve başlarından geçen alperenlerin doğmasına vesile olabilirsin."

Muzaffer, Hayırvar Nine'nin söylediklerinden çok şey anlamıştı. Çocuk aklı, çok kanatlı gönlünce, anladıklarından birinde ısrarlıydı:

"Ben akıncı olmak isterim, başka bir şey değil..."

Muzaffer'in akıncı olmadaki ısrarı Hayırvar Nine'yi duygulandırdı, onu kucakladı, göğsüne bastırdı:

"Ne diyeyim evladım? Yüce Mevlâm, inşallah maksadına kavuşturur, sen ve senin gibiler, yeni akıncılar olarak boynu bükük hilali, Tuna boylarında yeniden dalgalandırırsınız."

"Ninem! Ziştovi, bizim kasaba..."

Konuşan Zeynep Gelin'di. Hayırvar Nine, yeşil duvaklı gelinin işaret ettiği yere baktı. Hakikaten de yüzlerce yıllık ata yurdu Ziştovi'ye gelmişlerdi. Muzaffer'e, Tuna'yı anlatmaya çalışırken, Ziştovi'ye varmışlardı, ama kavuşamamışlardı. Çünkü hatıralarındaki Ziştovi artık yoktu. Ninenin, hayatının en güzel günleri bu kasabada ve çevresinde geçmişti. Ta ki üç ay öncesi Ruslar, elini kolunu sallaya sallaya Tuna'yı geçinceye kadar... Bu geçişten sonra, nice canlar, yurtlarını terk etmiş, camiden okula, evden konağa yüzlerce yıllık gönül yuvaları harap olmuş, gül bahçeleri, baykuşların meskeni hâline gelmişti.

Muzaffer'in dümen tutan eliyle Tuna'nın Karadeniz'e doğru akışına doğru bırakılan kayık, onları Ziştovi'ye iyice yaklaştırdı. Ziştovi, yaklaştıkça, gönül huzuru uzaklaşıyor, Hayırvar Nine'nin yüreğine zehirli hançerler saplanıyordu. Tuna'nın incisi Ziştovi'nin boynu büküktü. Sevdikleri terk etmiş, camileri, konakları, çeşmeleri yıkılmış, bahçeleri domuz yuvası olmuştu.

Ziştovi'nin kaderinde ne sırlar gizliydi? Yüzlerce yıl önce akıncıların yok edildiği Tuna'nın karşı kıyısı Zimneça, üç ay önce de Tuna'yı aşarak, Ziştovi'ye oradan da Osmanlı topraklarına geçmeleri için on binlerce Rus'a yol vermişti. Zimneça'nın 70 kilometre kadar batısında bulunan Yerköy'de de(99) iki yüz yıl önce akıncı ocağının sönmesine yol açan ihanet ve gafletten doğan büyük bir facia yaşanmıştı. Hayırvar Nine, bir Zimneça'ya, bir

Ziştovi'ye baktı ve yüreği yandı. Tuna'nın Romanya tarafında yer alan Yerköy ile Zimneça arasında ne vardı ki, Osmanlı'nın ikidir beli burada kırılıyordu.

Hayırvar Nine'nin dilinden akıncı ozanlarının Belgrad(100) düşman eline düştüğünde yaktıkları türkü döküldü:

"Hep paşalar tuğun çekti yürüdü,
Üstümüzü toz dumanlar bürüdü,
Kuruldu dövüş, azaplar(101) göründü,
Toz içinde kaldı Belirgat.
Yine kavuşuyor ay ile yıldız,
Kuruldu dövüşler geceler gündüz,
Defter ile gitti on yedi bin kız,
Güzelleri yesir(102) olan Belirgat.
Görebilsem Belirgat'ın dağların,
Yüreğime bir od(103) düştü ağların,
Zapt etmişler Belirgat'ın beylerin,
İslam, imdat der de ağlar Belirgat.
Hezeli(104) hey deli gönül hezeli,
Döküldü yeşil güllerin gazeli(105),
Yesir gitti Belirgat'ın güzeli,
Güzelleri yesir giden Belirgat.
Eğerlendi atlar, kabir kazıldı,
Geldi düşmanlar, karşımıza dizildi,
Âl-i Osman orduları bozuldu,
İslam, imdat der de ağlar Belirgat.
Kuzuları meleşir bilmez anayı,
Göz yaşıyla doldurdular Tuna'yı,
Kâfire teslim ettiler Kaleyi,

Camileri kilise olan Belirgat."

"Dün; Budin, Estergon, Kanije, Uyvar, Timaşvar, Belgrat... Bugün; Niğbolu, Ziştovi, Yeni Zağra, Gabrova, Tırnova, Kızanlık... Hep aynı utanç, hep aynı acı, esir düşen kızlarımız, kilise olan camilerimiz, domuz ahırı olan gülbahçelerimiz. Yarın Plevne, Silistre, Rusçuk, Şumnu, Sofya, Filibe'de de mi aynı şey olacak?.. Daha sonra Edirne'de de mi yaşayacağız?.. En sonunda da İstanbul için mi ağıt yakacağız?"

Edirne, sonra da İstanbul deyince Hayırvar Nine'nin gönlü kaldıramadı. "Tövbe ya Rabbim tövbe? Sen bu millete Edirne'nin, İstanbul'un düştüğü, düşman çizmesiyle kirlendiği günleri gösterme!" diye dualara durdu. Ama gönlü durmadı; "Bu acılar, bu utanç, bu yüz karası neden ya Rabbi? Nerede hata yaptık?" feryadıyla cevap aradı. Ama bulamadı. Cevabın, Tuna boyunda Aliş'i aramada olduğunu hisseder gibi oldu.

Hayırvar Nine'nin gözlerinden akan yaş sel olmuş yürümüş, gönlündeki şifa bulmaz yaralar üst üste gelmişti. 1388 yılında I. Murad Han'ın Veziri Ali Paşa tarafından fethedilen Ziştovi'yi bir müddet seyrettikten sonra Zeynep ve Muzaffer'e döndü.

"Biraz sonra Ziştovi'ye çıkacağız, Zeynep Gelinimin, Aliş'i bulmak, burada yaşayan Müslüman Türklere, bu toprakların Alişlerinin kendileri olduğunu haykırmak için. Niğbolu'da yaşadıklarınızı aklınızdan çıkarmayın! Rus ve Bulgarlara görünmek yok, tamam mı?"

Muzaffer hemen itiraz etti:

"Ninem! Niçin gözükmeyecekmişiz? Ben onlardan korkmam!"

"Yiğit torunum! Sana kimse korkuyorsun demedi ki... Tuna boyunda Aliş'i arayabilmek için belalardan uzak durmamız lazım. Bunun için görünmek yok dedim. Anladın mı beni deli torunum?"

Muzaffer he dedi, Zeynep Gelin bir şey söylemedi. Bir saat sonra, güneşin batmasına yakın, Ziştovi limanının ıssız bir köşesine yanaştılar. Kayıktan önce Hayırvar Nine indi, Zeynep Gelin'in

istenmeyen bir hareketine mâni olmak için... Ardından Zeynep, en son da Muzaffer... Kayığın ipini sağlam bir yere bağladıktan sonra adımlarını attılar ama yürüyemediler.

Kıyıya çıkmalarıyla birlikte Hayırvar Nine'nin korktuğu başlarına geldi. Etrafları Rus askerleri ve Bulgar çeteciler tarafından çevrilmişti. Ellerinde üzerlerine çevrili silahlar bulunan Bulgar çeteciler bağırdılar:

"Kimse yerinden kıpırdamasın. Kıpırdayanı vururuz."

Hayırvar Nine, Zeynep Gelin ve Muzaffer'i ikaz etti:

"Sakın karşı koymayın, konuşmayın, işi bana bırakın!"

Hayırvar Nine, Bulgarlardan, gözüne merhametli gözükene dert yandı:

"Te be çorbacı! Ne istersiniz bizden? Üç garibiz... Bir ihtiyar, bir çocuk, bir de yarı deli bir gelin..."

Bulgar pis pis sırıttı ve tüfeğini Hayırvar Nine'ye doğrulttu:

"Nine, sakın ola kıpırdama, kurşunu yersin. Bakalım garip misiniz değil misiniz şimdi anlayacağız."

Bir işaretle dört Bulgar çetecisi gruptan ayrıldı. Zeynep'in etrafını sardı. Hayırvar Nine ile konuşan Bulgar, Zeynep'e bağırdı:

"Kaldır bakalım şu örtüyü de görelim yüzünü."

Zeynep, sağ eliyle Hikmet Dede'nin verdiği ekmeğin bulunduğu torbayı göğsüne bastırdı, sol eli ileri doğru uzandı, vücudu fırlayacakmış gibi gerildi.

"Hayır! Olmaz! Yeşil duvağı ancak Aliş'im kaldırabilir."

Bulgar, tedirgin oldu. İşitmişti, daha önce Zeynep Gelin'in duvağının kaldırılması sırasında yaşananları... İnanmamıştı ama yüreğinde ya doğruysa korkusu vardı.

"Kaldır dedik bre kadın! Yoksa zorla kaldırmasını biliriz."

Zeynep, sırtlanlar tarafından kuşatılmış bir ceylan gibi sağa sola dönerek kaçacak yer arıyor, ağzından "Hayır ve Aliş"

sözcüklerinden başka bir şey çıkmıyor, gönlüyse Aliş'ine doğru kanat çırpmaya çalışıyordu. Dili dualarda çaresizce baktı Hayırvar Nine, kınalı kekliği Zeynep'ine ve onu kuşatan sırtlanlara... Muzaffer'in, askerlere saldırmak üzere olduğunu fark etti ve bağırdı:

"Muzaffer! Yerinden kıpırdama!"

Muzaffer diklendi:

"Ama Nine... Görmez misin ablama saldıracaklar?"

"Sen mi kurtaracaksın? Geçen sefer yalnız bırakmayan Rabbi, onu yine yardımsız koymaz. Sakın kıpırdama!"

Bulgarlardan ikisi Zeynep'in arkasına geçtiler. Zeynep çıldırmış gibiydi. Yavru ceylan gibi oradan oraya koşuyordu yakalanmamak için. Yakalandı, üç Bulgar tarafından kıpırdayamaz hâle getirildi. Dördüncü Bulgar'ın eli Zeynep'in yüzünü örten yeşil duvağa uzandı ve kaldırmak için hareketlendi. Duvağa dokunmasıyla birlikte geçen sefer olanlar yine oldu, hem de daha da şiddetli şekilde. Zeynep'in yeşil duvağının altından bir alev topu çıktı, öncekinden büyük. Yıldırım düşer gibi bir anda dört Bulgar'ın yüzlerine dokundu, dokunduğu yere düştü, yüzleri kömüre dönmüş hâlde!

Bulgarların kömüre dönüşünü gören Rus askerleri dehşete düştüler ve emir beklemeden tetiklere dokundular. Zeynep'e ulaşan kurşunlar, yalçın kayaya çarpan serçe yavruları gibi düşüyordu. Daha önceki saldırıda yaşanmayan bir şey gerçekleşti. Ateş topu, tüfeklerinin mermilerini Zeynep Gelin'e gönderenlere döndü; yüzüne dokunduğu feryatla yıkılıyordu. Bir ses çınladı Rusça:

"Atın silahlarınızı, ateş etmeyin!"

Bu emir, dehşetten elleri tutmaz olan Rus askerleri için kurtuluş oldu. Ateş, silahını bırakanlara dokunmadı ancak, emir gelinceye kadar beş Rus askeri yüzü kömür olmuş hâlde yere düşmüştü. Silahlar, bırakılınca ateş topu, yuvasına, Zeynep'in yüzünü örten yeşil duvağın altına döndü.

Bağıran, çalıların arkasından çıkan bir Rus subayıydı. Gözleri korkudan yerinden fırlayacakmış gibi açılmış, yüzü sapsarı

kesilmişti. Hayırvar Nine'nin yanına yürüdü. O konuştu, yanındaki Bulgar tercüme etti:

"Yüce Çarımızın kardeşi ve Rus Orduları Başkomutanı Grandük Nikola'nın emir subayıyım. Dört gün önce Niğbolu'da yaşananlardan sonra Grandük, olayı araştırmakla beni görevlendirdi. Belene adasından ayrıldığınızdan beri sizi takip ediyoruz. Niğbolu'da yaşandığı söylenenlerin gerçek olup olmadığını anlamak için bugünkü çareye başvurduk. Hadisenin gerçek olduğunu anladık ama bu bize pahalıya, tam dokuz cana mâl oldu. Grandük, sizi görmek, sizinle tanışmak ve konuşmak ister. Şu andan itibaren Grandük'ün misafirisiniz. Kendisi burada Ziştovi şehrindedir. Sizi onun yanına sağ salim götürmekle görevliyim. Lütfen zorluk çıkarmayın!"

Hayırvar Nine, subayın "Lütfen zorluk çıkarmayın!" sözlerine gülümsedi. Yarı deli bir gelin ve çocukluktan çıkma çabasındaki bir kızanla nasıl zorluk çıkaracaktı?..

* * *

"Amacınız nedir, bu şekilde Tuna boyunca gitmekle?"

Hayırvar Nine, Zeynep ve Muzaffer, bir saat içinde Başkomutan Grandük Nikola'nın huzuruna çıkarılmışlardı. Emir subayı bile şaşırmıştı, Grandük'ün hemen kabul etmesine... Çünkü vakit akşam vaktiydi. Bu saatlerde Grandük vazifesiyle ilgili hiçbir görüşme yapmazdı. Ama Hayırvar Nine ve beraberindekilerle hemen görüşmek istemişti. İşte şimdi Bulgar tercüman vasıtasıyla soruyordu "Amacınız nedir?" diye.

Hayırvar Nine, hiçbir şeyi gizlememeye karar verdi, zaten gizleyecek bir şeyleri de yoktu. Grandük, büyük bir dikkatle dinledi Hayırvar Nine'nin anlattıklarını... Yüzünden dinledikçe ilgisinin arttığı anlaşılıyordu.

Grandük ikinci sualini sordu:

"Sen, ayrıca rastladıklarına 'Aliş sensin!' diye bağırıyormuşsun... Bu ne demek?"

Hayırvar Nine, Grandük'ün konuşmasından, bütün yaptıklarından haberdar olduğunu anladı. Her şeyi bildiğince ve inandığınca söyledi:

"Müslümanlara 'Bu toprakların sahibi sizsiniz. Siz sahip çıkarsanız bu topraklar sizin olur. Başkalarının buralarını savunmasını beklerseniz elinizden çıkar, bir daha geri dönmez' diyordum."

Grandük'ün kaşları çatıldı.

"Bu şekilde söylemeni kim istedi?"

"Plevne'deki Osman Paşamız."

Osman Paşa deyince Grandük'ün yüzü karardı.

"Demek Osman Paşanız istedi?.. Osman Paşa doğru söylemiş. Bu topraklar artık gerçek sahiplerinin olacak."

"Gerçek sahipleri kim, Ruslar mı?"

"Hayır, Bulgarlar."

Hayırvar Nine'nin yüzü acıyla gerildi:

"Beş yüz yıl önce bu topraklara geldiğimizde, hayvanlar gibi hayat süren, buradaki nüfusun yüzde onu bile olmayan Bulgarlar, nasıl gerçek sahip olur, anlayamadım ekselansları?"

Grandük, Hayırvar Nine'nin sözleriyle sarsıldı.

"Koca Türk ninesi! Tam bir diplomat gibi konuştun. Nüfus konusunda haklısın ama yakında Türkler azınlık durumuna düşecekler. İstanbul'a doğru göç yoluna düşenleri görmedin mi, duymadın mı?"

Ninenin yüreği sancıdı, Grandük'ün sözleri doğruydu. Türkler, bu toprakları terk etmeye devam ederlerse çok yakın zamanda azınlık durumuna düşeceklerdi. Rus askerleri de Bulgarlar da zalimce davranıyorlar, Müslümanları dehşete düşürüp bu topraklardan kaçırmak için her türlü vahşeti işliyorlardı. Anladı ki bu hareket rastgele değil, planlıydı.

Hayırvar Nine, gözleri yaşlı cevap verdi:

"Gördüm... Gördüm... Aklı başından gitmiş dehşet içinde kaçanları... Korkudan, ana baba, evlat tanımaz hâle gelenleri... Telaştan fazla eşya diye bebelerini dereye atan anaları, bir gecede simsiyah saçları bembeyaz olan gelin kızları, bütün yakınlarıyla beraber aklını kaybeden çocukları, ağlamayı unutan bebeleri gördüm. Gördüm ve 'Siz bu toprakların Alişisiniz, bu toprakları bırakıp nereye gidersiniz?' demekten başka bir şey yapamamakla kahroldum! İşin en acısı da, şahit olmaktı. Dehşet içinde, malını, mülkünü yüzlerce yıllık memleketlerini, hatıralarını terk edenlerin, geri dönmemek üzere gidişlerine, Padişah'ın emrine rağmen vatanlarına sahip çıkmak için parmaklarını kıpırdatmamalarına, canlarını kurtarmak için başka canları satmaya hazır oluşlarına... Ve en dayanılmazı, en acısı da... Bu gördüklerimle binlerce defa ölmekti.

Gördüm! Paniğin, korkunun bir milleti ne kadar zelil hâle getirdiğini... Her görüşümde binlerce defa kahroldum. Vücuduma saplanan yüzlerce kurşununuz bana büle acı vermezdi, inanın. Bunları gördüm, bunları yaşadım, bu toprakların sahipliği hakkını yitirmek üzere olduğumuzu anladım. Gelişinizin, uyanışımıza, hayrımıza olması için dua ettim. Bu gelişinizle uyanıp kendimize geliriz inşallah. Gelmezsek, bu diyarları bir daha dönmemek üzere terk etmek zorunda kalacağız gibi."

Hayırvar Nine'nin son söylediklerine, Grandük şaşırdı.

"Koca Nine, topraklarınız elden gidiyor, yüz binlerceniz ölüyor, gelişimiz nasıl hayra olur?"

Nine acı acı tebessüm etti.

"Olur Grandük efendi olur. Biz, bizi büyük belalara karşı uyandıran küçük belaları hayır görür, başımıza her ne gelirse gelsin önce tövbe eder, 'Bunda da bir hayır vardır' deriz. Başa gelendeki ilâhi hikmeti, sırrı, nerede hata yaptığımızı anlamaya çalışırız."

Grandük seslice güldü.

"Sizin için bizden büyük bela mı olur?"

"Rabbimizin emirlerini unutmak, emrettiği gibi olmamak, aslımızdan uzaklaşmak, bizim için sizden çok çok daha büyük beladır Grandük efendi."

Grandük, iç geçirdi, hayran hayran nineye baktı.

"Türk ninesi, çok bilgece konuştun! Benden bir şey gizlemedin. Mertliğinle elimi kolumu bağladın! Var git yanındakilerle beraber, Tuna boyunda isteğin yere... Size kimse bir şey yapmayacak, bir şey sormayacak. Yazılı iznim size verilecek. Yalnızca tek bir şartım var: Niğbolu ve burada; gelin kızın örtüsü altından çıkan ateşle ölen askerlerden bahsetmeyeceksiniz! Bizim tarafta, bunu yaşayan ve görenlerin hepsi susturuldu. Eğer bu konuyla ilgili kulağıma tek söz gelirse sizi kurşuna dizdiririm!"

On Üçüncü Bölüm: Biri Gitti Biri Geldi

10 ve 11 Ekim günlerinde Rusların en gözü kara ve savaşı bilen Generali Skobelev, yeniden Plevne'ye taarruz etti ve bazı Türk siperlerine girdi. Fakat Rus Başkumandanlığı, bu siperlerin muhafazasının, Türk ateşine açık olduğu için imkânsız olduğunu bildirerek tahliye edilmeleri için emir verdi. Bu kargaşadan Türkler faydalandı. Skobelev ile Zotov'un kolorduları arasına giren Osmanlı askeri, burada derhâl siper ve tabyalar inşa ederek yerleşti. Bu suretle iki Rus kolordusunun bağlantısını kestiler. Tulçeniçe Deresi'nin sarp yamaçlarına dayandıkları için Ruslar tarafından atılamadılar da... Arazi bilgisinde, Türkler daha üstündüler.

* * *

Osmanlı Devleti Hariciye Nazırı(106) Server Paşa, Osmanlı Devleti'nin Londra Sefiri(107) Musurus Paşa'ya gönderdiği 11 Ekim 1877 tarihli genelgede, Eski Zağra kaymakamının verdiği raporu özetleyerek, "Eski Zağra, General Gurko'nun birlikleri tarafından işgal edildikten sonra 11 günde 1.300 Türk öldürülmüştür. Buradaki Müslüman ve Yahudileri göç ettirmek için akıl almaz zulümler uygulanmıştır. Kasaba Müslüman ve Yahudi halkının hemen hemen tamamı evlerini, mallarını terk edip canlarını kurtarmak için göç yollarına düşmüşlerdir. Bunları başta İngiltere olmak üzere medeni dünyaya iyi anlat ki medeniyet şampiyonluğu yapan Rusların insanlığa sığmayan ne zulümler yaptıkları meydana çıksın!" diyordu.

* * *

Ekimin başından itibaren Şevket Paşa, civardaki kasaba ve şehirlerden ne bulduysa yeniden toplamaya başlamıştı ve bunları 12 Ekim'de, tek arabasını Ruslara kaptırmadan Plevne'ye sokmaya

muvaffak oldu. Bu, Plevne'ye gelebilen son konvoydu ve artık Ruslar yolları tamamen kesmişlerdi.

Son konvoyda daha çok yiyecek getirilmiş, çok az cephane ve ilaç temin edilebilmişti. Zaten bu konvoy büyük tehlike atlatarak Plevne'ye varabilmişti. Ruslar, konvoydan, daha Sofya(108)-Plevne yolu üzerinde bulunan Orhaniye'den hareket ettiği an haber almışlar, Plevne yakınlarında yetişmişler, ancak bunun faydası olmamıştı. Plevne'den çıkan Osmanlı askerleri de Ruslar'ı püskürtmüşlerdi. Konvoyu Plevne'den 70-80 kilometre uzakta yakalayabilselerdi topçu ateşiyle imha etmeleri mümkündü.

Şevket Paşa, Gazi Osman Paşa'nın karargâhına geldi son durumu rapor etmek için... Yanında kalpağına kartal tüyü takılmış, selvi boylu bir delikanlı vardı. Paşa'ya kaçamak sıcak bakışlar gönderen, söyleyecek çok şeyi varmış da söyleyemiyormuş boyun büküşlerinde duran delikanlının siması Osman Paşa'ya tanıdık geldi, çok iyi tanıdığı birine benzetti ama çıkaramadı. Merakını yenemedi, Şevket Paşa'nın tanıtmasını beklemeden sordu:

"Bre Paşam! Kimdir bu yiğit delikanlı? Birine çok benzettim."

"Aliş derler adına Paşam!.. Yeminli delilerden Deli Hüsrev'in oğlu. Bize Sofya'da katıldı. Edirne'ye vazife ile gitmiş, oradaki işini bitirince Plevne'ye, size ulaşabilmek için yollara düşmüş..."

Deli Hüsrev'in ismini duymak Osman Paşa'yı kanatlandırdı, koca Gazi Paşa, beklenmeyeni yaptı, yerinden fırladı, Aliş'i kucakladı.

"Hay can kardeşimin oğlu!"

Osman Paşa, senelerdir hasret duyduğu öz oğluna kavuşmuşçasına, genç göğüste dertlerini unutmak istercesine, Aliş'i uzun müddet kucakladı, kokladı. Sonra, iki omzundan tuttu, kollarının yettiğince karşısına aldı ve doya doya baktı.

"Kardeşim Deli Hüsrev, kendisi gibi bir yiğit yetiştirmiş. Sahi evladım, baban nicedir, nerelerde? Şu zor günlerimde onu yanımda görmek gücüme güç katardı."

Baba hasreti yangın oldu, Aliş'in yüreğini kavurdu.

"Babam şehit oldu efendim! Ruslar tarafından şehit edildi, Ahmetli köyüne yapılan baskında..."

Hayatı savaşlar içinde ölümle koyun koyuna geçmiş Paşa sendeledi. Masaya tutunmak zorunda kaldı. Yüzünden kan çekildi, konuşmak istedi konuşamadı. Aliş, babasının ölüm haberiyle koca Gazi Osman Paşa'nın bu kadar çok sarsılması karşısında şaşırdı. Demek ki Paşa, babasını çok seviyordu. Paşa sandalyeye oturdu. Başını elleri arasına aldı ve omuzları sarsıldı. Osman Paşa ağlıyordu hem de omuzları sarsıla sarsıla... On binlerin ölümüne şahit olan, ağlamak isteyip de etrafındakilere metin görünmek için ağlayamayan Osman Paşa'nın gönlünü, Deli Hüsrev'in şehitlik haberi taşırmış, bütün zorlamasına rağmen kendini tutamamıştı. Paşa'nın ağlayışına şahit olan Şevket Paşa ve Aliş de gözyaşlarını bildiklerince akmaya bıraktılar ve "Gücü yeten ağlasın!" emrine uydular. Ağladılar mazlumlar için... Ağladılar kendi hâllerine, mazlumların ağlamasında payımız var endişesiyle...

Osman Paşa, bir müddet sonra başını kaldırdı, gözyaşıyla yıkanan çehresi ışıl ışıl yanıyordu. Ağlamak hem yüzünü hem de gönlünü açmıştı. Sanki ağlayan o değilmiş gibi Aliş'in omzunu sıktı:

"Allahü teâlâ, sana sabır versin! Ona rahmet eylesin. O rahmetin en güzeline, şehitliğe kavuşmuş, inşallah bizlere şefaat eder."

"Âmin efendim."

"Kardaşımdan da öte sevdiğim Deli Hüsrev gitti ama geride senin gibi bir yiğit evlat bırakarak... Sende de delilik var mı?"

Aliş kızardı ve başını eğdi.

Gözlerinde nice bin gül açan Paşa gülümsedi, sualini kendi cevapladı:

"Benimkisi de söz mü? Deli Hüsrev'in oğlu deli olmaz mı, hem de delilerin hası olur. Deli, yiğit sevdasız olmaz demişler. Senin başında da kim bilir ne sevda yelleri eser. Evli misin?"

Aliş ne desin bilemedi. Evliyim dese olmaz, değilim dese olmaz, gerdek gecesi, muradına eremeden kara sevdalısından ayrılmak zorunda kalmıştı, iyice kızardı, dili dönmedi ve cevap veremedi. Aliş'in yerine Şevket Paşa konuştu:

"Paşam! Aliş, bizim Zeynep Gelin'in kocası. Yeşil duvaklı gelinin..."

Gazi Osman Paşa, ah kafam der gibi elini başına vurdu:

"Tabi ya... Nasıl da unuttum? Hayırvar Nine söylemişti, Zeynep Gelin'in Aliş ile evli olduğunu... Zeynep gibi bir gelinin aklını başından, Aliş gibi bir delikanlıdan başka kim alabilir ki?"

Aliş'in, Zeynep'in kocası olduğunu öğrenen Paşa, Aliş'i tekrar kucakladı.

"Vay Aliş'im vay! Yaşadıklarınız, destan oldu anlatılır, sevdanız türkü oldu yakılır. Bütün Rumeli'nde 'Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?' feryatları yükselir. Zeynep, 15 gün kadar önce Hayırvar Nine ve kardeşi Muzaffer ile seni Tuna boyunda aramak üzere buradan ayrıldı. Sen, vazife gereği Tuna boyuna gideceğini söylemişsin. Tutamadık burada. Biz de gitmelerine müsaade ettik, yardımcı olduk, gönderdik, gittikleri yerlerde, akıncı torunlarının yüzlerine ve gönüllerine 'Bu toprakların Aliş'ini başka yerde aramayınız. Aliş sizsiniz. Bu topraklara sahip çıkmak hepinizin görevi; göçmek, buraları terk etmek çare değildir' feryadıyla haykırsınlar diye..."

Şevket Paşa, Zeynep'in Plevne'de olduğundan bahsetmemişti Aliş'e sürpriz olsun düşüncesiyle. Ama sürprizi o yaşamıştı, geldiklerinde Zeynep'i bulamamış, Aliş'e de bir şey söyleyememişti. Zeynep'in, kırmızı gülünün, kendisini aramak üzere Tuna boyuna gittiğini öğrenen Aliş, bütün zorlamasına rağmen daha fazla dayanamadı, koca Osmanlı paşasıdır demedi, Osman Paşa'nın ellerine sarıldı:

"Paşa babam... Müsaade etseniz de ben de peşlerinden gitsem."

Osman Paşa, sevdiceğinin arkasından, gönlü, aklı bir anda Tuna boyuna akan Aliş'e baktı:

"Evladım!.. Bu şartlarda onları Tuna boyunda yakalaman çok zor. Merak etme, Hikmet Dede'nin duası onlarla. Yapabilirlerse Tuna'dan sonra Karadeniz yoluyla İstanbul'a gidecekler. Kavuşmanız yazılmışsa, dünyanın öbür ucunda da olsa buluşursunuz. Seni şimdi Tuna boyuna salmak, ateşin içine atmak, seni bile bile ölüme göndermektir. Senin ölüne değil dirine ihtiyacımız var. Plevne'de çok zor günler başlamak üzere. Burada çocuk, ihtiyar, kadın demeden eli tutan herkese muhtacız, hele senin gibi bir yiğide... Bugün Plevne'de bir yeminli deli, bir alay demek. Seninle yapacağımız çok işler var. Yine de sen bilirsin. Sevdiceğinin peşinden gitmek istersen kızmam, sana izin var. Çünkü gönül ferman dinlemez. Ama kalırsan duam seninle olur, bizi sevindirir, bize güç katarsın."

Gönül çiçeğinin ardınca gitmek için dayanılmaz bir istek duyan Aliş boyun büktü ve "Siz bilirsiniz" dedi, Osman Paşa'ya... Osmanlı'nın yüz akına, Türkoğlu'nun iftiharına, yiğit, gerçek insana nasıl hayır der, onun isteği dışında nasıl hareket ederdi... Osman Paşa'nın bir isteğine bir değil yüz bin Aliş feda olsundu...

Aliş'in boynuna dolalı al renkteki bir eşarp Osman Paşa'nın dikkatini çekti. İnsanlara sualden, onları rahatsız etmekten çok çekinirdi. Nedendir bilinmez o al eşarp, Osman Paşa'nın gönlünü çekti, eşarptan gönlüne ılık ılık bir şeylerin aktığını hissetti. Bu eşarptaki sır neydi? "Sualim ya Aliş'i rahatsız ederse, ya onun saklamak istediği bir sırla ilgiliyse?" endişesiyle sualden kaçınan Osman Paşa, al eşarbı sormak için dayanılmaz bir istekle yandı. Koca Rus ordularına dur diyen Paşa, bu isteğine dur diyemedi:

"Evladım Aliş, hakkını helal et, Paşa babanı hoş gör, şu boynundaki al eşarbı merak ettim. Eğer seni üzmezse, mahzuru yoksa, boynunda niçin taşırsın, anlatır mısın?"

"Al eşarp" sözünü duyan Aliş'in yüzü al renge büründü, al eşarbın boynunu sıkmaya başladığını hissetti. Sualindeki nezaket ve inceliği, Osman Paşa'ya hayranlığını bir kat daha arttırdı. Anlattı, al eşarbın hem boynunu hem de gönlünü nasıl bağladığını:

"Paşa babam!.. Bu al eşarp, gelinken Zeynep'in yüzün örten duvaktır. Bizim oralarda al duvak, bayrağa, şehitliğe işaret edermiş. Zeynep; Allahü teâlâ, al bayrak, vatan, eşimin, bütün anne ve bacıların namusu için şehit olayım diye elleriyle boynuma bağladı.

Ben de 'Zeynep'e kavuşmadıkça, bu topraklar düşmandan kurtulmadıkça al eşarbı boynumdan çözmeyeceğim' diye yemin ettim."

"Allah!"

Osmanlı'nın gazi paşası Osman Paşa, Aliş'in sözleri karşısında kendini tutamamış, insanlığa bu güzel manaları ihsan eden Yüce Yaratıcının has ismiyle hallenmekten kendini alamamıştı.

Paşa'nın gönlünden kopan "Allah" ismi celali, Aliş'i, Şevket Paşa'yı, Plevne'yi, Rumeli'ni ve bütün arz küresini titretti, Plevne semalarından yedi kat göğü aşıp arşa yükseldi.

* * *

19 Ekim'de Rumen tümenleri, Plevne'ye karşı yeniden taarruza geçtiler ve 10 metre yüksekliğindeki duvarlara merdivenlerle tırmanmaya çalıştılar. Binlerce ölü verince de geri çekildiler. Bu Osman Paşa'nın Dördüncü Plevne Zaferi'ydi. Aliş, Osman Paşa'nın fedaisi olmuş, onu bir an olsun yalnız bırakmıyor, savaş esnasında Paşa'ya kurşun, gülle, kılıç gelmemesi için etrafında dört dönüyordu.

Ekim sonuna doğru Plevne ve çevresinde Balkanlar'ın dondurucu kara kışı başladı. Yağmurla karışık kar devamlı Plevne üzerine yağıyordu. Yollar geçilmez durumdaydı. Rus iaşesi tâ Ziştovi'den öküz arabalarıyla yapıldığı için, Ruslar da Türkler derecesinde sıkıntıda idi.

Yüzlerce araba ve birçok konvoy, çamurlara ve kar yığınlarına saplanıp kaldı. Plevne'yi muhasara eden büyük Rus ordusunda 20 bin asker hastalıktan yatıyordu.

General Kirilov, Plevne'ye konvoy girmesine mâni olamadığı için azledildi. Yerine bir süvari kolordusunun başına geçirilen General Gurko geldi. Gurko, acımasızdı, ancak iyi bir askerdi. Şıpka'yı ansızın işgal etmesi, Süleyman Paşa'yı Şıpka'dan geçirtmemesi ve Eski Zağra'daki büyük Türk katliamı ile meşhurdu. Plevne çepeçevre kuşatılamamıştı. Şevket Paşa, Orhaniye'de kumandandı ve Sofya-Plevne yolunu kontrolü altında tutuyordu. Gorni Dubnik'te(109) 8 bin asker ve 4 topla Hıfzı Paşa vardı.

Ruslar, bu sonuncu mevzii düşürmeye karar verdiler. Plevne'yi sürekli bombardımanla oyalarken Gorni Dubnik'e taarruz ettiler. Şevket Paşa, 20 taburluk mühim bir kuvveti olmasına rağmen, kuvvetlerinin imha edilmesi korkusuyla Orhaniye'den çıkıp Hıfzı Paşa'nın imdadına yetişemedi. Hıfzı Paşa'nın mukavemeti korkunç oldu.

24 Ekim 1877'de Ruslar; 35 bin piyade, 10 bin süvari ve 60 topla Gorni Dubnik köyündeki Hıfzı Paşa'nın 8 bin piyade ve bir batarya topuna karşı taarruza geçtiler.

Türk tugayı karşı koymaya kararlıydı. Saat 08.00'de Rus topçu ateşi başladı ve 2 saat sürdü. 10.00'da Türkler'in kâfi derecede top mermisi yediğine kanaat getiren Ruslar taarruza geçtiler ve dört kol hâlindeydiler. Bu dört ayrı yöndeki kollara General Ellis, General Baron von Zeddeler, General Rosenbach (bunların üçü de Alman asıllı idiler) ve Albay Çerevın kumanda ediyorlardı. İlk Türk tabyası düştü, fakat ikincisinde toplanan Türkler dehşetli ateş açtılar. İkisi albay olmak üzere pek çok Rus subayı öldü ve General Zeddeler ve General Rosenbach yaralandılar.

50 bin kişilik (içlerinde hassa birlikleri de bulunan) çok seçkin bir kolordunun bir köyü alamadığını ve büyük zayiat verdiğini haber alan General Gurko çıldırdı ve Sofya yolu üzerinde diğer bir Türk müstahkem mevkii olan Telis'e taarruz etti. Ruslar, burada da umduklarını bulamadılar. Bin ölü ve pek çok yaralı veren Ruslar, Telis'i düşüremediler. Öylesine çabuk ricat ettiler ki, Türk siperlerinin önünde düşen üç yüz yaralılarını da götüremeyip Türklerin insafına terk ettiler.

Telis'i alamayan General Gurko, Gorni Dubnik'te Ahmed Hıfzı Paşa'ya karşı savaşan kudretli Rus kolordusuna yardıma gitmeye karar verdi. Bütün endişesi, Şevket Paşa'nın Orhaniye'den çıkması idi fakat böyle bir şey olmadı. Gurko, Gorni Dubnik'e üç defa taarruz etti ve üç Rus taarruzu da Hıfzı Paşa tarafından püskürtüldü.

Akşam saat 17.00'de Gurko, ya zafer ya ölüm emrini verdi. 60 Rus topu, Gorni Dubnik'teki Türk tabyasına ölüm kusuyor ve bir an ateş kesmiyordu. 5 bin Çar hassa piyadesi, tabyaya yürümeye

başladı. Dökülenlere hiç ehemmiyet verilmedi ve yürüyüş, topçu himayesi altında devam etti. Türklerin sadece 4 topu olduğu için müşkül durumdaydılar.

Saat 18.00'de güneş batarken 3 bin 500 şehit veren Hıfzı Paşa, beyaz bayrağı çektirdi. 2 bin 235 yaralı askeriyle beraber, onları kılıçtan geçirtmemek için teslim oldu. Dünyaca ünlü Rus hassa alaylarına 4 bin ölü ve binlerce yaralı verdirerek görevini yapmıştı.

Birkaç gün sonra Telis de teslim oldu. Plevne, bu defa tamama yakın şekilde muhasaraya alınmış ve açlığa mahkûm edilmişti. Fakat hâlâ Sofya yolu kapatılabilmiş değildi. Zira yol üzerindeki Orhaniye kasabasında 20 taburuyla Şevket Paşa vardı ve Sofya da Türklerin elindeydi. Ruslar, kuzeyde Müşir Mehmed Ali Paşa'nın ordusunu âtıl hâle getirmişler, fakat imha edememişlerdi.

Üçüncü Plevne muharebesinden hemen sonra iki tarafın da durumu nazikleşmiş; Ruslar, son savaşta 50 bin askeri ölü ve yaralı olarak kaybetmişlerdi. Fakat üçüncü büyük zaferi kazanmasına rağmen Osman Paşa'nın durumu da her gün daha kötüye gidiyor, beklediği yardım bir türlü gelmiyordu. Tuna ordusunun diğer kumandanları, küçük hesaplarla Gazi Osman Paşa'yı korkunç bir Rus kuvvetiyle baş başa bırakmışlardı. En önemlisi de Plevne, Ruslar tarafından tamamen çember altına alınmak üzereydi.

Daha 3 Eylül 1877'de Ruslar, Osma suyunun doğu kıyısı üzerindeki Lofça'yı işgal etmişler, kuşatma çemberini iyice daraltmışlardı. Böylece Plevne, artık üç taraftan kuşatılmıştı. Ekim sonlarında Plevne, yalnızca güneybatıda Sofya'dan cephane ve mühimmat, yiyecek alabiliyordu. Sofya'dan Plevne'ye gelen Türk yardımlarının çoğunu da düşman yolda ele geçiriyordu. Telis ve Gorni Dubnik düşmüş, Şevket Paşa ile Plevne arasına Ruslar girmişti.

* * *

"Hayır olmaz, ben Paşa'yı bu saatte uyandıramam! Paşam dört gündür yastığa başını yeni koydu" diyor, başka bir şey demiyordu. Çerkez Müsellim, bütün Çerkezliğine, "Bu haberi mutlaka Paşa'ya

ulaştırmalıyım" diye ısrar etmesine rağmen, Gazi Paşa'nın emir eri Çotuk Selim'i ikna edemiyordu. Çerkez Müsellim, bunun üzerine, Çotuk Selim'in yanındaki Aliş'e yalvardı:

"Aliş'im, yiğidim! Bu Çotuğun deliliği tuttu, bir defa hayır dedi, artık evet demez. Paşamıza sen haber verebilir misin? Getirdiğim haber çok mühim. Mutlaka kendisine ulaşmalıyız."

Aliş, karargâhta Osman Paşa'nın yanında kalıyor, bir an olsun yanından ayrılmıyordu. Onun fedaisi yerindeydi. Kötü niyetli bir kişinin Aliş'i ezip geçmeden, öldürmeden Osman Paşa'ya ulaşması imkânsızdı. Aliş, ortada kalakalmıştı. Bir tarafta yarı deli de olsa öz ağabeyi gibi sevdiği Çotuk Selim, öte taraftaysa Çerkez Müsellim vardı. Çaresizce Hikmet Dede'ye baktı. Hikmet Dede'den evet işaretini alınca, Çotuk Selim'in engellemesine aldırmadan, Gazi Osman Paşa'nın yattığı odanın kapısını çaldı. Bekledi, biraz sonra tekrar çaldı. İçeriden, girin, sesi gelmesiyle Aliş içeri girdi. Çok kısa bir müddet sonra Paşa ile birlikte çıktı. Belli ki Paşa elbiseleriyle yatmış, daha uyumamıştı.

Gazi Osman Paşa'yı gören salondakiler, kendilerini topladılar. Paşa, Çerkez Müsellim'e sordu:

"Hayır olsun Müsellim? Bu kadar acil olan nedir?"

Çerkez Müsellim, elindeki bir zarfı Paşa'ya uzattı:

"Paşam, Şevket Paşa'nın size acil ulaştırmamı istediği haber burada."

Osman Paşa mektubu aldı, zarfı açtı ve bir solukta okudu. Okumasıyla birlikte Rus güllesi, göğsünü parçalamış gibi sarsıldı ve olduğu yere çöktü.

Osman Paşa, yalnız olmadığı aklına gelince hemen toparlandı, eski hâlini aldı ve Çerkez Müsellim'e döndü:

"Müsellim! Karargâh zabitleri, yarım saat içinde toplantı salonunda hazır olsunlar!"

Osman Paşa, başka bir şey söylemeden az önce çıktığı yatak

odasına geçti. Kapıyı kapadı, gönlünü açtı. Daha fazla kendini tutamadı, dışarıda ağlamamak için kendini zor tutmuştu. İstememişti, güvendikleri Osman Paşa'yı ağlarken görmelerini... Yatak odasına girmesiyle birlikte gözyaşlarını bildiğince akmaya bıraktı. Kim demişti Paşalar ağlamaz diye? Asıl Paşalar ağlamalıydı, mesuliyetlerinin endişesinde... Paşa, yüce dergâhta duaya durdu:

"Ey yüce Rabbim! Plevne savunmasının bu hâle gelmesinden dolayı hatalarımdan tövbe etttim, pişman oldum. Elimden geleni yapmaya çalıştım. Milletimize, Padişahımıza ihanet ederek imdada gelmeyenleri sana havale ettim. Ne olur ya Rabbim, benim canımı al! Ancak buradaki canların kurtulmasını, şehit kanlarıyla sulanmış bu mübarek toprakların Rus çizmesiyle çiğnenmemesini ihsan eyle!.."

Osman Paşa dua etti, sığındı, "ol!" emriyle bütün kâinatı var edene...

Vurulmuştu... Şıpka'da, Süleyman Paşa'yı yenen General Gurko'nun 35 bin kişilik bir kolordu ile 28 Ekim'de Sofya-Plevne yolunu kapatması haberiyle... Gazi Osman Paşa, fena yaralanmıştı. Öyle bir yara ki şifa, hekim kabul etmezdi. Bu haber, Plevne, Gazi Osman Paşa, Osmanlı için tam bir felaketti. Çünkü artık Sofya'dan da imdat, yardım, yiyecek, cephane ve ilaç alamayacaktı. Böylece Plevne, tam manasıyla muhasara edilmiş oluyordu.

Ruslar, 48 kilometrelik bir çemberle Plevne'yi sarmışlardı. Bu kadar geniş bir çemberin her noktasına hâkim olmak ve kuş uçurtmamak kolay değildi. Fakat artık Osman Paşa'nın erzak ve cephane alamayacağı kesindi. Gıda, giyecek, cephane ve ilaç alamayan Plevne ne kadar dayanabilecekti? Osman Paşa, ya teslim olmak, ya da huruç harekâtına geçmek mecburiyetiyle karşı karşıya mı kalacaktı? Kim bilir... Osman Paşa, bir çare bulabilir miydi?

* * *

Kumandanları müjdeyi verdiler. Birkaç hafta daha sabredilirse, Plevne meyvesinin kendiliğinden kucaklarına düşeceğini Çar'a bildirdiler. Çar, o kadar yılmıştı ki duyduklarına inanamadı. Kumandanları artık Plevne'ye yiyecek, cephane girişinin

durduğunu söylediler.

Çar sanki çıldırmıştı. Çocuklar gibi "Plevne Plevne" diye zıpladı, oradan oraya koştu durdu.

Ruslar, Plevne'nin dışarısıyla irtibatını tamamen kesmek için şehrin çevresindeki siperleri fazlalaştırdılar.

Plevne önlerinde, gülleli, mermili, süngülü savaştan sonra artık sinir harbi başlamıştı. Osman Paşa, Grandük Nikola'ya gönderdiği mesajda 8 aylık erzak ve malzemesinin bulunduğunu, Rusların kar altında, ıslak siperlerde rahatsız uyudukları için teessür duyduğunu bildiriyordu. Türk askeri, refah içinde olduğunu göstermek için Rus siperlerinde, yarım gıdadan avurtları çökmüş Rus mujiklerine bakraç bakraç halis yoğurt atıyorlardı.

Gazi Osman Paşa, tıpkı Kanije kalesinde kuşatılan Tiryaki Hasan Paşa gibi hareket ediyor, Ruslara karşı soğuk savaş yapıyordu. Tiryaki Hasan Paşa, Osman Paşa'nın örnek aldığı komutanların başındaydı.

Gazi Osman Paşa, karargâhında, komutanlarıyla durum değerlendirmesi yapıyordu. Kahve getiren Aliş'e "oku!" diyerek Tiryaki Hasan Paşa'yı anlatan küçük bir kitapçık verdi ve Aliş okudu:

"1601 yılıydı... Avusturya Arşidükü Ferdinand, 50 bin kişilik kuvvet, 42 büyük topla Kanije önüne gelmiş, kaleyi kuşatmıştı. Kaledeyse sadece 5 bin civarında mücahid vardı.

9 Eylül günü kaleyi bombalamaya başlayan müttefikler, günde ortalama 1500 gülle atıyorlardı. Cephane çok sınırlı olduğu için Paşa, top atışı yaptırmıyordu. Müttefik kuvvetler, Türklerde top veya cephane olmadığı hissine kapılmıştı. Bu sebeple kaleye toplu bir hücuma kalktıkları anda yüz topa birden ateş emrini veren Hasan Paşa, düşmana büyük zayiat verdirdi. Aldığı esirlere içi kum dolu, fakat üstü un ve barutla örtülü çuvalları gösterip düşmanın iaşe ve cephaneyi bitirmek ümidini kırdı. Ancak Belgrad'ın düşman eline geçmesinden sonra işler iyice zorlaştı. Arşidük Matyas da

kuvvetleriyle gelip Kanije'yi muhasara edenlere katıldı. Ertesi gün ise taze kuvvetlerle yeniden hücuma geçildi. Hasan Paşa'nın başını getirene kırk köy vadediliyordu. Şiddetli ve korkunç hücumlar, Hasan Paşa'nın tedbir ve direktifleri sayesinde bertaraf ediliyordu.

Müttefik kuvvetler nihayet 18 bin ölü vererek hücumdan vazgeçti. Papanın kardeşi yaralanıp kahrından öldü. Bu kadar kuvvetli düşmanın bir avuç mücahide bir şey yapamaması askerin maneviyatını artırdı. Arşidük, muhtelif hücumlarla kaleyi delik deşik etmesine rağmen alamıyordu. Kalede de 4 bin kişi kalmıştı. Açıkta ve çadırda kalan düşman askerlerinin morallerinin bozulduğu bir sırada Hasan Paşa, 3 bin kişilik kuvvetle kaleden dışarı çıkıp düşmana hücum etti. Aynı zamanda kaledeki toplara da hep birden ateş ettirerek düşman ordugâhını altüst etti. Birbirine giren düşman kuvvetleri de her şeyi bırakıp kaçmaya başladılar. 45 top, 14 bin tüfek, 50 otağ ve 10 bin çadırın yanında Ferdinand'ın otağı, tahtı, altın ve gümüş eşyaları, arabaları Hasan Paşa'nın eline geçti. Bozgundan kaçanlar, Arşidük'ün etrafında yeniden toplandılarsa da Hasan Paşa, düşmandan ele geçirdiği topları bunların üzerine çevirerek perişan etti.

Tiryaki Hasan Paşa, düşman karargâhının tamamının temizlendiğini haber alınca Arşidük'ün otağına doğru gitti. Otağın içerisinde etrafı altın ve gümüş parmaklıklı, başları mücevherli ve direklerinin başı elmaslı bir taht vardı.

Tahtın iki yanında sırma saçaklı on iki koltuk bulunuyordu, önünde dört metre uzunluğunda süslü yemek masası vardı. Bunları gören Hasan Paşa, Cenab-ı Hakk'a şükrane olarak iki rekât namaz kıldı ve dua edip ağladı. Bu zaferin, Allahü teâlânın inayeti ve Peygamber Efendimizin mucize eseri olduğunu söyleyerek tahta oturdu. Diğer beyler de derecelerine göre koltuklara oturdular. Hasan Paşa bu büyük muzafferiyeti dört temel esasla kazandıklarını söyledi. Bu esaslar, sabır, sebat, birlikte hareket ve kumandana itaattı. Bu şekilde harekete devam ederlerse Allahü teâlânın kendilerine daha nice zaferler vereceğini söyleyerek emrindekilere nasihat etti."

Aliş okumasını bitirince; Paşa, kumandanlarına döndü.

Osman Paşa'nın dönüşü, gerçekleri açıklamaya, hakikati anlatmaya, gereğini yapmak için daveteydi:

"Efendiler! Durumumuz, Kanije'de kuşatılan Hasan Paşa'nın vaziyetinden çok iyi değil. Eğer Tuna ordusunun diğer paşaları harekete geçmez, beklediğimiz yardım gelmezse, sonunda Hasan Paşa gibi huruç harekâtı yapmak zorunda kalacağız. Hazırlıklarımızı şimdiden buna göre yapalım."

Karargâhtaki kumandanlar, başlarını eğdiler, Osman Paşa'ya, "Paşam, beklediğimiz yardım gelir. Onlar bizi yardımsız, ilaçsız, yiyeceksiz komaz" diyemediler. Çünkü hırs, çekememezlik, fesatlık, yüreklere çöreklenmişti.

On Dördüncü Bölüm: Mektuplar ve Dayanılmaz Şartlar

Plevne önlerinde muharebe, siper savaşına dönüşmüştü. Tabii Osman Paşa'nın 8 aylık değil 8 haftalık erzakı bile yoktu. Rus Başkomutanı Grandük Nikola bunu çok iyi biliyordu.

Plevne çepeçevre kuşatıldıktan sonra Rus çalışması devam etti. Sivastopol istihkâmlarını yapan ve Avrupa'nın en büyük istihkâmcısı sayılan emekli orgeneral meşhur Todleben (bu da Alman asıllıdır) Rusya'dan getirildi. Plevne'yi iyice çepeçevre kuşatmak için kendisine çok sağlam istihkâmlar yaptırıldı. Plevne'nin boğazına esaret zinciri iyice dolandı.

Plevne'yi muhasara eden Rus ordusu, 180 bin askerdi. 7 Rus ve l Rumen kolordusuna ayrılmıştı.

Gorni Dubnik'le Telis'in düşmesi ve Orhaniye'de Şevket Paşa ile irtibatın Gurko tarafından kesilmesi, Osman Paşa'yı müşkül durumda bıraktı. Ama halk ve asker ümitsizliğe düşürülmedi. Osman Paşa, askerin ve sivil halkın maneviyatını kuvvetli tutmak için kuzeyde Müşir Mehmed Ali ve güneyde Müşir Süleyman Paşaların ordularının yardıma geleceği haberini yaydı. Hâlbuki bu iki müşir, Osman Paşa'yı delice kıskanıyorlardı. Her ikisi de sırayla Tuna orduları başkumandanı oldukları hâlde "Gazi" unvanını alamamışlardı. Önceleri kıskançlıkla Osman Paşa'yı kaderine terk ettiler. Sonra Mehmed Ali Paşa gerçekten Plevne'yi kurtarmak istediyse de artık iş işten geçmiş, Ruslar kuşatma harekâtını tam manasıyla gerçekleştirmişlerdi.

30 Ekim 1877'de Başkumandan Grandük Nikola, Poradim umumî karargâhından, Osman Paşa'ya şu mektubu gönderdi:

"Mareşal Hazretleri!

Ekselanslarına aşağıdaki hususları arz etmekle şeref duyarım.

Gorni Dubnik ve Telis'teki Osmanlı kuvveti esir alınmış, Rus orduları, Osikovo ve Vraça'daki mevzileri ele geçirmiştir. Plevne'yi muhasara eden Rus ordusu ise hassa ve humbaracı kolorduları ile güçlendirilmiştir. Bu suretle Rus Batı Ordusu büyük güce erişmiştir. Şehrin ulaştırma hatları tamamen abluka altındadır. Yiyecek ve içecek ikmali imkânsızdır. İnsanlık adına daha fazla kan dökülmemesi için direnmekten vazgeçip teslim şartlarını aramızda görüşebileceğimiz bir yeri bildirmenizi istirham ederim. Aksi takdirde dökülecek kanların mesuliyeti, Ekselanslarına ait olacaktır.

Mareşal Hazretleri, hürmetlerimin lütfen kabulünü rica ederim.

Nikola, Avrupa Rus Orduları Başkumandanı."

Gazi Osman Paşa, kendisine bu Fransızca mektubu getiren altı Rus süvarisine mükemmel yemek yedirterek, Plevne'de yiyeceğin bol olduğunu göstermek istedi.

Sofya-Plevne yolunun Ruslar tarafından kesilmesinden ve Gorni Dubnik, Telis ve Orhaniye'nin düşmesinden sonra buralarda yaşayan on binlerce Müslüman, Sofya'ya doğru yollara döküldü.

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard, İngiliz Dışişleri Bakanı Derby'ye, 7 Kasım 1877 tarihinde gönderdiği telgrafla şunları bildirdi:

"Lordum!

Orhaniye'ye ulaşan Albay Maitland ve Binbaşı Winton, Orhaniye ile Sofya arasında 30 bin kadar kadın ve çocuktan ibaret Müslüman göçmenin çok zor şartlar altında, açlık, soğuk ve saldırılar karşısında her an ölüm tehlikesiyle karşı karşıya bulunduklarını, havanın çok soğuk, göçmenlerin elbiselerinin yazlık olduğunu bildirdiler. Tatarpazarcık ve Edirne arasında, insanları katliamdan koruyacak bir otorite yoktur."

Gazi Osman Paşa, Rus Ordusu Başkomutanı'na yazdığı cevabi Fransızca mektubu Rusların ellerine vererek yolladı:

"Plevne Umumi Karargâhı, 12 Kasım 1877;

İmparatorluk Altesleri'nin tarafıma göndermek lütfunda bulundukları 30 Ekim 1877 tarihli mektubu aldım. Emrim altındaki Orduy-ı Hümâyûn, her vesilede gücünü ve mukavemet kudretini ispat etmiştir. Bugüne kadar yapılan muharebelerin hepsini askerim kazanmıştır. Bu sebeple, beyan buyurduğunuz gibi, Majeste Çar, hassa kolordusu ile humbaracı kolordusunu, yani Rusya'nın en seçkin iki birliğini Plevne önüne yollamak zorunda kalmışlardır. Gorni Dubnik ve Telis'in düşmesi, buradaki kuvvetlerimin esir alınması, bütün ulaştırma yollarımın kesilmesi, ordumu teslim etmem için kâfi sebepler değildir.

Birliklerimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve Osmanlı ordusunun şerefini savunmak için gereken her şeyi henüz yapmış oldukları kanaatinde değillerdir. Bugüne kadar imanımız ve vatanımız için kanımızı seve seve döktük. Teslim olmaktansa, daha fazlasını vermeye hazırız. Dökülen kanların mesuliyetine gelince; bu mesuliyet, dünyada ve âhirette, bu harbi kışkırtmış ve bugünlere getirmiş olanlara aittir.

İmparatorluk Altesleri'nden, hürmetlerimin kabulünü istirham ederim.

Gazi Osman Paşa, Plevne Ordusu Kumandanı."

1877 Kasımı'nın ortalarında Tuna boylarında, Balkanlar'ın kuzeyinde ve Plevne'de kış şiddetini arttırdı. Türk tabyaları çevresinde nöbet 4 saatten 2 saate, sonra sadece bir saate indirildi. Bir saat nöbet bile feci idi. Nöbetçiler, bir buçuk metre derinliğinde bir çukurda vücudu donarken, başları siperden dışarda, buzdan soğuk rüzgâra karşı bekliyorlardı. Hava eksi 10 derece idi. Bu soğuğa karşı asker, gittikçe daha yetersiz gıda alıyordu.

Rus bombardımanı, her gün birkaç saat, bazen de geceleri Plevne'yi doğruyordu. Askerler güllelerin fazla etkili olmadığı tabyalarda idiler. Onun için top mermileri, daha çok sivillere ve hastanelerdeki yaralı ve hastalara zarar veriyordu. Birkaç dakika ara

ile Rus muhasara toplarının büyük gümbürtüsü geliyor, arkasından tren katarı gibi yaklaşan mermiler ve güllelerin, havada yol aldığı görülüyor, hemen sonra da patlamanın ve yıkılan duvarların sesi duyuluyordu.

Bombardımanın başlamasıyla birlikte Horoz Hasan ve Kırk Kanatlı ekibi hemen Plevne içine yayılarak, sivillere en yakın tabyaya sığınmalarını söylüyorlardı. Haber için koştururken düşen güllelerle şehit oldukları için Hasan'ın Kırk Kanatlı ekibi 20 kişiye düşmüştü. Çocukların hayatta kalanları da hasta veya güçsüzdü. Hasan, bir türlü ekibini tekrar 40'a tamamlayamıyordu çünkü görev vereceği çocuk kalmamıştı.

Bazen sokakta patlayan mermi, birkaç kadınla çocuğu parçalıyordu. Bombardıman başlayınca Türk ve Bulgar halkı cami ve kiliselere sığınıyorlardı. Oralarda döşekleri, tencereleri ve her şeyleri vardı.

Her ev, hissesine düşen yaralı ve hastayı barındırıyordu. Zira artık hastaneler yaralı ve hastalara yetmiyordu, ilaç ve sargı bezi tükenmişti. Ölülerin gömleklerinden sargı bezi kesiliyordu. Hastalık ve bombardımandan her gün o kadar çok ölen oluyordu ki, artık ölene acıma duygusu yok olmuş gibiydi. Sivil halk, gıdasızlıktan avurtları çökmüş, gözlerinin feri sönmüş, oradan oraya koşuşuyordu.

Osman Paşa ile bir siperden diğer sipere, hastaneden sargı yerine, bomba düşen bir evden diğerine koşturup duran Aliş, Osman Paşa'daki gayreti, dayanıklılığı anlayamıyordu. Devamlı yanında olduğu hâlde istirahat ettiğine şahit olmamıştı. Ne zaman uyur, ne zaman dinlenir akıl sır erer gibi değildi.

Soğuk, büyük ızdırap kaynağıydı. Odun tükenmişti. Türk askeri bir müddet; bir ay öncesine kadar dallarında bin bir renkli üzüm tanecikleri, Rumeli dilberleri gibi salınan asma kütüklerini keserek ısındı, sonra onlar da bitti. Ama sabır, metanet, komutanlarına olan itimat devam ediyordu.

Osman Paşa, asker tayınının günde 250 gram ekmek ve 250 gram ete indirilmesini emretti. Ekmek, yarı yarıya buğday ve mısır

ununda pişiriliyordu. Kahve, çay ve tütün tükenmiş, şeker de çok azalmıştı.

Tiryakilere tütünsüzlük çok zor gelmişti. El altından Ruslardan sarı liralar karşılığı tütün alınıyordu.

Bir yumurta için akıl almaz para isteniyordu. Sabun yoktu. At ve öküz kesilmesi kesin şekilde yasaklanmıştı. Çünkü bir çıkış hareketinde bu hayvanlar orduya lazımdı. Eratın üniformaları, ayakkabıları parçalanmıştı. Ayağına çuval sarmaya, kaputlarının altına Rus ve Rumen üniforması giymeye başlayanlar vardı. Şartlar çok ağırlaşmıştı. Buna rağmen Plevne garnizonundan ancak 200 firar vakası oldu. Bunların hepsi de "başıbozuk" denilen gönüllülerdi. Her Türk askeri hâlâ "teslim olmayacağız" diyordu.

Kuşatma altındaki Plevne'de durum böyleyken, Rus ve Bulgar zulmünden kaçarak Edirne'ye doğru yola çıkan göçmenlerin hâli çok daha kötüydü.

Binbaşı Winton, 20 Kasım 1877 tarihinde İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'a gönderdiği raporda şunları yazıyordu:

"Sofya ile Edirne(110) arasındaki yollarda 73 bin göçmen bulunuyor. Tez elden bunlara yardım ulaştırılmazsa soğuk ve açlıktan kırılacaklar. Her an Bulgar ve Ruslar tarafından toplu kıyıma uğrama tehlikesiyle de karşı karşıyalar. Bu insanları ölümden kurtarabilmek için Edirne (Kızanlık dâhil), Filibe(111) (Eski Zağra, Tatarpazarcık(112), İhtiman(113), Samakov(114) dâhil) ve Sofya'ya yardım merkezleri kurulmalı."

* * *

"Gel bakalım Aliş, otur hele şöyle!"

Aliş, Osman Paşa'nın gösterdiği sandalyeye oturdu. Dışarıda Kasımın son günüydü, hava güneşliydi ama dondurucu bir soğuk vardı. Aliş göz ucuyla Paşa'ya baktı. Paşa, son bir aydır iyice çökmüş, saçı sakalı iyice ağarmıştı. Osman Paşa, sanki Aliş'in aklından geçenleri anlamıştı.

"Evet Aliş! Son bir ayda saçımız sakalımız un çuvalına batırılmış

gibi oldu. Rus keferesinin yapamadığını içimizdekiler, bizden birileri yaptı! Makam, mevki hırsı insanı kapladı mı gözü hiçbir şeyi, hatta Allah rızasını, vatanın, milletin menfaatini görmez oluyor, işi ihanete kadar vardırıyor.

Evladım!.. Plevne'de son günlerimizi yaşıyoruz. Yarma hareketiyle etrafımızdaki düşman çemberini geçmeye çalışacağız. Senden bir isteğim var."

"Emriniz olur Paşa Hazretleri..."

"Subaylarımdan Binbaşı Ali Efendi ile buradan gizlice ayrılacaksınız. Pruştenca'da(115) Tımrışlı Ahmet Ağa'yı(116) bulacaksınız. Birlikte Rodop Dağlarına(117) geçip buradaki halkımızı Rus ve Bulgarlara karşı teşkilatlandıracaksınız!"

Tımrışlı Ahmet Ağa ismini duyan Aliş heyecanlandı.

"Tımrışlı Ahmet Ağa mı dediniz Paşam?"

"Evet öyle dedim. Yoksa Ahmet Ağa'yı tanır mısın?"

Ahmet Ağa deyince Aliş'in yüzü aydınlandı.

"Evet efendim hem de çok iyi."

Osman Paşa meraklandı.

"Hayır olsun! Nereden tanışırsınız?"

Aliş gülümsedi.

"Bizi gönderdiğiniz yerden... Rodoplardan. Geçen yılki Bulgar isyanında Bulgarlara karşı birlikte çarpıştık Pruştenca'da... Önce Tosun Bey ile birlikteydim. Sonra Tosun Bey beni Pruştenca'da Tımrışlı Ahmet Ağa'nın yanına gönderdi."

Aliş'in Tımrışlı Ahmet Ağa ile birlikte Bulgarlara karşı çarpışması Osman Paşa'yı coşturmuştu.

"Rodoplara seni gönderme kararımla isabet ettiğimi görmekle sevindim be Aliş'im. Geçen yıl ekim ayında Tosun Bey, Derkovalı(118) Haşmet Çavuş, Rakitovalı(119) Hafız Efendi, Dospatlı(120) Ahmet ağalarla birlikte tutuklanan Aliş Pehlivan vardı. Yoksa o sen miydin?"

Aliş, kıpkırmızı kesildi.

“Evet Paşam.”

Osman Paşa elini başına vurdu.

“Tüh, nasıl da düşünemedim? Bulgarlara karşı yeminli deli Aliş dövüşmeyecek de kim dövüşecek?.. Demek ki Tımrışlı Ahmet Ağa ile birlikteydiniz ha... Eee boşuna dememişler ‘Deli delinin hâlinden anlar’ diye. Anlat bakalım neler yaptınız ihtilal sırasında, neler olduğunu kulaktan dolma duyduk. Birinci ağızdan, bizzat yaşayandan dinleyelim ki Rodopları, Rodop kahramanlarını daha iyi tanıyalım, tanıyalım da ümidimiz artsın.”

Aliş pek konuşmayı sevmezdi, ama emir yüksek yerdendi. Kızardı, bozardı, sıkıldı, başka çare olmadığını anlayınca anlattı:

“Mayıs başında Bulgar ihtilali başladığında Tosun Bey’in yanındaydım. Şaşırdık, Filibe’deki yetkililerin harekete geçmesini bekledik. Bulgarlar, savunmasız insanları katledip de yetkililer, bunu önlemek için bir tedbir almayınca Tosun Bey yeminli delileri topladı. İhtilal, Filibe, Tatarpazarcık ve Peştere(121) çevresinde, Bulgarların yoğun yaşadığı yerlerdeydi.

Tosun Bey, ekibiyle birlikte Otlukköy’deki isyanı bastırmakla meşgul oldu. Beni de Meriç’in sağında, Rodop eteklerindeki Braçkova(122), Pruştenca ve Batak’taki(123) isyanların bastırılmasına yardımcı olmak üzere Pruştenca’ya gönderdi. Burada Tımrışlı Ahmet Ağa’yı bulduk. Adil ve İsmail ağalar da bize yardımcı oldu. Türk, Pomak ve Çerkez gönüllülerle birlikte 8-14 Mayıs tarihleri arasında yapılan mücadele sonrası isyan bastırıldı ve 750 Bulgar isyancısı öldürüldü.

Batak’taki isyanın bastırılması için Tatarpazarcık Meclisi Dospatlı Ahmet Ağa’yı görevlendirdi. Derkovalı Mehmet Ağa ona yardımcı oldu. 11-15 Mayıs tarihleri arasındaki çatışmalar sonrası isyan söndürüldü ve bin kadar Bulgar öldürüldü.

Türk gönüllülerinin çalışmalarıyla Bulgar isyanı bastırıldı. Ancak İngilizlerin bastırmasıyla Ağustos ayında başlanarak, isyanın

söndürülmesini sağlayan Türk gönüllülerin kumandanları, Bulgarları haksız yere öldürmek suçlamasıyla tutuklandı. Tosun Bey ve Ahmet Ağa ile daha niceleri de tutuklandı. Tosun Bey, Tımrışlı Ahmet Ağa ve ben, bizi başka bir hapishaneye naklederlerken kaçmayı başardık. Aralık ayında Dospatlı Ahmet Ağa ve Metto Bektaş Ağa idam edildiler. Tosun Bey'le ayrıldık, ben memlekete döndüm, benim, yeminli deli olmam için kefil oldu, bir daha da ondan haber alamadım. Kolumuz kanadımız kırılmış, yeminli deli olmamıza rağmen devlete küsmüştük, bize yapılanları bir türlü unutamıyorduk."

İdamları, yapılan haksızlıkları, Tosun Bey'i ve diğer silah arkadaşlarını hatırlayan Aliş, koca yiğit, Osman Paşa'nın huzurunda ağlamamak için o kadar gayret etmesine rağmen kendini tutamadı, omuzları sarsıla sarsıla ağlamaya başladı.

Osman Paşa'nın da gözlerini yaş bürümüştü. Hiç müdahale etmedi. Akıncı torununun ağlayışını seyretti, onda, vatanın ayaklar altında çiğnenişi, masumların öldürülüşü, namuslarının kirletilişi karşısında bir şey yapamayan on binlerce yiğidin ağlayışını gördü.

Aliş, bir müddet ağladıktan sonra başı yerde konuştu. Çok utanmıştı, Osman Paşa'nın yüzüne bakamıyordu.

"Affedin efendim, kendimi tutamadım."

Osman Paşa, Aliş'i saçlarından sevdi.

"Evladım, affedilecek, utanılacak bir şey yok! Asıl utanılacak şey, ağlayamamaktır. 'Erkekler ağlamaz' diye kim söylemişse halt etmiş. Asıl erkekler, yiğitler, yeminli deliler ağlamalı, yiğitliğin gereğini yapabildik mi endişesiyle..."

Aliş, çelişkili duygular içinde kıvranıyor, isyan etmemek için kendini zor tutuyordu.

"Niçin böyle oldu Paşam, niçin tutuklandık, niçin idam edildik? Bir türlü anlayamadım, bu cevapsız suallerle kendi kendimi yedim. Suçumuz, zalimlere karşı mazlumları korumak mıydı?"

Osman Paşa çok derin bir ah çekti ve o ahın ateşiyle sanki Rumeli toprakları kavruldu.

"Dış siyaset evladım, dış siyaset... Kurt kocadı, güçten düştü,

itlerin maskarası oldu. İngiliz ve Ruslar çok bastırdı. Padişah, daha büyük zarardan kurtulmak için küçük zarara razı oldu. Kurban siz seçildiniz!"

Osman Paşa'nın sözleriyle biraz olsun rahatlayan Aliş, ondan ayrılmaya dayanamayacağını anladı.

İlk olarak Gazi Osman Paşa'ya itiraz etti. İtirazıyla birlikte de al duvak boynunu sıkmaya başladı.

"Paşa babam... Yerimi sizin yanınız bilirim. Müsaade etseniz de yanınızda kalsam."

Osman Paşa, bir baba şefkatiyle gülümsedi.

"Evladım! Yerimiz, bu vatana, insanlarımıza en faydalı nerede olacaksak orasıdır. Şartlar müsait olsa, Gazi Osman Paşa olarak değil de er Osman olarak sizinle gelmek isterdim. Burada yapabileceğimiz bir şey kalmadı. Ama vazifem, sonuna kadar burada kalmayı ve mücadeleyi sürdürmeyi gerektirir. Beraberinizde, sancağı, Padişah efendimizin ihsan ettiği nişanı ve görevlendirme yazısını götüreceksiniz. Ümidim odur ki Rodoplardaki teşkilatlanmayla Osmanlı'nın Avrupa'daki ömrünü uzatacak, nice canların selamete kavuşmasına vesile olacaksınız.

Senin de anlattığın gibi Rodoplar halkı kahraman insanlar. Bir buçuk sene önce, 1876 Mayısı'nda Bulgar isyancılara karşı koydular. Memleketlerini savundular. Burada Ruslara karşı koymak için teşkilatlanma çalışmalarının başladığını işittik. Ama yeterli değil, zaman az. Sizi bunun için göndeririz.

Ulu Padişahımız Abdülhamid Han, sivil direnişin, Niğbolu, Gabrova, Tırnova, Eski Zağra, Kızanlık, Razgırad, Rusçuk ve Silistre yöresinde de olmasını istedi ama olmadı. Buradaki insanlarımız korkunç Rus ve Bulgar zulmü karşısında panikledi̇ler ve göç yollarına düştüler. Ümidimiz Rodopların kahraman insanlarında, dağlılarda, sizlerde, yeminli delilerde... Yeminli deliler, Bulgar isyanında çok iş yaptı. Aynı şeyi, daha da fazlasını şimdi de yapacaklarına imanımız tam.

Seninle Zeynep gelinimiz hakkında yakılan 'Görmedin mi

Aliş'imi?' türküsü, bütün Rumeli'nde söylenir oldu. Rodoplardaki halka, 'Bu toprakların Aliş'i sizsiniz' diyeceksiniz. Tamam mı, anlaştık mı?"

Aliş boyun eğdi.

"Tamam Paşa hazretleri."

"Öyleyse Ali Binbaşı'yı bul! O gerekli hazırlıkları yapmış olmalı. Hava kararırken yola koyulunacak. Haydi bakalım iki Ali inşallah ümidimiz olacaksınız. Şimdi çıkabilirsin evladım."

Aliş yerinden kalktı, Osman Paşa'nın yanına geldi ve elini öpmeye uzandı.

"Öpeyim efendim, hakkınızı helal edin!"

Başka zaman elinin öpülmesine izin vermeyen Osman Paşa, Aliş'in elini öpmesine ses çıkarmadı. Bir evladın babasının elini öpmesi, onun duasını almak istemesi en tabii hakkı idi. Aliş, Osman Paşa'yı baba, Osman Paşa da Aliş'i evlat bilmişti.

Osman Paşa, elini öpen Aliş'i kucakladı, göğsüne bastırdı. Burun direğinin sızlamasına, iki damla gözyaşının göz pınarlarını terk etmesine mâni olamadı. Düşman karşısında titremeyen ses, "Helal ettim oğlum. Yüce Mevlâm iki cihanda aziz etsin! Zeynep'ine kavuştursun" derken inledi, feryat etti; Osmanlı'nın Rumeli'de başına gelenlere, ekmeğini yediği millete ihanet edenlere, yüz binlerin öldürülmesine, milyonların ata yurtlarını bırakmak zorunda kalışlarına, en önemlisi de kendi hâline, yapması gerekip de yapamadığını düşündüklerine, Allahü teâlâya kulluk edemediği inancıyla gönlünü kaplayan pişmanlığa...

On Beşinci Bölüm: Beyazlara Karıştılar

Geride bıraktıkları Rusçuk, Tutrakan(124), yüzlerce köy ve son olarak Silistre, dünün cennetten köşeleri, bugün cehennem ateşiyle kavrulmuş gibiydi. İslamiyet'i, Osmanlı'yı hatırlatacak her şey ama her şey, camiden köprüye, evlerden medreselere, hatta mezarlıklara varıncaya kadar yakılıp yıkılmış, harap edilmişti. Müslümanları yüzlerce yıllık ata topraklarından göç ettirmek için, ele geçirilenler, kaçmayanlar akla hayale gelmeyen eziyetlere tabi tutulmuş, öldürülmüştü. Bunları gören, duyan diğer Müslümanlar da dehşet içinde yollara dökülmüştü. Ayrıldıklarında hâlâ teslim olmayan Rusçuk ve Silistre'nin göğsü Rus gülleleriyle delik deşik ediliyordu.

Hayırvar Nine, Zeynep ve Muzaffer, Zişţovi'den sonra Tuna vilayetinin başşehri Rusçuk, daha sonra Tutrakan, en son olarak da Silistre ve Tuna boyundaki köylerinde Aliş'i sormuşlardı.

Ekim ayının ortasında havalar birdenbire bozmuş, Tuna'da yolculuk yapmak zorlaşmıştı. Hayırvar Nine'nin niyeti, Silistre'de kalmak, kışı orada geçirmekti. Ama ne olduysa Silistre'de olmuştu. "Aliş'i gördün mü?" diye sordukları birisi, "Gördüm, Köstence'de, gemi beklerken." demişti.(125) Nine, söyleyenin hâline ve sözlerine bakarak pek inanmamıştı fakat Zeynep Gelin'e anlatamamıştı. "Aliş'i gördüm" müjdesini duyduktan sonra tutulmaz olmuş, "Hayırvar Ninem, bir an önce Köstence'ye gidelim. Aliş oradan ayrılmadan önce" diye yalvarıp durmuştu. Hayırvar Nine, "Gelin kızım! Havalar iyice kötüledi. Kış bastırdı. Köstence'ye nasıl ulaşırız? Hem Aliş orada görülmüşse bile durur mu? Yoluna devam etmiştir. Aliş'i, kovalayarak değil ancak yollarımızın kesişmesiyle bulabiliriz. Bizim işimiz, rastlayabileceğimiz yollarda yürümek" demiş fakat sözünü dinletememişti. Ve tekrar yollara, daha doğrusu Tuna'ya düşmüşler, Tuna'yı yol bilmişlerdi.

Hayırvar Nine, geriye Tuna üzerinde kaybolmakta olan Silistre'ye baktı. Akıncı ocaklarını göğsünde barındıran yiğit insanlar diyarına... Rusçuk gibi Silistre de Rus'a direniyordu ama ne zamana kadar? Tuna vilayeti göğsünden yarılmış, düşman Niğbolu'dan ve Ziştovi'den geçerek Şıpka'ya dayanmıştı.

Hayırvar Nine'nin ozan gönlü, gördüklerini daha fazla taşıyamadı. Tuna'nın, Tuna'nın gerdanlıkları Niğbolu, Ziştovi, Rusçuk, Tutrakan ve Silistre'nin söyledikleri, feryatları, ağıt olup gönlünden diline aktı:

Tuna boylarında sıra selviler,
Tanyeli estikçe sessiz ağlarmış,
Gül bahçelerinde baykuşlar öter,
Şu viranelikler eski bağlarmış.
Namazgâh bir otluk, kalmamış taşı,
Çeşmelerden akan kanlı gözyaşı,
Orada bir güzel var, çatılmış kaşı,
Ak alnına kara çatkı bağlamış.
Kırık minareden duyulmaz ezan,
Hep ocaklar sönmüş, devrilmiş kazan,
Bir inilti duydum, sandım bir ozan,
Sesime ses veren karlı dağlarmış.
Söğüt dallarında hasta serçeler,
Eski akın destanını heceler,
Tuna ağlıyormuş bazı geceler,
Göğsünde kefensiz şehitler varmış.
Bozulan bağların üzümü acı,
Asi köle kesmiş eski haracı,
Yeni yedi kral giymiştir tacı,
Şahin yuvasını kargalar sarmış...

Evet, yıkık dökük minarelerden ezanlar duyulmaz olmuş, şahin yuvasını kargalar sarmıştı. Kargalar mı suçluydu yoksa yuvalarını teslim eden şahinler mi?

Hayırvar Nine, çevrelerinde olan bitenlere fazlaca aldırmayan Muzaffer ile Zeynep Gelin'e baktı. Muzaffer bütün dikkatini dümene, Zeynep Gelin de ufku gözetlemeye vermişti, sanki Aliş'i her an Tuna'nın sularından çıkabilirmiş gibi...

Nine "Ah şimdi çocuk veya deli olup da şu acıları yaşamamak, fark etmemek için her şeyimi verirdim" diye düşündü.

Aliş'in Rodop Dağları'na doğru yola çıktığı Kasımın son gününde, Hayırvar Nine ve beraberindekiler Tuna boyunca, Tuna ile birlikte Köstence'ye doğru akıyorlardı. Hayırvar Nine'nin niyeti, akşama kadar Tuna boyundaki Müslüman köylerinden birine ulaşmak ve geceyi orada geçirmekti. Muzaffer'in sesiyle düşüncelerinden bir nebze olsun sıyrıldı.

"Ninem, bak kar yağar."

Hakikaten de kar yağmaya başlamıştı. Fırtına da beraberinde geliyordu. Tuna'nın dalgaları kayığa sertçe vuruyordu. Kış erken gelmişti. Ekim ve Kasım ayları çok soğuk geçmişti, işte şimdi 1877 Kasımı'nın son gününde kar ve fırtına "Buradayız" diyordu. Hayırvar Nine, göç yolundaki kadın, çoluk çocuk yüz binleri düşündü. Bir tarafta dondurucu soğuk ve bataklık hâline gelmiş yollar, diğer tarafta zalim Bulgar ve Ruslar... "Ya Rabbi! Hikmetinden sual olunmaz. Bizim şer gibi gördüklerimizde hayır, hayır gibi gördüklerimizde şer olabilir. Sen bu masum insanlara yardımcı ol! Düşmanların kalbine merhamet, yöneticilerimize de sonsuz hazinelerinden akıl, insaf, basiret, ihsan et!" diye dua etti.

Gözü fırtınada, gönlü ve dili "Ne olur ya Rabbim, bir köye gelinceye kadar fırtına fazlalaşmasın, sevdiklerin, sevip de nimet verdiklerin yüzü suyu hürmetine, şu iki masum hürmetine bizi selamete çıkar!" duasındaydı.

Fırtına ve kar yağışı hızını arttırdı. Nine sağ salim kıyıya yanaşabilmek için dümene geçti, Muzaffer de küreklere asıldı, ne de

olsa erkekti, kürekleri daha kuvvetli çekebilirdi. Büyük uğraşlardan sonra kıyıya çıkıp kayığı bir ağaca bağlayabildiler. Fırtına ve kar yağışı iyice hızlanmıştı. Göz gözü görmüyordu. Kayıktan alabildiklerince yiyecek aldılar ve yola koyuldular. Ama nereye?.. İki adım ötesi gözükmüyordu. Gördükleri yalnızca yağan, gözlerinin, ağızlarının, elbiselerinin içine dolan, yerleri, ağaçları örten kar, beyaz örtüsünü giymiş ağaçlardı. Her taraf dayanılmaz bir beyazlık içindeydi. Bir saat kadar birbirlerinin eteklerine tutunarak yürümeye çalıştılar, ayaklarının götürdüğü yere... Elleri tutmaz olmuştu. Muzaffer ağlıyordu, "Ninem çok üşüdüm, ellerim sancıyor" diye. Zeynep Gelin'den ses seda çıkmıyordu. Sanki rüya âlemindeydi.

Nine, ikisini de karşısına aldı. "Ne olur, kurtulmamız, bir sığınak bulmamız için dua edin! Sizler günahsızsınız. Yüce Mevlâm, günahsız ağızlarla yapılan duaları kabul eder" diye yalvardı.

Nine, hem yürümeye çalışıyor hem de "Ey merhametlilerin en merhametlisi Rabbim! Bize yardım et, bir sığınak bulabilelim" şeklinde dua ediyordu. Ayaklarını atamaz olmuştu. Eteğinin çekilmez olduğunu hissetti. Baktı, Muzaffer geride yığılıp kalmıştı. Durdu, ama Zeynep Gelin durmadı, yürümeye devam etti. Bir Zeynep'e bir Muzaffer'e baktı. Hangisine dönsün bilemedi. Zeynep'e seslendi:

"Kızım, Zeynep'im, dur bekle!"

Ama sesi Zeynep'e ulaşmadı, belki ulaştı da Zeynep duymadı. Ya da duydu aldırmadı. Zeynep yürüdü, arkasından nine yürüyemedi, ayakları tutmaz olmuştu. Duyulur duyulmaz bir sesle feryat etti:

"Zeynep... Kızım... Nereye?.."

Zeynep durmadı, Zeynep yürüdü ve beyazlıklar içinde kayboldu.

Nine, sürüne sürüne geri döndü. Muzaffer'e ulaştı, başını kucağına aldı. Gözleri kapalıydı, tokatladı, gözyaşları içinde yalvardı:

"Muzaffer! Ne olur uyuma! Gözlerini aç!"

Muzaffer gözlerini açmadı. Nefes alışı belli belirsizdi, Hayırvar Nine çaresizdi. "Bunda da bir hayır vardır" demek istedi, dili dönmedi. Gönlünden "Ya Rabbi! Her şeyi yaratan sensin, bunda da

bir hayır vardır" dedi. Peygamber Efendimizin "İşlerinizde zora düştüğünüzde kabir ehlinden yardım isteyiniz" sözü aklına geldi. "Buralara yakın yerde hangi evliya vardı" diye düşündü, Sarı Saltuk hazretlerini hatırladı. "Medet ya Sarı Saltuk hazretleri" diye fısıldadı. Gözleri kapandı, ama beyaz görmeye devam ediyordu.

* * *

Hikmet Dede, Horoz Hasan ve ekibini topladı ve anlattı:

"Evlatlarım! Çok zor günler geçiriyoruz. Bir tarafta açlık ve soğuk, diğer tarafta Rus gülleleri. Plevne halkı ve askerler iyice bunaldı. Manevi desteğe ihtiyacımız var. Size öğreteceğim akıncı türküsünü, her yerde, askerlerin ve halkın arasında söyleyerek gezeceksiniz. Bu türküyü dilinizden düşürmeyeceksiniz!"

Hikmet Dede, akıncıların hayata bakışını, serhat boylarında, düşman içinde serdengeçtilerin nasıl olması gerektiğini çok güzel ifade eden "Buna Er Meydanı Derler" türküsünü yanık sesle okudu:

Buna er meydanı derler,

Bunda söz olmaz,

Çifte yürekli erkekler,

(Şahin) gelir bu yane,

Ele bele dile (imanım),

İhanet olmaz,

Okurlar fermanı imanım,

Kıyarlar cane.

Bu yolun erkânı (imanım),

Hünkârdan gelir,

Serden geçmiş erler imanım,

Şahin gelir bu yane,

Sıtk-ı sadakattan (imanım),

Ayrılmak olmaz,

Okurlar fermanın imanım,

Yandım kıyarlar cane.

Hikmet Dede, Horoz Hasan ve arkadaşlarına defalarca bu türküyü söylettikten sonra onları Plevne içlerine saldı.

Plevne'yi dışarıya bağlayan telgraf hatları çoktan kesilmişti. Yalnız şehrin içinde çeşitli tabyalar arasında telgraf hatları vardı. Bu sebepten Osman Paşa, dış dünyadan ve harbin gidişinden az ve de geç haber alıyordu.

Telgraflar kesilmişti, ama Horoz Hasan ve Kırk Kanatlı ekibinin söylediği "Buna Er Meydanı Derler" türküsü, gönülden gönüle, dilden dile yayılıyor, Plevnelilere ve Osmanlı askerine yeni bir şevk ve gayret veriyordu.

Bütün Plevneliler ve askerler biliyordu... Plevne'nin, Osmanlı'nın son kal'ası, şerefi olduğunu; hele böyle bir zamanda en ufak bir gevşekliğin; ele, bele ve dile ihanet olacağını... Hünkârın rızasının, Osman Paşa'nın rızasında olduğunu, doğruluktan, halife olan padişaha ve onun komutanı Osman Paşa'ya sadakatten ayrılmamak gerektiğini... Ve yemin ediyorlardı... Açlık, soğuk ve hastalığa, üzerlerine yağan güllelere aldırmadan, Osman Paşa ile birlikte kanlarının son damlasına kadar direnmeye...

"Buna Er Meydanı Derler" türküsüyle birlikte "Tuna nehri akmam diyor/Etrafımı yıkmam diyor/Şanı büyük Osman Paşa/Plevne'den çıkmam diyor" feryadı, Plevne semalarında yükseliyordu, oradan da arşa...

Ve herkesin dilinde "Görmedin mi Aliş'imi?" türküsü vardı. Aliş'i, dışarıda değil, kendi içlerinde arıyor, "Bu toprakların Aliş'i biziz... Biz hayattayken Rus keferesi Plevne'ye giremez" diyorlardı.

Aralık başında Ruslar, Osman Paşa'ya 5 Türk esiri ile The Times ve Daily News gibi Rusları pek tutmayan İngiliz gazetelerinin son nüshalarını yolladılar. Burada, Doğu cephesinde, Kars'ın düştüğü ve harbin Türklerin aleyhine geliştiği gibi haberler vardı. Gene bu gazetelerde Rusçuk, Silistre, Varna, Şumnu ve Sofya'daki Türk ordularının ilerleyemez, âtıl duruma getirildiği ve Plevne'deki gibi

muhasara altına alınmalarının yakın olduğu bildiriliyordu. Osman Paşa, Grandük'e bir mektup göndererek gazetelere teşekkür etti ve "Uzun kış günlerinde lütfen inayet buyurduğunuz bu gazeteleri okuyarak vakit geçireceğim" diyordu.

Skobelev de Türkçe olarak Kars'ın teslim olduğunu büyük ışıklı levhalarla Türk siperlerine karşı koydurttu. Türkler ateş ederek levhaları düşürdüler. Sofya ve Vidin, hâlâ Türklerin elindeydi ve mukavemet ediyorlardı.

Ruslar, Türklerin yiyecek ve malzeme sıkıntısını biliyorlardı. Osman Paşa'nın birkaç haftası kalmıştı. Ya teslim olacak ya da yarma hareketine girişip Rus hatlarından fırlayıp geçmek isteyecekti. Rus genelkurmayı, Osman Paşa'nın teslim olacağına ihtimal vermiyordu. O hâlde ikinci ihtimalin gerçekleşmesini, çok uyanık şekilde beklemeleri icap ediyordu.

Plevne hâlâ harp muhabirleriyle doluydu. Bir kısmı gitmiş, fakat MacGahan, Miller, Frederic Villiers, Coningsty ve Irving Montagu kalmışlardı. Bu sonuncusu, Illustrated London News'in harp ressamı idi.

Kurtlar, artık siperlere, çadırlara kadar iniyorlar, askerlere saldırıyorlardı. Savaş, onları da aç bırakmıştı.

Aralık 1877'nin birinci günü Osman Paşa, bütün paşaları ve miralayları toplantıya çağırdı. Kumandanlarına, içinde bulunulan şartları anlattı ve sözlerini, yürek yakan ifadelerle bağladı:

"Durum bu! Elimizden geleni yaptığımıza inanıyorum. Kusurumuz mutlaka oldu. Bunun için hep birlikte tövbe edelim. Müşir Paşalardan beklediğimiz yardım gelmedi. İnanıyoruz ki mutlaka haklı sebepleri vardır. Her şey Yüce Rabbimizin takdiriyle... Bize düşen, Yüce Mevlâmızın emir ettiği gibi sebeplere sarılmak, istişare etmek, hayırlı olacağına inandığımızı gerçekleştirmek için bütün gücümüzle çalışmak... Bunları da elden geldiğince yapmaya çalıştık."

Ve... Gazi Osman Paşa, hayatının en zor sualini, canından çok

sevdiği, kendisiyle birlikte gözlerini kırpmadan ölüme atılan kumandanlarına yöneltti:

"Yiyeceğimiz çok azaldı, bitinceye kadar Plevne'den çıkmayıp yiyeceksiz kalınca mı teslim olalım? Yoksa Rus ablukasını, çemberini yarıp geçmeyi mi tecrübe edelim?"

Bütün komutanların gözleri yaşlıydı. Hepsi yürekleri yana yana ikinci fikirde, ablukayı yarma düşüncesinde olduklarını, askerlerinin de aynı görüşleri paylaştığını söylediler. Osman Paşa, akları fazlalaşmaya başlamış sakalından inci tanesi gibi yaşlar süzüle süzüle, "Benim de fikrim bu... Fakat kendimizi aldatmayalım! Böyle bir hareketin muvaffakiyet ihtimali azdır ve çok kan dökülecektir. Fakat askerî şerefimiz, dinimiz, bizi bu şekilde hareket etmeye zorlamaktadır" dedi.

Gözü yaşlı kumandanlar, gözlerini Gazi Osman Paşa'nın yüzünden, akı çoğalmış sakalından ve bu sakaldan süzülen gözyaşlarından ayıramıyorlardı. Gazi Osman Paşa, henüz 45 yaşındaydı. Bir ay önce idi. Gorni Dubnik ve Telis'in düştüğü, Sofya yolunun kapandığı haberinin geldiği sabah Osman Paşa'yı görenler, gözlerine inanamamıştı. Simsiyah sakalları bir gece içinde şehitlik kefenini giyer gibi bembeyaz olmuştu.

Osman Paşa, "Tek şanslı görünen çıkış yolu, Vid Köprüsü'nden Rus hatlarını zorlamak... Kuzeybatıdan çıkışa, Rus hatlarını yarmaya muvaffak olursak, İsker suyunu takip ederek Sofya'ya gideceğiz. Sofya'daki Türk ordusu ile birleşiriz. Şimdiden bütün tedbirler alınsın! Muhtemelen on gün kadar sonra yarma harekâtını yaparız. Aman Plevne'den dışarı kuş uçmamalı. Ruslar, kati surette niyetimizden haberdar olmamalı. Onlar böyle bir harekât bekliyorlar, ama zamanını ve yerini bilemiyorlar. Rusların, niyetimizi öğrenmeleri, sonumuz, yaptığım bütün işlerin boşa gitmesi olur" şeklinde son ikazlarda bulundu.

Gazi Osman Paşa "Yaptığım bütün işler" dediği anda, Hikmet Dede, Horoz Hasan ile birlikte kahveleri getirmiş ve Osman Paşa'nın son sözünü duymuştu. Duymasıyla birlikte sendeledi, az

kalsın kahveleri döküyordu. Yüreği sancıdı, "Bugüne kadar hiç ben yaptım demeyen, hep Allah'ın izniyle başardık diyen Paşam bunu nasıl söyledin?" düşüncesinde üzüldü. Osman Paşa'ya baktı, hiçbir şeyin farkında değildi. O, yarma harekâtı başarılırsa neler yapılacağını anlatıyordu.

Osman Paşa "Harekâtımız başarılı olursa, Vidin'deki kuvvetler de çağırılarak Sofya'da 150 piyade taburu, süvari ve topçu kuvvetleri ile bir ordular grubu teşekkül edecek. Ruslar, bu kuvveti artlarında bırakıp Edirne'ye uzanamazlar, İstanbul'a yaklaşamazlar" diyerek son sözlerini söyledi. İstanbul'un geleceği, tâ Tuna kıyılarında münakaşa ediliyordu. Zira I. Murad devrinden, XIV. asır sonlarından beri Türkiye'nin tabii sınırı Tuna idi.

Gazi Osman Paşa ve kumandanları, 10 Aralık 1877 gecesi çıkış harekâtı yapılmasına, dokuz gün boyunca bunun için hazırlıkta bulunulmasına, bu zaman zarfında Plevne'den bütün çıkışların yasaklanmasına, Rusları şüphelendirecek bütün hareketlerden kaçınılmasına karar verdiler.

On Altıncı Bölüm: Son Şanslarıydı

Aralık ayının ilk haftası, huruç harekâtı için yapılan hazırlıklarla geçti. Panik olmaması için sivil halka, ilk başta bir şey söylenmedi. Osman Paşa, "Harekâttan iki gün önce söyleriz." demişti.

Osman Paşa, yaralı ve hastaları Plevne'de bırakmaya mecburdu. Bulgar papazlarını çağırttı. Haçı öptürerek ve İncil üzerine yemin ettirerek, bu zavallılara bir şey yapılmayacağına dair söz aldı.

Bulgarlar, insanlık imtihanıyla karşı karşıya idiler. 500 yıldan beri Türklerden gördükleri şefkati, onlara karşı gösterebilecekler miydi? Çok nüfuzlu ve dindar olan Plevneli Ortodoks rahipleri, Türk yaralı ve hastalarına kötü bir muameleyi önleyebilecekler miydi acaba? Osman Paşa endişeliydi, ama yapacak başka bir şey de yoktu.

Her subaya seri ateşli bir Winchester karabina ile birer tabanca, her ere 130 mermi ve 6 günlük peksimet dağıtıldı. Çerkez süvarileri; tüfeklerini, tabancalarını, kamalarını, mızraklarını mükemmel hâle getirdiler. Arabalara cephane, su, çadır, battaniyeler yüklendi. Her tabura 60 yük beygiri, 12 öküz arabası verildi. Arabaların ve topların tekerlekleri yağlandı, saman ve paçavra sarılarak ses çıkarmaları önlendi. Son kalan yiyecek maddeleri, tuz, şeker, kinin, ilaç, çizme, çarık ve sargı bezleri birliklere dağıtıldı.

Tabya ve siperlerin boşaltılmış olduğu belli olmasın diye kukla askerler kondu. Doktorlar, yürüyebilecek ve araba sürebilecek hasta ve yaralılardan 6 binini seçtiler. Ancak kalkamayacak durumda olanlar Plevne'de bırakıldı. Bunların sayısı bin kadardı ve Plevne'deki birkaç yabancı doktora emanet edildiler.

Plevne Türkleri ve sivil ahali de, ihtiyar, kadın, çocuklar dâhil, çıkışa katılıyorlardı. Asla Plevne'de kalmak istememişler, çıkışa

katılmak için Osman Paşa'yı zorlamışlardı. Ruslar şehre girince başlarına gelecekleri biliyorlardı. Gurko'nun Eski Zağra katliamını duymuşlardı. Bu siviller için 300 araba ayrıldı. Subaylar her arabayı kontrol ederek, hayatî lüzumu olmayan eşyayı dışarı attılar.

Osman Paşa'nın çıkış günü için emri, 9 Aralık sabahı askere okundu. Osman Paşa tarafından her alay ve tabura ayrı pozisyonlar tayin edilmişti.

Akşam başlarken birlikler, canı pahasına savundukları tabya ve siperlerinden çıktılar. Şehrin kuzeybatısında toplanmaya başladılar. Ayaz, dondurucu idi ve hava, kar bulutları ile kaplı bulunuyordu. Az sonra kar başladı. Şehir sessizdi. Çok az araba gıcırtısı, bu sessizliği ihlal ediyordu. Kadınlar, 500 yıllık yurtlarını terk ettikleri için ağlaşıyorlardı. Çocukların bir şeyden haberi yoktu. Arabaların arasında kar içinde oynaşıyorlardı. Türk subayları yaralı ve hastaların bulundukları hastane ve evlerin kapılarına Fransızca ('il n'y a que des blesse dans cette maison-bu evde yalnız yaralılar vardır) cümlesi yazan kâğıtlar yapıştırıyorlardı. Kâğıtların üzerine Kızılhaç işareti konmuştu.

Plevne toprağı ve semasıyla bir olmuş ağlıyordu, kara sevdalısı, Türkoğlu'ndan ayrılışına... Türkoğlu'nun ayrılık haberi, semayı soğutmuş, gözyaşları beyaz kar tanelerine dönüşmüştü. Kar taneleri, Plevne'yi bembeyaz örtüsüyle kaplamış, Plevne, kefenini giymişti.

* * *

"Beni yanından ayırma Paşa bubam! Benim, senden başka kimsem yok."

Gazi Osman Paşa, "Paşa bubam" diyerek ağlayan, atının ayaklarına sarılan Horoz Hasan'a ne yapsın bilemedi. Rus askeri karşısında bile bu kadar zorlanmamıştı. Atından indi ve Hasan'ı kucakladı:

"Evladım! Ben de seni devamlı yanımda görmek isterim. Ama savaş hâli... Sana ve ekibine Plevne'yi terk eden sivillerin yanında ihtiyacım var. Çerkez Müsellim amcan da orada olacak. Birlikte,

sivillerin savaş bölgesinden uzaklaşmasını sağlayacaksın!"

Hasan, gözyaşları içinde Osman Paşa'ya yalvarmaya devam ediyordu:

"Paşa bubam, ne olur beni bırakma! Hani birlikte Kızılelma'yı arayacaktık?"

Kızılelma sözü, Osman Paşa'nın kalbini sancıttı:

"Evladım! Ben, kızılelmayı bulmaktan ümidimi kestim. Dilerim, sen bulursun. Hadi şimdi vazifenin başına. Beni de daha fazla oyalama!"

Osman Paşa'dan ayrılma düşüncesi; Hasan'ın aklını başından almıştı. Osman Paşa'ya sarılmış, bırakmıyordu. Koca Rus ordularına "dur!" diyen Osman Paşa, on yaşındaki bir çocuk karşısında çaresizdi, ne yapacağını bilemiyordu. Hasan'ı kırmak istemiyordu. Hasan'ın kırılması, bütün sevdiklerinin, geleceğini ona bağlayanların üzülmesi gibisine geliyordu. Koca Paşa, bir çıkar yol bulamıyordu. Ve Paşa'nın imdadına, yardımı reddedilmez biri yetişti.

"Paşam, Hasan'ı bana bırak!"

Osman Paşa, en dar zamanında yetişen Hikmet Dede'ye minnetle baktı.

"Allahü teâlâ razı olsun Hikmet Dedem. Şu Hasan'ı, gönlünü kırmadan göndermemi sağlarsan, beni, Plevne'de yeni bir zafer kazanmış gibi sevindirirsin."

"Sizi rahatlatmak bizim birinci vazifemiz. Sizin rahatlığınız, yüz binlerin rahatlığı, emniyetidir."

Hikmet Dede, Hasan'ı çekti.

"Gel Hasanım! Sen Paşa babanı büle mi dinlersin?"

Ancak Hasan, Paşa'nın ayaklarına sarılmış, "Paşa bubam, beni bırakma!" diye ağlayarak kopmuyordu. Aklını kaçırmış gibiydi. Hikmet Dede'yi duymuyordu.

Hikmet Dede, kimsenin beklemediği bir şey yaptı; yorgun, zayıf, ama gönüllere işleyen sesiyle "Buna er meydanı derler bunda söz olmaz" akıncı serhat türküsünü söylemeye başladı ve yanındaki askerlere de söylemeleri için işaret etti. Söyleyenler birdi on oldu, ondu yüz oldu, Osman Paşa da onlara katıldı. Plevne'nin taşı toprağı dahi dile geldi, dil oldu, gönül oldu, bir oldu, türküyü söylemeye durdu.

Sesler, semaya, gönüllere yükseldi. "Paşa bubam beni bırakma!" diye ağlayan Hasan'ın gönlüne ulaştı. Hasan, uykudan uyanır gibi kendine geldi, o da türküyü söylemeye başladı. Hikmet Dede, onu yanına çekti. Hasan, bu sefer Paşa'dan koptu. Hikmet Dede, Hasan'a seslendi:

"Evladım!.. Paşa babanın elini öp! Plevne'nin, er meydanı, bizim kızılelmamız olduğunu haykırmaya, 'Plevne'nin Aliş'i biziz' demeye gidiyoruz."

Hasan, Osman Paşa'nın elinden, Osman Paşa da gözyaşları içinde onu, gözlerinden ve yanaklarından öptü.

"Evladım! Kısmetse yine görüşür, belki de kızılelmayı birlikte ararız... Ne dersin ha?"

Hasan, uyurgezer gibi "İnşallah Paşam!" deyip kendisini çeken Hikmet Dede'yi takip etti.

Gazi Osman Paşa, "Buna Er Meydanı Derler" türküsünü söyleyerek giden Hikmet Dede ve onu takip eden Hasan'ın arkasından bakakaldı. "Yüce Rabbim, bizi ve sizi; er meydanında rızasına aykırı sözden, ele, bele, dile ihanetten korusun!.. Hünkârın erkânına ters işten muhafaza buyursun! Sıdk-ı sadakatten ayırmasın! Evladım... İnşallah hep böyle Hikmet Dede ve onun gibilerinin peşinden gidersin..." niyazıyla atına bindi ve kendisini bekleyen işe, zamana, mekâna ve kişilere, savaşa, ölüme doğru sürdü.

* * *

Osman Paşa'nın kurmay subayları, Plevne hükümet konağı ve karargâhtaki vesikaları topladılar, bir kısmını yaktılar, geri kalanını da yanlarına aldılar. Bütün hazırlıklar, çare diye bilinen bir terk

ediş, çemberi yarma, yeni ufuklara gidiş içindi.

Avusturyalı Tabip Binbaşı Charles Ryan, son hazırlıklara nezaret eden Osman Paşa'yı gördü, gözleri azim dolu, alnı kırışık, yanakları çökmüş, çehresinin ifadesi gergin ve kaygılı idi.

On binlerce Türk ve Rus'un savunmak ve almak için can verdikleri Plevne tabya ve siperleri şu anda bomboştu.

General Skobelev(126), 10 Aralık 1877 gece saat 03.30'da emir subayı tarafından uyandırıldı. Plevne'den Polonyalı bir Yahudi casus kaçmış, "Osman Paşa askerine 3 günlük tayın ve birer çift çarık dağıttı; Türk ordusu Vid Köprüsü yakınında toplandı; Skobelev'e karşı olan siper ve tabyalar, Türklerce boşaltıldı" haberini getirmişti. Bu Yahudi, Rus zulmünden Osmanlı'ya sığınmış binlerce Yahudi'den biriydi. İhanetle Osmanlı'ya teşekkür ediyordu.

Yahudi'nin getirdiği haber, Skobelev'i çok heyecanlandırdı. Ancak inanmakta tereddütlüydü. Bu, Osman Paşa'nın bir oyunu olabilirdi.

Skobelev, Yahudi'ye, bir Rus keşif birliğini Türk siperlerine kadar götürmeyi ve siperler boş değilse Ruslar tarafından süngülenmeyi göze alıp almadığını sordu. Yahudi kabul etti ve keşfe çıkıldı. Santim santim ilerleyerek Türk siperlerine yaklaşıldı. Çıt sesi duyulmuyordu. Rus müfrezesi, sürünerek ilerliyordu. Birinci hat Türk siperleri gerçekten boştu, ikinci ve üçüncü hat siperlerde de tek Türk yoktu. Keşif müfrezesi nihayet Krişnin tabyasına geldi. Bu tabyada daima bin Türk askeri bulunuyordu. Ruslar, tabyaya tırmandılar ve bomboş olduğunu gördüler, gördüklerine inanamayarak sevinç içinde koşarak döndüler ve General Skobelev'e durumu bildirdiler.

Skobelev, durumu telgrafla Bogot'taki Çar'ın kardeşi Başkomutan Grandük Nikola'ya ve General Todleben'e bildirdi. Birkaç dakika içinde bütün Rus hatları boyunca trampetler çalmaya başladı. Alarm veriliyordu. Bütün Rus ordusu ayağa kalktı, uyuyan tek kişi kalmadı. Bu arada Rumenler de, kendi hatlarında, Türkler

tarafında hareket eden ışıklar görmüşlerdi. General Todleben, Türk yarma hareketinin muhtemelen General Ganetsky'nin kesiminde olacağını generale bildirdi ve Ganetsky'yi desteklemek üzere topçu ve büyük birlikler gönderdi.

Rus tarafındaki hareketlenmeyi fark eden, trampet seslerini duyan Gazi Osman Paşa, "Anladılar" dedi ve tam yüreğinden kurşun yemiş gibi sarsıldı. Bütün planları altüst olmuştu. Gazi Osman Paşa, "Allah'ım nerede hata yaptım?" diye kıvrandı, yapılacak tek şeyi yaptı.

Ve Gazi Osman Paşa, Plevne topraklarındaki son hücum emrini verdi. Bu emir bilinmeze, bu emir kurşunlara karşıydı.

"Ya Allah, bismillah" sesleriyle Türk topçu ve piyade ateşi başladı. Osman Paşa, Rusları yarma hareketine başlamış, düşman çemberini kırmaya çalışıyordu. Düşman ise haber aldığı harekâta karşı çelik duvar örmüştü. Gün ağarıyordu. General Ganetsky'nin önündeki vadi ve tepeler, yığın yığın ve hareket hâlinde Türkler ve arabaları ile dolmuştu. Hepsi açık hedefti. Kabak gibi ortadaydılar.

Türk piyadesi, Vid Köprüsü üzerinden geçmemekte, âdeta akmaktaydı. Arabalar da geçiyordu. Vid üzerindeki diğer küçük köprüler de Türklerle dopdoluydu. Derhâl Rus ateşi başladı. Yüz top ve 5 bin Berdan tüfeği, Türkleri doğruyordu. Köprülerin üzerindeki insan katarının, yığının durakladığı ve dağılmaya başladığı görüldü.

Yarma harekâtı yapılacağını öğrenen Plevne ahalisi, ileri gelenleri, Osman Paşa'ya ricacı göndermişler; "Eğer asker Plevne'den çıkarsa Plevneli Bulgarlar, bizlere çok zarar verir. Müsaade ediniz biz Müslüman ahali de Plevne'den çıkalım!" şeklinde teklifte bulunmuşlardı. Bunun üzerine Bulgar halkının ileri gelenlerini çağıran Osman Paşa, onlardan Müslümanlara zarar vermeyeceklerine dair söz almıştı. Buna rağmen Müslümanlar "Biz de sizlerle gelelim" diye çok yalvarmışlardı. Osman Paşa, kimseyi kırmamaya dikkat ederdi. "Biz askerî usullerle harekât yaparız. Sizler bize ayak uyduramazsınız!" dediyse de istemeyerek razı olmuştu.

Huruç harekâtının yapılacağı sabah, halkın araba, kağnı ve hayvanları ile askerin intikal yoluna askerden önce, geceden dizilmiş olduğu görüldü. Plevne yollarında tam bir hengâme oldu, yollar kapanmıştı. İşte bu esnada Rus topçusu ateşe başladı. Nice çoluk çocuk, kadın kız bu ateş altında şehit oldu. Halkın bu aceleciliği aynı zamanda harekâtı da zorlaştırmıştı.

Son Plevne muharebesi başlamıştı. Yürümeye, Plevne'yi terk etmeye çalışan Türklerle Rusların arasında, Plevne boğazının huni gibi açıldığı geniş bir vadi vardı. Tabanından Vid Suyu geçen vadi, dik ve kayalık tepelerde son buluyordu. Bu tepeler şimdi ateş içindeydi.

İngiliz harp muhabiri MacGahan, Rus karargâhındaydı. Muharebeyi bütün ruhuyla takip ediyor, savaşın hiçbir anını kaçırmamaya çalışıyordu.

Vadi içinde, 20 bin Türk askeri, korkunç bir vuruşmaya girişmişti. Arkadan, iki kanadı korumaya çalışan 20 bin Türk askeri daha ateş ederek ilerliyordu. Daha arkadan da 500 kadar araba geliyordu. Türkler öyle süratle ilerliyorlardı ki, Rus hatlarına varıncaya kadar topçuları ancak birkaç atım ateş edebilmişlerdi. Fakat Türkler ilerledikçe, Rus ateşi yoğunlaşıyordu.

Osman Paşa çok öndeydi. II. Abdülhamid'in hediyesi kestane renkli şahane bir ata binmişti. Türkler, "Allah Allah" sadasıyla yeri göğü inletiyorlardı. Bir Sibirya alayına tesadüf eden Türkler sadece birkaç dakika içinde bütün alayı imha ettiler. Osmanlı askerleri, Rus siperlerini aşmışlar, siperlerin gerisindeki Rus topçusuna erişmişlerdi. Topları savunan Rus askerleri derhâl öldürüldü ve Rus topları susturuldu. Rus çemberi kırılmış ve yarılmıştı. Saat henüz sabah 08.30 idi.

Bu anda Rus 2. humbaracı tümeni, bütün gücüyle Türklerin üzerine taarruza geçti. 50 bin Türk ve Rus askeri gırtlak gırtlağa geldiler. Bir müddet boğuşuldu. Fakat arkadaki Türk birlikleri dar vadiden zamanında yetişemedi. Ön saftaki Türk tümeni, düşmanın üstün sayısı ve ateşi karşısında bocalamaya başladı.

Bu sırada Osman Paşa, bir tümenini daha ileri hatta sürmeye,

Rusları dağıtıp Sofya'ya doğru açılmaya hazırlanıyordu.

O anda olanlar oldu.

Osman Paşa, bir kurşunla bacağından ciddi şekilde yaralandı. Yaralanan ayağını üzengiden kurtarmaya çalışırken attan düştü. Bunu gören Osman Paşa'nın emir eri Çotuk Selim "Osman Paşamız vuruldu!" diye feryadı bastı. "Osman Paşamız vuruldu" diye delirmiş gibi koşmaya başladı. Osman Paşa "Selim, oğlum, dur!" dediyse de duyuramadı.

Osman Paşa tabancasını doğrulttu, Çotuk Selim'i vurmalı, bağırmasını önlemeliydi. "Osman Paşa vuruldu" sözü koca Türk ordusunu bozardı. Ama Osman Paşa, tetiği çekemedi. Acılar içinde çaresiz mırıldandı, "Bre Paşa, benim dersin ha, işte... Hani nerede, senin gücün kuvvetin? Harekâtın duyulmasına, kurşunun seni bulmasına ve Çotuk Selim'in bağırmasına niçin mâni olamadın? Hani nerede Paşalığın?" diye.

Paşa baktı... "Osman Paşamız vuruldu" diye bağıra bağıra koşan Çotuk Selim'e, yaralı ayağına, yanı başında suçlu suçlu duran atına, kendisine doğru koşan yaverine, ölüm kalım savaşı veren askerlerine ve yollarda, köprüde buğday sapı gibi doğranmış Plevne'nin halkına... "Ya Rabbi, günahlarıma pişman oldum, günahım sebebiyle kıyma bu millete" dualarına, tevbelerine, gönül yıkanmasına durdu.

Plevne beş aydır, Gazi Osman Paşa sembolü ile ayakta, dimdik duruyordu. Osman Paşa'nın vurulduğu, mübalağalı şekilde Türk hatları arasında yıldırım gibi yayıldı. Herkes "Osman Paşa şehit düştü" diye birbirine haykırıyordu. Panik başladı. Türkler, geriye Plevne'ye doğru ricate başladılar. 300 arabayı siper yaparak Vid Suyu kenarında mevzilendiler ve üzerlerine gelen düşmana ateşe başladılar. Bundan sonra tam dört saat Ruslar, Türklerle dolu vadiyi top ve tüfek ateşiyle cehenneme çevirdiler.

Türk hurucunu, yarma hareketini öğrenen Çar ve kardeşi Grandük, Radişevo'daki Rus tabyasına gelmişler, Rusların, Türk

siperlerine akışlarını seyrediyorlardı. Çar'a her dakika başı telgrafla haber geliyor, Rus ve Türk zayiatı ve durumu hakkında bilgi veriliyordu.

Rumen kolordusu, Yanıkbayır'da ilerlemeye başladı. Opaneç'teki Türk tabyasının ateşini susturan Rumenler, 1877 senesi 10 Aralık saat 09.00'da tabyaya girdiler ve 2 bin Türk'ü esir aldılar. Güneybatıdan ilerleyen General Kataley de Rus Hassa Kolordusu ile Türklerin sol kanadını koruyan 120 subay ve 3 bin 734 erden müteşekkil Türk birliğini esir aldı.

Bir Rus kolordusuna karşılık bir Türk alayı, en fazlası bir Türk tugayı muharebe ediyordu. Savaş çok dengesizdi. Önden ve arkadan çevrilen Türklerin, Plevne'den çıkma şansı artık yok olmuştu. Üstelik tekrar Plevne'deki tabya ve siperlerini ele geçirmelerine de imkân yoktu. Çoğu Ruslar tarafından işgal edilmişti. Ortada, açık bir hedef olarak kalmışlardı.

Türkler, çember içindeydi. Tam 3 saat, aralıksız Rus ateşi yediler. Devamlı Rus takviyesi geliyor ve Ruslar artık Plevne sokaklarında dolaşıyorlardı.

Öğleden sonra saat 0l.00'de, iki tarafın ateşi de azalmaya başladı ve sonra tamamen durdu. Türkler, her taraftan sarılmışlar ve pek üstün düşmana karşı, tarihte az görülen bir cesaretle vuruşmuşlardı. 143 gündür bütün dünyayı büyülemiş olan efsane, son dakikalarını yaşıyordu.

Onlar, üzerine düşeni fazlasıyla yapmıştı. Gazi Osman Paşa ve gazilik unvanını onlarca defa hak etmiş askerleri için artık yapılabilecek tek şey vardı: Teslim olmak...

Ateş kesilince, Vid Köprüsü'ne giden yolda beyaz bir bayrak yükseldi. Osman Paşa, teslim oluyordu. Bayrağı gören Rus birlikleri, sevinç çığlıkları atmaya başladı.

Ruslar, Osman Paşa'ya Fransızca bir mektup yazdılar ve bir Türk subayının eline tutuşturdular. Mektupta "Ekselans" deniyordu... "Korgeneral Ganetsky, ancak zât-ı âlilerini şahsen temsil eden bir Türk subayını kabul edecektir, kendileri yaralı olduğunuzu

biliyorlar..."

General Skobelev, yanına gazeteci MacGahan'ı aldı. Böyle bir ana, tarihin kesiştiği bir zamana şahit olmak inanılmazdı. Meslektaşlarının ömrünü vermeye hazır olduğu, tarihin donduğu vakti yaşayacak olmak, MacGahan için hayatının en anlamlı mükâfatıydı. Efsane kahraman Osman Paşa ile karşılaşacaktı.

MacGahan, General Skobelev ile köprü başına geldi. Bir Türk subayı onlara doğru ilerliyordu. Ruslar arasında "Osman Paşa'nın kendisi geliyormuş" haberi çalkalanıyordu. Skobelev; gazeteciye "Osman Paşa, büyük bir askerdir ve bütün askerî tarihte bu sıfatla kalacaktır, memleketinin şerefini kurtardı" dedi.

Türkleri ilk defa 1866 yılında Seyhun-Ceyhun nehirleri arasında tanıyan, buradaki Sadık Han'ı bir türlü unutamayan MacGahan, büyük bir heyecan içindeydi. Paşa ile karşılaşacağı bu tarihî anı en ufak teferruatına kadar hafızasına nakşetmeliydi. Gözlerini dört açmıştı. Çevre, ölüler ve yaralılarla doluydu. Az ileride arabası devrilmiş bir at can çekişiyor ve bir öküz, yarasından ağır ağır boşalan kanla yavaş yavaş can veriyordu. Yanda, kafası kopmuş bir Türk eri yatıyordu. Soldaki çukurda, dört Türk eri, gittikçe donuklaşan gözlerle semayı seyrediyor, en küçük bir şikâyet sesi çıkarmadan sükûnet içinde ölümü bekliyordu. Birkaç yüz metre ilerideki Rus siperleriyse, cesetlerle dolup taşıyordu.

Nihayet bir Türk paşası at üzerinde göründü. Elleri ayaklarına dolaştı. Ancak gelen büyük bir heyecanla beklenen Osman Paşa değil, kurmay başkanı Mirliva Tevfik Paşa'ydı.

Ruslar, üzüntü içinde "Osman Paşa değilmiş, bu Tevfik Paşa'ymış" diye hayıflandılar.

Tevfik Paşa, General Skobelev'e yaklaştı ve Fransızca, "Osman Paşa yaralandı" dedi. Korgeneral Skobelev "Ümit ederim ki yaraları ağır değildir" dedi. Paşa da "bilmiyorum" diye cevap verdi.

Bu sırada Çar'ın karargâhından General Strokov geldi. Tevfik Paşa, Osman Paşa'nın yaralandığı için gelemediğini, bir kulübede

bulunduğunu, burada Korgeneral Ganetsky'yi beklediğini, Türk ordusunun teslim olacağını söyledi. Rus subayları ve başta İngiliz gazeteci MacGahan olmak üzere bütün gazeteciler, sükûnet içinde, kendisine haber uçurulan Ganetsky'yi beklemeye başladılar.

Çevre, silahlı Türk askerleriyle çevriliydi. Asabiyetle patlayan bir tek tüfek, her şeyi altüst edebilirdi. General Strokov da aynı endişeyi taşıyor ve rastgele atılacak bir Türk kurşunundan korkuyordu. Fakat Türk askerlerinin arasında durmak zorundaydı. Çünkü Osman Paşa'nın yanına gitmek için Çar'dan emir almıştı.

Genç General Strokov, diğer Rus subaylarını yolladı. Sonra atının üzerinde, Türklerin arasına daldı. Türk birlikleri yol vermek için açılıyordu, Rus generaline tamamen hissiz şekilde bakıyorlardı.

Strokov, yolunun üzerinde yığılmış Türk cesetlerini çiğnememek için atına mahirane manevralar yaptırarak yavaş yavaş ilerliyordu. Nihayet önde giden Tevfik Paşa, bir kulübeye vardı. Kulübenin önünde Türk paşaları, kurmay subayları, yaverler, kolu Kızılay bandajlı Türk doktorlar vardı.

General Strokov atından indi ve yularını kendisini takip eden Rus süvarisine verdi. Barakaya girdi. Kapıyı açtı. Burası yaralılarla dolu bir ahırdı. İkinci kapıyı açtı. Alçak sesle konuşan Türk subaylarının bulunduğu bir oda idi. Yandaki ufak pencereden ışık sızıyordu. Strokov, Gazi Osman Paşa'yı gördü. Tahta bir sıraya oturmuş, yaralı bacağını boş bir cephane sandığının üzerine dayamıştı. Yüzü soluk, kaşları çatıktı. Bakışları hüzünlü, kabahat işlemiş çocukların utangaçlığındaydı.

Ordu başhekimi Miralay Asaf Bey, Paşanın yarasını temizliyordu. Birkaç yaşlı paşa, ayakta duruyordu. Osman Paşa, güçlükle doğrularak General Strokov'a elini uzattı. Strokov, "Lütfen rahatsız olmayın Mareşalim." dedi. Adını, rütbesini bildirdi ve esas duruşunu bozmadı. Osman Paşa, "Fransızca" oturmasını söyledi. General oturmadı ve esas vaziyette durarak kayıtsız şartsız teslim istediğini bildirdi. Fransızca konuşmasını "Her şey sadece Tanrı'nın elindedir Ekselans" diye bitirdi.

O anda Korgeneral Ganetsky odaya girdi. Osman Paşa'yı selamladıktan sonra şapkasını çıkardı, elini sıktı, tebessüm ederek, "Tebrik ederim Mareşalim. Yaptığınız müdafaa ve taarruzlar fevkaladeydi. Lütfedin, emir buyurun, artık askerleriniz silahlarını bıraksınlar" dedi.

Osman Paşa'nın işareti üzerine Âdil Paşa, yanına General Strokov'u alarak, teslimi görüşmek üzere odadan çıktı. Osman Paşa, kılıcını çıkardı, vedalaşır gibi bir an baktıktan sonra Ganetsky'ye uzattı.

Bu sırada dışarıda Ruslar, Vid Köprüsü'ne yığılmış Türk ordusunu ve sivillerini iyice çember içine almışlardı. Âdil Paşa, bir tepenin üzerinde göründü. Ellerini kaldırarak askere, silahlarını bırakmasını söyledi. Ortalığı korkunç bir sessizlik kapladı. Türkler, sanki taş kesilmişlerdi; değil hareket, nefes dahi almıyorlardı. Silahını atan tek Türk askeri görülmedi. "Ölürüz de silahımızı vermeyiz." diyorlardı. Bunun üzerine Türk subayları, birlikleri teker teker dolaşarak, artık karşı koymanın faydası olmadığını, silahlarını yere atmalarını söylediler.

Asker, ağır ağır, büyük bir isteksizlikle silahlarını ve kütüklüğünü sökerek fişekleri yere bırakmaya başladı. Bazılarının asabiyetle yerdeki fişekleri çiğnediği görüldü.

Çar'ın kardeşi Başkumandan Grandük Nikola, ordunun arasına girmişti. Rus askerini tebrik etti ve şapkasını çıkararak "Yaşasın Çar" diye bağırdı. Bütün Rusların aynı mealdeki bağırışı, vadiyi doldurdu.

Bu anda yeni yeni erkekleşme sevdasında bir çocuk sesi, "Tuna nehri akmam diyor/Etrafımı yıkmam diyor/Şanı büyük Osman Paşa/Plevne'den çıkmam diyor" türküsünü söylemeye başladı.

Tuna marşını başlatan bir çocuktu, ama herhangi bir çocuk değil, kadın ve çocuklarla dolu öküz koşulu arabayı, askerler içinde götürmeye çalışan Horoz Hasan'dı. Sesler, bir iken on, on iken yüz, yüz iken bin oldu. Esir düşen Türk askerleri, hep birden gözyaşları içinde türküyü söylemeye başladılar. Onlarla birlikte dağ taş da dile geldi.

Bu sırada Osman Paşa, açık fayton içinde Grandük'e doğru geliyordu. Osman Paşa, Tuna Nehri türküsünü duydu. Durdu, Tabip Asaf Bey'in yardımıyla faytondan indi. İnmesiyle birlikte cenk meydanı "Paşa bubam" sesiyle inledi.

Başta Osman Paşa olmak üzere herkes sese döndü. Plevneli sivillerin doldurduğu arabaların arasından biri çıktı. Osman Paşa'ya doğru koşmaya başladı. Bu, Horoz Hasan'dı.

İnanılmaz bir şey oldu. Hasan'ın, Paşa'ya doğru koştuğunu gören Rus askerleri, silahlarını doğrulttu. Hasan'ın, Osman Paşa'nın yanındaki Rus subaylarına saldırdığını sanmışlardı. Rusların silaha davrandıklarını gören Osmanlı askerleri de, yere bıraktıkları silahlarına davrandılar. Hasan vurulmak ve yeni bir çatışma çıkmak üzereydi.

Gazi Osman Paşa canhıraş bir şekilde bağırdı:

"Hasan! Dur!"

Osman Paşa'dan emri alan Hasan, beş aydır aldığı askerî terbiyeyle zınk diye durdu. Şaşkındı, Osman Paşa niçin bağırmıştı? Osman Paşa hemen duruma müdahale etti ve Fransızca olarak vaziyeti Rus subaylara anlattı. Rus ve Türk subaylar araya girerek, kalkan silahların inmesini sağladılar.

Osman Paşa, Hasan'ı yanına çağırdı; yarası sebebiyle yürüyemiyordu.

"Gel bakalım Kırk Kanatlı Reisim!"

Horoz Hasan geldi ve "Paşa bubam, bizi bırakıp nereye gidersin?" diyerek Osman Paşa'nın beline sarıldı.

Osman Paşa, Hasan'a ne cevap vereceğini bilemedi.

"Evladım, Plevne'de savaşımız bitti... ama... başka cephelerde ölünceye dek devam edecek. Beni nereye götüreceklerini ben de bilmiyorum."

Hasan, gayet masumane sordu:

"Paşa buba, sizi kim götürecek?"

Paşa, Hasan karşısında boynunu büktü ve utandı.

"Ruslar götürecek."

Hasan, gözlerini Osman Paşa'ya dikti:

"Paşa bubam, siz esir mi düştünüz?"

Koca Osman Paşa konuşamadı; onun yerine göz pınarları konuştu, gözyaşları yanaklarından ak sakalına doğru süzüldü.

Bu sırada Grandük, atını faytona doğru sürmüş, iyice yaklaşmıştı. Osman Paşa, Tabip Asaf Bey'in yardımıyla faytonun körüğüne tutunarak Çar'ın kardeşini karşıladı.

Grandük Nikola, Paşa'ya elini uzattı ve Fransızca, "Plevne'yi muhteşem bir şekilde savundunuz! Bu müdafaa askerî tarihte çok mühim bir yer tutacaktır" dedi. Osman Paşa, acı bir gülümsemeyle Fransızca teşekkür ederken, Rus subayları "Bravo" diye bağırarak Paşa'yı alkışlamaya başladılar. Bu sırada Romanya prensi Karol geldi, Paşa'nın elini sıkarak tebrik etti ve askerce selamladı.

Grandük, Paşa'nın beline sarılmış vaziyette kendine bakan Hasan'ı işaret etti.

"Evladınız mı?"

Osman Paşa gözleri yaşlı, Hasan'a baktı.

"Evet, General! Bütün askerlerim gibi bu da evladım. Savaşta anne babasını kaybetti, beni baba bilir. Oğlum yerinedir. O da bizimle birlikte Plevne'yi savundu. Büyüklerin başaramayacağı nice işler başardı."

Grandük, inanmaz gözlerle dik dik, kendisini süzen Hasan'a baktı.

"Şimdi daha iyi anlıyorum, Plevne'de kazandığınız zaferlerin sebebini..."

Osman Paşa, yaverine "Evladım, Hasan'ı sivillerin arasına götür!" diye işaret etti ve Hasan'ı son olarak kucakladı.

"Hadi evladım, şimdi vazifenin başına! Sana emanet edilenleri; canından, ırzından, dininden emin olacakları topraklara götür!

Kısmetse görüşürüz."

"Paşa bubam, bizi kime bırakıp gidersin?" diye ağlayan Hasan, Osman Paşa'yı bırakmıyordu. Paşa çaresizdi, ne yapsın bilemedi. Bu sırada Hikmet Dede geldi.

Osman Paşa, Hikmet Dede'ye derdini döktü:

"Hikmet Dedem! Hasan'ı al götür! Rus çizmesinin kirletmediği diyara. Ana baba ayrılığından sonra bir de esirlik zilleti yaşamasın! Onu pehlivanca yetiştir. Kızılelmaya biz ulaşamadık, o ulaşsın hiç olmazsa."

Hikmet Dede boyun büktü.

"Kader bu, emir yüksek yerden Paşam! Elden ne gelir. Başımıza gelenlerde nice bin hikmet vardır, ders almayı bilene... İnşallah Hasan'ı, Rus çizmesi basmayan diyarda, Osmanlı'nın Rumeli'ndeki son kal'asında yetiştirir, öyle salarız kurtlar sofrasına. Siz hakkınızı, bu ihtiyar dedenize helal edin! Bu mağlubiyette, sizin gibi bir Paşa'nın boynu bükük gitmesinde, 'Bunda da bir hikmet vardır.' diyen, ancak hikmete erişemeyen bu dedenizin çok payı var... Hakkınızı helal edin!"

Hikmet Dede'nin sözleri, Osman Paşa'yı gönlünden vurdu. Gözü yaşlı kendisini seyreden Hasan ve Hikmet Dede'ye baktı.

"Dedem, sizde ne hakkım olabilir ki? Helal ettim, siz de helal edin! Kusur bizde, Osmanlı'nın Plevnesi'ni savunmaktan biz sorumluyduk. Biz hayattayken Rus, Plevne'ye girmemeliydi. Şehit olmalı, bu günleri görmemeliydik."

Hikmet Dede, varlığının Osman Paşa'nın yaralarını çok daha fazla kanatacağını hissetti, artık buradaki varlıkları, Rus'a teslim olmuş Paşa'ya teselli değil azap olacaktı. "Varsa hakkımı helal ettim Paşam!" dedi ve doğruldu.

"Hadi evladım, vazifemizin başına! Paşa babanı rahat bırak!" diyerek Hasan'ı, Osman Paşa'dan kopardı. Hasan, gözü ve gönlü Osman Paşa'da, Hikmet Dede tarafından çekildi. Plevne'den çıkış

yolu arayan sivillerin arasına, onu bekleyen yeni zamana, yeni mekânlara ulaşmak üzere götürüldü.

Osman Paşa, Hasan'ın arkasından bakakaldı. Çekilip götürülen Hasan değil, Osmanlı'nın geleceğiydi. "Ya Rabbi! Hasanların geleceğini güzel eyle! Hasanların sayısını fazlalaştır, bizim yaşadığımız esirlik utancını onlar yaşamasın" diye dua etti.

Osman Paşa ile Hasan arasında geçen sahneyi seyreden Fransız askerî ataşesi Albay Gaillard, yanındaki İngiliz gazetecisi MacGahan'a döndü. "Osman Paşa, çok büyük bir kumandan, kendisiyle karşılaşınca sukût-ı hayale düşmekten korkuyordum. Şimdi onu görünce müsterih oldum. Tam hayalimde yaşattığım şahsiyet!" dedi.

Korgeneral Skobelev de "Osman Paşa, büyük bir askerin çehresini taşıyor, sonunda onu gördüğüme çok memnunum" diyordu. Grandük, generallerini teker teker Türk mareşaline takdim etti. Bütün generaller paşayı selamlayıp çekiliyorlardı. Osman Paşa, Skobelev'e takdim edilince yalnız ona elini uzattı ve gülümseyerek, "Bir gün Rus orduları başkumandanı olacağınızdan eminim" şeklinde iltifat etti.

* * *

Telgrafın tellerini dinleyen, bip biplerini kâğıda döken zabit, bembeyaz kesilmişti. Hâli, Sultan'ın dikkatinden kaçmadı. Sabah saat 08.00'den beri telgraf başından ayrılmamışlardı. Plevne'de yeni bir muharebenin başladığı bildirilmişti. "Plevne'yle ilgili haber saat kaçta gelirse gelsin beni hemen haberdar edin" emri alındığı için durum hemen kendisine iletilmişti. Abdülhamid Han, son geceleri uykusuz geçirdiği belli olan gözlerle ve Osmanlı coğrafyası gibi ateş altında yanan bir çehreyle telgraf odasına koşmuştu.

Bir daha da telgraf odasından ayrılmamış, yemeğini orada yemiş, namazını orada kılmıştı.

10 Aralık 1877'nin karakış akşamında saat 20.00'ydi.

Sultan kanının çekildiğini hissetti. Beklediği acı haber miydi?!

Bir aydır Plevne ile telgraf bağlantısı kopmuştu. Kopan telgraf telleri değil Hakan'ın şah damarı, nefes borusuydu. Bir aydır Plevne, tam manasıyla kuşatma altındaydı. Hakan, emir yağdırmıştı Tuna Ordusu kumandanlarına "Bir an önce Plevne'nin, Gazi Paşamın emrine yetişin!" diye... Ama yetişilmemişti, bütün Sultanlığına rağmen emri yerine getirilmemiş, bin bir mazeret ileri sürülmüştü. İşte o zaman anlamıştı... Sultan da olunsa kader karşısında mahkûm bulunduğunu, bir şey yapamadan eli kolu bağlı durmanın acısını, yüreğin nasıl dağlandığını...

Yalvaran, "Ne olur bana Plevne ile ilgili kötü haber verme!" diyen gözlerle baktı telgraf zabitine...

"Evladım! Hele söyle, telgraf telleri ne haber ulaştırdı?.."

Zabit konuşamadı, "Şeyy... efendim... Plevne..." dedi, kaldı.

Padişah'ın eli ayağı titremeye başladı. Demek ki kaç gündür kendisini uykusuz bırakan haber gelmişti. Tekrar sordu.

"Evladım, çekinme söyle! Haberlerin en acısına da hazırlıklıyım."

Zabit, bütün zorlamasına rağmen yine konuşamadı. Padişah yine sordu ama cevabı içinde olan sualle:

"Evladım, Plevne düştü mü?"

Suali sordu, cevabını biliyordu ama yine de zabitten "Hayır" cevabını bekliyordu, "Hayır de" diye yalvaran gözlerle baktı. Zabit, "evet" manasında başını salladı. Padişah olduğu yerde sallandı. Nefesi kesildi. Eli ayağı buz gibi oldu. Gözleri kararardı. Yoksa o da ismini taşıdığı Birinci Abdülhamid Han'la aynı kaderi mi paylaşıyordu? Özi Kalesi'nin düştüğü, binlerce sivilin Ruslar tarafından katledildiği haberi geldiğinde Birinci Abdülhamid Han felç olmuş, bir müddet sonra da vefat etmişti.

İnsan isteyerek, iradesiyle ölüme gidebilir, akla hayale gelmeyen kahramanlıklar gösterebilirdi. Ama hiç kimse iradesiyle felç olamazdı. Acı haberle felç olabilmek için bir milletin bütün fertlerini öz evladından çok sevmek, namusu bilmek, binlerce senede oluşan millî vicdan, mesuliyet hissi, utanma duygusu gerekliydi.

Zabit, nefessiz kalan Abdülhamid Han'a baktı. "Yoksa Padişah

Efendimiz de ecdadı gibi felç mi oluyor?" endişesiyle doğruldu, çıkmayan sesi geri geldi:

"Sultanım, tabip çağırayım mı?"

İkinci Abdülhamid Han, ölümlerden geri dönmüş gibi yaşlı gözlerini açtı.

"Hayır evladım! Bizim işimiz tabiplik değil... Ne yazık ki derdimize derman olması gerekenler zehir döktüler. Hele söyle, Gazi Paşam sağ mı?"

"Sağdır, Hünkârım."

Padişah, "Elhamdülillah! Şükürler olsun, Paşamızı bize bağışlayan Rabbimize" diyerek olduğu yerde şükür secdesine kapandı. O kadar uzun müddet kaldı ki, zabit, bir şey oldu diye korktu. Padişah doğruldu ve yaşlı gözlerle sordu:

"Esir mi düşmüş?"

"Evet Hünkârım! Bacağından yaralandıktan sonra..."

Padişah, başını iki eli arasına aldı ve bütün Osmanlı'nın, İslam âleminin hâline tercüman oldu:

"Vah Gazi Paşama... Vah bana... Vah Milletime!.."

* * *

Gazi Osman Paşa, esir edildiği gün akşamı Plevne'ye götürüldü. Geceyi doktoru ve emir erleriyle bir Bulgar evinde geçirdi. Aynı gün Çar da Plevne'ye geldi ve geceyi şehirde geçirdi. Çar, 11 Aralık günü Osman Paşa'yı öğle yemeğine davet etti. Bu sırada Grandük'ün emriyle Bükreş yoluna çıkarılan Osman Paşa geri döndü. Geri dönmesi için Çar, kendi arabasını göndermişti.

Çar'ın bulunduğu evin kapısında, insani gerçek ortaya çıktı. 300 kadar Rus subayı kendisini "Bravo Osman" diye şapkalarını çıkararak alkışladılar. Paşa, bir tarafında Tabip Asaf Bey, diğer tarafında yaveri eve girdi. Çar kapıda, Osman Paşa'yı bekliyordu ve elini sıkarak odaya aldı. Çar "Sizin gibi kılıcın hakkını bilen bir komutanın kılıcı alınmaz. Kılıcın hakkını bilenin kılıcından

korkulmaz. Bu kılıç en fazla size yakışır" diyerek kılıcını iade etti.

Sofra, Çar'ın aşçısı tarafından itina ile hazırlanmıştı. Osman Paşa, aylardan beri böyle mükemmel yemek yüzü görmemişti. Aç, hasta, üstü başı perişan hâlde esir düşen ve kışın dondurucu soğuğunda, dikenli tellerle çevrili esir kamplarına kapatılan askerlerini hatırladı. Her lokma, demir leblebi oldu, boğazından geçmedi.

Çar'la baş başa Fransızca konuştular. Çar, Rusya'ya gönderileceğini, mütarekeye kadar kalacağını, kendisine karşı hiçbir şekilde hürmette kusur edilmeyeceğini söyleyerek Paşa'yı uğurladı.

Paşa, Ukrayna'daki Harkov'a, arabayla hareket etti. Önce Çar'ın karargâhına geldi. Burada kendisine defne dalından bir çelenk verildi. Bundan böyle kendisinin ve esir alınan ordusunun Rusya İmparatorluğu'nun düşmanları arasında olmadığı söylendi.

O gece Rus ordusu, Plevne'yi tamamen işgal etti. Çar, 12 Aralık günü öğle vakti, binlerce Rus'un almak için öldüğü, fakat Türk askerinin kahramanca müdafaaları sonunda düşüremediği yere geldi ve Griviçe Tabyası'nda yapılan büyük dinî törene katıldı.

Tabyanın girişinde, Grandük Nikola, ağabeyi Çar'ı bekliyordu. Çar'ı ve peşindeki Romanya Prensi'ni, Rus toplarının salvosu karşıladı. Arabadan inen Çar, kardeşi başkumandanı iki yanağından öptü ve boynuna Sen Jorj nişanı taktı. Orgeneral Todleben'e, Orgeneral Prens Imeretinski'ye ve başka kumandanlara da nişanlar verdi.

II. Aleksander, iki gün sonra Petersburg'a(127) döndü. Plevne askerî valiliğine Korgeneral Skobelev'i getirdi.

Plevne'nin kahraman ordusundan 10 paşa, 130 albay, yarbay ve binbaşı, 2 bin yüzbaşı ve teğmen, 40 bin piyade ve topçu, 1.200 süvari, toplam 43 bin 340 kişi esir düşmüştü. Son Plevne hurucunda 6 bin Türk ve 2 bin Rus ölmüş, pek çoğu yaralanmıştı. 75 Türk topu ve 70 bin tüfek, Rusların eline geçmişti.

Plevne'nin düşmesinden sonra General Skobelev, Türk

ordusundan alınan martin tüfeklerini birliklerine dağıttı. Rus ordusunun şerefiyle mütenasip olmadığı iddiasıyla çok tenkit edildi. O buna aldırmadı. Türk ordusunun tüfeklerinin bariz üstünlüğünden, Plevne savaşlarında çok çekmişti ve martinlerin değerini biliyordu.

* * *

Plevne'nin düşmesinden ve Osman Paşa'nın esir olmasından sonra Tuna ve Edirne vilayetlerinde tam manasıyla panik başladı. Rumeli Orduları Genel Komutanı Süleyman Paşa'nın "Ahali göç etmesin, direnşin!" emrine rağmen dehşete düşen halk, göç yollarına düştü. Bu durum Süleyman Paşa'yı çıldırttı. 14 Aralık 1877 tarihinde Ahmetli'deki(128) Saadet Giray Paşa'ya çektiği telgrafla tepkisini dile getirdi:

"Böyle alçak ahaliyi Allah kahretsin. Cehennemin dibine gitsinler! Biz ordular ile İslimye tarafına geçiyoruz. İslimye halkına ne oluyor ki heyecana uğruyorlar?"

Süleyman Paşa, "Alçak" deyip hakaret ettiği Osmanlı ahalisinin Osman Paşa ile nice destanlar yazdığını bilmezlikten geliyordu.

Dehşet gönüllere düşmüş, Osman Paşa'nın esir olmasıyla tam manasıyla panik başlamıştı. Ne Padişah'ın ne de Rumeli Orduları Başkomutanı'nın "Göç etmeyin" emirleri artık fayda ediyordu. Tam manasıyla panik başlamıştı. Plevne, Lofça, Servi, Orhaniye gibi yerlerden göç edenler Sofya'da toplanıyor, bir kısmı oradan Filibe ve Tatarpazarcığı yoluyla Rodop Dağları'na sığınıyordu.

Rusların Dobruca'yı işgali üzerine bu bölgeyi vatan tutanlar, Rusçuk, Silistre, Tutrakan, Eski Cuma ve Razgrad tarafında yaşayanlar Şumnu'ya göç etmişti.

Edirne'ye yakın olan Eski Zağra, Yeni Zağra, Kızanlık, Filibe, Harmanlı gibi yerlerde yaşayanlar Edirne'ye gelmişlerdi.

Sırbistan-Karadağ bölgesinden göç edenler ise Üsküp'e sığındılar.

Başlayalı yalnızca beş ay olan bu kural tanımaz savaş sonrası milyonlarca Müslüman yerinden olmuş, on binler düşman tarafından katledilmişti. Yerlerinden edilenlerin çok azı Şumnu,

Edirne, İstanbul, Gümülcine, Üsküp(129) ve Rodoplar gibi düşman süngüsünden uzak yerlere ulaşmayı başarabilmişti. Yüz binler, Edirne'ye, Şumnu'ya, Sofya'ya, Filibe'ye, Rodoplara götüren yollarda, dayanılmaz kış şartlarında aç ve perişan bir vaziyetteydiler. Rodoplara sığınanların durumu hiç iyi değildi; korkunç kışta barınacak yerleri yoktu. Şumnu sokakları göçmenlerden geçilemez hâldeydi.

On Yedinci Bölüm: Rodoplarda Ne Oluyor?

"Ağam, sizi görmek isteyen var."

Huzursuz oldu, koca koca meşe kütüklerinin yanmakta olduğu ocağın karşısına oturmuş, alevlere bakarak dalmış kişi...

"Siz ne laf anlamaz insansınız! 'Beni rahatsız etmeyin. Kimseyle görüşmek istemiyorum' dememiş miydim?"

Haberi getiren, göğsü çapraz fişeklikle kuşatılmış uzun boylu delikanlı kekeledi:

"Demiştiniz ağam da... Gelen çok ısrar etti."

"Kimmiş o, gecenin bu saatinde beni görmek isteyen?"

"Ağam, isim vermedi, 'Kırmızı gül deyin o bilir' dedi."

"Ne! Kırmızı gül mü dedi?" bağırmasıyla yerinden fırlayan adam delikanlının yakasını tuttu.

"Nerede o, ne bekletirsin, al içeri!"

"Buradayım bre Koca Dağlı Ağam! Misafiri kapıda bekletmek, Rodoplarda ne zamandır âdet oldu?"

"Hay benim Aliş'im! Can yoldaşım..."

İki metreye yakın boyu, 120 kiloyu bulan ağırlığıyla Koca Dağlı, bir dağın bir dağa kavuşması gibi sarılınca olanlar oldu. Aliş gibi bir yiğit bile hasret dağından kopup gelen çığa karşı koyamadı, devrildi, üstüne de Ahmet Ağa... İki deli yerde bir müddet sarmaş dolaş olduktan sonra, Binbaşı Ali Bey'i hayretler içinde bırakan bir şey oldu. "Hay benim Aliş'im", "Hay benim Ahmet Ağam" naralarıyla alt alta üst üste boğuşmaya başladılar. Kimin altta kimin üstte olduğu belli değildi. Aliş, kilo ve boy bakımından Ahmet Ağa'dan epey düşük olsa da başa baş güreşiyordu. Kırmızı gül

işaretiyle akılları başından giden iki yeminli deli, on dakika kadar kıyasıya boğuştular, binbaşının şaşkın bakışları altında... Sonra da nefes nefese kaldılar; başlarındaki kalpakları bir tarafa gitmiş, elbiseleri darmadağınık olmuştu. İkisi de isten kararmış, kandille şöyle böyle aydınlanan kulübenin birer köşesinde kalakaldılar.

Aliş'in bir yıl önce Bulgar isyancılara karşı birlikte çarpıştığı Tımrışlı Ahmet Ağa, Rodop dağlarındaki nüfusun çoğunluğunu meydana getiren Pomak Türklerindendi.

Pomak Türklerinin, yedi yüzlü yıllarda Balkanlar'a gelen sarışın mavi gözlü Koman Türklerinden olduğu söylenmektedir. Tımrışlı Ahmet Ağa da sarışın ve mavi gözlüydü. Koman Türkleri, zaman içinde Bulgarların arasında dillerini kaybedip Bulgarca, Osmanlıca ve Kumanca karışık bir dil olan Pomakça konuşmaya başlamışlardı. Rodoplar, Anadolu Türkleriyle Osmanlı'dan üç yüz yıl kadar önce tanışmıştı. Bizans, Slav ve Latinlerin Rodop, Batı Trakya ve Makedonya üzerinde hâkimiyetlerini önlemek için 10. ve 13. yüzyıllar arasında Çepnileri(130) ve Konya yöresinden Türkmenleri, özendirici tavizlerle buralara yerleştirmişti. Buralardaki Türkmenler, Konya yöresinden geldikleri için Konyarlar diye anılmış. Bu üç bölgeye Anadolu'dan Türk akını bu kadarla da kalmamış.

13. yüzyılın başında Anadolu Selçuklu Donanma Komutanı Çaka Bey, pek çok Ege adasını hâkimiyeti altına almış. Daha sonra Semendirek ile Dedeağaç ve Meriç çevresinde hâkimiyetini kuvvetlendirmiş. Ege Bölgesi'nden 54 bin kadar Yörük Türkmen topluluğunu Dedeağaç ve Kavala(131) üzerinden orta Rodoplara göndermiş ve ileri karakol görevlisi olarak buralarda kalmasını sağlamıştır.

1333 yılında, Eğriboz(132), Mora(133) ve Gelibolu'ya önemli seferler yapmış olan Aydınoğlu Umur Bey, bu bölgelere ve özellikle de Rodoplara yüz binlerce Yörük Türkmen yerleştirmiştir. Hatta Rodoplar, Umureli diye anılmıştır.

Böylece 1065 ve 1345 tarihleri arasında 200 bin kadar Yörük

Türkmen, ağırlık Rodoplar olmak üzere, Rodoplar, Batı Trakya ve Makedonya'nın muhtelif yerlerine iskân edilmiş, yerleştirilmiş, buraları Türk varlığıyla şenlendirilmiştir.

Murad Hüdavendigâr'ın tahta geçtiği 1354 tarihinden sonra Rumeli fethi, Dimetoka, Fere ve Edirne olarak başlayıp bütün hızıyla devam etmiş, çok kısa bir zamanda bütün Rodoplar, Osmanlı topraklarına katılmıştı. Osmanlı akıncıları burada; hâlleri, yüzü, davranışları kendilerine benzeyen ama dilleri farklı, dağlarda yaşayan mert, savaşçı kimselerle karşılaşmışlardı. İki taraf tez zamanda kaynaşmışlar, Rodop dağlıları Osmanlı akıncılarına yardım etmiş ve bunlara yardımcı manasında pomaçi denmiş, bu tabir zaman içinde "Pomak"a dönmüştü. Dağlılar, az zamanda kaynaştıkları akıncıların dinlerini de severek kabul etmişler ve Müslüman olmuşlardı.

İşte şimdi o günden bugüne geçen beş yüz yıl sonra Rodopların dört bir tarafı Pomak denilen yiğit, mert ve cesur, şehrin ikiyüzlülüğüne bulaşmamış temiz insanlarla doluydu. Tımrışlı Ahmet Ağa da bunlardan biriydi.

Boğuşma sonrası nefes nefese kalan iki yeminli deliyi seyreden Binbaşı Ali Bey dayanamadı:

"Aliş'im! Nedir bu kırmızı gül?"

Aliş, Tımrışlı Ahmet Ağa'ya bakarak gülümsedi; ondan tamam işaretini alınca anlattı:

"Rodoplarda kırmızı gül, Peygamber Efendimize (sallallahü aleyhi ve sellem), şehitliğe, al bayrağa, hürriyete; beyaz gül, iffete, namusa, mertliğe işaret eder. Onun için buralarda kadınlara hep güllü isimler verilir. Fatmagül, Ayşegül, Ümmügül, Gülçehre, Gülbeyaz, Gülendam, Gülfidan, Gülizar, Gülnadiye, Gülümser, Gülsen, Gülşen, İsmigül, Durdugül, Zerregül ve niceleri... İnsanlar, çocuklarını gülüm diye sever. Biz de yeminli deliler olarak kendimize kırmızı gülü alem, işaret seçtik. Birbirimizi tanımada kırmızı gülü işaret olarak kullanırız. Kırmızı gülle gelen için canımızı verir, her türlü fedakârlığı yaparız."

Aliş'in açıklamaları Binbaşı Ali Beyi gönlünden vurdu.

"Rodopları mesken tutan insanların yiğitliğinin nereden geldiğini şimdi daha iyi anladım."

Aliş, kendinden yirmi yaş büyük olan Tımrışlı Ahmet Ağa'ya, Koca Dağlı diye takılmayı sever, Ahmet Ağa da buna ses çıkarmazdı. Aliş, Ahmet Ağa'ya takıldı:

"Bre Koca Dağlı! Rodoplarının karlı eteklerindeki bu kulübede ne ararsın? Yoksa hanım yengemle kavga mı ettiniz? Üç gündür bu dağlarda seni bulmaya çalışırız. Peşinde koştururken az kalsın donuyorduk."

Aliş'in suali, Ahmet Ağa'nın kavuşmaktan doğan ilk coşkunluğunu götürdü.

"Seni buralara getiren dert, acı, bir şeyler yapabilme arzusu bizi buralara getirdi. Rodopların eteklerinde, ak başlarında, yaramıza merhem, zalimlere dur diyecek yiğitler, Alişler ararız. Rumeli insanının hâline tercüman olan 'Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?' türküsünü duymuşsundur herhâlde... Görünen o ki Aliş'i, Tuna boylarında bulamadık, bir ümit deyip Rodop Dağları'nda ararız."

Aliş "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" türküsünün sözlerini Ahmet Ağa'dan duyunca vuruldu ama nasıl vuruldu?! Zeynep'ini hatırladı. Zeynep'in elleriyle bağladığı, al bayrak, vatan, namus için kement eylediği al duvağın boynunu sıktığını hissetti.

Aliş türküsünden bahsedilmesi Binbaşı Ali Bey'i de heyecanlandırdı. Türkudeki Aliş'in, yanlarındaki Aliş olduğunu söyleme isteğiyle yandı. Tereddüt etti; acaba uygun olur mu diye... Hem yüreği, hem de gönlü "Uygundur" dedi. Rodoplardaki mücadeleyi, Aliş, Aliş'in boynundaki al duvak, Zeynep'in yüzündeki yeşil duvak ve Aliş türküsü üzerine kuracaklardı. Gazi Osman Paşa ve Hikmet Dede böyle söylemişlerdi.

Ali Bey, Ahmet Ağa'ya sordu:

"Aliş türküsünde geçen Aliş'i tanır mısın?"

"Yoo tanımam! Nerden tanıyacağım? Kim bilir hangi gönlü yanık yiğittir..."

Binbaşının sualiyle Aliş kıpkırmızı kesildi. Başına geleceği anlamış gibiydi. Binbaşı gülümsedi.

"Tanımadığından emin misin?"

Ahmet Ağa şaşırdı, tam "Nereden tanıyacakmışım, tabii ki tanımam" diyecekken, kıpkırmızı kesilmiş, yere bakan, kaçacak yer arayan Aliş'e gözü takıldı. Binbaşıya baktı, "O mu?" gibilerden... Binbaşı "o" diye başını sallayınca Ahmet Ağa, koca dağ gibi yerinden koptu. "Hay benim adına türkü yakılan Aliş'im" diyerek sarıldı.

Aliş, konuşmadığı için binbaşı anlattı her şeyi... Binbaşı Ali Bey'in anlattıkları, Ahmet Ağa'yı hüzünlendirmişti. Aliş'i omzundan tuttu.

"Hay benim Aliş'im! Ateşlerde yanarsın ha... Sevda ateşinin üzerine bir de ayrılık ateşi düştü üle mi?.."

Aliş, yüzünü kaldırıp cevap veremedi, çünkü ağlıyordu. Binbaşı, Ahmet Ağa'nın dikkatini Aliş'in üzerinden çekmek ve bir emaneti yerine ulaştırmak için konuştu:

"Osman Paşa'nın selamı var! Gerekli emir, evrak ve emanetlerle bizi sana gönderdi. Rodoplardaki Alişleri harekete geçirmek için..."

"Osman Paşa'nın selamı var" sözüyle Ahmet Ağa'nın gözlerine hüzün bulutları yerleşti.

"Aleykümselam. Osman Paşamızı nerede gördünüz? Bogot'ta mı?"(134)

"Hayır, Plevne'de."

"En son kaç gün önce gördünüz?"

Binbaşı, Ahmet Ağa'nın sualleriyle şaşırmıştı:

"On beş gün önce, Aralık başında."

Ahmet Ağa'nın göz pınarları hareketlendi:

"Ya üle mi? Demek ki haberiniz yok."

Binbaşı ve Aliş bir şeyler sezinler gibi oldular. Elleri ayakları titremeye başladı. Binbaşı sabırsızca sordu:

"Bre Ahmet Ağa, sözü ağzında geveleme! Neden haberimiz yok, bizim bilmediğimiz ne oldu?"

Ahmet Ağa'nın gözleri doldu, o koca adamın dudakları titredi.

"Gazi Paşamız beş gün önce esir düştü. Plevne artık Rusların elinde!.."

Aliş yerinden fırladı, çıldırmış gibiydi. Ahmet Ağa'nın yakasından tuttu.

"Bre Ahmet Ağa sen ne dersin? Osman Paşa hiç esir düşer mi? O, ölür de esir olmaz! Yanlış duymuşsun!"

* * *

Türk askerleri, Plevne'de açıkta, buzlar üzerindeydi. Kendilerine yiyecek de verilmiyor, hasta ve yaralılara bakılmıyordu.

Türk esirleri, Rus ölülerinin buraya atılması sebebiyle Vid Suyu'ndan su da içemiyorlardı. Yakacak ve ilaç yoktu. Ruslar, kırık Türk arabalarının tahtalarını akıl almaz fiyatlarla Türk esirlerine satıyorlardı. Ancak cebinde parası olan esir yaşayabiliyordu.

Yahudiler, bir dilim ekmek ve bir patates için inanılmaz fiyat istiyorlardı. Ruslar, Türk subaylarının eşya ve erzakını almışlardı. Bu eşkıyalığa razı olmayıp malını vermeyen Türkleri öldürüyorlardı. Osman Paşa'nın şahsi eşyasını hatıra diye saklamak için vermek istemeyen Türk erlerini süngülemişlerdi. Türk esirleri, Plevne'de tam 14 gün kaldılar. Bu müddet içinde 4 bine yakını öldü. İki haftada kendilerine yalnız 8 defa birer dilim ekmek dağıtılmıştı.

Osman Paşa, Plevne'deki bin hasta ve yaralı için söz almış, kalanlara dokunmayacaklarına dair Bulgar papaz ve ileri gelenlerine yemin ettirmişti. Çıkış sırasında şehirde kalan Türklerin

sayısı 4 bin kişiydi. Bunların çoğu Bulgarlar tarafından boğazlandı. Bir şey yapmayacaklarına dair "İsa" adına ant içmişti Bulgarlar... Gene bunları, İsa aşkına parçaladılar ve gözlerini oydular! Böylece 3 bin kişiyi öldürdüler. Geriye bin Türk hasta ve yaralısı kaldı, bunları öldürmeye vakit bulamadılar. Gazeteciler, durumu öğrenip Ruslara bildirdiler. Ruslar durumu zaten biliyorlar, katliama göz yumuyorlardı. Ancak gazetecilerin haberi olmasıyla müdahale etmek zorunda kaldılar.

Plevne'ye Ruslarla giren gazeteci Frank Miller, gördüklerine inanamamıştı. Üç gündür aç susuz, pansumansız hastaların öldüğünü görmüştü. Gazetesine gönderdiği haberde "En geniş hayal gücü olanlar bile bu manzaranın korkunçluğunun binde birini tasavvur edemez" diye yazıyordu.

Destanların en güzelini ve en anlamlısını yazan Plevne kahramanları, insanın insana olan insafsızlığının kurbanı olarak ebedi güzellikler âlemine gittiler.

* * *

Osman Paşa, Rus şeref birliği refakatinde lüks bir araba ile Rusçuk yakınlarındaki Rus büyük karargâhının bulunduğu Bogot'a gelmişti. Burada iki hafta kaldı. Alman doktor ve hemşireler tarafından tedavi edildi. Tabip Asaf Bey de daima yanındaydı. Pek az harp esirine tarihte Osman Paşa kadar itibar edilmiştir. İkâmeti için Ukrayna'nın Harkov şehrinde pek güzel bir köşk tahsis edilmişti. Her geçtiği yerde Rus halkı tarafından alkışlandı, askerî merasimle karşılanıp uğurlandı. 1878 Ocak ayı başında Harkov'a ulaştı.

Her iltifat, her alkış, her güzel davranış Osman Paşa'ya büyük acı veriyordu. Her lezzetli lokma, ağzına girdiği anda zehir oluyordu. Plevne'dekiler, askerleri, bir an olsun Mareşal Gazi Osman Paşa'nın aklından çıkmıyor, Hasan ve Muzaffer'i öz evlatları gibi özlüyor, Hayırvar Nine ve Zeynep Gelin'i merak ediyor, "Kaderin garip cilvesi. Onlar, Aliş'i Tuna boyunda aramak için ayrıldıktan bir müddet sonra Aliş, Plevne'ye geldi. Aliş, şimdi Rodoplarda, acaba onlar nerede? Hayattalar mı? Aliş ile Zeynep kavuşabilecekler mi?"

düşünceleri içinde bunalıyordu.

* * *

"Osman Paşa ölür de esir düşmez" diyen yalnızca Aliş değildi. Bütün Türk-İslam âlemi, Osman Paşa'nın esir düştüğüne inanmıyor, onun için ağıt yakıyordu.

Osman Paşa için Kırım'dan yükselen feryat nice bin ümidin, ümit kanatlarının kırılışını anlatıyordu:

Merdivenden indirdiler,

Han kayığına bindirdiler,

Kalk gidelim Osman Paşa,

Bizi şimdi öldürürler.

Kaleden toplar atılır,

Moskof İslam'a katılır,

Osman Paşa'nın elinden,

Beş on top birden atılır.

Karadeniz akar gider,

Akdeniz'i yıkar gider,

Şimdi Gazi Osman gelir,

Moskova'yı yıkar gider.

Karadeniz akmam diyor,

Akdeniz'e bakmam diyor,

Yüz bin Moskof gelmeyince,

Ben yerimden kalkmam diyor.

Osmanlı'nın yayıldığı ve yavaş yavaş terk ettiği üç kıtada, herkes Osman Paşa için ağlıyor ve Osman Paşa türküleri çeşitli dillerde söyleniyordu:

Plevne'den bir ses geldi,

O ses yüreğimi deldi.

Plevne dedikleri küçük kasaba,
Rus askeri çoktur gelmez hesaba,
Kesilen kelleleri almaz kasaba.
Plevne'nin içinde ordu kuruldu,
Osman Paşa, sol yanından vuruldu,
Kırk beş bin asker esir tutuldu.
Tüfeğinin ucu gümüşten işli,
Sırma bıyıkları çürüdü, düştü,
Dil bilmez Ruslar başıma üşüştü.
Çadırımız mavi beyaz,
Bu sene gelmedi mi yaz,
Aman kâtip hâller yaman,
Beni başka deftere yaz!
Karadeniz dalgalandı,
Orta yeri halkalandı,
Kör olası hain Paşa,
Moskof ile ne laflaştı.
Karadeniz akıp gider,
Etrafını yıkıp gider,
Sağ olası Osman Paşa,
Bulgarları kırıp gider.
Tuna'ya köprü kuruldu,
Askerin boynu vuruldu,
Ağlaşalım arkadaşlar,
Osman Paşamız vuruldu.

Rus ve Bulgarların işlediği korkunç zulümlerle dehşete düşen, memleketlerini, namuslarını savunmak için şehit olamamanın

utancını taşıyan Osmanlı milleti, Osman Paşa ile teselli bulmuş, onun imdadına koşmayan paşaları yerden yere vurmuştu.

* * *

4 Ocak 1878'de General Gurko, Sofya'yı teslim aldı. 18 Aralık 1877'de Bulgaristan'da sıcaklık eksi 30 dereceye düşmüştü. Balkanlar'da bile nadir görülen soğuklardan biriydi. Nihai harp, Plevne'den sonra böyle bir iklimde, buzlar içinde yapılmıştı. Rus askeri, Türklerden çok fazla soğuğa tahammüllüydü. Buna karşılık Türkler, sıcağa tahammüllüydüler ama bu harpte bu meziyetin hiçbir rolü yoktu. Zira muharebe sahaları Tuna boyu, Balkanlar ve Kafkasya'ydı.

General Gurko, Türklerin hiç ummadıkları bir yürüyüşü başararak, Plevne'den ansızın çıkmış, buzlar içinden geçerek 2 Ocak 1878'de Sofya ovasına inmişti. Sürprizle karşılaşan Türkler, 4 Ocak'ta Sofya'yı Ruslara teslim ettiler.

Böylece 1382'de fethedilen, Osmanlı'nın Rumeli beylerbeyliğinin merkezi olan Sofya, 496 yıl sonra bizim olmaktan çıktı. Savaşsız alınan şehir, savaşsız teslim edildi.

16. yüzyılda şehirdeki 48 mahalleden 37'si Müslüman, 11'i Hristiyandı. Evliya Çelebi 17. yüzyılda Sofya'da, 53 cami ve mescit, 40 okul, 2 medrese, 11 han, 1086 dükkân bulunduğunu söylemektedir. İşte böylesine Türk memleketi, Türk yurdu, gönüller ocağı hâline gelmiş Sofya, Rus'a teslim edilmişti.

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard, İngiliz Dışişleri Bakanı Derby'ye 4 Ocak 1878'de gönderdiği telgrafta, Sofya'daki göçmenlerin korkunç durumuna dikkati çekerek "Rusların şehre girmeye başlamasıyla birlikte, yağan kara aldırmadan bulabilenler öküz arabalarıyla, bulamayanlar yaya olarak şehri terk etmeye başladılar. Soğuk, sıfırın altında 17 derece. Rusların ve Bulgarların daha önce yaptıkları katliamlardan dehşete düşen ve panik içinde şehri terk eden on binler, yardım edilmezse yollarda donup kalacaklar. Şehri terk edemeyip kalan 8 bin yaralı var. Bunlar da

ilaç, gıda yokluğundan ve soğuktan ölümle karşı karşıyalar" raporunu verdi.

Savaşmadan Sofya'yı terk eden Kumandan Ferik Osman Paşa, Serasker Rauf Paşa'ya 5 Ocak 1878 tarihinde Sofya'nın doğusundaki Dupniça'dan çektiği telgrafta, "Umum Kumandanlıktan alınan emir üzerine, Sofya'da bulunan ve yürüme iktidarı olan hasta ve yaralıları önümüze katarak ve gece gündüz demeyerek Samakov'a ulaşmak üzere şimdilik Dupniça'ya gelindi. Ancak düşmanın on beş tabur piyadesi ve bir alay süvarisiyle Samakov'un bir buçuk saat yakınlarına gelip ricat(135) yolumuzu kestiği Mirliva Rüstem Bey'den alınan telgraftan anlaşılmıştır. Ne yapmamız gerektiği konusunda emirlerinizi bekliyorum" diyerek çaresizliğini ve acziyetini dile getirdi.

Serasker Rauf Paşa da aynı gün Ferik Osman Paşa'nın telgrafı üzerine Balkan Garp Orduları Komutanı Safvet Paşa'ya çektiği telgrafta, kaçışın durdurulmasını, düşmana karşı konulmasını ve ahalinin emniyetle göç etmesinin sağlanmasını istedi.

Panik, bozgun başlamıştı, ne kaçanlara dur diyebilecek kumandan ne de buna uyacak asker kalmıştı.

Aynı günlerde Osmanlı'nın Tuna vilayetinin Vidin, Lom, Köstendil gibi batı kısımlarında yaşayan ve göç yollarına düşen Türk halkı, üç ateş arasında kaldı. Birincisi, Doğu'dan gelen Rus askerleri, ikincisi Batı'dan gelen Sırp askerleri ve üçüncüsü de Ruslar tarafından silahlandırılıp acımasızca saldıran Bulgar çeteleriydi. Pek çetin kış ortasında selamet yolu arayan bahtsız Türk kitleleri ikiye bölündüler.

Bir kolu Köstendil(136), Palanka(137), Üsküp ve Selanik'e(138) doğru, diğer kol da Tatarpazarcık ve Filibe yoluyla Edirne'ye doğru kaçmaya, yol bulmaya çalıştı.

Ocak ayının kara kışında Koca Balkan dağları aşılacak gibi değildi. Bin bir güçlükle birini aştık derken karşılarına diğeri çıkıyordu. Başta çocuklar olmak üzere binlerce insan yollarda düşüp kalıyor, düşen evlat da olsa analar dönüp bakamıyordu.

Perişan bir vaziyette ilerlemeye çalışan göçmen kafilelerini -yere düşenlerle karınlarını doyurabilmek için- aç çakal ve kurtlar takip ediyordu. Bir yerden göçmenlerin geçtiği, arkalarında bıraktıkları parçalanmış cesetlerden meydana gelen kanlı izlerden belli oluyordu. Terk edilmek zorunda kalınan topraklar şehit kanıyla vatan yapılmıştı, şimdi de mazlum kanıyla vatan olmaktan çıkıyordu.

"Giderim giderim Balkan tükenmez/Ufuklara bakarım imdat gelmez" mısraları; göç eden, yollarda kalan yüz binlerin hâlinin kısa ve öz anlatımıydı. Balkan tükenmiyor, bitmiyordu. İmdat gelmiyor, yardım etmesi, düşmana dur demesi gereken kumandanlar birbirleriyle uğraşıyorlardı.

Milyonlar "Görmedin mi Aliş'imi Tuna boyunda?" diye feryat ediyordu. Ama Aliş, ne Tuna boylarında ne de Balkanlar'da gözüküyordu. Dehşete düşmüş insanların, "Bu toprakların Aliş'i benim" deyip silkelenmek, bir araya gelip düşmana karşı koymak akıllarına gelmiyordu, bir yer hariç: Rodoplar... Rodopların kahraman halkı Pomak Türkleri; Tımrışlı Ahmet Ağa, Aliş ve Binbaşı Ali Bey'in öncülüğünde silaha sarılmışlar, teşkilatlanmaya, bir araya gelip geçit vermez güç olmaya başlamışlardı.

İngiltere'nin Edirne Konsolosu Blunt, İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Layard'a gönderdiği 7 Ocak 1878 tarihli raporda, Rusların Tunca vadisine sarktıklarını, Kızanlık ve civarı halkının Edirne'ye doğru kaçtığını, Filibe'deki göçmenlerin nakil işinin çok önemli olduğunu, nakil yapılmazsa buradaki göçmenlerin soğuk ve açlıktan öleceklerini, Edirne halkının da Tekirdağ'a doğru kaçtığını, ahalinin telaşının yatıştırılamadığını bildirdi.

8 Ocak'ta, Balkanlar'ın en meşhur geçidi Şıpka Boğazı'nın az güneyinde bulunan, al gülleri ve güzelleriyle meşhur Kızanlık, Rusların eline geçti. 9 Ocak'ta da Sofya ile Tatarpazarcığı arasında bulunan Samakov acımasız zalimler tarafından ele geçirildi.

Bütün ümitler, Balkan dağlarındaki birliklerde ve bu birlikler vasıtasıyla Rusları Balkanlar'dan geçirmemekteydi. Fakat Rumeli Orduları Başkumandanı Süleyman Paşa ile Serasker Rauf Paşa arasındaki düşmanlık, çekememezlik, bu ümidi de mahvetti.

Zamanında yardıma gidilmedi, sevk ve idare iyi yapılmadı, sen yetkili ben yetkili kavgası yapıldı. General Radetski, 9 Ocak 1878'de 50 bin kişilik Ferik Veysel Paşa'nın kolordusunu dağıttı. Veysel Paşa, dördü miralay olan 280 subay ve 12 bin askeriyle teslim oldu. Kolordusunun diğer yarısı, karmakarışık bir şekilde çekildi. Bu şekilde Şıpka'nın güney etekleri Osmanlı askerinden temizlendi, Ruslara Edirne ve İstanbul yolu açıldı.

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard, 9 Ocak 1878 tarihinde İngiliz Dışişleri Bakanı Derby'ye çektiği telgrafta, Şumnu yöresindeki göçmenlerin durumundan bahsederek "Şumnu, Pravadi(139) ve Osman Pazarı arasında 200 bin göçmen yığılmış durumda. Çok zor şartlar içinde hayatta kalma mücadelesi vermekteler. Osmanlı Hükümeti, Rusların teşviki ve korumasıyla, Bulgar çetelerinin ve Rus askerlerinin Türkleri dehşete düşürüp vatanlarından göç ettirmek için her türlü zulmü işlediğini, Türkleri Tuna ve Edirne vilayetlerinden göç ettirerek buradaki Müslüman nüfusunu düşürmenin Rus devlet politikası olduğunu söylemektedirler. Sivillere karşı yapılan katliamlar, halkın dehşete kapılarak kış kıyamette yollara düşmesi bunun doğru olduğunu göstermektedir" diye rapor verdi.

* * *

Şeyhzade Süleyman'ın silah arkadaşı alperenlerin, bu alperenlerin komutanı Kırcaali'nin yadigârı Kırcaali de ana baba günüydü. Sofya'nın düşman eline geçmesinden bir hafta sonraydı. Mestanlı, Peştere, Koşukavak, Hasköy, Eğridere, Macarovası, Çirmen(140), Sultanyeri gibi Rodopların her köşesinden kadın erkek on binler Kırcaali'ye koşmuştu.

Herkes açıklanacak kararı bekliyordu. Rodoplar yöresinin bütün ileri gelenleri, sözü dinlenenleri, amiri memuru, beyi ağası, hocası mollası, şeyhi müridi, hükümet konağında toplanmıştı. Kırcaali'deki on binler, Rodoplardaki yüzbinler ve koca Osmanlı diyarı, mazlumlar, buradan çıkacak kararı bekliyordu.

İçerisi arı kovanı gibiydi. Her kafadan bir ses çıkıyor, herkes bir şeyler söylüyordu, Rodopları savunmak, ecdat yadigârı, akıncılar

diyarı bu illere Rus'u ve Bulgar'ı sokmamak için... Kulaklar yanındakilerin söylediğinde, gözler ise toplantı salonuna açılan kapıdaydı. Bekleyişler boşa çıkmadı. Kapı açıldı; Tımrışlı Ahmet Ağa, Binbaşı Ali Bey, Aliş, Kırcaali Kaymakamı, Kırcaali Medresesi Baş Müderrisi ve Müftü Efendi içeri girdiler. Salon bir anda sessizliğe büründü. Yalnızca 1878 denilen zorlu ve acılı yılın 12 Ocakında dışarıdan gelen zorlu rüzgârın uğultusu duyuluyordu. Söze, beldenin mülki amiri kaymakam bey başladı:

"Efendiler! Biz içeride bir karara vardık. Bu kararı size açıklayacağız. Eğer siz de tasdik ederseniz, bu karar, yüz binlerin kararı olacak; gereğini yapabilmek için başta canımız olmak üzere her şeyimizi ortaya koyacağız. Ben sözü, geçen seneki Bulgar ayaklanmasının Rodoplarda bastırılmasında büyük emeği geçen Tımrışlı Ahmet Ağa'ya veriyorum."

Tımrışlı Ahmet Ağa deyince salon dalgalandı, "Ahmet Ağa" haykırışları ortalığı kapladı. Ahmet Ağa kollarını kaldırarak sessizliği sağladı.

"Dağlı kardaşlarım! Ben süslü sözleri beceremem! Demem şudur ki... Rodoplar, Rus ve Bulgar zulmünden kaçarak Rodoplara sığınan yüz binler bize emanettir. Rodoplara, Rus ve Bulgar ayak basmamalı derim. Ben silahın dilinden anlarım, zalimlere onunla cevap verelim derim. Kararımızı, ne yapmak istediğimizi, nasıl hareket edeceğimizi, Gazi Osman Paşa'mızın binbaşısı Ali Bey anlatacak. Buyur Ali Bey!"

Binbaşı Ali Bey öne çıktı. Kendilerini Gazi Osman Paşa'nın gönderdiğini ve onun selamlarını söyledi. Kalabalık selamı aldıktan, Osman Paşa için gönülleri yandıktan sonra sözlerine devam etti:

"Efendiler! Bizim kararımız, Rus ve Bulgarlara sonuna kadar Rodoplarda direnmek... Siz ne dersiniz?"

Binbaşı Ali Bey'in ağzından "Kararımız, direnmek" sözleri çıkar çıkmaz salondakilerin hepsi ayağa kalktı. "Direneceğiz, direneceğiz" diye bağırmaya başladılar. Bu sırada, içeride siyah kalpaklı birisi paltosunu çıkardı ve pencereyi açıp dışarı doğru salladı. Sallamasıyla birlikte dışarıda bekleyen on binler dalgalandı;

“Rusları ve Bulgarları Rodoplara sokmayacağız!”, “Kahrolsun Ruslar!”, “Kahrolsun nankör Bulgarlar”, “Yaşasın yeminli deliler” nidaları semaya yükseldi, yedi kat göğü geçti ve arşa ulaştı.

Binbaşı Ali Bey, içerideki heyecanın yatışmasını bekledi. Kollarını kaldırdı ve ses kesildi.

“Hayırlı mübarek olsun. Nice hayırlara vesile olması dileğiyle el-fatiha!”

Herkesin fatihayı okumasını bekleyen Ali Bey kalabalığa seslendi:

“Görmedin mi Aliş’imi Tuna boyunda türküsünü bilir misiniz?”

Kalabalıktan “Biliriz”, “Bu türküyü bilmeyen mi var?” tepkisi geldi. Ali Bey kalabalığa bakıp gülümsedi.

“Peki türkünün kahramanı olan Aliş’i tanır mısınız?”

Kalabalıktan “Yoo” sesleri yükseldi, Aliş huzursuz oldu ve kıpırdanmaya başladı. Hiç istemediği an gelmişti işte. Aliş’e kendisini tanıtmasının Rodoplardaki direniş hareketi için çok önemli olduğunu açıklayıp nice ısrarlar sonrası kabul ettirebilmişlerdi. Ali Bey, kaçmaması, bir delilik yapmaması için Aliş’in omzundan tuttu.

“Türküde ismi geçen Aliş, bu yiğittir. Kendisi Deli Hüsrev’in oğludur ve yeminli delilerdendir.”

Kalabalıktan, “Ooo”, “Maşallah!”, “Allah nazarlardan saklasın”, “Çok yakışıklıymış”, “Büle delikanlıya hangi kız âşık olmaz?” sesleri yükseldi. “Aliş, Aliş” diyerek bir müddet alkışladılar. Çehresi kıpkırmızı kesilen Aliş, başını yerden kaldıramadı.

Ve anlattı Binbaşı Ali Bey, Aliş ile Zeynep’in hikâyesini... Binbaşının anlattıklarından sonra ortalık “Aliş” feryatlarıyla yıkıldı. Binbaşı, sesler kesilince Aliş’in boynundaki kırmızı duvağı aldı.

“Bu nedir bilir misiniz?”

Kalabalıktan cevap gelmeyince açıklama getirdi:

“Bu, Zepnep’in yüzünü örten al duvak! Zeynep ‘Bu al duvak,

yüce dinimiz, al bayrak, vatan, namus uğruna şehit olmanın işaretidir' diyerek elleriyle sevdiceğinin boynuna bağlamış, Aliş de vatan düşman çizmeleri altındayken bunu boynundan çıkarmamak için yemin etmiştir. Zeynep'e gelince 'Kadının namusunu korumasının, ailesi, sevdiği için feda, kurban olmasının işareti olan yeşil duvağı, vatan düşman işgalinden kurtulmadıkça yüzümden çıkarmayacağım' diye yemin etmiştir.

İşte Rodoplardaki direnişimizin sancağı, işareti, bu al ve yeşil duvaklar olacaktır. Her erkek evliyse eşine, değilse en yakını kadına, 'Dinimize, vatana, al bayrağa namusumuza kurbanım' diyerek al duvağı boynuna bağlatacak. Her kadın da evliyse eşine, değilse en yakını erkeğe yeşil duvağı, 'Vatanımı, namusumu, bana emanet edilenleri koruyacağım' diye yemin ederek boynuna bağlatacaktır."

Ali Bey'in sözlerinden sonra salondakiler, "Aliş", "Zeynep" diyerek birbirlerine sarılıp ağlaşmaya başladılar.

Ali Bey de gözyaşları içinde heyecanın dinmesini bekledi ve daha sonra yanındaki bir sandığı aldı, içindekileri masa üstüne döktü. Al ve yeşil duvaklar birbirleriyle sarmaş dolaş gözler önüne serildi. Ali Bey işaret etti.

"Burada, buradakilere yetecek kadar al ve yeşil duvak var. Herkes gittiği yerde al ve yeşil duvak temin edecek. Direnişe katılan kadın ve erkeklerin boynuna bağlanmasını sağlayacak."

"Bre Ali Bey! Bizim de söylenecek sözümüz var."

Bütün gözler, sesin geldiği yere çevrildi. Konuşan Peştereli Mestan Ağa'ydı. Mestan Ağa, sert adımlarla biraz yüksekçe yerde duran Ali Bey'in yanına geldi ve bir şey demeden sırtından paltoyu çıkardı. Herkes şaşkındı. Mestan Ağa ne yapmak istiyordu? Paltoyu çıkarmasıyla seksenli yaşlardaki Mestan Ağa'yı dimdik ayakta tutan kuşağı ortaya çıktı. Mestan Ağa, belindeki kuşağı işaret ederek sordu:

"Bre Ali Bey, sen bunun ne manaya geldiğini bilir misin?"

Ali Bey, Mestan Ağa'nın belini çevreleyen kırmızı kuşağa baktı.

"Bilmem be ağam!"

Mestan Ağa, kızgın kızgın başını salladı.

"Bilmezsin tabi... Nereden bileceksin? Pomakların arasında mı yaşadın ki... Bu kırmızı kuşak, akıl baliğ olup önemli bir iyilik yapan gencin beline kuşatılır, ihtiyar heyetimizin kararıyla. Bunu kuşanmak, gençlerimiz için şereflerin en büyüğüdür. Bunu kuşanamayan kız bulamaz, aramızda yaşayamaz, çekip başka yerlere gider. Bu kırmızı kuşak; şehitliği, hak, adalet, dinimiz, vatanımız için canımızı vermeye hazır olduğumuzu gösterir. Anlatabildim mi?"

Ali Bey, hemen Mestan Ağa'nın ellerine sarıldı, karşı koymasına meydan bırakmadan öptü.

"Ağam!.. Hem de öyle anlattınız ki bir daha unutmak ne mümkün!"

Ali Bey'in hareketi Mestan Ağa'nın hoşuna gitti ve gülümsedi.

"Merak etmeyesin Ali Beyim! Kırmızı kuşağı belimize sardığımız gibi al duvağı da boynumuza dolarız. Dolarız da şehit olup kanımızla al rengine al katarız."

* * *

Bozgun tam manasıyla başlamış, ana, baba, oğul birbirini tanımaz hâle gelmiş, herkes kendi derdine düşmüştü. 10 Ocak'ta Sırplar, Niş'e girdiler. 11 Ocak'ta Filibe ve Tatarpazarcık'ta, karlar altında bekleşen çoluk çocuk ve kadından ibaret 15 bin göçmenin alınması için gönderilen trenlere, Cisri Mustafa Paşa(141), Harmanlı ve Kavakçık'ta(142) bekleyen göçmenler tarafından el konuldu ve ileri gitmesine mâni olundu.

İş iyice çığırından çıkmıştı. 12 Ocak'ta Sekbanlı Tırnova(143) kasabası istasyonunda asker taşımak için gönderilen 40 vagona göçmenler el koydu, "Bunlarla asker gidecek, asker gitmezse bu toprakları kim savunacak?" yalvarmalarını, "Savunacak toprak mı kaldı?" diyerek dinlemediler.

Balkanlar'ı aşan, önünde kara kıştan başka engel kalmayan Rus birlikleri Edirne'ye doğru önüne çıkan canlı cansız her şeyi yıkarak

ilerliyor, Osmanlı serhat şehirleri, ecdattan nice bin hatıra taşıyan cennet misali beldeler Rusların eline geçiyordu.

14 Ocak'ta Tatarpazarcığı, Çırpan ve Yeni Zağra, 16 Ocak'ta Şıpka Boğazı'nın kuzeyindeki Tırnova, 17 Ocak'ta Filibe, 19 Ocak'ta hemen Edirne'nin dibindeki Cisri Mustafapaşa, Rusların eline geçti.

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard, İngiliz Dışişleri Bakanı Derby'ye 16 Ocak'ta çektiği telgrafta, Rus ilerlemesi karşısında dehşete kapılan Türk ve Müslüman Rumeli halkının yığınlar hâlinde, tıklım tıklım dolu trenlerle İstanbul'a aktığını, başka büyük göçlerin de Selanik ve Tekirdağ tarafına olduğunu, Filibe, Tatarpazarcığı ve diğer Rumeli şehirlerinde halkın tam manasıyla panik hâlinde bulunduğunu, bu akıl almaz göçün Osmanlı askerî harekâtını güçleştirdiğini bildirdi.

Filibe, Paşmaklı, İskeçe(144) üzerinden birliklerini Gümülcine'ye(145) ulaştıran, bir kısmını da ellerindeki silahlarla Rodoplara yollayan Rumeli Orduları Kumandanı Süleyman Paşa, Padişah'ın özel kalemi Mabeyn-i Hümayûn Başkitabetine, Sadrazamlığa ve Seraskerliğe, 19 Ocak'ta Gümülcine'den çektiği telgraf; içinde bulunulan korkunç ve yüz karası durumu en yetkili ağızdan ortaya koyuyordu:

"Bizi en fazla üzen, kalbimizi yaralayan, Filibe'de bırakmak zorunda kaldığımız yaralı askerlerimizin acımasızca katledilişi ve Meriç'in iki yakasında ve Filibe ovasında kalan muhacirlerin yürekler acısı durumudur.

Bu savunmasız, çoğunluğu kadın ve çocuk muhacirler, Filibe'den Hasköy'e devam eden Meriç vadisi boyunca Ruslar ve Bulgarlar tarafından katliama uğramışlar, vadinin her iki tarafı cesetlerle dolmuştur.

Bu göçmenlerden bir kısmı bizi takip etmeye çalışmış, ancak arabaları yürümediğinden sırtlarına alabildikleri eşyalarla Rodop Dağları eteklerine sığınmışlardır.

Bu dağlara sığınanlar, evlatlarını ve ailesini kaybettiği için feryat etmektedir. Yüzlercesi de açlık ve soğuktan donup gitmektedir. Erkekler, Ruslar tarafından esir alındığı ve katledildiği için muhacirlerin çoğu çocuk, kadın ve ihtiyarlardır. Bunlar da kış kıyamette göçün yükünü çekememektedirler. Rodop Dağı eteklerine sığınan bu çaresizlere yardım edilmesi için bir an önce Gümülcine, Kavala ve Drama(146) kaymakamlıklarına emir verilmelidir.

Filibe'de bıraktığımız yaralı askerlere gelince bunlar, İngiltere'nin Filibe Konsolosu'nun taahhüt etmesiyle Cenevre Sözleşmesi dikkate alınarak Stafford House Yardım Kampanyası'nın himayelerine terk olunmuştu. Ancak birliklerimiz, Filibe tren istasyonunu terk eder etmez, yaralı askerlerimizin içinde bulunduğu baraka, petrol ile bulanarak tutuşturulmuş, içerideki askerlerimiz feryatlar içinde cayır cayır yanmıştır!"

* * *

Gördüklerini bir türlü kabullenemiyordu. Tımrışlı Ahmet Ağa, "Evladım, bu insanlara faydalı olabilmek için yaşaman lazım. Şehitlik gerektiği zaman ölmektir. Fayda sağlamayacağını bilerek düşman içine atılmak, Allah saklasın, şehitlik yerine intihar olabilir" diyerek mâni olmasa, Filibe'yi işgal eden Rusların üstüne Aliş, tek başına yürüyecekti.

Filibe'ye 20 kilometre uzaklıktaki Ahmet Ağa'nın köyü Prustenca'da, Ruslardan kaçarak Rodoplara sığınmaya çalışan çaresizlere, kadın, çocuk ve ihtiyarlara yardımcı olmaya çalışıyorlardı. Kışın ortasında çocukların ayaklarında ayakkabı yoktu, yırtık gömleklerinde mosmor olmuş tenleri gözüküyordu. Kendilerini takip eden Rus ve Bulgarlardan kaçarken, ayakkabıları çamurlara saplanıp kalmış, düşe kalka yürüdükleri için elbiseleri parçalanmış, daha hızlı kaçabilmek için ellerindeki eşyaları atmışlardı. Analar, telaştan eşya diye geçtikleri derelere bebelerini atmışlar, kilometrelerce yürümelerine rağmen, bebelerini attıklarının farkına varmamışlardı. Bu şekilde bebelerini atanlar, yakınlarını kaybedenler, gözleri yerlerinden çıkmış vaziyette ağlıyorlardı, onlarca kadın çıldırmıştı!

Aliş ve beraberinde yüz atlı, Rusları, Prustenca'ya iki kilometre kala dar geçitte durdurmuşlar ve ilerlemelerine mâni olarak, binlerce göçmenin köye sığınmasını sağlamışlardı. Bütün köy ayaktaydı. Herkes elinden geleni yapmaya çalışıyordu. Ama göçmenler o kadar kalabalık, o kadar çaresiz, o kadar ihtiyaç içindeydiler ki köylüler ne yapsınlar, kime nasıl yardım etsinler bilemiyorlardı.

Aliş, çamur içine düşmüş ağlayan dört yaşlarındaki kız çocuğunu kucakladı, donmak üzereydi. "Ya Rabbim! Bu masumların, bu çocukların suçu ne?" diye feryat etti, artık dayanamıyordu, çıldırmak üzereydi.

"Onların suçu yok, suç bizim evladım."

Aliş, sese döndü ve gözlerine inanamadı.

"Hikmet Dedem, sen ha?"

Hemen çocuğu sol koluyla kavradı, sağ eliyle Hikmet Dede'nin sağ elini yakaladı, karşı koymasına fırsat vermeden öpüp alnına götürdü.

Yanlış mı görmüştü? Dikkatlice tekrar baktı, yanlış görmemişti. Hikmet Dede gülümsüyordu bu kadar acının, zulmün, çaresizliğin içinde... Aliş anlayamadı Hikmet Dede'yi gülümseteni... Anlamak için de her şeyini vermeye razıydı. Neler görüyordu da gülümsüyordu? Bunca dayanılmaz acının içinde onu gülümseten neydi? Hikmet Dede, Aliş'i kolundan tuttu ve sürükledi.

"Evet, benim! Tanımakta çok mu zorlandın, o kadar değişmiş miyim?"

"Yok dedem, maşallah hiç değişmemişsin. Değişen biziz. Yaşadıklarımız, ne görecek göz, ne de anlayacak akıl bıraktı. Büle birden bire hiç beklemediğim anda karşımda görünce inanamadım."

Hikmet Dede, yaşadıklarıyla deli ile veli olmak arasında gidip gelen Aliş'i tuttu, acılarını almak istercesine göğsüne bastırdı.

"Gel evladım! Hele ateş olan bir yere geçelim, zira bu çocuk donmak üzere..."

Hemen en yakın eve geçtiler. Çocuğu sarıp sarmaladılar, ellerini

ayaklarını ovmaya başladılar. Çocuk kendine gelir gibi olunca da kadınlara teslim ettiler.

Hikmet Dede'yi görmek, nasıldır bilinmez ama çıldırmak üzere olan Aliş'i, her biri yüreğine, beynine hançer gibi saplanan bunca acı, yüz karası içinde rahatlatmış, isyan duyguları hafiflemişti. Hikmet Dede, Aliş'i omzundan tuttu.

"Evladım! Allahü teâlâ, kuluna zulüm etmez; insanlar yaptıklarıyla kendi kendilerine zulmederler."

"Ama dedem... Bu çocuklar, ırzlarına geçilen kadınlar, korkunç şekilde öldürülenler!.."

"Evladım, onlar mazlum... Onlar, Allah'ın sevgili kulları... Onların Allah'ı var. Onlar, daha vefat ederken cennetteki yerlerini görürler ve ölüm acısını hissetmezler. Bütün bu başa gelenler, bizler, eli ayağı tutanlar, mazlumlara sahip çıkmak zorunda olanlar için, sen, ben ve diğerleri için büyük bir imtihan... Eğer bu zulmün meydana gelmemesi için çalışmamış, geldikten sonra da gerekli gayreti göstermemişsek işte o zaman suçluyuz. İşte o zaman acınası mazlumlar değil, bizleriz. Zalimlere, bu kötülükleri yapanlara gelince; merak etme, onlar cezalarını daha dünyada görecekler. Zulümleri gönüllerini kör edecek, ebedî hakikati göremeyecekler, bundan büyük ceza olur mu?"

On Sekizinci Bölüm: Edirne'nin Boynu Büküldü

Rumeli'ndeki içler acısı durum, Osmanlı'ya karşı son derece acımasız olan İngilizleri bile merhamete getirmişti. 19 Ocak 1878'de, İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard, İngiliz Dışişleri Bakanı Derby'ye çektiği telgrafta, Hükümetini harekete geçmeye davet ediyordu:

"Bütün Rumeli'nin Müslüman halkının büyük çoğunluğu, Rus ve Bulgar zulmünden akılları başlarından gitmiş hâlde, korkunç kış şartlarında, açık ve aç yollarda perişan hâldeler. Eğer gereken yardım hemen gitmezse en az yüz bin çocuğun açlık ve soğuktan ölmesi beklenmekte. Rusya, Türk Hükümetinin 'Sivil halka zarar verilmeyecektir' şekilde açıklama yapılması isteğine bugüne kadar cevap vermedi. İngiltere, bu konuda Rusya'yı zorlamalıdır. Gelinen noktada, Rusya'nın Tuna ve Edirne vilayetlerindeki Müslüman halkı yok etme, hiç olmazsa göç ettirme politikası güttüğü ortaya çıkmıştır."

Rumeli'den göç etmeye çalışan, göç yolunda, Bulgar ve Rus zulmü, soğuk ve açlıkla mücadele eden muhacirlere yardım komisyonundan Noel Allix, 19 Ocak'ta İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'a verdiği raporda, Tatarpazarcığı'ndan İstanbul'a yaptığı yolculukta karşılaştıklarını aşağıdaki satırlarla anlattı:

"Ekselansları,

Tatarpazarcığı'ndan 13 Ocak 1878 Pazar günü ayrıldım. Bütün yollar, kadın ve kızlar tarafından sürülen, arızalanıp yol kenarına bırakılan göç arabalarıyla doluydu. Göçmenlerin büyük kısmının ayakkabı ve çorapları yoktu. Kar, çamur içinde çıplak ayakla yürüyorlardı. Tatarpazarcık tren istasyonunda anlatılmaz bir manzara vardı. Arabalar parçalanmış, soğuktan donmamak için

yakılan ateşlere atılıyordu. Onları soğuktan koruyacak herhangi bir çatı yoktu, hepsi açıkta kalıyorlardı. İstasyonlarda, davar ve kömür vagonları vardı. Hem içleri hem de çatıları göçmenler tarafından hıncahınç doldurulmuştu. Göçmenler, yerlerini kaybetmemek için tuvalete dahi gitmeyip, bulundukları yerlerde ihtiyaçlarını görüyorlardı. Tasvir edilemez bir koku ve görünüş...

Büyük kavgalar sonunda benim de bulunduğum ilk tren, istasyondan hareket etti ancak ilerleyemedi. Çünkü kadın ve çocuklar kendilerini rayların üzerine atıyorlardı bizi de alın diye...

Geldiğimiz her istasyonda trene binmek için bekleyen binlerce insanla karşılaştık. Kara kışta, kadın ve çocuklar arabaların içinde barınmaya çalışıyorlar, anneler, soğuktan elleri tutmaz olduğundan çocuklarını emziremiyorlardı, zaten sütleri de kesilmişti.

Çok savaşlar gördüm ama Rumeli göçmenleriyle dolu istasyonlardaki acıklı, yürek parçalayıcı hâle benzerini görmedim. Hasköy'e yakın Sekbanlı Tırnova'da köprü üzerinden geçerken Meriç'e sekiz çocuk atıldı, üçünün hâlâ canlı olduğu görüldü!

İnsanlar, çıldırmış gibiydi. Vagonlardaki yerlerini kaybetmemek için dört gün vagonda hareket etmeden duran insanlar gördüm.

Giyimlerinden, asil aileden geldiği anlaşılan on beş kadın sığır vagonunda çöpler içinde üst üste oturuyordu. İshal, dizanteri gibi hastalıklar ortalığı kasıp kavuruyordu.

Yardım için vagonlardan birinin kapısını açayım dedim, içeriden gelen pis koku bir anda beni hasta etti.

Yanımızdan, içindeki insanların ekmek ekmek diye bağırdığı tren geçti."

19 Ocak günü, Harmanlı yakınlarında 50 bin kişilik bir göçmen kafilesi Edirne'ye doğru ilerleyen General Skobelev ordusunun hücumuna uğradı ve göçmenlerin çoğu öldürüldü(147).

General Radetski, hiçbir esaslı karşı koymaya rastlamadan Meriç'i geçmişti.

Müşir Ahmet Eyüp Paşa, tarihî Edirne şehrinin harap olmasından çekindiği için Kırklareli'ne çekildi. Osmanlı'nın

Avrupa'daki incisi, mührü, evliyalar diyarı Edirne'yi savunma ihtiyacı hissetmedi, hem de harap edilmesini önlemek için.

Bir şehir için, kendisini savunması, kendisi için canını vermesi gerekenlerin bırakıp gitmelerinden daha büyük haraplık ne olabilir? Çok acele kaçmak zorunda kaldığı için şehirdeki cephaneyi nakledemedi. Onun da çaresini buldu. Harap edilmeme çaresini kaçmakta bulduğu gibi, cephanenin düşman eline geçmeme çaresini de ateşlemekte gördü. Cephane patladı, düşman eline geçmedi. Geçseydi ne fark ederdi? Girdiği şehirlere cephane harcamadan giriyordu. Düşmanın cephaneye ihtiyacı kalmamıştı zaten...

Cephane patladı, ama onunla birlikte ar, haya damarımız da patladı. Cephaneyle beraber bir şaheser; Fatih'in, Kanuni'nin yadigârı dünyada benzeri bulunmayan Yeni Saray da patladı, harap oldu. Çünkü cephane, artık padişahların kalmadığı yeni sarayda muhafaza ediliyordu.

20 Ocak'ta şehre giren Ruslar, "Eyüp Paşa, güzelim Edirne'nin tahrip olmaması için bize savaşsız teslim etti, biz de şehre ve insanlara dokunmayalım, ayıp olur" demediler. Evler talan edildi, namuslar kirletildi ve tarihî eserler, sanat şaheserleri yıkıldı. Şehre ilk önce General Strukof, ardından General Skobelev'in büyük kuvvetleri girdi. Skobelev'in ilk işi, masumların kanlarıyla kıpkızıl olmuş çizmelerini çıkarmadan Selimiye Camii'nin kudsiyetine saldırmak oldu, çizmeleriyle secde edilen yerleri kirletti.

Rusların, Edirne'ye girmesi, göçmenlerin yollarda telef olması üzerine Bâb-ı Âli, Rusya'dan ateşkes istedi. Hiç istemediği bir savaşın içinde kendini bulan, buna mâni olmak için her türlü çareye başvuran ama beceremeyen İkinci Abdülhamid Han çaresizdi. Çare için sarıldıkları ihanet etmişti. Barışa aracı olması için İngiltere Kraliçesi Victoria'ya telgraf çekti. Bunun üzerine Kraliçe de Çar'a telgraf çekti ve ateşkes sağlandı.

Hariciye Nazırı(148) Server Paşa ile Müşir Namık Paşa, Çar'ın kardeşi Rus Orduları Başkomutanı Grandük Nikola'nın

Kızanlık'taki karargâhına gittiler. Ama Nikola, darbeyi tam olarak vurabilmek için ateşkesi hemen kabul etmedi. Rus orduları Edirne'yi aldıktan, alnımıza lekelerin en karasını sürdükten sonra Doğu Trakya içinde yürümeye devam etti.

Grandük Nikola da 26 Ocak 1878 tarihinde, Osmanlı'nın değil Avrupa'nın en büyük şehirlerinden Edirne'ye geldi.

Aynı gün Ruslar, Dimetoka'yı(149) ve Edirne'nin güneydoğusundaki Uzunköprü'yü, 29 Ocak'ta da Çorlu'yu aldılar.

Grandük Nikola, ancak 31 Ocak'ta ateşkesi kabul etti. Rusya artık hedefine varmış, hemen hemen Doğu Trakya'nın tamamını da işgal etmişti. 31 Ocak Edirne Antlaşması ile 9 ay 7 gün süren Osmanlı-Rus Savaşı sona erdi, ama neticeleri değil. Üç kıtaya yayılan Osmanlı deryasının kalbine kocaman bir taş düşmüştü. Dalgalar yıka yıka koca İmparatorluk coğrafyasına yayılıyordu. Milyonlar yerlerinden olmuş, yüz binler katledilmiş, yollarda açlık ve soğuktan ölmüştü. Büyük depremin etkileri, koca Osmanlı Devleti'ni, hatta Avrupa'yı derinden sarsmaya başlamıştı.

Osmanlı Devleti bu savaşta, Rusya'nın yanında Romanya, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan ile tek başına savaşmıştı.

Karadağ'a küçük bir kasaba bırakmamak için savaşa atılanlardan Sadrazam İbrahim Ethem Paşa azledildi. Küçük bir kasabayı vermemişlerdi ama koca imparatorluğu parçalamışlardı.

Savaş sırasında Ruslar, büyük zayiat vermişler ve son güçlerini harcamışlardı. İstanbul'a girmek için çok yıpratıcı yeni bir savaşa başlamaya ve milletlerarası meselelerle karşı karşıya gelmeye kudretleri yoktu. Avrupa, Rus zaferini, Hristiyanlığın Müslümanlık üzerine zaferi olarak alkışlamış, fakat Rusların, Boğazlara yaklaşmaları üzerine ciddi bir telaşa kapılmıştı.

İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade, İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Layard'a 31 Ocak 1878'de çektiği telgrafta, Varna'da 8 bin göçmenin açlıktan ölmek üzere olduğunu, bir an önce yardımın gelmesi gerektiğini, Varna'nın her tarafının göçmenlerle dolduğunu bildirdi.

Karargâhını Gelibolu'ya kuran Rumeli Orduları Komutanı Süleyman Paşa, 2 Şubat'ta Sadarete(150) çektiği telgrafla, yakınları Rus ve Bulgar katliamlarında öldürülen kadın ve çocukların Gelibolu iskelesinde aç ve çıplak vapur beklediklerini, öncelikle buraya gıda yardımı yapılmasını, daha sonra da vapur gönderilerek emniyetli bölgelere gönderilmesinin sağlanmasını istedi.

İngiltere'nin İzmir Konsolosu, 4 Şubat'ta, İngilizlerin İstanbul Büyükelçisi Layard'a çektiği telgrafta, İzmir'e deniz yoluyla Dedeağaç'tan 19 bin 150, İstanbul'dan 7 bin göçmen geldiğini, göçmenlerin bir kısmının Aydın ve Manisa tarafına gönderildiğini, İzmir'in daha fazla göçmen barındıramayacağını bildirdi.

Ruslar, 5 Şubat 1878'de Marmara kıyısındaki Silivri'yi, ertesi gün onun kuzeyindeki Çatalca'yı aldılar. Ayastefanos(151) bile işgal edildi.

Grandük Nikola, sulh şartlarını dikte ettirmek üzere umumi karargâhını İstanbul'un banliyösü Ayastefanos'a kurdu. Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından iyice tahkim edilen İstanbul'a girmek üzere bir Rus teşebbüsü olmadı. Çok zayiat vermiş hâlde buralara kadar gelmişlerdi. İstanbul'da, sokak muharebelerinde yıpranacaklarından korkuyorlardı.

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard, İngiliz Dışişleri Bakanı Derby'ye 6 Şubat tarihinde çektiği telgrafla, İstanbul'a göç ve İstanbul'daki göçmenlerin durumuyla ilgili şu bilgiyi verdi:

"Ateşkes Anlaşmasına rağmen, İstanbul'a, Gelibolu ve Tekirdağ taraflarına göçler durmuyor. Bunda, Ruslar tarafından işgal edilen yerlerde Bulgarların, Müslümanları dehşete düşüren kötü hareketlerinin etkisi büyük. Çorlu'dan İstanbul'a yolculuk yapan bir İngiliz centilmeni söyledi, yollar, kadın ve çocukların sürdüğü göç arabalarıyla geçilmez olmuş, kadın ve çocuklar açlık ve soğuktan ölmek üzereymiş. Eşeğin çektiği arabanın başında ağlaşan kadınlar görmüş, çünkü eşekleri ölmüş.

İstanbul sokakları da göçmenlerden geçilmiyor. Başşehirde 150 bin göçmen olduğu söyleniyor. Her İstanbullu aile bir göçmeni yanına almış, buna rağmen sokaklar aç, açık göçmenlerle dolu.

Hükümet, açıkta kalanları, cami, medrese, okul gibi resmî binalara yerleştirmeye çalışıyor. Ayasofya Camii'ni ziyaret ettim. Burada unutamayacağım bir manzara ile karşılaştım. Çoğu kadın ve çocuk göçmenler, taşların üzerinde bitkin, hasta, kirden görünmez olmuş bir vaziyette yatıyorlardı! Kendilerine ölmeyecek kadar yiyecek veriliyordu, hastalar için birkaç tane mangal yakılmıştı.

Rusya Hükümeti, hâlâ can ve mal emniyeti için bildiri yayınlamayı kabul etmedi."

Fransa'nın Filibe Viskonsolosu Boysset, İstanbul Maslahatgüzarı De Mouy'e 12 Şubat'ta gönderdiği raporda, Filibe'deki göçmenlerin durumunu, "Yağma, zulüm ve öldürmeler bütün şiddetiyle devam ediyor. Kendilerine şikâyet ettiğimiz Rus yetkililer, bunları Bulgar çetelerinin yaptığını, olmaması için ellerinden gelen gayreti göstereceklerini söylüyorlar, ama değişen bir şey olmuyor. Görülen o ki Rus yetkililer, bunlara göz yumuyorlar, hatta Türkleri göç ettirmek için teşvik ediyorlar. Buradaki Türk halkı açlıktan kırılırken, on bin yeni göçmen geldi. Konsoloslar Komitesince göçmenlere yardım edilmeye çalışılıyor. Ancak yardım tükendi, son üç günde 440 göçmen açlıktan öldü! Tifüs ve çiçek hastalığı salgını, bütün şiddetiyle sürüyor. Filibe sancağına bağlı, kasaba ve köylerde de durum farklı değil" şeklinde açıkladı.

İngiltere Büyükelçiliği Drogmanı Marinitch, İstanbul-Kızanlık arası yaptığı seyahatten sonra 12 Şubat'ta İngiliz Büyükelçisi Layard'a verdiği raporda, Edirne-İstanbul arasında yolda kalmış 15 göçmen treni gördüğünü, Çorlu-Kızanlık yolu üzerinde 30 bin ölü saydığını, Eski Zağra'nın büsbütün harabe hâline geldiğini, Kızanlık'ın üçte ikisinin yıkıldığını belirtti.

İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade, 2 Mart tarihinde İngilizlerin İstanbul Büyükelçisi Layard'a gönderdiği raporda, Osmanlı Rumeli Ordu merkezi olduğundan, göçmenlerin toplandığı Şumnu'daki son durumu aşağıdaki satırlarla rapor etti:

"Silistre'den asker getiren trenle Şumnu'ya ulaştım. Şumnu'daki göçmenlerin durumunu bana anlatılandan çok çok daha korkunç buldum.

İnsanlar, domuz ağıllarına üst üste yığılmış, tifüs gibi bulaşıcı hastalıklardan kırılmakta, soğuktan kangren olmuş kol ve bacaklar rastgele kesilip ortalığa atılmakta, göçmenlere iğrenç maddeler 'ekmek olarak' verilmektedir. Ölüm caddelerde kol geziyor.

Şumnu'daki göçmenlerin sayısı 200 bin civarında."

Osmanlı'nın Tuna (Tuna nehri ile Balkan dağları arasındaki topraklar) ve Edirne (Balkanlar ile Edirne arasında kalan yerler) vilayetlerinde Haziran 1877'de başlayan Rus zulmü sonrası, Mart 1878 başında, İstanbul'a 300 bin, Batı Trakya ve Rodoplara 150 bin, Şumnu'ya 200 bin, Selanik ve Kosova vilayetlerine 300 bin kişi göçmen olarak gelmişti. Yollarda telef olan yüz binler bunlara dâhil değildi.

Batı Trakya ve Rodop bölgesindeki muhacirler; İskeçe, Gümülcine, Sultanyeri, Kırcaali, Kirkova, Mestanlı, Hasköy, Rodoplar ve Despot Dağı çevresinde birikmişlerdi.

Bu merkezlere gelen muhacirler, çeşitli vasıtalarla Selanik, Edirne, Hüdavendigâr, Karesi, Aydın, Kastamonu, Trabzon, Ankara, Sivas, Konya, Adana, Halep, Suriye ve Beyrut vilayetlerinde yeni yerleşim yerleri kurularak yerleştirilmeye başlandı. Yeni kurulan yerleşim yerlerine; Osmaniye, Hamidiye, Mahmudiye, İhsaniye, Şevketiye, Şerefiye, Fevziye, Lütfiye, Maksudiye, Mecidiye, Selimiye, Sultaniye, Orhaniye, Şefkatiye gibi isimler verildi.

İşgal ordularının genel karargâhını Ayastefanos'ta kuran Rusların maksadı, büyük devletleri işe karıştırmadan, el çabukluğu ile mağlup Osmanlı Devleti'ne kendi sulh şartlarını kabul ettirmekti.

Korkunç boyutlardaki göç sebebiyle eli kolu bağlı durumdaki Osmanlı ile Rusya arasında Ayastefanos Anlaşması, 3 Mart 1878'de imza edildi. Edirne Ateşkesi'nin üzerinden henüz 31 gün geçmişti.

Yeni Hariciye Nazırı olan Türk başmurahhası(152) Safvet Paşa, Türklerin tarih boyunca asla imza koymadıkları kadar feci olan bu anlaşmayı ağlayarak imzaladı.

29 maddelik Ayastefanos Anlaşması, Osmanlı Devleti için çok

feci şartlar taşıyordu.(153) En mühim maddeleri, anormal büyüklükte bir Bulgaristan'ın teşekkülüne aitti. İç işlerinde bağımsız olarak Osmanlı'ya tabi bir prenslik olacak olan bu yeni Balkan Devleti, gerçekte Rusya'nın nüfusunu ılık sulara, Ege Denizi'ne kadar getirecekti. Zira bu Bulgaristan, Ege Denizi'ne kadar uzanıyor ve bu suretle doğrudan doğruya Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresinde kalan Rumeli, birbirinden ayrı üç parçaya bölünmüş oluyordu. Rusya'nın kuklası bu Bulgaristan, Balkanlar'ın kuzey ve güneyindeki bütün Osmanlı topraklarını içine almakla kalmayıp Makedonya, Batı Trakya, hatta Kırklareli'ni de sınırlarına katıyordu. Karadağ büyüyor; Romanya, Dobruca'yı, Sırbistan da Niş sancağını alıyor, bu üç tabi prenslik Osmanlı'dan ayrılarak bağımsız oluyor; Kars, Ardahan ve Doğubeyazıt sancakları ile Batum kazası doğrudan Rusya'ya bırakılıyordu.

Rodoplarda yaşayanlar, Ayastefanos Antlaşması'nı kabul etmediklerini ilan ettiler. Süleyman Paşa'nın ordusu, Rodoplar üzerinden Gümülcine'ye çekilirken bazı subay ve erler, Binbaşı Ali Bey'in görüşmesi sonucu, Rodoplardaki direnişe destek vermek için silahlarıyla birlikte Rodoplu kahramanlara katılmışlardı. Ruslar, Rodoplar bölgesine sokulmadı. Ayastefanos'un imzalanmasından sonra, Bulgarlar, "Bu topraklar bizimdir." diye Hasköy tarafındaki Müslüman Türk köylerine saldırınca, Hacı İsmail ve Yusuf Çavuş da Tımrışlı Ahmet Ağa'nın yanına katıldılar. Filibe, Tatarpazarcığı ve Hasköy'de başlayıp Rodoplarda doruk noktasına ulaşan direniş hareketi Köstendil'e kadar yayıldı. Direnişin komuta merkezi Kırcaali oldu.

* * *

"Beyim!.. Edirne'ye doğru devam eden Rus birliklerinin büyük kısmı Rodoplara yönelmiş. Harmanlı'yı geçip Çirmen'e yaklaştıklarında sola sapmışlar. On, on beş bin civarında olduğu söylenir."

"Öyle mi? Hemen Kırcaali, Mestanlı, Peştere'deki birliklere haber salın! Çirmen'in güneyinde Kızılkaya mevkiinde toplansınlar!"

Haberi getiren acele odadan ayrıldı. Binbaşı Ali Bey de Aliş'e döndü.

"Aliş! Yiğidim, sen de bir an önce Ahmet Ağa'ya ulaş! Durumu

anlat, Kızılkaya önlerinde birleşelim. Birliklerin üç hilalli bayrakla birlikte al ve yeşil sancakları olsun. Her tarafı al ve yeşil sancaklarla donatalım. Donatalım ki bunların ifade ettiği manalar bir an aklımızdan çıkmasın!"

"Emredersin Ali Bey'im" diyen Aliş de Kırcaali Hükümet konağındaki komuta merkezinden ayrıldı.

Binbaşı Ali Bey "Emredersin" diyerek ayrılan Aliş'in arkasından bakakaldı. Herkes, bir yaralıyken; Aliş, iki yaralıydı. Zeynep'inden ayrı düşmüştü, öteki sevdiceği vatanıysa düşman çizmeleri altında çiğnenmekteydi.

Hikmet Dede'nin, Binbaşının ve Tımrışlı Ahmet Ağa'nın bütün çabalarına rağmen Aliş, mecbur olmadıkça konuşmuyor, insan arasına karışmıyor, deli gibi o görevden o göreve koşturup duruyor, tehlikenin içine içine göğsü açık gidiyor, dondurucu soğuklara karşı bana mısın demiyordu.

Ahmet Ağa'nın "Bre Aliş! Seni arayan, seni bekleyen Zeynep'in var. Kolla biraz kendini" ikazlarına acı acı gülerek, "Ahmet Ağam! Zeynep ile kavuşmamız ahirete kaldı galiba. Şehit olayım da bir an önce ona kavuşayım" diyordu ama yine de bu sözlerden sonra kendini biraz olsun kolluyordu; "Zeynep ölmeyip de beni arıyorsa" ümidiyle... Zeynep'inden haber alamamıştı. Zeynep, Muzaffer ve Hayırvar Nine'nin başına gelenleri bilmiyordu.

Aliş, sürüyordu al atını, Ahmet Ağa'nın direniş hazırlıklarını kontrol için gittiği Himmetler Köyü'ne doğru... Aliş, al atını; düşünceler de Aliş'in gönlünü ve beynini sürüyor, cevapsız suallere cevap arıyordu.

Ali Bey ve Aliş'in Rodoplara ayak basışından bu yana dört ay geçmişti. Bu dört ay içinde neler olmamıştı neler... Rumeli'ndeki Osmanlı şehirleri, Edirne, birer birer düşmüş, Ruslar Yeşilköy'e dayanmış, Osmanlı, Ayastefanos denilen ve Rumeli'nden atılması demek olan anlaşmayı imzalamak zorunda kalmıştı.

Ve Aliş, Hikmet Dede'sine kavuşmuştu. Aliş "Eğer Hikmet Dede ile buluşmasaydım aklımı yitirirdim. 'Bu çocukların, kadınların,

mazlumların suçu ne? Osman Paşa niçin teslim oldu, şehit olmadan Plevne'yi niçin teslim etti?' suallerinin çekilmez yükü altında ya aklımı kaçırır ya da Rusların, Bulgarların üstüne üstüne giderek ölümü seçerdim" diye düşünüyordu. "İntihar ederdim" diyemiyordu. Oysa katledilen masumları, ırzları kirletilen Türk kadınlarını, kız çocuklarını, soğuktan, açlıktan donmak üzere olanları gördükçe, görüp de üzülmekten, duadan, çaresizlik içinde kıvranmaktan başka bir şey yapamayınca çok düşünmüştü intihar etmeyi. Hikmet Dede'nin sözleri, çok az da olsa Zeynep'e kavuşma ümidi durdurmuştu Aliş'i...

Bir gün, elleri tüfeklerinde kendilerinden beş yüz metre kadar uzaktaki Rus askerlerine doğru atını sürmek üzereyken, "Dur, Aliş!" demişti Hikmet Dede. "Göğsünü açа açа kurşunların üzerine gidiş şehitliğe değil, intiharadır. İntihar, çok büyük günahtır. İmanı götürmesinden korkulur. Senin gibi yiğitlerin, yeminli delilerin dirisine ihtiyacımız var. Ölüme koşmalısın ama intiharla değil şehit olarak. Savaşta, şehitlikle intihar, çok ince bir çizgiyle, kumandanın emriyle belli olur. Düşmana kendi aklınla saldırırsan intihar etmiş, kumandanın emriyle gidersen şehitliği seçmiş olursun. İntihar korkakların, mücadele etme cesareti olmayanların işidir. Yiğit olan hayatta kalır, Allahü teâlânın emrettiği şekilde şehit olmak, onun rızasına kavuşmak, gerçek kulluğa ulaşmak için mücadelesini sürdürür." Bunları söylemiş, Aliş'i olduğu yere çakmış; Aliş'in gönül ve akıl ışığını yakmıştı.

* * *

Çirmen Zaferi'nden bugüne 507 sene geçmişti. Evrenos Gazi(154), 1371 yılında, Pirlepe Kralı Vukaşin ile kardeşleri Uglieş ve Vojko kumandasındaki Sırp ve Bulgar kuvvetlerini yenmiş, Vukaşin ve kardeşleri bu savaşta ölmüş, Türk akıncılarına Makedonya yolu açılmıştı.

Geçen 507 yılda çok şey değişmişti. Osmanlı, Viyana kapılarına dayandıktan sonra, geri dönüş başlamıştı. Son bir yıldır öyle bir geri dönüş yaşanıyor, bu geri dönüşle Türkoğlu'nun alnına öyle bir kara çalınıyordu ki yüzlerce yıl silinmesi mümkün değil. Subaylar birbirine düşmüş, vazifelerine ihanet etmişlerdi, Gazi Osman Paşa hariç... Akıncı torunları düşmana karşı koymadan can havliyle

yollara düşmüştü, Rodoplu dağlılar hariç.

İşte düşmana, Rus ve Bulgar canilerine dur deyip zalimleri Rodoplara sokmayan, başı karlı Rodop zirvelerini mazlumlara sığınak eyleyen Rodoplu kahramanlar, çoluk çocuk, kadın ihtiyar yeni bir imtihanla karşı karşıya idiler.

Çirmen kasabası ve ovası tam karşılarındaydı, sol taraflarında Meriç'in kolu Çirmen Deresi, sağ taraflarında Meriç vardı. Hemen önlerinde ise Sarı Vadi uzanıyordu.

Binbaşı Ali Bey'in planına göre, Aliş kumandasındaki 500 atlı saldıracak, karşı tarafın yaylım ateşi üzerine geri çekilerek düşmanın Sarı Vadi'ye girmesi sağlanacaktı. Bu zaman da, vadinin her iki yakasına mevzilenmiş Ali Bey'in ve Tımrışlı Ahmet Ağa'nın kuvvetleri hücuma geçecek, Rus ve Bulgarlar çember içine alınacaktı.

Kırcaali'de Ahmet Ağa'nın komutasındaki silahlı birliklerin sayısı 25 bini bulmuştu. Rodoplar bölgesi dâhil Filibe, Tatarpazarcığı, Lofça, Dospat yöresinde Ruslara karşı direnenlerin sayısı 100 bine ulaşıyordu. Bu bölgelerde 2 milyona yakın insan yaşıyordu. Ahmet Ağa başkanlığındaki komite bütün buralara, mazlumlara erişmeye, derde derman olmaya çalışıyordu.

1878 Nisan ayının 14'ü, günlerdense Cuma idi. Osmanlı'nın Avrupa'da idam fermanı olan ve Ayastefanos denilen anlaşmanın imzalanmasından ve Rodopluların "Bu anlaşmayı tanımıyoruz" demelerinden bu yana kırk gün geçmişti. Sırtını Kızılkaya'ya dayayan Aliş, verilecek işareti bekliyordu. Beklerken de düşünceleri acıdan acıya koşuyordu. Zeynep'inden ayrılalı dokuz ayı geçmişti. Ne Zeynep'ten haber alabilmiş ne de şartlar, Zeynep'in gül yüzünü görme imkânını verecek hâle gelmişti. Memleketin çok büyük kısmı işgal altındaydı, anaların, bacıların namusları kirletilmeye devam ediliyordu. Bu şartlarda nasıl derdi, "Zeynebim, ben geldim, müsaade et, şu yeşil duvağı açayım, gül yüzünü, mavi gözlerini göreyim, hasretin dayanılmaz oldu" diye...

Acaba Osman Molla ve oğlu Beşîr, İstanbul'a ulaşmışlar mıydı? Ulaştılarsa kendilerini bir daha görmek kısmet olacak mıydı?

Osman Paşası, ikinci baba bildiği Gazi Paşası ne yapıyordu? O şahine esirlik kim bilir nasıl zor gelmişti.

Zeynep'i, Osman Paşa'yı, Hayırvar Nine'yi, Molla Osman ve oğlu Beşîr'i hayattalarsa görebilirdi. Ya babası, Deli Hüsrev... Onu nasıl görecekti? Onu görmenin en kısa yolu şehit olmaktı.

"Beyim! Bu hanımlar sizinle görüşmek diler."

Gelen, yardımcısı Çolak Hüseyin'di. Yiğit bir Pomak genciydi. Rus saldırısında sağ kolu kötü yaralanmış ve çolak kalmıştı. Hüseyin'in işaret ettiklerine baktı. Karşısında, siyah atlar üzerinde, al renkte, çiçekli gelinlik elbiseler giyinmiş, ellerinde martin tüfekleri, boyunlarında da yeşil duvaklar bulunan, yalnızca kaş ve gözleri gözüken beş hanım vardı. En öndekinin mavi gözleri gönlüne işledi, Zeynep'ini hatırladı. Yüzlerce düşman karşısında bana mısın demeyen yeminli deli Aliş, beş atlı hanım, özellikle de mavi gözlüsü karşısında şaşaladı. Onları hiç görmemiş gibi Çolak Hüseyin'e döndü.

"Benimle mi? Benim hanımlarla ne işim olur? Onları Hikmet Dede'ye götür. O dertlerine çare bulur."

Mavi gözlüsü konuştu, kızmıştı, gözleri çakmak çakmaktı.

"Bre kendisi için türküler yakılmış Aliş yiğit? Bizi sevdiceğin Zeynep'in bacıları bil! İşimiz seninle. İşittik ki senin birliğin düşmana saldıracak ilk birlikmiş. Biz de aranızda olup düşmana ilk kurşun atanlardan olmak dileriz."

Aliş bocaladı, ne desin bilemedi, gözü gelinlik elbiselerine takıldı.

"Bacım, gelinlik elbiseleri giymişsiniz. Düğüne gittiğimizi mi sanırsınız? Gidişimiz kurşunların üstünedir, ölümedir."

Mavi gözleri çakmak çakmak oldu, yüzü bulutlandı.

"İyi bildin, gidişimiz düğünedir. Biz, şehitliğe götüren savaş meydanını düğün meydanı biliriz. Yoksa yanlış mı bilmişiz. İstedik

ki şehit düştüğümüzde üzerimizde gelinliklerimiz olsun. Ellerimize kına yaktık. Gelinlik giyme hayallerimizi, Bulgarlar ve Ruslar söndürdü. Biz de savaş meydanında giyelim, yüce Rabbimize gelinliklerimizle kavuşalım dedik."

Aliş, cevapla vuruldu, söylediğine binlerce defa pişman oldu. Ama ok yaydan çıkmıştı ve durumu kurtarmaya çalıştı.

"Bacım, hanımlar, vadinin iki yanında mevzilendi. Düşmanın üzerine taş yuvarlayacaklar, yaralıların yardımına koşacaklar. Siz de oraya gidin!"

"Yiğidim, gönlümüz yaralı. Yakınlarımızı kaybettik. Bizler de kirletildik, genç kızlık rüyalarımız kâbusa döndü. Irz düşmanlarına haddini bildirmek isteriz. Bu dünyada işimiz, beklentimiz kalmadı."

Aliş, gözlerdeki intikam ateşini fark etti, tam cevap verecekken, Çolak Hüseyin "Beyim! İşaret verildi" diye bağırdı. Aliş heyecanla baktı, hakikaten de Ahmet Ağa'nın bulunduğu yerden al sancak sallanıyordu.

Hüseyin'in tuttuğu atına bindi ve "Hazır olun!" diye bağırdı.

"Yiğidim, kırma bizi. Son arzumuzdur, şehitliğe giden yolumuza engel olma! Duacın oluruz."

Aliş, boyun bükmüş izin bekleyen elleri kınalı, gelinlikler giymiş beş güzele baktı. "Gelin bacım, gücümüz olursunuz" dedikten sonra elindeki al sancağı salladı ve işaretini bekleyen 500 atlıya bağırdı:

"Hücummmm! Vurun! Allah aşkına!"

500 atlı, yayından boşanmış ok gibi düşman üzerine aktılar. Menzil içine girince martinlerini ateşlediler. Rusların ilk safları karıştı, dağıldı. Aliş, beş güzelin atlarıyla iki yanında koşturduklarını gördü. Ruslar da silahlarını ateşlediler. Çok sayıda yiğitle birlikte iki güzelin de toprağa düştüğünü, al kanlarıyla toprağı gül bahçesine çevirdiklerini gördü. Aliş'in gözü bir şey görmüyordu. Elinde kılıcı, Rus saflarına daldı. Vurduğunu yere düşürüyordu. "Beyim dikkat!" haykırışına baktı. Bağıran mavi gözlü kızdı. Bir namlunun kendisine yönelmiş siyah gözünü gördü. Namludan kurşun fırlamazdan önce mavi gözlü, atını topukladı,

namluyla Aliş arasına girdi. Silah patladı, mavi gözlü atından aşağı düştü. Aliş hızla döndü, vuranı tek kılıç darbesiyle düşürdü. Aliş çıldırmış gibiydi. Çolak Hüseyin yanında bitti ve "Beyim bayrak sallandı" dedi. Aliş, Ahmet Ağa'nın bulunduğu yere baktı. Al bayrak sallanıyordu. Bu, geri dönüş işaretiydi. Hüseyin'e işaret etti, o da geyik boynuzundan boruyu ağzına götürdü ve acı acı öttürdü. Boruyu işiten Rodoplu kahramanlar, atlarını geldikleri yöne çevirdiler ve dörtnala kaçmaya başladılar. Aliş, kalmak, Ruslarla göğüs göğse çarpışmaya devam etmek isteğiyle yanıyordu. Çolak Hüseyin durumu fark etti ve "Hikmet Dede, Aliş bir delilik yapmasın, verilen emri yerine getirsin dedi" diye konuşarak Aliş'in atının dizginlerini yakaladı. Atını geldikleri tarafa sürdü. Aliş de çaresiz onu takip etti.

On Dokuzuncu Bölüm: İstanbul Yolunda

Tuna nehri akmam diyor,

Etrafımı yıkmam diyor,

Şanı büyük Osman Paşa,

Plevne'den çıkmam diyor.

Tuna nehri akmıştı, hem de yıkılmış, harap olmuş Niğbolu'nun, Ziştovi'nin, Silistre'nin ve Rusçuk'un eteklerine vura vura akmıştı. Tuna'nın akmamasını dilemiş, ama onu akmaz kılmak için gerekeni yapamamış, yalnızca istekte kalmıştık.

Şanı büyük Osman Paşa; şanı, namı, hem de üç kıtaya ulaşan Osman Paşa, Plevne'den çıkmıştı. Hem ne çıkış... Boynu bükük, esir olmuş, geride binlerce boynu bükük, şehit, yaralı, ümidini kendine bağlamışları; Rusların, Bulgarların insafına bırakarak...

"Nerede hata yaptık, bu hâllere nasıl düştük?" diye beyni karıncalanır, gönlü aç kedi karşısındaki yavru kuş gibi çırpınır hâle gelinceye kadar soruyordu kendine, ama tatmin edici bir cevap bulamıyordu. "Yüce Mevlâ'nın emrettiği gibi çalışmadık, nimetlerin kıymetini bilmedik; veren, elimizden aldı" demekten başka...

Üç gündür denizdeydi. Sevememişti denizi, cilveli kadın gibiydi, ne zaman ne yapacağı belli değildi. Toprak öyle miydi? Yârdı, dosttu, sığınaktı, ekmekti, suydu, hayattı. Şehit kanıyla sulanır, nice zalim ayaklar tarafından çiğnenmesine rağmen güller onda biterdi.

Toprağın bin bir güzelliğe gebe kokusunu duymalı, doya doya içine çekmeli, bağrından çıkan çiçekler içinde yürümeli, kucakladığı nehirlerinin kenarlarında gezmeliydi.

Denizi sevememişti ama aynen deniz gibi suyla vücut bulan nehirleri çok seviyordu. Nedendi acaba? İnsan gibi doğup bir

müddet akıp deryaya kavuştuğu, varlığından vazgeçtiği için mi?

Nehir deyince hep Tuna'yı hatırlardı. Tuna'yı hatırlayınca da aklına Plevne gelir, yüreği sancırdı. Kendisini İstanbul'a getiren gemi, Karadeniz'den İstanbul Boğazı'na girdi. Tuna'nın suyu Boğaz'ın ne tarafından akıyordu, yoksa her tarafına karışmış mıydı? Tuna deyince, hatıralar beynini kapladı. Harkof'ta(155) yalnızken hep Tuna'yı, Tuna'da bıraktıklarını düşünürdü. Karadeniz'e açılıp, onun engin sularına bakınca yine Tuna'yı hatırlamış ve gönlüne düşenleri satırlara dökmüştü. İşte şimdi Boğaz'a girdikleri şu anda o satırlar aklına gelmişti:

Durun sular, durun söyleyin bana
O eski illerde gözyaşı mı var?
Hasta mı şen Budin, dertli mi Tuna,
Bizleri sorar mı Vidin'deki yâr?
Nerede kaldılar al atlar şimdi?
Tuna'da hazan mı her bahar şimdi?
Bir öksüz ülke mi o diyar şimdi?
Şanlı geçmişleri anar mı dağlar?
Bir matemzede mi göl, dağ ve dere?
Ateş mi dökülür top top güllere?
Yapraklar düşer mi dallardan yere?
Acep Plevne'de ağlar mı bahar?
Elemi çarmıha germek emelim,
Rodop'ta çiçekler dermek emelim,
Gönlümü Tuna'ya vermek emelim,
Eski yurt değil mi o yeşil diyar?
Dilimden düşmeyen çift hece: Tuna,
Rüyamı doldurur her gece Tuna,

İçlendim derdinle ah nice Tuna,

Vatanım gelmez mi sensiz bana dar?

Buğulu dağları yarmak isterim,

Vuslatı yar diye sarmak isterim,

Tuna'm! Tuna'm! Sana varmak isterim,

Hasretim sürsün mü mahşere kadar?

Gönlündeki dizeler, gözyaşı olup yanaklarından ak sakallarına doğru süzüldü. Yaşı henüz kırk altı olmasına rağmen, sakallarındaki aklar karalara galip gelmişti.

Tuna deyince Zeynep gelini, Rodop deyince de Aliş'i hatırladı. Ne hâldeydiler acaba, mekânları neresiydi, toprak altı mı yoksa üstü müydü?

İstanbul'a yaklaştıkça heyecanı şekil değiştirdi. O, Osmanlı'nın, bütün mazlumların Aliş'i hangi duygular içindeydi? "Görmedin mi Aliş'imi?" feryatlarını duymuş muydu? Kendisini bekleyen, esirlikten kurtulması için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan Osmanlı Padişahı İkinci Abdülhamid Han 36 yaşındaydı. Aralarında on yaş fark vardı. Yalnızca uzaktan görmüş, hiç yüz yüze gelmemişlerdi ve görüşmeleri yalnızca telgraf üzerinde olmuştu.

Gemi, Tarabya Burnu'nu döndü. Karşısına ilk önce Rumeli Hisarı, sonra Emirgan, Yıldız Sarayı ve sonra Beşiktaş çıktı. Hayrettin Paşa'nın türbesini gördü. Onun ilk defa İstanbul'a gelişini hatırladı, garip gönlü sancıdı. O, muhteşem Süleyman'a üç ülkenin anahtarını hediye diye getirmişti. Ya kendisi? Esirlik zinciri boynunda geliyordu İstanbul'a. Kafkas Kartalı Şeyh Şamil'in on sene önce İstanbul'a gelişini düşündü, gönlü bir nebze olsun teselli buldu. O da esaretten sonra gelmiş ve İstanbul'a Dolmabahçe rıhtımında ayak basmıştı. Şeyh Şamil gibi, Medine'ye, nurlu şehre gitmek, ömrünün kalan günlerini orada, iki cihan serverinin yanı başında geçirmek, o mübarek huzurda günahlarına ağlaya ağlaya tövbe etmek isteğiyle yandı. Paşa, Plevne'yi hatırladıkça, suçluluk

duygusu içinde kavruluyor, on binlerin esir düşmesinden kendini sorumlu tutuyordu. Böyle bir günahtan ancak, kâinatın yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Muhammed Aleyhisselam'ın huzurunda yapılan tövbeyle affedileceğine inanıyordu.

Mart'ın 13'üydü... 1878 yılının, Osmanlı'nın üzerine kâbus gibi çöken yılın. Hava güneşliydi, Mart ayında ne kadar sıcak olabilirse o kadar sıcaktı. Kamarasının penceresinden Dolmabahçe Sarayı'nı gördü, gözlerine inanamadı. Sarayın rıhtımı, Yıldız Sarayı'na doğru giden yol, insanlarla doluydu. Ve gemi Dolmabahçe Sarayı rıhtımına yanaştı. Rıhtımın denize ulaştığı yerde onu gördü. İnanılmaz şeydi. Protokolü bir kenara bırakmış, rıhtımın son merdivenine kadar inmişti.

Gazi Osman Paşa, gemiden rıhtıma ayak atarken ayağını bastığı yere baktı, yukarı bakamadı. Kendisine uzatılan bir el gördü. Tuttu ve başını kaldırdı, el uzatan Padişah'tı. Nasıl hareket etsin, nasıl selamlasın bilemedi. Çünkü eli tutulmuştu. En uygunu selam vermek deyip selam verdi, selamı alındı, tutan el tarafından anlamadığı bir kuvvetle çekildi, kucaklandı. Osman Paşa da sarıldı. Padişah'ın başı Osman Paşa'nın göğsünde uzun müddet durdu. Osman Paşa hayretler içindeydi. Padişah başını kaldırdı, koca Osmanlı Padişahı ağlıyordu. Bal rengi gözlerde hüzün çiçekleri uçuşuyordu, ümit ufuklarına ulaşabilmek gayretiyle. Abdülhamid Han, Paşa'nın sağ koluna girdi, gözyaşlarını bildiğince akmaya bırakmıştı.

"Osmanlı'nın Rumeli'ndeki son Aliş'i; hoş geldiniz, safalar getirdiniz... Gelişinizle bizleri sevindirdiniz, üzüntümüzü hafiflettiniz, varlığınızla bize güç kattınız. Siz benim yüzümü ak ettiğiniz gibi, Allahü teâlâ da sizin yüzünüzü iki cihanda ak etsin!"(156)

Osman Paşa, birbiri ardınca sıralanan kelimelerin sıcaklığıyla kuşatıldı, Aliş sözüyle vuruldu.

"Hoş bulduk efendim. Huzurunuza kabul edilmekle şereflerin en büyüğüne kavuştuk. Osmanlı'nın Rumeli'nde Aliş'i çoktur. Bu fakir,

Alişlerin en sonuncusu olabilmişse kendini bahtiyar hisseder."

Padişah'ın bakışları bulutlandı, Paşa'yı saltanat arabasına doğru götürdü.

"Gazi Paşam! Rumeli'nde başka Aliş olsaydı, bu hâllerde mi olurduk? Rus, İstanbul surlarına kadar gelebilir miydi? Milyonları ata yurtlarından edilebilir miydi? Müslümanların 'Görmedin mi Aliş'imi' feryatları hâlâ devam eder miydi?"

Osman Paşa, karşılama heyetiyle tanıştıktan sonra padişahla birlikte saltanat arabasına bindi. Padişah'ı teselli edebilmek gayretiyle konuştu:

"Padişah'ım o yalnızca bir türkü... Aliş ile Zeynep'in aşklarını anlatan... Osmanlı'nın Aliş'i sizsiniz, elhamdülillah başımızdasınız."

Padişah acı acı gülümsedi.

"Gazi Paşam, bu türkünün, milletimin hangi hislerine tercüman olduğunu, zat-ı âlinizin Zeynep kızımızı Tuna boyuna salıp her gördüğüne Aliş'i sordurduğunuzu, yanındaki ninenin de 'Aliş sizsiniz' diye feryat ettiğini, Aliş'i, ahalinin Bulgarlara ve Ruslara karşı direnmesini sağlamak için Rodoplara gönderdiğinizi bilmez değilim. Ne olurdu da Zeynep'i ve Aliş denen yiğit delikanlıyı görebilseydim. Düğünlerini ellerimle yapmayı ne kadar isterdim. O zaman kanayan gönül yaram bir parça şifa bulur, uykularımı kâbusa çeviren 'Görmedin mi Aliş'imi?' feryatları bir parça dururdu belki..."

Osman Paşa titredi, Padişah'ın bütün olan bitenlerden haberi vardı. Paşa, Padişah'ın, Zeynep ile Aliş'ten bir babanın, kızı ve evladından bahseder gibi bahsettiğini, onları kavuşturmakla teselli aradığını hissetti.

"Hünkârım! Aliş, Rodoplarda. Zeynep de Tuna boyundan İstanbul'a gelmek üzere yola çıkmıştı. Yanında Hayırvar Nine var. Bilinmez, Yüce Mevlâ'nın işlerinin hikmetinden sual olunmaz. İnşallah yarım kalan düğünlerini tamamlamak Hünkârımıza kısmet olur."

"İnşallah Gazi Paşam inşallah. Eğer Allahü teâlâ bunu bana nasip ederse, Rumeli'de kirletilen, sevdiklerinden ayrı düşen kızlarımın, bacılarımın gönüllerini yapıp hayır dualarını alacakmışım gibime gelir. Unutmadan söyleyeyim. Rodoplardan sevinçli haberler var. Rodop kahramanları Rus ve Bulgarları bozguna uğratmışlar, Rodoplara sokmamışlar."

Padişah, Osman Paşa'nın elinden tuttu ve "Gel Gazi Paşam! Seninle konuşacak çok şeyimiz var. Öncelikle bu memleketin, bütün mazlumların ümidi Alişleri nasıl çoğaltabiliriz? Bunu konuşalım, buna çare arayalım. Bu zamanda Alişlerin işi çok zor. Düşmanın hileleri, içimizdeki maşaları çok fazla" diyerek karşı koymasına fırsat vermeden, Saltanat arabasına kendisinden önce Osman Paşa'yı bindirdi. Kendisi de tam karşısına geçti ve Dolmabahçe Sarayı'ndan çıktılar. Osman Paşa'yı görmek için caddenin iki tarafını dolduran ve "Yaşa Gazi Osman Paşa!", "Allah senden razı olsun" diyen İstanbulluları selamlaya selamlaya Yıldız Sarayı'na doğru uzaklaştılar; Osmanlı'nın, İslam âleminin kanayan yaralarına merhem olabilmek, çare bulabilmek ümidiyle. Osman Paşa, hanımını ve çocuklarını görmek isteğiyle kıvranıyordu. Padişah, Paşa'ya döndü ve "Paşam, aileniz, misafirimdir; gelişinizi bekliyorlar" dedi.

* * *

Osman Paşa ile esir düşen Türk ordusuna Ruslar tarafından yapılan muamele, bu ordunun kumandanına yapılanın tam tersi olmuştu. Türk askerleri, esir düştükten 2 hafta sonra Rusya'ya sevk edilmişlerdi. Plevne'den Sibirya'ya doğru, akıl almaz meşakkatlerle dolu, korkunç bir yürüyüş başladı. Hepsi yaya yürütülüyordu. Sıcaklık eksi 15 derece idi.

Esirler aç, birçoğu yarı çıplaktı. Ayakkabısı olanlar azdı. Düşenler, kafileyi takip eden kurtlar tarafından yeniyordu. Plevne ile Bükreş arasında 5 bin kişi ölmüştü. Rusya'da yürüyüş, daha da meşakkatli oldu. Bu suretle Plevne'den yola çıkan 43 bin Türk askerinin ancak 15 bini Rusya'da esir kamplarına varabilmiş, diğerleri yolda, soğuktan, hastalık ve açlıktan ölmüştü.

Esir kamplarında da 3 bin kişi öldü. Sulhtan sonra ancak 12 bin Plevne gazisi, Türkiye'ye dönebilmişti. Bu harpte, bütün cephelerde, Rusların eline esir düştükten sonra meşakkatten ölen Türk askerinin sayısı 50 bindi.

Plevne ordusu esir düştükten sonra da Türkiye'nin yalnız Avrupa'da daha 175 bin askeri vardı. Harbin başından beri Türkler, 75 bin şehit ve 75 bin esir vermişlerdi. Ama Rus zayiatı da daha hafif değildi. Fakat Rus nüfusu, Türk nüfusundan çok fazlaydı. Rus kıtaları, ölenlerin yerini devamlı doldurabiliyordu.

* * *

Rodop kahramanlarının, 14 Nisan'da Çirmen'de kazandığı zafer, Rusları telaşlandırmıştı. Bu savaşta, Aliş'in atlı birlikleri tarafından Sarı Vadi'ye çekilen Rus kuvvetleri, Binbaşı Ali Bey ve Tımrışlı Ahmet Ağa'nın birlikleri tarafından iki taraftan sarılmış, çok azı kurtulabilmişti. Sağ kürek kemiğinin altından kurşun yiyen Aliş, Hikmet Dede'nin Rodopların karlı zirvelerinden topladığı otlarla tez zamanda iyileşmişti, ama sağ kolunu hareket ettirmekte biraz zorlanıyordu.

Çirmen Zaferi'nin etkisi, dalga dalga bütün Rodoplara yayılmış, Rodopları aşmış, tâ Lofça'ya Köstendil'e ulaşmıştı. Buralardaki sivil halk da Ruslara karşı direnişe geçmişti. İsyan, Rodopların güneyine yayılınca Grandük Nikola, Osmanlı Hükümeti'nden Rodop kahramanlarının silahlarını terke davet ve ikna için heyet gönderilmesini istedi. Korkunç savaş sebebiyle maddi manevi büyük çöküntü içindeki hükümet bu isteği çaresiz kabul etti. Bu sırada mukavemet, Arda Nehri'nin sağ sahilinde ve Edirne yolu üzerinde genişlemiş, hatta Sofya sancağını da sararak Sırp sınırına kadar yayılmıştı. Rodop kahramanlarının başarısıyla birlikte Rodoplar bölgesine sığınanların sayısı da hızla çoğalmış, 200 bini aşmıştı.

Bâb-ı Âli(157), Rusların, "Anlaşma şartlarına uymayız" tehdidi karşısında Rodoplara, Sami Paşa ve Vasa Efendi başkanlığında bir heyet gönderdi. Gazi Osman Paşa, heyet başkanı Sami Paşa ile görüşerek ona Padişah'ın hususi isteklerini söyledi.

Heyet, 1878 Mayıs ayı başında Rodoplara geldi. Tımrışlı Ahmet Ağa başkanlığındaki Rodop temsilcileri, Filibe'nin 20 kilometre güneyindeki Stanimaka(158) kasabasında heyetle buluştular.

Rodop kahramanlarının temsilcileriyle yaptığı uzun görüşmelerden sonra, Tımrışlı Ahmet Ağa, Sami Paşa'nın yanına geldi.

"Paşa hazretleri, bu heyetimizin son sözüdür. Osmanlı idaresinden başka hiçbir idareyi kabul etmiyoruz. Osmanlı toprağında Rus askeri bulundukça ve Rodoplara sığınanlar sağ salim yerlerine dönmedikçe silahlarımızı kati surette bırakmıyoruz."

Paşa gülümsedi.

"Padişah efendimizin duaları sizinle. Size silah bırakın diye söylemeye, Rusların ısrarıyla geldik. Gazi Osman Paşamızın da selamı var. Gazi Osman Paşamız der ki, Rodoplardaki direniş, milletlerarası bir mesele oldu, bir an önce, haklarını Batılı devletler huzurunda savunabilmek için geçici bir hükümet kursunlar. Batılı Hükümetlere sunulmak üzere içinde bulundukları durumu anlatan bir bildiri hazırlasınlar, başta hükümet üyeleri olmak üzere bütün temsilcilere imzalatsınlar ve İstanbul'a gelip bunu, Batılı Hükümetlerin Büyükelçilerine versinler!"

Tımrışlı Ahmet Ağa, Sami Paşa'nın sözleri karşısında şaşırdı, işler hükümet kuracak kadar büyümüş müydü? Binbaşı Ali Bey'e baktı, ondan tamam işaretini alınca Sami Paşa'ya cevabı verdi:

"Paşa hazretleri. Osman Paşamızın isteği başımız gözümüz üzre. İnşallah tez zamanda hazırlıklarımızı bitirip heyetimizi İstanbul'a göndereceğiz."

Görüşme bittiğinden toplantı odasından çıktılar. Sami Paşa, Ahmet Ağa'ya döndü.

"Ahmet Ağa, son bir arzum vardı, mümkün mü acaba?"

"Ne demek Paşa hazretleri?.. Arzunuz için seve seve başımızı veririz. Sizler, Padişah Efendimizin, Gazi Paşamızın emanetisiniz."

Şehrin gönülleri çelen hayatıyla bozulmamış, mert, yiğit dağlının gözlerindeki ışık ve samimi sözleri, Sami Paşa'yı duygulandırdı.

"Yoo! Yoo! Baş gerektirecek bir istek değil. Aliş'i görebilir miyim? Şu kendisi için türküler yakılan Aliş'i. Gazi Paşa'nın kendisine selamı vardı, bunu iletmek için..."

Ahmet Ağa gülümsedi, toplantı yapılan binanın giriş kapısı önünde elinde silah nöbet tutanı gösterdi.

"Aliş, işte şu yiğit, kapı yanında nöbet tutan..."

Sami Paşa, Aliş'in yanına geldi ve tokalaşmak için elini uzattı. Aliş de uzatılan eli öptü, alnına götürdü.

"Demek uğruna türküler yakılan Aliş sensin ha? Maşallah, aslan gibiymişsin. Seni gören hangi kız sevdalanmaz, senin için türküler yakmaz? Evladım! Gazi Osman Paşa'nın selamı var. İstanbul'a gelecek heyette olmanı ve mutlaka onu görmeni istedi."

* * *

Sami Paşa ayrıldıktan sonra temsilciler, Kırcaali'ye yakın Sultanyeri kazasının Karatarla Köyü'nde bir araya geldiler ve oy birliğiyle Rodop Türk Mukavemet Hükümeti'ni kurdular. Kurucu Heyet Tımrışlı Ahmet Ağa, Hacı İsmail Efendi, Hidayet Paşa ve Kara Yusuf Çavuş'tan oluştu. Hükümet Başkanlığına Tımrışlı Ahmet Ağa seçildi. Ayrıca otuz kişiden oluşan Temsilciler Meclisi de seçildi.

Binbaşı Ali Bey'in yol göstermesiyle Gazi Osman Paşa'nın istediği şekilde, İstanbul'daki Batılı ülkelerin büyükelçiliklerine verilecek muhtıra hazırlandı. Muhtıranın her nüshası, Kurucu Heyet, Temsilciler Meclisi Üyesi ve 100 köyün temsilcisi tarafından imzalandı ve mühürlendi. Muhtıranın 16 Mayıs 1878'de büyükelçiliklere verilmesi kararlaştırıldı.

Aliş'in de içinde bulunduğu heyet hemen İstanbul'a hareket etti. Ruslara yakalanmadan büyük bir gizlilik içinde İstanbul'a ulaşıldı. 16 Mayıs'ta muhtıra büyükelçiliklere verildi ve kamuoyuna açıklandı. Muhtırada şunlar yer alıyordu:

"Biz Osmanlı vatandaşı Rodop yöresi halkı olarak, başta Avrupa olmak üzere hür dünya ülkelerine ilan ederiz ki; Rodop Türk Mukavemet Hükümeti'ni kurduk.

Osmanlı idaresinden başka hiçbir idareyi kabul etmiyoruz. Osmanlı toprağında Rus askeri bulundukça, Rodoplara sığınanlar sağ salim yerlerine dönmedikçe silahlarımızı kati surette bırakmıyoruz.

Avrupa devletleri, geçici olarak idare etmekte olduğumuz halkın niçin silaha sarıldığını sorup araştırmak zorundadırlar. Biz, hiçbir şahsa karşı isyan etmiş değiliz. Silaha sarılmaktan maksadımız, kendi mal, can ve ırzımızı korumaktan ibarettir. Biz, hiçbir meşru hükümete karşı ayaklanmadık. Kendi şahsi haklarımızı korumakla en tabi haklarımızı kullanıyoruz. Ayastefanos Antlaşması, Paris Antlaşması'nı imzalamış olan devletlerin tasdikinden geçmedikçe hükümsüzdür. Ayastefanos Antlaşması'nın yerine bir yenisi konmalıdır. Bulgarların irtikap ettikleri cinayetler, tarif olunmayacak kadar büyüktür. İleri karakollarımıza silahlı bir kuvvetin yanaşmasını kabul etmeyiz. Bölgemizin ahalisi kâmilen Türk ve Müslüman olduktan başka, aramıza yüz bin Müslüman göçmen de sığınmış bulunmaktadır.

Ayastefanos Antlaşması'ndan sonra Ruslar ve Bulgarlar memleketimizi istila ettiler. Biz ise hükümetsiz kaldık. Her ne kadar Osmanlı Devleti bizleri Bulgaristan emaretine terk etmiş ise de Avrupa devletlerinin tasdiki olmadıkça, Bulgar hükümetine meşru bir hükümet gözü ile bakmayız. Ruslar ve Bulgarlar girdikleri yerlerde sayısız mezalim ve ağıza alınmayacak cinayetler işlediler. Mütecavizleri geri atmak için silaha sarıldık. Eğer biz geçici bir hükümet kurmamış ve bir zabıta heyeti düzenlememiş olsaydık, memleketimizde karışıklıklar çıkabilirdi. Bugün bölgemizde emniyet ve asayiş, Rus askerlerinin bulundukları yerlerde ise huzursuzluk ve karışıklık vardır.

Netice olarak Ayastefanos Antlaşması'nı şiddetle protesto ediyoruz. Müslümanların idare ettikleri yerlerle Rus ve Bulgarlar tarafından idare olunan memleket arasındaki büyük farkı görmek

üzere kimi isterseniz gönderiniz. Meriç'in güneybatı tarafındaki topraklardan yeni Bulgaristan'a bir karış yer vermemenizi istirham ederiz. Çünkü idaremiz altında bulunan dört milyon Müslüman, işitilmemiş cinayetlerle ismini kirletmiş olan ve her vakit düşmanımız bulunan işgal hükümetine boyun eğmektense yok olmayı tercih ederler."

Bâb-ı Âli Hükümet binası önünde muhtıra okunduktan sonra, Aliş, "Osman Paşa'ya nasıl ulaşırım?" düşüncesi içinde kıvranırken, sırmalı elbiseler içindeki bir subay geldi. "Sizi Gazi Osman Paşa'mızın yanına götürmekle vazifeliyim" dedi.

Aliş ve subay, bir faytona binerek Yıldız Sarayı'na geldiler. Aliş, heyecandan sağına soluna dahi bakmayı akıl edemiyordu. İstanbul, tam manasıyla aklını karıştırmış, gönlüne nice bir hançer olup saplanmıştı. İstanbul'a ilk gelişiydi. "Cennete geldim" diye düşünmüştü. Ama sokaklarında, cami avlularında ve cami içinde barınmaya çalışan göçmenleri görünce İstanbul'un hiçbir güzelliğini göremez olmuştu.

Subay, Aliş'i, yüksek tavanlı, tavanı ve duvarları ahşap ve alçı işlemelerle süslü bir odaya aldı ve "Bekle!" dedi.

Gazi Osman Paşa ile ne zaman görüşecekti? Gönlü, "Paşa babama esirliği niçin kabul ettiğini sorayım" diyor, aklı ise "Höst bre höst, Osman Paşa'yı yargılamak sana mı düştü? Eğer gerekmeseydi hiç teslim olur muydu?" diyerek Aliş'i ikna etmeye çalışıyordu. Aliş bocalıyor, kendi doğrularıyla gördükleri ve yaşadıkları arasında eziliyordu.

Subayın "Buyrun Aliş Bey, Paşamız sizi bekliyor" sözleriyle Aliş, içine düştüğü girdaptan çıktı. Gazi Paşasına, Paşa babasına kavuşma vakti gelmişti. Açılan kapıdan adımını attı, dizleri titriyordu. İçeri girmesiyle gülümseyen bir çift gözle karşılaştı. "Paşa babam" deyip elini öpmek için eğildi. Paşa, usta bir hareketle elini kurtardı. "Aliş'im, aslan oğlum" diyerek Aliş'i göğsüne bastırdıktan sonra karşısına oturttu.

"Evladım! Seni çok iyi gördüm. Rodoplarda yaptıklarınız, üzüntülerimi aldı götürdü. Rusya'dan, esaretten döneli on beş gün

kadar oluyor. Esaretin, geride bıraktıklarımızın yükü bizi yordu. Esareti şehitliğe tercih etmek zorunda kalmanın yükü anlatılmaz oğlum. Çeken bilir. Şehitlik nimeti bekler, bunun için dua ederken, esaret yükü bindi omuzlarımıza. Ama elden ne gelir? Kader bu, emir..."

Aliş, Osman Paşa'nın esaret ve şehitlik hakkındaki sözleriyle tepeden tırnağa titredi. İşte cevabını almıştı hem de sormadan...

Osman Paşa, Aliş'i omzundan tuttu.

"Neyse... Başta Zeynep kızımız olmak üzere konuşacak çok şeyimiz var ama şu anda vaktimiz yok. İnşallah sonra baş başa çok dertleşiriz. Şimdi davranalım. Padişah efendimiz bizi bekler."

Aliş, yerinden sıçradı.

"Padişah efendimiz... Bizi mi bekler?"

Paşa, Aliş'in heyecanına güldü ve omzunu sıktı.

"Evet oğlum... Heyecanlanma! Zeynep'in sevdiceği, Aliş türküsünün doğmasına sebep olan yiğitle, Rodopların kahramanıyla tanışmak istedi. Sakın benim anlattığımı zannetme! Padişah efendimizin, yaptığın bütün işlerden haberi var. Hiç çekinme! İçeri girince zorlamadan elini öpmek için davranırsın, çekmezse öpersin. Benden çok daha yumuşak, tanışınca seveceksin. Yalnızca sorulanlara cevap ver. Ben de yanınızda olacağım. Hadi kalkalım, efendimizi daha fazla bekletmeyelim."

Gazi Osman Paşa, Aliş'in elinden tuttu, kuvvetlice sıktı. Aliş, bütün heyecanının gittiğini hissetti. Bir koridorda on metre kadar yürüdüler. Osman Paşa, yüksekçe bir kapıyı çaldı. "Buyurunuz lütfen" sesiyle girdiler, önde Osman Paşa, arkada Aliş... Zeynep'in kara sevdalısı Aliş, gözlerini yerden kaldırmıyordu. Bahar esintisinde gelen bir ses "Hoş gelmişsin Gazi Paşam. Aliş yiğidimizi de getirmişsin" dedi. Aliş, Osman Paşa'nın eline dokunmasıyla başını kaldırdı. Karşısında, bir masanın arkasında, ağabeyim diye göğsüne yaslanacağı, kırk yaşlarında gösteren, bal rengi gözlerinde kelebekler uçuşan, bakışıyla kuşatan, rahatlatan orta boyda birini gördü. Koca Osmanlı'nın padişahı bu kadar mütevazı, bu kadar

bizden biri olur mu diye düşündü. Öpmek için eline uzandı. Padişah eline öpmesine izin verdi ve oturması için masanın yan tarafını işaret etti.

"Gazi Paşam! Maşallah Aliş yiğidimiz, boyu, posu, duruşuyla tam bir akıncı torunuymuş. Zeynep kızımız, kendisine sevdalanmakta, türküler yakmakta, Tuna boylarında, her gördüğüne "Görmedin mi Aliş'imi?" diye sormakta yerden göğe haklıymış. İnşallah, Zeynep kızımızı buluruz da Aliş'imizin yarım kalan düğününü tamamlarız."

Padişah sordu, Aliş anlattı... Zeynep'i, Hayırvar Nine'yi, Hikmet Dede'yi, düğünlerinin nasıl yarım kaldığını, al ve yeşil duvağı, Molla Osman ve oğlunu götürmek için babası tarafından görevlendirilişini, Plevne ve Rodopları, Rodopların allar giyinmiş beş kızını.

Padişah, al duvağın; dinine, vatana, bayrağa, kurban olsun, şehitliğe kavuşsun diye damadın boynuna bağlanışına hayran oldu, üst üste al duvağı anlattırdı ve Aliş'in boynundakini işaret ederek, "Bu o mu?" diye sordu.

Aliş, evet manasında başını eğince boynundaki al duvağa parmak uçlarıyla dokundu, gözlerini kapattı, bir müddet öylece kaldı; sanki gönül yükünü al duvakla paylaşmıştı.

Rodoplarda allar giyinip gelinliklerle Çirmen Savaşı'na katılan ve şehit olan kızları dinleyince de ağladı Sultan Abdülhamid Han, Osmanlı'nın padişahı, Müslümanların Halifesi... Mazlumların koruyucusu, "Mazlumları nasıl koruyamadım" utancında...

Akşam yemeğini birlikte yediler. Baba, amca ve oğul güzelliğinde, doyuruculuğunda, Rodopların bir dağ köyünün yer sofrasının sadeliğinde...

Ayrılırken Padişah, Aliş'i omuzlarından tuttu, uzun uzun baktı ve sordu:

"Aliş, evladım! Eyüp Sultan'ı ziyaret ettin mi?"

Aliş boyun büktü.

"Hayır efendim. Hikmet Dede söylemişti; bugün gidecektim,

vakit olmadı."

"O zaman yarın hemen git! Osmanlı'nın, Alişlerin, Rumeli'nin vatan oluşunun sırrı, Eyüp Sultan'dadır. Bize böyle öğrettiler, böyle bellettiler, hocalarımız, ecdadımız..."

* * *

"Ey Yüce Allah'ım! Burada yatan Eyüp Sultan hazretleri yüzü suyu hürmetine, son nefeste iman nasip eyle! Eşim Zeynep'e kavuşmamı ihsan eyle, beni nefsime bırakma, üzerimdeki nimetlerini alma!"

Aliş, Abdülhamid Han ile görüşmesinin hemen ertesi günü Eyüp Sultan'a koşmuştu. Türbenin etrafı ve içi çok kalabalık olduğundan uzak bir köşeden Eyüp Sultan hazretlerine dönmüştü, Hikmet Dede'nin anlattığı gibi dua etmeye çalışıyordu. Eyüp Sultan'ın etrafı muhacirlerden geçilmiyordu. Onları gördükçe Plevne'yi, Lofça'yı, Rodop eteklerinde soğuk ve açlıktan ölenleri, namusları kirletilen bacıları hatırladı. Nice bin hançerle açılmış yürek yaraları sızladı.

Her şey ona rüya gibi geliyordu. Koca Sultanla bir baba evlat yakınlığında saatlerce konuşmuş, aynı sofrada yemek yemişti. Sultan, "Osmanlı'nın, Alişlerin, Rumeli'nin vatan oluşunun sırrı Eyüp Sultan'dadır" demişti. Eyüp Sultan'daki sır neydi acaba? Bunu bilse bilse Hikmet Dede bilirdi, ilk fırsatta ona sormalıydı.

Aliş diz çökmüş, başını eğmiş, iki eli arasına almış, gözlerini yummuş, çevresinde olup bitenlerden uzaklaşmış hâlde gözyaşları içinde, "Ya Rabbi! Ey merhametlilerin en merhametlisi, ikram edenlerin en ikram edeni Yüce Allah'ım! Burada yatan Eyüp Sultan hazretleri yüzü suyu hürmetine hayattaysa beni Zeynep'ime kavuştur!" diye her zerresi "Zeynep" feryatlarında dua ediyordu.

"Aliş'imi gördün mü?"

Aliş, duaya, yakarışa o kadar dalmıştı ki duymadı.

Soran, vazgeçecek gibi değildi ama ısrarı kelebek dokunuşundaydı.

"Efendi! Sana sorarım. Aliş'imi gördün mü? Tuna boyundan İstanbul'a gelmiş dediler."

Sabah rüzgârı esişindeki suallere, yorgun bir ses müdahale etti:

"Kızım! Görmez misin, kendinden geçmiş dua eder; dokunma, duasını bölme, kim bilir hangi kayıpların, hangi ümitlerin duasında..."

Aliş'ini arayan "Ama nine... Ya görmüşse Aliş'imi... Ya Aliş'imin nerede olduğunu biliyorsa?" diye söylendi; duadakinin kendisini duymamasına kızmış gibiydi, biraz sertçe omzuna dokundu.

"Bre efendi sana derim! Aliş'imi gördün mü?"

Aliş, omzuna dokunan elle düşler âleminden dertler diyarına döndü. Başını kaldırdı. Kaldırmasıyla kendisine dönmüş yeşil duvaklı bir yüz, hemen arkasında da Hayırvar Nine ve Muzaffer'i gördü, gördü ama gördüğüne inanamadı, dizleri üstüne çöktü, sözcükler, rüya şaşkınlığında döküldü:

"Zeynep... Ninem... Muzaffer... Siz misiniz?"

Hayırvar Nine aklını kaçırıyordu. "Ey Yüce Allah'ım! İşlerinin hikmetinden sual edilmez. Bunda da bir hayır vardır" hayretlerinde; "Aliş'im! Yiğit oğlum" feryadıyla Aliş'in boynuna sarıldı, arkasından da "Aliş enişte!" narasıyla Muzaffer...

İçlerinde en sakini Zeynep'ti. Sanki aylardır her gördüğüne Aliş'ini soran, gittiği her yerde Aliş'ini arayan o değildi.

Eyüp Sultan'da, Aliş'e Aliş'i sorması, onu bulması çok tabii bir şeymiş gibi, Aliş'in kuşağından yakalamış, "Aliş'im, nerdeydin? Üç saattir seni beklerim. Gerdek odasında gelin bekletilir mi?" diyor, Aliş'e sarılıp ağlaşan Hayırvar Nine ve Muzaffer'e, niçin ağladıklarını anlayamamanın getirdiği şaşkınlıkla bakıyordu.

Hayırvar Nine'nin ve Muzaffer'in sarılmalarından gördüklerinin hayal olmadığını anlayan, ancak hayreti büyüyen Aliş, Zeynep'in sözleriyle iyice afalladı.

"Zeynep'im... Sen ne dersin, ne üç saati, ne gerdek odası?"

Zeynep, Aliş'in sualiyle uykudan uyanır gibi çevresine baktı. Bulundukları yer onun için çok yabancıydı, Alişlerin evi değildi.

"Aliş, biz neredeyiz? Ne zaman geldik buraya?"

Hayırvar Nine, Zeynep'i elinden tuttu ve yanına çekti.

"Gel yanıma gelin kızım. Hem bizi buluşturan Rabbimize şükredelim hem de sana, bize neler oldu anlatayım. Anlaşılan o ki giden aklın geri geldi. Yüce Mevlâm, yarım akıllı olduğun günleri zihninden sildi. Yaratıcımızın her işinde olduğu gibi bu işinde de bilemediğimiz nice hayırlar, hikmetler var."

Aliş, Hayırvar Nine'ye döndü.

"Ninem! Ne oldu, Zeynep'e ne süler büle?.."

Hayırvar Nine "Gelin, şu çınarın altına geçelim. Bu ayaküstü anlatılacak bir şey değil" dedi. Birlikte bir çınarın gölgesine geçtiler. Ve anlattı Hayırvar Nine, hem Zeynep'e hem de Aliş'e... Zeynep Gelin'in aklını yarı yarıya nasıl yitirdiğini, Aliş'ten başka hiçbir erkeğin yüzünü görmemesi için dua ettiğini, yüzünü Aliş'ten başkasına açmamak için söz verdiğini, her gördüğüne "Görmedin mi Aliş'imi?" diye nasıl sorduğunu, yollarının Plevne'ye, oradan da Tuna boyuna düşüşünü, Zeynep'in yüzünü açmak isteyen Rus askerlerinin başına neler geldiğini, Tuna kıyısında beyazlara nasıl karıştıklarını... Aliş yaşadıklarına, Hayırvar Nine'nin anlattıklarına inanamazlığın şaşkınlığında kaçamak bakışlarla Zeynep'ine bakıyordu, ama yeşil duvağın altındaki Tuna mavisi gözleri göremiyordu. Muzaffer, onun gibi olmak isteğiyle Aliş enişteşine sarılmış bırakmıyordu.

Ve... Nine söyleyeceklerini, bir eli Zeynep'in diğeri Aliş'in elinde bitirdi:

"Evladım! Kar fırtınasına tutulduk. Zeynep, beyazlara karışıp gitti, Muzaffer'in üzerine kapanıp kaldım, en son hatırladığım Sarı Saltuk(159) hazretlerinin ismiydi. Gözlerimi, yarı aydınlık bir odada açtım. Mezar mı diye sağımı solumu yokladım. Değilmiş... Bizi donmak üzereyken Sarı Saltuk Dergâhı'nın bağlıları bulmuşlar.

Sarı Saltuk hazretlerinin dergâhı ve kabri aynı yerde... Bilirsiniz, Köstence'ye bağlı Babadağ'da(160). Yüce Rabbimizin izniyle hayatımızı kurtardılar. Ama bir türlü söylemediler; bizi nasıl bulduklarını, kimin söylemesiyle aramaya çıktıklarını... Kışın, dergâhın kadınlar kısmında kaldık ve bizi bağırlarına basan nice bacılar bulduk. Onlara yardımcı olduk. Hayrettir, kış boyunca Zeynep kızın da sesi çıkmadı, gidelim, Aliş'imi arayalım diye tutturmadı. Ne zaman ki Nisan sonuna geldik, "Ninem, gidelim; Aliş'imi, İstanbul'da arayalım" demeye başladı. Dergâhta çok huzurluyduk, rahatımız yerindeydi. Ama yönümüz İstanbul'du, Gazi Osman Paşamız, "İstanbul'a ulaşın" demişti. Gönül huzurumuzu, yarınımızı, çaremizi, Aliş'imizi, İstanbul'da aramalıydık. Zeynep'in gönül yangını canıma minnetti. Dergâhın kadınlar bölümüne bakan ana bacıya, İstanbul'a gitme arzumuzu söyledik. "Kalırsanız güvencimiz, gönül gücümüz olursunuz. Gitmek isteyene dur demeyiz. Gidişiniz hayra olsun diye dua ederiz. Sarı Saltuk geleneğidir; İstanbul'a gidince ilk önce Eyüp Sultan'a uğramak, orada dua etmek, arzusuna kavuşmak için orada çare aramak... Dertlerin çözümü, hedeflerin açığa çıkması, yarının sırrı Eyüp Sultan'dadır. Eyüp Sultan'a gider bizim için de dua ederseniz seviniriz" dedi. Mayıs'ın 10'uydu herhâlde. Bizi Köstence'den bir gemiye bindirdiler. Altı, yoksa yedi gün mü sürdü yolculuğumuz, tam çıkaramadım. Hayırvar Ninende kafa mı kaldı be Aliş'im... Son bir yıldır gördüklerinden ve yaşadıklarından sonra?.. Neyse İstanbul'a bugün kavuştuk. Karaköy'de gemiden indik. İnmemizle birlikte bir çorba içmeden, nefeslenmeden Zeynep gelinim, illa da "Eyüp Sultan" dedi. Karşı koymak ne mümkün? Bir faytona bindik ve Eyüp Sultan'a geldik. Dualar ettik, emanet selamları söyledik ve seninle karşılaştık Aliş oğlum. İşte bizim hikâyemiz. Gel Aliş'im! Şüle sıcak bir çorba içelim. Hem çorba içer hem de seni dinler, bundan sonra ne yapacağımızı konuşuruz."

Hemen yakınlarındaki Nasip isimli lokantaya geçtiler ve çorbalarını söylediler. Zeynep, hâlâ yaşadıklarının gönül sarhoşluğundaydı. Anlatılanlara da inanmakta güçlük çekiyordu. Çünkü bir yıldır yaşadıklarını hatırlamıyordu. En son hatırladığı, Aliş ile babasının Ziştovi'ye, Tuna boyuna, Rusların hakikaten Tuna'yı geçip geçmediğini anlamak için gittikleriydi. Bundan sonrası kendisi için alacakaranlıktı. Sanki o zaman gözlerini yummuş, açtığında da kendisini Eyüp Sultan'da bulmuştu. Bakışları Aliş'ten, eli de yüzünü örten yeşil duvaktan ayrılamıyordu. Aliş'in boynuna sarılmamak için kendini zor tutuyordu. Bakışlarını yerden kaldıramayan, utancından kızarmış, boncuk boncuk terleyen Aliş'ine baktıkça, hasret ateşi yüreğini daha da kavuruyordu. Yeşil

duvağı tutan sağ eli karıncalanıyor, duvağı kaldırmak "Aliş'im bak, benim, Zeynep'inim. Tuna mavisi gözlü sevdiceğin" demek, Aliş'ine, yağız sevdiceğine, kara sevdalısına sarılmak için dayanılmaz bir arzu duyuyordu. Ama yapamıyordu, Hayırvar Nine'nin anlattıklarını dinledikten sonra... Hayırvar Nine'nin anlattıkları olmasa da yapamaz, başkalarının yanında Aliş'ine sarılamazdı.

Aliş anlattı, bakışları yerde, yüzü kızarmış, boncuk boncuk terleyerek, babası Deli Hüsrev'in nasıl şehit olduğunu, Molla Osman ve Beşîr'i Edirne'ye nasıl getirdiğini, Plevne'ye ulaşmasını, Gazi Osman Paşa'nın kendisini Rodoplara gönderişini, açlıktan, soğuktan ölenleri, Rus ve Bulgarlarla mücadelesini, İstanbul'a gelişini, Padişah'ın, Eyüp Sultan'ı ziyaret etmesini söylemesini, Ulu Hakan'ın Aliş ile Zeynep'i anlatan Aliş türküsünü bildiğini ve düğünlerini yapmak arzusunu...

Aliş, Padişah'ın arzusundan bahsederken iyice kızardı, bunu anlattığı için de kendi kendisine kızdı, elinde olmadan söylemiş, ağzından kaçmıştı. Gönül ferman dinlememişti.

Padişah'ın düğün yapmak istemesi, Zeynep'i heyecanlandırıp kanatlandırdı; Muzaffer'i coşturdu, Hayırvar Nine'yi gülümsetti. Nine, Aliş'in iki kürek kemiği arasına şaplağı patlattı.

"Hadi yiğidim. Gözün aydın, düğünün Padişahımızdan."

Aliş, pek sevinçli gözükmüyordu, bir sıkıntısı var gibiydi. Hayırvar Nine merakla sordu:

"Hayır olsun evladım. Bir sıkıntı mı var? Derdin para ise merak etme! Bu ninen boş değil. Alabildiğim ve taşıyabildiğimce altını kuşağımda getirdim. Düğüne de yeter, ev almaya da... Münasip görürseniz, bu Nineniz merdiven altında yatar, torunlarıma dadılık ederim ha ne dersin?"

Ninenin sözleri, Aliş'i duygulandırdı, Hayırvar Nine'nin ellerine sarılıp öptü.

"Ne demek merdiven altı? Başımızın üzerinde yerin var. Demem o değil. Başka bir şey vardı."

"Süle be oğlum, sıkılma!"

Aliş, Zeynep'e baktı ancak yeşil duvak arkasında bir şey göremedi ve boyun büktü.

"Ninem! Zeynep ile ayrılırken, yemin ederek 'Namusunun emniyet içinde olduğu diyarlara gelmedikçe, yeşil duvağı kaldırma şartları oluşmadıkça, yeşil duvağı kaldırmayacağım' demiştim. Düşman hâlâ İstanbul surları dibinde. Acaba şartlar tamam mı? Endişem bundandır."

Zeynep, Aliş'in sözleriyle ona daha da sevdalandı, saygısı arttı. Kavuşmalarının önüne yeni bir engel çıkmasıyla üzüldü, gönül kuşu titredi. Hayırvar Nine'nin yüreği yandı. Aliş'i daha çok sevdi. Gerdek gecesi, murad alamadan sevdiceğinden ayrıl, nice zor şartlar sonrası kavuş, ama yeminini hatırla. Bunu Aliş'ten başka kaç kişi yapabilirdi? Alişler azaldığı için mi düşman İstanbul önlerine gelmişti? Torunu Aliş'i omzundan okşadı.

"Merak etme oğlum! Şartların tamam olup olmadığını şimdi anlarız."

Zeynep heyecanlandı, Aliş hayret etti.

"Anlar mıyız, nasıl?"

Hayırvar Nine, torunlarıyla vakitlerin en güzelini geçirmenin mutluluğuyla gülümsedi ve Zeynep'e seslendi:

"Kızım şu torbayı ver hele!"

Zeynep şaşırdı:

"Torba mı, ne torbası ninem?"

"Torbayı da unuttun değil mi? Şu boynunda asılı olanı..."

Zeynep elini boynuna götürdü, hakikaten de asılı bir torba vardı. Boynunu eğdi, torbayı çıkardı ve nineye verdi. Nine hariç herkes merak içindeydi. Hayırvar Nine, daha fazla bekletmedi.

"Plevne'den ayrılırken Zeynep gelinim sormuştu, Hikmet Dede'ye; 'Dedem, namusumun emniyet içinde olacağı, Aliş ile evlenebileceğim diyara geldiğimi nasıl anlayacağım?' diye. Hikmet Dede 'Kızım, bu, Tuna Baba Dergâhı fırınında pişmiş bir ekmektir.

Tuna Baba'nın duası, nefesi üzerindedir. Bu ekmek nerede ısınırsa, orası aradığınız, namusunuzun emniyet içinde olduğu, evlenip çoluk çocuğa karışacağınız diyardır. Aliş ile kavuştuğunuz gece, bu ekmeği; Aliş, yeşil duvağı yüzünden kaldırmadan önce paylaşır, mutluluğunuza katık eder, gönül zenginliğinize zenginlik katar, evliya kulların duasına kavuşursunuz inşallah. Ekmeği mutlaka yeşil duvağı kaldırmazdan önce paylaşın!' demişti. Bakalım bu Eyüp Sultan o diyar mı? Zaman o zaman mı? Ekmek ısınmış mı? Yoksa diyarı aramaya, zamanı beklemeye devam mı edeceksiniz?"

Hayırvar Nine dâhil herkes büyük heyecan içindeydi. Hepsinin gönlü dualardaydı, "Diyar aranan, zaman beklenen zaman olsun" diye... Nine torbayı açtı, yeşil bir beze sarılı ekmeği çıkardı, eliyle şöyle bir tuttu. Nefesler alınmıyor, ninenin ağzından çıkacak sözcükler bekleniyordu ve niyetler kelime oldu çıktı:

"Üzgünüm yavrularım, ekmek ısınmamış."

Zeynep "Ah" dedi düştü; Aliş, sendeledi. Nine de ekmek elinde Zeynep'in yanına koştu ve başını kucağına aldı, ekmeği de eline verdi.

"Şakaydı be gelin kızım şaka... Bak ekmek nasıl ısınmış, fırından yeni çıkmış gibi."

Beklediler, Zeynep inledi, Hayırvar Nine, devamlı "Şakaydı be kızım şaka... Bak ekmek ısınmış" diyordu. Bir müddet sonra, Zeynep'in elleri ekmeği sıkıca kavradı, titreyen bir sesle "Evet ninem ısınmış" dedi. Hayırvar Nine ve Aliş'in göz pınarlarından gözyaşları inci gibi dökülmeye başladı. Zeynep'in gül yüzünde, Tuna mavisi gözlerinde neler oldu, göremediler... Çünkü yeşil duvak arada perdeydi.

* * *

"Yeşil duvağı kaldırmama izin var mı Zeynep'im?"

"Yeşil duvak da yeşil duvağın gizlediği de yoluna kurban yiğidim."

Her şey rüyada gibi geçmişti. Durumu Gazi Osman Paşa'ya bildirmişler, o da Padişah'ı haberdar etmişti. Hemencecik Eyüp

Sultan'da, Peygamber Efendimizin sancaktarına yakın, bahçeli küçük bir ev alınmış, dayanıp döşenmişti. Ayrılışlarının tam bir sene sonrası bir cuma gecesi düğünleri ikinci defa yapılmıştı, biri Tuna boyunda, diğeri Eyüp Sultan'da. Padişah ile Gazi Osman Paşa, iki sade vatandaş gibi gelmişler, düğün yemeğine katılmışlar, dua edip geldikleri gibi sessizce ayrılmışlardı. Padişah, "Aliş türküsünün doğmasına sebep olan Aliş ve Zeynep'in düğünü" diyerek herkese duyurmak, kırk gün kırk gece düğün yapmak istemişti. Ama Hayırvar Nine, acıların çok taze olduğu, yaraların kanamaya devam ettiği bir zamanda uygun olmaz demiş, ne düşündü bilinmez Aliş ile Zeynep'in kimliklerinin gizli kalmasını istemişti. Padişah da bu sağduyu karşısında dua ederek evet demişti.

Aliş, gerdek odasına bu sefer Hayırvar Nine tarafından yumruk yemeden yollanmıştı. Bir sene boyunca sırtına nice yumruklar vurulmuş, göğsüne nice hançerler saplanmıştı. Aliş, yeşil duvağı kaldırmak için uzandı. Yeşil duvağın üstünde boyna takılmış ninesinin beşibiryerde hediyesini gördü. Ninesinin beşibiryerde ile ilgili söylediği, "Beşibiryerde altını, İslam'ın beş şartına ve evliliğin beş altın kuralına işaret eder. İslam'ın beş şartını yerine getirmek, kadını dünya ve ahirette saadete kavuşturur, aile saadeti, evliliğin beş altın kuralında; sabır, tevekkül, kanaat, gıybet etmeme ve kusuru her zaman kendinde görmededir. Bu beşibiryerdeyi gördükçe gelin kızım inşallah bunları hatırlar" altın nasihatı aklına geldi. Zeynep'in bunlara uyacağından zerre şüphe etmedi.

Aliş, bir yıl boyunca yaşadıklarından sonra rüyada gibiydi. Yeşil duvağı, beşibiryerdenin ipinden kurtardı. Alt ucundan kaldırdı, gül yüzü, Tuna mavisi gözleri görme isteğiyle yandı. Kaldırdıkça Zeynep'in yüzünde parlayan ışığın şiddeti arttı. Aliş, gül yüzü görme isteğiyle kaldırdı, ışık fazlalaştı, Aliş kaldırdı, ışığın şiddeti dayanılmaz oldu ve Aliş düştü, sevdiceğinin ayakları dibine... Zeynep'in yüzünden kurtulan yeşil duvak da turnaların süzülüşüyle aşağı doğru kaydı ve Aliş'in yüzüne kondu.

Zeynep, yüzünden çıkan ışığın farkında değildi. Ayakları dibine düşen Aliş'e, Aliş'in yüzüne konan yeşil duvağa baktı. Kavuştum derken Aliş'ini yine kaybetmiş miydi, hem de bu dünyada bir daha beraber olmamak üzere. Kavuşmaları ahirete mi kalmıştı?

Çıldıracak gibi oldu. “Aliş ne oldu sana?” diyerek eğildi. Yüzünden yeşil duvağı kaldırdı; perçemleri yüzüne düşmüştü, Aliş’i, “Uyan Aliş’im” diye tokatladı. Ama Aliş’i uyanmadı. Zeynep, elinde yeşil duvak gerdek odasından “Ninem, Aliş” diye bağırarak fırladı. Hayırvar Nine, gözleri yerinden fırlamış Zeynep’i tuttu.

“Ne oldu gelinim? Aliş’e ne oldu?”

Zeynep delirmiş gibiydi.

“Aliş’im öldü ninem, Aliş’im öldü!”

Nine “Sen ne dersin be kızım?” diyerek Zeynep’i kolundan tuttu, gerdek odasına sürükledi. Açık kapıdan içeri girdi, yerde boylu boyunca yatan Aliş’i gördü. “Can torunum ne oldu sana?” diye üzerine kapanırken, masanın üzerinde Hikmet Dede’nin verdiği ekmeği gördü, gelini sarstı.

“Zeynep, gelinim! Ekmeği yemediniz mi? Duvağı kaldırmazdan önce yemenizi söylemiştim, Hikmet Dede bu şekilde tembihlemişti.”

Zeynep, şaşkınlık içerisinde ekmeğe baktı, olduğu yere yığıldı.

“Hayır, ninem, yemedik... Unuttuk, kavuşmanın sevincinden.”

Nine, elini başına vurdu.

“Ah be kızım ne yaptınız?”

Nine “Sen bekle!” diyerek dışarı koştu. Yanından hiç ayırmadığı heybesini buldu. İçinde küçük bir şişe çıkardı ve gerdek odasına kanatlandı. Aliş’in yanında aklı başında gitmiş hâlde duran Zeynep’i gördü, içi yandı. Aliş’in başını kucağına aldı. Şişeden çıkardığı suyla, dudaklarını ıslatı, yavaş yavaş yüzünü yıkadı. Bir müddet sonra Aliş gözlerini açtı, başucundaki ninesini gördü.

“Ninem, ne oldu bana?”

Zeynep, Aliş’in gözlerini açması ve konuşmasıyla “Aliş’im” diye atıldı, ama sevdiceğinin üzerine kapanamadı, Hayırvar Nine’den utandı. Aliş’in aralarına dönmesinin sevincindeki nine, Zeynep’in hâline gülümseyerek cevap verdi:

“Ne olacak? Hasret, namus ateşiyle yandın. Bu ateşi Tuna suyuyla söndürdük. İnşallah Tuna Baba ekmeğiyle de gücünü geri

getiririz."

Masa üzerindeki ekmeği aldı ve besmeleyi çekip eliyle ikiye böldü, yarısını "Hemen ye kızım!" diyerek Zeynep'e verdi. Diğer yarısından bir parça koparıp Aliş'in ağzına sokmaya çalıştı. Aliş hâlsizdi, yeminli delilerin onlarca düşman karşısında "bana mısın?" demeyen Aliş'i, iki kadın karşısında düştüğü durumdan mahcup, yemeye çalıştı. Zorlanarak çiğnedi, gücü biraz yerine geldi. Nine verdi, o çiğnedi, ekmek bitti ve Aliş ayağa kalktı. Hayırvar Nine, ikisinin de kulaklarından tuttu ve kafa kafaya vurdu.

"Bir daha büyüklerinizin, gönül dostlarının sözlerini yapmakta daha ciddi davranın! Onlar şakaya, unutmaya gelmez. Hadi bakalım, geceniz, sabahınız ve yarınınız hayır olsun."

Hayırvar Nine, iki can yavrusuna gülümsedi ve odadan çıktı. Tuna suyu ve Tuna Baba ekmeğiyle can bulan Aliş, ninesinin arkasından bakakaldı.

"Yiğidim! Bu yeşil duvak bağlanmayı, Zeynep'in yoluna kurban olmayı bekler" sözlerinin kanat çırpınışıyla döndü, elinde yeşil duvakla kara sevdalısını, kendisini kuşatan, gökyüzünün sonsuz maviliğine yükselten Tuna mavisi gözleri gördü. O sonsuz maviliklerde yıkandı, hayat buldu. Yeşil duvağı aldı. Ak gerdana bağladı, sevgiliyi sevgiliye kavuşturan kement eyledi.

O günden bugüne, al ve yeşil duvaklar bağlanmayı, Alişler çağrılmayı, Zeynepler ise Alişlerinin yollarını bekliyor...

Dipnotlar

1- Tuna: Almanya'da doğup Romanya'da Karadeniz'e karışan, Almanya, Avusturya, Macaristan, Sırbistan, Bulgaristan ve Romanya topraklarında akan ve bu ülkede Karadeniz'e kavuşan, Bulgaristan topraklarında âdeta deniz hâline gelen büyük nehir. Osmanlılarda bu nehir efsaneleşmiş, nice destan, türkü ve akıncı hikâyelerine konu olmuş, canlı, şuur sahibi bir varlık olarak görülmüştür.

2- Bugün Bulgaristan topraklarında kalan Tuna boyundaki Osmanlı şehirleri.

3- Ziştovi: Bugünkü ismi Sviştov'dur. Günümüzde Bulgaristan topraklarında bulunan Ziştovi, Tuna kenarındadır. Plevne ve Niğbolu'ya yakındır. 1877-78 Osmanlı-Rus (93 Harbi) Savaşı sırasında Ruslar, Tuna'yı buradan geçerek Osmanlı topraklarına girmişlerdir. Şehir, 1388 yılında I. Murad Han'ın Veziri Ali Paşa tarafından fethedilmiştir. Balkan Savaşı'ndan önce şehirde 14 cami bulunmaktaydı.

4- Zimniça: Bulgaristan'daki Ziştovi'nin tam karşısında Tuna kıyısında yer alan Osmanlı şehri. Daha sonra, Romanya'nın eline geçti. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Ruslar, buradan Tuna'yı geçerek Osmanlı topraklarına girmişlerdi.

5- Estergon: Osmanlılar tarafından 1529'da, Budin fethedildikten sonra fethedilen ve Tuna kıyısında yer alan Macar şehri. Bugün de aynı isimle Macaristan topraklarında bulunmaktadır. Estergon Kalesi, Osmanlı'nın Avrupa'daki son sınırı olduğu için nice akıncı türkülerine konu olmuştur. "Estergon Kalesi su başı durak" bunların en meşhurudur. 1684 yılında elimizden çıkmıştır.

6- Budin: 1526 Mohaç Zaferi'nden sonra elimize geçen ve

Macaristan'ın başşehri olan şehir. Günümüzde Budapeşte olarak bilinmektedir ve Macaristan'ın başşehridir. Şehirde Osmanlı izleri hâlâ vardır. 1686 yılında elimizden çıktı. Bizi terk eden Avrupa'daki Osmanlı'nın ilk büyük şehridir. Budin'in bizim olmaktan çıkışı, Osmanlı milletine çok zor geldi ve "Aldı düşman nazlı Budin'i" diye türkülere konu oldu.

7- Eski Zağra: Bugünkü ismi Stara Zagara. Bulgaristan'da Balkanlar'ın güney eteklerinde yer alan ve 1363 yılında, Lala Şahin Paşa tarafından Osmanlı topraklarına katılan, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda elimizden çıkan şehir. İlk önce Filibe'ye, 1846 yılında da Edirne'ye bağlandı. 16. yüzyılda halkının tamamı Türktü. Evliya Çelebi, 3 bin evinin ve 47 camisinin bulunduğunu yazmaktadır ve güller vadisinde yer almaktadır.

8- Niğbolu: Bugün Bulgaristan topraklarında, Tuna nehri kıyısında Nikopol ismiyle yer almaktadır. 1387'de fethedildi. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sırasında elimizden çıktı. Şehirde az sayıda da olsa Osmanlı izleri yaşamaktadır. 1396 Niğbolu Savaşı'yla meşhur olmuştur ve önemli bir liman şehridir. Osmanlı yönetiminin son döneminde şehirde 33 cami, 20 okul, 10 tekke, 10 hamam bulunmaktaydı.

9- Plevne: Bugün Pleven ismiyle Bulgaristan topraklarında yer alan bir Osmanlı şehri. Tuna'ya 30 kilometre kadar uzaklıktadır. Şehir, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'na Gazi Osman Paşa tarafından Ruslara karşı kazanılan üç Plevne zaferiyle tanınmıştır. 1388'de fethedildi. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Ruslara teslim edildi. Osmanlılar zamanında şehirde 20 cami vardı.

10- Vidin: Bugün Kuzeybatı Bulgaristan'da, Tuna kıyısında yer alan, Osmanlılar tarafından 1389'da fethedilen ve 1908'de elimizden çıkan Osmanlı yadigârı şehirdir. Pazavantoğlu Osman Ağa ile meşhur olmuştur. Bu Ağa, Vidin'e kendi adıyla anılan birçok eser kazandırarak Vidin'i mamur hâle getirmiştir. 500 yıllık Türk hâkimiyeti sırasında Vidin, tam bir Türk şehri olmuştur. Evliya Çelebi'ye göre, Vidin'deki 24 mahallenin 19'u Müslümandı; 24 cami, 7 medrese, 7 tekke vardı. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı

sırasında burası Osmanlı Rumeli Garp Ordusu'nun merkeziydi ve başında Gazi Osman Paşa bulunuyordu. Bu savaş sırasında şehir halkının tamamına yakını, Rus ve Bulgarlar tarafından katledilmiştir. Bugün birkaç tane de olsa Osmanlı eseri ayaktadır.

11- Tırnova: Kuzey Bulgaristan'da bugün V. Tırnova ismiyle anılan bir Osmanlı şehridir. Orta Balkanlar'ın kuzeyinde kurulmuş bir yayla şehridir. I. Murad Han zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bir kaza merkeziydi. Burada 26 cami, 7 medrese bulunmaktaydı. 1877-78 Osmanlı-Rus (93 Harbi) Harbi'yle Osmanlı'dan kopmuştur.

12- Kızanlık: Bugün Bulgaristan'da Balkanlar'ın güneyinde, Şıpka geçidinin yanında yer alan Osmanlı şehri. Osmanlılar zamanında gülleriyle meşhurdu. Bugünkü ismi Kazanlık'tır. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sonrası elimizden çıktı.

13- Adakale: Vidin yakınlarında, Tuna içinde kalan bir adacıktı. Burada küçük bir Osmanlı kalesi ve köyü vardı. Tuna'da karakol vazifesi görürdü. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası imzalanan Berlin Antlaşması'na bu kaleyle ilgili hüküm koymak unutulmuştur. Yüzlerce kilometrekarelik etrafındaki topraklar Osmanlı'dan koptuğu hâlde burası, Balkan Harbi sonrasına kadar Türk toprağı olarak kaldı. Daha sonra Romanya'ya geçti. 1960'lı yıllarda baraj yapılınca bu adacık Tuna'nın sularına gömüldü.

14- Abdülfettah-ı Akri: İstanbul'un en büyük üç evliyasından birisidir. 1778 senesinde doğdu. Mevlana Halid-i Bağdadi hazretlerinin emriyle İstanbul'a gelip senelerce insanlara hak yolu öğretmekle meşgul oldu. 1865 senesinde vefat etti. Kabri, Üsküdar'da, Eski Valide Camii'nden Karacaahmet'e giden yol ile Selimiye Bağlarbaşı Caddesi'nin kesiştiği köşedeki Şeyhülislam Arif Hikmet Bey'in kabristanındadır.

15- Lofça: (Bugünkü ismi Loveç) Bulgaristan topraklarında, Plevne şehrinin güneyinde yer alan eski Osmanlı kasabasıdır. Lofça kalesi, Murad Hüdavendigâr zamanında akıncı beylerinden Mihal Gazi tarafından fethedilmiştir. Lofça ve çevresine Mihal Gazi

tarafından Yörükler yerleştirilmiştir. Lofça'nın Mihalsa isminde köyü vardır. Evliya Çelebi, Lofça'da 30 cami bulunduğunu yazmaktadır. 1861 yılında Kırımlı göçmenler bu kasabaya yerleştirilmiştir. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Osmanlı hâkimiyetinden çıkmıştır. Müslüman halkın çok büyük kısmı, korkunç Bulgar zulmü üzerine bu savaş sonrası Türkiye'ye göç etmiştir.

16- Şumnu (bugünkü ismi Şumen): Kuzeydoğu Bulgaristan'da yer alan Osmanlı şehri. Efsanevi pehlivan Koca Yusuf'un (1859-1898) memleketidir. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi (93 Harbi) sırasında Osmanlı Tuna ordularının merkezi buradaydı. Bu yüzden, göçmenlerin sığındığı yer olmuştur. En meşhur camisi Tombul Camii'dir. Nüvvap okuluyla meşhur olmuştur.

17- Beşîr: Müjdeci, sevinçli, güzel haber getiren, güzel yüzlü olan demektir.

18- Piştov: Ağızdan dolma, tek veya iki atımlık barutlu tabanca.

19- Selvi: Kuzey Bulgaristan'da, Lofça'ya (Loveç) 30 kilometre uzaklığında akıncı ocaklarının bulunduğu bir Osmanlı kasabası (bugünkü ismi Sevlievo'dır). Lofça (Loveç) ile Gabrova arasındadır. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sırasında halkı büyük kıyıma uğramıştır.

20- Dobruca: Tuna'nın Karadeniz'e döküldüğü bölgenin solunda kalan topraklar. Bu bölge bugün Romanya ve Bulgaristan toprakları içindedir.

21- Tulça, Maçin, Mecidiye, İsakça, Romanya'nın Dobruca bölgesinde bulunan Osmanlı şehirleri.

22- Varna: Karadeniz kıyısındaki Osmanlı liman şehri. Bugün Bulgaristan topraklarındadır ve ismi değişmemiştir.

23- Rusçuk (bugünkü ismi Russe): Tuna kıyısında Osmanlı şehri.

24- Balkan: Bulgaristan'ı doğudan batıya ikiye ayıran büyük dağ silsilesi.

25- Hersek: Bosna-Hersek topraklarında kalan Osmanlı bölgesi.

26- İşkodra: Arnavutluk topraklarında kalan Osmanlı şehri.

27- Yenişehir (bugünkü ismi Larissa): Yunanistan topraklarında kalan Osmanlı şehri.

28- Silistre (bugünkü ismi Silistra): Tuna boyunda olup Bulgaristan topraklarında kalan Osmanlı şehri.

29- Gabrova (bugünkü ismi de Gabrova'dır): Bulgaristan topraklarında kalmaktadır. Osmanlı yönetiminde, Tuna Vilayeti'nin Tırnova sancağına bağlı bir kaza merkeziydi. Balkan dağlarının kuzey eteklerinde yer almaktadır. İçinden Yanta Nehri geçmektedir. Hâlen şehrin adıyla anılan Gabrova Köprüsü, Osmanlı dönemi yapısıdır.

30- Şıpka Geçidi: Orta Balkanlar'ın güneye yol veren önemli bir geçididir. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında burada çok çetin çarpışmalar olmuş, Ruslar bu geçidi ele geçirdikten sonra savaşın sonucu belli olmuş ve Ruslar ilk önce Edirne, sonra da İstanbul kapılarına dayanmışlardır.

31- Harmanlı: Bulgaristan topraklarında kalan, Edirne'ye 53, Kapıkule'ye 33 kilometre uzaklıktaki Osmanlı kasabası. (Bugünkü ismi de Harmanlı.)

32- Mirliva: Tuğgeneral.

33- Miralay: Albay.

34- Eski Zağra'da geçen olaylar, Zağra Müftüsü'nün Hatıraları kitabından alınmıştır.

35- Teba: Vatandaş.

36- Garp: Batı.

37- Serasker: Genelkurmay Başkanı.

38- Meclis-i Askerî Âli Riyaseti: 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sırasında, Padişah'ın başkanlığında kurulan Askerî Yüksek Meclis Başkanlığı. Savaşla ilgili bütün kararlar burada alınıyordu.

39- Zât-ı Tâcidâr-ı Şahâne: Osmanlı Sultanı.

40- Bu romanda Abdülhamid Han'ın düşüncesi olarak

yazılanlar, Abdülhamid Han'ın Hatıra Defteri isimli kitaptan alınmıştır ve bizzat Abdülhamid Han tarafından yazdırılmıştır.

41- Naip: Osmanlı'da kadıların (hâkimlerin) yardımcılarına verilen isim.

42- Osman Pazarı (bugünkü ismi Omurtag): Bulgaristan'da Şumnu'ya yakın bir kasabadır, 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nde (93 Harbi) ahalisi katliama uğramıştır.

43- Eskicuma (bugünkü ismi Targoviste): Bulgaristan'da, Şumnu'ya yakın bir Osmanlı kasabası. 93 Harbi'nde ahalisi tamamen göç etmiştir.

44- Bu romanda, katliamlarla ilgili bilgiler Bilal Şimşir'in Rumeli'nden Türk Göçleri kitabından alınmıştır ve hepsi belgelere dayanmaktadır.

45- İslimye (bugünkü ismi Sliven): Bulgaristan'da, Orta Balkanlar'ın güneyinde yer alan bir Osmanlı şehri. 1877'de Edirne vilayetine bağlı bir sancaktı.

46- Yeni Zağra (bugünkü ismi Nova Zagora): Bulgaristan'da Balkan dağlarının güneyinde yer alan Osmanlı şehri.

47- Eşraf: Bir toplumda soy, ilim ve ahlak bakımdan ileri gelenlere eşraf (şerefliler) denir.

48- Osman Paşa'nın Vidin'de geçen günlerinin yazılmasında, Sadettin Kaplan'ın "Plevne'ye Saplanan Tuğ: Gazi Osman Paşa" kitabından faydalanılmıştır.

49- Kalafat: Vidin'in karşı kıyısında yer alan ve 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Romanya'nın elinde bulunan Osmanlı şehri. Bu şehir bugün de Romanya topraklarındadır ve ismi Kalafat'tır.

50- Mütevekkil: Tevekkül etmiş, başına geleni Allahü teâlâdan bilip razı olmuş.

51- Erkân-ı Harp: Kurmay heyeti.

52- Ba'de harâbe'l Basra: Basra harap olduktan sonra. Bir işin

yapılması, bir kararın alınması sırasında çok geç kalındığında bu deyim kullanılır.

53- Redif askeri: Yedek asker.

54- Zeval: Yokluk.

55- Tekmil vermek: Askerî birliklerde, birlik komutanının bir üst komutana birliğin durumuyla ilgili bilgi vermesi, her şeyin tamam olduğunu bildirmesi.

56- Cebri yürüyüş: Bütün imkânları zorlayarak gece gündüz dinlenmeden, harp kuralları içinde yapılan ve karşı koyanın, emri dinlemeyenin vurulduğu yürüyüş.

57- Güzergâh: Takip edilecek, yürünecek, gidilecek yol.

58- Ya Allah ya Fettah!: Bir işe karar verilince, işin kolaylaşması, engellerin aşılması, yolun açılması için söylenir.

59- El-fatiha: Bir işe karar verilince, Sübhâne rabbike... ayeti okunup el-fatiha denir.

60- Hain Boğazı: Bulgaristan'da uzanan Balkan dağlarında, kuzeyden güneye geçit veren ve çok stratejik bir mevki olan, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nin en kanlı muharebelerinin geçtiği Şıpka Geçidi'nin hemen yanında yer alan küçük bir geçit. Ruslar, Bulgarların yardımıyla bu geçitten geçerek Balkanlar'ın güneyine inmişler ve bu şekilde 93 Harbi seyri aleyhimize değişmiştir.

61- Mehmet Ali Paşa: 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Tuna Orduları Kumandanlığı yapmıştır. Macar asıllı olması, Rumeli Türkleri arasında hoş karşılanmamış, Osman Paşa Marşı'nda "Sattı bizi Mürted Paşa (dininden dönen)" şeklinde tepki dile getirilmiştir.

62- Liva: Alaydan daha büyük Osmanlı ordusu birliği.

63- Tunca: Kızanlık yakınlarında Balkan dağlarından doğan Tunca nehri, Edirne'de Meriç nehriyle birleşerek Ege Denizi'ne dökülmektedir. Cem Sultan'ın emriyle yazılan Saltukname adlı kitapta, Tunca Nehri'nin suyunun şifalı olduğu yazmaktadır.

64- Çırpan: Bulgaristan'da Meriç kenarında, Eski Zağra'nın 36

kilometre güneybatısındadır, bugünkü ismi de Çırpan'dır. Filibe'ye 44 kilometre yakınlıkta bir Osmanlı şehridir. 93 Harbi'ndeki ilk başkumandan Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Nadir Paşa buralıydı.

65- Hasköy: Edirne-Filibe yolu üzerinde, Edirne'ye 67 kilometre mesafede, bir Osmanlı şehridir. Bugün Bulgaristan topraklarındadır. Bu şehir, Fatih Sultan Mehmet'in veziri Koca Mahmut Paşa tarafından kurulmuş olup bugünkü ismi Haskova'dır. Yatırlardan Otman Baba meşhurdur. Evliya Çelebi, burada üç okul, bir medrese ve üç tekke bulunduğunu haber vermektedir. Bunlardan Otman Baba Tekkesi hâlâ ayaktadır.

66- Feza: Gökyüzü.

67- Ferik: Birinci Ferik; Korgeneral, İkinci Ferik; Tümgeneraldir.

68- Kalofer: Balkan dağlarının güney eteklerinde, Şıpka geçidine yakın ve Kızanlık'ın 40 kilometre batısında, bugün de aynı isimle anılan bir Osmanlı kasabasıdır. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi ile elimizden çıkmıştır.

69- Razgrad: Bugün Kuzey Bulgaristan topraklarında Deli Orman bölgesinde yer alan bir Osmanlı şehri. Bugünkü ismi de Razgrad'dır. Tuna boyundaki Rusçuk (Ruse) şehrine 67 kilometre uzaklıktadır. Pehlivanlarıyla meşhur bir şehirdir. En meşhur pehlivanları, 1898'de Paris'te Cihan Şampiyonu olan Kara Ahmet'tir. 93 Harbi sırasında, Razgırad ve Şumnu tarafları (Bulgaristan'ın kuzeydoğusu) Tuna Şark Ordusu'nun konuşlandığı yer olduğu için buralara Rus girememiştir, Rus ve Bulgar zulmünden kaçanlar buralara sığınmışlardır.

70- Karapınar: Güney Bulgaristan'da, Eski Zağra'nın 30 kilometre kadar güneyinde, küçük bir yerleşim birimidir. Eski Zağra'ya en yakın tren istasyonu buradadır.

71- Dedeağaç: Bugünkü ismi Aleksandrapolis. Yunanistan'ın Batı Trakya kısmında, Ege Denizi kıyısında bir Osmanlı şehri. Şehir, Türkçe adını, 15. yüzyılda, şehirdeki bir ağacın gölgesinde oturmayı adet hâline getiren bir evliya zat sebebiyle almıştır. 1912

yılında Bulgarlara, 1919'da Yunanlara geçmiştir. Osmanlı zamanında 103 cami vardı. Bugün Türk nüfusu çok azalmıştır.

72- Konak: Bir konak, bir günde alınan yoldur ve yaklaşık 30 kilometredir.

73- Evlâd-ı fâtihân: Fatihlerin evlatları. Anadolu'dan getirilip Osmanlı'nın Avrupa topraklarına yerleştirilen Yörükler ile diğer Türk boylarının ve buraları fetheden akıncı ve sipahilerin torunlarına bu isim verilmiştir.

74- General Gurko: 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sırasında Balkanlar'ı, Şıpka'dan aşan Rus Ordusu'nun öncü kuvvetinin komutanıydı. Bu savaşta Müslümanları acımasızca katletmiş, beldeleri yakıp yıkmıştır.

75- Rüşdiyye: Osmanlılar zamanında ortaokul.

76- Rüsumat müdürü: Gümrük müdürü.

77- Müşir: Mareşal.

78- Muzaffer: Zafer kazanmış.

79- Gâvur: Bulgarlar da, diğer Hristiyanlara, Türkler gibi gâvur derlerdi. Burada kastedilen Rus askerleridir.

80- Kırklara karışmak: Kırklar diye bilinen ve maddi manevi rızkların gelmesine sebep olan evliyalardan olmak.

81- Doğu Cephesi: 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi Rusya'ya karşı iki cephede yapıldı. Birincisi bugünkü Bulgaristan topraklarında geçmiştir ve romanımızda anlatılmaktadır. İkinci cepheyse Doğu Anadolu'daydı.

82- İbiş: 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında İstanbul'a göç etmiş ve Eyüp Sultan'da senelerce İskele Kıraathanesi'ni işletmiştir.

83- 1876 Bulgar isyanının bastırılmasında büyük rol oynayan atlı Çerkez gönüllülerinden, Bulgarlar çok korkuyorlardı. 1856 Kırım Harbi'nde Kuzey Bulgaristan'da yerleştirilen Çerkezler, Rusları ve Bulgarları çok rahatsız etmişti. Ruslar, ısrarla Çerkezlerin, Rumeli'den çıkarılmasını istemişlerdi. 93 Harbi'nin çıkış

sebeplerinden biri olarak da bu mesele kabul ediliyordu.

84- Kostaniçe: Bir çeşit mızrak.

85- Bozdoğan: Bir çeşit pala.

86- 1877 yılında kullanılan silahlarda, tetiği çekebilmek için mekanizmayı hareket ettirmek gerekiyordu.

87- Muavine: Harp sırasında, halktan gönüllü toplanarak nizamiye askerine yardıma gönderilen yardımcı asker.

88- İlkokul öğretmeni.

89- Türk çok büyük.

90- Süleyman Paşa, Abdülaziz Han'ı tahttan indiren cuntanın içinde olmuş ve 93 Harbi boyunca, Padişah İkinci Abdülhamid ile birbirlerine güvenememişlerdir. Elinden geldiği hâlde, çekememezlik sebebiyle Gazi Osman Paşa'nın imdadına koşmamakla suçlanmıştır.

91- Charles Ryan: Plevne Savaşı'nda tabip binbaşı olarak Osman Paşa'nın emrinde görev yapmıştır.

92- Âb-ı hayat: İçince kıyamete kadar hayat kazandırdığına inanılan efsanevi su.

93- Zağra Müftüsü'nün Hatıraları kitabında, Raci Efendi aynen bu sözleri söylemiştir. "Kavimlerin, milletlerin en üstünü, en kıymetlisi, en efendisi idik. Düşman bizi zelil, hakir, perişan kıldı, canımıza kıydı, malımızı aldı, ırzımızı kirletti" manasına gelir.

94- Belene: Bulgaristan'da Tuna'nın kıyısında, Niğbolu'ya yakın bir kasaba ve bu kasabanın tam karşısında Tuna içinde yer alan, aynı adla anılan bir ada. Bu ada, 1989 öncesi komünist rejim sırasında, Türklerin doldurulduğu, bin bir işkenceye maruz kaldığı hapishanesiyle meşhur olmuştu.

95- Ahmediyye-Muhammediyye: 15. asırda yaşamış ve Gelibolu'ya defnedilmiş Ahmet ve Muhammed isimli "Yazıcızade" diye meşhur olmuş iki kardeşin yazmış olduğu, Peygamberimizin hayatını anlatan biri şiir, diğeri nesir hâlinde olan iki kitap.

Yazıcızade kardeşler, Hacı Bayram Veli hazretlerinin talebeleriydi. Ahmediyye ve Muhammediyye, asırlar boyu padişahından çobanına Osmanlı milletinin başucu kitabı olmuş, Peygamber Efendimizin sevgisini, Türk milletinin gönlüne nakşetmiştir.

96- Palanga: Osmanlı'nın Avrupa topraklarında, serhat boyunda, sınırlara güvenlik için inşa edilen ve en gözü kara yiğitlerin yerleştirildiği küçük kaleler.

97- Alaman Dağı: Almanya'nın güneyinde, Münih yakınlarındaki Kara Orman'a denir. Tuna Nehri bu ormandan doğmaktadır. Burada Donauchengen kasabası (Tuna kasabası) vardır.

98- Engürüs: Osmanlılar, Macaristan'a Engürüs derlerdi.

99- Yerköy: Bugün Romanya topraklarında kalan ve Tuna boyunda yer alan bir Osmanlı şehri. Şimdiki ismi Giurgiu'dur. Tam Rusçuk'un karşısında yer almaktadır.

100- Belgrat: Bugün aynı isimle Sırbistan'ın başşehri olan şehir. Tuna kıyısındadır. 29 Ağustos 1521'de fethedildi. Evliya Çelebi, şehirde 217 cami ve mescit, 27 medrese olduğunu yazmaktadır. Ancak 1867'de elimizden çıktı.

101- Azaplar: Osmanlı kara ve deniz askerinden bir bölüm.

102- Yesir: Esir.

103- Od: Ateş.

104- Hezeli: Cilveli.

105- Gazel: Yaprak.

106- Hariciye Nazırı: Dışişleri Bakanı.

107- Sefir: Büyükelçi.

108- Sofya: Bugün Bulgaristan'ın başşehri olan ve aynı isimle anılan Osmanlı şehri. Şehir 1382'de fethedildi ve Rumeli Beylerbeyliği'nin merkezi oldu. 17. yüzyılda, şehirdeki 48 mahalleden 37'si Müslümandı. Evliya Çelebi, şehirde 54 cami ve mescit, 40 okul, 2 medrese olduğunu söylemektedir. Şehir, 1877-78

Osmanlı-Rus Harbi sırasında, 4 Ocak 1878 tarihinde savaş yapılmadan elimizden çıkmıştır.

109- Gorni Dubnik: Plevne ile Sofya arasında yer alan bir şehir.

110- Edirne: 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sırasında Edirne, en önemli merkezlerdendi. Edirne o zaman 200 bine yaklaşan nüfusuyla Avrupa'nın en önemli şehirlerindendi. Savaş sırasında Edirne, göçmenlerin ilk durağı olmuş, Plevne'nin düşmesinden sonra Ocak 1878'de Ruslar tarafından işgal edilmiştir.

111- Filibe: Edirne-Sofya yolu üzerinde bulunan Meriç kenarındaki bir Osmanlı şehri. Bugün Bulgaristan toprakları içinde kalmaktadır ve ismi Plovdiv'dir.

112- Tatarpazarcığı: Bulgaristan'da Filibe'ye yakın Meriç Nehri kenarında bir Osmanlı şehri. Şehir, 1485'te Türkler tarafından kurulmuştur. Bugünkü ismi de Pazarcık'tır. Osmanlı yönetimi zamanında 20 cami, 7 okul, 7 tekke, 3 hamam bulunmaktaydı. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sonrası elimizden çıkmıştır.

113- İhtiman: Filibe'ye yakın bir kasaba. Bugün de aynı isimle anılmaktadır. Osmanlılar zamanında Tatarpazarcığı'na bağlı bir kaza merkeziydi.

114- Samakov: Bulgaristan topraklarında yer alan Sofya'ya yakın bir şehir. Bugün de aynı isimle bilinmektedir. 19. yüzyılda Osmanlılar zamanında 12 cami, 3 okul vardı ve demir madenleriyle meşhurdu.

115- Pruştenca: Bulgaristan'da, Meriç'in solunda Filibe'ye yakın bir köy. 1876 Bulgar İhtilalinde 8-14 Mayıs tarihleri arasında sivil Türklerle büyük çatışma olmuş, 750 isyancı Bulgar öldürülmüştür. Bugünkü ismi Prustica'dır.

116- Tımrışlı Ahmet Ağa: 1876'da Bulgar isyanında, Pomak ve Çerkez gönüllülerle Pruştenca'daki ihtilali bastıran kişi olup kendisi yeminli delilerdendir. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sırasında Rodoplardaki Türk direnişini organize etmiş, bu dağlara Rus ve Bulgarları sokmamış, savaştan kaçanlar bu dağlara sığınmıştı.

Rodop bölgesinin 1885'te Bulgaristan tarafından işgaline mâni olmuş, Osmanlı'ya bağlı kalmasını sağlamıştır. 1913 yılında Batı Trakya'da kurulacak Batı Trakya Türk Devleti'nin temelini atmıştır.

117- Rodop dağları: Balkan dağlarının Yunanistan'dan Bulgaristan'a devam eden kolu. Kırcaali, Mestanlı, Peştere, Nevrekop, İskece, Eğridere, Smoljan (Paşmakçı) gibi önemli merkezler bu dağların eteklerindendir. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sırasında bu bölgede Ruslara karış sivil direniş olmuş ve daha sonra Batı Trakya Türk Devleti kurulmuştur.

118- Derkova: Bulgaristan'da Filibe'ye bağlı bir köy.

119- Rakitovo: Bulgaristan'da, Rodoplar bölgesinde bir köy. Bugünkü ismi de aynı.

120- Dospat: Bulgaristan'da Filibe'ye bağlı bir köy. Bugünkü ismi de aynı.

121- Peştere: Bulgaristan'da Filibe'ye bağlı bir kasaba. Bugünkü ismi de aynı.

122- Braşkova: Bulgaristan'da Filibe'ye bağlı bir köy. Bugünkü ismi de aynı.

123- Batak: Bulgaristan'da Filibe'ye bağlı Rodop Dağı eteklerinde bir köy. Bugünkü ismi de aynı.

124- Tutrakan: Bulgaristan topraklarında kalan ve Rusçuk ile Silistre arasında yer alan Tuna boyu Osmanlı şehri. Bugün de aynı isimle anılmaktadır.

125- Köstence: Romanya'nın Dobruca bölgesinde yer alan ve bugünkü ismi Constant olan Osmanlı şehri. Karadeniz liman şehridir. Müslümanlar en yoğun olarak burada bulunmaktadır. Birinci Murad Han zamanında Gazi Balaban Paşa tarafından fethedilmiş olup 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında elimizden çıkmıştır. Buraya yakın olan Babadağ'da Sarı Saltuk hazretlerinin kabri vardır.

126- General Skobelev: 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nde

Türklere karşı savaşan meşhur Rus general. Edirne işgal edildiğinde, Selimiye Camii'nin Hünkâr Mahfilindeki çinilerin bir kısmını söktürüp Moskova'ya göndermiştir.

127- Çarlık Rusyası'nın başşehri Moskova değil Petersburg'du.

128- Ahmetli: Bulgaristan'da, o zamanki Tuna vilayetinin Tırnova sancağına (Orta Balkanlar'ın kuzeyinde) bağlı bir köy.

129- Üsküp: 1877 tarihinde Kosova vilayetinin başşehri. Bugünkü ismi Skopje'dir ve Makedonya'nın başşehridir.

130- Çepni: Bir Türk boyu.

131- Kavala: 1877 yılında Selanik vilayetine bağlı Ege kıyısında Osmanlı liman şehri. Bugün de aynı isimle anılmaktadır. Mısır'da kendi ismiyle anılan hanedan kuran Mehmet Ali Paşa ve meşhur Çolak Mümin Pehlivan buralıdır.

132- Eğriboz: Yunanistan'ın Mora Yarımadası'nda kalan bir Osmanlı şehri.

133- Mora: Yunanistan'ın güneyindeki yarımada.

134- Bogot: Rusçuk yakınlarında 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların karargâh olarak kullandıkları yer. Osman Paşa esir edildiğinde ilk önce buraya getirilmişti.

135- Ricat: Kaçış, geri dönüş.

136- Köstendil: Bugünkü ismi Kjustendil. Bugün, Sofya-Üsküp yolu üzerinde ve sınıra yakın yerde, Bulgaristan toprakları üzerinde bulunan Osmanlı şehri.

137- Palanka: Bugünkü ismi Kriva Palanka. Makedonya topraklarında yer alan ve Sofya-Üsküp yolu üzerinde bulunan Osmanlı şehri.

138- Selanik: Yunanistan'ın Ege kıyısındaki önemli liman şehri. Osmanlı zamanında eyalet merkezi, çok önemli bir şehirdi.

139- Pravadi: Bugünkü ismi Provadija. Günümüzde Bulgaristan topraklarında Şumnu ile Varna arasında yer alan Osmanlı şehri.

140- Çirmen: Edirne'ye yakın Meriç'in sağ kıyısında Cisri Mustafa Paşa (Svilingrad) ve Harmanlı arasında ve bugün Yunanistan sınırları içinde kalan kasaba. Bugünkü ismi Tsermen (Ormenian). Yunan, Bulgar ve Türk hudutlarının kesiştiği yerdedir. 1371'de Sırplarla büyük savaş burada olmuş, Evrenos Gazi komutasındaki Osmanlı askerleri zafer kazanmıştır. 14 Nisan 1878'de Rodoplu kahramanlar, Rus ve Bulgar askerlerini burada bozguna uğratmışlardır.

141- Cisri Mustafa Paşa: Bugünkü ismi Svilingrad. Bulgaristan topraklarında, Edirne-Kapıkule'ye 16 kilometre uzaklığında, Edirne-Sofya yolu üzerinde bulunan Osmanlı şehri.

142- Kavakçık: Bugünkü ismi Dimitrovgrad: Bulgaristan topraklarında, Haskova'ya 16 kilometre uzaklığında bir kasaba. 1878 yılında Edirne-Sofya tren yolu üzerinde, Edirne vilayetinin Filibe sancağına bağlı bir kasaba ve tren istasyonuydu.

143- Sekbanlı Tırnova: Bugünkü ismi Simeonovgrad. Bulgaristan topraklarında Harmanlı'ya 13 kilometre mesafede bir kasaba. 1878 yılında, Edirne vilayetine bağlı, Edirne-Sofya tren yolu üzerinde istasyonu olan bir kasabaydı.

144- İskeçe: Bugünkü ismi Santi. Yunanistan topraklarının Batı Trakya kesiminde yer almaktadır. Yunanistan'da Türklerin yaşadığı üç şehirden biridir. 1878 yılında, Edirne vilayetine bağlı bir sancaktı.

145- Gümülcine: Bugünkü ismi Komotini. Yunanistan topraklarının Batı Trakya kesiminde yer almaktadır. Yunanistan'da Türklerin yaşadığı üç şehirden biridir. 1878 yılında Edirne vilayetine bağlı bir sancaktı.

146- Drama: Bugünkü ismi de Drama'dır. Yunanistan topraklarındadır ve Selanik'e yakındır. Debreli Hasan türküsünde bu şehrin ismi geçmektedir.

147- Amerikalı araştırmacı Prof. Dr. Mccarthy, Ölüm ve Sürgün kitabında, 1821-1921 yılları arasında savaş ve göçlerde, katliamlarda 5,5 milyon Müslüman Osmanlı'nın öldüğünü yazmaktadır.

148- Hariciye Nazırı: Dışişleri Bakanı.

149- Dimetoka: Bugün de ismi aynıdır, Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinde yer almaktadır. 1878 yılında Edirne vilayetine bağlı sancak merkeziydi. Uzunköprü'nün tam karşısındadır ve şehirde az sayıda da olsa Batı Trakyalı Türk yaşamaktadır.

150- Sadaret: Başbakanlık.

151- Ayastefanos: Yeşilköy.

152- Murahhas: Görüşmeci.

153- Sultan Abdülhamid Han, İngilizleri yanına alarak Ayastefanos Antlaşması'nı yürürlüğe koymadı. İngiliz ve Alman desteğiyle 4 ay 11 gün sonra Ayastefanos'u tamamen geçersiz kılan Berlin Antlaşması'nı Ruslarla imzalamaya muvaffak oldu.

154- Evrenos Gazi: Osman Gazi'nin silah arkadaşı, en uzun ömürlü akıncı beyi. 120 yaşını geçtiği söylenmektedir. Akıncı ocakları içinde en köklü akıncı ocağının kurucusudur. Geride hayırlı evlatlar, güzel işler, imaret, medrese gibi hayır eserleri bırakmıştır.

155- Harkof: Gazi Osman Paşa'nın esirken ikâmete mecbur tutulduğu Rus şehri. Bugün Ukrayna topraklarında yer almaktadır.

156- Abdülhamid Han, Gazi Osman Paşa'nın Plevne zaferinden o kadar memnun olmuş ki Paşa'yı Mabeyn Baş Müşirliği'ne atamış ve Paşa ölünceye kadar bu vazifede kalmıştır. Padişah bir an olsun onu yanından ayırmamış, dert ortağı, danışmanı bilmiş, fikirlerinden istifade etmiştir. Memnuniyeti o kadar ileriydi ki iki kızını da Gazi Osman Paşa'nın iki oğluna nikâh etmiştir.

157- Bâb-ı Âli: Osmanlı Hükümeti'nin görev yaptığı binaların bulunduğu yer. Osmanlı Hükümeti manasına kısaca Bâb-ı Âli de denmektedir.

158- Stanimaka: Bugünkü ismi Asenovgrad'dır. Bulgaristan'da Filibe'nin 20 kilometre güneyinde bir kasaba. 1878'de Filibe sancağına bağlıydı.

159- Sarı Saltuk: Rumeli'yi vatan kılanların öncüsü alperen. 13. asırda yaşadığı kabul edilmektedir. Hayatıyla ilgili bilgi daha çok efsanevidir. Ahmet Yesevi hazretlerinin talebesinin talebesi olduğu söylenmektedir. 1260-1300 yılları arasında Edirne'de hükümran olmuştu. Bugün Romanya topraklarında, Köstence'nin kuzeyinde kalan Babadağ şehrini kurmuş ve ölümünde buraya defnedilmiştir. Ancak Sarı Saltuk'un on yerde kabri, onlarca yerde de makamı vardır. Bilinen kabirleri, Babadağ, Babaeski, İznik, İstanbul Rumeli Feneri, Niğde Bor'dadır. Cihan pehlivanıdır. Kırkpınar'ın ilk kurucusu kabul edilmektedir. Menkıbelerini anlatan üç ciltlik Saltukname kitabı vardır. Bu kitap, Fatih'in oğlu Cem Sultan'ın emriyle hazırlanmıştır.

160- Babadağı: Romanya toprakları üzerindedir. Bugünkü ismi de Babadağıdır. Köstence'nin 60 kilometre kadar kuzeyinde, Tuna'nın denize karıştığı yere yakındır. Sarı Saltuk hazretlerinin kabri buradadır. Sarı Saltuk'un kabri bugün de ziyaret edilmekte olup yöre halkı tarafından gereken saygı gösterilmektedir. Babadağ'da ve Köstence'de çoğunluğu Tatarlar olmak üzere Müslüman nüfus vardır.

Yararlanılan Eserler

Ah Tuna Vah Tuna; Samiha Ayverdi, Hülbe, 1990.

Balkanlar'da Türkçe Yer İsimleri; Türker Acaroğlu, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.

Bulgaristan Türk Edebiyatı; Kültür Bakanlığı, 1999.

Bulgaristan'da Türkçe Yer İsimleri; Türker Acaroğlu, Türk Tarih Kurumu, 2006.

Bulgaristan'da Osmanlı Medeniyeti; İsmail Kahraman, Anadolu Basın, 2000.

Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar; M. Türker Acaroğlu, Kültür Bakanlığı, 1999.

Bulgaristan'da Türkler; Osman Keskioğlu, Kültür Bakanlığı, 1985.

Bulgaristan'da Türk Kültürü; Hüseyin Memişoğlu, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1985.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi; Evliya Çelebi, Üçdal Neşriyat, 1993.

Gazi Osman Paşa; Sadettin Kaplan, Kültür Yayınları, 2003.

Göç; H. Yıldırım Ağanoğlu, Kum Saati, 2001.

İmparatorluğa Veda; İlhan Bardakçı, Hülbe, 1981.

Kaybettiğimiz Rumeli; Osman Yavuz Saral, Boğaziçi Yayınları, 1975.

Komitacılar; Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Divan Yayınları, 1978.

Moskof; Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu, 1981.

Nil'den Tuna'ya; A. Haluk Dursun, Kubbealtı, 2003.

Osmanlı Şehirleri; Pars Tuğlacı, Milliyet Yayınları, 1987.

Ondokuzuncu Asır; Münevver Ayaşlı, Dede Korkut Yayınları, 1971.

Ölüm ve Sürgün; Justin McCarthy, İnkılap, 2005.

Plevne İli Söğündal Köyü Türkleri; Prof. Dr. Ahmet Merdivenci, İncer Ofset, 1997.

Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa; İhsan Yenice-Raşit Fidan, G.O. Paşa Belediyesi, 2005.

Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri; Nedim İpek, Türk Tarih Kurumu, 1994.

Rumeli'den Türk Göçleri; Bilal N. Şimşir, Türk Tarih Kurumu, 1989.

Rumeli'ni Kaybımız; Yılmaz Öztuna, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2005.

Sultan Abdülhamid; Tahsin Paşa, Boğaziçi Yayınları, 1990.

Şarki Rumeli; A. Kemal Balkanlı, Elhan Kitabevi, 1984.

Şarki Rumeli Vilayeti; Mahir Aydın, Türk Tarih Kurumu, 1982.

Şu Bizim Rumeli; Yılmaz Çetiner, Milliyet Yayınları, 1994.

Tarihten Bugüne; İlhan Bardakçı, Hülbe, 1982.

Trakya'da Milli Mücadele; Tevfik Bıyıklıoğlu, Türk Tarih Kurumu, 1987.

Tuna; A. Haluk Dursun, Kubbealtı, 2003.

Tuna'dan Batıya; İsmail Habip Sevük, Kültür Bakanlığı, 1987.

Tuna Nehri Konuşsaydı; Halit Güler, Diyanet, 1997.

Türkiye Tarihi; Yılmaz Öztuna, Ötüken, 1983.

Ulu Hakan Abdülhamid; Necip Fazıl Kısakürek, Toker Yayınları, 1981.

Zağra Müftüsü'nün Hatıraları; Hüseyin Raci Efendi, Tercüman gazetesi.

L'Univers Illustré (Paris), 18 Ağustos 1877

Bulgarların Ziştovi Türk mahallesini yağma edişleri.

Le Monde Illustré (Paris), 25 Ağustos 1877

Rus işgal kuvvetlerinin Kızanlık kasabası pazar meydanında Türkleri idam edişleri.

The Illustrated London News, 1 Eylül 1877

Tırnova Sancağı Türk göçmen kafilelerinin Şumnu'ya varışları.

Illustrierte Zeitung (Leipzig), 17 Kasım 1877

Kazaklar ve Bulgarlar tarafından götürülen Türkler Tırnova yolunda.

Illustrierte Zeitung (Leipzig), 26 Ocak 1878

Plevne'den göç eden Türk halk kitleleri.

Le Monde Illustré (Paris), 23 Şubat 1878

Rumeli'den İstanbul'a bir göçmen treninin gelişi.

Illustrierte Zeitung (Leipzig), 2 Mart 1878

Ayasofya Camii'nde Rumeli Türk göçmenleri.

Esir edilmesinden sonra Gazi Osman Paşa'nın yaralı hâlde, Rus Çarı tarafından kabulü. Çar, bu kabulde Paşa'nın kılıcını iade etmiştir.

Gazi Osman Paşa